

HIERONYMUS
ANDOVER-HARVARD
THEOLOGICAL LIBRARY

Opus deliciarum Biblicum,

Eller

Biblisk Lustgård,

Innehållandes

Twånne Delar:

Uti then Första Delen finnas Andelige, ljuflige och mycket lustige Historier, med sköna exempel och skarpsinnige Frågor utaf then Helga Skrift, om Gud then Helga Trefaldighet, om Skapelsen, och om allehanda Guds, skapade Kreatur, på et Allegoriskt och Historiskt sätt tracterade och utförde:

Hwarjom och enom uti allehanda Stånd, til besynnerlig nytta, för et Christeligit Tidsfördrif, eller Andelig Samtals Bok, nödtorfteligen at bruka.

Genom Sachs, Michael

Dn. MICHAELIS SAXONIS,

Fordom Pastoris uti Wichmar, stora flit sammansatt,

Och sedermera på Swenska uttolkade

Af

Dn. CATULLO NICOLAI ORIENS,

Præp., & Past. i Flistad uti Waßbo Härad i Wästergöthland.

Med Kongl. Maj:s Allernådigste *Privilegium.*

Stockholm,

Tryckt och uplagd hos Johan Pehr Lindh, 1806.

I Namn Guds Faders, Sons, och thens Helige Andes, Amen.

I. Om Gud.

1. Hwilket är thet aldraförsta namnet, som Gudi uti Bibelen tilägnat warder? Swar:

Thet Ebraiske namnet Elohim, hwilket kallas på Swenska så mycket som Gudar, och gifwer tilkänna, at icke många Gudar äro, som Hedningarna updiktat hafwa, utan thens helige Trefaldighets hemlighet, at uti thet ewiga Gudomeliga Wäsendet äro tre Personer, af lika magt, naturer och ewighet, och at then Guden, som himmel och jord skapat hafwer, är och kallas Gud Fader, Son, och then Helige Ande: såsom sådant härefter med klara witnesbörder och härliga uppenbarelser warder tilkänna gifwit.

2. Hwem beskrifwer Guds ewigwarande Majestät, wishet, alsmägtighet och herrskap på thet aldrauttydeligaste och kortaste? Swar:

Wise mannen Syrach, Cap. 1:7, 8. ther han säger: En är then Aldrahögste, all tings Skapa-

re, Alsmägtig, en wäldig Konung, och ganska förskräckelig, then på sinom Thron sitter, en HErre Gud. Han hafwer igenom sin Helge Ande förkunnat henne, han hafwer all ting tilförene betänkt, wist och mält, huru mycken sand i hafwet, droppar i regnet, huru hög himmelen, huru wid jorden, huru djupt hafwet warda skulle.

3. Ho hafwer på thet egenteligaste beskriswit Guds skarpaste och aldraklaraste syn? Swar:

Syrach i thet 23, 28. HErrans ögon äro mycket klarare än solen, och se alt thet människorna göra, och skåda ocksä uti hemliga wrår. All ting äro honom kunnog, förr än the skapat warda, så wäl som sedan the skapade äro. Uti thet 39. 24. Alla människors gärningar äro för Gud, och hans ögon är intet fördolt, han ser all ting ifrån werldenes begynnelse, alt in til ändan på werldene, och för honom är ingen ting ny.

4. Kan ock Gud af oß nogsamt i thetta lifwet efter sin wärdighet berömd och prisad warda? Swar:

Nej: ty Syrach säger 43: 36. Ho kan så högt prisa honom som han är? Thet är minst som wi se af hans werk, och mycket större är oß fördolt, ty fast wi än altsammans högt lofwe, så är Gud äntå mycket högre än alle hans werk. Gud är outsäjelig stor, och hans magt är underlig: lofwer och priser HErren så högeliga som i förmå, han är äntå högre, priser honom af alle krafter, och wänder icke igen, likwäl hinne i icke thertil.

5. Hwarföre warder Gud kallad af Propheten Daniel 7: 9. Antiquus dierum, en gammal man med snöhwit här? Swar:

Ther med beteknas hans ewigwarande Majestät,

sestår, at han är och blifwer then äldste, hwilkens begynnelse icke kan uttalas, eller ändewis warda, för honom hafwer ingen Gud warit, och efter honom warder ock ingen annan kommandes. Hwilken man för hans ewigwarande Majestät och härlighet tilbörligen frukta, ära, loswa och tjena skal. Ps. 34, 95, 113.

6. Säg mig om ett gammal Skribents witnesbörd? Swar:
Så skrifwer Lactantius lib. 4. cap. 12. instit. divin. Antiquum dierum appellavit Deum summum, cujus ætas & origo non potest comprehendi; quia solus a seculis est & erit semper in secula.

Gud förklarar thet sielfwer hos Esaiam 43: 10. Jag äret, för mig är ingen Gud giord, så warder ock ingen efter mig: Jag, jag, är HErren, och utan mig är ingen Frälsare. Uti thet 44: 6. säger HErren Zebaoth: Jag är then förste och siste, och utan mig är ingen Gud. Är något Gud utan mig? Thet är ingen Gud eller tröst, ja, jag wet ju ingen. 5 Mos. 32: 39. 1 Sam. 2: 6.

7. Huru förklara the gamle Lärare thet första Guds Namnet ELOHIM? Swar:

På efterföljande sätt:

1. Theodoretus lib. de Divinis decretis skrifwer: El, si tenuetur, ipsum Deum significat; si asperetur, fortem significat. ELOTH, Deus interpretatur: ELOHI autem, Deus meus.

2. Epiphanius lib. 1. Tom. 3. adversus Hæret. El, id est, Deus: ELOHIM, Deus semper, ELI, Deus meus.

3. Irenæus lib. 2. cap. 67. Adversus hæret. ELOHÆ seu ELOHE, secundum Judaicam vocem Deum significat verum, ELOENTH, secundum Hebraicam linguam significat, hoc quod continet omnia.

NOTA.

När thetta ordet ELOHIM, warder hela then helga Treenigheten tilägnat, så warder thet satt in plurali numero, Gen. 1: 1. In principio creavit ELOHIM, id est, Dij, seu Sancta Trinitas, Pater, Filius, & Spiritus Sanctus.

Men när thet warder Christo tillagt, såsom sanna Guds Son, så warder thet satt in singulari numero, såsom 1 Mos. 32: Ps. 16, 68, 88.

Hwar warder Gudi wingar uti Skriftene tilskrefne? Swar:

Uti 2 Mos. 19. 4. J hafwe sedt, huru jag hafwer burit eder på örnawingar, och tagit eder til mig. Uti 5 Mos. 32: 11. Jag hafwer eder bewarat: såsom en Örn utförer sina ungar, och flyger utöfwer them. Och hos Konung David uti Ps. 17, 36, 91, 56, 61, 63.

9. Hwad warder härmed betecknat? Swar:

Guds faderliga regerande, omhoga, wälgerning, beskydd och beskärm, at han lockar oß til sig, förer och drager: oß wärmer, närer och uppehåller, och oß för djefwulens och werldenes öfwerfallande hinder och list beskyddar och bewarar. Matth. 23: Ps. 17: 19.

Augustinus lib. de essent. Dei: Alias dicitur habere Deum, pro eo, quod more avis electos suos tanquam pulios sub se colligit, fovet & ab insidiis Diaboli, & malorum hominum protegit.

10. Hwad heter Guds hand, om hwilken ofta uti Bibelen talat warder? Swar:

Then gamle Läraren August. in lib. de essentia Dei säger, thet warder therigenom treggehanda betygat.

1. Then

1. Then Ewige Fadrens ewiga Son, therföre, at han genom honom all ting skapat hafwer, och än uppehåller, alt genom honom gör och werkar, Joh. 1:3. Col. 1. 16. Es. 66:2.

2. Guds stora kraft och oändeliga alsmägtighet, genom hwilken han kan göra hwad han wil, Jer. 18:6. Si, såsom leret är i Krukomakarens hand, så ären ock j af Israels hus i mine hand.

3. Guds hämd, straff och tuktan, thit drager han Prophetens Zephanie ord, c. 1: 4. Jag skal uträcka mina hand öfwer Juda och Jerusalem, och utrota thet qwart är af Baal. Och Jobs ord, c. 19:21. Guds hand hafwer kommit wid mig.

J thenna mening äro ock the andre Fäder: Chrysostomus Hom. 60. in Johan. cum manum audis, nihil sensibile suspiceris, sed virtutem atqve potestatem.

Damascenus lib. 1. Cap. 14. De Orth. Fid. Manus efficacem virtutem operationis ejus significat. Nam nos utilia & maxime preciosa adminiculo manuum dirigimus.

Theodoretus lib. de decret. Divin. manus Dei intelligimus, non aliquas partes corporis, sed creatricem Dei potestatem.

Augustinus tract. 48. in Johan. Manus Patris est ipse Filius, quia per ipsum facta sunt omnia: nam solent & homines, dicere, manus suas esse alios homines, per quos faciunt quod volunt.

11. Af hwad orsak blifwer Gud kallad God? Swar:

Af godhet, medan han allena är god, och all godhets outsägelige springe-brunn, såsom Christus säger Luc. 18:20. Ingen är god utan Gud allena. Och then hel. Jacob, Jac. 1: 17. All god och all fullkomlig gåfwa kommer ofwan efte ifrå ljusens Fader.

12. Huru kan Gud allena warda kallad God, ther dock kreaturen och somlige människor uti Skriftene för fromme och gode berömde warda? Såsom 1 Tim. 4: 4. Luc. 1: 6. Matth. 5: 48. Swar:

Gud är och kallas allena god, af sit egit och icke af främmande eller undfångne goda, ty sin godhet hafwer han icke af något annat, eller styckewis, utan är i och af sig sielf god, och all godhets uprinnande källa och brunn uti kreaturen: ty kreaturen kallas så wida gode, som the af Gudi skapade äro, och theras undfångne goda af Gudi bekommit hafwa. Men människorna warda ock efter fallet nämnde och kallade gode, så wida Gud them af nåde föder på nytt och til sit Gudomeliga beläte förnyat hafwer, dock så, at the i thetta lifwet sig (af Christi tilräknade rättfärdighet och helighet) icke af egen fullkomlig godhet, såsom Gud, berömma kunna.

13. Hwad märker thet ordet HErre, som så ofta i Bibelen med tre stora bokstäfwer satt warder? Swar:

Thet är wår kåre Guds titel, ther med thet Hebraiska ordet JEHOVA på Swenska gifwit och framfördt warder, och betyder twåggehanda:

1. Thet mägtiga Herrskapet, som HErren Gud för alla andra öfwer himmel och jord, Anglar, dieflar, människor och alla kreatur, hafwer och behåller.

2. Guds sielfständiga, ewiga oförwandlade wäsende, at han är then som han warit hafwer, och i alla ewighet, gifwer allom kreaturom theras wäsende, och them therutinnan uppehåller. Ps. 48, 90, 102.

14. Hwarföre blifwer Gud i thet Latinska tungomålet kallad DEUS? Swar:

För twåggehanda orsaker skull:

1. Quod ei nihil desit, at honom felar och fattas ingen ting. Ty han är alsmägtig och hafwer all ting i sine hand, och kan göra hwad han wil, som S. Paulus säger, Ap. G. 17:25. Gud warder icke dyrkad med människors händer, behöfwandes någon ting, efter han öfwer alt gifwer allom lif och anda.

2. A dando, af gifwande, medan han sina håfwor och gåfwor utdelar ibland människorna, och gifwer både kreatur och människom sit uppehälle, såsom David betygar uti Ps. 104: 27. Alt wäntar efter tig, at tu skalt gifwa them mat i sinom tid. I Ps. 145: 15. Alles ögon wänta efter tig, och tu gifwer them sin spis i sinom tid.

Somlige derivera thet ordet Deus, (Gud) af thet Hebraiska ordet Dai, thet är sufficientia, quod Deus unus & solus ad omnia danda sufficiat, at han hafwer all ting, förmår alt, och kan alt gifwa.

15. Hwarföre warder Gud uti Grekiska tungomålet kallad THEOS? Swar:

För twänne orsaker skull:

Först, medan han alt ser och wet, såsom Syrach säger: c. 39: 24, 25. Alla människors gerningar äro för honom, och för hans ögon är intet fördolt, han ser all ting, ifrån werldenes begynnelse, alt in til ändan på werldene, och för honom är ingen ting ny. Therföre heter han ock tilbörliga Theos, id est, videns, som alt ser och wet

Til thet andra, efter han är then rätte nödhielparen, som sig med sin hielp och tröst uppenbarar, och möter, som han sielf säger i Ps. 91: 15. Jag är när honom i nödene, jag skal taga honom ther ut, och låta honom til åro komma. Therföre heter han tilbörligen Theos à Thèin, id est currendo: Medan han them trognom med hielp och tröst, lika som med hast emotgår och löper.

16. Hwarföre warder Gud kallad uti thet Hebraiska Språket ELSCADAI, thet är en bröstsGud? Swar:

Therföre, at han then skapade människan och kreaturen, såsom en trogen miölkrik moder, nårer och gifwer them theras lifaktiga kraft, såsom David betygar i Ps. 104: 27. Alt wäntar efter tig, at tu skalt gifwa them mat i sinom tid.

Doct. Martin Luther skrifwer så öfwer 5 Mos. 45: Thet Hebraiska ordet Elscadai, kommer af ubere sive alendo, thet är, af bröstet, eller af nårandet, och heter så mycket; som Gud then Alsmägtigaste, som alt gifwer och gör, alt nårer, regerar, måttar, försörjer och uppehåller, at thet blifwer uti sit stånd och warelse.

17. Hwad lärdom gifwer oß thetta Namnet? Swar:

At wi en sådan trogen Gud och Herde öfwer oß hafwom, som oß ju så wist föda och uppehålla wil i thenna werldene, så wißt som en moder sit barn, wid sit bröst nårer, såsom han utlofwar, Es. 49: 15. Mon ock en qwinna kunna förgäta sit barn, så at hon icke förbarmar sig öfwer sin lifs son. Och om hon än förgäten, så wil jag icke förgäta tig: Si, uppå händerna hafwer jag teknat tig, tina murar äro altid för mig.

18. Hwar-

18. Hwarföre blifwer Gud uti then Hel. Skrift kallad en Härskares Gud? Swar:

Therföre, at han änglarna, människorna och alle andre kreatur under sig, såsom en Härskare församlat hafwer, och til sin tjenst förer och brukar: them godom til beskärm, och them ondom til straff.

19. Hwad lärdom gifwer oß thetta Namnet? Swar:

Treggehanda: Til thet första, at the klentrogne icke för mycket klenmodige och bedröfwade wara skola, medan the Gud och alle hans kreatur såsom en härsköld, kring om sig, til sin fördel och beskärm, hielp och uppehålle hafwa. Wish. 6:

Til thet andra: At the ogudaktige icke skola blifwa för mycket högfärdige och storsinte: Ty Gud och alle kreatur stå them emot, och kunna them såsom en mägtig här, uti et ögnablick på alla sidor öfwerfalla, at the ingastådes undslippa kunna, Wish. 16: Syr. 40: Amos 9:

Til thet tredje: At wi såsom krigsfolk icke skola fåfänge wara under Guds Fänika, utan altid och utan återwändo stå på HErrans skyldtwakt, och strida ridderligen emot djefwulen, werlden och köttet, för Guds ära, wår egen salighet och andra människors wälfärd, såsom David förmanar i Ps. 104: 21. Lofwer HErren alle hans härar, hans tjenare som hans wilja gören. Och S. Paulus til the Eph. 6: 10, 11. Warer starke i HErranom och i hans starkhets magt, ikläder eder alt Guds harnesk, på thet j mågen stå emot djefwulens listiga anlopp.

Hwilket är Guds egenteliga Namn i thet nya Testamentet? Swar:

At han efter sit wisa råd, heter Gud Fader, Son och then Helige Ande, och efter sin nådige wilja, JEsu Christi Fader, och genom Christum heter han ock wår Fader.

21. Hwarföre kallar S. Paulus honom en salig Gud? Swar:

Therföre, at han är allena salig, och gör oß alla som af nåde saliga för Christi skul genom trona, såsom S. Paulus thet witnar, Rom. 3:20. Gud är allena rättfärdig, och gör them rättfärdiga som äro af JEsu tro, och til Titum c. 3:5. Gud gör oß saliga efter sina barmhertighet, genom then nya födelsens bad, och then Helge Andes förnyelse. Eph. 2:8, 9. Guds gåfwa är saligheten, och kommer icke af gerningar, på thet ingen skal berömma sig.

22. Hwarföre tilägnar then Hel. Skrift HErranom Gudi händer och fötter, ögon och öron, som dock är en Ande, och hafwer hwarken kött eller blod, såsom wi människor? Joh 4:24. Luc. 24:39. Swar:

Thet sker förthenskul, at Guds godhet och kärlek, hielp och bistånd, skal oß theß mer kunnog warda, at wi theß mer akta, och thes wißare tro, at han alla trogna tilbediare wil med nåde anse, them et nådigt audience och gehör gifwa, komma til them i nödene, och them hjelpa: man kallar thetta sättet til at tala, Ebraismum eller Anthropologiam.

23. Huru många personer hafwa sedt Gud tillika? Swar:

Fyra och siutio. Ty så skrifwer Moses i 2 Mos. 24:9, 10. Tå stego Moses, Aaron, Nadab och Abi-

Abihu, och the 70 äldsta af Israel up och sågo Israels Gud, under hans fötter war såsom en skön Saphir, och såsom en himmel tå han klar är, och tå the Gud beskådat hade, åto the och drucko.

24. Hwad är Gudi omöjeligt? Swar:

At han skulle ljuga, medan han sielf är Sanningen, såsom Hebr. 6: 18. witnar: thet är omöjeligit at Gud ljuga kan.

25. På huru många rum hafwer Gud förnämligast sin wåning? Swar:

På treggehanda: såsom han sielf säger Es. 57: 15. Jag som bor i högdene, och i Helgedomenom, och när them som en förkroßad och ödmiuk anda hafwa.

26. Hwad menar han med högdene? Swar:

Himmelen, ther han sig i ewighet af Änglomen och Helgonen se låter, och them med glädje och frögd upfyller, Upp. B. 7: 21.

27. Hwad menar han tå med Helgedomen? Swar:

Then Christna församlingen eller Kyrkan, ther han på alle rum, genom ordet och Sacramenten närwarandes kraftig är, och utdelar sina himmelska håfwor och skatter ibland de trogna, 2 Mos. 20: Joh. 14: Tit. 3:

28. Hwad menar han med then förkroßade andan? Swar:

The botfärdiga, eländiga och bedröfwada, hos them är han och absolverar, tröster, styrker, och uppehåller them, Ps. 34, 91.

29. När hafwer Gud frambragt thet jordiska för thet himmelska? Swar:

Uti sin Sons Människo-annamelses tid, tå han

han honom icke the himmelske Andars utan then jordiska menniskelige naturen hafwer på sig taga låtit, såsom Hebr. 2: 16 witnar: Guds Son tager ingaståddes på sig Änglarna, utan Abrahams säd tager han på sig, therföre måste han i all stycke wara bröderna lik: på thet han skulle wara barmhertig, och en trogen öfwerste Prest för Gudi, och försona folksens synder.

30. Huru är Gud och wi människor till:ka aldralångst ifrån skilde, och närmast hos hwarandra? Swar:

Utan Christo hans Son är Gud och wi människor widare ifrån hwarandra, än som himmelen är ifrån jordene. Men i Christo, sanner Gud och Människa, ärom wi Gudi närmare skylde och befryndade, än en broder och syster hwar androm, medan Gud himmelens och jordenes Skapare, är worden en naturlig människa, och wårt kött och blod såsom S. Paulus witnar, Eph. 5: 30. Wi äre kött af hans kött, och ben af hans benom. Hwarföre kallar ock Skriften the trogna Guds barn och Christi bröder och systrar, Joh. 1: 17. Gal. 3: 27. Ebr. 2. Ps. 22: 2 Cor. 6:

31. Hwar ut ser Gud på thet kärligaste? Swar:

På thet nedriga och ödmjuka, at han thet uphöjer, såsom David witnar i Ps. 113: 5, 6, 7, 8. Hwilken är såsom HErren wår Gud, then sig så högt satt hafwer, och ser uppå de nedriga i himmelen och på jordene. Then som then ringa upråttar utur stoftet, och uplyfter then fattiga utur träcken. At han skal sätta honom bredewid Förstar, wid hans folks Förstar.

32. Hwar

32. Hwar står thet skrifwit, at Gud ser in uti månniskones hjerta, och wet alle hennes tankar? Swar:

Uti Ps. 139: 2. HErre, ehwad jag sitter eller upstår, så wet tu thet, och förstår mina tankar fjerran, v. 3. Ehwad jag går eller ligger, så äst tu omkring mig, och ser alla mina wägar, v. 16. Tin ögon sågo mig tå jag ännu oberedd war. Uti Ps. 33: 13. HErren skådar neder af himmelen, och ser alla människors barn, och böjer alles theras hjerta.

33. Om hwilken HErre äro the aldramäste tjenare sedde wordne? Swar:

Om alla HErrars HErre, Gudi then alsmägtige Fadren, omkring honom hafwer Daniel sedt stå tusende sinom tusende, och tio hundrade sinom tusende, som hafwa gifwit akt uppå hans tjenst, Dan. 7: 10.

34. Hwilken hafwer brottas med Gud och honom öfwerwunnit? Swar:

Jacob: ty så står skrifwit i 2 Mos. 32: 24. Tå brottades en man med honom til thes morgonrådnan upgick, och tå han såg, at han icke kunde öfwerwinna honom, rörde han hans höftes seno, och han sade: Låt mig gå, ty morgonrådnan går up. Jacob swarade: Jag släpper tig icke, med mindre tu wälsignar mig. Han sade: huru heter tu? Han swarade: Jacob, och sade: Tu skal icke mera heta Jacob, utan Israel, förty tu hafwer med Gud och människor kämpat, och hafwer fått öfwerhanden.

35. Hwad lärer oß thenna Historien? Swar:

Treggehanda. Til thet första: at Gud pro-

berar

-ar och försöker sina, förr än han them hjel- och tröstar, Syr. 2: 12.

Til thet andra: At man uti korß och frestelse -digt och alfwarsamt sig wid Guds ord hålla -l, och lita uppå hans löfte, och säga med Da- af Ps. 27: 8. Mit hierta håller tig tit Ord -e: J skolen söka mit ansigte, therföre söker jag tit ansigte: fördölg icke tit ansigte för mig, bortdrif icke tin tjenare i wredene, ty tu äst -n hjelp, öfwergif mig icke, och drag icke han- -a ifrån mig, Gud min salighet.

Til thet tredje: At tro på Christum och hans -d, är et medel, med hwilket wi segren be- -nma kunna öfwer syndene, döden och djef- -len, werldena och helfwetet, therutinnan öf- -rwinnom wi Gud sielf, och honom til fånga -som, at han oß wälsigna och hjelpa måste, -om S. Johannes säger 1 Joh. 5: 4. Segren wår tro, som öfwerwinner werldena.

För hwad dygd skul blifwer Gud i then Helga Skrift måst berömd? Swar:

För sin inplantade kärlek, stora och hiertans -mhertighet skull, genom hwilken han bewå- -n är, at förlösa thet människliga slägtet ifrå -fwetet och fördömelsen, genom sin Sons död, hwilken han ännu bewekt warder, at antaga människones slägte, til sine barn och arfwin- -r, alle the som tro på hans Son JEsum Chri- -m. Thenna dygden wiste Moses, Propheter- och Apostlarna icke nogsamt at berömma, -n är til at se 2 Mos. 34: Ps. 145, 103: Joh. 3: -m. 5: Eph. 2: 1 Joh. 4:

37. Hwilken hafwer sedt Guds tecken? Swar:
Johannes Evangelisten, såsom han sielf säger uti Up. B. 7: 2. Jag såg en Ängel, som hade lefwandes Guds tekn, och teknade Guds tjenare på theras anlete.

38. Hwar hafwer then ene Güden then andra omstört? Swar:
Uti the Philisteers Stad Asdod, i Dagons Temrel, tå the Philisteer togo Guds Ark ifrån Jsrael, och satte henne når theras Gud Dagon, tå funno the om morgonen, at theras Gud war nederslagen, och låg på sit ansikte för Guds ark: men tå the upråttade honom och satte honom i sit rum igen, funno the honom åter andra morgonen af Jsraels Gud nederstört och framstupo ligga för Guds ark, then honom hufwud och båda händerna afhuggit hade wid tröskelen. 1 Sam. 5: 4. så at stumpen låg allena för sig.

39. Med hwem åt aldrafarligast til at tråta? Swar:
Med wår kåre HErre Gud, som Job i c. 9: 2. säger: Jag wet wål, at en månniska icke kan bestå råttfårdig för Gud, tåckes honom tråta med honom, så kan han icke swara honom et emot tusende, han år wis och mågtig, hwem hafwer thet dock gångit wål af, som sig hafwer satt emot honom?

40. Hwar warder Gud liknad wid en Bårare? Swar:
Uti Prophetens Es. 46: 3. Hörer mig i af Jacobs hus, och alle återlefde af Jsraels hus, i som af mig i lifwe bårens, och i qwede liggen, ja, jag skal båra eder in til åldren, och in til thes i grå warden, jag skal görat, jag skal uplyfta, och båra, och hielpa.

41. Hwar warder Gud liknad wid en Tröskare? Swar:

Uti Prophetens Jer. 15: 7. Jag skal kasta them med en kastoskofwel bort utur landet. Item Matth. 3: 12. Herren hafwer sina kastoskofwel i sine hand, och han skal rensa sin loga, och skal församla sit hwete i ladona; men agnarna skal han upbränna i ewinnerlig eld.

42. Hwar warder Gud nämder en gammal Man? Swar:

Uti Propheten Daniels 7: 13, 14. Jag såg i thenna synene om nättene, och si, en kom i himmelens sky, såsom ens människos Son, alt in til then Gamla, och wart framhafd för honom. Honom gaf han wåld, åra och rike, at all land och folk skola tjena honom: hans wålde är ewigt, thet icke förgås, och hans Konungarike hafwer ingen ände.

43. Hwar hafwer Gud sin ugn och eldstad? Swar:

Uti Jerusalem, såsom Esaias säger Es. 31: 9. Så säger HErren Zebaoth, then i Zion en eld hafwer, och ugn i Jerusalem.

44. Hwar warder Gud liknad wid en drucken? Swar:

Uti Ps. 78: 65. Ther David säger: Och HErren wacknade up, såsom en sofwande, och såsom en stark glad är, then ifrån win kommer.

45. Hwad lärer David med thetta namnet? Swar:

Härmed bewisar han Guds wishet, the trognas beskärm, och ogudaktigas hämnare, nemliga, när the trogne tänka, Gud sofwer så hårdt, at han icke ser theras nöd, eller hörer theras suckande, så är han aldranärmast, Ps. 91: 15. Och

Och när the ogudaktige tänka: Gud sofwer icke allena, utan är ock drucken, hafwer hwarken mod eller kraft til at förswara, och sina til at hjelpa, så far han snarliga åstad, såsom en drucken faller fienderna an, stillar och förskingrar them, etc.

46. Hwad skole wi af Guds grå och snöhwita hufwud förstå, efter som Daniel honom i thet 7 cap. beskrifwer? Swar:

Guds ewigwarande rena Wäsende, i hwilket han af ewighet hafwer warit, och ännu är, och i alla ewighet wara skal, i hwilket han ock all ting under sit wälde och lydno hafwer. Ther om skrifwer then H. August. Lib. de Essent. Dei: Cum in Deo caput legimus, figuraliter intelligere debemus, ipsam essentiam divinitatis, quæ omnia præcedit, & cui omnia subjecta sunt.

47. Hwilken HErre hafwer thet största wäldet? Swar:

Gud som är HErre öfwer Himmel och jord, såsom han säger Ps. 50: 10, 11. Alle djur i skogenom äro mine, och boskapen på bergen, ther the wid i tusende tal gå. Jag känner alla foglar på bergen: och allehanda djur på markene äro för mig, ty jordenes krets är min, och alt thet ther uti är.

48. Hwad kallas Guds grå och snöhwita hår? Swar:

The helige Änglar, och the utwalde, som igenom Christi blod äro renade, the helige siälar, som altid stå omkring Gud, som honom högre beröma och mera prisa än grå hår en ärlig gammal människa pryda och besmycka, Es. 6: 2. Up. B. 7: Syr. 25: August. Lib. de Essent. Dei.

B

49. Hwad

49. Hwad betyda Guds ögon, om hwilka i Skriften ofta ihogkommit warder? Swar:

Treggehanda: Först, hans skarpa syn, allwetande och omåtelige wishet, genom hwilken han alt wet och ser, och intet är eller blifwer för honom förborgat, Ebr. 4: 13. För honom är intet kreatur osynligit, utan all ting äro blott och bar för hans ögon, han är en Domare öfwer tankar och hjertans upsåt, Syr. 42: 18. Han allena ransakar afgrunden och människones hjerta och wet hwad the tänka, ty HErren wet all ting, etc.

Til thet andra: Guds nådiga och faderliga åskådande, på alla them honom frukta och åkalla, them här at wälsigna och beskydda, til at höra och uppehålla: och them ther til lif och siäl ewigt härliga och saliga at göra: Altså warder thet talat uti Ps. 10, 33, 34: Zach. 12. Uti Wish. 3: Ty hans helige äro uti nåd och barmhertighet, och han hafwer et upseende på sina utkorade, them låter han icke taga ifrå sig.

Til thet tredje: Hans wrede och stränga dom öfwer the ogudaktige och obotfärdige, them här til at straffa och utrota, och them ewigt at fördöma, Ps. 21: 9, 10. HErre, tin hand skall finna alla tina fiender, tin högra hand skal finna them som tig hata, tu skalt göra them såsom en glödande ugn när tu ther til ser: tu skalt upsluka them i tine wrede, elden skal upfräta them. Uti Ps. 34: 17. HErrans ansigte står öfwer them som ondt göra, så at han utskrapar theras åminnelse af jordene.

50. Hwat warder Gudi i Skriftene finger tillagde? Swar:

Uti 2 Mos. 8: 19. Thet är Guds finger. Uti 31: 18. Han gaf honom twå witnesbördsens taflor, the woro af sten, och skrifne med Guds finger. Item Ps. 8: 4. Luc. 11: 20.

51. Hwad warder härmed betygat? Swar:

Här om finner man thenna härliga mening uti the gamle Lärares skrifter:

1. Betyder thet Guds kraft och alsmägtighet, therigenom han utan alt hinder göra kan hwad han wil, Ps. 114, 115, 135: Clemens Alexandr. lib. 6. Stromat. digitis Dei intelligitur potentia Dei, per quam efficitur creatio cœli & terræ, & omnium creaturarum. Tertullianus lib. 4. Contra Marcionem: venifici digitum DEI, appellaverunt virtutem Creatoris.

2. Märker thet then Helge Ande, igenom hwilken Gud krafteligen werkar emot djefwulen: Aug. lib. de essent. Dei: Digitus Dei singulariter S. Sanctum significat. Och thet är ock til at bewisa af Evangelisten: ty tå Christus säger Luc. 11: Jag utdrifwer djeflar med Guds finger, thet förklarar Mattheus i c. 12: Jag utdrifwer djeflar igenom Guds Anda. Och ther af gör August. en härlig liknelse, med hwilken han förswarar thet Gudomeliga enighets wäsendet, och Personens Trefaldighet i Gudomen, och säger: Sicut digitus cum manu & brachio, manus vero & brachium cum corpore unum sunt in natura: ita Pater, Filius, & Spiritus Sanctus, tres quidem sunt personæ una autem substantia divinitatis.

52. Men hwad betyder thet ordet finger, när thet om Gud pluraliter satt warder? Swar:

Augustinus säger uti förbemälte Bok: När

thet ordet Finger om Gudi pluraliter satt warder, såsom uti Ps. 8: Jag skal se himlarna tins fingrars werk. Så märker thet the helige Propheter, som Guds werk och wälgerningar beskrifwit hafwa genom then Helge Andes ingifwande. Med thet ordet Himmel betyder David, Moses Böcker och Propheterna, i hwilka then himmelska läran beskrifwen warder, häraf warda the ock kallade libri Domini, 2 Mos. 34: Med thet ordet tins Fingers, ser han på Mosen och Propheterna, igenom hwilkens mun then Helige Ande thenna lärona fattat och uppenbarat hafwer. Häraf säger David om Psaltaren, 2 Sam. 23: 2. HErrans Ande hafwer talat genom mig, och hans Ord är skedt genom min tungo. Esaias säger om sin Prophetia, Es. 34: 16. Gud är then, thet igenom min mun bjuder, och hans Ande är then thet tilhopa hämtar.

53. Hwar warder Gud nämder en Krukomakare? Swar:

Esaias i Es. 64: 8. säger: Wi äre ler, tu äst wår mästare, och wi äre alle tine händers werk. Jerem. 18: 6. Ty såsom leret är i Krukomakarens hand, så ären ock j af Israels hus i mine hand.

54. Hwar hafwer Gud Krukomakarens ämbete på thet kosteligaste öfwat och bewisat? Swar:

J Adams skapelse, tå han af en jordklimp giordt hafwer thet skönaste Mansens beläte, 1 Mos. 2: 7.

55. Finner man ock thetta Guds Handtwerk såsom et witnesbörd i thenna werlden? Swar:

Ja, uti Påland hos then staden Nogård och Pa-

Paluki, finner man giorde pottor eller krukor uti bergen, hwilka, når man them uthugga och aftorka låter, åro the i alla måtto andra krukor lika. Cosmograph. Munsteri fol. 1007.

56. Hwad kan icke uträknat warda? Swar:

Guds ålder och regering, ty han år och bliswer ewig, såsom David säger Ps. 90: 2. Förr ån bergen wordo, och jorden och werlden skapat bleswo, åst tu Gud af ewighet til ewighet. Och Job. 36: 26. Si, Gud år stor och okånd, hans årtal kan ingen utfråga.

57. Förklara mig then helige Trefaldighets hemlighet af Ångelens ord, tå han sade til Maria: AVE! Luc. 1: 28? Swar:

Såsom A år förste bokstafwen uti gammalt tal, och begynnelse på ABC, altså uttydes thet om then ewiga Fadren, som all godhets springekålla år, Up. B. 1: 8. Jag år A och O, begynnelsen och åndan, säger HErren.

Then bokstafwen V märker then andre Personen, then ewiga Sonen, hwilken warder uti Joh. 1: 1. kallad Verbum, Ordet.

Och såsom V år undertiden en litera vocalis, altså märker thet then Gudomelige naturen i Christo, efter han hafwer warit en sielfståndig Person af ewighet. Joh. 1: 1.

Undertiden år V en litera consonans, och betyder then annamade månnisklige naturen, uti hwilken Gudomen lefwandes bor, Col. 2. 9. Item, såsom V år en räkne-bokstaf, och märker så mycket, som fem: Altså betyder thet the fem Christi sår, som han til wår låkedom, helning

och ewiga ſundhet fått hafwer, ſåſom i Eſ. 53: Han år ſargad för wåra mißgerningar ſkull, och ſlagen för wåra ſynder ſkull, och genom hans ſår åro wi helade.

Vulneribus Chriſto ſit medicina meis: Säger Bernhardus.

Then bokſtafwen E betyder Extremitatem æternæ emanationis, then tredje Perſonen then Helige Ande, ſom af ewighet af Fadrenom och Sonenom utgår, Joh. 14: 20. 15: 26. 16: 7.

Såſom ock i thetta ordet then bokſtafwen A beſtår för ſig, och uttalat warder: men både the andre bokſtäfwerne V och E warda uti en ſtafwelſe tilhopa fattade: Altſå år ock Fadren af ſig ſielf, och hafwer ſit urſprung af ingom androm: men Sonen år födder af Fadren i ewighet: then Helge Ande utgår af ewighet af Fadrenom, Amen.

II. Om Guds Uppenbarelſe.

1. På huru mångahanda ſätt hafwer Gud ſig för thet månniſkliga ſlägtet uppenbarat? Swar.

På ſiuhanda ſätt och wis.

2. Hwilket år thet förſta? Swar:

At Gud uti egen perſon, och i ſynlig måtto med månniſkom talat hafwer, ſåſom med Adam och Eva uti Paradis, 2 Moſ. 2: 16. 3: 9. Om hwilket i Syr. 17: 11. The ſågo hans Majeſtät med ſin ögon, och hörde hans hårliga röſt med ſin öron. Och om Moſe ſäger Gud ſielf 4 Moſ. 12: 8. Munteliga talar jag med honom, och han ſer HErren ſåſom han år.

3. Hwil-

3. Hwilket är thet andra sättet? Swar:

Tå Gud med människor genom Änglar talat hafwer, och låtit them altså förkunna sit werk och wilja, såsom tå när twå Änglar kommo til Loth, och sade honom om Sodome undergång, 1 Mos. 19: 1. Så gaf ock en Ängel Daniel tilkänna, huru i werldene för then yttersta dagen tilgå skulle, Dan. 8: 15. 9: 21. Hos Luc. 1: 13, 31. förkunnade Ängelen Gabriel om Johannis och Christi aflelse. Och i 2: 10. talade Ängelen med Herdarna at Christus war födder, och skulle finnas uti Bethlehem.

4. Hwilket är thet tredje sättet? Swar:

Thet synnerliga sättet, genom hwilket Gud sig somligom uppenbarat, och them om tilkommande ting at weta, hafwer förstå låtit: såsom tå han sig för Patriarken Jacob uppenbarade uti drömen om stegan som räkte alt ifrån himmelen ned på jordene, och repeterade löftet om then tilkommande Meßia, 1 Mos. 28. 12. Sådana, som thenna synen, finner man många uti Propheten Hesechiel, uti Esaia, Daniel, och uti Johannes Uppenbarelse Bok.

Theßa syner kunna ock förde warda på then människlige naturen, uti hwilken Christus fäderna ofta är uppenbarad, med them wänligen talat och handlat hafwer, såsom 1 Mos. 15: 1. HErrans ord skedde til Abraham uti en syn, om hwilket Christus talar i Joh. 8: 56. Abraham såg min dag, och wart glad.

1 Mos. 32: 24. Tå brottades en man med honom

nom, til thes morgonrådnan upgick, etc. I Jos. 5: 14. står: En man uppenbarades Josua, och sade, at han war en Förste öfwer Guds här.

5. Hwilket är thet fjerde sättet? Swar:

The store werk och under, som Gud uti werldene, och alla kreaturs skapelse och uppehållande werkat hafwer, och ännu gör til sin uppenbarelse, therom then helige Paulus Rom. 1: 20. skrifwer: at en Gud är til, kan man märka af the werk och gerningar han gör i werldene, som han skapat hafwer. I Wish. B. 13: 1. står: at thet kan ju sjelfwa Skaparen eller Mästaren kånd warda af hans kreaturs skönhet och skapnad, ty äro the skön och härlig, huru mycket skönare och härligare måste han wara, som theröfwer en HErre är.

6. Hwilket är thet femte sättet? Swar:

Drömar, genom hwilka Gud många stora ting hafwer förstå låtit: såsom när han Joseph genom twänne drömar låt förstå, at han en stor Herre warda skulle, 1 Mos. 37: 6, 9.

Pharaoni gaf han tilkänna genom twänne drömar, om the sju gode och the sju dyre åren som tilstundade, 1 Mos. 41: 2. etc.

Konung Nebucadnezar föremålade han uti en dröm then tilstundande förändring som ske skulle med the fyra Käjserdömen i werldene, Dan. 9:

Joseph uppenbarade Gud uti drömen, huru thet med Marie undfångelse tilgick, och huru han Herodis tyranni undfly skulle.

7. Hwilket är thet siette sättet? Swar:

At han sig, sin warelse och wilja, uppenbarat hafwer genom Patriarkerna, Propheterna och Apostlarna, och ännu i thenna dag genom Prediko-Ämbetsens tjenst, såsom han sielf säger Hos. 12: 10. Jag är then som månge Prophetier gifwer och förkunnar genom Propheterna, ho jag är.

8. Hwilket är thet sjunde sättet? Swar:

At han sin son i werldena och i köttet sändt, och genom honom sig oß uppenbarat, nämnt och bekänd giordt hafwer, såsom S. Johannes ther om säger Joh. 1: 18. Ingen hafwer någon tid sedt Gud, ende Sonen, som är i Fadrens sköte, han är kommen och hafwer kungiort oß thet. Epistelen til the Ebr. 1: 1. beromer thetta på thet härligaste. Fordom talade Gud ofta och i mångahanda måtto til fäderna genom Propheterna, men på thet sista hafwer han talat til oß genom Sonen, och strängeligen budit höra honom. Matth. 3: 17.

9. Hwem hafwer thenna uppenbarelsen tilförene förkunnat i thet Gamla Testamentet? Swar:

Propheten Esaias, Es. 40: 5. Sedan han hafwer tilkänna gifwit om Meßie Förelöpares tilkommelse, sätter han klarliga ther til: Ty HErrans härlighet skal uppenbar warda, och alt kött skal tilsamman se, at HErrans mun talar.

10. Hwem säger, at wi utan Guds uppenbarade ord honom intet känna kunna? Swar:

Job. uti 36: 26. Si, Gud är stor och okänd, Wish. 9: 17. Ho kan weta, o Gud, tit råd? Utan

tu gifwer wishet; och sänder tin Helige Anda af högdene, och altså rätteliga tilgår hwad man för händer hafwer på jordene, och människorna lära hwad tig täckt är, och igenom wishetene salige warda, 1 Tim. 6: 16. Gud bor uti et sådant stort ljus, ther ingen tilkomma kan. Christus säger i Matth. 11: 27. Ingen känner Fadren utan Sonen, och hwem Sonen wil thet uppenbara.

11. Hwadan hafwe wi Christne then rätta Guds kännedom? Swar:

Utaf hans Ord och then Helige Andas uplysning, såsom Christus säger Matth. 16: 17. Kött och blod hafwer tig thet icke uppenbarat, utan min Faders Ande som är i himmelen. Och then helige Paulus 1 Cor. 2: 10. Men oß hafwer Gud thet uppenbarat igenom sin Anda, ty Anden utransakar all ting: Ja ock Guds djuphet, at wi kunne weta hwad oß af Gudi gifwit är.

12. På huru mångahanda sätt hafwer Gud talat genom Propheterna? Swar:

På treggehanda sätt: Först genom syner. Til thet andra, genom drömar. Til thet tredje, genom uppenbarelser, såsom Gud sielf säger 4 Mos. 12: 6, 7. Om någon ibland eder är en HErrans Prophete, honom wil jag mig uppenbara uti en syn, eller uti en dröm wil jag tala med honom, men icke så min tjenare Mose, hwilken uti hela mit hus trogen är, munteligen talar jag med honom, och han ser HErran såsom han är, icke genom mörk ord eller liknelse.

13. Huru ofta hafwer Gud uppenbarat sig på watnet? Swar:

Sex gånger: Först på röda hafwet, tå han tala-

talade med Mose och Israeliterna utu brinnande skyn, och watnet delade sig ifrån hwart annat, och the med torra fötter ther igenom foro, men sedan låt han falla hafwet öfwer the Egyptier, och fördränkte them allesamman til et ewigt witnesbörd, at han en sådan HErre är, som sina bewarar och the ogudaktiga omstörta kan, 2 Mos. 14, 15:

Til thet andra, hos then store wattufloden Chebar i Caldea, tå uppenbarade sig Guds Son Propheten Hesekiel uti et klart ljus och sken, såsom uti ens mans skapnad, och kallade Propheten til Prediko-Ämbetet, wiste honom ock the fyra Evangelisters afmålning och sin skara och triumph-wagn, uppå hwilken han reste hela werldena omkring til Judar och Hedningar, och allom them som tro hans Evangelio, at taga til sig, och wil göra them delaktige utaf sin seger, äro och härlighet.

Til thet tredie, på thet stora watnet Hedikel uti Persie land, tå HErrans Ängel uppenbarade sig för Propheten Daniel i en härlig mans skapnad, och wiste honom at hans bön war hörd, och huru Juda folket gå skulle, förmälte för honom ock, hwad för hård strid the gode Änglar med the onde hållit hade, och huru the them trognom emot diefwulens anfall bewarat hade, Dan. 10:

Til thet fierde, wid thet watnet Ulai uti Persie land, tå Guds Son åter uppenbarade sig Propheten Daniel uti en mans skapnad, och utlade honom genom Ängelen Gabriel några under-syner

ner, och gaf tilkänna, hurulunda Juda-folket gå skulle in til Christi tilkommelse, Dan. 8:

Til thet femte: Wid Jordan, tå hela then hel. Trefaldighet sig wid Christi Dop på thet härligaste uppenbarade, sålunda, at Christus undfick Dopet af Johanne, och himmelen öpnade sig öfwer honom, och Fadren med klara röst sade: thenne är min kåre Son, i hwilkom jag hafwer et godt behag, och then Helge Ande for neder såsom en dufwa, och kom öfwer Sonen, Matth. 3:

Til thet sjette: På sjön Genezaret, tå Christus efter sin upståndelse uppenbarade sig för sina Lärjungar, och förstå låt, och på underligt sätt jagade uti theras nät hundrade tre och femtio stora fiskar, och hölt måltid med them, Joh. 21.

III. Om Guds Werkande och under.

1. Kan man Guds under och werkande nogsamt berömma och prisa? Swar:

Nej: ty så säger Syrach, c. 42: 17. Thet är ännu Guds Helgon icke gifwit alle HErrans werk och under uttala, ty then alsmägtige HErren hafwer giordt them så stora, och alle ting äro så höge, wärdige at berömma.

2. Hwad werk hafwer Gudi aldramäst kostat? Swar:

Återlösningswerket, ty skapelsens werk kostade Gudi icke mer än et ord, ty så snart han sade: Warde himmel och jord, så war thet, 1 Mos. 1: Ps. 33: 6. 2c. Men återlösningen hafwer kostat honom hans aldrakäraste ende Son, honom måste han utgifwa i döden och helfwetet, skulle wi an-

annars återlöste warda, och komma uti himmelriket, Joh. 3: 16. Så älskade Gud werldena, at han utgaf sin enda Son, på thet hwar och en som tror på honom, skal icke förgås, utan få ewinnerligit lif, 1 Pet. 1: 19. 1 Cor. 6: 19. Rom. 6.

3. Uti hwilket werk hafwer HErren Gud närmare nalkats oß än Änglarna? Swar:

Uti sin kåre Sons mandoms annamelse, ty han hafwer tagit på sig wårt kött och blod, och är oß uti all ting (synden undantagandes) lik worden, så hafwer then Gudomelige naturen sig med then människelige förenat, at Gud och människa äro uti Christo en Person, och blifwa oåtskilgde i ewighet, therom säger then hel. Paulus i Ebr. 2: 16. Christus tager ingenstädes på sig Änglarna, utan Abrahams säd tager han på sig, therföre måste han i all stycke wara bröderna lik, Joh. 1: 14. Ordet wardt kött 2c.

4. Hwad för werk lägger then hel. Skrift Gudi til, som han för werldenes skapelse gjordt hafwer? Swar:

Twåggehanda: Först at han af ewighet hafwer födt sin Son, af sit wäsende, således, at Sonen är lika ewig, och Gud af sannan ewigan Gud födder, såsom David säger Ps. 2: 7. Tu äst min Son, i dag hafwer jag födt tig. Mich. 5: 1. säger: Hwars begynnelse och utgång warit hafwer af ewighet. Och uti Ordspr. 8: 22. Gud hafwer haft mig (säger Sonen) i sina wägars begynnelse, förr än han något giorde, på then tiden war jag. Jag är insatt af ewighet, af begynnelsen för jordena.

Til thet andra, at han oß i Christo til sina barn och rikes arfwingar utwalt hafwer, såsom then hel. Paulus betygar til the Eph. 1: 4. Genom Christum hafwer han utwalt oß til barnskap, förr än jordenes grund lagder war.

5. Hwad folk hafwer Gud jagat utur landet genom Getingar? Swar:

The Cananeer, Heweer och Hetheer, ty så säger Gud til Israels barn, 2 Mos. 23:28. Jag skal sända Getingar fram för eder, som skola för eder utjaga the Cananeer, Heweer och Hetheer. Och i Jos. 24. 12. warder alt thetta fullbordat, framdragit, ty så säger Josua til Israels barn: HErren sände Getingar framför eder, the drefwe them ut för eder.

6. Huru många under hafwer Gud gjordt uti Egypten, förr än han Pharao bewekt hafwer, at låta Israels folk afdraga? Swar:

Tio: Thet första är, at han alt watn, både i bäckar, siöar, strömar, eller älfwer och diker, hafwer förwandlat i blod, så at fiskarna äro blefne döde i älfwene, och älfwen är illa luktande worden i siu dagar, 2 Mos. 7:

Til thet andra: At han låt komma så många Paddor utöfwer hela Egypti land, så at strömmar och älfwer upwälde Paddor, och Paddor krupo ther utaf, och kommo uti Pharaos kammar, uti hans säng och läger, och uti hans tjenares hus och hans folks, och uti theras bakugnar och deg, 2 Mos. 8.

Til thet tredje: At han förwandlade alt stoft i hela Egypti land i löß, at människorna och boskapen woro fulla med löß.

Til

Til thet fjerde: At han låt allahanda ohyra komma öfwer Egypti land, så at Konungens, hans tjenares och husfolks hus wart fullt med ohyra.

Til thet femte: At han låt komma en stor pestilentia ibland boskapen, at han förfärliga och hastigt dödde therutaf. Men Israeliternas boskap blef behållen och dödde icke et kreatur. 2 Mos. 9:

Til thet sjette: At han låt swarta bölder och ond sår komma på människorna och boskapen, så at the kunde hwarken gå eller stå för the bölder, &c.

Til thet sjunde: At han låt falla et förfärligit hagl uti Egypten, så at elden och haglet foro ibland hwart annat så grufweligit, at thes like icke warit hade i hela Egypti land, ifrå then tiden thet med folk besutit wardt. Och haglet slog i hela Egypti land alt thet på markene war, både människor och boskap, och slog all grödan på markene, och all trä på markene, undantagandes thet landet Gosen, ther Israeliterna woro, haglade intet. 2 Mos. 9:

Thet ottonde: At han så många Gråshoppor sände i landet, at the hela Egypten öfwertäckte och förmörkade, och upåto allt löf och gräs, och all frukten af trän, at intet grönt blef i hela Egypti lande, 2 Mos. 10.

Thet nionde: Then stora Förmörkelsen, at man i tre dagar intet se kunde then ena then andra, ej heller upstå af thet rum, ther han war i tre dagar, ja, elden hade ingen magt at lysa them, 2 Mos. 10: Wish. 7:

Thet tionde är alt förstfödslos dödande af månniskor och boskap, så intet hus war funnit i hela Egypten, ther icke en döder låg, undantagandes the hus Israeliterna uti woro. 2 Mos. 12.

7. Hwilken är then aldrakonstrikaste belätes Utskärare? Swar:

HErren Gud, ty han hafwer giort utaf refben then aldradäjeligaste qwinna, hwars like i werlden icke warit hafwer. 1 Mos. 2: 22.

8. Hwilken är then aldrakonstrikaste Bårdskärare? Swar:

HErren Gud i Himmelen, ty han hafwer öpnat Adams sido, och ther uttagit et refben, och upfyllt kött i staden igen, at Adam theraf ingen sweda förnam, ej heller är thet warse worden. 1 Mos. 2: 21.

9. Hwilken är then aldrakonstrikaste Pottemakare? Swar:

HErren Gud i himmelen, ty han hafwer af en död jordklimp formerat then aldradäjeligaste mansperson, 1 Mos. 2: 7.

10. Huru många underwerk hafwer Gud gjordt genom Mosen, förr än han hafwer fördt Israeliterna utaf Egypten? Swar:

Try. Til thet första: At han sin staf uti en Orm förwandlade, tå han kastade honom på jordene, och tå han tog om Ormsens stjert, giorde han honom åter til en staf igen.

Til thet andra: När Moses stack förste gången sina hand in i sin barm, så giorde Gud henne spetelsk som en snö; När han henne andre gången instack i barmen, giorde han henne åter ren och slät.

Til thet tredje: Tå Moses öste watnet af Alfwene,

wene, och gödt thet åter på torra landet, tå förwandlade Gud thet uti blod. Igenom theße tekn blefwo Israeliterna bewekte til at tro Mosen, såsom en såndan af Gudi. 2 Mos. 4:

11. Huru många undertekn hafwer Gud för Israeliterna gjorde genom Mosen uti öknena? Swar:

Otta. Thet första: Tå han genom Mosen skilde röda hafwet ifrå hwart annat, at the med torra fötter ther igenom gingo, och låt sedan falla öfwer the Egyptier, at the drunknade. 2 Mos. 14:

Tå han thet bittra wattnet, hwilket hwarken människor eller få dricka kunde, sött gjorde, igenom et trås ikåggande, som Gud honom wiste, 2 Mos. 15:

Thet tredje: Tå Gud genom Mosen gaf Israels barn manna af himmelen, och them thermed närde och spisade i 40 år. 2 Mos. 16:

Thet fjerde: Tå Moses gaf folket som efter kött lustade, efter theras begäran så mång åkerhöns, af ett wäder i lägrena förde, och öfwer lägret förströdde, then ena dagen såsom then andra, i twå dagar långt omkring lägret, twå alnar högt up ifrå jordene, så at folket samlade ganska många åkerhöns, then som minst samkade, han samkade 10 Homer. 4 Mos. 11:

Thet femte: Tå Gud uti sin folks törst låt Mosen slå på et torrt hårdt hålleberg, och gaf them watn tilfyllest, af hwilket folk och fänad sig wederqweckte. 2 Mos. 21:

Thet sjette: Tå han genom kopparormsens upresande them åter til hälsan hjelpa låt, som

af the brinnande ormar betne och til döden sargade woro. 1 Mos. 7:

Thet siunde: Tå han genom Mosis böns kraft, gaf them seger emot the Amalekiter. 2 Mos. 17.

Thet ottonde: Tå Gud på Mosis ord låt jorden remna, at hon then uproriske Rotan Koras upslukte, med alt hwad när them war. 4 Mos. 16:

12. Genom hwilka stafwar och kåppar äro the största underwerk drefne? Swar:

Genom the twänne bröders, Mosis och Arons stafwar och kåppar.

Såsom första resan: Tå Moses uträkte sina hand, och delade röda hafwet ifrå hwart annat, at Israels barn gingo torrskodda ther igenom.

Til thet andra: Räckte han sin staf utöfwer hafwet, och kom åter i sit lopp, och dränkte Pharao med hela hans här. 2 Mos. 14:

Til thet tredie: Med sin staf slog han på hälleberget, och gaf folksens myckenhet watn, ther man tilförene icke såg en droppa. 2 Mos. 17:6,7.

Aron kastade sin staf för Konung Pharao, tå wardt af honom en Orm, och tå the Egyptiske Trollkarlar sådant ock giorde, upswälgde Arons staf theras stafwar. 2 Mos. 7:

13. Hwad betyder thenna historien? Swar:

Thetta underwerket styrker oß mägtigt i trone om köttsens upståndelse, ty begrunda thet ut, hafwer Gud en torran staf, hufwud, mun, ögon, och alle ledamöter som et djur tilhöra, samt lifwet gifwit, och gifwa kunde, hwi skulle han icke wåra kroppar, som stoft och aska wordne äro,

kun-

kunna åter lefwande göra, tå han sådant ju lofwat hafwer. Hes. 37:12. Si, jag wil upläta edra grifter, och wil hämta eder mit folk ther ut. Therföre skole wi säga med Job, i Job. 19:25. Jag wet at min Förloßare lefwer, och han skal på sidstone upwäcka mig af jordene, och jag skal sedan med theßo mine hud omklädd warda, och skal i mit kött få se Gud, etc.

Til thet andra: Aron slog med sin staf i älfwene, och hon wardt uti blod förwandlad, at alt watnet i hela Egypti land wardt blod i sju dagars längd. 2 Mos. 7:

Til thet tredje: Tå Arons staf med the Äldstes stafwar woro efter Guds befallning lagde uti witnesbördsens Tabernakel, begynte han allena at grönskas, och bar uti en natt både blomster och mandel. 4 Mos. 17:

14. Hwad betyder thetta underwerket? Swar:

Therutinnan warder oß en härlig liknelse afmålad om köttsens upståndelse. Ty lika som stafwen af stubben afhuggen och förtorkad är, altså skola wåra kroppar igenom döden afhuggne, falla, förwisna och förrotna uti jordene, men såsom thenne torre stafwen emot ordningen i naturen grönskades och bar frukt; altså skola wåra förrotnade kroppar på then yttersta dagen, igenom Guds kraft, åter friske och klare til odödelighet framkomma, grönskas och blomstras såsom gräset och blomstret på markene, såsom Gud utlofwar i Es. 66:14. I skolen få seet, och eder hierta skal glädja sig, och edor ben skola grönskas såsom gräs.

15. Hwem hafwer twiflat på Guds alsmägtighet? Swar:

Först Moses: ty tå Gud honom tilsade, at han wille spisa folket med kött i öknena, tänkte Moses thet omöjeligit wara, och sade: Sexhundrad tusend män fotfolk är thet jag ibland är, och tu säger: Jag wil gifwa eder kött, at j äten en månad långt, skal man slagta får och fä, at man må mätta them, eller alle fiskar i hafwet församla ther til, at the måge blifwa mättade? 4 Mos. 11: 1, 18. usque 23:

Til thet andra: Tå en Riddare uti Samaria hörde, at en Prophet i Guds stad lofwade en god tid på bjugg- och semlo-mjöl i then stora dyra tiden och spisnings-qwalet, aktade han thet för omöjeligit wara, och sade: Om HErren Gud än gjorde fönster på himmelen, huru kunde thet ske? 2 Kon. 7:

IV. Om HErran JEsu Christo.

1. Hwilket är thet första namnet som werldenes Frälsare i Skriftene gifwit warder? Swar:

Thetta: at han blifwer kallad Qwinnones Säd, ty så kallar eller nämner honom Gud sielf uti then aldraförsta predikningen, som til människone efter fallet skedd är. 1 Mos. 3: 15. Qwinnones Säd skal söndertrampa ormsens hufwud.

2. Hwad lärer Gud med thetta Namnet? Swar:

Han utwisar härmed sin underliga mandoms annamelse, at han emot naturlig ordning utan Mans tilhjelp af en qwinno skal undfången och födder warda, genom thens Helige Andes werkande. Es. 7: 14. Luc. 1: 31.

3. Hwil

3. Hwilke äro the brukeligaste werldenes Frälsares Namn i thet Nya Testamentet? Swar:

Theße twenne: JEsus och Christus, ty the äro hos Evangelisterna och Apostlarna the aldragemenligaste, så at uti S. Pauli Epistlar först hwart tredje ord är JEsus Christus, och han sielf bekänner sig intet annat weta predika än JEsum Christum och honom korßfästan, 1 Cor. 1:2. Och til the Philipper, Phil. 2:9, 10, 11. säger han: Gud hafwer gifwit sin Son et namn, thet öfwer all namn är: at i JEsu Namn skola sig böja all knä, theras som i himmelen, på jordene och under jordene äro, och alla tungor skola bekänna, at JEsus Christus är HErren Gud Fader til äro.

4. Hwad heter JEsus? Swar:

Thet är et Ebraiskt ord, och heter på Swenska en Hielpare, Frälsare och Saliggörare, som hielp i största nödene bewisar, tå eljest intet annat kreatur hielpa kan, såsom ifrå syndene til rättfärdighet, ifrå Guds wrede til hans wänskap och näde, ifrå döden til lifwet, ifrå helfwetet til himmelen, ifrå fördömelsen til ewig salighet, såsom Ängelen Gabriel utlägger thetta namnet, i Matth. 1:21. Tu skalt kalla hans namn JEsus, ty han skal frälsa sit folk af theras synder.

5. Hwad heter Christus? Swar:

Thet är et Grekiskt ord, och heter på Swenska så mycket som en salfwader Prest eller Konung, ty Christus hafwer sig såsom then rätta Öfwerste Prest upoffrat på korßens Altare för

wåra ſynder, at göra oß ledigа ifrå ſynden, Ebr. 9: 28. 10: 12. 1 Pet. 2: 24. Är ock upfaren til Guds högra hand, at mana godt för oß, och emot djefwulen, werlden och all olycka, ſåſom wår Konung och HErre i ſkydd och beſkärm at taga, och änteligen til ſig i ſit Rike annama, tå wi uti hans kunſkap och tienſt framhärda, Rom. 8: 34. Marc. 16: 19. Pſ. 91: Joh. 14:

6. Huru ofta står Namnet JEſus uti S. Pauli Epiſtlar? Swar:

Femhundrade gånger warder thet i them ſatt, betygandes härmed, at ingen annor grund kan til wår ſalighet lagd warda, utan thenna, ſom Gud ſielf lagt hafwer, hwilken är hans Son Chriſtus JEſus, och at intet annat namn är heller gifwit männiſkors barnom, i hwilket the kunna ſalige warda, än uti JEſu Namn. 1 Cor. 3: 11. Ap. G. 4: 12. Om thenna bära alla Propheterna witnesbörd, at hwar och en ſom tror på honom han ſkal få ſyndernas förlåtelſe genom hans Namn. Ap. G. 10: 43. Thetta är ſkrifwit, at j tro ſkolen, at JEſus är Chriſtus Guds Son, och at j genom trona på honom hafwen lif uti hans namn. Joh. 20: 31.

7. Hwem hafwer haft thet Namnet JEſus uti ſit änne? Swar:

Then öfwerſte Preſten Aron, han bar thetta namnet i en gyllene änneſpann utgrafwit, på ſit änne eller hufwud, ſå ofta han ſkulle ingå uti Helgedomen, och förſona folket med Gudi, 2 Moſ. 28: 36. Tu ſkalt göra et änneſpann af klart guld och grafwa theruti efter Stenſnidare-konſt HEr-

ran

rans Härlighet: thet är thet namnet JEsus, thens helige tilkommandes Meßie, som genom sit blod ingå skal uti thet Heliga, och förwärfwa en ewig förloßning. Ebr. 9: 12.

8. Med hwad bokstäfwer hafwer thetta Namnet warit grafwit? Swar:

Efter the gamle Lärares enhälliga mening, är thet med fyra Ebraiske bokstäfwer utgrafwit: then förste är Jod, och heter så mycket som Principium eller begynnelse, then andre är Heack och heter så mycket som Passionis, et lidande, then tredje är Vau, och heter så mycket som Vitæ, then fjerde är He, och heter så mycket som Istæ, then.

9. Hwad är nu theßa bokstäfwers innehåll? Swar:

Hwar och en skal genom hans lidande (hwars afmålning Aaron är) göra en begynnelse til lifwet, och en ingång til salighetenes förwärfwande, alla the som hålla sig med trona in til honom, Joh. 3, 6, 10, 11, 14, 17: Såsom Änglarna ther om liufligen siunga:

HErren JEsus eder Gud är,
Han hielper eder af all nöd här,
Han wil sielf eder Frälsare wara,
Göra från all synd ren och klara,
Han tilförer eder all salighet,
Then Gud i himmelen hafwer beredt,
At I med oß uti himmelrike,
Skole lefwa i ewighet like.

10. Hwad hafwer man sig at påminna hos the fer bokstäfwer med hwilka thet heliga Namnet JEsus beskrifwit warder? Swar:

Följande nödige och nödtorftige stycken: Then för-

förste bokstafwen J, som är medlerst ibland the ljudande bokståfwer, utwisar, at wår Medlare JEsus är medlerste Personen i then helga Trefaldighet: och såsom J är en lång uprättad bokstaf, altså wisar han på Christi uphögning på korßens trå, med hwilken han fullkomlig betalning giordt hafwer för wåra synder, Joh. 3: Lika såsom Moses, etc. Joh. 12: Och när jag uphögd är ifrån jordene, skal jag draga alla til mig.

Then andre bokstafwen är H, och märker then Helge Andes fullhet, med hwilken HErren Christus öfwer all Helgon är smord, Ps. 45: Matth. 3: Ap. G. 10: Och efter H, medan thet är en Aspiratio, icke midt ibland bokståfwerne räknad warder; altså kan ock JEsus icke midt ibland the syndige människor räknad warda, medan han är utan mans tilhjelp helig undfången genom then Helge Andes medwerkande, och utan all synd födder, Luc. 1: Es. 53:

Then tredje bokstafwen är E, hwilken på then högra sidan är öppen, men på then wänstra igenlyckt, utwisar Guds tilslutande wrede, och Guds nådes och barmhertighets brunns öpnande, ty utaf Guds fullhet hafwe wi alle fått nåd för nåd. Joh. 5: Rom. 5: 1 Theß. 1:

Then fierde bokstafwen är S, hwilken såsom en lång ofwan til bögder bokstaf utwisar then aldrahögsta Persons JEsu Christi djupa ödmjukhet, therom S. Paulus säger til the Philipper, c. 2. Hwilken äntå han war i Guds skepelse, räknade han icke för rof Gudi jämnlik

lik wara, utan förnedrade sig sielf, tagande sig en tjenares skepelse, och wardt lika som en nor människa, och i åthäfwor funnen såson människa, ödmjukade sig sielf, wardt lydi til döden, ja, in til korßens död.

Then femte bokstafwen är V, hwilken ne til är skarp, men ofwan til står widt öppen; så betyder han, at wi JEsum och then en saligheten, som han oß tilförer, widt öfwe la jordiske, timelige ågodelar och håfwor, sättja skole, sjunga och säga: Thet ewiga g thet gifwer rätt mod, ther hos wil jag all blifwa, Wåga gods, lif och blod, Gud hie mig wist öfwerwinna. Ps. 73: 25. När jag wer tig HErre, etc.

Then siette bokstafwen är S, och betyder Christus är worden för oß en orm, och haf låtit sig trampa och döda, på thet wi ge honom til lifwet, åra och härlighet kunde högde warda. Ps. 22: 7. Joh. 12:

11. Hwilken hafwer haft the härligaste och måste wi börd på jordene? Swar:

JEsus Christus, om honom hafwer Gud hans Änglar, alle Propheter och Apostlar, lefwande och afsomnade Helgon, samt djefla witnat, at han är wår HErre och Återlöse som them alla gör saliga, som tro på hon

12. Hwar hafwer Gud sådant witnat? Swar:

J Jordan wid Christi Dop, tå han sa Thenne är min älskeliga Son, i hwilkom hafwer et godt behag, och honom skolen j hi Matth. 3: 17.

13. Hwar hafwa Änglarna witnat? Swar:

Luc. 1: Then Helga Anda skal komma öfwer tig, etc. Matth. 1: Tå Gabriel sade: JEsus skal göra sit folk saligt ifrån synden. Luc. 2: Tå Ängelen sade til Herdarna: Jag bådar eder stor glädje, hwilken allo folkena wederfaras skal: ty i dag är eder födder Frälsaren, som är Christus, HErren i Davids stad etc.

14. Hwar hafwa Propheterna sådant witnat? Swar:

Uti alla theras Predikningar och Skrifter hafwa the propheterat om then tilkommande Meßia, och berömt hans wälgerningar, at han oß ifrån synden, döden, diefwulen och helfwetet hafwer återlöst och saliga giordt. Härutaf hafwer then helige Petrus sit witnesbörd härligen och korteligen tilhopa dragit, Ap. G. 10: 43. Om thenna JEsu bära alla Propheterna witnesbörd, at hwar och en som tror på honom, skal få syndernas förlåtelse genom hans Namn.

15. Hwar witna sådant Apostlarna? Swar:

Uti alla theras Skrifter, såsom Joh. 6: säger Petrus uti alla theras namn: Och wi tro, och hafwe förnummit, at tu äst Christus lefwandes Guds Son, och hafwer thet ewiga lifsens Ord, Ap. G. 4: Uti ingom androm är salighet. S. Paulus 1 Tim. 1: Thet är et fast Ord, och i alla måtto wäl wärdt, at man thet annamar, at Christus JEsus är kommen i werldena til at frälsa syndare, ibland hwilka jag är then förnämste. Ap G. 15: 11. Genom HErrans JEsu Christi nåd tro wi, at wi skole salige warda, såsom ock the, etc.

16. Hwar

16 Hwar witna the lefwande Helgon om Christo? Swar:

Hos Evangelisten Mattheus, c. 2. Tå the Wise af Österlanden kommo och frågade efter honom, såsom theras Gud och Frälsare, etc. Luc. 2: Tå Simeon kallade eller nämner honom sin och alla människors Frälsare, och et ljus til Hedningarnas uplysning. Joh. 1: Tå Johannes Döparen utwiste honom med hand och mun, sägandes: Si, Christus är Guds Lam, som bär alla werldenes synder, etc. och flere andre witnesbörder.

17. Hwar witna the afsomnade Helgon om Honom? Swar:

Matth. 27: Tå med Christo äro månge helige människor upståndne, och gångne i then helga staden Jerusalem och uppenbarades mångom, och hafwa betygat för mångom, at JEsus af Nazaret, som war af Judarna korsfäster, är dödsens, diefwulens och helfwetes Öfwerwinnare, til hwilken alle sig uti trone hålla skola, som wilja salige warda. Uti Johannis Uppenb. 5: falla Helgonen i himmelen neder för Christo och säga: Tu HErre hafwer igenlöst med tit blod, af allahanda slägte och tungomål och folk och Hedningar, och hafwer giort oß wårom Gudi til Konungar och Präster, etc.

18. Hwar hafwa djeflarna witnat? Swar:

Matth. 8: 29. Tå the säga: Ack JEsu! tu Guds Son, hwad hafwe wi med tig göra, äst tu kommen til at pläga förr än tid är?

19. Huru ofta hafwer Gud sjelf witnat neder af himmelen om Christo, at han är hans Son, och werldenes Frälsare? Swar:

Tre gånger: Först uti hans dop wid Jordan,

såsom Mattheus skrifwer, c. 3: Tå JEsus war döpt, tå wardt honom himmelen öpnad, och Johannes såg Guds Anda nederfarandes som en Dufwa, och kom öfwer honom, och en röst af himmelen sade: Thetta är min kåre Son, i hwilkom jag hafwer et godt behag.

Til thet andra, uti sin förklaring på Thabors berg, såsom Marcus i c. 9: skrifwer: Och en röst kom utaf skyn, och sade: Thetta är min kåre Son, honom hörer. 2 Pet. 1: 17.

Til thet tredie, för sit lidande, såsom Johannes i c. 12 skrifwer: Tå sade JEsus, tiden är kommen, Fader, förklara tit namn. Tå kom en röst af himmelen och sade: Jag hafwer thet förklarat, och skal ännu förklarat. Tå sade Folket, som ther när stodo och thet hörde: thet war en tordön: The andre sade: En Ängel talade med honom. Swarade JEsus och sade: Thenna rösten kom icke för mina skul, utan för eder skul.

20. Hwilket Barn är äldre än theß Moder? Swar:

JEsus Christus Guds ewige Son, af Maria en sann Människa födder, Mich. 5: Ps. 2: 7.

21. Hwilken Son är lika åldrig med Fadrenom? Swar:

JEsus Christus Guds Son födder af Fadrenom i ewighet; ty såsom Fadren hafwer warit af ewighet, altså följer oemotsäjeligen, at Sonen är en ewig Son af then ewiga Fadren. At Fadren icke förr eller äldre är än Sonen, utan lika af ewighet, et wäsende, therföre säger Micha i c. 5: 2. Hwilkens utgång hafwer warit af ewighet.

22. Hwilken Son hafwer en Fader och ingen Moder? Swar:
JEsus Christus Guds Son, han är efter sin Gudomelige natur i ewighet allena af Fadrenom födder utan moder, Ebr. 7: 3.

23. Hwilken Son hafwer haft Moder och ingen Fader? Swar:
JEsus Christus, Marie Son, han är efter then Männisfliga naturen födder af Jungfru Maria, förutan en lekamlig Fader. Luc. 1: 35. Hebr. 7: 3.

24. Hwarföre warder Christi Mandoms Annamelse Luc. 2: 10. kallad en stor frögd? Swar:
Therföre, at hon såsom et rätt stort ting, en stor högthet, tiocklek, längd, widd och bredd hafwer.

25. Hurudana är härutinnan then stora högheten? Swar:
Medan hon räcker alt up i himmelen, och ther begynnes med the helge Änglars glädie, som Gudi therföre med äro och låfsång berömma, och oß människor thertil med frögdefulla stämmo och röst lycko önska. Luc. 2: 14.

26. Hurudana finnes therutinnan then stora tiockleken? Swar:
Medan hon begriper både himmel och jord, hon kommer af himmelen, och förer åter til himmelen allom, som thetta frögdefulla bodskapet med et troget hierta fatta och bewara. Joh. 3: 6.

27. Hurudana är then stora längden therutinnan? Swar:
Medan hon sträcker sig alt ifrå werldenes begynnelse in til ändan, ty thetta barnets helga undersamma födelse hielper alla, som för oß lefwat hafwa, som med och hos oß lefwa, och alla

som

som efter oß lefwandes warda, Upp. B. 13: 8. Lambet, etc. Ebr. 13: 8. JEsus Christus i går och i dag, och han theßlikes i ewighet.

28. Hurudana år widden och bredden therutinnan? Swar:

Medan hon går genom hela werlden, sträcker sig til hela månniskones slägte, til Judar och Hedningar, eller såsom Ängelen säger: Til alla månniskor i werldene, som uti Christi kunskap och tro honom annama. Es. 45: Matth. 11: Ps. 72:

29. Uti hwad belåte år Christi aflelse och födelse i gamla Testamentet afmålat? Swar:

Först, uti then busken, som Moses i en brinnande låge brinna såg, och wardt dock icke förtärd. 2 Mos. 3: 2.

Til thet andra, uti the tre mån, som lågo midt uti then brinnande ugnen, och elden giorde them likwål ingen skada: ja, man kunde ock ingen rök af them känna, Dan. 3: Altså undfick och bar Jungfru Maria Christum såsom en sann månniska uti sit tuktiga och kyska lif, och blef dock likwål en ren obefläckad Jungfru. Es. 7: Jer. 31: 22.

Til thet tredje, uti Arons staf, som torr war, och ifrån stubben afhuggen, och blomstrades likwål i en natt och bar Mandel, 4 Mos. 17: Altså år Maria en staf, afhuggen af Isai slägte, och ifrå alla måns nårboende widt afsöndrad; och blef likwål genom Guds kraft fruktsam, och födde thet Trädet och Lifsens Bröd Es. 7: Jer. 31: Luc. 2: ut supra.

Til thet fierde, uti Helgedomsens port som altid blef, genom hwilken ingen in- eller utgick, utan

utan HErren Israels Gud, Hes. 44: Thenne porten betyder Mariam, hwars lif ingen någon tid öpnat, utan Guds Son werldenes Frälsare. Luc. 1:

Til thet femte, uti Daniels stenar, ty han hafwer rifwit Tyro utan händer af berget, och afmålat the fyra Monarchiers Keisaredöme med, och therutaf giordt et ewigt Konungarike. Dan. 2: 16.

Thetta hafwer en Hednisk Poet för otroligt och omöjeligt hållit, och thenne vers ther emot stållt:

Nunquam Natura mutavit sic sua jura,
Ut virgo pareret; & in corrupta maneret.

Honom emotsade then lärde Man Petrus Comestor med thenne vers:

Sol penetrat vitrum, penetratur, non violatur,
Nec virgo flore: nec virgo puerpera prole.

30. När hafwer Christus förhållit sig på det aldraowänligaste? Swar:

Tå then Cananeeska qwinnan kom til honom, och bad honom, at han hennes besatta dotter hielpa wille, tå teg han til thet första til hennes bön slätt stilla, och gaf henne intet swar. Til thet andra: tå the helige Apostlar bådo för henne, sade han: Hon hörde honom intet til, och war honom intet tilärnad. Til thet tredje: tå hon giorde ett knäfall för honom, och bad honom om hielp, sade han: Hon war icke wärdig, at man henne hielpa skulle. Men sist, tå hon uti trone fast och stadigt anhölt, gaf han sig henne fån-

fången, och säger: O qwinna, tin tro är stor, ske tig som tu wilt. Matth. 15: a 23. v. usque ad 29.

31. Hwilket hufwud hafwer the aldramäste ledamöter uti sig? Swar:

JEsus Christus; ty han är förordnad och satt af Gudi til alla Christnas hufwud på jordene, såsom S. Paulus säger i Eph. 1: Gud hafwer all ting lagt under hans fötter, och hafwer satt honom Församlingene til et hufwud öfwer all ting, hwilken är hans kropp och hans upfyllelse, som alt i allom upfyller. Eph. 5: Christus är hela Christenhetens Hufwud.

32. Hwilken är then aldrakosteligaste, och dock förakteligaste stenen? Swar:

JEsus Christus: hwilken Gud sielf lagt hafwer til en hörnsten eller grundwal, uppå hwilken hela Christenheten skal bygd warda til et ewigt lif. Es. 28: Si, jag lägger i Zion en grundsten, en pröfwosten, en kostelig hörnesten, then wäl grundad är, then ther tror han skal icke förskräckas. Eph. 2: J upbygde på Propheternas och Apostlarnas grund, ther JEsus Christus öfwerste hörnestenen är. Sedan är och blifwer han föraktad och förkastad utaf större parten af Judar och Hedningar, Turkar och Papister, såsom onyttig och odugse til salighet, oaktandes at ingen annor grund kan til saligheten lagd warda. Ps. 118: Then stenen som byggningsmännerna förkastade, är til en hörnesten worden. Thet är skedt af HErranom, och är et under för wår ögon. Ap. G. 4: JEsus af Nazareth är then stenen, som af byggningsmännerna förkastat

kastad är, och är worden en hörnesten, och i i
gom androm är salighet: ty thet är icke hell
något annat namn under himmelen människ
men gifwit, i hwilko wi skole salige warda, uta
allena i JEsu Christi Namn.

33. På hwilken sten hafwa människorna mäst stött sig?

Swar:

På then grund- och hörnestenen som af Gu
sielf lagder war, JEsum Christum, hafwa si
större delen af Judar och Hedningar stött sål
des, at the med kropp och siäl uti helfwetes a
grund fallne äro. Härutaf kallar honom Pro
pheten Esaias. i c. 8. en stötesten och en förargel
se klippa, them twänne Israels husom, Jeru
salems inbyggarom til snara och fall, så at män
ge af them skola ther på stöta sig, falla, sönder
krossas, besnärjas och fängne warda. Såson
S. Paulus alt upfyllt förstå låter, Rom. 9
The hafwa stött sig på förtörnelse stenen.

34. Huru många mäns personer hafwa thet namnet JEsus?

Swar:

Sex: Then förste hafwer warit Jesus Nu
son, eljest kallad Josua, hwilken är blefwen ef
ter Mosen en Förste och Öfwerste utöfwer Is
raels folk, och fördt thet med torra fötter ige
nom Jordan inuti thet förlofwade landet: haf
wer ock öfwerwunnit en och trettio Konungar,
ihiälslagit alt theras folk, och utdelat theras
land genom lott ibland Israels barn.

Then andre hafwer warit Jesus Beth semiter
på hwilkens åker Guds ark blef ståndandes, tå
the Philisteer henne hem tilbakas igen förskicka

 de

de, sedan Gud them med åtskilliga plågor wäldeliga hemsökt haswer, 1 Sam. 6: 14 etc.

Then tredje Jesus haswer warit en öfwerste Prest i Jerusalem, Josadachs son, hwilken med Sorobabel hemförde thet Judeska folket af thet Babyloniska fångelset, och haswer hulpit upbygga Jerusalems stad och Tempel igen, Esr. 3: Hagg. 2: 3. Zach. 3: 6. etc.

Then fjerde är Jesus Syrach, hwilken then andeliga Tukteboken fullbordat, som hans faderfader, hwilken ock kallades Jesus, tilförena, hade begynt skriswa på Ebraisko.

Then femte haswer warit Jesus, som eliest kallades Justus, hwilken uti Rom genom S. Pauli predikan är omwänd worden, och haswer sedan warit Pauli trogne medhjelpare. Col. 4: 11.

Theße alla haswa thetta ädla namnet allena af människor bekommit, giswandes tilkänna at fast thet folket något godt giordt och bewist haswer, så haswer thet dock lekamlige och förgängelige wälgärningar warit.

Men then siette är JEsus Christus, Guds och Marie Son, han haswer fått och bekommit sit Namn af himmelen, förr än han är aflat worden uti moderliswet, giswandes tilkänna, at han är then rätte Hjelparen och Frälsaren, som skulle bewisa thet borttappade människliga slägtet then högsta wälgärning, nemliga, hjelpa thet ifrån synden, döden, djeswulen och helswetit, och införa thet uti thet himmelska Paradis och fäderneslandet, såsom Ängelen thet betygar i

Matth.

Matth. 1: Tu skalt kalla hans Namn JEsus, ty han skal göra sit folk saligt ifrå theras synder.

V. Om Christi Passion och Lidande.

1. Hwem hafwer aldraförst och på thet kortaste beskrifwit Christi Pina? Swar:

Moses, hwilken uti then första Predikan efter fallet skrifwer: Ormen skal stinga honom i hans häl: med theße få ord låter han förstå alt hwad Christo här på jordene wederfarit är af Herode, af Öfwerste Presterna, Phariseerna och folksens Öfwerstar, af Pilato, Judarna och Krigsknektarna, hwilka alla djefwulen emot Christum sin Hufwudtrampare upäggat hade. etc.

2. Hwar är then kindpusten, som Christo i Caiphe hus är gifwen worden, tilförena i Skriften förkunnad? Swar:

Uti Mich. 4: The skola slå Israels Domare på kindbenet med ris. Jeremias i Klagew. 3: Han hafwer låtit slå sig wid kindbenet, och lagt mycken smådelse uppå sig. Job talar uti Christi person i Job. 16: The hafwa upgapat med sin mun emot mig, och hafwa hånliga slagit mig wid mit kindben. Item Es. 50:

3. På huru många rum är Christus uppenbarliga försmådad worden? Swar:

På fyra rum: Först uti öfwerste Prestens Caiphe hus, såsom i Luc. 22: förmåles: Och the män som höllo JEsum, begabbade honom, och slogo honom, bundo för hans ögon, slogo hans ansikte och frågade honom, såsandes: Spå oß Christe, ho är then tig slog?

Til thet andra, uti Konung Herodis hus, som [l]ät klåda på honom et hwitt kläde, och samt med [s]ine tjenare föraktade honom. Luc. 23:

Til thet tredie, uti Rådhuset, såsom Matth. [2]7: förmäler: Tå togo Landshöfdingens krigs[k]nektar JEsum til sig på Rådhuset, och försam[l]ade til honom hela skaran, och afklådde honom, [o]ch klådde på honom en purpurmantel, och wre[d]o samman en törnekrono, och satte på hans [h]ufwud, och fingo honom en rö i sina högra [h]and, och bögde knä för honom, och begabbade [h]onom, och sade: Hel Juda Konung, och the [s]pottade honom, och togo rör och slogo ther med [h]ans hufwud, &c.

Til thet fjerde, på korßens trä, som Marc. 15: [f]örmäler: och the som gingo ther fram om, häd[d]e honom, och riste sin hufwud, och sade: Twi [t]ig, skönliga slår tu omkull Templet, och i tre [d]agar upbygger thet, fria tig sielfwan, och stig [n]ed af korßet. Sammalunda ock the öfwerste [P]resterne giorde spe af honom emellan sig med [t]he Skriftlärde, och sade: Androm hafwer han [h]ulpit, sig sielfwan kan han icke hjelpa. och the [t]her korßfäste wore med honom, försmädde ho[n]om ock.

4. Ho hafwer burit then största bördan? Swar:

HErren JEsus Christus, hafwer burit alla [w]erldenes synder, och under sådana tunga bör[d]o all Guds wrede utständit, ja, all djefwulens [o]ch werldenes tyranni och magt, hwarföre han [o]ck här utöfwer hafwer båswat och skälfwit, och blo-

blodig swett swettas, efter som Propheten Es. witnar: men HErren kastade allas wåra si der uppå honom; straffet som wi förtjent ha kastade han uppå honom, på thet wi skole gen honom hafwa frid. Och Johannes Döparen ger Joh. 1: Si, thet är Guds Lam, som bär h werldenes synder.

5. Ho hafwer tillika skyldig och oskyldig lidit? Swar:

HErren JEsus Christus, som för sin Pers war skär, ren och helig. utan alla synd, och a oskyldig för Gud och menniskor. Ebr. 7:

Men för alla wåra synder skul, som Gud de uppå honom, hwilka han båra och betala m ste, wart han skyldig såsom then aldrastörste sy dare och ogerningsman, såsom Es. 53. witna Han hafwer ingen synd, eller någrom or giordt, och intet swek eller bedrägeri wardt fu nit i hans mun, men han är sargat för wå mißgerningar skull, och slagen för wåra synde Gud kastade allas wåra synder uppå hono 1Cor. 5: Han är ogerningsmän lik räknad, o burit många synder.

6. Hwilken menniska war stadd uti then aldrastörsta ångest bedröfwelse? Swar:

HErren JEsus Christus: tå han uti örtegå den med Guds wrede, lagsens förbannelse, d den, diefwulen och helfwetet rullade och torn rade, och ther öfwer är kommen i sådana å gest och bedröfwelse, fruktan och förskräckel at han begynte ångslas och säia, at hans si war bedröfwad in uti döden, skalf och swettad

blodig swett, och wardt så förswagad, at en Angel är kommen och hafwer måst trösta honom. Matth. 26:

7. Hwad lärer oß thetta? Swar:

Twåggehanda: Först, hwad för en swår och odrågelig börda synden är, och Guds wrede, när then genom synden upwäckt och uptänd warder. Wakta tig therföre för et ogudaktigt wäsende och lefwerne. Ty är thetta skedt på thet färska träd, huru wil thet warda med tig, som är et torrt och ondt trä?

Til thet andra, lär härutaf känna then stora HErrans Christi kärlek och trohet emot tig, som för tit bästa skull thenna tunga bördo uppå sig tagit hafwer, och sig therunder tränga och pråssa låtit, på thet han kunde göra tig fri och ledig ifrån synden och Guds wrede, och förwärfwa tig frid och frögd, lif och salighet. Trösta tig härutaf emot djefwulens anfäktning och förskräckelse, och säg: Min synd mig nu bedröfwad gör, Samwetet gifwer ej hwila, Synderna flera än sandkornen är, Dock wil jag icke förtwifla, Men troliga tänka på tin död, HErre JEsu Christ tin blod så röd, Skola mig fast uppehålla.

8. Hwilket är thet ädlaste och kraftigaste blod? Swar:

Guds oskyldiga Lambs blod, HErrans JEsu Christi, hwilket oß twåttat och renat hafwer ifrån alla synder, återlöst ifrån then ewiga döden, djefwulen och then ewiga fördömelsen, med Gudi försonat, och til then ewiga salighetenes och lifsens arfwelott fördt, 1 Pet. 1: Weten at i

icke

icke med förgångeligit silfwer eller guld igenlöste åren, ifrå edert fåfänga lefwerne efter fådernas sått: utan med Christi dyra blod, såsom med et menlöst och obesmittat Lams, 1 Joh. 1: JEsu Christi Guds Sons blod renar oß ifrån alla wåra synder, Up. Bok. 1: JEsus hafwer ålskat och twagit oß af alla wåra synder med sin blod, och gjordt oß til Konungar och Prester för Gudi sinom Fader. Ebr. 9:

9. Huru ofta hafwer Christus utgutit sit blod för oß? Swar:

Siu gånger: Först, i hans omskärelse, Luc. 2: Til thet andra uti hans dödskämpande uti örtagården, Luc. 22: Och thet skedde, at han stridde med döden, och hans swett war såsom blodsdroppar löpandes ner på jorden.

Til thet tredie, tå han uti Rådhuset blef hudflångd, och hela hans lekamen sargad och med blod öfwerrunnen. Matth. 27: Marc. 15: Joh. 19:

Til thet fierde, tå krigsknektarna tryckte ena törnekrono uppå hans hufwud, at blodet rann öfwer hela hans ansikte. Joh. 19:

Til thet femte, tå hans händer blefwo honom genomborade på korsset.

Til thet siette, tå honom hans fötter blefwo med järnnaglar genomslagne.

Til thet siunde, tå honom hans sida med et spjut upstungen blef, så at blod och watten af henne utflöt. Joh. 19:

10. Ho hafwer tilförene förkunnat, at Christus skulle utgjuta sit blod? Swar:

Gud, tå han uti Paradis sade: Ormen skal

 sting-

stinga honom i hans hål, 1 Mos. 3: Es. 53: ther han säger: Han är sargat för wåra mißgärningar skull, och slagen för wåra synder skull, och genom hans sår äre wi helade wordne. Zacharias säger uti Zach. 9: Tu utsläpper ock genom tins förbunds blod tina fångar utur kulone, ther intet watn uti är.

11. Ho hafwer tilförne förkunnat, at Christus skulle i ansiktet spottad warda? Swar:

Esaias i c. 50: ther han i Christi person säger: Jag höltmin rygg til them som mig slogo, och min kindben them som mig ryckte: mit ansikte wände jag icke bort för försmädelse och spott.

12. Hwar är thet propheterat, at Christus skulle blifwa näglad wid korsset? Swar:

Uti Ps. 22: Mina händer och fötter hafwa the genombårat, jag måtte tälja all min ben: Item, 4. Mos. 21: uti Kopparormen, som på korsset i öknene uphögdes, hwilket Christus på sig sielf uttyder, Joh. 3: Såsom Moses uphögde Kopparormen i öknene, altså måste människones Son uphögd warda, på thet hwar och en som tror på honom, skal icke förgås, utan hafwa et ewigt lif.

13. Ho hafwer propheterat, at Christus skulle af sin egen Lärjunge förrådd warda? Swar:

David i Ps. 41: tå han säger uti Christi person: och min wän then jag mig betrodde, then mit bröd åt, han trampade mig under fötterna. Item P. 55: Tu äst min stallbroder, min skaffare och kände wän, etc.

14. Hwem hafwer förkunnat om Christi stora försmädelse uppå korsset? Swar:

Esaias i c. 53. Wi sågo honom, men ther war in-

ingen skapnad, som oß kunde behaga, han war then aldraafdrakteligaste och wanwördaste, full med wärk och krankhet: Han war så föraktad, at man gömde bort ansigtet för honom, therföre aktade wi honom intet.

15. Hwar är skrifwit huru dyrt Judas Christum såldt hafwer? Swar:

Uti Prophetens Zach. 11: Och jag sade til them: Behagar thet eder, så bårer hit så myeket som jag gäller, war icke, så låten thet blifwa. Och the wogo up så mycket som jag galt, trettio Silfpenningar: ty hwilken en träffelig summa jag af them räknad är, wärd wara: Item, uti Josephs bortsäljande. 1 Mos. 37:

16. Hwar är tilförene propheterat om Jude förtwifwelse och bortkastelse? Swar:

Uti Ps. 109: ther David säger: Och han wille hafwa förbannelse, then skal ock komma honom, han wille icke wälsignelse, så skal hon ock wara långt ifrån honom. Hans dagar skola få warda, och hans åmbete tage en annar, såsom thenne af S. Petro på Judam uttydde warda. Ap. G. 1:

17. Hwar är tilförene propheterat, at Christi kläder skulle honom ifråntagas? Swar:

Uti Ps. 22: The hafwa bytt min kläder emellan sig, och kastat lott om min klädnat Zach. 3: blifwer thet öfwerste Prestenom Josua före afmålat.

18. Hwar är Christi Lärjungars bortflygt förkunnad eller omtalad? Swar:

Uti Prophetens Zach. 13: Slå herdan, så warda fåren förskingrat.

19. Hwar blifwer talat om the sting, som Christus fick uppå korset? Swar:

Zach. 12: The skola se uppå mig then the stungit hafwa.

20. Hwar är tilförene tilkänna gifwit, at Christus bland ogerningsmän lida skulle? Swar:

Uti Es. 53: Han är räknad ibland ogerningsmän, och begrafwen såsom en ogudaktig.

21. Hwar blifwer then stora ångest, som honom uti hans lidande t d öfwerfallen är, beskrifwen? Swar:

Uti Ps. 22: tå David uti Christi Person säger: Min Gud, min Gud, hwi hafwer tu öfwergifwit mig? Jag ryter, min hielp är fierran. Store stutar hafwa belagt mig, fete oxar hafwa omhwärfwt mig. The upgapa med sin mun emot mig, såsom et glupande och rytande lejon. Jag är utguten såsom watn, all min ben hafwa skilts åt, mit hierta i mit lif är såsom smält wax. Mina krafter äro borttorkade såsom et stycke af en potto, och min tunga låder wid min gom, etc.

Ps. 69: Gud hielpe mig, ty watn går alt in til min siäl, jag siunker ned i djupan dy, ther ingen bota uti är: Jag är kommen uti djupt watn, och floden wil fördränka mig. Jag hafwer ropat mig tröttan, min hals är hes, synen förgås mig, at jag så länge måste bida efter min Gud.

22. Hwar blifwer talat om Christi drickande på korset? Swar:

Uti Ps. 69: The gåfwo mig galla äta, och ättiko dricka uti minom stora törst.

VI. Om

VI. Om JEsu Christi Upståndelse.

1. Huru ofta hafwer Christus efter sin Upståndelse bewisat sig lefwandes wara; sig se, höra och påtaga låtit? Swar:

Sexton gånger: Först är han uppenbarad för Maria Magdalena, tå hon stod uti örtegården wid grafwena och gret, och uti en Örtegårdsmästares hamn talat til henne thessa härliga orden: Gack bort och säg mina bröder, jag far up til min Fader, och edar Fader, och til min Gud, och edar Gud, Joh. 20:

Til thet andra, är han uppenbarad för the andra qwinnor, som gingo ifrån grafwena, och hastade til Apostlarna, them hälsade han, och låt them känna och taga på sig, och sade: Rädens icke, går bort och säger mina bröder, at the gå bort til Galileen, ther skola the få se mig. Matth. 28:

Til thet tredie, hafwer han uppenbarat sig för twänne sina Lärjungar, tå the med hwarandra wandrade uppå wägen. Marc. 16:

Til thet fierde, är han uppenbarad för then arma och bedröfwade Simon Petro, och hafwer tröstat honom. 1 Cor. 15:

Til thet femte, är han kommen såsom en Pelegrim til the twå Lärjungar, som gingo til Emaus, hafwer straffat them för theras otrohet skull, utlagt Skrifterna för them, och genom brödbrytandet låtit them känna sig, och är strax förswunnen utur theras äsyn. Luc. 24:

Til th[illegible]ette, hafwer han uppenbarat sig för the tio Apostlar, i Thome frånwaro, uti sin för-

ra

a lekamens skepnad eller hamn, dußkade them
n frid, wiste them sina händer och fötter, samt
n sida, åtit uti theras åsyn, och befalte them
ter på nytt Prediko-Ambetet igen och sade: så-
om min Fader hafwer sändt mig, så sänder jag
ck eder: Tager then Helga Anda, hwilken i för-
åten synderna, them förlåtas the, och hwilken
behållen them, them äro the behållna. Luc. 22:
ch Joh. 20:

Alla theße uppenbarelser äro skedde uppå then
örsta dagen.

Til thet siunde, uppenbarade han sig för then
nindre Apostelen S. Jacob. 1 Cor. 15:

Til thet ottonde, hafwer han åter på ottonde
agen efter sin upståndelse uppenbarat sig för
na Lärjungar i Thome närwaro, hafwer kallat
Thomam til sig, och satt hans finger i hålen ef-
er spikarna, och hans hand uti sina sido, och
agt, war här efter icke twifwelaktig utan tro-
en. Och tå Thomas giorde sin bekännelse och
ade: Min HErre och min Gud; hafwer Chri-
us gifwit här uppå thetta tröstellga swaret:
Efter tu hafwer sedt mig, tror tu? Men salige
ro the, som mig icke se och dock tro på mig.
Joh. 20: Luc. 24:

Til thet nionde, är han uppenbarat Petro,
Thoma, Nathanael, Zebedei söner, tå the fiska-
e på Tyberias haf, och hafwer drifwit uti the-
as nät hundrade tre och femtio stora fiskar,
afwer ock underliga på glödandes eld stekt fisk
ch bröd på stranden, och ther med them måltid
ållit. Joh. 21:

Til

Til thet tionde, hafwer han uppenbarat sig för femhundrade bröder på Thabors berg uti Galilea. Matth. 28: 1 Cor. 15:

Til thet elfte, hafwer han sig the fyratio dagar han på jordene blefwen är efter sin upståndelse, genom många underwerk af sina Lärjungar förnimma låtit. Ap. G. 1:

Til thet tolfte, hafwer han uppenbarat sig för sina Lärjungar på then 40 dagen efter sin upståndelse, tå the såto til bords, och straffat theras hiertans hårdhet och otro, och gifwit them befallning at predika och döpa i hela werldene, och är ändteligen synligen uti theras åsyn upfaren til Himla, och satt sig på Guds högra hand. Marc. 16: Ap. G. 1: Luc. 24:

Til thet trettonde, hafwer han sig uppenbarat för then H. Stephano uti stor härlighet, ståndandes på Guds högra hand, tå han skulle stenas för hans namnsbekännelse skull, och antagit hans siäl uti sit rike och händer. Ap. G. 7:

Til thet fiortonde hafwer han uppenbarat sig neder af himmelen then H. Paulo, then han til jorden slog, talade honom alfwarligen til, bad honom gå til Damascum, och widare besked wänta. Ap. G. 9:

Til thet femtonde, tå han ryckte then hel. Paulum up til then tredie himmelen, och wiste honom outsäjelig ting. 2 Cor. 12:

Til thet sextonde, tå han åter ryckte Paulum sådan, uppenbarade sig för honom och bad honom hålla sig ifrån Jerusalem i fyra års tid efter

ter sin omwändelse, såsom S: Paulus sådant bekänner, Ap. G. 22: Tå hände sig, at när jag war kommen igen til Jerusalem, och bad i templet, at jag wardt tagen uti ena syn, och såg JEsum, sägandes til mig, låt ilda tig, och gack snarliga utur Jerusalem, ty the warda icke annamandes tit witnesbörd om mig.

Item, tå han kom til Paulum uti fängelset, stärkte och tröstade honom. Ap. G. 23:

2. Uti huru mångahanda åthäfwor är Christus uppenbarad efter sin upståndelse? Swar:

Uti treggehanda: Först uti en Örtegårdsmästares hamn, för Maria Magdalena. Joh. 20:

Til thet andra, uti en Pelegrims eller wandringsmans hamn för the twå Lärjungar som gingo til Emaus. Luc. 24:

Til thet tredie, uti sin egen hamn eller skapnad, Luc. 24: Hwi ären i så förfärade, ser mina händer och fötter, at thet är jag sielf, tager på mig och skåder. etc.

VII. Om några synnerliga Titlar och Namn som Christo i Skriftena tilägnat warda.

1. Hwar blifwer Christus kallad Guds tjenare? Swar:

Uti Es. 42: Tå Gud Fader om honom sade: Si, thenne är min tjenare, jag uppehåller honom, och min utkorade, i hwilkom min siäl wäl behagar. Jag hafwer gifwit honom min anda, han skal låta komma rätt ibland Hedningarna. Uti c. 43. J ären min witne säger HErren, och min tjenare then jag utwaldt hafwer, på thet

skolen wetat och tro mig, och förstå att jag äret. Uti c. 53. Min tienare then rättfärdige, skal genom sin kunskap göra många rättfärdiga.

2. Hwarföre warder honom thenna Titlen gifwen? Swar:

Gifwandes härmed tilkänna, at han icke är kommen til at uprätta något werldsligt rike, eller med werldsligt prål regera: utan til at bewisa Fadrenom lydna, och för wår återlösning skull at utstå en mödosam tienst in i döden, Es. 43: Mig hafwer tu arbete giordt uti tinom syndom, och giordt mig mödo uti tinom missgärningom: Si, jag utstryker tin öfwerträdelse för mina skull, och kommer tina synder intet ihog, Matth. 20: Människones Son är icke kommen på thet han wil låta tiena sig, utan at han wil tiena, och gifwa sitt lif til återlösning för många.

3. Hwar kallar Christus sig en Matk? Swar:

Uti Ps. 22: Jag är Matk och icke Människa, människors förakt och folks åtlöje.

4. Hwad gifwer han thermed tilkänna? Swar:

Treggehanda: Först sin underliga Födelse: ty såsom matkar hafwa hwarken fader eller moder, utan på et underligt sätt af jordene närde warda, såsom naturen witnar: Altså hafwer Christus til sin Gudomelige natur ingen moder, utan är hit i werldene allena af en Fader af ewighet födder, Ps. 22: Mich. 5: Til sin människelige natur hafwer han ock ingen fader, utan är födder af en Jungfru genom then Helge Andes werkande, Es. 7: Jer. 31: Hebr. 7: Augustinus skrif-

skrifwer: Qui natus est ab æterno sine matre in cœlis, natus est in tempore sine patre in terris.

Til thet andra, hans annamade swaghet, stora förakt och dödelighet, then han sig til wår återlösning underkastat hafwer. Es. 53: Phil. 2: 1 Pet. 2:

Til thet tredie, hans saktmodighet och stora tålmodighet uti Lidandet, tå han sig såsom en matk utan all motstråfwoghet hafwer trampa låtit. Es. 53: 1 Pet. 2:

5. Hwar liknar sig Christus wid en matk och plåga? Swar:

Uti Prophetens Osee 6: Jag är Ephraim såsom en mal, och Juda huse en plåga.

6. Hwarföre kallar han sig altså? Swar:

Gifwandes härmed tilkänna sit Ridderliga straff-ämbete emot alla ogudaktiga och obotfärdiga, at han them efter et långt haft tålamod änteligen tränga och straffa, gnaga och plåga, uti wrede förtära och förderfwa wil, uti theras högsta stålthet och högfärd, åfwen som en mal härliga och sköna kläder, eller såsom en matk trädet, fisk och ost genomäter och förderfwar.

7. Hwar liknar Christus sig wid en Kycklinge-höna? Swar:

I Matth. 23: tå han säger: Huru ofta hafwer jag welat församla eder, såsom en Kycklinge-höna församlar sina ungar under sina wingar, men i willen icke.

8. Hwar warder thenna liknelsen flerestädes brukad i Skriftene? Swar:

Uti Ps. 91: Han skal betäcka tig med sina fjädrar, och tit hopp skal wara under hans wingar,

gar, ꝛc. 5 Mos. 32: HErren räcker sina wingar ut, altså tog han them, och bar them uppå sina wingar, Ruth. 2: Tu äst kommen til HErren, til at hafwa tröst under hans wingar. Es. 4: Ps. 17, 36, 57.

9. Hwad warder uti thenna liknelsen afmålat? Swar:

The förnämste wälgerningar, som wi af Christo hafwa: Först, Lifsens, som wi af Christo hafwe såsom en kyckling lifwet bekommer af hönans utbredande. Joh. 10: Ps. 110: 1 Coll. 1:

Til thet andra, then lekamliga och andeliga Födelsen, såsom kycklingen twå gånger warder födder. Först, utaf lif i ägget. Til thet andra, genom öfwerberedelsen. Joh. 3: Tit. 3: Gal. 3: Marc. 16:

Til thet tredje, uppehållelsen: Ty såsom kyckling-hönan wärmer the omäktige kycklingar, sköter och föder: altså handlar ock Christus med wår swaghet. 5 Mos. 30: Ap. G. 17: Coll. 1:

Til thet fierde, hans ledsagande och regerande genom Ordet, och thens Helge Andes uplysning, 2 Cor. 3: Wi äre icke beqwämlige, ꝛc. Jer. 10: Ps. 25, 119.

Til thet femte, djefwulens fiendskap och afund emot oß, hwilken åstundar och långtar efter wåra siäl, såsom glador och hökar efter kycklingar och hönor. Upp. B. 12: Matth. 26: Luc. 22:

Til thet siette, sin närwarelse och beskärm, at han ju så flitigt strider för oß, såsom hönan för sina kycklingar. Ps. 17, 57, 121, 124: Es. 41, 43:

Til thet siunde, sin brinnande kårlek, i thet han hafwer låtit sit lif för oß. Eph. 5: Joh. 16:

10. Hwar blifwer Christus kallad en Låkare? Swar:

2 Mos. 15: Jag är HErren tin Låkare. Jer, 30: Tig wil jag åter helbregda göra, och hela tin sår, säger HErren. Jer. 33: Jag wil förbinda theras sår och göra them helbregda.

11. Huru bewisar han sådan utlofwad hjelp? Swar:

På twåggehanda sått: Först lekamliga, tå han hafwer gjordt allom them helbregda, som til honom i hans wandrings tid på jordene komne äro, såsom Esaias om honom propheterat hafwer i c. 35. Och Mattheus om honom witnar uti c. 4. JEsus gjorde många siuka helbregda ibland folket, ja, han sielf beropar sig therpå emot sina Lärjungar. Joh. 1: Går bort och säger, etc.

Til thet andra, andeliga, på allom trognom, them han med sit blod renar ifrån synden, och med sin sår helar til kropp och siäl, med sinom Anda gör lefwande och til goda gerningar beqwämlige, med sin död och upståndelse gör lefwande och saliga. Es. 53: 1 Pet. 2: Joh. 1:

12. Hwar blifwer Christus kallad Guds ansigte? Swar:

2 Mos. 33: Mit ansigte warder gåendes, thermed wil jag leda tig. Uti Ps. 80: Låt titt ansigte lysa, så warde wi hulpne. Låter oß söka HErrans Ansigte, thet är, Christum Guds Son, som är then osynliga Gudens beläte, Col. 1: Uti honom warder Fadren rätt känder, Matth. 11: Then honom ser, han ser Fadren, Joh. 14:

13. Hwar

13. Hwar blifwer Christus kallad et Altare? Swar:

Es. 19: På then tiden skal HErrans Zebaoths Altare wara midt uti Egypti Land, Hebr. 13: Wi hafwe ock et Altare.

14. Hwarföre warder han således kallad? Swar:

För twåggehanda orsaker skull: Först therföre, at han wåra synder på sin lekamen offrat och burit hafwer, 1 Pet. 2: Såsom thet förklaras i Hebr. 13: Wi hafwe ock et Altare, thet är JEsus, hwilken, på thet han folket helga skulle genom sin blod, hafwer han lidit utom porten.

Til thet andra, medan wi frambäre wår bön för Fadren uti hans namn, och kunna wara förwissade, at han thertil, såsom et heligt offer hafwer behag. 1 Pet. 2: Hebr. 13: Joh. 16:

15. Hwar warder Christus kallad et Ankar? Swar:

Uti Hebr. 6: Hwilket wi hafwe och hålla, såsom et säkert och fast wåra siälars ankar.

16. Hwarföre sker thet? Swar:

Gifwandes thermed tilkänna, at lika såsom skeppsfolk uti et stort hafsens storm och owäder, och sins lifs fara, fatta och utkasta ankaret, på thet the icke skola blifwa drefne uti förderf, Ap. G. 27: Altså skole och kunne wi Christtrogne uti all kroppsens och siälens fara, fly til Christum, honom åkalla, i trone angripa och fatta, på thet wi måtte blifwa uppehållne och salige, Es. 45: Wänder eder til mig alla werldenes ändar, så warden i salige, Matth. 11: Kommer til mig i alle som arbeten och betungade ären, jag wil we-

derqwecka eder. Rom. 10: Han är en HErre öfwer alla, riker öfwer alla them som åkalla honom. Ty hwar och en som åkallar HErrans Namn, skal warda salig. Es. 49: Tu skalt förnimma at jag är HErren, på hwilken ingen til skam warder, som hoppas uppå mig.

17. Hwar blifwer Christus kallad en ewig Fader? Swar:

Es. 9: Et Barn är oß födt, en Son är oß gifwen, och heter ewig Fader.

18. Hwarföre så? Swar:

Therföre, at han i alla tider sig ena Kyrko af människones slägte församlat hafwer, then han faderligen älskar, regerar, närer, beskyddar och uppehåller, Es. 46, 49:

19. Hwar blifwer Christus kallad en Krigsman? Swar:

HErren är then rätte Krigsmannen, HErren är hans namn, Pharaos wagnar och hans magt kastade han i hafwet. Item, Ps. 24: Han är HErren, stark och mägtig, HErren mägtig i strid.

Thetta namnet kommer honom egenteliga til, eller bör honom hafwa, ty han hafwer stridt lyckſamliga med hela werldene, med synden med döden, djefwulen och helfwetit, och all thes här, hafwer then öfwerwunnit, och förloßat oß utaf theras wäld, Joh. 16: Warer wid goda tröst, jag hafwer öfwerwunnit werldena. Han uppehåller oß sin Kyrko så mägteliga, at helfwetes portar skola icke blifwa henne öfwermägtige, Matth. 16: Och ingen skal rycka hans får utur hans hand. Joh. 10:

20. Hwar

20. Hwar blifwer Christus kallad en hjertans Ransak
Swar:

Upp. B. 2: Och alla församlingar skola n
at jag är then som ransakar hjertan och nju
och skal gifwa hwariom och enom af eder
hans gerningar, Ap. G. 1: Tu HErre, som
ner allas hjerta, wisa ut, hwilken af thessa
tu utwaldt hafwer, at han skal få thenna
stena, 2c.

21. Hwar blifwer Christus kallad Davids Nyckel? Swa

Upp. B. 3: Thetta säger then Helige, och
Sanfärdige, som hafwer Davids nyckel,
ther uplåter, och ingen människa igenlåter,
ther igenlåter, och ingen människa upl
Thetta namnet utwisar härliga Christi m
som han brukar på trogna och otrogna, t
trognom uplåter han så himmelen, at ingen t
then igenstänga kan, eller hindra them the
intaga. Them otrognom sluter han honom
til, at ingen kan them honom öpna, eller t
här införa, fast än alle helige uti en hop s
når them, och hade alle Aflatsbref, af alle
war skrefne, omkring sig hängande.

22. Hwar blifwer Christus kallad wägen til Himmelri
Swar:

Joh. 14. Jag är wägen, sanningen och lif
ingen kommer til Fadren, utan genom
Eph. 2: 3. Genom honom hafwe wi en fri
gång til Fadren. Es. 30: Thetta är rätta
gen, går honom, och wiker icke hwarken på
högra eller wänstra.

 23.

23. Hwar blifwer Christus kallad en Igenombrytare? Swar:

Mich. 2: En Igenombrytare skal slå sig igenom och framgå, the skola slå sig igenom, etc. Thetta är skedt uti hans lidande och upståndelse, tå han döden och helfwetet nederslagit, himmelen öpnat, och oß lifwet igenfördt hafwer.

24. Hwar blifwer Christus kallad en Morgonstjerna? Swar:

Upp. B. 12: Jag JEsus är en klar Morgonstjerna. Härutaf äro the orden tagne, tå man uti Psalmen sjunger: Han är then morgonstierna blida, sit ljus sträcker han så wida, för andra stiernor klara.

25. Hvar står thet skrifwit, at Christus hafwer trolofwat sig med them trognom, såsom en Brudgum med sin Brud? Swar:

Jer. 3: Omwänder eder, i affällige barn, säger HErren, ty jag wil trolofwa eder mig, och wil hämta eder hem. Hos. 2: Jag wil trolofwa mig tig i ewig tid, jag skal trolofwa tig mig uti rättfärdighet och dom, uti nåd och barmhertighet, ja, uti trone wil jag trolofwa tig mig. Härutaf blifwer Christus i Joh. 3: kallad en Brudgumme, och alle Christtrogne människor hans brud. Härutaf hafwer ock then helige Doct. Lutherus tagit thessa sköna ord: Tu äst min och jag är tin, Hwar jag är, ther skalt tu wara när, Fienden skal oß icke åtskilja.

26. Hwar blifwer Christus liknad wid en Guldsmed? Swar:

Uti Mal. 3: Han är lika som en Guldsmeds eld, och såsom en Waskerskos såpa, han skal sitta

ta och smälta och fäja silfret, han skal fäja och rensa Levi söner, lika såsom silfwer och guld. Ther höre wi, at lika som Guldet icke kan utan elden arbetat warda, så litet kunna wi Christne wara och blifwa utan korß. Ty lika som en Guldsmed bewarar eller pröfwar guldet genom elden, altså bepröfwar HErren Christus alla trogna genom bedröfwelsens eld. Syr. 2:

27. Hwar blifwer Christus liknad wid en Twätterska? Swar:

Es. 4: Tå warder HErren aftwättandes Zions döttrars smitto, Mal. 3: Han är såsom en Waskerskos såpa. Joh. 3: Om jag icke twär tig, så hafwer tu ingen lott med mig.

Härmed warder treggehanda tilkänna gifwit: Först, JEsu Christi blodskraft. Ty såsom en Waskerskos såpa uttwättar all orenlighet utur et kläde, altså rensar JEsu Christi blod oß ifrå wåra synder, Joh. 1: Upp. 1:

Til thet andra: Korssens anseende: ty lika som hos the oförfarne et ondt anseende hafwer, när en Twätterska gnuggar och wrider kläderna emellan händerna, så at en oförfaren icke annat se eller tänka kan, än at hon slätt och grant them sönderrifwer och förderfwar: altså hafwer ock the Christnas korß, nöd och död, för theras och andras ögon, et ondt afskiljande anseende, at man intet annat tänka kan, än at Gud wil slätt och grant utrota och förderfwa alla korßbärare, och med kropp och siäl til intet göra.

Til thet tredje: Korssens egenteliga nyttighet, ty lika som Twätterskones gnuggande och skub-

hande, sqwalpande och packande, gifwer then nyttigheten ifrån sig, at kläderna blifwa rena, liuflige, sköna och hwite, och uti sin substans och warelse oförtärde och oförslitne: altså säjar ock Christus genom korsset och lidanden allena the öfwerblefne synder, och hwad ond wanart uti oß är, och gör oß fasta och beständande uti trona, tolamodet och hoppet, så at wår kropps och själs wäsende therunder icke förderfwas, utan mycket mera rensat och affäjat.

28. Hwar förtäljer Christus Bonde-reglen om wäderleken? Swar:

I Matth. 16: Luc. 12: Om aftonen sägen i, thet blifwer klart-wäder, förty, himmelen är röd, och om morgonen, thet blifwer owäder i dag, ty himmelen är röd och olustig.

29. Hwar blifwa kreaturen eller djuren rikare skattade än Christus? Swar:

Uti Matth. 8: Räfwarna hafwa kulor, och foglarna under himmelen theras nästen men Månniskones Son hafwer intet at luta sit hufwud under.

30. Hwar uppå hafwer Christus legat, tå han sof i skeppet? Swar:

Uppå et hyende, ty så skrifwes i Matth. 4: Han war bak i skeppet, och sof uppå et hyende.

31. Hwarutaf hafwer then gisslan warit gjord, med hwilken Christus utdref Säljarena utur Templet? Swar:

Utaf tåg, ty så står i Joh. 2: Han gjorde ena gissel af tåg, och dref them alla utaf Templet.

32. Hwarwid hafwer Åsnan warit bunden, uppå hwilkens Fola Christus inriden är til Jerusalem? Swar:

Wid en dörr, ty så skrifwes i Marc. 11: The fun-

funno Folan bundnan för dörena wid wägamötet, och löste honom.

33. Hwar blifwer Christus kallad en befästning? Swar:

Uti Prophetens Zach. 9: Så wänder eder nu til Fästet, i som u[illegible]t hopp fångne liggen.

34. Hwarföre blifwer han kallad en befästning? Swar:

Therföre, at uti honom och under honom äro alla Christne människor säkre och til lif och siäl wäl bewarade, emot syndenes anfäktning, dödsens angripande, diefwulens och helfwetis anlopp, Joh. 10: Ingen rycke min får utur mina hand. Matth. 16: Helfwetes portar skola icke wara henne öfwermägtige, såsom then helige Doct. Lutherus om honom siunger: Wår Gud är oß en wäldig borg, Han är wår sköld och wärja Han hielper oß af nöd och sorg, Som oß wille besnärja, etc.

VIII. Om Christi Konungarike och hans Wälgerningar.

1. Hwar blifwer Christus kallad en Konung? Swar:

Uti Ps. 2: tå Fadren om Sonen säger: Jag hafwer insatt min Konung på mit helga berg Zion. Uti Joh. 8: säger Christus sielf: Jag är en Konung, och S. Paulus säger Col. 1: Gud hafwer försatt oß uti sin älskelige Sons rike.

2. Hwar står thet skrifwit, at Christus icke skulle wara någon werldslig Konung? Swar:

Zach. 9: Si, tin Konung kommer til tig, en rättfärdig och hielpare, fattig, och rider på ena

åsninno. Joh. 8: säger Christus sielf: Mit rike är icke af thenna werld. Math. 20: Människones Son är icke kommen til at låta tiena sig, utan at han skulle sielf tiena, och gifwa sit lif til återlösning för många.

3. Hwar står thet skrifwit, at Christi Konungarike skulle wara et ewigt Rike? Swar:

Uti 2 Sam. 7: Jag wil stadfästa hans Rikes stol til ewig tid. Och Luc. 1. betygade Ängelen Gabriel, säjandes: Han skal wara en Konung öfwer Jacobs hus i ewighet, och på hans Konungarike skal ingen ände blifwa.

4. Hwar står thet skrifwit, at Christi Konungarike icke kunde genom någon werldslig magt förstört warda? Swar:

Dan. 2: Uti the fyra Konungarikers tid, skal Gud af himmelen uprätta et Konungarike, thet aldrig skal förlagdt warda, och hans rike skal icke komma til något annat folk, thet skal förkrossa och förstöra all thenna riken, men thet skal blifwa i ewig tid.

5. Hwilkens Konungarike sträcker sig aldralängst och widast? Swar:

Then andeliga Konungens JEsu Christi, han hafwer til at råda och biuda öfwer himmel och jord, och hwad therutinnan är, Matth. 28: Mig är gifwen all magt i himmelen och på jorden. Uti Ps. 8: och 72: säger David: Han är giord til en HErre utöfwer alla Guds werk, all ting äro under hans fötter lagde, han regerar ifrån thet ena hafwet in til thet andra, ifrån floderna in til werldenes ända.

6. Hwil-

6. Hwilken Konung hafwer the måste Konungar under Swar:

Then himmelske Konungen Christus JEs såsom David säger i Ps. 72: Alle Konungar s tilbedja honom, the Konungar wid hafwet oc öjarna skola båra fram skänker: the Konung utaf rika Arabien och Seba skola tilföra gåfr Med thetta witnesbörd stämmer ock dagel förfarenheten öfwerens. Ty fast än i alla ti många mägtiga Konungar hafwa satt sig emot Christum, så hafwa dock the på sist måst wara honom underdånige och ligga un hans fötter, tå han talar them til uti sin wr och uti sina grymhet förskräcker them, och th med järnspira såsom en potta sönderkroßat h wer. Ps. 2, 110:

7. Hwar står ther skrifwit, at Konungen Christus hafwer fr oß ifrån alla wåra fiender? Swar:

Luc. 1: Säger then gamle Simeon om nom: Lofwat ware HErren Israels Gud, han hafwer besökt och förlossat sit folk, och h pit oß ifrån wåra owänner, och utur alles r ras hand, som hata oß.

8. Ifrån huru mångahanda fiender hafwer Konungen Chr oß hulpit?

Ifrån sexhanda: Then förste är synden, s gör oß allom skyldiga för Gudi, och hans st underkastar, them hafwer Christus i wår s betalat, såsom Es. 53: säger: Han är sargat wåra synder, och slagen för wåra mißgerning Therföre kallar ock Johannes Döparen hon Guds Lam, som bär werldenes synder. Joh

Then andre, är Guds wrede, uptänd genom wåra synder. Uti Ps. 90: står: thet gör tin wrede, at wi så förgås, therifrån hafwer Christus oß hulpit, såsom Es. 53: säger: Näpsten ligger på honom, på thet wi skole hafwa frid. Rom. 5: Wi äre försonade genom Guds Sons död, 1 Thess. 1: Christus hafwer förloßat oß ifrå then tilkommande wreden.

Then tredje, är Lagen med sin förbannelse och hot, 5 Mos. 27: Gal. 3: Therifrån hafwer Christus oß befriat, i thet han Lagen med sit lefwerne och oskyldighet nogsamt i wår stad tilfyllest giordt hafwer, Gal. 3: Christus hafwer förlossat oß ifrån lagsens förbannelse, tå han war en förbannelse för oß, Gal. 4:

Then fierde är döden, Wish. 2: Rom. 5, 6: Therifrån hafwer Christus ock altså hulpit alla trogna, at han är them icke mer en bitter död, utan en söt sömn, ja en genomgång ifrån thetta lifwet in uti thet ewiga, Hos. 13: Jag wil hielpa them ifrån döden, 2 Tim. 1: Christus hafwer borttagit dödsens magt, och lifwet och et oförgängeligit wäsende framburit i liuset, 1 Cor. 15: Såsom alle dö i Adam, så skole ock alla uti JEsu Christo lefwande warda giorde: ty genom Adam kom döden, men genom JEsum Chistum the dödas upståndelse.

Then femte är diefwulen, then hafwer sig på wår Återlösare Christum förbränt, och är altså af honom öfwerwunnen, at han intet i honom eller hans trogna hafwa kan, 1 Joh. 3: Therföre

up-

uppenbarades Guds Son, at han skulle förstöra diefwulens gerningar. Hebr. 2: Christus hafwer genom sin död nederlagt honom, som döden i wåld hade, thet är diefwulen, och giorde them fri, som i alt sit lefwerne genom dödsens räddhoga måste trålar warda. Therföre säger han sielf: war wid en god tröst, jag hafwer öfwerwunnit werldena, ty thenne werldenes Förste kommer, och i mig hafwer han intet etc.

Then siette, är helfwetet och en ewig fördömelse, ther ifrån hafwer Christus alla hulpit, frälst och befriat, som tro uppå honom. Hos. 13. Jag wil förlossa them utur helfwetet. Joh. 5: Sannerliga säger jag eder, then som gömer mit tal, och tror honom, som mig sändt hafwer, han hafwer thet ewiga lifwet, och kommer icke uti domen, utan går ifrån döden til lifwet. Rom. 8: Så är nu intet fördömeligit i them som äro i JEsu Christo wårom HErra.

Thenna Christi förlossning ifrån alla wåra fiender skole wi ofta oß påminna, och thermed trösta, Gudi therföre tacka, och med then hel. Paulo säga, 1 Cor. 15: Döden är upswulgen uti segren: Tu död, hwar är tin udd? helfwete, hwar är tin seger? Gudi ware lof, som oß segren gifwit hafwer öfwer wåra fiender genom JEsum Christum.

9. Huru mångahanda thenna Konungens Christi tilkommelser ihogkommer then helga Skrift? Swar:

Sexhanda: Then första är, tå han för wår salighet och återlösning skull är nederkommen

af

r himmelen ifrån Fadrens sköte, och uti köttet
n sann människa födder af Jungfru Maria,
from tala thessa Skriftenes språk, Es. 35: Fruk-
r eder intet, warer wid godt mod, si, eder Gud
mmer til at hielpa eder, Gal. 4: Tå tiden
ar fullbordad, sände Gud sin Son, föddan af
winno, giordan under lagen, Luc. 2: Frukter
er intet, si, jag bodar eder stor glädie, hwilken
lo folkena wederfaras skal, ty i dag är eder
ödder Frälsaren, etc.

Then andra tilkommelsen är, tå han som en
ndelig Konung är kommen inridandes til Je-
usalem på en åsninnos fola, efter Zacharie Pro-
hetia, Zach. 9: Si, tin Konung kommer, etc.

Then tredje är, tå han ännu dageligen genom
rdet och Sacramenterna kommer uti the
hristtrognas hiertan, them at uplysa och helga,
h af sin nåde-skatt delaktige göra, 2 Mos. 20:
war som hälst jag stiftar mitt namns åminnel-
, ther wil jag komma til tig och wälsigna tig.
oh. 14. Then mig älskar, han warder hållan-
es min Ord, och min Fader och jag skola älska
onom, och komma til honom, och blifwa boen-
es när honom. Upp. B. 3: Si, jag står för dör-
ne och klappar, then ther hörer mina röst, och
pläter dörrena, til honom wil jag ingå och hål-
 Nattward med honom och han med mig.

Then fierde är, tå han uti anfäktnings och
ödsens motgång kommer them trognom til
ielp, them tröstar, styrker och änteligen ifrån
lt ondt förlossar, hans tilsäjelse lyder i Ps. 90:
Jag

Jag är när honom i nödene, och wil hielpa h-
nom ther ut, och honom til åro sätta: Altså ko
han til the tre unga männerne uti then bri
nande ugnen, til Stephanum och Petrum i
theras dödsnöd, Dan. 3. Ap. G. 7, 12: På the
na hans tilkommelse befalles oß förbida, i
Hab. 2: Om HErren fördröjer, så förbida h
nom, han kommer wißerliga, och skal icke fi
dröja. Och Jac. 5: Warer tolmodige, käre br
der, in til HErrans tilkommelse.

Then femte är, tå han uti thetta lifwet has
liga kommer med sine wrede och straff öfwer t
obotfärdiga, såsom han hotar i Up. B. 2: Gör bä
tring, annars skal jag til tig snarliga komma, o
skal strida med them, med min muns swär
Altså kom han med syndafloden öfwer then fö
sta werlden, 1 Mos. 7: Med eld och swafwel ö
wer the Sodomiter, 1 Mos. 19: Med brinnan
ormar öfwer Israeliterna, 4 Mos. 21:

Then siette är, tå han på then yttersta dag
kommandes warder i himmelens sky, med sto
kraft och härlighet, til at döma lefwande och d
da, och at föra them trognom til himmele
them otrognom til helfwetes afgrund, ther o
står skrifwit, Matth. 24, 25: 1 Thess. 4: 2 Thess.
1 Cor. 15:

10. Hwar blifwer Christus liknad wid en Ryttare eller ridan
Konung? Swar:

Uti twänne rum: Först i Zach. 9: och Matt
21: Ther hans Konungsliga inridande til Jer
salem warder beskrifwit.

Til thet andra, uti Upp. B. 6: Ther Evangelisten säger: Jag såg en Ryttare på en hwit håst, han hade en boga i handene, och honom wardt gifwit en krona, och han for ut til at winna och få seger. Thetta betyder Christum och hans segerwinnings uttåg, som han med sit ord göra wil i hela werlden genom Apostlarna, och genom theras predikan för många tusende gånger tusende af Judar och Hedningar til sin kunskap och tjenst, och änteligen saliga göra. Matth. 28: Marc. 16: Ap. G. 1:

IX. Om Gud then Helga Anda.

1. Hwarföre blifwer then tredje Personen kallad en Ande? Swar:

Af twenne orsaker: Först, medan han icke hafwer kött och ben såsom wi, och kan med köttslige ögon och händer icke sedd och handterad warda. Luc. 24:

Til thet andra, medan han oß lefwande och andeliga, och til thet goda beqwämliga gör. Ty såsom kroppen utan själen döder är, altså äre ock wi utan then Helge Ande kött, thet är, obeqwämlige, och til goda gerningar slätt och grant döde. 1. Joh. 3:

2. Hwarföre warder han kallad en Helig Ande?

För treggehanda orsaker skull: såsom först til at åtskilja honom ifrån then onda, orena djefwulska andan.

Til thet andra, för hans wäsende skull, at han

för

för sig sielf är fullkomlig ren och helig, then
draranaste och heligaste substans och wärel[s]
Til thet tredie, för hans ämbete skul, med
han oß förnyar, i trona uplyser, helgar och
nar, helige tankar, ord och gerningar utt oß [i]
wäcker, ther utaf kallar honom S. Paulus
Rom. 3: Anden som helgar.

3. Hwarföre blifwer Gud then Helge An[d]e i Gamla Testam[ent]
liknad wid regn? Swar:

För sit werkande och wälgerningar skul, ty
ka såsom regn wederqwecker och grönskar jor[de]
nes gröda, som af Solenes heta slätt och gr[a]
förtorkat och förwisnat är; altså wederqwe[cker]
ock then Helge Ande, tröstar, frögdar, och
modiga gör the bedröfwade, sorgefulle och [be]
twiflade hiertan, som för Guds wredes förn[im]
mande och djefwulens glödande pilars skul, p[å]
aldeles nedersänkte och undergångne äro.
Ps. 68: säger David: Men nu gifwer tu G[ud]
et nådeligit regn, och titt arf thet torrt är,
derqwecker tu, Es. 44: Jag wil utgiuta watn
then törstiga, och strömar uppå then torra. [J]
wil utgiuta min Anda uppå tina säd, och [m]
wälsignelse uppå tina efterkommande, at
wäxa skola såsom gräs, såsom Pilträ wid wa[tu]
bäcker. Thenne skal säja: Jag är HErrans,
then andre skal tilskrifwa sig HErranom [m]
sin hand.

4. Hwar blifwer then Helge Ande kallad Läromästare til all[a]
da handtwerk och subtilige konster? Swar:

2 Mos. 31: Jag hafwer wid namn kallat B[eza]
leel Uri son, och hafwer fylt honom med G[uds]

Anda, med wishet, förstånd och konst, och med allehanda werk, kostelige at arbeta på guld, silfwer, koppar, kosteliga til at utskära och insätta stenar, och kosteliga timra på trä, til at göra allehanda werk.. 2 Mos. 15:

5. Hwarföre blifwer then Helge Ande kallad Sanningenes Ande? Swar:

För treggehanda orsaker skul: Såsom först til at åtskilja then onda andan, som är lögnenes ande, all kätteris och falskhets. 1 Kon. 22: Joh. 8: Til thet andra, för hans ämbete skul emedan han then sanna saliggörande Läran om sanna Guds kunskap och kännedom gifwer och bewarar, och til thes utspridelse upwäcker och uppehåller trogna och sanfärdiga Lärare, står diefwulen och alla kättare emot, och upwäcker i åhörarenas hiertan then sanna lärans rätta förstånd, Joh. 16: Men när Sanningenes Ande kommer, han skal leda eder uti all sanning. Uti c. 14: Han skal lära eder all ting, och hwad jag sagt hafwer, påminna.

Til thet tredie, för hans boning skul, medan han är allena uti och när then Christna Kyrkan, som hafwa Guds Ord och the helige Sacramenten, ja, bor och werkar uti the Christnas hiertan. Esa. 57: Wish. B. 1:

6. Hwarföre blifwer then Helge Ande kallad en Tröstare? Swar:

Therföre, at han gör them trognom bistånd i nödene och anfäktningen, them tröstar, styrker och uppehåller i hoppet, trona och tolmodigheten,

ten, Es. 51: En ande skal blåsa ifrån mit ansikte, och skal göra lif, thet är, wederqwecka och trösta ꝛc.

7. Hwarföre blifwer then Helge Ande kallad et barns Ande? Swar:

Therföre, at han gifwer witnesbörd uti the trognas hiertan, at the äro Guds barn, Christi bröder och medarfwingar, såsom S. Paulus säger, Rom. 8: J hafwen icke fått träldomsens anda åter til räddhoga, utan J hafwen fått utkorade barns anda, i hwilken wi ropa Abba käre Fader. Then samme Anden witnar med wår Anda, at wi äre Guds barn, äre wi nu barn, så äre wi ock arfwingar, nemliga, Guds arfwingar och Christi medarfwingar.

8. Hwarföre blifwer han kallad bönenes Anda? Swar:

För twåggehanda orsaker skul: Först, at han upwäcker uti wårt hierta en sann Guds åkallan och tacksäjelse; ty ingen kan kalla JEsum en HErra, utan genom then Helge Anda, genom honom rope wi Abba käre Fader. 1 Cor. 12: Gal. 4: Til thet andra, at han lärer oß hwad wi bedja skola, och sielf beder han för oß hos Gud Fader, Rom. 8: Ty wi wete icke hwad wi bedja skole, såsom thet bör sig, utan sielfwer Anden manar godt för oß med outsäjelig suckan.

9. Hwad betyder thet, at then Helge Ande uti et starkt brusande wäder är kommen öfwer Apostlarna? Swar:

Thet hafwer fyrahanda härliga betydelser: Först, at såsom ingen utan luften kan lefwa i werldene; altså kan ingen wara delaktig af thet ewiga lifwet, utan then Helga Anda, Rom. 8: Til thet andra, såsom wädret genom en hoi

eller hastighet fårdas genom alla orter; altså skal ock Evangelii predikan genom Apostlarnas tienst, och then Helge Andes werkan, uti én hastighet alla werldenes åndar genomgå, och uti alla rum klinga, Ps. 19: Luc. 24: Matth. 28:

Til thet tredie, såsom ingen kan förhindra et brusande wäder; altså kan ock ingen hwarken diefwul eller werlden, Påfwe eller Turk hindra Evangelii wäder. Matth. 16.

Til thet fierde, lika som kall luft wederqwecker en trött och wanmägtig månniska, och gifwer igen kraft och styrka: altså tröstar ock then Helge Ande genom Ordet och Sacramentet the bedröfwade, stärker och uprättar the swaga och wanmägtiga, Es. 57: En ande skal blåsa ifrån mit ansikte och göra lif, thet är, wederqwecka och trösta.

10. Hwad betyder thet, at then Helge Ande hafwer uppenbarat sig öfwer Apostlarna uti brinnande tungomåls liknelse?

Swar:

Thet hafwer fyrahanda hårliga betydningar: Såsom först, at han med sin kraft och werkande ingenstäds wil wara eller sig finna låta, ån allena hos thet skrifna och munteliga ordet, samt the widhångande heliga Sacramenten, som år then Helge Andes werkstad, ther han sig med sin kraft werkande finna låter, och kallar månniskorna til Christum, uti trona uplyser, helgar och uppehåller, Es. 59: Min Ande, som når tig år, och min Ord, the jag uti tin mun satt hafwer, skola icke wika ifrån tinom mun, etc.

Til thet andra, såsom elden år thet aldrare-

naste

naste Element; altså är ock Apostlarnas Lära, then the ifrån Jerusalem i hela werldena utspridt hafwa, then aldrarenaste lärdom, hwilken them wisserligen til himmelriket förer, som honom annama, så wißt som wi se, at elden af naturen tränger och gifwer sig up i luften. Jac. 1: 2 Pet. 3: Rom. 1: 1 Cor. 15:

Til thet tredje, lika som elden wärmer och wederqwecker the förkylde ledamöter och lemmar: altså upfriskar och wederqwecker then Helge Ande the hiertan, som uti trona, kärleken, hoppet och åkallan til Gud slätt förkylde och förkolnade äro, Eph. 3: Gud gifwer eder kraft, at j starke warden genom hans Anda.

Til thet fierde, såsom elden aldrig är utan heta, altså afgår ock Guds Ord aldrig utan nytta och frukt, thetta uptänder then Helge Ande genom en ny bewekelse, såsom en sann trones och hoppets frukt til Gud, hiertans åkallan och tacksägelse, frid och frögd i samwetet, kärlek til Gud och wår nästa, Luc. 24: War icke wårt hierta brinnande uti oß, tå han talade med oß i wägen och uttydde oß skrifterna.

11. Hwad betyder thet, at then Helge Ande hafwer uppenbarat sig i dufwo liknelse wid Christi döpelse? Swar:

Hwarutinnan är mästerligen hans werkande afmålat, som han upwäcker uti botfärdige och trogna.

Först, såsom dufwan innerligen qwider, ängslas och suckar, gemitum pro cantu habentes; altså werkar then Helge Ande uti the botferdige hiertelig bedröfwelig suckan öfwer theras syn-

 der,

der, och om nåde och faderlig förlåtelse; såsom är til at se uti Davids exempel: Ps. 6, 25, 51, 130, 138, 143: Item hjertelig rop och åkallan til Gud uti korß och motgång. Es. 38, 39: Matth. 8: Rom. 8:

Til thet andra, såsom dufwan är et wänligit djur och utan galla: altså utrotar then Helge Anda uti them trognom wrede, hat, fiendskap och harmgirighet, och upwäcker hjertelig kärlek och wänlighet emot hwarannan, Gal. 5: Wish. 12: Ap. G. 7: Luc. 23:

Til thet tredie, såsom dufwor söka theras säkra boning uti murar och berg; Höga W. 2: Altså stadfäster ock then Helge Ande them trognom uppå then bewarade grundwalen och klippan, och starke muren JEsum Christum. Matth. 16: 1 Cor. 3: Es. 28: Ordspr. 18:

Til thet fierde, såsom dufwan then aldrarenaste såd och korn uppläckar, altså håller oß then Helge Ande uti Biblen för then aldrarenaste läran och språk, med hwilka han oß föder, watnar, wederqwecker och uppehåller. Es. 38: Joh. 6: Rom. 1: Matth. 4: Ps. 19, 119:

Til thet femte, såsom dufwor gärna wistas när watn, och therpå kunna känna skuggan af the högtflygande rof-foglar; altså lärer oß then Helge Ande hos lifsens watn, djefwulens list och öfwerfall, och oß för honom til at wakta. Ps. 23: 1 Pet. 5: Upp. B. 12: Jac. 4: Matth. 26:

Til thet sjette, såsom dufwor sig hopetals tilsamman hålla uti in- och utflykt: altså förbinder

then

then Helge Ande the trognas hiertan tilsamman i kärlek och enighet. Ap. G. 1: 2 Phil. 2:

Til thet siunde, såsom dufwor älska ren rum, och är icke gärna ther illa luktar, ryker och orent är: altså flyr ock then Helge Ande the ogudaktiga, och wiker ifrån them, som witterligen besläcka sig med grofwa synder. Wish. 1; Eph. 1, 4: 1 Sam. 16:

Til thet ottonde: Såsom dufwan lärer sina ungar utkasta theras heta träck utaf sit näste, på thet the theraf icke borttorkas: altså lärer then Helge Ande them nyföddom utrånsa syndernas slemma träck, at han icke förer them uti fördömelsen. Eph. 4: Rom. 6, 8: Col. 3: Tit. 2, 3:

Til thet nionde: Såsom dufwor äro enfaldige och utan all falskhet: altså werkar then Helge Ande uti the trogna enfaldige och upriktige hiertan, som Gudi utan wank och twifwel tro, och hans Ord, såsom sanningenes Ord, slätt och rätt medgifwa och följa, Matth. 10: Ordspr. 10, 19:

12. Hwad betyder ther, at then Helge Ande hafwer låtit se sig i then sköna sky? Swar:

Thetta gifwer ock en härlig afmålning af hans werkande och wälgärningar: Först, såsom skyar af jordenes fuktighet, och af watnet i högdene dragne warda, och af hetans kraft werkande warda, såsom Physici lära: altså drager then Helge Ande the jordiske sinnade hiertan up i högden til Gud och theras Skapare, och til at betrakta och öfwerwäga hans nåd och wälgerningar, til at söka hans himmelske skatter och håfwor, Ps. 42, 62, 73. Phil. 3: Ebr. 13:

Til thet andra: Såsom skyarna med theras
ugga hjelpa kyla månniskan och kreaturen emot
Solenes heta; altså tröstar och wederqwecker
hen Helge Ande uti korssens och anfäktningenes
eta, och hielper at ridderligen öfwerwinna,
Es. 57: 2 Cor. 12: Rom 8: Item, späker kötsens
eta och bråna, och upwäcker rena kyska tankar,
rd och gerningar, Gal. 5: Col. 3:

Til thet tredje: Såsom skyarna gifwa regn,
ukta jorden, upfriska årswäxten och wäxande
öra; så drifwer ock then Helge Ande ut wattu-
årar af månniskones ögon, syndena och Guds
örtjenta wrede och straff at begråta, til at söka
nåde och förlåtelse, och fruktsam wara i alla go-
a gerningar. Es. 36, 44: Ps. 6, 38: Luc. 7:
Matth. 27:

Til thet fjerde, såsom skyarna ofta utwisa
egnbogan såsom nådetekn, 1 Mos. 9: altså före-
åller oß then Helge Ande uti Ordet och Sacra-
lentet Christum, Gud och Månniska, såsom
hen rätta Nådestolen och Förbunds Arken, och
efaller oß i honom gladeligen bedja, och tro nå-
e och lifwet. Joh. 15, 16:

Til thet femte: såsom Gud war hos Israeli-
erna uti öknene, om dagen uti en molnstod,
ien om nattena uti en eldstod; altså är Gud
hen Helge Ande uti och hos then Christna Kyr-
an, i Ordets och Sacramentens skyar, lärer,
plyser och omwänder oß, och förer oß rätta wå-
en til thet ewiga lifwet, Es. 59, 30: Joh. 14, 15:

Til thet sjette, såsom skyarna, tå the komma

til

til andra skyar, antaga the samma färg och skapnad; altså gör then Helge Ande utaf the Christne, sådana människor, som weta sig på annat sätt at förhålla, och således med them at umgå, at the förbättrade och rene warda. 1 Cor. 9: Rom. 14, 15:

13. Hwad betyder thet, at then Helge Ande haswer låtit se sig uti eldslåga? Swar:

Först, såsom elden renar och fäjar hwad som hälst uti honom lagdt warder, Mal. 3: Syr. 2: 1 Pet. 1: Altså rensar then Helge Ande människones hjerta, mod och sinne, Mal. 3: Tit. 3: Ap. G. 15: Rom. 8:

Til thet andra, såsom elden församålter hårda metaller, och gör them weka och rinnande; altså werkar then Helge Ande the hårda stenhjertan. Hes. 36 Ap. G. 2:

Til thet tredie, såsom elden förtärer wed och hö, och gör thet til stoft och aska; altså bryter then Helge Ande högfärdigheten, och gör ödmjuka och tolmodige hjertan, hwilka bekänna sig stoft och aska wara. 1 Mos. 18: Dan. 9: 1 Cor. 15:

Til thet fierde, såsom eldslågan far altid up i högden; altså uptänder then Helge Ande the trognas hjertan, at söka hwad ofwantil är i himmelen. Col. 3: Phil. 3: Ebr. 13: Matth. 6:

Til thet femte, såsom elden gör weka pottor och tegel hårdt och stadigt, stål och järn tilhopa wäller, kalla och förkylde lemmar wärmer och stärker, altså tröstar och stadfäster then Helge Ande the bedröfwades hjertan, som genom anfäktning äro förswagade och wanmägtige wordne, at the alt i tolamod bära och öfwerwinna,

na, och med Gudi och Christo i trone förenade blifwa. Luc. 24: 2 Cor. 12: Rom. 8: Eph. 3:

Til thet siette, såsom elden gifwer ifrån sig et klart sken, och lyser allestädes i huset; altså werkar then Helge Ande uplysning, ljus och förståndsens sken uti hiertat, til at känna Gud, och til at wandra sanningenes och lifsens wäg. Joh. 14: 1 Cor. 4: 2 Cor. 2:

Til thet siunde, såsom elden uptänder alt hwad han fatta kan; altså uptänder then Helge Ande wårt hierta til Guds åkallande, älskande och lofwande, och til at älska wår nästa. Gal. 4. Rom. 8: Es. 4: Joh. 13, 15: 1 Joh. 4:

Men härom skal den Gudfruktige Läsaren, wil Gud, widare underrättad blifwa uti mina otta Allegoriske Pinges-Högtids Predikningar.

Modò redemptor omnium
Protector & mortalium
Vitam mihi concesserit.

X. Om Himmelens och andra Kreaturs skapelse, theras Nytta, Betydelse och Bruk.

1. Hafwer himmelen och jorden altså warit af ewighet?

Swar:

Nej: Gud hafwer them båda af begynnelsen således skapat, 1 Mos. 1: J begynnelsen skapade Gud himmel och jord. Och i c. 2. Altså är himmel och jord tilkommen, tå the skapade wordo, på then tid, tå HErren Gud giorde himmel och jord, förr än någor stjelk war på markene, och förr än någor ört wärte på jordene, Ps. 102: Himmelen, o Gud! är tine händers werk, tu hafwer grundat jordena.

2. So

2. Ho hafwer sedt werldena med hennes tilkommande wåsende förr än hon skapad blef? Swar:

Gud; ty så säger Syr. 1: Förr än Gud begynte skapa werldena eller uti werket stålte, tå såg han efter sin omåteliga wishet, hela hennes skapnad och belåte, så noga och egenteliga, at han ock tilförene wißte, huru många droppar i regnet, huru mycken sand i hafwet, och huru många werldenes dagar warda skulle, och wißte huru hög himmelen, huru wid jorden, huru djupt hafwet warda skulle, hans wisheet är för all ting, han hafwer alt tilförene betänkt, wißt och måtit.

3. Huru många dagar hafwer Gud behöft til werldenes skapelse? Swar:

Sex: ty så säger Moses i 1 Mos. 2: Så wart himmel och jord med all sin Här i sex dagar, och hwilade på siunde dagen.

4. Hwad hafwer Gud skapat then förste dagen? Swar:

Himmel och jord samt liuset, dock så, at jorden wardt öde och tom, icke åtskild ifrån watnet, eller beprydd med trå, gräs, krydder, gröda eller frukt. 1 Mos. 1:

5. Hwad hafwer Gud skapat then andre dagen? Swar:

Firmamentet eller himmelens befåstning, som han giorde af watnet och utbredde thet såsom en tapet rundt omkring jordenes krets, och hafwer then stadfåstat utan grundsyllar eller grundwalen och stolpar, 1 Mos. 1: Och Gud giorde et fåste, och åtskilde thet watnet som war under fåstet, ifrån thet watn, som war ofwan fåstet, och kallade fåstet himmelen.

6. Hwad hafwer Gud skapat then tredje dagen? Swar:

Jordena, som ännu tom och öde war, hafwer han

han åtskildt ifrån watnet, henne torkat och begwämliga giordt til människones och kreaturens boning, henne hafwer han ock giordt fruktsamma med allehanda bärande trä, krydder, gräs, blomster och all wäxt, och inplantat hwar och en wäxt med sin egen sädes kraft, med hwilken thes wäsenteliga skapnad är ifrån år, intil werldenes ända förnyade och uppehållne warda, 1 Mos. 1: Församle sig watnet som under himmelen är, uti et besynnerligit rum, at thet torra må synas, och thet skedde så. Och Gud kallade thet torra, Jord, och watnets församlingar kallade han, Haf, och sade: bäre jorden gräs och örter som frö hafwa, och fruktsamme trä, etc.

7. Hwad hafwer Gud skapat then fjerde dagen? Swar:

Solen och månan och stjernorna, med hwilka han himmelen såsom med tapet beprydt och besmyckat, och then mörka werldene uplyst hafwer, 1 Mos. 1: Gud sade: Warde ljus uti himmelens fäste, och åtskilie dag och natt, och gifwe tekn, månader, dagar och år, och warde ljus uti himelens fäste, och lyse på jordene, och thet skedde så. Och Gud giorde tu stor ljus, et stort ljus, nemliga Solen, som regerade dagen, och et litet ljus, Månan, som regerade natten och stjernor, etc.

8. Hwad hafwer Gud skapat på then femte dagen? Swar:

Foglarna uti luftene och fiskarna i flodene såsom Moses säger i 1 Mos. 1: Och Gud sade: göre watnet af sig kräkande och lefwande djur och foglar, som på jordene flyga under himmelens fäste. Och Gud skapade stora Hwalar och allehanda lefwande och kräkande djur, som watnet

af

af sig gör, hwar efter sin art, och allehanda fiäder-foglar hwar efter sin art, och Gud såg at thet war godt, och wälsignade them, och sade: Warer fruktsamme, förökens och upfyller hafsens watn, och foglarne förökte sig på jordene etc.

9. Hwad hafwer Gud skapat på then siette dagen? Swar:

Allehanda djur, få och ormar, och aldrasist människan, ty så skrifwer Moses i 1 Mos. 1: Gud sade: Jorden göre af sig lefwande djur, hwart efter sin art, och thet skedde altså: och Gud giorde få och ormar på jordene, etc. Och Gud sade: Låt oß göra människan til et beläte, thet oß likt är, then råda skal öfwer fiskarna i hafwet, och öfwer foglarna under himmelen, och öfwer fänaden, och öfwer hela jordene, och alt thet som kräker på jordene, och Gud skapade människona sig til et beläte, til Guds beläte skapade han honom, man och qwinna skapade han them etc.

10. Hwarutaf är Adam skapad? Swar:

Utaf en jordklimp, såsom 1 Mos. 2: witnar. Och HErren Gud skapade människona af jordenes stoft, och inblåste uti hennes näsa en lefwande anda, och så wardt människan en lefwande siäl, thet är ock hans namns betydelse. Ty Adam kallas på Swenska röd jord eller rödaktig.

11. Hwarutaf är Ewa skapad? Swar:

Utaf Adams sidoref, ty så skrifwer Moses, 1. Mos. 2: Gud lät falla en tung sömn på människona, och wid han sof, tog han et af hans sidoref och upfylte kött i samma staden. Och HErren Gud bygde ena qwinno af refwet som han uttaget hade af människone, och hade henne fram

för

för honom. Tå sade Adam, thetta är dock ben af minom benom, och kött af mino kötte, hon skal heta manna, therföre, at hon är tagen af mannenom.

12. Hwad betyder thetta? Swar:

Thetta hafwer en mägta skön andelig betydelse. Ty lika som Eva är alla människors lefwandes moder, skapad af Adams sido och ref, medan han sof; altså är then Christna Kyrkan, alla Guds trogna barns moder, genom then Helge Anda af watn och blod, som flöt utaf Christi upstungna sido, tå han dödde uppå korsset, genom ordet formerad worden, Eph. 5:

13. Skal then skapade werlden altså ewigt blifwa, som hon nu är? Swar:

Nej, på then yttersta dagen skal hon förgås, såsom Christus säger Luc. 21: Himmel och jord skola förgås. Och S. Petrus witnar, 2 Pet. 3: Then himmel och jord, som nu är, warda genom hans ord behållen, at the skola warda eldenom förwarad til domedag, på hwilken himmelen med en stor hastighet skal förgås, och Elementen försmälta af heta, och jorden med the werk som ther på äro, skola afbrännas: men en ny himmel och jord wäntom wi efter HErrans löfte, ther rättfärdighet uti bor. David säger Ps. 102: Gud blifwer i ewighet, men himmel och jord skola förgås, the skola föråldras såsom et kläde, och förwandlade warda såsom en klädnad.

14. Huru länge skal werlden blifwa beståndandes? Swar:

Sextusende år; ty så hafwer Elias, en förnäm Jude, propheterat: Sextusende år skal werlden

stå,

stå, sedan skal hon warda förbränd: Tu tusend år öde, tu tusend år lagen, tu tusend år Christi tid, men för werldenes synder skul, som äro många, skola många år i talet felas, säsom Christus i Matth. 24: säger: för the utwaldas skul warda the dagar förkortade.

15. Huru gammal är thenna werlden? Swar:

Femtusend sjuhundrade sjutiosju år, så länge hafwer hon efter gemena och enhällig räkning stått, emedan nu the sextusende år icke skola aldeles eller tilfyllest upfylte warda, ty wi äre allaredo komne öfwer thet halfwa sextusende året, så är therföre wißt, at then ytterste dagen är icke långt borta, och werldenes ände är för dörren; ware therföre hwar och en förmanad, at han alfwarlig bot och rättsinnig bättring gör, och således rustar sig emot Christi tilkommelse, på thet han helfwetet undwika må, och af himmelriket delaktig warda.

16. Är thet ock sant, at jorden och qwinnor skola några år för then ytterste dagen ofruktsamme warda? Swar:

Nej: Thet är en Papistisk Fabel och människors dikt och påfund, ty Gud säger klarligen i 1 Mos. 8: Så länge jorden står, skal icke återwända sående och upskärande, köld och heta, Sommar och Winter, dag och natt.

17. Huru skal man thet förstå, at Skriften säger: Himmel och jord skola förgå? Swar:

Icke så, lika som skulle the efter och med theras wäsende in nihilum redigeras, och alle ting til intet warda, men således, at himmelens och jordenes substans och warelse skal blifwa, men

lik

likwål genom eld rånsat och luttrat warda, lika som et silfwer- eller guld-kåril sönderſmåltes och utgutit blifwer, och genom eld ifrån all orenlighet och slagg förklarat, och åter på nytt på thet hårligaste omarbetat warder: Altså skole ock wi, wåre kroppars wåsende (fast the ån förrutnade och til intet wordne åro) uti upståndelsen åter igenbekomma dock så, at the mycket skönare form och skapnad hafwa skulle ån nu: Thet uttyder David, ther han uti Ps. 102: såger: The skola förwandlas såsom et kläde, tå thet warder förwandlat. Hårmed ståmma nåstan öfwerens alla Lårare, såsom Beda såger: Himmel och jord förgås efter theras skapnad, som the nu hafwa, men the blifwa beståndandes utan ånda, hwad theras warelse widkommer.

Augustinus såger: Wi skole icke tro, at himmel och jord genom eld slått och grant til intet blifwa, utan at the förwandlade och båttre warda skola, och at thenne werldenes skapnad och belåte, och icke hennes wåsende i sig sielf skal förgås.

Origenes: At åndock thenna werldenes Habitus och skapnad skal förgås, så blifwer dock thermed icke ment, at himmelens och jordenes Materialiske wåsende skal slått och grant utrotad och til intet warda, utan theras qualitates skola warda förwandlade, men theras substans och warelse skal oförwandlat blifwa.

D. Mart. Lutherus såger: thetta hoppet hafwe wi, at hela kreaturet skal blifwa med oß, och för wåra skul på thet hårligaste förnyat och renat.

18. Skal Solen och Månan ock sedd warda i then andra werlden? Swar:

Ja, uti alla rum. Thy i Es. 30: står: at Månens sken skal warda såsom Solenes sken, och Solenes sken skal warda sju resor klarare än thet nu är.

19. Huru skal jag förstå thenne Prophetens Esaie ord, ther han säger i thet 60 cap. Solen skal icke mer skina tig om dagen, och Månans sken icke mer lysa tig? Swar:

Icke sålunda, lika som ingen sol, måne eller stjernor wara skulle i then andra werlden, utan således, at dagsens och nattenes ombyte och förwandling skal ther icke wara, som här i thetta lifwet, utan ther skal wara en ewig, skön och klar dag, utan all förmörkelse, tökn och natt, och HErrans ljus och klarhet skal mycket klarare uplysa then nya himmel och jord, och the utwalda theruti, än som thenna werldenes Sol nu gör, såsom S. Johannes thenne Prophetens Esaie ord altså framförer och förklarar i Upp. B. 21: Och staden behöfwer icke Sol eller Måna, at the skola lysa theruti, ty Guds härlighet uplyser honom, och hans ljus är Lambet, ther warder ingen natt, och man behöfwer icke ljus, icke heller Solenes ljus, ty HErren Gud uplyser them.

20. Hwar hafwer thet skapade tröstat Skaparen? Swar:

På oljoberget i örtagården, i Christi lidandes eller pinos tid, tå Ängelen kom, tröstade och stärkte honom uti hans stora bedröfwelse och dödskamp. Luc. 22:

21. Hwarutaf hafwer Gud gjordt ljuset? Swar:

Moses säger, at Gud har tagit thet af idel swarta nattens och mörkret, och thermed up-

lyst werldena 1 Mos. 1: Hwilket then H. Paulus ock witnar, 2 Cor. 4: Gud bödd ljuset utu mörkret lysa.

22. Ho hafwer aldraförst frögdat sig uti werldenes skapelse? Swar:

The helge Änglar, som Gud sjelf witnar uti Job. 38: Hwar wast tu, tå jag grundade jordena, och alla Guds barn frögdade sig.

23. Hwar wisar oß Gud til Firmamentet, at wi utaf them skole låra känna hans alsmägtighet och wishet? Swar:

I Es. 40: Uplyfter edor ögon i högdene, och ser, ho hafwer the ting skapat, och fördt theras Här fram efter tal? then som kallar them alle wid namn, hans förmågo och starka kraft är så stor, at honom icke et fela kan. Syr. 43: Ho kan se sig mätt af HErrans härlighet? Man ser hans härlighet på then stora högd, på thet klara Firmamentet, på then däjeliga himmelen.

24. Hwar på är jorden grundad? Swar:

På watn, såsom David witnar af Mose uti Ps. 136: Then jordena på watnet utsträckt hafwer. Therföre ser tu Guds alsmägtighet och kraft, som thet tjocka och tunga, genom thet weka och tunga uppehåller.

25. Hwilken Jorda plan är icke mer än en gång sedd worden? Swar:

Jorden på botnen i thet röda hafwet, tå Moses efter Guds befallning skilde thet ifrån hwart annat, så at Israels barn gingo torrskodda therigenom, och föll åter strax tilhopa igen, 2 Mos. 14:

26. Hwilken af jordenes plan är icke mer än tre gånger selder worden? Swar:

Botnen uti Jordans flod, han är worden sedder

der tre gånger, hwilken år underlig ifrån hwart annat delad worden, så at man med torra fötter kunde gå ther igenom. Först, genom Josuam. Til thet andra, genom Eliam. Til thet tredje, genom Eliseum. Joh. 3: 2 Kon. 2:

27. Hwem hafwer hans land måst frukt burit? Swar:

Patriarchen Isaac, tå han uti then dyra tiden i Gerar land plögde, bar thet honom hundradefalt frukt, thet år, för en utsådd skeppa fick och bekom han hundrade skeppor igen, så rikeliga wålsignade Gud honom. 1 Mos. 26:

28. Hwad lårer oß thetta? Swar:

Thet år et skönt och tröstelligit witnesbörd, at Gud bår omsorg för sina barn, och år med sin hjelp nårmast hos them, tå nöden år aldrastörst, och gifwer på thet rikeligaste, når fel på thet högsta synes, såsom David i Ps. 33: witnar: Si, HErrans ögon se uppå them som frukta honom, the som uppå hans godhet trösta, at han skal fria theras siål ifrån dödenom, och föda them i hårdom tid.

XI. Om Skyarna, Solen, Månan, Regnbogen och Stjernorna.

1. Hwar står thet skrifwit, at skyarna åro idel watn? Swar:

Uti Jobs 26: Gud samlar watn i sina skyar, och skyarna refna icke ther under.

2. Hwar står thet skrifwit, at skyarna icke refna i luften? Swar:

Syr. 43: Gud låter molnskyarna swåfwa, såsom foglar flyga.

3. Hwadan komma the swarta tjocka moln? Swar:

The afmåla höge och stortalige människor, som månge ord och berömelse therom göra, som dock intet är, tala mycket och mena litet, lofwa myckèt och hålla litet, eller slätt intet. Således uttyder Salomon i thet 5 cap. Then myeket talar och håller intet, han är som skyar och wäder utan regn.

4. Hwilket är thet aldraklaraste ljus? Swar:

Solenes ljus, som uplyser hela werlden, och frögdar alla kreatur, såsom Syr. 43: säger: Solen gifwer allo werldena ljus, och hennes ljus är thet aldraklaraste ljuset.

5. Hwad gifwer then största heta ifrån sig? Swar:

Solen, hon wärmer hela werlden och alla kreatur, som uti henne äro, såsom Syr. 43: säger: Hon hetar mer än många ugnar, och bränner bergen, och blås heta ifrån sig, hon torkar jordena, ho kan blifwa för hennes heta skul?

6. Hwar talas om Solenes hastiga lopp? Swar:

Syr. 43: Thet måtte en stor HErre wara, som Solene gjordt hafwer, och budit henne så snart löpa.

7. Hwarpå kan man märka hennes hastiga lopp? Swar:

Theruppå, at hon innom 24 timar löper hela werlden omkring. Men nu hafwer werlden uti sin omkrets eller widd femtusende fyrahundrade mil, och Solen är hundrade sex och sextio gånger större än jorden, står många tusende mil öfwer jorden, och likwäl är hennes lopp hastigt, at hon i en dag och natt förd warder kring om hela jor-

jordenes krets, therutaf kan man kånna Guds alsmågtighet, som bjuder henne hastigt löpa.

8. Huru hafwa Hedningarna thetta afmålat? Swar:

I thet the hafwa afmålat Solen, såsom hon blifwer på en wagn omförd, med hastigt brinnande håstar.

9. Hwem berömmer Solens hörsamhet i hennes stadiga lopp? Swar:

Propheten Bar. 6: säger: Solen, Månan och Stjernorna skina och äro lydige, såsom Gud them budit hafwer.

10. Skal ock Solen skina klarare i then andra werlden än här i thenna? Swar:

Ja, ty Gud säger i Es. 30: Månans sken skal warda lika som Solenes sken, och Solenes sken skal warda sju resor klarare än thet nu är.

11. Hwem förmanar oß wid Solenes åskådelse til tjenstaktighet och tacksamhet? Swar:

David i Ps. 136: Tacker HErranom, ty han är god, och hans godhet warar ewinnerliga. then stor ljus giordt hafwer, Solen at förestå dagen, Månan och stjernorna til at förestå nattena.

12. Hwad skole wi oß påminna wid Solenes glans och sken? Swar:

Först Frälsermannen JEsum Christum, ty såsom Solen oß lyser och tienar i thetta timeliga lifwet, altså lyser och tienar oß Christus til thet ewiga lifwet. Therföre blifwer han i Mal. 4: kallad råttfärdighetenes Sol, och Luc. 1: Upgången af högdene.

Til thet andra, såsom Solen meddelar Månen och the andra Stjernorna af sit ljus; altså

meddelar Christus Kyrkan och alla hennes Ledamöter sit ljus, Joh. 1: Han är thet sanna ljuset, som uplyser alla månniskor, som komma i werldene.

Til thet tredje, såsom Solen tå hon högst öfwer wårt hufwud står, oß kraftigast wärmer; altså uti korß och lidande, tå oß tyckes, at Christus är långst ifrån oß, är han oß tå med nåde, hjelp och tröst aldranärmast, Es. 50: Han är när som mig hjelper. Jer. 23: Är jag icke Gud then hart når är, säger HErren, och icke Gud then fjerran är? J Ps. 91: Jag är när honom i nödene, jag wil hjelpa honom ther ut, och låta honom til äro komma.

Til thet fierde påminner oß then kåra Solen, at wi enom androm tjena skola med the gåfwor Gud oß förlånt hafwer, såsom then H. Doctor Martin Luther thet altså uttyder: Solen är härligare än alla andra Kreatur på himmelen, men hon föraktar icke therföre the andre kreaturen, utan säger: fast tu Måne, stjerna, träd, jord, &c. icke så skönt lyser såsom jag, så äst tu åntå et skönt Guds Kreatur, therföre wil jag tig intet förakta, utan hjelpa tig ther til, at tu blifwer wid titt ljus, och tu träd wid tin gröna blad, och tu jord at tu kan lukta wäl, och i så måtto lysa och tjena månniskan til godo, altså skole ock wi göra.

13. När är Solen tilbaka gången på himmelen? Swar:

Uti then Gudfruktige Konungens Hiskie tid, tå Gud lät tilsäja honom uti hans dödeliga sjukdom sin hälsa och sundhet igen, och förlängde

hans

hans lifstid femton år, och til en wiß försäkring om hans löfte, gaf han honom thetta teknet, at han Solena på himmelen uti sitt lopp tilbaka drog, så at man skenbarligen med ögonen se kunde, huru skuggan tilbaka gick på Ahas Sejare til tio strek, them han öfwerlupit hade. Es. 38:

14. När hafwer Solen stått stilla på himmelen? Swar:

Tå Josua stridde med the fem Amoreers Konungar, tå stod Solen stilla, ty Josua ropade och bad Gud, och theruppå böd Solena stå stilla at hon icke fort undergå skulle, til thes han fienderna stingrat hade, och thet skedde altså, at Solen stod stilla en hel dag, och drögde at undergå, til thes Josua sig på fienderna hämnat hade. Jos. 10:

15. Hwem beskrifwer Solen efter hennes werkande på thet egenteligaste? Swar:

J Syr. 43: Solen när hon upgår, förkunnar hon dagen, hon är thens Högstas underwerk, om middagen torkar hon Jordena: Hwem kan för hennes heta blifwa? Hon hetar mer än många ugnar, och bränner bergen, och blås heta ifrån sig, och gifwer så klart sken från sig, at hon förblindar ögonen, thet måtte wara en stor HErre, som henne gjordt hafwer, och budit henne så snart löpa.

16. Hwar blifwer Månans aftagande och tilwäxande ihogkommit? Swar:

Syr. 43: Månan är et ljus, som aftager och wäxer åter til igen, han gör månaden, han wäxer och förwandlar sig underliga.

17. Hwad skole wi oß påminna af Månans ofta omskiftande? Swar:

Twäggehanda: Först, the ogudaktige hiertans

och munnars ostadighet, at the nu äro så, nu strax annars sinnade; the säja nu, ja; nu åter strax, nej, Ordspr. 27: En ogudaktig är omskiftelig såsom Månan.

Til thet andra: Människones lyckos ostadighet, hwilken i hastighet med månan aftager och tilwäxer, nu är han stor, nu liten, nu uphögder til äro och glädje, men åter strax nedstörter til skam och förakt, såsom thenne wers witnar:

Lusus fortunæ variatur imagine lunæ,
Crescit, decrescit, constans consistere nescit.

18. Hwad betyder Solens och Månans olika sken? Swar:

Thet är en härlig afmålning om the twänne lärdomar, som i then Christina Kyrkan drefne warda, nemliga Lagens och Evangelii: såsom Doct. Mart. Lutherus thet uttyder: Evangelium om Christo, är Solen, Lagen är Månan, Månan synes såsom en röd kettel, när han icke hafwer Solen; altså när Evangelium icke är hos Lagen, så är Lagen grym och förskräckelig, men när Solen skiner i Månan, så hafwer Månan et klart hwitt ljust sken, Månan regerar nattena, men Solen dagen, Lagen tjenar til thetta timeliga lifwet, men Evangelium til thet ewiga lifwet.

19. Hwem beskrifwer Månan efter hans werkande? Swar:

Syr. 43: Månan måste i allo werldena skina i sin tid, och åtskilja månaderna, och utskifta året, efter Månan räknar man Högtiderna, han är et ljus, som aftager och wäxer åter til igen, och förandrar sig underliga.

20. När

20. När är regnbogen worden satt på himmelen? Swar:

När syndafloden återwände, och Noach war åter utgången af Arken, 1 Mos. 9: Gud sade til Noach och hans Söner: Si, jag gör med eder et förbund, och med eder säd efter eder, at här efter skal nu icke mer alt kött förderfwat warda, med flodsens watn, och thetta är teknet til mit förbund, som jag giordt hafwer emellan eder och mig, min båge hafwer jag satt i skynom, then skal wara teknet til mit förbund emellan mig och jordena, och när så sker, at jag förer skyarna öfwer jordena, så skal man se min böge i skynom, och så skal jag tänka på mit förbund emellan mig och eder, at icke mer skal komma flod härefter, then alt kött förderfwa skal.

21. Hwad betyda färgorna uti Regnbogan? Swar:

The betyda werldenes förandring, både i thet som allaredo är skedt, och ännu ske skal. Ty then inwärtes blå wattufärgan märker syndafloden, genom hwilken then förste syndige werlden är förderfwad och ödelagd, såsom thet står skrifwit i 1 Mos. 7, 8:

Then utwärtes röda eldfärgan betyder then brinnande syndafloden, som komma skal på then yttersta dagen, och skal göra thenna werlden til stoft och aska, såsom then hel. Petrus här om säger, 2 Pet. 3: Jorden med the werk, som therpå äro skola afbrännas.

22. Hwar blifwa wi förmante til Regnbogans beskådande? Swar:

Uti Syr. 43: Se på Regnbogan, och låfwa then som honom giordt hafwer, ty han hafwer en ganska dägelig färgo.

23. Hwad skole wi oß påminna af Solenes och Stjernornas sken? Swar:

Först, Evangelii Predikan genom hwilken Christus gifwer then Helge Anda och uptänder uti wårt hierta Guds kännedoms ljus såsom S. Paulus thetta påminner uti Eph. 5: J woren fordom mörker, men nu ären j ljus i HErranom. 2 Cor. 4: Gud hafwer gifwit et klart ljus uti wårt hierta af Guds kundskaps uplysning, 2 Pet. 1: Wi hafwe et fast Prophetiskt ord, och j gören wäl at j akten therpå, lika som på ljus som skin uti mörkt rum, så länge thet dagas och Morgonstiernan upgår i edor hierta.

Til thet andra, HErran Christum, ty lika såsom stiernorna uplysa then mörka nattena, utwisar steg och wägar: altså lyser Christus för oß, när döden tilslutar oß wår ögon, och wi genom then mörka dalen wandra måste, at wi wägen til thet ewiga lifwet drabba kunna, Joh 8: Jag är werldenes ljus, then mig efterföljer han skal icke wandra i mörkret, utan skal hafwa thet ewiga lifsens ljus.

24. Hwad skole wi oß påminna af Solenes och Stjernornas härliga klarhet? Swar:

Then klarhet, skönhet och härlighet som wåra nu nakotta kroppar uti upståndelsen bekomma skola, Dan. 12: Lärarena skola lysa såsom himmelens sken, och the som många underwisa til rättfärdighet, såsom stiernor i ewighet, Matth. 13: The rättfärdige skola lysa såsom Solen uti theras Faders Rike. Härom hafwe wi en härlig afmålning uti Christi förklaring, tå hans ansikte

sikte sken såsom Solen, och hans kläder woro hwita som et ljus. Matth. 17:

25. Hwad skole wi oß påminna af Stjernornas olika klarhet? Swar:

Om then åtskilnad the trogna kroppars klarhet hafwa uti thet andra lifwet, såsom S. Paulus oß påminner, 1. Cor. 15: En annor klarhet hafwer Solen, en annor klarhet hafwer Månen, en annor klarhet hafwa stjernorna, ty then ena stjernan skal öfwergå then andra uti klarhet, altså ock uti the dödas upståndelse, ty thet warder sådt uti snöplighet, och skal upstå uti härlighet. rc.

26. Hwem beskrifwer stjernorna efter theras werkande? Swar:

Syr. 43: Lyser ock hela himmelens Här i högdene uti Firmamentet och the klara stjernor bepryda himmelen; altså hafwer HErren i högdene budit them uplysa werldena, genom Guds Ord hålla the sin skick, och waka sig intet trött.

27. Hwar blifwa stjernorna på himmelen med uttryckeliga ord måst nämde? Swar:

Uti Job. 38: warder talat om Sjustjernorna Jacobs staf, Karlawagnen, Morgon- och Afton-stjernorna.

28. Kan man ock räkna stjernorna på himmelen? Swar:

Nei: theras tal är outsäjeligit och oräkneligit, therföre säger Gud til Abraham, 1 Mos. 15: Räkna stjernorna om tu kant. Jer. 33: Huru man stjernorna på himmelen och sanden uti hafwet icke räkna kan; altså wil jag ock föröka min tjenares säd.

29. Uti hwars händ äro sju stjernor sedde wordne? Swar:

Uti Guds Sons hand, som uppenbarade sig

Johanni i människors hamn, och hade siu stiernor uti sin högra hand, i hans Upp. B. 1:

XII. Om Solens och Månans Förmörkelser.

1. Hwarutaf förorsaka sig Solens och Månans Förmörkelser? Swar:

Af HErranom wårom Gudi, hwilken oß til förskräckelse och straff borttager theße stora liusens klarhet och sken, såsom han sielf säger i Hes. 32: Jag wil betäcka himmelen, och hans stiernor förmörka, och öfwerdraga Solen med moln, och Månan skal icke skina, alt ljus på himmelen skal jag låta sörja öfwer tig, och wil göra et mörker i titt land, säger Herren, HErren, och förskräcka många människors hjerta.

2. När hafwer then aldraförsta Förmörkelsen warit? Swar:

Uti första werldenes skapelses tid, förr än Solenes, Månans och stiernornas ljus blefwo skapade, såsom Moses skrifwer 1 Mos. 1: Mörker war öfwer djupet.

3. När och hwar hafwer then första Förmörkelsen warit? Swar:

Uti Egypten, förr än Pharao låt Israels allmoga lös, tå plågade Gud honom och alt hans folk med tjockt mörker, så at ingen människa then andra se kunde i hela tre dagar, och ingen kunde upstå af thet rum han war, men när Israels barn war liust ther the bodde, 2 Mos. 10: Wish. 17: Hela werlden hade klart ljus och war oförhindrad i sina gerningar, allena öfwer thesse stod en djup natt, och blefwo såsom orättfärdige

dige af mörkret bundne, och af then långa nattene fångne, och såsom flyktige lågo the innelykta under tak för then ewiga Wisheten, och wordo grufweliga förströdde och genom spökelse förskräckte, ty ock kulan ther the inne woro, kunde icke bewara them, tå war en dön omkring them, theraf the förskräcktes, och faseliga syner syntes, theraf the förfärades, och elden kunde med ingen magt lysa them, etc.

4. När hafwer en öfwernaturlig förmörkelse warit? Swar:

Uti Christi Pinos tid, tå Solen blef förmörkad och månan war full, ther dock efter naturligit sätt, sker Solenes förmörkelse uti Nymånaden. Häraf hafwer Dionysius Areopagita sagt, tå han thenne förmörkelsen såg i Athen: antingen lyder naturens sed eller går werlden under.

5. Hwar är thenna förmörkelsen uti Gamla Testamentet tilförene förkunnad? Swar:

Uti Am. 8: På then tiden säger HErren HErren, skal jag låta Solen nedergå om middagen, och landet mörkt warda om ljusa dagen.

6. Hwar blifwa the förmörkelser omtalade, som ske skola för werldenes ända? Swar:

Uti Joel 2: Solen skal warda förwandlad uti mörker, och Månan uti blod förr än then store och förskräckelige HErrans dag kommer. Joel. 3: Sol och Måna skola förmörkas, och stjernorna skola förhålla sit sken, och HErren skal ryta utaf Zion och låta höra sina röst utaf Jerusalem, så at både himmel och jord skola bäfwa.

Matth. 24: Och tå skal Solen blifwa mörk, och Månan skal icke gifwa sit sken, och stjernor-

na skola falla af himmelen, och himmelens krafter skola bäfwa, och tå skal synas människones Sons tekn i himmelen.

Luc. 21: Och skola ske tekn i Solen och i Månan och i stjernorna och på jordena warder ångest ibland folket, och skola förtwifla, och hafwet och wågen skola mycket bulra, rc. Men når thetta begynner ske, så lyfter eder hufwud och ser up, ty tå nalkas eder förloßning.

XIII. Om Änglarna.

1. Hwad märker thet ordet Ängel? Swar:

Så mycket som en sänder en Legat, tjenare eller munteligit bud. Augustinus Tract. 54. in Johannem: Sicut Græce Angeli. Latine Nuncii vocantur, ita Græce Apostoli, Latine missi appellentur. Tertulianus säger: Scriptura Angelos vocat, quos Deus ministros præfecit virtutis suæ.

2. Hwar blifwer uti Skriften, under thet ordet Ängel, the onde Andar förstådne? Swar:

Uti Rom. 8: säger S. Paulus, jag är wiß ther på, at hwarken död, eller lif eller Änglar, eller Förstendöme, eller wäldigheter, rc. skola skilja oß ifrån Guds kärlek, som är i JEsu Christo wårom HErra.

3. Hwar blifwer thet ordet Ängel brukat för Predikant och Lärare? Swar:

Uti Mal. 2: Prästens läppar skola bewara lärona, at man må befråga lagen af hans mun, ty han är HErrans Zebaots Ängel. Uti Hagg. 3: Job. 33: och uti Upp. B. 2, 3:

4. Hwar blifwa Änglarne kallade Morgonstjerna? Swar:

Uti Job. 38: Hwar wast tu tå jag grundade jor=

jordena, tå Morgonstjernorna tilsammans lofwade mig, thet är, the hel. Änglar, som skina och lysa såsom morgonstjernor.

5. Hwar blifwa Änglarne kallade Guds barn? Swar:

Uti Job. 38: Tå alla Guds barn lofwade mig, ther han talar om Guds hel. Änglar, som Gud såsom barn älska, frukta och ära, och emot them han åter faderligen sinnad är, och them han hjerteligen älskar, och rikeligen försörjer med lif, frid och ewig frögd.

6. Hwar blifwa the hel. Änglar kallade wäktare? Swar:

Uti Dan. 4: Jag såg en helig wäktare komma neder af himmelen. Thenna titel warder them therföre gifwen, at the dag och natt utan återwändo och allan sömn gifwa akt uppå the trogne, them bewara och beskydda för alt djefwulens förraskande och fiendtlige anslag och mord. Ps. 34, 91:

7. Huru mångahanda slags Änglar talar Skriften om? Swar:

Fyrahanda slags: först talar hon om en besynnerlig hög och öfwermåttan förträffelig Ängel, som icke är skapad, utan af Gudi födder; thet är, Guds ewige Son, han blifwer kallad en Ängel, 1 Mos. 48: 2 Mos. 3, 14, 23: Therföre, at han i thenna werlden skulle sänder warda, ja, wara et frögdefullt budskap, och förkunna oß Guds nåde och förloßning.

Til thet andra, ihogkommer Skriften the gode och helige Änglar, som af Gudi äro skapade, til hans och wår tjenst, Ps. 104: Hebr. 1:

Til thet tredje, talar hon om the onde Änglar,

lar, som äro affallne ifrån Gud, och äro wordne Guds och alla människors fiender, gå omkring som et rytande Lejon, och söka hwem the upsluka kunna. 1 Mos. 3: Joh. 8: 1 Pet. 5:

Til thet fierde, talar ock Skriften om lekamliga Änglar, thet äro Lärare och Predikanter, the blifwa kallade Änglar i Mal. 3: Therföre, at the, såsom S. Paulus säger, äro Guds Legater och Sändebud til människorna, at förkunna henne then förloßning som skedd är genom JEsum Christum, och til at förmana henne, at hon genom bättring omwänder sig til Gud, och låter sig genom trona på hans Son med honom försona.

8. Huru ofta blifwer Christus kallad en Ängel i then Helga Skrift? Swar:

Fem gånger: Til thet första, af then hel. Patriarchen Jacob, 1 Mos. 48. Ängelen som mig frälst hafwer af alt ondt, han wälsigne theße piltar, thet är ingen annor än JEsus Christus, i hwilko alla slägter skola wälsignade warda. 1 Mos. 22:

Til thet andra, i Es. 9: warder han kallad, thet stora Rådsens Ängel, therföre, at han thet enda Bodet är, som af Fadrens sköte framhaft och uppenbarat hafwer thet stora och hela werlden förborgade Guds Råd om människones slägtes förloßning, som skedd är genom JEsu Christi födelse, pino och död, Joh. 3: Sonen som i Fadrens sköte är, han hafwer oß thet uppenbarat.

Til thet tredje blifwer han i Propheten M
3: kallad Förbundsens Ängel, therföre, at G
hafwer sändt honom efter sit löfte, och med
la trogna genom honom sit nåde-förbund
rättat och stadfäst hafwer.

Til thet fierde warder han i Dan. 12: och
Johanne i Upp. B. 12: kallad Ängelen Mich
therföre, at han är allena lik Fadrenom, haf
med honom enahanda lika Majestät.

Til thet femte, warder han kallad i Es.
Guds ansigtes Ängel, therföre, at han i ewig
är uti Guds Ansikte och sköte, eller som Ch
stus thet sielf förklarar, at han är uti Fadreno
och Fadren uti honom, altså, at hwem som
och känner Christum, han ser och känner
Fadren.

9. Hwarföre blifwa Änglarne kallade Cherubim? såsom thet i 1 Mos. 3: Jer. 9, 10: Swar:

Först therföre, at the granneligen til seen
äro såsom unge däjelige drängar, såsom Ängel
Raphael, således är Tobie uppenbarad, och
Christi graf syntes en ängel uti en ung ma
skapnad och hwita kläder. Ty Cherubim he
på Swenska, såsom ung och däjelig i ansiktet

Til thet andra, för theras myckenhet s
och theras stora wishet, såsom Philo thet o
förklarar: Cherubim dicuntur quasi plures,
scientiæ multitudo.

10. Hwarföre blifwa Änglarne kallade Seraphim? Sw

Therföre, at the gemenligen uppenbara sig
eldsljus och glödande skapnad, såsom Ps. 104

ger: tu gör tina Änglar til eldslågar, altså uppenbarade the sig för Propheten Elisa uti brinnande håstars och wagnars skapnad, och uti Christi upståndelses tid, foro Änglar ned såsom ljungeld af himmelen, Matth. 28: Härutaf kallas the Seraphim, id est, ardentes, brinnande och lysande Änglar.

11. Hwilken månniska hafwer sedt the aldramåsta Änglar?
Swar:

Propheten Daniel, han hafwer en gång sedt tusend gånger tusende Änglar, som aktade uppå Gud, och hans tjenst, tio gångor hundrade tusend stodo för honom. Item, S. Johannes hafwer sedt många tusende gånger tusende, och hördt theras ljufliga sång. Upp. B. 5, 7:

12. Huru många Änglars namn blifwa satte uti Bibelen?
Swar:

Sex: then första år Michael, Dan. 12: Upp. B. 12: Och år så mycket sagt: Ho år såsom Gud?

Then andre år Gabriel, och mårker så mycket som Guds kraft, eller Gud år min starkhet och kraft. Dan. 8: Luc. 2:

Then tredje år Raphael, och mårker så mycket som Guds Låkare eller hjelp. Tob. 3, 12:

Then fjerde år Uriel, och år så mycket som eld och ljus, Uti Est. B. 4, 9:

Then femte år Jeremiel, uti Est. B. 4: och heter Guds Barmhertighet.

Then sjette år Salathiel, och kallas postulatus Dei, uti then 4 Boken Esters 5:

13. Hwarföre åndas alla Änglarnas namn i Skriftene på et EL?
Swar:

Beteknandes the helige Änglars saliga gemenskap

skap med Gudi, at the altid äro hos och omkring Gud, se honom uti hans Majestät, honom tjena och bruka hans himmelska frögd och barmhertighet; ty EL, heter så mycket som Deus, Gud. Therföre sade Ängelen til Tobiam: Jag är Raphael, en af the sju Änglar, wi som stå för honom. Tob. 4:

14. Hos hwem hafwa Änglarne i människlig skapnad til härbergs legat? Swar:

Hos then fromme och Gudfruktige Loth; ty så skrifwes i 1 Mos. 19: Twå Änglar kommo om aftonen til Sodom, och Loth satt i Sodom i portenom, och tå han såg them, stod han up emot them, och bugade sig med sit ansikte neder på jordena, och sade: Si, Herrar, kommer uti eder tjenares hus, och blifwer ther öfwer nattena, låter twå edra fötter, och i morgon stå bittida up, och faren eder wäg. The sade: Nej, men wi wilje blifwa öfwer nattena på gatone. Tå nödgade han them fast, och the gingo in med honom, och kommo uti hans hus. Och han them en måltid giorde, och bakade them osyrad bröd, och the åto. Therföre förmanar Hebr. 13: Förgäter icke at härbergera, ty thermed hafwa somliga fått Änglar owetandes til herberge.

15. Hwem hafwa Änglarna mött på hans resa? Swar:

Patriarchen Jacob, tå han med hustru och barn reste hem igen ifrån Mesopotamien. Ty så skrifwes uti 1 Mos. 31: Jacob for sin wäg, och Guds Änglar mötte honom. Och tå han såg them, sade han: thetta äro Guds Härar, och kallade thet rumet Masanaim, thet är: Guds Härs Läger.

Thenna Historien lärer, at the trogne äro under Guds thens Aldrahögstas beskydd och leigd, såsom Ps. 34: säger: HErrans Änglar lägra sig omkring them som frukta HErren, och hielper them ut.

16. Hwem är uppå sin resa igenom en Ängel ledsagad worden? Swar:

Then unge Tobias, tå han förresa wille uti thet landet Meden, ther sins faders penningar at utfordra, tå tilskickade Gud honom en Ängel til stallbroder, uti ens ung mans skapnad, benämdt Raphael, hwilken honom wägen wisa skulle, och befria på hans resa, hjelpa honom til hustru then sköna, rika Sara, och afdrifwa diefwulen, som honom hans kära brud skada tilfoga wille, och göra hans blinde Fader åter seende.

17. Uti hwad strid hafwa Änglarna uti egen skapnad sig synligen uppenbarat? Swar:

Tå Maccabeus med litet folk drog emot Timothei Konung Antiochi här och öfwersta, som nu striden aldrastarkast war, syntes fienderna af himmelen, fem härliga män på hästar med gyllende betsel, hwilka framför Judomen drogo och twå hjeltar när Maccabeum, och beskyddade honom med theras wärjor, så at ingen kunde göra honom skada, och skuto pilar och dunderskott in på fienderna, så at the förblindade och flyktige wordo, och ther wordo slagne tiugu tusend och femhundrad til fot, och sexhundrade resenärer. 2 Macc. 10:

18. Huru skulle jag thet förstå, at Änglarna warda kallade Guds barn i Job. 1, 38: Swar:

Icke sålunda, lika som the af Gudi födde woro,

ro, såsom Christus, som är Guds enfödde och naturlige Son, utan therföre, at Gud them aldraförst hafwer skapat, och til sin Rikes barn och arfwingar bredewid alla utwalda och utkorade annamat hafwer, såsom Ebr. 1: thet så förklarar: til hwilken af Änglarna hafwer han någon tid sagt: Tu äst min Son, i dag hafwer jag födt tig. Item, Jag skal wara hans Fader, och han skal wara min Son. Men om Änglarna säger han: han gör sina Änglar til andar, och sina tjenare til eldslåga, &c. Ther hörer tu klarliga, at Änglarna äro skapade och tilönskade, och icke Guds naturliga födde barn.

19. Hwad för människor äro thet, som hafwer nekat Änglarna wara til? Swar:

The Saduceer uti Christi och Apostlarnas tid. Ty så står i Ap. G. 23: Saduceerne säja, at thet är ingen upståndelse, eller Ängel, eller Ande.

20. När äro Änglarna skapade? Swar:

Then helga Skrift talar icke uttryckeligen om theras dag och tids skapelse, men thet låter hon förstå, at the allaredo woro förhanden, tå Gud giorde werldena, ty så säger Gud til Job. i c. 38: Hwar wast tu tå jag grundade jordena, tå morgonstiernorna tilsammans lofwade mig, och all Guds barn frögdade sig.

21. Hwar står thet skrifwit: at Änglarna tjena the trogna människor? Swar:

Uti Ps. 91: HErren hafwer befalt sinom Änglom om tig, at the skola bewara tig på allom tinom wäggom, at tu icke stöter tin fot på stenen. Ebr. 1: Änglarna äro alle sammans tjenstandar,

utsände til tjenst för theras skul, som saligheten ärfwa skola.

22. Hwar står thet skrifwit, at Änglarna glädja sig öfwer mänuiskornas wälfärd? Swar:

J Luc. 15: Tå Christus säger: Altså warder ock glädje i himmelen för Guds änglar öfwer en syndare, then sig bättrar.

23. Hwar står thet skrifwit, at Änglarna wakta på the trognas själar i dödenom? Swar:

Luc. 16: warder formält, at Änglarna hafwa burit Lazari själ uti Abrahams sköt, altså göra the ock med alla trognas. Ty om the ledsaga oß på wåra lekamliga resor, hwi skulle the icke thet mycket mera göra på wår andeliga, tå wi wandra skola ifrån thet timeliga til thet ewiga.

24. Hwar står thet skrifwit, at Änglarna höra gärna Evangelium läsas och predikas? Swar:

1 Pet. 1: Änglarna lyster se, thet oß genom Evangelium om Christo förkunnat warder. Uti Ap. G. 8: läse wi, huru HErrans Ängel förde Philippum til Drotning Candaces Camererare af Ethiopien, at han för honom predika skulle af Es. 53: om then korsfästa Christo. Ap. G. 16: Kom en Ängel til Paulum, och bad honom fara in uti Macedonien, och ther predika Evangelium.

25. Hwar står thet skrifwit, at Änglarna hafwa akt uppå små barn? Swar:

Matth. 18: Theras änglar (thet är, the som af Gudi tilförordnade äro) se altid theras Faders ansikte i himmelen.

26. Hwar blef Ängelen Herdomen uppenbar uti Christi Födelses tid? Swar:

Wid thet tornet Eder, en fjerdedels mil ifrån Beth-

Bethlehem, ther hafwer stått en wård, af hwilken Herdarna hafwa hållit wakt öfwer theras hjord. Therföre är ther ock änteligen en Kyrka bygd worden, kallad Angelus ad pastores. Såsom Hieronymus skrifwer, och uti Itinerario förmäles. Fol. 115.

27. Hwem är genom en Ängel af fängelset förlossad worden? Swar:

Först allesammans Apostlarna, tå Rådet uti Jerusalem lade them uti fängelset, kom HErrans Ängel om nattena, och öpnade dörena, och låt them ut, och bödh them utan fruktan predika. Ap. G. 5:

Til thet andra: Petrus, tå han af Herode uti et starkt torn och fängelse war förwarad, med fiättrar bunden, och med stark wakt belagd, tå kom HErrans Ängel om nattena och afspände bojorna, och öpnade honom alla dörar, och förde honom genom waktena, så at ingen af them kunde thet förnimma. Ap. G. 12:

28. Huru ofta hafwer man sedt Änglarna til häst? Swar:

Fem gånger, Först uti Propheten Elise tid, tå Konungen af Syrien wille taga honom genom sit krigsfolk, tilskickade Gud honom til beskärm en stor hop helige Änglar på brinnande hästar och wagnar. 2 Kon. 6:

Til thet andra: Uti Darii tid, tå såg Propheten Zacharias några Änglar ibland Myrthe träd, på röda, hwita och bruna hästar, hwilka sade, at the hade dragit landet igenom, och stillat thet oroliga folket, på thet the icke skulle kunna göra the trogne Judar någon förtret eller

 ska-

skada, Zach. 1: Uti c. 6. ser han Änglarna på fyra wagnar dragandes genom all land, at the thet oroliga folket stilla skulle, och förskaffa Judarna frid för theras fiender.

Til thet tredje Uti Konung Seleuci tid i Asia, tå han sände sin Camererare Heliodorum til Jerusalem, skatten utaf Guds-kisto at uttaga och bortföra, tå honom ingen motstånd göra kunde, skickade Gud en Ängel uti et gyllene harnesk, på en wål utpyntad häst, han rände thenna Heliodorum omkull och bredewid thenna Ryttaren, woro ock twå andra Änglar til fots, starke, sköne, och ganska wål klädde, the slogo honom så, at han lika som död utaf templet buren wart, och låt skatten orörd blifwa. 2 Macc. 3:

Til thet fierde: Uti Jude Maccabei tid, Judarnas Öfwerste, tå han med sit folk uti stor nöd war, för then stora krigsrustning skul, som Hedningarna hade fördt emot honom, och han med sit folk bad innerliga, tå sände Gud fem Änglar til honom, som ganska wål beklädde woro, theras hästar hade gyllene betsel uppå, the drogo fram och stridde för them, skuto pilar och dunderstrålar på fienderna, så at the blefwo förblindade och flydde, och omkommo af them tiugu tusend och femhundrade til fot, och sexhundrade til häst. 2 Macc. 10:

Til thet femte: Och uti Maccabei tid, tå then mägtige Fursten Lycias förde 80000 til fot, et stort resetyg, och 18 Elephanter emot Judarna, tå kom efter Judarnas hällne bön en Ängel til them

them uti hwita kläder och gyllene harnesk, och red fram för them, af hwilket Judarne ett sådant mod fattade, at the öfwerföllo fienderna lika som grymme lejon, och ihjälslogo 11000 af them til fot, och 1600 til häst. 2 Macc. 11:

XIV. Om the onde Änglar, Djeflarna.

1. Hwarutaf blefwo the onde Andar kallade djeflar? Swar:

Först utaf thet Grekiska ordet DIABOLOS, id est Calumniator, en hädare, förförare och förderfware, medan thetta är hans art och natur, at han alla goda werk förderfwar och til thet wärsta wänder.

Til thet andra: för thet diupa fall och dal, therföre, at the thet första fall giorde, och uti then diupaste dalen nedstörte utaf then höga Guds himmel, och neder til helfwetes afgrund, uti thet yttersta jordenes rum i afgrundsens brunn. Upp. B. 9, 12: Eph. 4:

2. Huru förklarar Hieronymus thet ordet Diabolus, djefwul? Swar:

Uti the Bibliske namnens förklarande skrifwer han: Diabolus heter så mycket som defluens, deorsum fluens, en som nederstört war i helfwetis pöl med allom them som honom följde. Upp. B. 14: Item Criminator, en fiendtlig hädare och anklagare, Upp. B. 12: Clausus in Ergastulo, then som är fången, och uti låste fjättrar och bojor gå måste, medan han genom qwinnones Säd är öfwerwunnen, hwilken hafwer honom hans hufwud sönderkrossat; och hans magt borttagit, 1 Mos. 3: 1 Joh. 3: Matth. 12: Ebr. 2:

3. Hwarföre blifwa the kallade Dæmonia, 5 Mos. 32: Ps. 106: Tob. 3, 6, 8. Baruch. 4: Matth. 4, 7, 8, 9, 12: Swar:

Af then stora wishet och förstånd, ty först äro the skapade goda, och med hög wishet begåfwade, och hafwa sedt Guds oskapade wishets springekälla, och therutaf bekommit et högt förstånd, hafwa drifwit theras handtwerk öfwer halfsiette tusende år, och therutaf bekommit stor förfarenhet, therföre kallar S. Paulus them Spirituales astutias. Eph. 6:

4. Hwar blifwa djeflarna kallade lejon? Swar:

Uti Ps. 91: 1 Pet. 5: Och thet för theras stygghet, grymhet och starkhet skul.

5. Hwilken människa blifwer kallad en djefwul? Swar:

Judas, Joh. 6: Hafwer jag icke eder tolf utwaldt, och en af eder är en djefwul?

6. Hwarföre blifwer djefwulen kallad Satan, en Motståndare? Swar:

Therföre, at han är både Gudi och människomen, besynnerliga them frommom motsträfwig, och förer en oförsonlig strid emot them, sökandes Guds wanära och försmädelse, och människones fördömelse. 1 Pet. 5:

7. Hwarföre blifwer djefwulen kallad en orm? Swar:

Therföre, at han genom ormen hafwer bedragit och förfördt alles wår första moder Evam, 1 Mos. 3: 2 Cor. 11: Til thet andra, efter han ännu i thenna dag hemligen och swekaktеligen söker wårt förderf, oß til lif och själ at förderfwa, och underskär sig sit förgift uti oß at utspy.

8. Hwarföre blifwer djefwulen kallad en swärmande Ande, Es. 19: Swar:

Therföre, at han the ogudaktige således med

sit

sit förgift och bedrägeri upfyller och betager, at the tumla och snafwa såsom en drucken, som på ingen wiß mening kunna framhärda och beståndande blifwa.

9. Hwarföre blifwer djefwulen kallad werldenes Gud? Swar:

Icke therföre, såsom han hade skapat werlden, eller ock något af the ting som i henne äro; ty Gud är och blifwer altid werldenes Skapare. Utan therföre, först, at djefwulen hafwer fått the ogudaktigas hjerta uti sit wåld, och drifwer them hwart han wil. 2 Cor. 4:

Til thet andra, at han i alla werldenes tider, hafwer sökt och traktat efter Gudomelig ära, then werlden honom ock gifwit hafwer, tå hon genom afguderi, beläten och afgudar, och i så måtto hafwer ärat och tilbedit djefwulen.

10. Hwilken är djefwulens förnämsta gerning? Swar:

Lögn och mord, såsom Christus witnar Joh. 8: Genom lögn och falsk lära stämplar han efter siälen, at beröfwa henne thet ewiga lifwet: genom krig och mord efter kroppen, at han honom ödelägga och til jorden föra kan.

11. På huru många rum hafwer djefwulen stått efter Christi Krona? Swar:

På fyra rum: Först uti himmelen, tå han uphof sig öfwer Christum, och wille Gudi jämlik wara, therutöfwer wardt han af Christo nederslagen, öfwerwunnen och utstött af himmelen, efter som therom står skrifwit Upp. B. 12: Och ther wardt en stor strid i himmelen, etc.

Til thet andra, uti Paradiset, tå han Evam,

och

och genom henne Adam öfwertalade, at åta af thet goda och onda wisdomsens trå, uti then förhoppning, at han therigenom skulle blifwa Gudi lik, theröfwer han åter år worden til skam, och år uti Ormen förbannad worden, såsom i 1. Mos. 3: omtalat warder.

Til thet tredie, på jordene uti öknen, tå han oförskåmd begårade af Christo tilbeden warda, men han blef ock tå öfwerwunnen, och måste afstå med skam. Matth. 4:

Til thet fierde, uti Rom genom Påfwen hwilken han sådana högfärdighet inblåst hafwer, at the sig för Kyrkones öfwerste hufwud uphåfwit hafwa, och them sådana magt tilmåtit, at anstålla nya trones Artiklar efter sit behag, och med magt twingat folket til at mera tro theras tråck ån Evangelium, ther med the sig uphåfwit hafwa öfwer alt thet som Gud och Gudstienst kallas, och hafwa satt sig uti Guds Tempel, och utgifwit sig såsom woro the Gud. Men diefwulen år ock ther öfwer redeligen til skam worden, och med sin Ståthållare Påfwen af Christi Stol genom Christi muns anda, och Doct. Mart. Lutheri tienst nederstört blefwen, och skal therföre på then yttersta dagen med alt sit anhang bortkastat warda uti then siön som brinner af eld och swafwel, efter som thet står skrifwit uti Johannis Upp. B. 9:

12. Hwar hafwer en Ande bundit then andra? Swar:

På unge Tobie Bröllops-högtid, tå then onde andan, som kallades Asmodi, wille göra honom ska-

skada, tog then gode Ängelen Raphael hom fången, och bandt honom uti öknene: Tob. 8:
Härutaf ser man, huru kära och wärda G håller ägta folk, efter han tilskickar them sine liga Änglar, til Herdar och beskyddare emot dj wulen, therföre skola the sig afton och morg med en trogen bön under theras beskärm flit befalla, efter S. Jacobs regel Jac. 4: Nalke Gudi, så nalkas han eder, står emot djefwul så flyr han för eder.

13. Genom hwad synd är djefwulen med sit anhang til ska worden? Swar:

Thet blifwer ingenstädes i then helga Skr uttryckeligen tilkännagifwit, men the förnäm Lärares enhälliga mening, är thenna, at djefl na genom högfärdighet äro fallne, och inf här Syr. 10: Högfärd är en orsak til alla s der. Ty medan Lucifer med sit anhang härli och höga gåfwor hade, hafwer han lätit sig a för mycket ädel wara, at wara Gudi och ha Son Christo undergifwen, och skola tjena m niskan är therföre worden sinom Skapare o dig, och hafwer störtat sig sielf uti en ewig f dömelse, härutaf säger then hel. Lutherus: H färd utstörte the förnämste Änglar af himmel Adam utur Paradis, tå the wille Gudi jä lik wara.

14. Efter Gud är af stor godhet, och hans barmhertighet öfwer all hans werk, så säg mig, hwarföre hafwer han s icke så wäl förbarmat öfwer djeflarna, som then fallna menniskan? Swar:

The gamle Lärare sätta thesse orsaker: För

medan dieflarna för sig sielfwa af egen motwillighet och ondska fallne äro. Joh. 8: Men människan är genom diefwulens list och bedrägeri öfwertalad, och genom ormens söta ord til at synda, förförd worden. 1 Mos. 3:

Til thet andra, althenstund dieflarna äro alla på en tid fallne, och hafwa alla tillika enhälligt syndat. Men Adam och Eva syndade allena, och alle the andre måste thet til ondo njuta, medan the af theras förderfwade kött och blod i synden aflade och födde woro, Rom. 5: 1 Mos. 3, 5: Therföre hafwer Gud sig öfwer them tilbörligare, än öfwer dieflarna förbarmat.

Til thet tredie, medan the affällige dieflar uti theras ondska och synd så förstockade äro, at the icke wille låta sig henne mißhaga eller ledse wara, begärade ock icke ifrån henne at afstå, utan brinna med omåtelig hat och fiendskap emot Gud och hans tilhörande Christne.

Damascenus lib. 3. Mali Angeli, ſicut nec ſunt, nec unquam erunt ſuſceptibiles pœnitentiæ, ita nec veniæ.

Dionyſius: Malus Angelus, quod ſemel fecit, hoc ſemper benefeciſſe putat; Ideo peccatum ejus eſt irremiſſibile.

XV. Om Människan och hennes förnämsta Ledamöter.

1. Hwilka äro the aldraädlaste kreatur? Swar:

Änglarna i himmelen och människan på jordene, på thessa båda hafwer Gud sin aldramästa wishet, godhet och allmagt utgutit, med hwilka han sig ena Kyrko tilredde, af synliga och osynliga

liga kreatur, som honom kånde, årade och prisade, både i himmelen och på jordene.

2. När år månniskan skapad? Swar:

På siette dagen efter werldenes skapelse, thet år på en Fredag om middagen för 5785 år, tå himmel och jorden woro fårdige, fiskar och foglar woro skapade, och allahanda kostelig frukt och djur woro framkomne, och hårberget war altså tilredt och beprydt, Kyrkan bestålt, och alt hwad som hörde til lust och glådie war tilpyntat, tå wardt månniskan såsom thet aldraådlaste kreatur på thet sista skapad, och såsom en wård uti thet stora och fulla hårberget insatt til en Herre öfwer alla kreatur. 1 Mos. 1, 2:

3. Hwaruraf år then första månniskan skapad? Swar:

Af en jordklimp, 1 Mos. 1: HErren Gud giorde månniskan af en jordklimp, Syr. 17: Gud skapade månniskona af jord. Uti c. 33: Alla månniskor åro af jordene, och Adam af stoft skapad.

4. Hwad skole wi oß thermed påminna, at wi åro skapade af jordene? Swar:

Femhanda: först Guds Alsmågtighet, at han af intet kan göra något, och af oskickeligit thet hårligaste, Ps. 115, 148: Rom. 4:

Til thet andra hans art och sått, att han ånnu i thenna dag plågar wånda sig til the ringa och them til åra och hårlighet at uphöja. Ps. 113: Luc. 1: 1 Cor. 1:

Til thet tredie, wår swaghet och skröplighet uti andeliga och Gudomeliga saker, at wi ju så litet til wår omwåndelse af egen kraft utråtta kunna,

såsom Adam til sin skapelse, eller et ler til en pottos skapnad. Es. 64: Jer. 18: 2 Cor. 3:

Til thet fierde, wår swaghet och dödlighet, at thet ju så snart giordt är med wårt lif, som med et glas, som af aska, och en potta, som af ler giordt är, Ps. 103: Han tänker eller kommer ihog, at wi äro stoft och aska, etc. Job. 14:

Til thet femte, påminner thet oß om ödmjukhet, at ingen skal förhäfwa sig öfwer then andra, ingen skal förakta then andra ty wi äro alle af enahanda materia giorde, Ap. G. 17: Altså blifwe wi ock alle lika giorde uti dödenom, nemliga, til mull och aska, såsom Syr. 10: lärer: Hwad högmodas tu arma mull och aska? Som dock icke annat äst än en slem träck, then stund tu ännu lefwer, och om än Läkaren länge ther om bemödar sig, så går thet dock på ändalyften altså: J dag en Konung, och i morgon död, och när människan är död, äta henne ormar och matkar.

5. Hwarutinnan hafwer Gud adlat människan i begynnelsen öfwer alla andra kreatur? Swar:

J twäggehanda måtto: Först i thet, at Gud hafwer skapat honom upprätt och förståndig, at människan bär sit hufwud upåt, och är begåfwad med wishet och förstånd, i mål och tal.

Til thet andra, at hon är skapad efter Guds belåte, med fullkomlig wishet, rättfärdighet och odödlighet, och satt af HErranom öfwer alla kreatur, 1 Mos. 1: Och Gud skapade människan sig til et belåte, til Guds belåte skapade han henne. Thet förklarar Syr. 17: altså: Gud skapade människona efter sit belåte, han gaf them, at alt

alt kött them frukta måste, at the skulle råda i
wer djur och foglar, han gaf them förnuft, m
ögon, öron, förstånd och känslo, och wiste the
både godt och ondt, och han såg besynnerliga
them för annor djur, til at bewisa them sit s
ra Majestät, han lärde them och gaf them l
sens Lag, och giorde med them et ewigt förbun
och uppenbarade them sina rätter, the sågo ha
Majestät med sin ögon, och hörde hans härli
röst med sin öron.

6. Hwilket är människans högsta ära och tröst? Swar:

At JEsus Christus Guds Son hafwer ta
på sig hennes kött och blod, och hafwer uphö
henne til Guds högra hand i äro och härligh
Hebr. 2: Här utaf säger Chrysostomus: Thet
wår största ära och tröst, at wårt kött och bl
sitter på Guds högra hand, och warder tilbedit
Änglar, Öfwer-Änglar och människor, och s
komma therifrån, och hämta oß trogna med
ther han är, och begåfwa wåra kroppar m
odödelighet, klarhet och härlighet, Phil. 3:

7. Hwilken människa är icke född hit til werlden, och hafwer
wäl i werlden lefwat? Swar:

Adam then aldraförsta människan, han
icke född til werlden, utan är af Gudi skapad
en jordklimp, och likwäl lefwat i werlden 9
år, såsom ock Eva, 1 Mos. 12:

8. Hwilken människa är worden aldraäldst? Swar:

Methusalem, han är worden niohundrade s
tio nio år gammal, thet hafwer warit en såd
hög ålder, som ingen människa hwarken för
nom eller efter honom nådt hafwer, 1 Mo

9. Hwilken månniska hafwer lefwat på jorden, och år icke worden dôd? Swar:

Patriarchen Enoch, och Propheten Elias, thesse både åro icke blefne dôde, utan lefwandes uptagne i himmelen, 1 Mos. 5: 2 Kon. 2: Til en wiß kunskap, at et annat lif måste wara efter thetta lifwet, uti hwilket Gud antaga wil alla them, som tro på Christum JEsum, och wil trôsta och frôgda them i alla ewighet. Joh. 6, 16:

10. Huru mångahanda slågs fôdelse eller månniskones ankomst blifwer omtalat uti Bibelen? Swar:

Sexhanda: Then fôrste år Adams, hwilken Gud skapade af jordene, 1 Mos. 2:

Then andra år Evas, then Gud bygde af Adams refben. 1 Mos. 2:

Then tredje år then kôtsliga och lekamliga fôdelsen, tå månniskan af månniskone uti ågtenskapet genom Guds wålsignelse fôdd wardt, 1 Mos. 1: Warer fruktsamme, wåxer til, etc. Ap. G. 17: Gud hafwer gjordt alt mankôn af et blod, til at bo på jordene.

Then fierde, år then ôfwernaturliga och underlige JEsu Christi fôdelse, tå han af en ren Jungfru, utan mans nårboende allena genom then Helge Andes werkande år fôdd worden, Es. 7: Luc. 1: Jer. 31:

Then femte år then andelige nya fôdelsen, at wi genom watn och then Helga Anda wårda fôdde på nytt til Guds barn och thet ewiga lifsens arfwingar. Joh. 3: Tit. 3: Gal. 3:

Then siette år the dôdas upståndelse, hwilken warder kallad i Matth. 19: then nya fôdelsen, ther-

therföre, at uti henne skola alla förrutnade kroppar af jordene lefwande framkomma, och alle lefwande kroppar skola förwandlade warda, sålunda, at thet förgängeliga skal ikläda sig oförgängelighet, och thet dödeliga skal ikläda sig odödelighet. Joh. 5: 1 Cor. 15:

11. Hwilket är människans högsta ära och fördel? Swar:

Gudsfruktan, ty så skrifwes i Syr. 1: HErrans fruktan är ära och pris, frögd och härlig krona: HErrans fruktan gör hiertat gladt, och gör frögd och glädje ewinnerliga, then som fruktar HErran, honom warder wäl gångande i yttersta nödene, och han warder på ändalyktone wälsignelse behållandes.

12. Hwar blifwa djuren förståndigare aktade än människan? Swar:

Uti Es. 1: En oxe känner sin Herra, och en åsne sin Herras krubbo; men Israel känner thet intet, och mit folk förstår thet intet.

13. När hafwer en åsna skarpare sedt än människan? Swar:

Tå Bileam wille rida til Balak, tå såg hans åsninna HErrans Ängel stå i wägen, med et dragit swärd i sina hand, then Bileam dock intet såg, och wek för Ängelen, och frälste sin Herras lif. 4 Mos. 22:

14. Hwilken människa hafwer thet aldrastörsta beröm i then Helga Skrift? Swar:

Johannes Döparen, ty så säger Christus om honom, Matth. 11. Sannerliga säger jag Eder, ibland alla som äro födde af qwinno, är ingen större upkommen än Johannes Döparen.

15. Huru många människor blifwa uti Bibelen nämnde wid namn, som Gud sielf berömmer? Swar:

Tio: Then förste är Noach, til hwilken Gud sade: tig hafwer jag sedt rättfärdig för mig i thenna tiden. 1 Mos. 7:

Then andra är Abraham, til hwilken Gud genom en Angel ned af himmelen talade: Nu wet jag at tu fruktar Gud, och hafwer icke skonat tin enda son för mina skul. 1 Mos. 22:

Then tredje är Moses, om hwilken Gud sielf säger til hans broder Aron, och til hans syster Mirjam: Om någor är ibland eder en HErrans Prophete, honom wil jag uppenbara mig uti en syn, eller uti en dröm wil jag tala med honom; men icke så min tienare Mose, hwilken uti mit hela Hus trogen är, munteligen talar jag med honom, at han ser HErran som han är, icke genom mörk ord eller liknelse. 4 Mos. 12:

Then fjerde är Job, hwilken Gud sielf witnesbörd gifwer, och säger: at hans like war icke i landena, from och rättfärdig, gudfruktig, och flyr thet onda. Job. 1:

Then femte är David, om hwilken Gud säger: Jag hafwer en man efter mit hjerta. 1 Kon. 16: Ap. G. 13:

Then siette är Johannes Döparen, hwilken Christus berömmer för then största som af qwinno föddan är. Matth. 11:

Then siunde är Simon Petrus, om hwilken, Christus säger: Salig äst tu Simon Jona son, och jag säger tig, at tu äst Petrus, och uppå thetta

ta hålleberget wil jag bygga min Församling, och helfwetes portar skola icke wara henne öfwermågtige. Matth. 16:

Then ottonde år then Cananeeska qwinnan, til hwilken Christus såger: O qwinna, tin tro år stor, ske tig som tu wilt. Matth. 15:

Then nionde år Höfwitsmannen, om honom såger Christus: Sannerliga såger jag eder, jag hafwer icke funnit sådana tro i Israel. Matth. 8:

Then tionde år Paulus, hwilkom Christus gifwer witnesbörd ned af himmelen, at han skal wara honom et utwaldt redskap, och båra hans Namn för Hedningar, för Konungar, och för Israels barn Ap. G. 9:

16. Hwad hafwer Gud kårast i månniskan? Swar:

Et ödmjukt, sönderkrossat hjerta, som åstundar Guds nåd, Es. 57: Jag bor når them som en förkrossad och ödmjuk anda hafwa, på thet jag skal wederqwecka the ödmjukas ande, och hela the förkrossades hjerta, Es. 66: Jag ser til then elända, och til then som en förkrossad anda hafwer, och til then som fruktar för mit Ord. Hårutaf åro the hårlige Rim giorde:

Et hjerta med sorg och ruelse krånkt,
Med Christi blod och Anda beståkt:
Fullt med tro, kårlek, och upsåt,
År för Gudi then ådlaste skatt.

17. Hwad kan ingen månniska berömma sig af? Swar:

At hon år ren och utan synd, ty så såger Salomon uti Ordsp. 20: Ho kan såja, jag år ren i mit hjerta, och klar ifrån mina synder? Och S.

Paulus Rom. 3: Alla människor äro syndare, och hafwa intet berömma sig af för Gudi, etc. S. Johannes, 1 Joh. 1: Om wi säje, wi hafwe ingen synd, så bedrage wi oß sielfwa, och sanningen är icke uti oß.

18. Hwar blifwa människorna aldraringast skattade? Swar:

Uti Ps. 62: ther David säger: Människorna äro dock intet, the myndige fela ock, the wäga mindre än intet, så många som the äro.

19. Hwilka människor blifwa liknade wid oxar? Swar:

Bolare och horkarlar, som låta sig af sine widhängare förföra til synd och skam, i nöd och död, icke annars än såsom en oxe til slagtebänken förd warder, såsom Salomon betygar, Ordspr. 7. Then horaktige qwinnan öfwertalade honom med sina ord, och han följde henne strax efter, såsom en oxe til at slagtas ledd warder, och wet icke, at thet gäller honom om lifwet.

20. Hwilken människa hafwer gjordt then aldrastörsta skadan? Swar:

Adam: J thet han hafwer öfwerträdt Guds Bud, och kommit sig med alla sina efterkommande under Guds wrede och fördömelse, såsom S. Paulus säger i Rom. 5: Genom Adam är synden kommen i werldene, och för syndenes skul döden, och genom Adams olydna är fördömelsen kommen öfwer alla människor.

21. Hwilken människa hafwer warit the andra til största nytta och fördel? Swar:

JEsus Christus: J thet han är Människa worden, helig lefwat, är oskyldig dödad, hafwer försonat alla människor med Gud, och förwärf-

wat them lif och salighet, såsom S. Paulus uti Rom. 5: säger: Genom Christi rättfärdighet är lifsens rättfärdighet kommen öfwer alla människor, Guds nåd och gäfwa är rikeliga wederfaren många människor genom then enda Människones JEsu Christi nåd.

22. Hwilka människor blifwa för andra besynnerligen framdragne? Swar:

Thesse otta: Först Adam, at han är et ursprung och rot til hela människoslägtet. 1 Mos. 2:

Til thet andra: Eva, i thet hon är en möder åt alt thet lefwande är. 2 Mos. 3.

Til thet tredje: Methusalem, i thet, at han är then äldste ibland alla människor. 1 Mos. 5:

Til thet fierde: Simson, i thet, at han then starkaste hielten warit hafwer. Dom. 15, 16:

Til thet femte: Ahasael, i thet, at han then snällaste warit hafwer. 2 Sam. 2:

Til thet siette: Absalon, i thet, at han then aldradåjeligaste warit hafwer. 2 Sam. 14:

Til thet siunde: Salomon, såsom then aldrawisaste och förståndigaste. 2. Kon. 3:

Til thet åttonde: Johannes Döparen, then Christus nämner störst ibland alla som af qwinno född är. Matth. 11:

23. Hwilken människa hafwer thet yppersta och förnämsta namn? Swar:

Människan JEsus Christus: hwilken Fadren uphögt hafwer: hälst medan han war honom ödmjuk och lydig in til korssens död, och hafwer gifwit honom et Namn, thet öfwer alla Namn är, at i JEsu namn skola böja sig alla knä, som

i himmelen, på jordene och under jordene åro. Phil. 2:

24. Huru många månniskor åro namngifne af Gudi och Änglar förr än the födde blefwo? Swar:

Fem: Then förste år Ismael, Abrahe son, af Agar, then låt Gud namngifwa genom en Ängel, och kallade honom Ismael, förrån han kom fram i ljuset af sine moders Lif. 1 Mos. 16:

25. Hwilken år then andre? Swar:

Isaac, Abrahams son, födder af hans hustru Sara, om honom talar Gud sielf förr ån han aflad wardt: Tin hustru skal föda tig en son, then skalt tu kalla Isaac; ty med honom wil jag göra et ewigt förbund, och med hans såd efter honom, 1 Mos. 17:

26. Hwilken år then tredje? Swar:

Cores eller Cyrus, the Persianers första Konung, then Gud låt namngifwa; om honom tilkånnagifwandes, at han sit folk hjelpa skulle utaf thet Babyloniska fångelset, och låta upbygga Jerusalem och templet, tå han ånnu ofödd war. Es. 44, 45:

27. Hwilken år then fierde? Swar:

Johannes Döparen, som för sin aflelse nåmd war af Ängelen Gabriel med theßa orden: War icke förfårad Zacharia, ty tin bön år hörd, och tin hustru Elisabeth skal föda tig en son, hwilkens namn tu skalt kalla Johannes: och tig skal warda glådie och frögd, och många skola glådjas af hans födelse. Luc. 1:

28. Hwilken år then femte? Swar:

JEsus Christus Guds och Marie Son, werlde-

denes Frålsare, hwilken Gud ock nåmna låt, fö
ån han aflad och födder wardt, genom Angel
Gabriel, som såger til Mariam: Frukta tig i
Maria, ty tu hafwer funnit nåd för Gudi,
tu skalt afla i titt lif, och föda en Son, hwilk
tu skalt kalla JEsus. Luc. 1:

29. Hwad år månniskan båttre ån rikedom? Swar:

Et godt rykte, såsom Salomon såger, Ordsp
22: Et godt rykte år kosteligare ån rikedom, o
ymnest båttre ån silfwer och guld, Syr. 24: S
til at tu behåller et godt namn thet blifwer wi
sare ån tusende stora guldskatter, och et go
namn blifwer ewinnerliga.

XVI. Om Månniskones Kropps leda möter och lemmar.

1. Huru många Ledamöter hafwer månniskones kropp Swar:

Afwen så många som dagar åro uti året, ne
liga, trehundrade fem och sextio, therföre, fast
ån alla dagar tackar Gud, så kommer tu ån
nåppeliga thertil hela året en gång, at tu hono
för hela kroppen och hans ledamöter tack
Hwar blifwa tå the andre margfaldiga wålg
ningar? therföre såger Syrach rått i cap. 43: L
wer och priser HErran, så högeligen som i f
må, han år åntå högre, priser honom af a
krafter, och wånder icke igen, likwål hinne
icke ther intil.

Om Hiertat.

1. Hwar blifwer människans hiertas arghet på thet tydeligaste ihogkommit? Swar:

1 Mos. 6: Människones hiertans diktande och traktande är altid ondt. Jer. 17: Hiertat är et trotsigt och förtwiflat ting: Trotsigt uti medgång, mißtröstigt uti motgång. Matth. 15: Af hiertat utgå onda tankar, mord, hor, skörlefnad, tiufweri, falsk witne, hädelse, theßa stycker besmitta människona.

2. Hwadan kommer et godt och lydigt hierta? Swar:

Utaf Gudi. han måste förnya thet gamla, och göra thet onda godt, Hes. 36: Jag wil gjuta rent watten uppå eder, at j skolen rene warda ifrån all edor orenlighet, och ifrån alla edra afgudar skal jag rånsa eder, och jag skal gifwa eder et nytt hierta, och en ny Anda uti eder, och taga bort utu edart kött thet stenhiertat, och gifwa eder et hierta af kött, jag skal gifwa min anda uti eder, och göra et sådant folk af eder, som i min Bud wandra.

3. Huru skal man bedja om hiertats förnyelse? Swar:

Thet lärer David i sina Psalmer; såsom uti Ps. 51: Skapa i mig, o Gud! et rent hierta, och gif mig en ny och wiß anda. Uti Ps. 86: Behålt mit hierta wid thet ena, at jag tit namn fruktar. Uti Ps. 119: Bög mit hierta til tin witnesbörd, och icke til girighet.

4. Hwarwid kan man likna et falskt hierta? Swar:

Wid en läckefogel: såsom Syr. 12: säger: Et falskt hierta är såsom en läckefogel wid gildret, och waktar efter, huru han kan gripa tig.

5. Hwar

5. Hwar står thet skrifwit, at Gud ser och ransakar hjertat? Swar:
Uti Ps. 7: Tu råttfärdige Gud pröfwar hjerta och njurar. Wish. 1: Gud är witne öfwer alla tankar, och känner all hjerta wisserliga, och hörer all ord.

6. Hwar står thet skrifwit, at onda lustar äro ock synd? Swar:
Jag hade intet wist af begärelsen, hade icke Lagen sagt, tu skalt icke begära, tu skalt icke hafwa lust til tin nästas hus, tjenare, tjenarinno, rc.

7. Hwem hafwer befalt at förwara en fisks hjerta? Swar:
Angelen Raphael säger til then unge Tobiam: Hjertat, gallan och lefren tag up, ty the äro goda til läkedom. Tob. 6:

8. Hwad gör människan ljufligast? Swar:
Et gladt hjerta, säger Salomon, Ordspr. 15: Et gladt hjerta gör et blidt ansikte, men när hjertat bedröfwadt är, så faller modet.

9. Hwar står Konungens hjerta? Swar:
I Guds hand och regerande, som Salomon säger Ordspr. 21: Konungens hjerta är i HErrans hand, och han böjer thet hwart han wil.

Om Själen.

1. Hwad hafwer uti människan begynnelse och ingen ända?
Själen: Hon hafwer sin begynnelse uti henne, i thet hon af Gudi skapat och gifwen warder; men ingen ända, i thet at hon är odödelig, och blifwer icke borto i dödenom.

2. Hwar står thet skrifwit, at själen är odödelig? Swar:
Ps. 22: Edart hjerta skal lefwa ewinnerliga. Matth. 10: Själen kan människan icke döda.

3. Hwad

3. Hwad är siälenes förnämsta spis? Swar:

Guds Ord, som Es. 55: säger: Hörer mig och äter thet godt är, så skal eder siäl fet warda i wällust Matth. 4: Människan lefwer icke allenast wid bröd, utan af hwart och et Ord, som går af Guds mun.

4. Hwar står thet skrifwit, at the affomnades siälar icke mer uppenbaras här på jordene? Swar:

2. Kon. 12: Säger David om sin affomnade lilla son: Kan jag ock hämta honom igen, jag går wäl til honom, men han kommer intet til mig. Syr. 38: Ifrån döden är intet igenkommande.

5. Hwem talar härom en härlig liknelse? Swar:

Then fromma Job uti c. 7: Lika såsom molnet blifwer alt och går bort, altså ock then som far neder i helfwetet, han kommer icke up igen, och besitter icke sit hus igen, och hans rum blifwer öde, etc.

6. Hwem är thet bittra sött? Swar:

En hungrog siäl, Johannes säger i cap. 6. En hungrog siäl är thet bittra sött. Ordspr. 27: En mätt trampar wäl på honungskakona, men ena hungroga siäl är alt bittert sött.

7. Ho hafwer welat göra sin siäl glad af the lekamliga häfwor? Swar:

Then rike mannen säger til sin siäl, Luc. 12: Kära siäl, tu hafwer mycket godt förwarat intil mång år, gör tig goda dagar, ät, drick, war glad. Men i thet han så sade, wardt hans siäl kallad ifrån honom, och måste skiljas ifrån sina många ägodelar.

8. Hwar

8. Hwar blifwa the gudfruktigas siälar efter kroppsens afskiln
Swar:

Uti Abrahams sköte, ther warda the öfw
måttan tröstade. Luc. 16: Eller uti Christi ha
ther the för alt qwal warda bewarade. Wish
The råttfärdigas siälar äro uti Guds hand,
intet dödsqwal kommer wid them.

9. Hwar äro the ogudaktigas siälar? Swar:

Uti helfwetet och pinorummet, såsom är til
se om then rika mannen, Luc. 16: Och David
ger Psal. 55: The skola fara lefwande neder
helfwetet. Och i Ps. 49: The ligga i helfwe
såsom får, döden gnager them, uti helfwe
måste the blifwa.

10. Hwem hafwer sedt the måste afsomnade människors siä
Swar:

Evangelisten Johannes: han såg för G
Stol och Lambet, thet är, för Christo stå en
skara, then ingen räkna kunde, af allom H
ningom, och slägtom, och folkom, och tungo
lom, klädda uti hwita kläder, och palmer i the
händer, ropandes med höga röst och sade:
lighet honom som sitter på stolen, wårom G
och lambena. Och han hörde en af the äldsta
thet war the helige Martyrers siälar, hw
för Guds Ord och JEsu Christi bekännelse
dödade woro, the stodo för Guds stol och tie
honom dag och natt uti hans Tempel, Gud
öfwer them, the skola intet mer hungra e
törsta. Upp. B. 7:

11. Hwar står then eden i Bibelen, på min Siäl? Swa

Uti 2 Cor. 1: säger S. Paulus: Jag ka

Gud til witne på min siäl. Jer. 51: Lägger Gud til, tå han säger: HErren Zebaoth hafwer sworet thet wid sina siäl, thet är, wid sig sielf, wid sit lif, såsom han ock sielf säger: Så sant som jag lefwer, eller wid sin Son. Item, Am. 6: Tilägger thetta swärjandet, fast äfwen med sådana ord ock Gud til; ty såsom siälen rörer och beweker hela kroppen, och regerar alla ledamöter: altså werkar och gör ock Gud alt genom sin Son, ja, regerar hela Kyrkona genom honom, therföre kallas han Guds Siäl, säger Origenes lib. 2. cap. 8. Periar.

Om Stjernan eller Ännet i Pannan.

1. Hwar blifwer thet hårdaste Ännet ihogkommit? Swar:

Uti Es. 48: Ther Gud säger til the förstockade Israeliter: Jag wet, at tu äst hård, och tit halsben är en jernsena, och tit änne är af koppar.

2. Hwar blifwer et oförskämt hore-ansikte ihogkommit? Swar:

Jer. 2: Tå Gud sade til thet afgudiska Juda folket: Tu hafwer et sköko-ansikte, och tu wilt icke mer skämmas.

Om Munnen och Tungan.

1. Huru många betsel hafwer Gud lagt uppå människones mun? Swar:

Twänne: thet första är thet andra Budordet, med hwilket Gud tämjer wår tunga, at hon icke wid hans Namn bannas, swär, brukar trulldom, ljuger eller bedrager, och henne här med

åter

åter tåmjer, at hon helgar Guds namn, bed
tackar och loswar.

Thet andra år thet ottonde Budordet, n
hwilket Gud tåmjer wår tunga, at hon sin
sta icke falskeliga beljuger, förråder, baktal
och kommer honom ondt rykte uppå, utan h
dre enskyller, talar wål och godt om honom,
wånder all ting til thet båsta.

2. Hwilken år then nyttigaste och skadeligaste lem på månnisk
Swar:

Tungan, når hon rått brukad warder, år h
then aldrannyttigaste lemmen, genom hwil
Guds åro och pris, och wår nåstas gagn och w
fård aldramåst befordrad warder. Men tå h
illa brukas, år hon then aldråslemmaste le
men, genom hwilken Gud på thet aldrahög
wanårad och förklenad warder, Jac. 3: T
gan år en klen lem, och kommer stor ting åst
med henne prisa wi Gud och Fadren, och n
henne bannom wi månniskorna, som åro ska
de efter Guds liknelse.

3. Hwilken år then otamaste lem på månniskan? Swar

Tungan, som S. Jacob såger i Jac. 3:
natur, både djurs och foglars, och ormars,
theras som i hafwet åro, warder tam, och
tamd af månniskors natur. Men tungan
ingen månniska tåmja, thet oroliga onda, f
med dödeligit förgift.

4. Hwilken år then aldraotroligaste tolk? Swar:

En ogudaktig falsk månniskos tunga, ty h
förborgar och skjuter med sådana hala och s
ord, hjertans dödeliga förgiftiga wrede. M

nen säger wäl Ave, Gud wälsigne tig, men hjertat tänker Cave, wakta tig, såsom Ps. 55: säger: Theras mun är halare än smör, och hafwa dock örlig i sinnet, theras ord äro lenare än oljo, och äro dock bar swärd. Syr. 12:

5. Hwad är skarpare än et swärd? Swar:

Twäggehanda: Först Guds Ord, som Paulus Hebr. 4: säger: Guds Ord är lefwandes och kraftigt, och skarpare än något tweäggat swärd, och går igenom, til thes thet åtskiljer siäl och anda, märg och ben.

Til thet andra, en falsk mun och ond tunga, såsom Salomon säger Ordspr. 30: Thet är et slägte som hafwa swärd för tänder, hwilka med sine oxlatänder upfräta, och förtära the elända i landena, och the fattige ibland människorna. Thet ock Syr. 28: säger: Månge äro fallne genom swärdsägg, men aldrig så många som för onda tungor.

6. Hwad gör människan then största skadan? Swar:

En ond tunga gör många människor oens, säger Syr. 28: och drifwer them ifrå thet ena landet i thet andra, hon nederslår fasta Städer, och förstörer Förstendöme. En ond tunga bortdrifwer redeliga qwinnor, och gör them qwitt wid thet the hafwa haft mödo och arbete före. Then henne lider, han hafwer aldrig ro, och kan ingenstädes med frid blifwa. Syr. 28:

7. Hwem hafwer ens egen mun kommit om halsen? Swar:

Then Amalekiten, som kom til David, och sade: at han hade slagit Konung Saul ihjäl, och tagit kronan af hans hufwud, hwilket dock icke

icke så war. Ty Saul war fallen på sit egit swård, och stuckit sig sielf til döds therföre lät David dråpa honom, och sade: Titt blod ware öfwer titt egit hufwud, ty tin mun hafwer talat emot tig sielf, och sagt: Jag hafwer dödat HErrans smorda. 2 Sam. 1:

8. Hwilkens månniskos mun år ren gjord worden genom eld? Swar:

Prophetens Esaie, hwilken, tå han såg Gud sittandes på sin Thron, ropade han: O we mig, jag förgås, ty jag hafwer orena låppar, tå slög en Seraphim til honom, och hade et glödande kol i sine hand, kom wid hans mun och sade: Si, hårmed åro tina låppar rörde, och tin mißgerning skal tagas ifrån tig, och tin synd warda försonad. Es. 6:

Om Tånderna.

1. Hwar blifwer talat om lediga tånder? Swar:

Uti Propheten Am. 4: ther Gud såger: Jag hafwer i alla edra Ståder gifwit lediga tånder på bröd, thet år, hwilka brödet icke skada skola, som wål gårna wilja åta, men the hafwa intet för hunger skul, hwilken jag eder tilskickat hafwer för edra synders skul.

2. Hwar blifwer talat om the aldrahwitaste tånder? Swar:

Uti 1 Mos. 49: ther om then tilkommande Messie person sagt warder: Hans tånder åro hwitare ån miölk.

3. Hwar bjuder Gud utslå tånderna? Swar:

J 3 Mos. 24: Om en slår enom hans tand ut, honom skal man ena utslå igen.

4. Hwar blifwer en illa luktande tand ihogkommen? Swar:

Uti Ordspr. 25: Föraktarens hopp i nödenes tid, är såsom en ruten tand.

5. Hwar blifwer synden tänderna tilräknad? Swar:

Uti Syr. 21: Syndens tänder äro lika såsom Lejons tänder, och dräpa människona.

6. Hwad för folk blifwer med glupande djurs tänder beskrifwit? Swar:

The Assyrier, om hwilka Joel. 1: säger: Thet drager et mägtigt och otaligt folk hit up i mitt land, thet hafwer tänder lika som et Lejon, och oxlatänder lika som Lejinnan, thet samma föröder mitt land, och förwänder människones frögd uti sorg.

Om Ögonen.

1. Hwem hafwer the klaraste ögon? Swar:

HErren Gud, såsom Syr. 25: säger: HErrans ögon äro klarare än Solen, och se alt thet människorna göra, skåda också in uti hemliga wrår.

2. Hwar står thet skrifwit, at ögonen äro hjertans förrädare? Swar:

Uti Syr. 31: Hwad en hafwer i sinnet, thet ser man på hans ögon, antingen thet är ondt eller godt. Hafwer han godt i sinnet, tå ser han lustigt ut men then som tänker på hemligit bedrägeri, han kan therföre ingen rolighet hafwa, eller lustigt upseende.

3. Hwad är wåra ögon aldranyttigast och behagligast? Swar:

Ljuset, som af Gudi skapat är, som gifwer

upplysning, stigar och wägar at finna. Pred. 8: Ljuset är sött och ögonen behageligit.

4. Hwar står ther skrifwit, at blinka mycket med ögonen är et ondt kännemärke? Swar:

Syr. 27: säger: then som blinkar med ögonen, hafwer ondt i sinnet, och låter intet wända sig therifrån: om thenna warder ock talat Ordspr. 6, 10, 16:

5. Hwem föreskrifwer ögonen en härlig och nyttig Regel? Swar:

Syr. 9: Se icke efter pigor, at tu til them icke uptänd warder, wändt titt ansikte ifrån däjeliga qwinnor, och se icke efter andra qwinnors skapnad.

6. Hwilkom Herra är honom hans ögon utstuckne wordne? Swar:

På Konung Zedekia, tå Konungen i Babel fångade honom, lät han utsticka honom hans ögon, och fångslig ligga. 2 Kon. 25: Jer. 39:

7. På hwilken HErre se mäsia ögonen? Swar:

På Gud, som David säger Ps. 145: Alles ögon wänta efter tig, och tu gifwer them sin spis i sinom tid.

Om Håret och Skägget.

1. Hwem är worden förbudit at låta afskära håret? Swar:

The som hade gjort Herranom Gudi et synnerligit löfte, the djerfdes icke låta afskära håret, til thes löftet ute war. 4 Mos. 6:

2. Hwem hafwer måst upbränna sit hår: Swar:

The Nazareer, när theras löftes tid war ute måste the låta afskära sit hår, och uti tackoffrens eld förbränna. 4 Mos. 6.

3. Hwem hafwer igenom sit hårs aftagande mist både ögon och starklek? Swar:

Then starke hielten Simson, tå horan Delila afskar honom håret i hans sömn, miste han sin starkhet, blef fången, och båda hans ögon blefwo honom utstungne. Dom. 16:

4. Hwem hafwer ens hår kommit honom om lifwet? Swar:

Absalon, tå han flydde och red under ena Ek, blef han med sit långa hår i Eke-grenen hängandes, och wardt igenomstungen. 2 Sam. 18:

5. Hwar blifwer skäggets borttagande ihogkommit uti Bibelen? Swar:

Es. 7: HErren skal taga bort skägget genom en legd rakoknif.

6. Hwilkom Herre är skäggets afrakande illa bekommit? Swar:

Then unga Hanon, hwilken lät skära halfparten af Konung Davids tienares skägg och kläder, thet David så högeligen förtröt, så at han tog sig före, föra krig emot honom, honom öfwerwan, och miste land och lif. 2 Sam. 10: 1 Chrön. 20:

7. Hwar står thet skrifwit, at Gud hafwer omsorg för wårt hår? Swar:

Matth. 10: säger Christus: Alle eder hufwudhår äro räknade, och et faller icke af them på jordene, edar himmelske Faders wilja förutan.

Om Händerna.

1. Hwilken människos hand hafwer sig uti hastighet förändrat och förtorkat? Swar:

Konung Jerobeams, tå han uträckte sina hand, til at fånga Propheten, som honom straffade,

sade, tå förtorkade och förwißnade honom hans hand i et ögnableck, att han icke förmåtte draga henne til sig. 2 Kon. 13:

2. Hwar är en hand på thet aldrahasteligaste åter helbregda worden? Swar:

Wid Altaret uti Bethel, ty så snart som Propheten fälte en förbön för Konung Jerobeam, kom hans hand til sig igen at han kunde draga henne til sig och regera henne. 1 Kon. 1, 3:

3. Hwad är äfwen så händt uti Nya Testamentet? Swar:

Uti Jerusalem i then Judiska Scholan, ther war en med en förwißnad hand, och så snart Christus böd honom uträcka henne, wardt hon frisk och helbregda såsom then andra. Matth. 12: Marc. 3: Luc. 6:

4. Hwars händer kan man icke undfly? Swar:

Guds, såsom Eleazar säger uti 2 Macc. 6: Hwad hade jag therutaf, om jag än altså månniskors straff undflydde, efter jag icke Guds händer (ehwad jag lefwer eller dör) undfly kan.

5. Hwars hand sträcker sig widast? Swar:

Guds hand hon sträcker sig i himmelen, i helfwetet, på jorden, i wädret och i hafwet, så at ingen henne undfly kan, Am. 9: Ingen skal undfly eller undslippa mig, om the än gåfwo sig neder i helfwetet, så skal dock min hand hämta them tädan, och om the foro up i himmelen, skal jag dock stöta them neder, och om the än gömde sig ofwan uppå Carmels berg, så skal jag dock ther upsöka them, och taga them tädan, och om the än gömde sig för min ögon i hafsens djup, så skal jag dock befalla them ormomen, at the skola ther stinga them, etc.

6. Hwar warder wår tro kallad en hand? Swar:

Es. 44: Och thenna skal tilskrifwa sig HErranom med sine hand, och skal med Israels namn nåmnd warda.

XVII. Om Månnerna.

1. Hwar warda månnerna Viri kallade uti thet Latinska språket? Swar:

Avi, potentia & præstantia, om then kraft och starkhet, hwilken större uti them år ån uti qwinnorna: Och om then förtråffelighet, medan Adam förr war skapad ån Eva, och at qwinnan war tagen af mannenom. 1 Mos. 2: 1 Cor. 11:

Lactantius de opific. Dei cap. 12. vir a vi nominatus est, quod major in eo vis est, quam in fœmina, & hinc virtus nomen accepit.

2. Hwarutaf warda the kallade Masculi, 1 Mos. 1:? Swar:

Först: Utaf then starkhet och kraft, med hwilken the widt öfwergå qwinkönet.

Til thet andra, a recordatione, om minnet, medan om them förr ihogkommit blifwer uti skapelsen, ån om qwinnan. 1 Mos. 1: 1 Cor. 11:

Til thet tredie, at the Gudi theras skapare ihogkomma, och honom med stadigare sinne tjena skola, och gladeligen tacka för alla hans anwända wålgerningar, håfwor och hårligheter.

3. Hwad menar Skriften, når hon ihogkommer Guds Mån? Swar:

Först: Propheterna, som hans Mun- och Sånninge-bud åro, genom hwilka Gud sielf talar och werkar. 5. Mos. 33: 1 Kon. 9: 2 Chrön. 11 1 Cor. 17:

Til

Til thet andra: Änglarna, som uti Guds stad något förkunna, och efter hans befallning något uträtta, Dom. 11: Guds mannen kom til mig, etc.

4. Hwem kallar sig en man med orena låppar? Swar:

Propheten Esaias, tå han såg Guds härlighet, ropade han af förskräckelse och sade: O we mig, jag är en man med orena låppar, och bor ibland et folk som hafwa orena låppar.

5. Hwar blifwer talat om hårige män i Bibelen? Swar:

Es. 13, 34: Ther Propheten propheterar om Babels förstöring och säger: Viri pilosi, hårige män, faselige skogs-djeflar, troll eller gastar, skola ther sedde warda.

6. Hwilken warder nämder en kär och önskader man? Swar:

Propheten Daniel, tå Guds ängel kom til honom, och uppenbarade honom tilkommande ting, och sade: Vir desideriorum, tu käre och älskade man: Therföre, at han uti synnerlig gunst, kärlek och nåde hos Gudi war, och efter han en sådan stor långtan hade om tilkommande ting, som sig ibland hans folk tildraga skulle, och om thes uppenbarelse alfwarsamligen til Gud suckade och bad. Dan. 9, 10:

7. Hwilka människor hatar Gud? Swar:

The falska och blodgirige, the äro för honom en styggelse, och han låter them icke komma til sina halfwa år. Ps. 5, 10, 54:

8. Hwad kallar Moses viros virtutis? Swar:

Uti 4 Mos. 29: låter thet sig märka, a viri virtutis, warda the starke och frimodige kallade,

de, som fienden lustigt under ögonen gå, honom manligen tilsätta, ridderligen öfwerwinna, och med härlig seger och rikt byte åter hemkomma, Origenes Homil. 25. in Num.

9. Hwar blifwer Christus en Man kallad? Swar:

Uti 1 Mos. 32: Tå brottades en man med honom, til thes morganrådan upgick, 2 Cor. 11: Jag hafwer fäst eder en Man, Christo.

10. Hwarföre warder han så kallad? Swar:

Först: För sin oöfwerwinnerliga kraft och starkhet skul, såsom Esaias honom ock härutaf kallar Gigantem & virum bellicosum.

Til thet andra, för sin fullkomliga dygd, härlighet och rättfärdighet skul, then han oß sin brud meddelar. Hos. 2: 1 Cor. 1: Rom. 10: 2 Cor. 5:

11. Hwad för frihet hade nygifta män i gamla Testamentet? Swar:

At the i krig et år igenom icke draga skulle, och war fri ifrån et gement åmbete, 5 Mos. 20: 24: Om någor hafwer nyliga tagit sig hustru: han skal icke draga i härfärd, och man skal intet lägga honom uppå, han skal wara fri i sino huse et år igenom, at han må wara glad med sine hustru, som han tagit hafwer.

12. Hwar blifwa männerna befalte älska sina hustrur? Swar:

Uti Eph. 5: Col. 3: I män, älsker edra hustrur, såsom ock Christus älskade Församlingen, och hafwer utgifwit sig sielf för henne. Männerna skola älska sina hustrur såsom sina egna kroppar, och icke wara bittre emot them; ty then sina hustru älskar, han älskar sig sielf, etc.

13. Hwem

13. Hwem underwisar männerna, huru the sit herrawälde öfwer sina hustrur föra skola? Swar:

Then hel. Petrus, 1 Pet. 3: I män bor när edra hustrur med förnuft, och gifwer thet qwinliga kärillet (såsom thet ther swagast är) sin äro, såsom medarfwingom til lifsens nåd. På thet edra böner icke blifwa förhindrade.

14. Hwar blifwer the onda männer Guds wrede förkunnad, som sina hustrur förakta och illa traktera? Swar:

Uti Mal. 2: Tu föraktar tina hustru kära, then HErren tig tilskickat hafwer, och then tin make är, hwilko tu förpliktad äst therföre wil jag icke mer anse eder spis-offer, eller någrahanda tacknämligit undfå af edra händer; ty i göra så, at för mit altare äro tårar, gråt och suckande, hwilket edra hustrur öfwer eder fälla.

XVIII. Om Qwinnorna.

1. Hwadan kom then första qwinnan? Swar:

Gud hafwer skapat henne af Adams sido och refben. 1 Mos. 2:

2. Hwad för äretitel gaf Gud qwinnan, tå han henne skapa wille? Swar:

Han kallade henne Adjutorium, en medhielp: Först uti förökningen. Til thet andra, uti barnauptuktningen, til thet tredie, uti hushållets föreståndande. Til thet fierde, uti mansens akt och befrämiande. Thet är, säger Gud, icke godt, at människan är allena, jag wil göra honom ena hielp, then sig til honom hålla må. 1 Mos. 2:

3. Hwad för et ärligit eller härligit namn gaf Adam sina hustru tå han henne af Gudi för sig framstäld först se fick? Swar:

Först kallar han henne Ischam, Manna, therföre,

före, at hon är tagen af mansens kropp, och formerad af hans sidoref.

Til thet andra, kött af hans kött, ben af sino bene therföre hon honom aldranärmast skyld och befrynndad war, war med honom et kött worden.

Til thet tredje, Kenegdo, id est, verecum & coram eo, præsens in oculis viri, sins hiertans tröst, på hwilken han stadigt i kärlighet hoppas och hänga wille: then han såsom sig sielf älskar, med hwilken han et mod, hierta och sinne hafwa wille.

Til thet fierde, Evam, en alla lefwande människors moder, aldenstund hela människo-könet skulle uti then Gudomelige wälsignelsens kraft warda upbygd. 1 Mos. 2, 3:

Philo, tå han förklarar härda ord i 1 Mos. B. säger: Eva heter så mycket såsom Calamitas vitæ, thetta lifsens we, jämmer och eländighet at Eva med sin första öfwerträdelse, then hon öfwer sig och sina efterkommande fördt hafwer, såsom Syr. 25: klagar: Synden är kommen af qwinnone, och för hennes skul måste wi alle dö.

4. Huru kalla the Ebreer en husmoder? Swar:

Rechem, för then hiertans kärlek och trohet, godhet och barmhertighet, som hon bär til sin äkta man och barn, uti lycko och olycko, glädje och sorg, Es. 49: Kan ock en moder öfwergifwa sit barn, etc.

5. Hwar kallar Gud hustrun en ögnalyst? Swar:

Uti Hes. 24: tå Gud säger: Tu människobarn, si, jag skal genom ena plågo taga tig bort tins ögons lust, och eder hiertans önskan och tröst:

tin

tin siäls synliga långtan och hiertans begår, t
båsta skatt, ögnatröst, hiertans frögd.

Thetta sköna och hårliga namn hafwer di
wulen gifwit sin tjenare och lögn-prophete h
the Saracener och Turkar, och kallat hono
Mahomet, then önskade, wålkomne, til hwilk
hwar och en skal hafwa behag och honom m
lust beskåda, som dock en oren Cloac och wåni
hafwer warit, månge otalige och orena andar,
slem stiktare til alla synder och skam, afgude
falsk och bedråglig låra, lögn och Guds hådel
såsom hans beskrefne Alcoran utwisar.

6. Hwar blifwer qwinnan kallad mansens krona? Swar:

Uti Ordspr. 12: En idog qwinna år sins ma
krona. S. Paulus kallar henne 1 Cor. 11: Ma
sens åra, af hwilken en årlig man för årligt fo
åra och beröm hafwer, hos hwilken han tilw
xer och förkofrar sig uti åra, håfwor, nåri
och beröm.

7. Hwarföre blifwer en from qwinna af Salomo kallad Hächmos? Swar:

Therföre, at hon flitigt och aktsamligen akt
huset, alt sielf mågta förståndeligen lagar o
förordnar, huru thet ske och tilgå skal: ser al
ståndes med til, bewisar sig såsom en förstånd
hieltinna, för hwilken barn och tjenare sig fr
ta måste. Therföre såger han: genom wisa qwi
nor warder huset bygdt, men en galen bry
thet neder med sina åthåfwor. Ordspr. 14:

8. Hwarföre kallar Salomon en årlig åkta qwinna Chail fortalium, Ordspr. 31? Swar:

Therföre, at hon år årlig, upriktig, dygdesa
h

husens och mansens beskärm, mur och starklek, uppå hwilken mansens hierta med glädje sig förlåta törs; ty så lyda hans ord: Hwilken Chail, en dygdig qwinna beskärd är, hon är mycket ädlare än aldrakosteligaste pärlor. Hennes mans hierta tör förlåta sig uppå henne, och bärgning skal honom icke fattas, hon gör honom ljuft och icke ledt, i alla sina lifsdagar.

9. Hwarföre blifwa the qwinspersoner, som äkta gifte äro, kallade hustrur? Swar:

Af then frögd och glädje, ty the skola wara theras äkta män en frögd, tröst och wederqweckelse, såsom Syr. 26: säger: En god boqwinna är sinom man en glädje, och gör honom et ljufligt lefwerne. En dygdesam qwinna är mansens tröst, och gör honom altid glad. Ordspr. 31: Hon gör honom ljuft och icke ledt i alla sina lifsdagar.

10. Hwadan är then sedwana kommen, at qwinnorna mista theras föräldrars namn, och måste nämnas efter theras äkta måns? Swar:

Utaf wåre första föräldrars Adams och Evas Historia, uti hwilken wi läse, at Adam hafwer gifwit sina hustru namn, at hon skulle heta Eva, til et witnesbörd, at han war hennes hufwud och Herre, och hon honom underdånig och hörsam wara måste, tädan kommer thet, säger Lutherus, at man nämner qwinnorna efter männerna, och icke männerna efter qwinnorna.

11. Hwad pryder huset aldrabäst? Swar:

En dygdesam qwinna, ty så säger Syr. 26: Såsom Solen, när hon upgången är, är en prydelse på HErrans höga himmel, altså är en dygdesam qwinna en prydelse i sit hus.

12. Hwad

12. Hwad är bättre än pärlor? Swar:

En dygdesam hustru, ty så säger Salomon Ordspr. 31: Hwilkom en dygdesam qwinna beskärd är, hon är mycket kosteligare än aldraädlaste perlor.

13. Hwar blifwer qwinnan kallad mansens stolpe? Swar:

Syr. 37: säger: Then ena hustru hafwer, hans gods förkofrar sig, och han hafwer en trogen hielp, och en stolpa som han kan stödja sig wid.

14. Hwar warder hustrun liknad wid en gård? Swar:

Syr. 36: Ther ingen gård omkring är, ther förskingras godset, och ther ingen hustru är, ther går husbonden willeråda.

15. Hwar står thet skrifwit, at qwinnan skal bära hufwudsmycke? Swar:

Jer. 2: En Jungfru förgåter dock icke sin krans, eller en Brud sina hedersgåfwa, och 1 Cor. 11: Qwinnan skal hafwa ena magt på hufwudet, thet är, säger Doct. Martin Lutherus, et hufwudkläde eller skjul, af hwilket man märka kan, at hon är under mansens wåld. Härom skrifwer Sebast. Franck uti sin Krönika, at the Grekiske qwinnor hafwa burit ofwan uppå theras hufwud-kläder, skosolor, the rike af silke och sammet, the fattige af bomull, til et witnesbörd, at the bekänna sig wara sine män underdånige.

16. Hwad är ena So likt? Swar:

En däjelig qwinna utan dygd och tukt, ty så säger Salomon, Ordspr. 11: En dägelig qwinna utan tukt, är lika som en So med et gyllene spann på näsone.

17. Hwilka qwinnor äro wärre räknade än et Lejon? Swar:

Onde och träto samme qwinnor; ty Syr. 25 säger:

säger: jag wil häldre bo ibland lejon och drakar, än med en ond qwinno, när hon wred warder, så förwandlar hon sin hy, och warder led som en säck, hennes man måste hafwa skam utaf henne, all arghet är ringa emot qwinnors arghet.

18. Hwar blifwer qwinnomen förbudit at predika?
Swar:

1 Tim. 2: Ther Paulus säger: men qwinnone städer jag icke, at hon andra lärer, utan wara i stillhet.

19. Hwilka qwinnor hafwa inlagt största äran uti krig?
Swar:

Thesse tre: först Jael, Hebers hustru, ty tå the Israeliter blefwo öfwerfallne af Sissera the Cananiters Konungs öfwersta Fältherra, slog Jael Sisseram med en hammar, nemliga en nagel genom hans tinning, theraf han död blef, och frälste Israel ifrån hans hand. Dom. 4.

Til thet andra, qwinnan uti Thebez, ty tå Konung Abimelech stormade til et torn uti staden, thit månge både män och qwinnor flydde woro, och nu wille sticka eld uppå Tornet, kastade en qwinna et stycke af en qwarnsten på Abimelechs hufwud, och bräckte honom hans hufwudskål, så at alle i Tornet woro, blefwo genom thenna qwinnans manliga gerning hulpne. Dom. 9:

Til thet tredie, Judith, tå Holofernes Konung Nebucadnezars öfwerste Fältherre hade belägrat staden Bethuliam, och honom nu aldeles uthungrat hade, högg Judith honom hans hufwud af uti hans egen säng, och så frälste hon hela Israel af theras nöd och fara. Judith. 13:

20. På

20. På hwad tid äro the måsta qwinnor och barn fångade wordne? Swar:

Uti Juda Konung Ahas tid, tå blef honom på en dag af Pekah ifrånslagit, ethundrade och tjugutusend män, och bortförde fångar, tuhundrade tusend qwinnor och barn. 2 Chrön. 28:

21. Hwilken qwinna hafwer uti sit kors aldratoligast warit? Swar:

The 7 Martyrers moder, hwilka Konung Antiochus låt hugga händer och fötter utaf, utskära tungan, och then afstympade kroppen låt stan steka uti en glödande panna, hwilstet alt modren såg, och theröfwer icke ens suckade, utan förmante then ena sonen efter then andra, at the skulle blifwa ståndande wid theras Guds Lag, och lida toleliga then martering och plåga som them pålades: hafwer ock sielf med all frimodighet en sådana plågo och marter utstådit, efter som sådana ord af henne äro sagde wordne 2 Macc. 7:

Thet war med modren et stort under, thet wäl wärdt är, at man thet om henne skrifwer, ty hon såg sina söner alla sju på en dag, then ena efter then andra pinas, och led thet med stort tålamod, för thet hopp skul, som hon til Gud hade, thet gjorde henne frimodigan, så at hon på sit mål, then ena efter then andra tröstade, och af et manligit hjerta sade til them. Jag är ju eder moder, och hafwer eder födt, men andan och lifwet hafwer jag icke gifwit eder, eller eder ledamot altså gjordt, therföre skal han som werldena och alla människor skapat hafwer, nådeliga gifwa

gifwa eder anda och ledamot igen, lika som i thet nu för hans Lag skul wågen och fara låten.

Votum Autoris.

Robur idem da Christe mihi da nescia frangi
Pectora, si fuerint qvando ferenda mala.

O Christe genom tin Anda mig bered,
Och styrk min hiertans blödighet,
At jag manneliga strida må,
Och så genom döden til lifwet gå.

22. Hwilken Jungfru hafwer genom förwetenhet och spassergång bortmist sin ärekrans? Swar:

Dina, Patriarken Jacobs dotter, tå hon af förwetenhet gick utaf sin faders hus, til at bese landsens döttrar, wart hon wåldtagen af Sichem, lårer med sin skada alla qwinspersoner, at the skola wakta sig för förwetenhet och fåfångt spasserande, eljest kan theras ära snart förspild warda:

Ty Jungfrunes förwetenhet ändas fort,
Såsom halmen af elden förbrännes bort.

23. Hwilka hafwa warit the däjeligaste qwinnor? Swar:

Jobs döttrar; ty thet står skrifwit uti Job. 42: Thet woro icke fundna så däjeliga i all land, såsom Jobs döttrar.

24. Hwilket är mansens största plåga? Swar:

En ond, drucken och otuktig qwinna såsom Syr. 26: säger: En drucken qwinna är en stor plåga, ty hon kan icke skyla sin skam.

25. Hwar blifwer thet förmält, at qwinnorna skola trängas om männerna? Swar:

Uti Es. 3: På then tiden skola sju qwinnor fatta en man och säja: wi wilje sjelfwe föda och klå-

da

da oß, allenast låt oß nämnas efter titt namn, at wår försmädelse må ifrån oß tagen warda.

26. Hwar blifwer befalt, at qwinnorna skola uti krig förskonte warda? Swar:

Uti 5 Mos. 20: När HErren tin Gud gifwer tig en Stad i tina händer, så skalt tu slå alt mankön som ther inne är med swärdsägg, utan qwinnor, barn och boskap skalt tu förskona.

27. Hwilken qwinna är död och icke född: Swar:

Eva, hon är icke född, utan skapad af Adams sidoref, och omsider död worden. 1 Mos. 2:

28. Hwilken qwinna är född och icke död? Swar:

Loths hustru, som emot Guds befalning såg tilbaka uti utgången af Sodoma, och blef wänd i en Saltstod. 1. Mos. 19:

29. Hwar blifwer thenna Historien ihogkommen i thet Nya Testamentet? Swar:

Luc. 17: Kommer ihog Loths hustru, ther med förmanar han oß, at wi icke skole låta hindra oß, til at tro Gud och följa hans Ord.

30. Hwar står thet skrifwit, at äkta qwinnor icke äro rådandes öfwer sin kropp? Swar:

1 Cor. 7: Hustrun hafwer icke sielf magt öfwer sin kropp utan mannen. Ty hustrun är bunden til lagen så länge hennes man lefwer; men när hennes man är affomnad, är hon fri at gifwa sig enom androm, hwem hon wil, allenast at thet sker i HErranom.

31. Hwar står thet skrifwit, at långt hår är qwinnomen en ära? Swar:

1 Cor. 11: Naturen lärer thet, at enom man är wanheder om han hafwer långt hår, men

qwinnone en åra, at hon hafwer långt hår, ty håret är henne gifwit at skyla sig med.

32. Hwar står thet skrifwit, at qwinnor uti hungersnöd hafwa ätit theras barn? Swar:

Uti 2 Kon. 6: och Jer. Klag. 4: The aldrabarmhertigaste qwinnor måste koka sin egen barn, på thet the skulle hafwa them til mats, uti mins folks dotters jämmer.

33. Hwar hafwer Gud sådant hotat sit folk? Swar?

I 5 Mos. 28: Tu skalt äta frukten af titt egit lif, tins sons och tine dotters kött, som HErren tin Gud tig gifwit hafwer, i then ångest och nöd, som tin fiende tig uti twinga skal, för tin olydno skul.

34. Hwilka qwinnor är wordet befalt predika? Swar:

Maria Magdalena, Maria Jacobi och Salome, til them sade Ängelen wid Christi graf: Men går bort och säger hans Lärjungar, at han är upstånden ifrå the döda. Joh. 20:

35. Hwad betyder thet? Swar:

Twäggehanda: Först, at lika såsom Eva war then första dödsens Predikarinna, i thet hon genom djefwulens ingifwande öfwertalade mannen, at äta af thet förbudna trädets frukt; altså hafwer ock qwinnan warit then första budbärarinnan om lifwet, som genom Christi upståndelse är förwärfwat.

Til thet andra warder ock härmed betygat, at qwinkönet hafwer såwäl fördel af Christi förtienst som mankönet, therföre kallar S. Petrus them uti c. 3. Nådenes medarfwingar.

36. Hwar blifwer thet tröstligaste Språket för äkta qwinnor satt? Swar:

Uti 1 Tim. 2: Qwinnan warder salig genom

barns-

barnsbörden, om hon blifwer i trone och kärlekenom, och i helgelse med kyskhet.

37. Hwar årar HErren Christus hafwande qwinnor på thet högsta? Swar:

Uti Joh. 16: Tå han sätter henne sina Kyrko til en spegel, om hennes kors och följande tröst, och säger: når qwinnan föder barn, hafwer hon sorg, ty hennes stund är kommen, men når hon hafwer födt barnet, kommer hon sin bedröfwelse intet ihog, ty hon gläds at människan är född i werldena, altså hafwen i ock bedröfwelse, men jag skal åter se eder, och edart hierta skal glädias, och ingen skal taga eder glädje ifrån eder.

38. Hwar blifwer Påfwens willfarande låra uti en qwinno person, skapnad afmålad? Swar:

Uti Upp. B. 17: Jag såg ena qwinno sitta på et rosenfärgat wildjur, thet war fullt med hädelse namn, och hade 7 hufwud och tio horn, och qwinnan war klädd med purpur och rosenfärgo, och förgylt med guld och ädla stenar och pärlor, och hade en gyllene kalk i sina hand full med styggelse, och med sins boleris orenlighet, och på hennes anlete skrifwit thet namn: Hemlighet, then stora Babylon, modren til boleri, och til styggelse på jordene, och jag såg qwinnona druckna af Helgonens blod, och af theras blod som JEsu witne woro.

39. Huru många qwinnor blifwa ihogkomne uti Christi Födelses Register? Swar:

Theße fyra: then första är Thamar, som hade bedrifwit blodskam med Juda. 1 Mos. 38: Then andra Rahab, som war en krögerska och sköka, Jos. 2:

Then tredie Ruth, som hade warit en hedniſk qwinna. Ruth. 1:

Then fierde är Bathſeba, ſom hor med David bedrifwit hade. 2 Sam. 11:

40. Hwad betyder thetta? Swar:

Twäggehanda, förſt, at Chriſtus hafwer ock återlöſt thet qwinliga ſlägtet, och at the botfärdiga qwinnor ſkola ſig glädja och tröſta af hans förtienſt. Eſ. 45:

Til thet andra, at han fattige ſyndare til tröſt i werldena kommen är, och til at göra them ſaliga, om the bättring giorde, Matth. 1: Therföre heter han JEſus, at han ſkal göra ſit folk ſaligt ifrån theras ſynder, 1 Tim. 1: JEſus Chriſtus är kommen til at göra ſyndare ſaliga.

XIX. Om Barnen.

1. Hwilket är thet underligaſte barn? Swar:

JEſus Chriſtus, han är på et underligt ſätt födder af en Jungfru, utan mans tilhielp, är Gud och Människa i en Perſon, Gud af then ewiga Fadren utan moder, Människa af Maria utan fader, hwarföre blifwer han ock af Eſaia kallad Underlig. Eſ. 9:

2. För hwilket barn ſkul hafwa the måſte barn måſt dö? Swar:

För thet nyfödda barnets JEſu ſkul, hafwer Herodes låtit dräpa all barn uti och kring om Bethlehem, ſom til twänne eller treggia åra komne woro. Matth. 2:

3. Hwilka barn hafwa warit oens i moderlifwet? Swar:

Eſau och Jacob: The twä Iſaacs ſöner, the ſtötte

te hwarannan i theras moders lif, och trätte om förstfödsloråtten, så at Jacob med sina hand hölt om sins broders Esaus fotablad som först blef födder, lika som han allaredo hade fått förstfödslo-råtten och wålsignelsen.

4. Hwad betyder thenna gerning? Swar:

Hon år en afmålning til then råtta och falska Kyrkan, the Christtrogne och werkhelige, hwilka alla tider om then helga Skrift kifwat och trätit hafwa: Then råtta Kyrkan blifwer enfaldeligen hos råtta Texten, förklarar henne efter thet råtta naturliga förståndet. Men then falska Kyrkan och the werkhelige förwånda then enfaldige Skriftenes Text, updiktandes subtilige Glosor öfwer henne, dragandes them til theras swårmeri, och förfölja ther öfwer the Christtrogna, likwål bekomma the Christtrogne på thet sidsta öfwerhanden, och theras enfaldiga sanfårdighet behåller segren. Wid thenna mening förklarar thet Augustinus Serm. 76. de temp. Sicut in utero Rebeccæ duo parvuli collidebantur, ita in utero ecclesiæ duo populi sibi jugiter adversantur. Boni cupiunt lucrari malos: mali cupiunt tollere bonos. Bonorum desiderium est, ut mali emendentur: Malorum desiderium est, ut boni e medio tollantur.

5. Hwar står thet skrifwit, at barn åro ens Guds gåfwa? Swar:

Uti Ps. 127: Si, barn åro en HErrans Guds gåfwa, och lifsfrukt år en skånk. Item, Ps. 113: Gud låter the ofruktsamma bo i huset, at hon en glad barnamoder warder.

6. Hwar står thet skrifwit, at intet barn warder aflat eller födt förr ån Gud ther kallar? Swar:

Es. 44: Hwem kallar alla månniskor, then

 ena

ena efter then andra, alt ifrån begynnelsen, jag HErren är både then förste och siste, thet är, genom mit kallande komma alla människors barn i werldene.

7. Hwad beprydet barnen aldrabäst? Swar:

Lydna och hörsamhet emot föräldrarna, ty så skrifwer Salomon, Ordspr. 1: Min son, hör tin faders tuktan, och förlåt icke tine moders bud, ty thetta är titt hufwud en skön prydning, och en klädnad om tin hals.

8. Hwarutaf kunna barnen weta, at them skal wäl gå på jordene? Swar:

Af thet fjerde Budordet, när the efter theß innehåll sina föräldrar älska. ära, och them gärna och godwilleligen tjena, ty så säger S. Paulus i Eph. 6: Hedra tin fader och tina moder, hwilket är thet försia Bud, som löfte med sig hafwer, på thet tig skal wäl gå, och blifwa långlifwat på jordene.

Och Syr. 3: säger: Then som ärar sin fader, hans synd warder Gud icke straffandes, och then sina moder ärar, han skal ock få glädje af sin barn, och tå han beder, warder han bönhörd: then sin fader ärar, han får thes längre lefwa: then wälgerning som fadrenom bewisas, warder aldrig förgäten, och tig skal godt ske, om tu än en syndare äst, och på tig skal tänkt warda i nödene, och tina synder skola förgås såsom is af Solene.

9. Hwarutaf kunna barnen weta, at them skal illa gå? Swar:

Utaf olydna emot föräldrarna, och af föräldrarnas förakt, ty ther uppå följer et wißt straff

och

och all olycka, såsom Salomon säger, Ordspr. 30: Et öga, som bespottar fadren, och försmår at lyda modren, thet måste korparna wid bäcken uthugga, och the unga örnar upfräta. thet är, sådana barn skola komma til galga och gren, stegel och hjul.

10. Hwad fördrifwer barnens galenskap? Swar:

Et skarpt ris: som Salomon säger Ordspr. 22: Galenskap är i piltens hierta, men tuktans ris drifwer then långt bort ifrå honom. Item, c. 23: Låt icke af tukta pilten, ty om tu slår honom med ris, så betorf man icke dråpa honom, och kommer icke i bödelens händer. Tu slår honom med ris, men tu friar hans siäl ifrån helfwetit.

11. Hwad förderfwar barnen aldramäst? Swar:

Föräldrarnas blödighet och flathet emot barnen, som Syr. 30: säger: War flat för tin son, så måste tu framdeles frukta för honom, lek med honom, så bedröfwar han tig framdeles. Skämta icke med honom, at tu icke framdeles med honom sörja skalt, och tina tänder på sidstone gnisla måste.

12. Hwilka barn hafwa i Gamla Testamentet största frihet hast? Swar:

The förstfödde: Ty the bekommo ju altid twå lotter af arfwet, behöllo föräldrarnas ägodelar, hade försteg uti thet andelige och werldslige Regementet; men alle the andre barnen måste wara them underdånige, slägten blef när them, och slägt-registret blef räknat efter them.

13. Hwilke hafwa warit the aldralydigaste barn? Swar:

Then förste war Isaac, Abrahams son, som

bar sinom fader til lydno wed tilhopa, uppå hwilken han skulle brånder blifwa, och hölt stilla för sinom fader, tå han honom bandt, och med swärdet efter Guds befallning honom döda wille. 1 Mos. 22:

Then andre är JEsus Christus, hwilken sinom Fader til lydna bar korsens trå, uppå hwilket han wålwilleliga sig med then aldrabittraste försmådeligaste död döda låt. Ps. 40: Phil. 2:

14. Hwar blifwer barnens spel på gatorna uti Bibelen ihogkommit? Swar:

I Zach. 8: Stadens gator skola wara fulla med små piltar och pigor, som på gatone leka skola.

15. Hwar åro barn af wildjur ihjälrefne? Swar:

Uti Bethel: Ther en hop onde barn bespottade Propheten Elisa, kommo ibland them twå biörnar, och ihjälrefwo tre och fyratio. 2 Kon. 2:

16. Hwar år propheterat, at Judarna uti theras hungers nöd sine egne barn åta skulle? Swar:

Uti 5 Mos. 28: Tu skalt åta frukten af titt egit lif, tins sons och tine döttrars kött, som HErren tin Gud tig gifwit hafwer i then ångest och nöd som tin fiende tig uti twinga skal.

17. Hwar år thet fullbordat? Swar:

Först uti Samaria, uti then belägring, ther en sådan hunger war, at en qwinna hafwer slagtat sin egen son, och med sine grannar upätit. 2 Kon. 6:

Til thet andra: Uti Jerusalem, ther the ock för hunger skul theras barn kokat och åtit hafwa. Jer. Klagow. 4:

18. Hwar talas i Bibelen om the åldste barn? Swar:

Uti Es. 65: ther skola icke mera barn ther inne

ne wara, som icke räcka til theras dagar, eller gamle, som theras år icke upfylla, utan hundrade åra barn skola dö. Ther säger Lutherus: Drängar hundrade år gamla kallas the ogudaktige, efter thet allmänna språket; ty fast tu än lefde i hundrade år, så blifwer tu likwäl et barn och en skalk, som aldrig wil klok och from warda.

19. Hwad förtryter tina fiender, och gläder tina wänner?
Swar:

God barna-uptuktelse, som Syr. 30: säger: När en tuktar sin son, bedröfwar han sin owän, och gläder sina wänner; ty han låter efter sig en skatt emot fienden, och enom then ther wännom åter til wiljes wara kan.

20. Hwilken son hafwer icke welat bedröfwa sine föräldrar?
Swar:

Then unge Tobias; ty tå Ängelen Raphael gaf honom råd at fria til Sara Raguels dotter, swarade han: Sju män äro för henne mördade af then onda fienden, therföre fruktar jag mig, at mig ock så gå måtte, så finge ock tå mina föräldrar dö af sorg, efter jag är enda barnet, Tob. 6, 10: Tå hans Swärfader bad honom än längre dröja när sig med sin kära brud, wille han intet, utan säger: Jag wet, min fader och min moder, än räkna alla dagar och stunder, och äro för mina skul högeligen bekymrade. Altså giorde ock Saul, tå hans fader utsände honom til at upsöka the borttappade åsninnorna, och tå han them länge sökte och intet finna kunde, sade han til sin dräng: Kom, låt oß gå hem igen, min fader måtte öfwergifwa åsninnorna, och

hafwa omsorg om oß, tå wi alt för långe borto äro. 1 Sam. 9:

21. Hwars hustru hafwer warit begärligast efter barn? Swar: Rachel, Jacobs hustru, tå hon såg at hon Jacob intet födde, afwundades hon på sin syster, och sade til Jacob: Skaffa mig ock barn, eljest dör jag: Jacob swarade och sade: Icke är jag Gud, som förmenar tina lifsfrukt. 1 Mos. 30:

22. Hwem önskar föräldrar och barn thet wärsta? Swar: Propheten Jeremias, tå han i sin bön, emot sina fiender Judarna, til Gud önskade och sade: Ack HErre! straffa theras barn med hunger, och låt them falla för swärd, at theras hustrur måge wara enkor, och utan barn, och theras män ihjälslagne til döds, och theras unge män uti stridene ikråpne warda genom swärd, at et rop utaf theras hjerta må hördt warda.

XX. Om Djur, Fänad, och allehanda Kreatur.

1. Hwadan komma så mångahanda kreatur? Swar: Af Gudi, han hafwer skapat them, såsom Syr. 17: säger: Gud hafwer jorden full med kreatur.

2. När äro så mångahanda kreatur skapade? Swar: På sjette dagen i werldenes ålder, såsom Moses säger 1 Mos. 1: Gud giorde djur på jorden hwart efter sin art, och ormar, hwar efter sin art.

3. Huru är thermed tilgångit? Swar: På et ganska underligit sätt, at af then Alsmägtige Gudens Ord är then liflösa och hårda jord uti et ögnableck hafwandes och fruktsam

wor-

worden, och hafwer födt af sig allehanda lefwandes djur, stora och små, 1 Mos. 1: Gud sade: Göre jorden af sig allehanda lefwande djur hwart efter sin art, och thet skedde så.

4. Hwem närer och uppehåller djuren? Swar:

Then Alsmägtige Guden, han upläter sina milda hand, och mättar alt thet som lefwandes är, efter sit behag. Ps. 104, 145:

5. Hwar bjuder Gud människan akta sin boskap? Swar:

Uti Syr. 7: Hafwer tu boskap så sköt honom, och är han tig nyttig, så behält honom, Ordspr. 12: Then rättfärdige förbarmar sig öfwer sin ök, men the ogudaktigas hjerta är ogudaktigt.

6. Hwilken tid är bäst för the wilda djur at föda sig? Swar:

Om nattetid, tå människorna icke äro ute på markene, såsom David säger. Ps. 104: Tu gör mörker, och tå thet natt warder, tå draga sig all djur ut, the unge lejon, som ryta efter rof, och sin mat söka af Gudi.

7. Hwilket är wildjurs bästa hus och boning? Swar:

Skogen, bergen och öknen, som Gud sielf säger i Job. 39: Jag hafwer gifwit wildjuren markena til hus, och öknena til boning, han föraktar stadsens buller, han ser efter bergen, ther theras bet är, och söker hwar grönt är.

8. Hwar står thet skrifwit, at wildjuren äro ock HErrans Guds ris och straff? Swar:

Uti Hes. 14: Om jag läte komma wildjur uti landet, hwilket folket bortiagade och föröddethet, så at ther ingen kunde inne wandra för djurens skul, Wish. 16: 1 Kon. 2: 2 Kon. 17:

9. Hwarutaf kan man weta, at Gud bär omsorg för the oskälige kreatur n? Swar:

Therutaf, såsom Christus säger Matth. 10: En Sparf faller icke på jorden förutan Guds wilja, och at Gud befaller genom Mosen, 5 Mos. 25: Tu skalt icke binda munnen til på oxen som tröskar. 1 Cor. 9:

10. Hwem hafwer sedt thet aldraförfärligaste djur? Swar:

Evangelisten Johannes, ty så skrifwer han i Upp. B. 13: Jag gick til hafsens strand, och jag såg et wilddjur upstiga utu hafwet, thet hade sju hufwud och tio horn, och på thes horn tio kronor, och på thes hufwud hädelsens namn. Och wilddjuret, som jag såg, thet war lik enom Pardel, och thes fötter som biörna-fötter, och thes mun såsom lejons mun: thetta djuret betyder thet Romerska Riket, med thes begynnelse och tilwärande, och huru thet sig emot Gud, hans Ord och Kyrka upsätta skal.

11. Hwem hafwer gifwit djuren theras namn? Swar:

Adam; ty så skrifwer Moses i 1 Mos. 2: Tå HErren Gud hade giordt af jorden allehanda djur på markene, hade han them fram för människona, at han skulle se, huru han them nämna skulle; ty såsom människan allahanda djur nämde, så skulle the heta. Och människan gaf hwart och et fänad, och foglarne under himmelen, och djuren på markene sin namn.

12. Hwar blifwa wi wiste til få, at wi af thet något lära måge? Swar:

Uti Job. 12: Fråga dock djuren, the skola lära tig thet, och foglarna under himmelen the skola

skola såja tig thet, eller tala med jorden, och hon skal lära tig, och fiskarna i hafwet skola förkunna tig, ho är then som sådant alt icke wet, at HErrans hand hafwer thet giordt? At i hans hand är alles thes siäl som lefwandes är.

13. Hwem hafwer sedt djur med jerntänder? Swar:

Propheten Daniel, honom wardt thet Romerska Riket, såsom thenna werldenes sista tid, uti et förfärligt djurs skapnad, med jerntänder wisat, hwilket omkring sig åt och förkrossade, och hwad qwart war, trampade thet med fötterna. Dan. 7:

14. Til huru många slags djur wisar oss Christus, at wi af them lära skola? Swar:

Til treggehanda: Först til ormar, at wi af them lära skole wishet, Matth. 10: Warer förthenskul snälle såsom ormar. Om ormars snällhet skrifwer Epiphanius Lib. 11. Homil. 33. Ingen annor ormars snällhet är utan thenna: när man wakar efter honom, så wet han, at hans lif är i hufwudet therföre kringhwefwar han hela kroppen om hufwudet och skyler thet, och låter slå sig på kroppen; altså wil ock Guds Son, at wi wårt lif uti förföljelsens tid wåga skole, gods och håfwor under eld och swärd fara låta, allenast at wi hufwudet Christum icke förneka.

Til thet andra, til dufwor, at wi af them lära enfaldighet och saktmodighet, Matth. 10: Warer utan falskhet såsom dufwor.

Til thet tredje, alla himmelens foglar, at wi af them lära skole, troligen wårt kall uträtta, Gudi at åkalla, och på honom at förtrösta, med tro-

trogen tilförsikt, at han som hafwer gifwit kropp och siäl, kan och wil oß föda och uppehålla. Matth. 6: Ser uppå foglarna under himmelen, the så intet, och intet skära the heller up, och församla intet i ladorna, och eder himmelske Fader föder them: Ären i icke mycket mer än the?

15. Hwar blifwa oxar och åsnar skattade högre än människan? Swar:

J Es. 1: En oxe känner sin Herra, och en åsne sins Herras krubbo, men Jsrael känner mig intet.

16. Hwar blifwa the stora lata människor the smärste djur förestälte til lärdom? Swar:

Salomon uti Ordsp. 6: Gack bort til myrona, tu later, se uppå hennes seder och lär, ändock hon ingen Förста eller Höfwitsman, eller Herra hafwer, tilreder hon likwäl sit bröd om sommaren, och samkar sin mat i andene.

17. Ho wisar the stora djuren then trängaste dören? Swar:

HErren Christus, tå han Matth. 19: säger: Thet är lättare, at en Camel går genom et nålsöga, än en rik kommer i Guds rike.

18. Hwad för slags djur hafwa måst warit i Noe Ark? Swar:

Rene och utan förgift; ty så säger Gud til Noach, 1 Mos 7: Af allahanda ren fänad tag til tig, ju siu och siu, mankön och qwinkön, men af orenom fänad, ju et par, mankön och qwinkön. Härutaf skole wi se, hwad omsorg Gud bär för oß, at han mycket mera goda och nyttiga kreatur, til wårt lifs och lefwernes uppehälle, skapat hafwer, än onde och skadelige, them han likwäl brukar til wårt bästa, wåra synder med them at straffa, och oß til bättring bewekа.

19. Hwil-

19. Hwilket djur blifwer räknat för thet aldrailistigaste?
Swar:

Ormen, såsom Moses skrifwer 1 Mos. 3: Ormen war listigare än alle andre djur på jordene.

20. Hwar blifwer thet bedrägeligaste djuret ihogkommit?
Swar:

J Syr. 13: Ther han talar om thet Egyptiska djuret Hiena, som med sådana list sällar sig til Hunden, och lärer kalla them med sit namn, såsom en människa, men när hundarna tro thet, så tager thet them och upäter them.

21. Uti hwilket djur afmålar oß Skriften the störste och mägtigste Herrar? Swar:

Uti Lejonet; ty först blifwer djefwulen kallad et Lejon, 1 Pet. 5: för thes starkhet och grymhet skul, efter thes starkhet och grymhet går widt öfwer alla människors magt och kraft, hwarföre ock Christus kallar honom werldenes Förste, och en stark och mägtig Herre, som icke befruktar sig för något wapn eller wärja, och ju så begärlig är efter wårt förderf, såsom et hungrogt Lejon efter rofwet.

Och lika som Lejonet för intet annat ting mer fruktar, än Tuppe-rop och eld: altså kunne ock wi genom intet annat ting fördrifwa djefwulen, än genom en innerlig brinnande bön, och genom Guds Ord, förfära, förjaga och öfwerwinna; såsom Macarius ther om härligen säger: At fast än djefwulen wore så hård och stark, såsom thet största och högsta berg så kan han dock genom bönen fördrefwen warda, och försmälta såsom war för elden.

Til thet andra, warder Guds Son kallad et

Le-

Lejon, 1 Mos. 49: Upp. B. 5: och thet för twänne orsaker skul: Först för hans Gudomeliga kraft och alsmägtighet skul, genom hwilken han hafwer öfwerwunnit döden, djefwulen och helfwetet, och hafwer hulpit människones slägte ifrån hans wäld, Matth. 12: 1 Cor. 15: Til thet andra, för hans godhet, saktmodighet och wänlighet emot botfärdige syndare, ty lika såsom et Lejon låter then oskadd blifwa, som sig nederlägger för thy på ansiktet: altså fördrifwer och förskjuter them ock icke Christus, som sig för honom ödmiuka, sin synd bekänna och nåd begära. Matth. 12: Then rö som krossat är, skal han icke sönderbryta, och wekan som ryker, skal han icke utsläcka. Matth. 11: Kommer til mig, i alle, som arbeten och betungade ären, jag wil wederqwecka eder, och i skolen finna ro til edra siälar: Lärer utaf mig, ty jag är ödmjuk, etc.

22. Huru många slags djur äro sedde wordne i Himmelen?

Swar:

Femhanda slags: Thet första är et Lam, hwilket Johannes hafwer sedt ståndandes midt i Guds stol, och märker HErran Christum, at han är Guds Lam, som bär werldenes synder. Upp. 5: Thet andra war lika som et Lejon, och betyder Evangelisten Marcum, hwilken warder liknad wid et Lejon, medan han begynner sit Evangelium med en ropande röst i öknene. Upp. B. 4: Thet tredje hafwer warit liknat wid en Kalf, och betyder Evangelisten Lucam, medan han begynner sit Evangelium om Presten Zacharia och om offer. Upp. B. 4.

Then

Then fjerde hafwer haft et ansikte såsom en månniska, och betyder Evangelisten Mattheum, ty han begynner sit Evangelium om JEsu Christi Mandoms annamelse. Upp. B. 4:

Thet femte hafwer warit likt en Örn, och betyder Evangelisten Johannem, hwilken begynner sit Evangelium om Christi Gudoms natur. Upp. B. 4.

Theße fyra siste djur ser Johannes stå omkring Guds stol, och säger, at hwarthera hafwer haft sex wingar, och woro framman och efter fulle med ögon. Upp. B. 4: Hes. 11:

23. Hwilka af the fyrfotade djur woro Judomen efterlåtne at åta? Swar:

Alle djur, som woro twekloswade och idislade, ty så skrifwes i 3 Mos. 11: 4 Mos. 14: J skolen åta af alle djur som twekloswat är och idisla, thesse äro the djur j åta skolen: Fä, Får, Get, Hjort, Rå, Buffel, Stenbock, Urnöt och Elgen.

24. Hwilka fyrfotade djur äro Judomen förbudne at åta? Swar:

Alle the som icke woro twekloswade och idislade, som skrifwes i 3 Mos. 11: 4 Mos. 14: Men thet skolen j icke åta, som idislar, och icke twekloswade äro; Camelen, Haran, Cunilen. The som idisla, och icke twekloswade äro, the skola wara eder oren; Swinet, ändock thet twekloswat är, så idislar thet dock icke, thet skal wara eder orent, af thes kött skolen j icke åta, och wid thes as skolen j icke komma.

25. Huru ofta hafwer Gud straffat månniskorna genom djur? Swar:

Åtta gånger: Först, tå Pharao icke wille släppa

Israels folk, plågade honom Gud, samt hans folk med Paddor, Löss och Gråshoppor. 2 Mos. 8, 10:

Til thet andra, tå Gud wille föra Israels folk in uti Canaans-land, sände han them Getingar, the stungo och plågade the Cananeer, Heveer och Hetheer, så at the flydde och öfwergåfwo landet. 2 Mos. 23: Jos. 24:

Til thet tredje, tå Israeliterne woro otolige öfwer theras långa och mödosamma resa, knorrade emot Gud, sände han brinnande Ormar ibland them, the beto och förgåfwo folket, så at mycket folk i Israel blef dödt. 4 Mos. 21:

Til thet fjerde, tå barnen uti Bethel föraktade Propheten Elisa, och kallade honom skallottan, sände Gud twå förfärlige björnar ibland them, the refwo ihjäl twå och fyratio piltar. 2 Kon. 2:

Til thet femte, tå Hedningarne hade intagit Samaria och the omliggande Städer, och fruktade eller årade intet Gud, sände Gud Lejon ibland them, som them ihjälrefwo. 2 Kon. 17:

Til thet sjette, tå then Propheten af Juda war HErrans röst olydig, låt Gud et Lejon möta honom som drap honom. 1 Kon. 13.

Til thet sjunde, tå en man ens Prophetes ord icke trodde och följde, kom et Lejon och drap honom. 1 Kon. 20:

Til thet ottonde: Propheten Daniels falske anklagare, blefwo med theras hustrur och barn af et lejon ihjälrefne. Dan. 6:

26. Hwem hafwer haft mästa Få? Swar:

Job: honom wälsignade Gud sålunda, at han be-

bekom fiortontusend Får, sextusend Cameler, tusende par Oxar, och tusende Åsnor.

27. Hwar warder straffet satt öfwer them som slå sin nästas boskap? Swar:

I 3 Mos. 24: säger Gud til Mosen: Then som slår någon boskap, han skal betalat, kropp för kropp, eller gifwa honom annor igen.

28. Huru skal med borgad eller legd boskap hållit warda, tå han mist eller borto blifwer? Swar:

Thet witnar 2 Mos. 22: Om någor lånar af sin nästa, och thet warder förderfwat eller dör, så at thes Herre icke när är, tå skal han gifwa thet igen. Är thes Herre ther när, tå skal han icke gifwa thet igen, medan han thet för sina penningar legdt hafwer. Om någor sätter neder när sin nästa, oxa eller åsna, eller får, eller hwad boskap thet kan wara, och thet dör eller eljest får skada, eller warder honom bortdrifwit, så at ingen ser thet, så skal thet komma til en ed, them emellan wid HErren, at han icke hafwer låtit komma sina hand wid hans nästas ting, och åganden skal then annama, at han icke skal gifwat igen. Om en tjuf stjäl honom thet ifrån, skal han tå betala åganden igen, warder thet rifwit, skal han hafwa fram witne ther uppå, och så intet igengifwa.

29. Hwar blifwer befalt, at man liggande få under bördan upphjelpa, eller wilfarande til rätta föra skal? Swar:

Uti 2 Mos. 23: När tu finner tins owäns oxa eller åsna, at han far will, så skalt tu ledan hem til honom igen. När tu finner hans åsna som tig hatar, ligga under bördan, skalt tu icke låta honom ligga, utan hielpa honom up; wakta tig, och öf-

wergif honom icke, försumma hälre titt för hans skul, uti 5 Mos. 22: warder thet åter uprepat.

30. Hwar står thet skrifwit, at olika artade djur icke skola tillåtne warda at beblanda sig med hwarannan? Swar:

Uti 3 Mos. 19: Mina stadgar skolen j hålla, at tu icke låter tin boskap hafwa beblandning med annor djur.

31. Hwar warder djurs motwilliga dödande strängeliga förbudit? Swar:

Uti 3 Mos. 17: Hwem som slagtar en Oxe, eller Lam, eller Get, i lägret eller utan för lägret, och intet bär fram för dörena af Witnesbördsens Tabernakel, thet som HErranom för et offer burit warder, in för HErrans boning, han skal för blod brotslig wara, såsom then ther blod utgutit hafwer och sådane människor skola utrotade warda utu sit folk.

32. Huru skal man handla med then boskap, som någor människa dräpit hafwer? Swar:

Thet witnar 2 Mos. 21: Om en Oxe stångar en man eller qwinno, så at han dör, så skal man then Oxen stena, och icke äta hans kött; war oxen tilförene wan at stångas, och hans Herre är ther om tilsagd, och han icke bewarade honom, och ther öfwer dräper en man eller qwinno, så skal man stena then oxen, och hans Herre skal dö. Warda honom penningar pålagde, så skal han gifwa til at lösa sit lif, så mycket som honom pålagt warder. Sammalunda skal man ock med honom handla, om han en son eller dotter stångar. Stångar han en träl eller trälinna, så skal han gifwa theras Herre trettio silfwersiklar, och oxen skal

skal man stena. Stångar en oxe ens annars oxa, så at han dör, så skola the sälia then lefwande oxan, och byta penningarna, och theslikes byta kroppen. War thet witterligit, at oxen war tilförene wan at stångas, och hans Herre icke bewarade honom, tå skal han gifwa en oxa för then andra, och behålla kroppen.

XXI. Om Får.

1. Hwar blifwer uti Bibelen om the mäste Får talat? Swar:

Uti 4 Mos. 31: Ther skrifwer Moses, at the Israeliter togo ifrån the Midianiter sex gånger hundrade tusend, och fem och sjuttio tusend får.

2. Hwar blifwer wårt affall ifrån Gud i Fåren afmålat? Swar:

Uti Es. 53: Wi ginge alle uti wilfarelse såsom Får, hwar och en såg uppå sin wäg.

3. Hwar warder Christi tålamod uti Fåren afmålat? Swar:

Uti Es. 53: Tå han näpst och plågad wardt, låt han icke up sin mun, såsom et Lam, thet til slagtning ledes, och såsom et Får thet stilla tiger för sinom Klippare.

4. Hwar blifwer djefwulens och werldenes fiendskap emot oß uti Fåret afmålat? Swar:

Uti Ps. 44: Wi warde ju dageliga för tina skul dräpne och äre räknade såsom slagte-får.

5. Hwilken människa hafwer liknat sig wid et wilfarande Får? Swar:

Then Konungslige Propheten David, i Ps. 119: Jag är såsom et wilfarande och borttappat Får, HErre sök tin tjenare.

6. Hwar blifwer then nyttan, som wi hafwe af Får, ihogkommen? Swar:

Ordspr 27: Lamben kläda tig, och bockarna gifwa tig åker-hyrona. Tu hafwer geta-miölk til tins hus spis, och til tina tjenarinnors födo.

7. Hwarföre kallar Christus i Gamla och Nya Testamentet sine Christna Får, och sig en Herda? Swar:

För twäggehanda förnämliga orsaker skul: Then första är, at han med thet ordet Herde, wil påminna oß om sina förnämste wälgerningar, huru han oß söker, til rätta förer, föder, ut och indrifwer, beskyddar och uppehåller, och oß til sig läckar, at wi oß alt godt til honom förse måge här timmeliga, och ther ewinnerliga, at wi med David gladeliga säga måge af Ps. 23: HErren är min Herde, mig skal intet fattas, etc. Ps. 80: Hör Israels Herde, tu som leder Jacob såsom Får, Gud tröste oß, och låt titt ansikte lysa, så warde wi hulpne.

Then andra orsaken är, at han med thet ordet Får, wil påminna oß om wår pligt och lydna, huru wi oß förhålla skole, tå wi hans Herda-Embete nyttja och bruka wilja.

8. Huru kan tu mig ther på thet härligaste utaf the bokstäfwer Ovis betyga, som heter Får? Swar:

Således: at hwar och en bokstaf påminner oß något besynnerligit, och förehåller oß en synnerlig plikt och lydna.

Först betyder then bokstafwen O, observantiam & obedientiam, flitigt aktgifwande uppå Christi ord och röst, then samma tro, följa och lyda, Joh. 8: Then ther af Gudi är, han hörer

Guds

Guds ord, Joh. 10: Min Får höra mina röst, och följa mig. Luc. 10, 11: Joh. 1: Ebr. 2:

Then andre bokstafwen V, betyder utilitatem, then nyttighet, at såsom et Får är et nyttigt djur, och föder sinom Herra lamm, hjordena til förmerande, ull til at sälja, kläder och sängatäcken, mjölk til smör och ost, dynga til åkerbruk, skinn til kläder, kött til mat; så skole wi ock bära Christo frukt, uptukta wåra barn uti hans sanna kännedom, åra och fruktan til hans Kyrkos förmerande, Ps. 78: Eph. 6: anställandes hela wårt lefwerne, kall och embete, och wårt görande til hans lof, pris och åra, och andra människor til befordring, Matth. 5, 7, 12. Rom. 14, 15: Tit. 2: 1 Pet. 4:

Then tredje bokstafwen I, betyder Innocentiam, oskyldighet, fromhet, ty såsom Fåren ingen förarga eller förtörna, och sig emellan härligen förlika, at många af them uti et hus wänligen wistas. Altså skole wi Christne inbördes med hwarannan lefwa, handla och wandla, utan alt förakt, förtörnelse, eller annars förtal, uti hjertans kärlek, enighet och tolamod, at then ene kommer til then andre, och kunna bo tilhopa med glädje. Matth. 22: Joh. 13, 15: Rom. 4: 1 Cor. 15:

Then fjerde bokstafwen S, betyder Sanitatem, Salutem, sundhet, ty the hörsamme Fåren uppehåller här Christus länge til en hälsosam kropp och lefwerne, med hwilken the honom och androm tiena kunna, beskärer them mat och drick, kläder och uppehälle, Ps. 34, 37, 104: spisar, wederqwec-

ker och tröstar theras siälar med Guds Ord och högwärdige Sacramenten, försäkrar them thergenom om thet ewiga lifwet. Ps. 22, 36, 111, 119: Matth. 4: Eph. 1:

Om Horn eller Enhörningar.

1. Hwar blifwer talat om Horn eller Enhörning? Swar:

I 5 Mos. 33: ther Moses om Josephs wälsignelse talar och säger: Hans härlighet är såsom en förstfödd oxe, och hans horn äro såsom Enhörnings horn, med them skal han stånga folket.

2. Hwar blifwer Enhörnings starkhet och mod ihogkommit? Swar:

I 4 Mos. 24: ther Bileam säger til Israels barn: hans rike skal uphäfwa sig, hans frimodighet är såsom Enhörnings, han skal upfräta sina motståndare Hedningarna, och theras ben sönderkrossa, och med sina pilar sönderbräka.

3. Hwar blifwer Christus kallad Davids Horn? Swar:

Uti Ps. 132: Ther skal upgå Davids Horn, öfwer honom skal hans krona blomstras, men hans fiender wil jag med skam beklåda.

4. Hwar blifwer Christus kallad Järn-horn? Swar:

Mich. 4: Jag wil göra tig Järn-horn och Koppar-klor, och tu skalt sönderkrossa myket folk: ther blifwer talat om hans Rikes mägtighet, med hwilken han genomgå skal, emot alla sina fienders wilja, magt och motstånd.

5. Hwar blifwer han kallad et Lam med siu horn? Swar:

Uti Upp. B. 5: Midt ibland the äldsta stod et Lam, såsom thet hade slagtat warit, och hade siu

siu horn, och siu ögon, hwilka äro the siu Andar, sände i all land.

6. Hwad betyda här the siu horn och siu ögon? Swar:

The siu horn betyda här thet oändeliga härskap, magt och starkhet, som Christus bekommit hafwer uti sin annamade människliga natur, öfwer himmel och jord, helfwetit och hafwet, Änglar, djeflar, människan och alla kreatur. Ps. 8, 110: Dan. 7: Matth. 11, 28: Eph. 1, 4:

Men the siu ögon betyda the siu förnämste then Helige Andes gåfwor, med hwilka Christus för alla andra utan måtto hafwer begåfwad warit, Ps. 45: Joh. 3: Matth 3: Joh. 1: Hwilka han sedan öfwer sin Kyrka rikeligen utgutit hafwer, och öfwer hennes sanna lemmar. Es. 11: Joel 2: Ap. G. 2. Joh. 16: Gal. 4: Rom. 8:

7. Hwarföre blifwer Christus af Zacharia kallad Cornu salutis, Salighetenes Horn? Swar:

För efterföljande wigtiga orsaker skul: Först til at lära oß, at lika såsom en hiort eller bock förlåter sig på sin horn, med hwilka han sig beskyddar och bewarar: altså skola ock wi oß emot djefwulens anfall och hotande, ja, emot dödsens, werldenes och helfwetes, på Christum, såsom wår Skyddsherra förlåta, och uti ena fasta tro förhålla, tå skole wi förnimma at the sig på honom afränna, och oß til skam warda, men wi warda uppehållne och blifwa beståndandes, Ps. 3, 4, 23, 27, 119, 124: Therom siunge wi: Han är wägen, liuset och porten, Sanningen så ock lifwet, Guds Faders råd och ewiga ord, Then han

oß hafwer gifwit, Ther ock uppå, Wi oß altid må Christeliga förlåta, At ingen oß kan, Utaf hans hand, Med magt eller wålde taga.

Til thet andra, såsom man sig på tilnaglade hiorte-horn i högdene upwinga kan, något til at taga: altså skola wi oß i wårt fall, åter genom en sann båttring på Christum uphjelpa, Gudi uti en barnslig förtröstning åkalla om nåd och förlåtelse, och oß trösta utaf hans faderliga förbarmande emot förtwiflelsen. Luc. 2: Ps. 13, 103, 139: 2 Cor. 1: Col. 1: Ap. G. 10, 13, 15:

Til thet tredje, såsom man plägar på tilslagne hiorta-horn något lägga thet til at uphåfwa; altså hafwer Gud then swåra syndabördan tagit ifrå oß, och lagt thenna uppå sin Son, then til at båra och betala, och oß ifrån hennes fördömelse lediga giordt, Es. 43, 53: Joh. 1: Och bör oß lära samma bördo uti anfäktningenes känslo hårligen ifrån oß kasta, och se på Christum försonaren, oß af hans betalning frögda och trösta. 1 Tim. 1, 2: 1 Joh. 2: Upp. 1, 5:

Til thet fjerde, såsom alle the som döden förtient hade i gamla Testamentet, hade tilflykt til Altarens horn, 2 Mos. 21: 1 Kon. 2: Altså måste wi genom dödsens fruktan hafwa wår tilflykt til Christum, och hålla oß intil honom, så warde wi uti then timeliga döden uppehållne, och för then ewiga befriade, och åter upwäkte til thet ewiga lifwet. Joh. 6, 10, 11, 14, 17: Es. 45, 26:

Om

Om Hjortar och Hinder.

1. Hwar blifwer en hafwande Hind ihogkommen uti Bibelen? Swar:

Uti Job. 39: ther Gud til Job säger: Kan tu sätta tiden, när Stengetterna skola kidla på bergen? eller hafwer tu märkt när Hinderna gå hafwandes? Hafwer tu räknat theras månader när the fulle warda, eller wetst tu tiden när the föda skola?

2. Hwar blifwer talat om Hindernas språng? Swar:

Es. 55. Tå skola the halte springa såsom en Hjort.

3. Hwar blifwer talat om Hindernas födelse? Swar:

Job. 39: Gud säger: The böja sig när the föda och rifwa sig, och låta ut sina ungar. Theras ungar warda feta, och wäxa ute, the gå ut och komma intet til them igen.

4. Hwem ihogkommer Hindernas törst? Swar:

David i Ps. 42: Såsom Hjorten ropar efter friskt watn, så ropar min själ, Gud, til tig. Item Jer. 14: Wildåsnorna stå uppå berget och lufta efter wädret, lika som Draken, och försmäkta, efter ingen ört wäxer.

5. Hwar blifwer talat om Hindernas hastiga lopp? Swar:

David uti Ps. 18: ther han säger: Gud omgiordar mig med kraft, och gör mina fötter lika som Hjortars, och sätter mig på mina högder.

6. Hwar blifwer talat om wildjurs hunger? Swar:

Uti Prophetens Jer. 14: Ther han then stora torka och dyra tid som i landena war, beskrifwer, och ibland annat säger: at Hinderna som på markene kalfwa, öfwergifwa sina kalfwar, efter intet gräs wäxer.

7. Hwar-

7. Hwar blifwer talat om wildjurs heta? Swar:

I Jer. 2: Ther Gud förekastar Judarna theras afguderi, och säger ibland annat: I löpa omkring såsom en Camelinna uti sinom heta, och såsom Wildåsnan plågar i öknene, tå han af stor heta så oförwågen löper, at ingen kan stilla honom.

Om Åsnar.

1. Hwar blifwer talat om the måste åsnar uti Bibelen? Swar:

Uti 4 Mos. 31: Ther förmält warder, at the Israeliter togo ifrån the Midianiter, en och sextio tusende Åsnar.

2. Huru många åsnar hafwa Israels barn haft, tå the åter hemreste ifrån thet Babyloniska fängelset? Swar:

Sextusende siuhuudrade och tjugu, såsom ther om står uti Esr. 2:

3. Hwar hafwer en åsna förwarat en människa til lifwet? Swar:

Tå Bileams åsninna såg HErrans Ängel stå i wägen, wek hon för honom och halp til lifwet, såsom Ängelen sielf säger: Hwar tin åsninna icke hade wikit undan för mig, så hade jag nu slagit tig ihjäl. 4 Mos. 22:

4. Hwar hafwer en åsninna talat? Swar:

Tå Bileam til the Moabiters Konung draga wille, och förbanna Guds folk, och hans åsninna wek tre gånger utaf wägen, och therföre slog han henne, uplät Gud åsninnans mun, at hon sade: Hwarföre hafwer tu nu tre gånger slagit mig? 4 Mos. 22:

5. Hwar hafwer et åsna-ben gjordt större skada än swärdet? Swar:

Tå Simson med et åsna-kindben slog tusende Phi-

Philisteer, som komne woro med spetsar och swärd emot honom, och jagade the andra på flykten. Dom. 15.

6. Hwar hafwer en åsninna gjordt för en Ängel knäfall? Swar:

Wid then staden Abela, Vinearum, tå Bileams åsninna såg HErrans Ängel stå för sig uti trångan wäg, föll hon under Bileam på sina knä, och frälste Bileams lif. 4 Mos. 22:

7. Hwem hafwer bäst bekommit åsnars upsökande? Swar:

Saul, tå han sin faders Kis bortluppne åsnor eftersökte wardt han på resan gästbuden af Propheten Samuel, och smorder til Konung öfwer Israel. 1 Sam. 9, 10:

8. Hwilken slägt blifwer liknad wid lastbärande åsnor? Swar:

Isaschar med sine slägt, ty så säger Jacob, 1 Mos. 49: Isaschar skal wara en ben-åsne. och lägra sig emellan gränsorna, och han såg roligheten, at hon war god, och landet at thet är lustigt, och bögde sina händer til at bära, och är worden en skattskyldig tjenare.

9. Hwem hafwer haft mäst söner, som på åsnor ridit hafwa? Swar:

Jair Israels Domare, han hade trettio söner ridandes på trettio åsne-folar. Dom. 10:

Om Hästar.

1. Hwar blifwer then snällaste häst ihogkommen uti Bibelen? Swar:

Uti Jer. 4: Tå han proheterar om Konungens uti Babel ankomst til Jerusalem, säger han: hans wagnar äro såsom et stormwäder, hans hästar äro snarare än örnar. 2. Hw-

2. Hwem hafwer funnit på Mular? Swar:
Ana Sibeons son, af Esaus slägte, han fann på Mular, tå han waktade sins faders åsnor uti öknene. 1 Mos. 36:

3. Hwar blifwer talat om brokota håstar uti Bibelen? Swar:
Uti Zach. 6: Tå uppenbarade sig Änglar för wagnen, för första wagnen woro röda håstar; för then andra wagnen woro swarte håstar, för then tredie wagnen woro hwite håstar, för then fierde wagnen woro brokote starka håstar.

4. Hwem är then största äran til håst wederfaren? Swar:
Mardochai, honom låt Konung Ahasverus sätta på sin Konungsliga håst, kläda på honom Konungsliga kläder, sätta en Konungslig krono på hans hufwud, och låt genom en Första föra honom genom alla gator uti then Staden Susan och för honom utropa: Så skal man göra then man, som Konungen gärna ära wil; och thenna äran wederfors honom, therföre, at han Konungens lif frälst hade. Est. 6:

5. Hwar äro the aldramästa håstar drunknade? Swar:
Uti Syndafloden, tå drunknade alla the håstar som i hela werldene woro, 1 Mos. 7: Item, uti röda hafwet, tå Gud Pharaos hela Här til många tusend Ryttare och håstar tilsamman förde, och störte uti hafwet, och fördränkte, at icke en kom therifrån. 2. Mos. 15:

6. Hwar blifwer talat om håstars löpande? Swar:
Uti Jer. 8: The löpa alla sit lopp, lika som en grym håst i striden.

7. Hwar blifwer håstars betsel ihogkommit? Swar:
Uti Ps. 32: Warer icke såsom håstar och mular,

lar, som intet förstånd hafwa, hwilkom man måste lägga bett och betsel i munnen, om the icke til tig wilja.

8. Hwar blifwer håstars trampande ihogkommit? Swar:

Uti Job. 39: Ther Gud säger til Job: Hästen rifwer jorden, och är frimodig med kraft, och drager ut emot then wäpnade, han bespottar räddhogan och förfäras intet, och flyr icke för swärd, thet ännu kogret emot honom skalrade, och glimmade både glafwen och sköld.

9. På hurudan häst är Christus sedd worden? Swar:

På en hwit häst: ty så skrifwer S. Johannes i Upp. B. 6: Jag såg en på en hwit häst, och then ther på satt, hade en boga, och honom war gifwen en krona, och for ut til at winna och få seger. At thenna Ryttare och Seger-Herre är Christus, witnar David i Ps. 45: såsandes: Bind titt swärd wid tin sido, tu Hjelte, och pryd tig härliga, lyckfamliga gånge tig tinom skrud, drag fram för sanningene skul, och til at hålla the elände wid rätt, så skal tin högra hand bewisa under. Skarp äro tin skott, så at folk skola för tig nederfalla midt ibland Konungens fiender.

10. Ho hafwer sedt the mästa och underligaste hästar och Ryttare? Swar:

Johannes Evangelisten, han såg et resig tyg, och talet på thet resig tyget war mång sinom tusende tusend, och the Ryttare hade glödande kol, och swafwels-pantsar uppå, och hufwuden på hästarna woro såsom lejona-hufwud, och af theras mun utgick eld, rök och swafwel, och stjertarna

na woro ormom like, och hade hufwud, thermed the skada giorde. Upp. B. 9:

11. Hwad betyda thesse underliga håstar och Ryttare? Swar:
Uti thenna öfwermåttan sällsamma här warder Turken afmålad, hwilken nu i några hundrade år the Christna hårdeligen anfäktat, och med eld och swärd ödelagt hafwer, med sådana magt och starkhet, lycklig seger, lika som en stor och förfärlig uptänder eld, then öfwerhand fått hafwer, at honom ingen kan styra eller afwärja, såsom Historierne thet betyga, och sielfwa förfarenheten thet än i thenna dag utwisa, Gud afwärje honom sielf!

12. Hwem hafwer sedt dödsens håst? Swar:
Then H. Evangelisten Johannes, ty så skrifwer han i Upp. B. 6: Jag hörde ena röst som sade, kom och se, och si, en black håst, och then som på honom satt, hans namn war döden, och helfwetit följde honom efter, och honom wardt magt gifwen öfwer the fyra parter på jordene, at döda med swärd och med hunger, och med döden, af the wildjur på jordene äro.

13. Hwem blifwer liknad wid oregerlige håstar? Swar:
The hårdnackade och obotfärdige syndare, hwilka med goda ord icke wilja låta draga sig til bättring, såsom David säger i Ps. 32: Warer icke såsom håstar och mular, som intet förstånd hafwa, hwilkom man måste lägga bet och betsel i munnen, om the icke til tig wilja.

14. Huru många håstar hafwa Judarne haft, tå the drogo hem igen ifrån thet Babyloniska fängelset? Swar:
Sjuhundrade sex och tretio, såsom Esr. 2: utwisar.

15. Hwar står thet skrifwit, at håstarnas hastiga lopp icke kan hjelpa, når Gud sielf icke wil hjelpa? Swar:

Uti Ps. 33: Håstar hjelpa ock intet, och theras stora starkhet frålsar intet.

16. Hwem hafwer tilfördt Salomon sin håst? Swar:

Köpmånnerna utaf Egypti land, såsom thet i 1 Kon. 10: står skrifwit.

17. Huru dyrt hafwa the såldt håstar och wagn? Swar:

Hwar wagn för sexhundrade silfpenningar, och hwar håst för ethundrade och femtio silfpenningar. 1 Kon. 20:

18. Hwar blifwer förbudit, at Konungar och Herrar icke skola hålla för många håstar? Swar:

Uti 5 Mos. 17: Konungen, som tu utwåljandes warder, skal icke hålla många håstar, och förer folket åter in i Egypten, för the många håstar skul.

19. Hwar åro the måste håstar förlamade wordne? Swar:

Wid thet watnet Merom, thit sig alle Cananitiske och omliggande Konungar emot Guds folk församlat hade, med en hop oråknandes folk och håstar, wagnar och fotfolk, hwilka Josua alle genom Guds bistånd slog, förlamade theras håstar, skar theras ådrar i tu, och upbrånde theras wagnar med eld.

20. Hwar blifwer håstars darrande i theras lopp ihogkommit? Swar:

Uti Dom. 5: Ther ock flykten ihogkommen warder, som the Cananiters Ryttare gåfwo uti slagtningen med Barak, ther står så: Tå darra håstarnas fötter, för theras starka åsittares förfårelse skul. Uti Latinen står: Ungulæ equorum ceciderunt fugientibus impetu. Pagninus såger

 altså:

altså: Quassate sunt calces à sono pedum fortium ejus. Osiander säger: The hafwa flytt, at harnesken åro affallne.

21. Hwem tilbödd enom i trots och spotskt wis håstar? Swar:
Konung Sanheribs öfwerste skänk af Assyrien, tå han upfor åt Jerusalem, sade han til Konung Hiskia: Si, jag wil gifwa tig tutusend håstar, skaffa tu man Ryttare thertil, och strid emot thenna hären. 2 Kon. 18:

22. Hurn många håstar hafwer Salomon hållit? Swar:
Tolftusend resenårer, och fyratiotusend wagnhåstar, 1 Kon. 4: 2 Chrön. 1:

Om Wagnar.

1. Hwar blifwer uti Bibelen talat om the måste wagnar? Swar:
Uti Ps. 68: ther står om then himmelske Konungen Christo: Hans wagn är mång tusend tusend, och HErren är ibland them.

2. Hwilken ibland them hafwer warit then underligaste wagnen? Swar:
Then brinnande wagnen, som kom neder af himmelen, och hämtade genom luften Propheten Eliam. 1 Kon. 2:

3. Hwem är blefwen skuten på en wagn? Swar:
Achab Israels Konung, tå han uti Ramoth i Gilead stridde emot the Syrer, 1 Kon. 21: Item, Joram Israels Konung, 2 Kon. 9: Jehu spände bogan, och stöt Joram emellan skuldrorna, så at pilen slog ut igenom hiertat, och Joram föll död ned uti sin wagn.

4. Hwem hafwer haft thet skönaste sängrum? Swar:
Konung Salomon lät göra sig et sängrum af Li-

Libani trä, thes stöder woro af silfwer, täckelset af guld, sätet af Purpur, botnen theruti war lusteliga lagd för Jerusalems döttrars skul.

5. Hwem hafwer fallit sig til döds af wagnen? Swar:
Konung Antiochus, tå han the Christne uti Jerusalem bestrida wille. 2 Macc. 9:

6. Hwem hafwer jagandet aldrawärst bekommit? Swar:
Pharaom och hans Wäldiga, tå the jagade efter Israeliterna in uti röda hafwet. tå störte Gud hjulen ifrån theras wagnar, och stötte them wäldeliga omkull, lät watnet falla öfwer them, och fördränkte them alla. 2 Mos. 14:

7. Hwem är på enom wagn then aldrastörsta äran wederfaren? Swar:
Joseph, tå han til en Herre öfwer hela Egypti land satter wardt, tå lät Konung Pharao sätta honom på sin andra wagn, och för honom uti hela landet utropa, at man honom ära och lydna bewisa skulle, såsom en landsens Fader. 1 Mos. 41:

8. Hwar blifwer talat om järnwagn? Swar:
Jos. 17: Tå sade Josephs barn: Berget kunne wi icke få, ty the Cananeer bruka järnwagnar. Dom. 1, 4:

9. Huru många rustwagnar hafwa the Philisteer utfördt emot Konung Saul? Swar:
Trettio tusend, och sextusend Ryttare, och et oräkneligit fotfolk, och blefwo likwäl af honom slagne med litet folk som han när sig hade. 1 Sam. 13, 14:

10. Hwar äro brinnande wagnar sedde wordne? Swar:
Omkring Elisa, tå han gick utur Staden Dotham, och the Syrer wille taga honom, tå blefwo brinnande wagnar honom uti beskärm skickade,

kade, som förblindade fienden, och honom frälste. 2 Kon. 6:

11. Hwem är på en wagn omwänd worden? Swar:

Drottning Candaces Camererare af Etiopien, tå Apostelen Philippus uppå wagnen utlade Es. 53: wardt han uplyster af then Helga Anda, och kom til Christi kundskap. Ap. G. 8:

Om Swin.

1: Hwar är Judomen förbudit äta Swinakött? Swar:

Uti 3 Mos. 11: Swinet idißlar intet, therföre är thet eder orent, af thes kött skolen j icke äta.

2. Hwar ihogkommer Christus Swinen? Swar:

J Matth. 7: J skolen icke kasta pärlor för Swin.

3. Hwad kallar Christus Swin? Swar:

Först, the människor, som äro drunknade uti köttsens lustar, såsom Doct. Lutherus säger.

Til thet andra, girige människor, som älska mera thet lekamliga än ewiga, såsom Augustinus säger.

Til thet tredje, the människor, som altid efterlåta köttet, lefwa uti frässeri och dryckenskap, som Crysostomus omtalar.

4. Hwem hafwer welat låta sig förr döda, än äta Swinkött? Swar:

Öfwersta Presten Eleazar, 2 Macc. 6: som war en af the förnämste Skriftlärde, en åldrig och ganska dägelig man, honom bruto the munnen up med wåld, at han Swinakött äta skulle, men han wille häldre ärliga dö, än så med skam lefwa.

5. Swar:

5. Hwaruthinnan blifwa många människor liknade wid Swin? Swar:

När the efter reningen ifrån synden, som sker genom Dopet, sig åter wiljandes och wetandes med synder, skam och laster förorena, så blifwa the swinen like, som efter twagningen åter söla sig i träcken igen. 2 Pet. 2:

6. Hwilkens hustru warder liknad wid en So? Swar:

En dägelig, dock otuktig qwinna, Ordspr. 11: En dägelig qwinna utan tukt, är lika som en So med et gyllene spänne på näsone.

7. Hwar blifwer offret utaf Swin förkastat? Swar:

Es. 66: Then spisoffer frambär, är såsom then ther Swineblod offrar, til hwilket min själ en wämjelse hafwer.

8. Hwar hafwer djefwulen dränkt Swinen? Swar:

Uti the Gadareners land, tå foro djeflarna, som Christus utdref, utaf then besatte mannen, in uti Swina-hjorden, och störte them uti hafwet och fördränkte them. Marc. 5:

9. Huru många hafwa the fördränkte Swinen warit? Swar:

Twå tusend, som Marc. 5: förmäler.

Om Hundar.

1. Hwar blifwer förbudit offra the penningar, som Hundar äro sålde före? Swar:

Uti 5 Mos. 23: Tu skalt icke bära skökolön eller Hunda-penningar uti HErrans tins Guds Hus, ty både är HErranom tinom Gud en styggelse.

2. Hwilka människor blifwa liknade wid late Hundar? Swar:

Otrogne Predikanter, som människones syn-

der icke straffa, och them för skadan troligen warna, såsom Es. 56: säger: Mitt folks wäktare äro late Hundar, och kunna intet straffa, äro late, ligga och sofwa gärna, men the äro starke Hundar til kroppen, at the aldrig kunna mätte warda.

3. Hwarutinnan warda menniskorna Hundarna like? Swar:

När the efter en giord bättring af fritt upsåt friwiljandes åter synda, tå warda the hundomen like, som åter upäta spyorna som the utspydt hafwa. 2 Pet. 2:

4. Hwilka menniskor äro lika bitande Hundar? Swar:

The niske och girige, som ingen menniska unna eller göra godt, som Syr. 14: säger: Enom armling står icke wäl, at han är rik, och hwad skulle gods och penningar enom kargom usling? Then sig sielfwan intet godt gör, hwad godt skulle han göra androm? Han hafwer aldrig någon glädje af sit gods.

5. Hwem hafwer en Hund hugnelige tiender fördt? Swar:

Then gamle Tobia, ty tå hans son åter hem kom af thet landet Meden: tå lopp hans hund framförät, språng på then gamle, fläktade med sin rumpa, och skickade sig gladeliga, och frögdade then gamle Tobiam, medan han therutaf märka kunde, at hans son icke war långt borta. Tob. 11:

6. Hwilken är Hundens listigaste fiende? Swar:

Först thet djuret Hiena, som tillhåll hafwer uti Egypten, thet sällar sig in til hunden, til theß thet lärer kalla honom wid namn, och hunden

tror thet wäl, så riswer thet honom ihjäl, och åter honom up. Syr. 13:

Til thet andra: Ulfwar, han skäller och tjuter såsom en hund, tå han hungrig är, men när hunden nu nalkas in til honom, så riswer han honom i stycker, och åter honom up, etc.

7. Hwar talar Christus om Hundar i Nya Testamentet? Swar:

Matth. 7: Man skal icke gifwa hundomen thet heligt är.

8. Hwad kallar Christus ther hundar? Swar:

Them allom, som efter sin omwändelse åter söla sig i synder igen, och förfärlig förargelse. Hieronymus in Matthæum.

Eller:

Och the som uti alla ondsko och ogudaktighet lefwa, hos hwilka man ingen bättring eller omwändelse förhoppas hafwer. Chrysost. in Matth.

Eller:

Them allom, som sanningen wetandes emot säja, henne försmåda och förfölja. August. Lib. 2. de Sermonibus divinis in Matthæum.

9. Hwar talar Christus flerestädes om Hundar? Swar:

Uti Matth. 15: Thet är icke rätt, at man tager brödet ifrån barnen, och kastar thet för hundarna, uttydandes med thet ordet Hundar, Hedningarna för theras afguderi, mångahanda synd och förfärlige förehafwande skul. Hieronymus in Matthæum.

10. Hwar talar S. Paulus om Hundar? Swar:

Uti Phil. 3: Wakter eder för the hundar, wakter eder för the onda arbetare. Ther kallar

S. Paulus hundar, the falska Predikare, swärme-andar och kättare, therföre, at the intet annat göra, utan skälla och säja emot sanningen, anfallandes the Christtrogna med hädelse och förföljelse, bita och sarga, såsom Theodoretus thet förklarar öfwer Epistelen til The Philipper.

11. Hwem liknar sig wid en dödan Hund? Swar:

David, tå Konung Saul drog efter honom med stor härskold och magt, sade han til honom: Hwem förföljer tu Israels Konung? Hwem jagar tu? En dödan Hund, ena Loppo, HErren ware Domare, och döme emellan tig och mig. 1 Sam. 24:

12. Hwem är wordin upäten af Hundar: Swar:

Drotning Jesabel, therföre, at hon dödade Guds Propheter, och öfwade mycket tyranni, och wardt af hundar sönderrifwen och upäten. 2 Kon. 9:

13. Hwem hafwa Hundar större barmhertighet bewist än menniskor? Swar:

Then fattige Lazaro, the slekte hans sår, och lindrade honom hans sweda, tå eljest ingen af rika mansens hus gjorde honom någon handräckning. Luc. 16:

Om Stengetter.

1. Hwar blifwer talat om Stengeter? Swar:

Uti Ps. 104: The höga berg äro the Stengetters tilflykt. Job. 39: West tu tiden, när Stengetterna skola kidla på bergen.

Om

Om Caniner.

1. Hwar blifwer talat om Caniner? Swar:

Uti Ps. 104: The Caniners tilflykt äro Stenklyfterna.

2. Hwar blifwer talat om Mullwärplar? Swar:

Uti Es. 2: På then tiden skal man kasta the silfwer och gyldene afgudar uti the Mullwärplars och Nattskråfwors hol.

Om Drakar.

1. Hwar är en Drake såsom en Gud ärad worden? Swar:

Uti Babylon, uti then mägtiga Konungens Cyri tid, tå ärade och tilbodo the Babylonieren förfärlig Draka såsom theras Gud, hwarföre Daniel honom ock dödade, och them til skam giorde öfwer theras Gud. Stycker af Daniel.

2. Hwem hafwer sett then aldraförfärligaste Draka? Swar:

Evangelisten Johannes, såsom han skrifwer i Upp. B. 12: Jag såg en stor röd draka, som hade siu hufwud och tio horn, och på hans hufwud siu kronor. och hans stjert drog tredje parten af himmelens stjernor, och kastade them neder på jordena.

3. Hwar står thet skrifwit, at Drakarna lukta efter wädret, sig til wederqweckelse, emot thet stora förgift som uti them är? Swar:

Uti Jer. 14: Ther han talar om then stora torka, och säger: Wildåsnorna stå uppå bergen, och lukta efter wädret, lika som Drakar.

4. Hwem talar om Drakars diande? Swar:

Jeremias i Klagow. 4: Drakarna gifwa sina ungar spenarna, och däggia them, men mins folk

folks Dotter måste obarmhertig wara, lika som en Struts i öknene.

5. Hwem talar om Drakars förgift? Swar:

Moses i 5 Mos. 32: säger: Theras win är Draka-etter, och grymma hugg-ormars galle.

6. Hwem talar om Drakars hufwud? Swar:

David, tå han säger i Ps. 74: Tu sönderslår Drakarnas hufwud i watnet, och sönderkrossar hufwuden af hwalfiskarna.

7. Hwilka Slott äro blefne Drakarnas boning? Swar:

The högfärdige och stolte Babyloniers slott och palats, efter såsom Gud them hotat hafwer, Es. 13: Babylon thet aldrasköNaste ibland Riken, the Caldeers härlige prål, skal omstört warda af Gud, så at man sedan ther intet bo skal, utan stygge foglar skola ther lägga sig, och theras hus full med odjur wara, och Strutsar skola ther bo, och Håstar skola ther springa, och Ugglor siunga uti theras palats, och Drakar uti theras lustiga borger.

XXII. Om Foglar.

1. När blefwo foglarna skapade? Swar:

På femte dagen, såsom 1 Mos. 1: witnar.

2. Af hwad Materia hafwer Gud skapat foglarna? Swar:

Utaf watnet, ty så skrifwes i 1 Mos. 1: Och Gud sade: Göre watnet af sig kräkande och lefwande djur, och foglar som flyga på jorden under himmelens fäste, etc. Ther hörer tu, at fiskar och foglar af enahanda Materia giorde och skapade äro, ser tu förthenskul therutaf, at Papisterna

sterna äro stora dårar, i thet the föregifwa, at thet är en Christelig gärning uti Fastone äta fiskars och icke foglars kött.

3. Hwar blifwa foglarna aktade mera förståndige än människor? Swar:

Uti Jer. 8: En Stork under himmelen wet sin tid, en Turturdufwa, Tranan och Swala märka sin tid, när the igenkomma skola, men mit folk wil icke weta HErrans rätt.

4. Hwilka Foglar blifwa efter sit wärde wärderade? Swar:

En Sparf, then wärderar Christus för en skärf etc. Matth. 10: Säljes icke twå Sparfwar för en skärf etc. Luc. 12: Köpas icke fem Sparfwar för twå små penningar, och en af them är icke förgäten för Gudi.

5. Uti hwad Fogel hafwer Christus afmålat sit trogna lifälskande hjerta: Swar:

Uti en Kyklinghöna, tå han säger, Matth. 23: Huru ofta hafwer jag welat församla tina barn, lika som hönan församlar sina kyklingar under sina wingar, men i welen icke.

6. Hwar til tjenar thetta Språket? Swar:

Til at känna HErrans Christi kärlek och trohet emot oß, ty här beskrifwer Christus, säger S. Mattheus, then stora sin Faders hiertans hemlighet, och sin brinnande kärlek uti en Kyklinge-höna, och hennes små ungar, på thet ingen skal kunna förewända någon enfyllan, at han icke hafwer kunnat läsa eller öfwerse Skriften. Och Doct. Mart. Lutherus skrifwer: Thetta är en skön kärlighets afmålning, at näppeltiga något djur bär så stor åhoga om sine ungar

så-

såsom en skräckande Höna, hon förwandlar sin naturliga röst, och begynner en sorgelig och klagelig röst, hon lockar sina Kycklingar tilhopa, rifwer och skrapar för them, och ther hon något finner, thet äter hon icke sielf up, utan låter sina ungar thet behålla, hon skriar och strider efter sin yttersta förmögenhet emot Höken och Gladan, och andra sådana fiendsamma och skadeliga foglar, hon utbreder sina wingar, låtandes sina ungar ther under krypa och på sig stiga, och kan aldeles wäl lida them. Altså ställer ock Christus til oß, med en klagelig röst, sin trogna förmaning, och predikar för oß, at wi oß bättra skola, gifwer hwarjom och enom sin synd och stora jämmer tilkänna, rifwer af alt sit hjerta i Skriften, lockar oß uti henne, låter oß äta, utbreder med all sin rättfärdighet och förtjenst sine nådige wingar utöfwer oß, och tager oß wänliga under sig, wärmer oß med sit naturliga hjerta, thet är, med sin helige Anda, strider för oß emot diefwulen uti wädret. Wi måste förthenskull blifwa när och under Christo, och icke wika ifrån thenna Kycklinge-hönan, annars är med oß alt förlorat.

7. Hwar wisar oß Skriften til Dufwan, af henne något at lära? Swar:

Matth. 10: ther säger Christus: Warer enfaldige och utan falskhet såsom Dufwor, ther han alla onyttiga frågor och spörsmål uti Guds hemliga saker förbjuder, och fordrar af oß then Christeliga Trones enfaldighet, emot then sanfärdiga Guden och hans Ord.

8. Uti hwad fogels skapnad hafwer then Helge Ande sig uppenbarat? Swar:

Uti Dufwo liknelse. Matth. 3:

9. Hwar wisar oß Christus til korparna, något utaf them til at lära? Swar:

Luc. 12: Ser på korparna, ty the så intet, ej heller upskära, the hafwa hwarken källare eller lado, och Gud föder them: huru mycket ären I bättre än foglarna? Såsom wille han säja: käre, låter dock Gud hafwa omwårdnad om kroppen: hwilken spisar the onyttige korpar i theras hunger: han wil och kan icke låta eder dö af hunger.

10. Uti hwad fogel warder föräldrarnas otrohet afmålad? Swar:

Först, uti Korparna, hwilka öfwergifwa sine ungar, tå the nykläckte och utan fjädrar äro. Job. 38: P. 137:

Til thet andra, uti Strutsarna, om them talar Job. 39: och säger: Strutsen lägger sin ägg i jordena, och låter heta jordena utkläcka them. Han förgäter at the måga warda trampat, han är så hård emot sina ungar, lika som the icke woro hans, etc.

11. När äro the måsta åkerhöns fångade wordne? Swar:

Tå Israels barn lågo uti then öknen Sin, och lustade efter kött, tå lät Gud genom et wäder af hafwet så många åkerhöns tilföra, at the slogo uti en ring kring om lägret en ganska dagsresa långt, och twå alnar högt öfwer jorden, och hela folket, som woro sex gånger hundrade tusend män, förutan qwinnor och barn, lupo ut, fångade och samkade åkerhöns, twå dagar och en natt, och then minst samkat hade, han hade

tio

tio Gomer, men the andre mycket mer. 2 Mos. 16: 4 Mos. 11:

12. Hwem hafwer ätit sig til döds af åkerhöns? Swar:

Israels barn i öknen: tå the wille hafwa kött emot Guds wilja, gaf Gud them thet, men som köttet ännu under theras tänder war, förgrymmade sig HErrans wrede öfwer them, och sände en plåga ibland them, af hwilken en stor hop folk dödde. 4 Mos. 11:

13. Hwar blifwer talat i Bibelen om en foglabur full med lockfoglar? Swar:

Jer. 5: ther Propheten talar om werldenes falskhet och säger: man finner ibland mit folk ogudaktiga, the ther ställa snaror och giller för menniskorna, at the måge fånga them, lika som Fogelfångare med klåfwar, och theras hus äro full med bedrägeri, lika som en foglabur är full med lockfoglar.

14. Hwad är likt en lockfogel? Swar:

Et falskt bedrägeligt hjerta, såsom Syr. 11: betygar: Et falskt hjerta är såsom en lockfogel wid gildret, och waktar huru han kan gripa tig; ty hwad godt han ser, thet uttyder han til thet wärsta, och thet aldrabästa beskämmer han som aldramäst.

15. Hwem hafwer en fogel skildt wid sin syn? Swar:

Then gamla Tobiam, tå han låg och sof wid en wägg, träckade en Swala honom uti ögonen, af hwilken han blef blind. Tob. 2:

16. Hwar hafwer Gud gifwit en Lag om fogeltagande? Swar:

5 Mos. 22: Ther han biuder, at man allena ungarna uttaga skal, men modren skal man låta flyga.

17. Hwad

17. Hwad skal man låra af thenna Lagen? Swar:

Guds kårlek och besynnerlige benågenhet emot sina kreatur, huru hiertans gårna han them ålskar och theras förökande ser. Gör han nu thet emot foglarna, huru mycket mer skal han göra thet emot oß månniskor, som han skapat hafwer, til ewigt lif uppehåller och förnyar. Matth 6:

18. Hwar blifwer et lands ödelåggelse liknat wid foglars tagande? Swar:

J Es. 10: Ther Konung Assur såger: Jag hafwer uträttat thet med mine hånders kraft, landet inbekommit, och egodelarna bortröfwat, och min hand hafwer funnit folken lika som et foglabo eller höno-nåste, så at jag all land tilhopa samlat, lika som man församlar ågg, som öfwergifne åro, ther ingen ena fiåder rörer eller uplåter sitt nåf, eller korrar.

19. Hwad lårer thenna liknelsen? Swar:

Hon gifwer tilkånna then stora skadan som af krig ther all ting blifwer förhåriat och förderfwat, och unga så wål som gamla omkomma.

20. Hwad skole wi oß af foglars tagande och hastiga snårjande påminna? Swar:

Wår olycka och död, genom hwilken wi ju så hastigt och oförseendes kunna öfwerfallne blifwa, såsom en fogel i et nåt kan fångad warda, såsom Salomon såger i Pred. 9: Månniskan wet icke sin tid, utan såsom fiskarna warda fångade med en skadelig krok, och såsom foglarne warda fångne med snarone, så warda ock månniskorne bortryckte i ondom tid, når han hasteliga kommer öfwer them.

21. Hwar

21. Hwarwid liknas en fogels flygande? Swar:

Wid en oförtjent banna och ond önskan, ty så säger Salomon Ordspr. 26: Lika som en fogel bortfar, och en Swala flyger, altså biter intet en oförtjent banna.

22. Hwem hafwer en fogel bebodadt eller förde tiender? Swar:

En Dufwa förde Noach goda tiender tilhanda med thet afbrutna oljobladet, at Syndafloden war förfluten, och jorden war åter torr worden. 1 Mos. 8:

23. Hwilken fogel hafwer spisat en människa? Swar:

Korpen, han förde til Propheten Elia alla dagar afton och morgon, kött och bröd, så länge han låg fördold uti öknene. 1 Kon. 17:

24. Hwilka foglar wänta uppå the onda? Swar:

Örnar och Ramnar, the skola uthacka the tjufaktigas ögon, och upäta theras kött, såsom Salomon säger i Ordspr. 30: Et öga som bespottar fadren, och försmår at lyda modren, thet måste korparna wid bäcken uthacka, och the unga örnar upfräta.

25. Hwar blifwer talat om Örnens höga flygt? Swar:

Uti Obad. 1: Om tu än fore up i högdene såsom en Örn, och giorde tig näste ibland stiernorna, så wil jag likwäl draga tig ther neder. Item Job. 39: Örnen flyger så högt af tin befallning, at han gör sit näste i högdene, i bergsklippan bor han, och blifwer i bergskrefwom och i fast rum, tädan af skådar han efter mat, och hans ögon se långt bort.

26. Hwem lofwar foglomen mat af människors kött? Swar:

HErren Gud Alsmägtig, tå han hotade Gog

och

och Magog med undergång och spillgifning, sade han, at foglomen under himmelen med theras krigsfolks kött och uppå bergen spisa wille, och dricka theras blod. Hes. 39:

27. Hwem är blefwen förfärad för foglasång? Swar:

The Egyptier, tå Gud them med et sådant stort mörker straffade, at ingen kunde se then andra i tre dagar och nätter, och ingen kunde stå up af thet rum han war uppå, eller sådan gå, tå föll en sådan räddhoga och förskräckelse öfwer them, at the ock för foglarnas liufliga och söta sång förskräcktes, såsom för diefwulens spökelse. Wish. 17: 2 Mos. 12:

28. Uti hwilka foglar warda Prediko-Munkarna afmålade? Swar:

Uti Swalorna, ty lika som the äro hwita uti bröstet, och swarta på ryggen, qwittra mycket, och när man bedröfwar them, skada the boskapen, och med theras träck göra människorna blinda: Altså göra Munka-Presterna, bära inwärters hwita kappor, men utwärtes swarta, äro wigmunte, wilja reformera och mästra hela werlden, äro slätt förgiftige skalkar, blodgirige kättermästare, hwilka til ära och gods, lif och lefwerne them allom skada tilföga, som them något motstånd göra, förblinda med theras wilfarelse, och them allom til helfwetet föra, som them följa, säger then hel. Doct. Mart. Lutherus uti sit Bordtals andra Del. fol. 153.

29. Uti hwilken fogel warda the barfotade Munkar afmålade? Swar:

Uti Sparfwen; ty lika som Sparfwar äro

grå, tjufaktige och fråssare, lösaktige och okyske, och qwittra alla tider, skirp, skirp, skirp: Altså draga the barfotade Munkar grå kappor uppå, äro et oförskämt folk, som bortstjäla the rätt nödstälte maten ifrån munnen; ja, the röfwa the naturlige arfwingar bort theras arfwegods under gudaktighetenes sken, the ropa altid, gifwer, gifwer, förlossa theras slägt och wänner utur Skärselden, äro ock arge horehästar, som skämma andra mäns hustrur, döttrar och pigor. Lutherus ibidem.

30. Hwilka människor blifwa liknade wid Nattuglan? Swar:

Melancholiske människor, som krypa hit och thit uti winklar och wrår, och upäta sig sielfwa, Ps. 102: Jag är såsom en ensam fogel på taket, och lika som en Stenuggla i the förstörda städer.

31. Hwilken är then aldraminste och dock nyttigaste fogel? Swar:

Biet, såsom Syr. 10: säger: Biet är en liten fogel, och gifwer dock then aldrasötaste frukt.

Om Ägg.

1. Hwar blifwer talat om fogel-äggs uttagande? Swar:

Es. 10: Jag hafwer alla lands håfwor bortröfwat, såsom man församlar fogel-ägg, som öfwergifwen äro, och ingen fogel besitter.

2. Hwar blifwer talat om thet aldrawärsta ägg uti Bibelen? Swar:

Es. 59: The ligga på Basiliskes äggom: äter man theraf, så måste man dö; träder man ock ther uppå, så får man en huggorm ut.

3. Hwar

3. Hwar blifwer talat om äggs ätande uti Bibelen? Swar:
Uti Job. 6: Mon någor wiljä smaka thet hwita om äggeblomman?

4. Hwar blifwer talat om hinnan, som går omkringägget? Swar:
Job. 11: Och hinnan gick honom utaf ögonen, lika som huden af ett ägg.

5. Hwilken fogel utkläcker icke sina ägg? Swar:
Strutsen, såsom Gud sielf talar uti Job. 39: Strutsen lägger sina ägg på jorden, och låter heta jorden utkläcka them, han förgäter, at the måge warda trampat och något wildjur sönderslår them, han är så hård emot sina ungar, lika som the icke woro hans. Han aktar icke at han arbetar fåfängt, ty Gud hafwer förtagit honom wisdom, och hafwer intet förstånd gifwit honom.

6. Hwar talar Christus om ägg? Swar:
Matth. 7: Luc. 11: Hwilken ibland eder är then fader, om hans son beddes ägg af honom, mon han få honom en Scorpion? Kunnen i nu som onde ären, gifwa edor barn goda gåfwor, huru mycket mer skal eder himmelske Fader gifwa them then Hel. Anda som bedja honom.

XXIII. Om Fiskar.

1. När blefwo fiskarne skapade? Swar:
På femte dagen i werldenes skapelse, ty så skrifwes i 1 Mos. 1: Och Gud sade: Göre watnet af sig kräkande och lefwande diur, och Gud skapade stora Hwalar, och allehanda kräkande och lefwande diur, som watnet af sig gör, och wardt af afton och morgon then femte dagen.

2. Hwar liknar Gud sig wid en Fiskare? Swar:

Uti Hes. 32: Så säger HErren: Jag skal utkasta mit nät öfwer tig med en stor hop folk, hwilka tig jaga skola in uti min garn, och jag skal draga tig i land, och kasta tig uppå marken, at alle himmelens foglar skola sitta på tig.

3. Hwar blifwa the stora Swalfiskar uti Bibelen afmålade och beskrefne? Swar:

Uti Job. 41: Hwarest Gud sielf ther om således talar: Förskräckelige stå hans tänder alt omkring, hans kropp är lika som skölder sammanfästade hwar i annan, thet ena hänger in i thet andra, så at wädret går icke ther emellan, ther hänger hwar i annan, och hålla sig tilsamman, så at the icke kunna skiljas åt, hans njusande är såsom et glimmande ljus, hans ögon äro såsom morgonrodnans ögnahwarf, utaf hans mun fara bloß och eldbrandar. Utaf hans näso går rök, såsom utaf heta grytor och ketlar. Hans anda är glödande kol, och utur hans mun går låge. Han hafwer en starkan hals, och thet är honom lust, at han något förderfwar. Hans kötts ledamöter hänga wid hwarannan, the äro faste i honom, at han icke rörd warder. Hans hjerta är hårdt såsom en understen i qwarnen. När han reser sig, förfära sig the starke, och böljorna warda bedröfwade. Om man wil til honom med swärd, så rörer han sig intet, eller med spets, skott och harnesk. Han aktar järn såsom strå, och koppar såsom rutit trä, slungostenar såsom agnar, ingen Skytte honom försagar. Han lägger sig uppå thet skarpt är, såsom på dynga, han gör

at djupa hafwet sjuder såsom en gryta, och rörer thet ihop, såsom man blandar ena salfwo. Djupet aktar han som en gamlan gråhårotan, efter honom är wågen ljus.

4. Hwad skole wi oß genom fiskars tagande påminna? Swar:

Döden, hwilken oß oförmärkt ifrån thetta lifwet rifwa och taga kan, såsom man fisken oförmodandes utur watnet taga kan, såsom Salomon säger i Pred. 9: Lika såsom fiskarna warda fångne med en skadelig krok, och foglarna warda fångne med snarone, så warda ock människorna bortryckte i ondom tid, när han hasteliga kommer öfwer them.

5. Hwad skole wi oß tå påminna, när wi se at fiskar med kroken fångade warda? Swar:

HErrans Christi död, och hans segerwinning öfwer djefwulen, ty således förklarar then hel. D. Mart. Lutherus thet uti sit Bordtals första Del på thet 252 bladet: såsom en fiskare sätter en metmatk uppå kroken och then kastar uti watnet, och tå fiskarna therutaf äta wilja, upsluka the kroken, med hwilken the utur watnet dragne warda: altså hafwer ock HErren wår Gud giordt djefwulen, han hafwer kastat sin enfödde Son JEsum Christum här i werldene såsom en krok, och hängt Christi humanitatem, thet är, hans människlighet theruppå såsom en matk, efter hwilken djefwulen snappade och ätit hafwer, och therhos i kroken, thet är uti Christi Gudom bitit hafwer, och är ther utöfwer med all sin magt öfwerwunnen och fångad worden.

6. Hwad slags fiskar woro Judarna förbudne at äta? Swar:
The som intet spol eller fjäll hade. Ty så står i 5 Mos. 14: Alt thet som icke hafwer spol eller fjäll, thet skolen j icke äta, ty thet är eder orent.

7. Hwilka fiskar woro Judomen loflige at äta? Swar:
Alla the som spol och fjäll hade. 5 Mos. 14:

8. Hwar hafwer en fisk welat upäta en människa? Swar:
Then unge Tobiam, tå han sina fötter twätta wille i then Elfwen Tigris, tå spräng ther ut en stor fisk, och wille upsluka honom. Tob. 6:

9. Hwilken människa är af en fisk upslukad? Swar:
Propheten Jonam, tå han af Skeppsmännerna wardt kastad öfwer bord uti hafwet. Jon. 1:

10. Hwem hafwer lärdt bruka en fisks hjerta och lefwer emot ondt spökelse? Swar:
Ängelen Raphael, tå han sade til then unge Tobiam: När tu lägger et stycke af hiertat på glöden, så fördrifwer then röken allehanda ond spökelse, både ifrån man och qwinno, så at thet ingen skada mer göra kan.

11. Hwem hafwer lärdt göra ögna-salfwo af en fiske galla? Swar:
Ängelen Raphael, tå han sade til then unge Tobiam: Gallen af fisken är god til at smörja ögonen med, at hinnan thermed fördrifwas skal. Tob. 6:

12. På hwem hafwer fiskens galla fördrifwit hinnan? Swar:
På then gamla Tobiam, tå hans son smorde hans ögon med fiskens galla, gick hinnan honom utaf ögonen, lika som huden af ett ägg: Tob. 11:

13. Hwar äro the aldramäste fiskar blefne döde? Swar:
Uti Egypti land, tå Gud genom Mosen lät

före

förwandla alt watn i blod, så at alla fiskar dödde 2 Mos. 7:

14. Hwilken fisk hafwer haft penningar i munnen? Swar:
Then Petrus fick med kroken på Genezarets sjö, i hwilkens mun han fann en penning, thet är, en half Daler. Matth. 17:

15. Hwem hafwer på en tid fått mästa fiskar? Swar:
Petrus, tå han på Christi ord utkastade sin nät, beslöt han en mägta stor hop fiskar, at han thermed upfylte twå båtar, så at the begynte sjunka. Luc. 5:

16. Huru många hafwa the fiskar warit, som Petrus fick på Tyberias haf efter Christi Upståndelse? Swar:
Hundrade femtio tre, idel stora fiskar. Joh. 21:

17. Hwar blifwer talat om fiskarnas lek i watnet? Swar:
Uti Ps. 104: I hafwet krälar utan tal, både stora och små djur. Ther äro Hwalfiskar som tu giordt hafwer, at the theruti leka skola.

18. Hwar hotar Gud, at han fisken borttaga wil i flodene? Swar:
I Zeph. 1: Jag skal taga bort all ting utur landet, säger HErren, både folk och få, både himmelens foglar och fiskarna i hafwet. Ther hörer man klarliga hwad orsaken är, at luften nu icke mer så myckit fogel gifwer; ja, jorden gifwer liten frukt, och hafwet liten fisk, nemliga, at Gud för wåra synder skul tager bort sin wälsignelse, och sänder sin förbannelse, genom hwilken alt godt förtärdt warder, lika som halmen af elden.

XXIV. Om Watn.

1. Huru många watn äro flutne igenom Paradiset? Swar:
Fyra: Thet första kallar Moses Pison, thet är

en jordfrukt eller wätska, och är then store Elfwen i Indien, then man kallar Ganges. 1 Mos. 2:

Then andre kallas Gihon, och är then stora Elfwen uti Egypti land, then man kallar Nilum, såsom Syr. 24: witnar.

Then tredje kallas Hidekel, är en hastig löpande flod i Assyrien, then man nu kallar Tigris.

Then fierde är Phrat, then man eljest kallar Euphrates, och löper igenom Syrien, Armenien och Mesopotamien, och genom then staden Babylon, och ther faller han uti then floden Tigris. 1 Mos. 2, 15: Jer. 13, 46: 1 Macc. 3:

2. Hwilka äro uti Gamla Testamentet the alraberömligaste watn? Swar:

Först the fyra stora Paradis Elfwer, som Moses berömmer, at the guld och ädla stenar med sig föra, 1 Mos. 2: Hwilka ock i Syr. 24: berömmas.

Til thet andra, thet röda hafwet, hwilket Gud skilde ifrån hwart annat, och förde Israeliterna torrskodde therigenom, och åter straxt tilhopa fallit, och låt dränka the Egyptier, hwaraf thet i hela werldene är berömt wordet. 2 Mos. 14:

Til thet tredje, Jordan, hwilken Gud ock ifrån hwart annat delat hafwer, och fördt Israeliterna torrskodda therigenom, tå floden öfwerfull war. Jos. 3:

3. Huru bredt hafwer thet röda hafwet warit, tå Israeliterna gingo therigenom? Swar:

Utaf Ptolomei och andras skrifter synes, at thet fast femton miler bredt hafwer warit, på thet rumet, ther Israeliterna genomgångit hafwa,

twa, therföre hafwa the utan twifwel längre än en dag och natt warit uti thenna genomgången på resona.

4. Huru ofta hafwa Israeliterna gådt genom stor watn med torra fötter? Swar:

Twå gånger: Först igenom röda hafwet, thet Gud delade hwart ifrån annat: Thetta skedde then 10 April, i thet 2454 år efter werldenes skapelse. 2 Mos. 14:

Til thet andra, igenom Jordan, tå han som aldrafullast war, hwilken Gud ock skilde ifrån hwart annat, och beredde Israeliterne en wäg therigenom, thetta är ock skedt then 10 April år efter werldenes Skapelse 2494, Jos. 3:

5. Huru ofta är Jordan skild ifrån hwarannan? Swar:

Tre gånger: Först genom Josuam. Til thet andra, genom Eliam. Til thet tredje, genom Elisam.

6. Hwar hafwer järn flutit ofwan uppå watnet? Swar:

Uti Jordan, tå Propheternas barn höggo wed i Jordan, och en yxa afslapp och föll i watnet, tå tog Propheten Elisa en stör, och stötte honom ned på samma rummet, ther yxan nederfallen war, och strax flöt yxan up. 2 Kon. 6:

7. Hwad betyder thetta? Swar:

Thet är en härlig liknelse och uttydning om then kraft, som thet helga Dopet werkar uti oß, ty såsom järnet sank til grunden, förr än Elisa bad: altså falla ock alla människor för Dopet til grunden, såsom et tungt stycke järn. Men såsom järnet åter upflöt tå Elisa bad

bad, altså strax tå människan döpt är, flyter hon ofwantil in uti Guds nåde, såsom et lätt torrt trå, och synden kan henne icke mera såsom et järn til grunden sänka, Ambrosius Lib. 1. Cap. 4. de Sacramentis.

8. När skedde then aldrastörsta wattuflod? Swar:

Uti Syndaflodens tid, tå watnet flödde utöfwer hela werlden, och war så djupt, så at thet stod öfwer all berg, som under himmelen ligga; ja, thet stod femton alnar öfwer thet aldrahögsta berg. 1 Mos. 7:

Om Hafwet.

1. När är hafwet gjordt? Swar:

På then tredje dagen uti Skapelse tiden, tå HErren Gud sade: Församle sig alt watnet som i Himmelen är, uti besynnerlig rum, at thet torra må synas, och thet skedde så. Och Gud kallade thet torra jord, och watnets församlande kallade han haf. 1 Mos. 1:

2. Hwar kommer alt watnet tilhopa? Swar:

I hafwet, såsom Salomon säger i Pred. 1: Alla floder löpa i hafwet, dock warder icke hafwet theß fullare, til thet rum ther the utflyta, thit flyta the igen.

3. Hwem hindrar eller förmenar hafwet at thet icke öfwerflyter och förderfwar jorden? Swar:

Then alsmägtige Guden och Skaparen, såsom Syr. 43: betygar. Genom sit Ord förtager han hafwet, at thet icke bryter ut, och hafwer satt ther öar uti. Salomon uti Ordspr. 8: Han hafwer satt hafwena sit mål, och watnen, at the icke

icke skulle gå öfwer sin befalning. Job. 38: Jag förtog hafsens lopp med minom Dam, och satte thy bom och dörrar före, och sade: Alt härintil skal tu komma och icke widare, här skola tina stålta böljor sätta sig.

4. Hwilka människor äro hafwena lika? Swar:

The ogudaktige, som altid drifwa then ena skalkheten öfwer then andra. Såsom Es. 57: säger: the ogudaktige äro såsom et stormande haf, thet icke stilla wara kan, och thes wågar uphäfwa träck och orenlighet.

5. När är hafwet på thet aldrastarkaste utbrustit? Swar:

Uti thet 1656 året efter werldenes skapelse, tå Gud fördränkte och förderfwade werlden med Syndafloden, tå låt Gud hafwet utbrista, och alla stora djupsens källor, och himmelens fönster öpnade sig, at hela jordenes krets wardt betäckt och öfwerflödad med watn, och alle lefwande kreatur förgingos. 1 Mos. 7:

6. Hwilket är thet aldraskadeligaste watnet? Swar:

Thet döda hafwet, hwilket är blifwit på thet rummet, ther Gud upbrände och ödelade af himmelen med eld Sodoma och Gomorra städer eller land, hafwer warit wid paß otta mil långt, och warder kallat thet döda hafwet, therföre, at intet theruti hafwer kunnat lefwa, och thes watn är aldeles obeweklígt, at intet wäder kan drifwa thet til rörelse.

Midt i thetta hafwet upwäller och upbublar beck af afgrunden, såsom thet wore drifwit up af en stor eld, och thet becket gör thes watn så tiockt och segt, at ingen ting theruti til grunden sjun-

iunka kan, och intet skepp kan theruti wända sig. När en människa går theruti, kastar watnet henne strax therut, och swäfwar öfwer henne, at hon intet kan komma fort. På thetta hafwet är altid en swart rök, som alla Metaller rostiga gör, huru wäl de ock polerade warda, och när wädret blåser, kan ingen wara när thetta hafwet, för then förfärlige stank och luft, som wädret af sig drifwer. Kring om thetta hafwet wäxer ock allehanda träds frukt, hwilke utwärtes synas ganska härlige wara, men när man them sönderslår, äro the inwärtes fulla med aska och ond lukt. Man finner ock kring om thetta hafwet, uti bergen och på landet, många märkelige tekn til et stort brinnande, och är uti en summa en eländig och grufwelig liknelse omkring thetta hafwet til watn och land, så at ingen människa eller kreatur kan ther blifwa boendes. Munster. in Cosmograph. .Fol. 1105.

7. Hwar warder oß i Skriften befalt at betrakta thetta hafwets lägenhet? Swar:

Uti Wish. 10: The fem Städers ödeland, hwilket ännu mycket ryker, til witnesbörd öfwer landskona, samt med trän, som omogen frukt bära, och Saltstoden som ther står til then otrogna siälens åminnelse. Item, 2 Pet. 2: Gud hafwer giordt the städer Sodoma och Gomorra til aska, omstört och fördömt them, och satt för en efterdömelse them ogudaktigom, som sedan komma skulle.

Hwilket är thet underligaste och bästa flytande watn? Swar:

Then stora floden Nilus, som flyter igenom Egyp-

Egypten, och begynner årligen wåxa på S. Johannis dag, och sedan altid mer och mer förökar och förmerar sig, så at när solen kommer wäl i Lejonet, går hon allestädes öfwer och betäcker hela Egypti land, undantagandes the städer, byar och gårdar som ligga uppå högar och berg, them watnet icke räcka kan. Och när solen kommer uti Jungfrun, begynner åter watnet sätta sig, sålunda, at thet hundrade dagar efter sit upstigande, kommer alt uti förra rum och stad eller lopp igen.

Och är thetta et stort under med thenne floden, ty när annat watn öfwerflödar, så gör thet årswäxten på åkren skada, förer matjorden bort, men sand och sten låter thet blifwa qwar; men thenna floden gör hela Egypten med sit öfwerflödande en märkelig fördel, ty hon förer med sig en fast slem och dynga, som fäster sig så hårdt wid jorden, hwilken henne så wäl igenomsopar, at hon therutaf mycket fruktsam blifwer, ransaka härom 1 Mos. 2, 23: Syr. 24:

9. Hwilke äro the berömligaste watn i Nya Testamentet? Swar:

Thet första är Jordan, wid hwilken Johannes predikade, och många tusende människor döpte, i hwilken HErren Christus ock är döpter worden, hos hwilken fadren af himmelen talat och sagt hafwer: Thenne är min käre Son, i hwilken jag hafwer et godt behag, ther ock then Helge Ande ned af himmelen uti en Dufwo liknelse på Christum nedfaren är. Matth. 3:

Thet andra watnet är sjön Genezaret, i thet

Gö-

altileeiske landet, som är tiugu mil långt, på
hilket HErren Christus ofta predikat hafwer,
ordt järtekn och underwerk, ther han ock alla
na Lärjungar til Apostla-ämbetet kallat haf-
er, hafwer ock ther ofta befalt wäder och watn,
thet måste wara stilla, theröfwer han ock gån-
t hafwer, såsom på et torrt land, och tå Tull-
nningen felade för honom, bödh han S. Pe-
um theruti taga en fisk, af hwilkens mun han
rbemälte Tullpenning tagit hafwer.
I thenne siön dref Christus uti Petri nät så
ånga fiskar, at han thermed upfylte twå bå-
r. På thenna siön uppenbarade HErren Chri-
ls sig efter sin upståndelse, och dref uti S. Pe-
i nät hundrade tre och femtio stora fiskar, hölt
ther måltid med sina Lärjungar. Joh. 21:
Thet tredje watnet är Fåradammen uti Je-
salem, Bethesda kallad på Hebreisko, i hwil-
n Ängelen af Himmelen nedersteg alla år på
ingesdagen, och rörde watnet, och hwilken af
e siuke förs nedersteg i watnet sedan thet rört
ar, han blef helbregda af siukdomen, ehwad
ikdom han hade, hwarföre war ther altid en
r hop med siuka människor, som wäntade ef-
watnets rörande. Joh. 5:

När äro the aldramäste människor drunknade uti watnet? Swar:
Uti Syndaflodens tid, tå alla människor i he-
wida werlden woro drunknade, undantagan
Noach med sina, som i Arken woro uppehåll-
. 1 Mos. 7:
Item, uti Israels barnas uttågande af Egyp-
ten,

ten, tå Gud fördränkte Konung Pharao uti thet röda hafwet med hela hans Krigsmagt. 2. Mos. 14:

11. Hwem är fallen i thet aldradjupaste watnet? Swar:

Propheten Jonas ther han af hwalfisken förder wardt uti hafsens djupaste grund, såsom han sig beklagar Jon. 2: Tu kastade mig uti djupet, midt i hafwet, så at floderna kommo omkring mig, alla tina wågor och böljor gingo öfwer mig, jag sank neder til bergsgrunden.

12. Hwilka watn flyta öfwer sig? Swar:

Enkors och the eländigas tårar, som Syr. 35: säger: Enkones tårar flyta wäl neder åt kinbenet, men the ropa upåt öfwer honom som them uttrångt hafwer.

13. Hwem förer watnet uti harnesk? Swar:

HErren Gud sielf, tå han tillåter watnet frysa, ty således talar Syr. 43: Gud låter thet kalla nordanwäder blåsa, så blifwer watnet til is. Ther watn är, ther blås ther öfwer, och drager watnena såsom et harnesk på.

14. Hwar är thet bittraste watn wordet sött? Swar:

Uti then öknen Mara, ther war et sådant bittert watn, at hwarken människor eller fänad kunde thet dricka, men så snart som Moses efter Guds befallning kastade et trä theruti, blef thet sött, hälsosamt och ljufligt til at dricka. 2 Mos. 15:

15. Hwad betyder thenna liknelsen? Swar:

Thet är en härlig målning til korsens bitterhet, uti sötma förwandlad, ty allehanda kors och anfäktning tyckes wårt kött och blod af naturen wara surt och bittert, skadelig och odrägelig,

lig, men så snart wi lägga theruti Christi bittra lidandes trå, blifwer thet sött, thet är, når wi i trone betrakte hwad för stort lidande, ångest och bitter död Christus för oß på korssens trå lidit hafwer, tå skal wårt kors wara oß drägeligit, såsom then hel. Gregorius hårliga talar: Si passio Christi ad memoriam revocetur, nihil adeo durum, quod non æquo animo toleretur.

Thet år:

Christi pino af allom aktas bör
Och för korsset ej befrukta hår.
Ty thet en söt och lått börda år,
Hjelp mig thet båra, o HErre kår.

16. Hwar år ondt watn genom salt godt gjordt? Swar:

Uti Jericho, ther inbyggarena sade til Propheten Elisa: Hår år godt at bo uti thenna staden, men hår år ondt watn, och landet ofruktsamt. Tå befallte han them, at the skulle få honom et nytt kåril med salt, och gick thermed til wattukällorna, och kastade saltet theruti, och sade: så säger HErren, jag hafwer gjordt thetta watnet helbregda, ingen död eller ofruktsamhet, skal hårefter komma theraf. Altså wardt watnet helbregda alt intil thenna dag, efter Elise ord, som han talade. 2 Kon. 2:

17. Hwem hafwer sedt thet aldrahelsosammaste watn? Swar:

Propheten Hesekiel, ty honom blef wister en ström af Ängelen, som flöt utaf Templet i hafwet, af hwilket alt hafsens watn wardt hålsosamt, och alt thet som lefde och rörde sig, skulle wara helbregda och lefwande, så framt thenne ström kunde komma thit. Hes. 47:

18. Hwem

18. Hwem hafwer föraktadt bruka watnet? Swar:
Naeman, Höfwitsmannen utaf Syrien, tå Propheten Elisa befalte honom, at han skulle gå bort och twå sig siu gånger uti Jordan så skulle han blifwa ren utaf sin spetälska, tå blef han wred, och föraktade detta rådet, och sade: Jag mente han skulle komma hitut til mig, och gå fram och åkalla sins Herres Guds Namn, och med sine hand taga på rumet, och såbota spetälskan: äro icke Amana och Pharphars watn i Damascon bättre än all watn i Israel, at jag måtte twå mig theruti och warda ren, och wände sig och for sin wäg med wrede. 2 Kon. 25:

XXV. Om Skepp och Seglats.

1. Hwar talar Skriften om Seglats upfinnande? Swar:
Uti Wish. 14: Skepp äro upfundne thertill, at man näring thermed söka skal, ty efter tu icke wilt at thet fåfängt ligga skal, som tu genom tina wishet skapat hafwer, så sker thet, at månniskorna wåga sit lif in uppå et sådant fögo trä, och warda i skeppena behåldne, med hwilko the genom hafsens wäg fara, men tin försiktighet regerar thet, o! Fader, ty tu gifwer ock wäg i hafwena, och midt i wågene et trygt lopp.

2. Hwar blifwer sjöresande måns fara beskrifwen? Swar:
Uti Ps. 107: The som med skepp på hafwet fara, och drifwa sin handel til sjös, the hafwa förnummit HErrans werk och hans under i hafwet, tå han et stormwäder upkastar, som böljorna uplyfta, at the fara up åt himmelen, och falla åter neder til afgrunden igen, så at theras

siäl förtwiflade för ångest, at the raglade och staplade såsom en drucken, och wiste intet råd mer, til thes the ropade til HErren i sine nöd, och han förde them utur theras ångest, och stilte stormen, at böljorna saktade sig, och the woro glade, at thet stilla wardt, och han förde them til lands efter theras önskan.

3. Hwad för waror hafwer Salomons skepp fördt? Swar:

Af Ophir, som ligger i Indien, förde the hwart tredje år guld, silfwer, fielsben, ådla stenar, Elphenben, Hebenträ, Apor och Påfoglar. 1 Kon. 10: 2 Chron. 8, 9:

4. Huru mycket guld hafwer Salomons skepp första resan fördt? Swar:

Fyrahundrade och tjugu Centener. 1 Kon. 9:

5. Hwar står et exempel om en farlig skeppsresa i gamla Testamentet? Swar:

Hos Propheten Jona, tå han wille fly ifrån Gud på hafwet, kom et sådant wäder, och en sådan storm uphof sig på hafwet, at skeppsmännerna intet annat wiste, än at skeppet skulle söndergå, och the alle skulle förgås, hwarföre the efter kastad lott, kastade Jonam i hafwet, at hafwet måtte them stillat warda, medan Gud för Jone flyktighet skul, et sådant owäder häde komma låtit. Jon 1:

6. Hwem hafwer på en kort tid gjordt then långsta och underligaste sjö-resa? Swar:

Propheten Jonas, som i tre dagar och nätter war uti Hwalfiskens buk inneslutten, widt och bredt, här och ther omkring hafwet faren är; ty wid Joppe hafwer Hwalfisken honom upswulget, och honom uti sig såsom i et skepp inlastat, Jon 1:

Och

Och twärt öfwer then Euxiniske hafsändan honom utsputat eller på landet satt, såsom Josephus Lib. 9. Cap. 11. skrifwer de Antiquitat. följer förthenskul theraf, at Hwalfisken, af Guds magt drifwen, hafwer hwar tima skutit sig fyra mil, och med honom summit om hela lilla Asien, är med honom genom det Egeiske haf och för Constantinopel, och ther thet smala Sundet igenom skutit, in uti thet Euxiniske haf wid Constantinopel, och således i tre dagar och tre nätter fört Jonam twåhundrade och femtio mil, ty så långt räknar man ifrån Joppe in til thet Euxiniske hafwet, thet må wäl kallas then aldrasälsammaste och underligaste sjö-resa, Itinerarium Vet. Test. folio 195.

7. Hwar finne wi exempel om farliga sjöresor uti Nya Testamentet? Swar:

Til thet första, i Matth. 8: Tå Christus färdades med sine Lärjunngar, uppå hafwet, och sof uti skeppet, tå uphof sig et sådant stormwäder, at skeppet med watturwågar öfwertäkt wardt, och Lärjungarna mente, at the skulle förgås, men så snart som HErren näpste hafwet och wädret, wardt thet stilla lugnet.

Til thet andra: Uti Ap. G. 27: läse wi: Tå Paulus med några andra fångar wardt förd til Rom, uphof sig et sådant owäder uti hafwet, at ingen sol, måne eller stjernor syntes i många dagar, och skeppet wardt drifwit af stormwädret ifrån thet ena rummet til thet andra, så at the alle mißtröstade om lifsens wälfärd, och för stor ångest och arbete icke ätit hade i fjorton da-

gar och nätter, och alt gods och waror blefwo öfwer bord utaf skeppet kastade i hafwet, och skeppet stötte på sidstone i stycker sönder wid ön Melite eller Maltha, dock likwäl blef genom Pauli böns kraft behållne, tuhundrade sex och sjutio människor, som i skeppet behållne och til lands summo, och icke en omkom eller drunknade, såsom Gud Paulo thet i synena uppenbarat hade.

8. Hwar blifwer skeppets Roder ihogkommit? Swar:

Uti Jac. 3: Si, skeppen, ehuru stor the ock äro och af starkt wäder drefne, warda the dock likwäl omwände med et litet roder, ehwart Rodermannen wil.

XXVI. Om Brunnar.

1. När äro Brunnar blefne? Swar:

På tredje dagen i skapelsetiden, tå Gud afsöndrade watnet ifrån jorden, tå häfwer somt förstuckit sig uti jorden, och thertil källor och brunnar wordet. 1 Mos. 1:

2. Hwar är en frisk brunn utaf en hård torr sten ursprungen? Swar:

Uti öknen wid then staden Raphidim kallad, tå Israels barn hade intet til at dricka, tå slog Moses efter Guds befallning med sin staf uppå hårda torra hälleberget, och strax utflöt en stor hop watten af henne. 2 Mos. 17:

3. Hwar är en brunn af ett torrt ben ursprungen? Swar:

Tå Simson med et åsnakindbben tusende Philisteer slagit hade, och war så trött och magtlös worden, at han mente thet han skulle hafwa dödt, tå åkallade han HErren om wederqweckelse,

se, tå öpnade Gud en Oxlatand i kindbogan, och hårutaf utsprång en frisk brunn, af hwilken han sig i sin stora törst wederqweckte: therföre heter ock rummet Åkallarens kinboga brunn, alt intil thenna dag. Dom. 15:

4. Hwem är en Ängel uppenbar worden wid en brunn? Swar:

Agar, Sare piga, ther hon bortlupen war ifrån sin matmoder, och satt wid brunnen uti öknena på wägen til Sur, tå uppenbarade sig HErrans Ängel för henne och sade: Wänd om til tina Fru igen och ödmjuka tig under hennes hand. Yttermera sade han: at Gud wille wälsigna henne, och at af hennes lifsfrukt skulle komma såmycket folk, at ingen them räkna kunde. 1 Mos. 16:

5. Wid hwilken brunn är thet aldramästa folk borto blifwit? Swar:

Först wid brunnen när Herda-huset, hardt när Samaria, ther fick Jehu fatt på twå och fyratio Konung Ahasie bröder, och låt dräpa them alla. 2 Kon. 10:

Sedan wid brunnen i Mizpa, ther slog Ismael på et bedrägligt sätt sjuttio Sichemiter, Jer 41:

6. Hwem hafwer med största fåra hämtat watn utur en brunn? Swar:

The tre Davids kämpar, tå the Philisteers Här låg i Bethlehem, och David war lysten at dricka utaf brunnen i Bethlehem under porten, tå föllo tre hieltar in uti the Philisteers lägre, och hämtade watn utur brunnen i Bethlehem under porten, och boro til David, men han wille icke dricka thet, medan the hieltar sit lif för hans lusta skul wågat hade. 2 Sam. 23:

7. Hwilken brunn år worden upfylt med döda kroppar? Swar:
Konung Assa brunn i Mizpa, hwilken then mördaren Ismael upfylte med the Chaldeers, Judars och Sichemiters dråpne kroppar. Jer. 41:

8. Hwar blifwer then båsta Brunn ihogkommen? Swar:
Es. 12: I skolen ösa watn med glädje af salighetenes brunn. Item, Zach. 13: På then tiden skal Davids hus och Borgarena i Jerusalem hafwa en fri och öppen Brunn emot synder och orenlighet.

9. Hwad betyder thenna Brunn? Swar:
Thet betyder JEsu Christi sår, som han för wåra skul på korssens trå fått hafwer, af hwilka wår salighet, sundhet och renhet sanfårdeligen kommen år, såsom Es. 53: såger: Genom hans sår åre wi helbregde wordne. Och then hel. Johannes såger 1 Joh. 1: JEsu Christi Guds Sons blod renar oß ifrån alla synder.

10. Hwars brunnar åro för afund skul igentåpte wordne? Swar:
Patriarchen Isaacs brunn, tå han uti Gerar en främling war, tå mißunte inwånarena honom, at Gud begåfwade honom med jordenes gröda så runDeliga, at han fick hundradefalt frukt af thet legda landet, och therföre igentåpte the alla hans upgrafne brunnar, at han med boskap måste draga på et annat rum. 1 Mos. 26:

11. Hwem hafwer uti en brunn undsatt sitt lif? Swar:
Jonathas och Ahimiaaz, Davids twånne bespejare, tå Absalom jagade efter them och wille dråpa them, stego the neder i en brunn, och låto breda et täckelse öfwer brunnens hål, och gryn

uppå

uppåslås, och blefwo altså bewarade, at the icke blefwo fångade eller dråpne. 2 Sam. 17:

12. Hwar blifwer talat om then wärste brunn? Swar:

Uti Upp. B. 9: Ther ser Johannes afgrundens brunn uplåtas, af hwilken en stor rök upsteg, så at Solen och luften är therutaf förmörkad blefwen, af hwilken rök kommo förfärlige Gråshoppor, hwilkom magt gifwit war, at plåga människorna i fem månader.

13. Hwar hafwa Israeliterne funnit mäst brunnar? Swar:

Uti then öknen Elim, ther funno the tolf watubrunnar, och sjuttio Palmträ, ther lägrade the sig. Elim, märker så mycket som Hjorta-skog, therföre at Hjortar och annor wildjur äro ther församlade til at dricka. 2 Mos. 16:

14. Hwar äro brunnar blefne förrådde? Swar:

Uti Bethulia, tå Holofernes lät afhugga Slußarne, igenom hwilka watnet sin ingång hade uti staden, och hade likwäl hemlige brunnar wid muren, af hwilka the hämtade watn i staden. tå kommo the Ammoniter, och kungjorde thet för Holofernes, och bewekte honom, at låta lägga wid hwar brunn hundrade krigsknektar eller män, på thet the uti Bethulia slätt intet watn bekomma skulle, at stor nöd och törst war uti staden, til thes Gud halp them. Judit. 7:

XXVII. Om Paradis och Lustegården.

1. När är Paradiset skapat och beredt? Swar:

På sjette dagen, sedan Adam war skapad, ty så skrifwes i 1 Mos. 2: Och HErren Gud plantera-

terade en Lustegård uti Eden öster ut, och satte ther in människona som han giordt hade.

2. Hwar hafwer Paradiset warit belåget? Swar:

Moses säger, thet hafwer warit belägit öster ut, och kallade thet rummet Eden, 1 Mos. 2: Härigenom äro somlige af Lärarena i then meningen, at thet skal hafwa warit uti then Ängden, ther staden Jerusalem är sedan bygd worden, samt thet förlofwade Landet, som ligger wid Jordans flod öster ut, och stadfästa theras mening med thessa Skriftenes Språk, 1 Mos. 13: Then ängden wid Jordan war lika som Guds Paradis. Och Es. 51: HErren hugswalar Zion, och han tröstar all theß öde, och gör theras öde såsom Lustgårdar, och theß Hedemark såsom en HErrans Örtegård, glädie och frögd skal man ther inne finna, tacka och låfsiunga. Så skrifwer ock then Historiske Skribenten Josephus, at kring om Jerusalem hafwer warit härlige Lust- och Trägårdar, til tre mils wägs, hwilka allehanda härlig och wälsmakande frukt burit hafwa.

Abenezra förmäler, at wästan til wid staden hafwer warit et berg, hwilket man Gihon kallade, och på samma berg war en öfwerflödig wattukälla utsprungen, then man kallade Gihons brunn, och menar, at then samma skal hafwa warit en af the fyra Paradisens wattuströmmar, then Moses ock kallar Gihon, 1 Mos. 2: Om thetta berget och brunnen blifwer ock talat i Es. 7: 1 Kon. 1: 2 Kon. 20: vide Itinerarium Fol. 59.

3. Hwem til goda är Paradiset planterat? Swar:

Människan och alla hans efterkommande hafwer

wer Gud thet til boning planterat, lust och glädie, såsom 1 Mos. 1: skrifwer: HErren Gud planterade en Lustegård, och satte människan ther in.

4. Hwad kallas thet rummet ther Paradiset är belägit, och hwad betyder thet namnet? Swar:

Moses kallar thet Eden, thet heter så mycket som wällust, hiertans frögd, och en härlig beprydelse, låtandes thermed förstå, at therutt hafwer warit alt hwad som tiente til kroppsens och ögonens förlustning: för kroppen, allehanda härlig wälsmakande frukt: för ögonen, allehanda härlig och skön wärt, underlige diur och foglar, Guld och ädla stenar, hwilket ock watnet theruti med sig fört hafwer. 1 Mos. 2:

5. Hwar blifwer thet andeliga Paradiset beskrifwit, hwilket Christus i städer för thet jordiska hafwer förwärfwat? Swar:

Uti Upp. Bok. 22: Och Ängelen wiste mig ena klara Elf med lefwande watn, klar som Christiall, then gick ifrån Guds stol och Lamsens, midt uppå hans gator. Och på både sidor wid Elfwena stod lifsens trä, bärandes tolffalt frukt, och bar sina frukt alla månader, och löfwen af trädet tiente til Hedningarnas helbregdo, och intet förbannat skal wara mer, utan Guds och Lamsens stol skal blifwa theruti, och hans tienare skola honom tiena, och the skola se hans anlete, och hans namn skal wara på theras anlete, och natt blifwer icke mer, och the behöfwa icke lius, ty HErren Gud uplyser them, och the skola regera ifrå ewighet til ewighet.

6. Hwem är uprykt worden alt in uti Paradiset? Swar:

S. Paulus, såsom han säger 2 Cor. 12: Jag kän-

känner en man, han wardt uprykt til Paradis, han hörde outsäjelig frögd, hwilken ingen människa säja kan.

7. Hwem är blefwen wister i thetta Paradiset? Swar:

Röfwaren wid Christi högra hand, til hwilken Christus sade: I dag skalt tu wara med mig i Paradis. Luc. 23:

8. Hwar blifwer Paradiset ock androm trognom utlofwat? Swar:

Uti Upp. B. 21: Then som winner, han skal få alt thetta äga, honom wil jag gifwa til at äta af lifsens trä, som står midt i Paradis.

Om Lustegårdar.

1. Hwilka äro the berömligaste Lustegårdar i then Helga Skrift? Swar:

Thessa tre: Then förste är then härliga Paradis Lustegården, i hwilken Gud hafwer satt the förnämsta människor, i hwilken the thet jämmerliga fallet bedrefwo, utur hwilken Gud them ock för theras synder skul utkastade. 1 Mos. 2, 3: Then andra, är örtegården Gethsemane wid oljoberget, i hwilken HErrans JEsu Christi pina begyntes ther han med synden, Guds wrede, Lagen, döden diefwulen och helfwetet, en stor och allwarsam strid och kamp hållit hafwer, at hans siäl war bedröfwaden i döden, skalf och bäfwade såsom et löf, och swettades blodig ångestswett, så at en Ängel kom af himmelen och tröstade honom. Math. 26. Marc. 14: Luc. 22: Joh. 18: Then tredie är Josephs Lustegård, i hwilken Christus är worden begrafwen, och är på tredje

die dagen ifrån the döda upstånden, och wårt Återlösnings-werk fulländadt hafwer, i hwilken Guds Änglar sig ock uppenbarat, och om Christi upståndelse predikat hafwa. Matth. 27: Luc. 23: Joh. 19:

2. Hwar blifwer talat om en stubbåkers lustegård? Swar:

Es. 1: Hwad ännu qwart är af Dottrene Sion, thet är lika som en Waktebod uti stubbåkren.

3. Hwar blifwer talat om Nötters örtegårdar? Swar:

Uti Höga Wis. 6: Jag är nedergången i Nötegården, til at skåda telningarna wid bäcken.

4. Uti hwilken Lustegård är then aldrastörsta skadan skedd? Swar:

Uti Paradis, ther Adam syndade, och kom hela människones släkte uti en ewig död och fördömelse. 1 Mos. 3:

5. Uti hwilken Lustegård är then aldrastörsta nytta och gagn uträttat? Swar:

Uti Oljobergens Lustegård och Josephs, ther Christi lidande begyntes, och han ifrån the döda upstånden är, och hafwer återlöst hela människones släkte ifrån döden, diefwulen och helfwetes magt. Matth. 26, 27, 28:

6. Hwem beskrifwer sådana skada och båtnad på thet kortaste? Swar:

S. Paulus Rom. 5: Genom Adams synd äro månge wordne syndare, så wardt ock förens lydno skul många rättfärdiga, genom Adams synd är fördömelsen kommen öfwer oß alla, så kommer ock genom ens rättfärdighet lifsens rättfärdighet öfwer alla människor.

7. Hwarpå skole wi tänka, när wi uti Lustgårdar spatsera? Swar:

På Adams fall, hwad skada thet oß gjordt, och

på

på Christi lidande och betalning, hwad nytta thet oß gifwit hafwer, såsom S. Paulus säger 1 Cor. 15: Genom en människa är döden, och genom en Människa the dödas upståndelse. Ty såsom alle dö uti Adam, så skole ock alle i Christo warda lefwande giorde.

8. Hwar underwisar Christus Trägårdsmästare? Swar:

Matth. 12: Sätter et godt trä, så warder frukten god, eller ock sätter et ondt trä, så warder frukten ond, ty af frukten känner man trädet. Item, Luc. 13: At när trädet icke är godt, skola the icke strax afhugga och uprycka thet, utan grafwa och göda omkring thet, och sedan förwänta frukt.

9. Hwar är Christus uppenbarad uti en Trägårdsmästares skapnad? Swar:

Uti Josephs trägård, tå han ifrån the döda upstånden war, uppenbarades han Maria Magdalena i en Trägårdsmästares skapnad. Joh. 20:

10. Hwem hafwer gömt sig uti Lustgården? Swar:

Först Adam och Eva, tå the hade syndat, och fingo höra Gud tala, gömde the sig bakom trän. 1 Mos. 3:

Til thet andra, the twänne gamla Domare uti Babylon, som lurade på then fromma Susanna. Historia Susannæ.

11. Hwilken qwinna är uti enom Trägård til lif och lefwerne i fara kommen? Swar:

Susanna, tå hon twådde sig i Trägårdenom, hade hon så när mist sin ära, lif och lefwerne. Item Eva, tå hon trodde Ormens söta ord, och handlade emot Guds förbud, kom sig sielf, sin man Adam,

Adam, och alle theras efterkommande i nöd och död, 1 Mos. 3: Såsom wi härliga therom sjunga: Ormsens list Evam beswek, At hon är platt affallen, Ifrån rättwisan och Guds kärlek, Ther med hon på oß alla, Kom ewig död, Ty war af nöd, At Gud oß skulle gifwa, Sin kära Son, Nådenes Thron, I then wi måtte lefwa.

XXVIII. Om Trän.

1. När äro trän skapade? Swar:

På tredje dagen; ty så skrifwer Moses 1 Mos. 1: Jorden lät wäxa af sig allehanda fruktsamma trän, som bäro frukt efter sin art, och hade sit egit frö i sig sielfwo på jordene, och jorden lät upgå trä, som buro frukt, och hwart och et hade sit egit frö i sig sielf.

2. Huru mångahanda slags trän hafwa stått i Paradiset? Swar:

Träggehanda slags: Först allehanda fruktsam Äppleträ, tjenlige människorna til spis och näring, hwars frukt wida öfwergick the ädlaste träs frukt, kunna finnas, uti smak och lukt, i wätska och kraft.

Til thet andra, Lifsens Trä, genom hwilkens frukt människan hade blifwit uti en blomstrande ungdom, god hälsa och sundhet, och oförändrad starkhet.

Til thet tredje, Kunskapsens Trä på ondt och godt, wid hwilket Adam och Eva, med theras barn, skulle på alla Sabbather hafwa kommit tilsammans, och sig påmint om HErrans bud och befallning, och tackat Gud theras Skapare

för

för sina wälgärningar, af hwilket the genom olydno sig til döds ätit hafwa. 1 Mos. 2, 3:

3. Hwem hafwer sedt thet aldrafruktsammaste trä? Swar:

Adam och Eva hafwa utan twifwel sedt i thet jordiska Paradiset, thet aldraädlaste och fruktsammaste trä, hwilket Gud sielf ther uti planterat hade, hwars like ingenstädes på jorden warit hafwer, 1 Mos. 2: Men S. Johannes Evangelisten hafwer sett Lifsens Trä uti thet himmelska Paradis, ståndandes på båda sidor wid lefwandes wattukällor, som alla månader bar tolffalt frukt, Upp. B. 22: Thet samma hafwer ock Hesekiel sedt, såsom är therom til at läsa i Hes. 27:

4. Under hwad slags trä hafwer Propheten Elias sofwit uti öknen? Swar:

Under et stort Enebärsträ, ty så står i 1 Kon. 19: Elias gick ena dagsresa in i öknena, och satte sig under et Enebärsträ, och bad hans siäl måtte dö, och han lade sig, och sof under Enebärsträdet.

5. Huru mångahanda slags människor hafwa sedt lifsens trä? Sw.

Treggehanda slags: Först Adam och Eva, som thet sågo uti Paradiset. 1 Mos. 2:

Til thet andra, Hesekiel, hwilkom en Ängel thet wiste med oblekna eller owisnade blad, och oförwisnad frukt, hwars frukt tjente til mat, och bladen til läkedom. Hes. 47:

Til thet tredie, Johannes Evangelisten, hwilken ock af enom Ängel wister wardt lifsens trä, wid lefwande wattukällor ståndandes, och bar alla månader tolffalt frukt, uti Upp. B. 22:

6. Hwar warder oß ock lifsens trä wist, utlofwat och tilsagt? Swar:

Uti Upp. B. 2: Honom som öfwerwinner, wil jag gifwa äta af lifsens trä.

7. Hwar befaller Gud skona trån, når man fører krig? Swar:

Uti 5 Mos. 20: Om tu måste långe ligga för en stad, emot hwilken tu strider til at intagan, så skalt tu icke förderfwa trån, så at tu låter yxen komma på them, förty tu kan åta theraf, therföre skalt tu icke afhugga them, men the trå som ingen frukt båra, them skalt tu förderfwa och afhugga, och bolwerke theraf emot staden göra.

8. Under hwilket tråd hafwer Gud hwilat sig? Swar:

Under et Terebint-trå: ty tå Abraham bodde uti then lunden Mamre, och Gud besökte honom uti tre måns skapnad, hölt måltid och wånligt tal med honom, bad Abraham them hwila sig under et stort grönt trå, som stod wid hans tjålls dörr, 1 Mos. 18: Thetta tråd säger Josephus och Egesippus, the twånne berömligaste Historie-Scribenter, hafwer warit et Terebint-trå, som år grönt både winter och sommar, hwars wålluktande wåtska år hålsosamt til låkedom, och skal hafwa stått hart når Hebron, ifrån werldenes begynnelse, intil Keiser Constantini Magni tid, och år aktat och hållit för et hårligt trå, och af många månniskor besökt wordet, emedan HErren Gud uti månniskors skapnad, och Personers Trefaldighet, uppenbarade sig för Abraham under tråd: hwarföre ock Keissarinnan Helena hafwer låtit upbygga et kosteligit Tempel wid thetta trå, then helga Trefaldighet til åro, skrifwer Nicephorus Lib. 8 Cap. 30.

9. Under hwad trå år en Ångel sedd worden? Swar:

Under et Ektrå i Ophra fant Gideon en HErrans Ångel, hwilken förde honom the tidender,

at

at han skulle frälsa Israels folk ifrån the Midianiters hand, som är til at se i Dom. 6:

10. Under hwad trå äro många Änglar sedde wordne? Swar:
Under et Myrtenträ, såg Propheten Zacharias många Änglar sitta på bruna, röda och hwita hästar, the ther sade: at the hade dragit genom landet, och stillat thet oroliga folket. Zach. 1:

11. Hwar utlofwar Gud tråns fruktsamhet? Swar:
Uti 3 Mos. 26: Om i hållen min bud, så skal landet gifwa sin wäxt, och trän på marken båra sin frukt.

12. Hwilken är then berömligaste skog i hela werlden? Swar:
Then skogen Libanon, som ligger emellan Phenicia och Galilea, och blifwer högt berömd för the härliga trå, som ther i hoptals wäxa, och til stora härliga byggnader tienlige äro, af thenna skogen hafwer Salomo låtit hugga til Templet och Konunga-huset, Cedre, Cypreß och annor kostelig trå til byggning. 1 Kon. 5:
Uti thenna skogen wäxte Rökelse, Myrthen, Aloes, Cynamon, och mycket kosteligt win. Hos. 14: Neh. 1: Högaw. 1: Syr. 40: 5 Mos. 2, 3, 11: Jos. 11, 12:

13. Uti hwilken skog hafwa the måste skogshuggare warit? Swar:
Uti Libanons skog hölt Konung Salomon hwarje 2 månader tio tusend män, som honom Cedre- och annor kostelig trå nederhöggo til Templets och hans hus byggning. 1 Kon. 5:

14. Hwem hafwer sedt thet aldrastörsta trå? Swar:
Konung Nebucadnezar i Babel, han såg uti en syn et trå, at thet war så högt, at thet räckte up

up i himmelen, och utwidgade sig öfwer hela landet, thes qwistar woro däjelige, och båro myken frukt, ther alle af äta kunde, all diur i marken funno skugga under thy, och foglarne under himmelen satte sig på thes qwistar, och alt kött hade sin födo theraf. Dan. 4:

15. Hwad betyder thet stora trä? Swar:

Thet betyder thet stora Konungariket, then stora magt och wälde, som Gud Nebucadnezar förlånt hade, landet och folket til nytta och beskärm, såsom Daniel thet således förklarar: Trädet som tu sågst, at thet war stort ock tjockt, och theß högd räckte up i himmelen, och utwidgade sig öfwer hela landet, thet äst tu HErre Konung, tu som så stor och mägtig är, at tin magt räcker up i himmelen, och tin myndighet in til werldenes ändar. Dan. 1.

16. Hwar blifwer talat om en korg full med Sommar-frukt? Swar:

Uti Am. 8: HErren, HErren wiste mig ena syn, och si, ther stod en korg med Sommar-frukt.

17. Hwar hafwer et ondt trä stått uppå ett godt? Swar:

Uti Jericho, tå then store syndaren, ockraren och Tullnären Zacheus, stod uppå thet fruktsamma Mullbärträdet. Luc. 19: Nu kallar HErren Christus sielf the ogudaktige människor et ondt trä, Matth. 7: Therföre hafwer rätt et ondt trä stått uppå et godt.

18. Hwar blifwa the Christne liknade wid träd? Swar:

Uti Ps. 1: Then Lust hafwer til HErrans Lag, och talar om hans Lag både dag och natt, han är såsom et trä plantenat wid wattubäckar, hwilket

ket sina frukt bär i sinom tid, och thes löf förfalna intet.

19. Hwar wisar Christus oß til trän, af them til at lära? Swar:

Luc. 21: Ser på Fikonaträd och all trä, när the knoppas, kunna j tå se och weta af eder sielfwa, at Sommaren är när, altså ock j, när j sen tekn ske i himmelen, så weten, at Guds rike är när.

20. Hwad skole wi oß påminna af the torra och gröna bladen? Swar:

Människones hälsa och siukdom, lifwet och döden, såsom Syr. 14: säger: Såsom thet går til med grönt löf på et skönt trä, som faller af, somt wäxer åter up, altså går thet ock med människomen, somlige dö, somlige warda födde.

21. Hwilket träd är aldrahastigaßt förwißnat? Swar:

Fikona-trädet; theruppå Christus ingen frukt fant, förbannade han thet, hwilket tå strax uti et ögnableck förtorkades, at Lärjungarna sig theröfwer förundrade. Matth. 14:

22. Hwilka människor är theras lögn genom trän öfwertygad worden? Swar:

The twänne falska Domare emot Susanna, ther then ene sade, at han fann henne under en Lind, then andre sade, under en Ek, af hwilket Daniel förstod theras falskhet, och them såsom falske witnen til döden dömde. Hist. Susanne.

Om Ympning.

1. Hwar talas om ympning i Bibelen? Swar:

Uti Rom. 11: Om nu några af qwistarna äro afbrutne, och tu, som war et wildt oljoträ, blef ther

ther innympat igen, och år worden delaktig af oljoträns rot och fetma, så beröm tig icke emot qwistarne, ty tu bår ju icke rotena, utan roten bår tig.

2. Hwem brukar uti ympande et nytt wrångwist sått? Swar:

HErren Gud, ty lika såsom människorna plåga ympa uti sura trån goda qwistar: altså tager Gud oß onyttige, ja, til alt godt förwißnade och döde månniskor, och ympar oß uti thet goda lifsens trå, wår HErra JEsum Christum, at wi genom hans krafts och wåtskos delaktighet kunna båra lefwande och ewig blifwande frukt. Joh. 5: Rom. 11:

XXIX. Om Winberg.

1. Hwem hafwer upfunnit Winbergs bruk? Swar:

Noach hafwer warit then förste Wingårdsman, såsom 1 Mos. 9: skrifwer: Noach war en Åkerman, och planterade wingårdar, Och Betosus skrifwer, at Noach år kallad worden Janus Biftons, medan han then första werldens härlighet sedt hafwer, och then andra werlden med åkerbruk tilredt hafwer.

2. Hwar förbjuder Gud så mångahanda såd i wingårdar? Swar:

Uti 5 Mos. 22: Tu skalt icke så tin wingård med mångahanda såd.

3. Hwar skrifwer Gud Winhåmtarom en Regel före? Swar:

I 3 Mos. 19: Tu skalt icke noga bårga tin wingård, eller uphämta the affallne båren utan skalt thet blifwa låta för the fattiga och främlingar.

4. Hwar förbjuder Gud båra Winbär utaf ens annars Wingård? Swar:

Uti 5 Mos. 23: När tu går in i tin nästas wingård, så må tu äta af Winbären så mycket tig täckes, til thes tu blifwer mätt, men tu skalt intet taga med tig i tino kärille.

5. Hwar bjuder Gud upråtta then skada wingården fått hafwer? Swar:

Uti 2 Mos. 22: Om någor gör skada på Wingård, så at han låter sin boskap skada göra, han skal af thet bästa i sin wingård igen betala.

6. Hwar äro the största Winbär wuxne? Swar:

Uti Engaddi, som låg när thet döda hafwet, uti Hebrons stads engd, ther äro Winbär wuxne, them man Copher-drufwor kallat hafwer, så stora at twå män ena bära måste, såsom thet står skrifwit i 5 Mos. 13: Item, uti Höga Wis. 1: blifwer ock talat om Copher-drufwor: Min wän är mig en drufwa Copher, i the wingårdar Engaddi. Så skrifwer ock then förträfflige mannen Forsterus, at en ärlig man för honom berättat hafwer, hwilken hade warit Munk i thet Förlofwade landet, at kring om Hebron wära så stora Winbär, at man af et Bär en god drick få kan.

7. Hwar äro win-grenarna til Gudstjensten brukade wordne: Swar:

Uti Jerusalem, tå Judarna affömo ifrån then rätta Gudstjensten, och sig sielf allehanda afgudar upreste, tå uptänkte the ock thenna Gudstjensten, at the höllo wingwistar för näsona, tå the offrade til theras Gudar, som är til at läsa i Hes. 8: Äfwen såsom Papister wigt salt, krydder och watn upfunnit hafwa, etc.

8. Hwem är hans winberg wåldsamligen ifråntagit? Swar:
Naboth then Israeliten, honom tog Konung Achab hans wingård med wåld ifrån. 1 Kon. 21:

9. Hwem är en wingård illa bekommen? Swar:
Israels Konung Achab, han wardt med hela sit hus och slägt utrotad, dräpen och til intet gjord, therföre at han tog ifrån Naboth hans wingård, och honom dräpa låt. 1 Kon. 21: 2 Kon. 9, 10.

10. Hwar talar S. Paulus om wingårdar? Swar:
1 Cor. 9: Hwem planterar en Wingård, och äter icke af frukten?

11. Hwar blifwer then Christna Kyrkan liknad wid en Wingård? Swar:
Es. 5: Min wän hafwer en wingård på et fett rum, och han gärdade omkring honom, och med stenhopar bewarade honom, och satte ädla winträ theruti. Item, Es. 37: På then tiden skal man sjunga om bästa winets wingård. Jag HErren bewarar honom, och watnar honom i tid, at man icke skal mista hans löf, jag skal bewara honom dag och natt.

12. Hwar står thet skrifwit, at winets öfwerflöd är skadeligt? Swar:
Syr. 32: Win förderfwar många människor, när man dricker ther förmycket af, gör thet hiertans bedröfwelse. Dryckenskap gör en galen dåre ännu galnare, så at han trotsar och pockar til thess han stött, slagen och sargad warder.
Ordspr. 23: Hwar är we? Hwar är sorg? Hwar är kif? Hwar äro sår utan sak? Hwar äro röda ögon? Nemliga, ther man dryckenskap öfwar, och kommer til at utdricka thet inskänkt är.

13. Hwar står thet skrifwit, at winets måtteliga bruk är nyttigt? Swar:

Syr. 32: Win är skapat thertil, at thet skal göra människona glada: Win druckit til nödtorft, frögdar kropp och siäl. Win wederqwecker människones lif, om man dricker thet måtteliga, och hwad är thet för et lefwande, ther intet win är? Ps. 104: Win frögdar människones hjerta.

14. Hwar blifwer win liknat wid en Orm? Swar:

Uti Ordsp. 22: Ser icke på winet, at thet så rödt är, och står så däjeligit i glasena, och går lätteliga in, men på sidstone biter thet såsom en Orm, och stinger såsom en Huggorm, etc.

15. Hwilka Jungfrur äro öfwerfallne uti en wingård? Swar:

Jungfrurna uti staden Silo, tå the på HErrans årliga Högtid äro genom oenighet utgångne ur staden i dans, föllo the Benjamiter ibland them, hwilka sig hemliga i wingården gömt hade, och togo hwar och en, en utaf hopen såsom honom behagade, at hon hans hustru wara skulle. Dom: 21:

16. Wid hwad wingård är en Ängel uppenbar worden? Swar:

Wid then Staden Abala Vinerarum, thet är wid wingårdens wäg för winets söthets skul, som ther en stor myckenhet wuxen war, tå uppenbarade sig HErrans Ängel uti et trångt rum, eller ther ingen wäg war, Bileam, och hindrade honom, at han HErrans folk icke förbanna skulle, 4 Mos. 22:

17. Hwem hafwer dräpit et Lejon wid en Wingård? Swar:

Then starke hielten Simson, tå han med sina föräldrar gick til Timnath, sig ther i ägtenskap at

at begifwa, möter honom wid wingården et unge Lejon, som rytte emot honom, och HErrans Ande war kraftig öfwer honom, och sönderref thet, såsom man en Bockkid sönderrifwa plägar, och hade dock intet i handena. Dom. 14:

18. Hwad står at Råfwar förderfwa wingårdar? Swar:

Uti Höga Wis. 2: Tager oß Råfwar, the små Råfwar som förderfwa wingårdar.

19. Hwar blifwer talat om winkällare? Swar:

Uti Höga W. 2: Han hafwer mig in uti winkällaren.

20. Hwilken Afgud hafwer dageligen måst win druckit? Swar:

Then Afguden Bel i Babel, hwilken war et stort koppar-beläte, som the Babylonier dyrkade såsom en Gud, och offrade honom dageligen tolf mått hwete, fyratio får, och try ämbar win, hwilket honom til spis framsatt wardt, thet ock dageligen förtärdt blef, men icke af Bel, utan af hans siutio Präster, med theras hustrur och barn, som genom en hemlig gång ingingo uti Templet, och upäto maten, utdrucko winet, ther the Babylonier intet annat wiste, än at theras Gud sådant altsammans förtärde, in til thes Daniel uppenbarade them theras bedrägeri, förstörde Bel, och lät ihjälslå Prästerna. Stycker af Dan. 2:

21. Hwem hafwer för windrinkandet mist hufwudet? Swar:

Holefernes, tå han af bräna til Judith, drack sig full af win, wardt honom hans hufwud af Judith afhuggit i sängen. Judith. 12, 13:

22. Hwem blifwer korn och win tilsagt? Swar:

Them Gudfruktigom, som anwända theras häfwor til Guds ära, och them fattigom til nödtorft,

torft, såsom Salomon säger i Ordspr. 3: Hedra HErren af tina ägodelar, och af tins årswärts förstling, så skola tina lador fulle warda, och tina präßar med must öfwerflyta.

23. Hwar är watn uti win förwandlat? Swar:
Uti Cana i Galilea, ther giorde Christus utaf watn thet aldrakosteligaste win, och uppenbarade thermed sina gudomliga kraft och härlighet. Joh. 2:

24. Hwem hafwer brukat win til läkedom? Swar:
Samaritanen, hwilken then halfdödas sår med win twättade och rensade. Luc. 10:

25. Hwar talar Christus om must och wins infyllning? Swar:
Marc. 2: Ingen låter nytt win uti gamla flaskor, annars slår winet flaskorna sönder, och winet spilles ut, och flaskorna förderfwas, utan nytt win skal man låta i nya flaskor.

26. Hwar talar Christus om gammalt och nytt win? Swar:
Luc. 5: Ingen som dricker gammalt win, begärar strax nytt, ty han säger, thet gamla är bättre.

27. Hwar blifwer Christus beskylt för en windrinkare? Swar:
Matth. 11: Människones Son är kommen, äter och dricker, och the säja: si, hwilken fråssare och windrinkare är thenne mannen, Publicaners och syndares wän.

XXX. Om Gräs, Blomster och Säd.

1. När är jorden med gräs och blomster beklädd worden? Swar:
På tredie dagen i werldenes ålder, som Moses skrifwer i 1 Mos. 1: Gud sade: Göre jorden gräs,

gräs, örter och blomster som frö hafwa, och jorden lät upgå gräs, örter, frö och wardt af afton och morgon then tredje dagen.

2. Hwar wisar Christus oß til gräs och blomster, at wi threraf lära skole? Swar:

Matth. 6: Ställer han oß gräs, örter och blomster före, at wi utaf them lära skole, at förtrösta uppå Gud, at han wil och kan oß kläda, ty så lyda hans ord: och för hwars skull sörjen i för kläden; Skåder liljorna på markene, huru the wära; the arbeta intet, ei heller spinna, dock säger jag eder: at icke Salomon i all sin härlighet war så klädd som en af them. Kläder nu Gud så gräset på markene, hwilket i dag står och i morgon kastas i ugnen, skulle han icke mer göra eder thet? O i klentrogne!

3. Hwad skole wi oß påminna om gräset? Swar:

Twåggehanda: Först, then naturlige människans ringhet och nakenhet för Gud, som Es. 40: säger: Alt kött är hö, och all thes godhet är såsom et blomster i markene, hödet torkas bort, blomstret förwißnar, ty HErrans ande blås ther in.

Til thet andra, wårt lifs korthet och owißhet; såsom David säger i Ps. 103: En människa är i sit lefwande såsom gräs, hon blomstras såsom et blomster på markene, när wädret ther öfwer går, så är thet intet mer ther, thet betygar ock Joh. 14:

4. Hwar talas om rosor af Jericho? Swar:

Syr. 24: Såsom rosenstjelkar, the i Jericho wära.

5. Hwar talas om rosers hämtande? Swar:
Uti Höga Wis. 6: Min wän är nedergången uti sin örtagård, at hämta roser.

6. Hwar talas om rosers och liljors hastiga upwäxande? Swar:
Uti Syr. 40: ther han förmanar ungdomen til Guds wishets och fruktans förkofrande, och säger altså: Wäxer såsom roser wid bäcker planterade, och gifwer söt lukt ifrån eder såsom rökelse, blomstras såsom liljor, och lukter wäl.

7. Hwar blifwer talat om Rosen-krantsar uti Bibelen? Swar:
Uti Wish. 2: Låt oß bära krantsar af unga roser, förr än the fallna.

8. Hwem blifwer liknad wid blomstrande rosor? Swar:
Then öfwerste Presten Simon, hwilken Syr. 50: ibland annat gifwer beröm för hans gudfruktighet, tå han framgick ut för Förlåten, så lyste han som en morgonstjerna genom molnet, såsom en däjelig ros om Wären såsom liljor wid watn.

9. Hwar blifwer talat om Maj-blomster? Swar:
Uti Wish. 2: Låt oß icke försumma Majeblomstren.

10. Hwar står skrifwit om Isop? Swar:
1. Kon. 14: Salomon talar om trä, om Cedre och Isop. Item Ps. 51: Stänk mig med Isop, at jag ren warder. 3 Mos. 14: 4 Mos. 19: och Paulus Ebr. 9:

11. Hwem talar om Ruter? Swar:
Christus, Luc. 11: tå han säger til the Phariseer: I gören tionde af Mynto, Ruto och allehanda Kål.

12. Hwar

12. Hwar talas om den wällucktande Nardus? Swar:
Uti Höga W. 1: Tå Konungen wände sig hit, gaf min Nardus sine lukt. Item, c. 4. Tin wärt eller frukt är såsom en örtagård eller lustgård med ädla frukter, Cyper med Nardus, Nardus med Saffran, Calmus med Cynamon. Item, Marc. 14: warder talat om glaset fullt med kosteligit Nardus watn.

13. Hwar står thet skrifwit, at blomstrens lukt wederqwecker? Swar:
Uti Höga W. 2: Han wederqwecker mig med blomster och upfriskar mig med äple.

14. Hwar talas om Nässlor? Swar:
Es. 34: Och skola nässlor och tistlar i theras borgar, och törne wara uti theras Palats Hos. 9: Nässla skal wara, ther nu theras lustiga afgudars silfwer står, och törne uti theras hyddom.

15. Hwem hafwer för hunger skul måst äta Nässlor? Swar:
Några uti Jobs tid, såsom han säger i c. 30. The som för hunger skul flydde i öknena, thesom nässlor uprycte omkring buskarna, the bespotta nu mig.

16. Hwad skole wi påminna oß af then sådde säden? Swar:
Wår död och upståndelse, ty såsom then sådda säden förwißnar, altså warda ock wåra kroppar nederlagda i jorden och förrutna. 1 Mos. 3: Tu äst jord, och til jord skalt tu warda igen.

Men såsom then förwißnade säden åter upkommer igen, ljufliga grönskas, och bär härlig frukt: Altså skola ock wåra döda kroppar åter framkomma och warda lefwande. 1 Cor. 15: Ther warder sådt förgängeligit, och skal upstå oförgängeligit.

17. Hwad skole wi oß påminna af ogräset på åkren? Swar:

Then Christeliga Kyrkans skapnad, ty såsom ther wäxer tilhopa på en åker korn och ogräs, tistel och hwete: altså är ock uti then andeliga Kyrkan altid onda och goda, skrymtare och rätte Christne tilhopa.

18. Hwad skole wi oß theraf påminna, när wi se i anden, huru korn och tistel skiljas ifrån hwarannan? Swar:

Åtskilnaden emellan the ogudaktiga och Gudfruktiga, som ske skal på then yttersta dagen, såsom Christus Math. 13: säger: Skördetiden är werldenes ände, ogräset är hins ondas barn. Såsom nu ogräset hämtas samman, och brännes up med eld, så skal ske på thenna werldenes ända. Människones Son skal sända sina Änglar, och the skola församla all förargelse utaf hans rike, och them som illa göra, skola the kasta uti en brinnande ugn, ther skal wara gråt och tandagnislan.

19. Hwem liknar the ogudaktiga flerestädes wid tistel? Swar:

David, 2 Sam. 23: Then ogudaktige Belial skal warda aldeles utrotad, såsom törne, så at man intet behåller theraf, och om någor antastar them, skola the med järn och spets platt förderfwa them, at man skal upbränna them med eld i theras rum.

20. Hwarföre liknar then H. Skrift the ogudaktiga wid tistel? Swar:

För fyrahanda orsakers skul: Först, med the fromme, som bo hos the ogudaktige, och med them omgås måste, blifwa altid utaf them stungne och förqwafde.

Tik

Til thet andra, emedan the båra ingen god frukt, fastån the ån et hårligt anseende hafwa.

Til thet tredje, emedan the sig med godo icke wilja låta såja eller omwånda.

Til thet fjerde, emedan the ju wißt skola komma til helswetit, som man upbrånner tistel med eld. Matth. 13: Upp. 14:

XXXI. Om Berg.

1. Hwilket berg blifwer aldraförst uti Bibelen nämnt wid namn? Swar:

Thet stora höga Ararats berg uti Armenien, på hwilket Noachs Ark blef ståndandes, tå syndaflodens watn begynte falla och förminskas. 1 Mos. 8:

2. När gick watnet öfwer all berg? Swar:

I Syndaflodens tid, tå wårte watnet, at thet öfwertäckte hela werlden, och gick femton alnar högt öfwer bergen. 1. Mos. 7:

3. Hwar hafwer et berg brunnit? Swar:

Uti then öknen Sinai, tå Gud gaf the Tio Budorden, tå for han ned i elden, så at hela berget rökte, och thes rök upgick såsom en rök af enom ugn, och berget båfwade, 2 Mos. 19: 5 Mos. 4: Och berget brann halfwägs up til himmelen, och ther war mörker, moln och tökn.

4 Huru många äro the bergen, uppå hwilka Gud och hans Änglar sig uppenbarat hafwa? Swar:

Otta: Thet första är Morie berg, uppå hwilket the gamle förfäder Gudi tjent och dyrkat hafwa, therpå Abraham sin Son Isaac offra wille, ther uppenbarades honom en Ängel, och befalte ho-

honom, at skona pilten, och uprepade för honom löftet om then tilkommande Meßia, 1 Mos. 22: uppå hwilket Salomons Tempel är ock änteligen bygdt wordet, i hwilket Gud sig Salomon uppenbarat hafwer. 2 Chrön. 3: 1 Kon. 9:

5. Hwilket är ther andra berget? Swar:

Thet berget Horeb, på hwilket Moses såg en buska brinna i en ljus låga, och trädet theruti wardt likwäl intet förbrändt, såg ock ther en Angel sig uppenbara uti en eldslåga, och hörde HErren Gud med sig tala utur buskan. 2 Mos. 2:

6. Hwilket är thet tredje berget, uppå hwilket Gud sig uppenbarat hafwer? Swar:

Thet berget Carmel, uppå hwilket Gud uppenbarade sig uti eld, som föll ned af himmelen, och hän på Elie bön thet tilredde offret med eld ned af himmelen uptände och förtärde, och hela Israel ropade och sade: HErren är Gud, HErren är Gud. 1 Kon. 18:

7. Hwilket är thet fjerde berget, uppå hwilket Gud och hans helge Anglar sig uppenbarat hafwa? Swar:

Thet berget Sinai, uppå hwilket Gud uppenbarades med eld, dunder och ljungeld, och med et ljud af en stark Basun, upräknandes the tio Budorden, them han Israels barnom gaf. 2 Mos. 19, 20:

8. Hwilket är thet femte berget, på hwilket Gud sig hafwer se låtit? Swar:

Thet berget Nebo, uti the Moabiters land, på hwilket Gud med Mose talade, och wiste honom thet förlofwade landet, på hwilket Moses är död blefwen, och af Gud sielf begrafwen. 5 Mos. 34:

9. Hwilket är thet sjette berget? Swar:

Thet berget Zion, uppå hwilket HErren Christus sig med sit Evangelium uppenbarat hafwer, och gjorde ther stor mirakel och under, ther han med sit lidande, pino, död och upståndelse återlösnings-werket fullbordat hafwer, sändt sina Apostlar then Helge Ande, och genom theras tjenst låtit utsprida sit Evangelium kring om hela werlden. Es. 2: Ap. G. 1:

10. Hwilket är thet sjunde berget? Swar:

Thet berget Thabor, uppå hwilket Christus ofta bedit, sig för sina Lärjungar Johanne, Petro och Jacobo förklarat hafwer, så at hans kläder woro såsom en snö, och hans ansikte lyste såsom Solen. Marc. 9: Matth. 17:

11. Hwilket är thet åttonde berget? Swar:

Oljoberget, uppå hwilket Christus är upfaren til Himla, therpå sig twå Änglar uppenbarade, och betygade om hans yttersta tilkommelse til domen. Ap. G. 1: Matth. 28:

12. Huru många berg hafwa warit i Jerusalems stad? Swar:

Fyra: ty på fyra höga grundfaste berg är staden funderad och bygder, såsom Josephus witnar, Lib. 6. de Bello.

13. Hwilket är thet första? Swar:

Thet berget Zion, hwilket war thet högsta, och hade emot östan, sunnan och wästan, en brant uphögd klippa, såsom en hög wägg: men emot nordan hälde thet neder åt Staden, så at man på trappor theruppå, up och neder stiga kunde. På thetta berget låg Slottet och Davids stad, hwilken hade i sin omgång femton stadiers wäg, och

ch wardt kallad then öfre staden, 1 Chrön. 12: osephus Antiquit. Lib. 7 Cap. 23. Tacitus ib. 3. Annal.

14. Hwilket är thet andra Berget i Jerusalem? Swar:

Josephus och Egesippus kallar thetta berget cra, och säja, at thet ifrån nordan hafwer stött mot Zions berg, men hafwer warit längre än ions berg, ther uppå låg nedre staden, som uti kriftene blifwer kallad Zions dotter, med stora alats och sköna hus, bygder och besatter, men idt uti thenna staden war en hög klippa, ther ppå hade Konung Antiochus Epiphanes byggt högt Slott, hwilket han Acropolim kallade, het är en hög stad. Thetta berget och staden ogkommer Es. 1, 10, 37: Zach. 9: 2 Macc. 4: er. 23: 1 Macc. 13: Josephus Antiquitat. Lib. 2 Cap. 7 de Bello Judaico lib. 6 Cap. 6.

15. Hwilket är thet tredje? Swar:

Thet berget Moria, thet hade en hällning not staden, eljest war på alla sidorna såsom en rant stenwägg, på thetta berget stod Templet ed alla sina tilhörande byggningar, samt Sa- mons Konungsliga palats och Slottet Anto- ia, 2 Sam. 24: 1 Kon. 6: 2 Chrön. 3: 1 Mos. 22: Macc. 6: Josephus Antiquit. lib. 15. C. 14. Emellan nedre staden och thetta berget, låg alen Cedron, hwilken war så stor och djup, at empletz murar theremot räckte sig sexhundra- e skor upåt, och hwilken människa ifrån öfwer- e Templets omgång ned i dalen såg, honom rgick synen, at han botnen icke se kunde. Jose- hus Antiquit. lib. 14. Cap. 8. Thesse

Theße tre berg woro af David, Salomon, Usia, utaf Nehemia och the Maccabeer fattade med en ringmur omkring, som war stor, stark och hög, och uti honom sextio höga torn fattade, ransaka härom Samuels Böcker, Konungarnas och Chrönicorna. Neh. 2, 3, 4, 6. 1 Macc. 13:

16. Hwilket är thet fierde berget? Swar:

Thet fierde kallas Besetha, hwilket war åtskildt ifrån Templet med en stor dal, och slottet Antonia, theruppå stod Förstaden, i hwilken Konung Herodes hade låtit bygga öfwermåttan härliga palatser, och muren kring om thenna delen hade fiorton höga torn. 2 Kon. 22: 2 Chrön. 32: 2. Neh. 3, 12: Zeph. 1: Egesippus Lib. 2. Cap. 15.

17. Hwar hafwer thet berget Golgatha eller Calvariæ warit belägit? Swar:

Thet hafwer warit en del af thet höga berget Gibeon, som låg för Jerusalem, emot Solenes nedergång wäster ut, och wardt therföre kallat Golgatha eller hufwudskalleplatsen, efter man ther ogerningsmän afrättade, och ther hafwer legat månge hufwudskallar och döde människors ben, ther är ock Christus korsfäst worden. Matth. 27: 1 Kon. 1: Hieronymus super Matthæum.

18. Hwar hafwer Oljoberget legat? Swar:

Östan för Jerusalem emot Solenes upgång, fem fierdings wäg, med en diup dal, igenom hwilken watnet lopp af staden, fullt med allehanda fruktsamma trä, Oljoträ, Dadelträ, Fikonaträ, Citronsträ, Myrtenträ, Mandelträ, Granateträ, och mycket annat härligit speceri. Zach. 14: Ap. G. 1: Reusnerus in descriptione Hierosol.

19. Huru många helige människor äro döde på berget? Swar:

Tre: then förste är Öfwerste Presten Aron, som efter Guds befallning gick på thet berget Hor, och ther dödde, war hundrade try och tretio år gammal. 4 Mos. 33:

Then andre är Moses, then store Guds man och Propheten, som efter Guds befallning gick öfwerst på berget Pisga, och blef ther död, och wardt sedan uti en dal af Gud sielf begrafwen. 5 Mos. 34:

Then tredie är JEsus Christus, hwilken efter sins Faders befallning dödde uppå korset, på Calvarie berg uti Jerusalem, och med sin död oss ifrån then ewiga döden förlossat. Matth. 27:

20. Hwar står Kopparberg uti Bibelen? Swar:

Zach. 6: Ther såg Propheten en Ängel fara emellan tu Koppar-berg.

21. På hwilket berg är ther härligaste folket omkommit? Swar:

På thet berget Gilboa, ther blefwo af the Philisteer slagne tre Konung Sauls söner, och tå han af Skyttarna mycket sargat war, föll han uppå sit egit swärd och stack sig, och med honom omkom kärnan och thet ypperste folket i Israel. 1 Sam. 31: 1 Chron. 11:

22. Hwilka berg äro wordne förbannade? Swar:

Thet berget Gilboa, thet förbannade David, at hwarken dagg eller regn föll ther uppå, och ingen frukt skulle heller theruppå wara, therföre, at Saul är theruppå med tre sina söner slagen worden. 2 Sam. 1:

23. På

23. På hwilket berg är Lagsens förbannelse uttalat? Swar:

På thet berget Ebal, strax wid Jericho, ther låt Josua efter Guds befallning utropa lagsens förbannelse. 5 Mos. 27: Jos. 8:

24. På hwilket berg är wälsignelsen, som i Lagen är utlofwad, uplåsen worden? Swar:

På thet berget Grisim, belägit i Benjamins barnas släkte, tå låt Josua upläsa alla Guds wälsignelse-ord för hela Israels Almoga. 5 Mos. 27: Jos. 8:

XXXII. Om Stenar och Klippor.

1. På hwilken klippa hafwer Gud stått? Swar:

På thet hälleberget Horeb, tå han gaf Israeliterna watn utur hårda hälleberget. 2 Mos. 17:

2. Hwem hafwer låtit utbrista en springe-källa utur hårda hälleberget? Swar:

Moses, tå hans folk ledo törst uti öknena, såsom Gud til honom säger, 4 Mos. 20: Tala med hälleberget, thet skal gifwa sit watn, altså skalt tu skaffa them watn utu hälleberget, och gifwa menigheten dricka och theras boskap. 2 Mos. 16:

3. Hwem hafwer stått uti bergsskrefwo och sedt Gud? Swar:

Moses, såsom i 2 Mos. 33: står: HErren sade til honom: Jag wil låta tig stå i stenklyftona, och när min härlighet går fram om, skalt tu få se mig på baken, men mit ansikte kan man icke se, ty ingen kan se mit ansikte och lefwa.

4. När hafwer then ena klippan haft medlidande med then andra? Swar:

Tå Christus thet starka hälleberget, uppå hwilken wi wåra salighet säkert bygga kunde, på korset

set led och dödde, tå sönderremnade hälleberget, och således hade thet lekamliga hälleberget medlidande med thet andeliga, och witnade om hans oskyldighet. Matth. 27:

5. Hwad betyder thet hälleberget som Moses slog uppå, at thet watn ifrån sig gaf? Swar:

Thet är en härlig afmålning til HErrans Christi blods utgiutelse och thes kraft, som S. Paulus betygar, 1 Cor. 10: The drucko af then andeliga Klippan, som them efterfölgde, hwilken war Christus.

6. Hwarwid skal man likna thenna klippan? Swar:

Således: såsom Moses slog uppå hälleberget, at ther utflöt en stor hop watn, och wederqweckte thermed the törstige Israeliter, altså hafwa Judarna naglat HErran Christum wid korsset, öpnat hans sido med et spjut, at blod och watn är ther utflutet, med hwilket, såsom med salighetenes rätta källa, wår torstiga och försmäktade själ, hwilken Guds wrede, helfwetes glöd, och andra många anfäktningar uttorkat hafwa, må åter watnat, upfriskat och wederqweckt warda. Ps. 23:

7. När äro the mästa menniskor nedstörta af höga klippor? Swar:

Uti Amazia Juda Konungs tid, tå han stridde med the Seirs barn, uti then Salt-dalen, slog han tio tusend til döds, tio tusend fångade han lefwandes, och lät föra them uppå en hög bergsklippa, och lät störta them ther utföre, så at alle slogos sönder i stycker. 2 Chrön. 25:

8. Hwar äro mästa menniskor på en sten omkomne? Swar:

Uti Ophra, ther Konung Abimelech lät mörda

da sjutio sina bröder uppå en sten, på thet han måtte allena Herre blifwa. Dom. 9:

9. Hwilken Förste är uppå en klippa mördad worden? Swar:

Oreb, the Midianiters Förste, han wardt af Gideon dräpen på thet berget Oreb. Dom. 7:

10. Hwar är en stor hjelte af en liten med en sten nederlagd worden? Swar:

Ther then lilla David kämpade med then stora kämpen Goliath, och nederlade honom med en slät slungosten. 1. Sam. 17:

11. Hwilken Konung är med en sten nederlagd worden? Swar:

Konung Abimelech, tå han stormade Tornet uti Thebaz, kastade en qwinna et stycke af en qwarnsten på hans hufwud, och bräckte honom hans hufwudskål. Dom. 9:

12. Hwar hafwer man welat störta Christum ned af et berg eller klippa? Swar:

Uti Nazaret, när han predikade ther i Synagogon, blefwo the mißlynte på honom, förandes honom utur staden uppå et högt berg, och wille störta honom ther utföre, men han gick ifrån them och utur theras händer. Luc. 4:

13. Hwem hafwer brukat en sten i ställer för örnagåt? Swar:

Jacob, tå han första natten på sin resa til Haran blef i skogen, tog han en sten, och lade then under sit hufwud och sof theruppå: 1 Mos. 28:

14. Hwem hafwer aldraförst uprest en sten til et märketekn? Swar:

Jacob, tå Gud hade sig för honom uppenbarat om nattena, tog han en sten, uppå hwilken han med sit hufwud legat hade, reste honom up för et tekn, och göt ther oljo uppå, och gjorde et

löfte, at han ther et Guds-hus bygga, och ena Gudstjenst uprätta wille. 1 Mos. 28:

15. När hafwer Jacob andra resan uprest et målsteckn? Swar:

Tå han af sin Swåger Laban förföljd wardt, och hinte honom på thet berget Gilead, tå giorde han et förbund med honom, at ingen skulle then andra någon skada göra, och at han sina hustrur icke illa medfara skulle, och upreste en stor sten, til et mål och wård. 1 Mos. 31:

16. Hwar blifwer talat om lefwande stenar uti Bibelen? Swar:

Uti 1 Pet. 2: Ther Apostelen kallar the Christtrogna stenar, af hwilka Guds andeliga Tempel bygdt är, och blifwer grundat på hörnestenen JEsum Christum, ty så lyda orden: J såsom lefwande stenar, upbygger eder til et andeligit hus och til et heligt Prästerskap, til at offra andelig offer, som Gudi äro tacknämlig genom JEsum Christum, thit ser ock then H. Paulus, ther han i Eph. 2: säger: J ären Guds Husfolk, upbygde på Apostlarnas och Propheternas grund, ther JEsus Christus öfwerste Hörnestenen är, på hwilken hela byggningen tilhopa fogat, wäxer til et heligt folk i HErranom, på hwilkom ock i med upbygde warden, Gudi til et heman genom Andan.

17. Hwar äro många stenar på en tid satte wordne? Swar:

Tå Jsraeliterna med torra fötter genom Jordan gångne woro, upreste Josua tolf åminnelsestenar midt i Jordan, och andra tolf uti Gilgal til ewig åminnelse om Guds underwerk, ther han

han delade watnet ifrån hwart annat, och haf-
wer fördt sit folk therigenom, Jos. 4:
18. Hwar äro de måste människor ihjälslagne wordne af stenar? Swar:
Uti then Assyriske fasta staden Aphek, thet är kallat et fast slott, ther föll stadsmuren neder och slog ihjäl siu och tiugu tusend Syrier, som thit inflydde woro, at försäkra och undsätta sit lif, tå Konung Ahab them för staden i en fältslagtning öfwerwunnit, och et hundrade tusend fotfolk slagit hade. 1. Kon. 20:

XXXIII. Om Bergs-Bruk, Metaller, Silfwer och Guld.

1. Hwar talas uti Bibelen om Bergs-Bruk, och Metaller uti jorden? Swar:
Uti Job. 28: Silfret hafwer sin gång, och guldet sit rum, ther thet werkas, järn tager man utaf jordene, och utaf stenar smälter man koppar, man finner Saphir på somlige rum, och jordklimpar ther guld är uti.
2. Hwar blifwer talat om silfwer i Bergs-Bruket? Swar:
Uti Job. 28: Man finner stenskifwor i jordene diupt fördolda.
3. Hwem hafwer aldraförst påfunnit Bergs-Bruk? Swar:
Tubalkain, honom berömmer Moses i 1 Mos. 4: för en mästare i allehanda koppars och järnwerk, härutaf håller man honom för then aldraäldsta Bergsman, som af jordene grafwit hafwer allehanda metall, guld, silf, koppar, järn, tenn och bly, och hafwer lärdt sina efterkommande, huru the thet samma med nytta smälta, arbeta och bruka skulle.

4. Hwar utlofwar Gud Judarna et rikt land af Metall? Swar:

Uti 5 Mos. 8: HErren tin Gud förer tig uti et godt land, ther Hwete, Korn, Wintrå, Fikonträ och Granat-äple uti äro, ther oljoträ och honung uti wäxer, ther stenar och järn äro, ther tu ock koppar utur bergen hugger, ther inne tu guld och silfwer samlar.

5. Hwar blifwer talat uti Bibelen om the Hispaniske Bergsbruk? Swar:

Uti 1 Macc. 8: Judas hörde om the Romares stora gerningar, och at the stort krig uti Hispanien fördt hade, och the Bergwerk, ther man guld och silf gräfwer, intagit hade.

6. Hwilket hafwer warit thet rikaste land på guld uti Konung Salomons tid? Swar:

Thet landet Ophir, hwilket hafwer warit en Engd uti Indien, ther hafwer man thet måsta och bästa guld funnit på then tiden, nemliga, at Konung Salomons skepp hafwer första gången hämtat honom hem ifrån Ophir, fyrahundrade och tjugu Centener guld, och sedan hwart tredje år en gång guld, silf, ädla stenar, Apor och Påfoglar. 1 Kon. 9, 10:

7. Hwar blifwer eljest mer talat om thet Ophiriska guld? Swar:

Es. 13: Jag wil göra en ända på the stältas högmod, och ödmjuka the stältas högfärd, så at en man skal dyrare warda än guld af Ophir. Item, Job, 28: Man kan icke gifwa guld för wishet, hon gäller icke lika med Ohiriskt guld.

8. Huru myckt guld hafwer Salomon ärft med sin Fader David? Swar:

Hundrade och tio tusend Centener. Ty så säger

ger David sielf: Jag hafwer i minom fattigdom förskaffat til HErrans hus, hundrade tusend Centener guld, 1 Chrön. 23, 30: Af mit egit hafwer jag gifwit trytusend Centener guld af Ophir.

9. Huru mycket guld hafwer Drottningen af rika Arabien skänkt Salomon? Swar:

Hundrade och tjugu Centener guld, förutan mycket speceri och ädla stenar. 2 Chrön. 9:

10. Huru mycket guld hafwer Salomon haft til årlig inkomst? Swar:

Sexhundrade sex och sextio Centener, förutan thet som Krämare och Köpmän förde af alla Arabiers Konungar, och Herrarna i landen förde guld och silfwer til Salomon. 2 Chrön. 9:

11. Hwar hafwer aldramäst gyldene käril warit? Swar:

Uti Jerusalem, i Konung Salomons tid, han hade utt sit och sine Konungslige hus idel gyllene husgeråd, alle bäcken, drickekar och fat, som man til bords brukade, woro gjorde af rent guld. 2 Chrön. 9:

Så hade han ock låtit förgylla hela Templet, somlige bord och altare woro fyrgylte, och somlige slätt gyllene bord och altare: ellofwa stora guldbäcken med andra många gyldene käril. 1 Kon. 6, 7: 1 Chrön. 3, 4:

12. Huru mycket silfwer hafwer Salomon fått utaf sin fader? Swar:

Tusende gånger tusende, och siutusende Centener. 1 Chrön. 23, 30:

13. Hwar hafwer warit aldramäst silfwer? Swar:

Uti Jerusalem i Konung Salomons tid, ty ther war så mycket silfwer, at man aktade thet intet, 1 Kon. 10: Konungen låt silfwer warda i

Jerusalem, så mycket som stenar, at man aktar thet intet. 2 Chrön. 9:

14. Hwar blifwer talat om fördärfwat silfwer? Swar: Uti Es. 1: Titt silfwer är blifwit til skam.

15. Hwar blifwer talat om silfwers och Gulds luttrande? Swar:

Zach. 13: Jag wil leda och föra mitt folk genom elden, och rensa thet, såsom man rensar silfwer, och fäja thet, såsom man fäjar guld. Syr. 2: Lika som guldet genom elden proberat warder, altså warda ock the som Gudi behaga, genom bedröfwelsens eld bepröfwade.

XXXIV. Om Regn, Storm, Hagel, Tordön, Snö, Wäder och Jordbäfningar.

1. Hwadan eller hwarutaf tager Gud regnwatnet? Swar: Utaf hafwet, såsom Am. 1: betygar: Gud kallar watn af hafwet, och utgiuter thet på jorden. Och Job. 36: Gud gör watnet til små droppar, och drifwer sina skyar samman til regn.

2. Hwar står thet skrifwit, at regn är en Guds gåfwa? Swar: Uti 5 Mos. 28: HErren skal öpna tig sina goda håfwor, himmelen, at han skal gifwa tino lande regn i sinom tid. Uti Joel 2: Jag wil gifwa eder morgonregn, och aftonregn, at ladorna warda fulla med korn, och prässarne öfwerflödighet af must och oljo hafwa skola. Jer. 14: Ap. G. 14:

3. Hwar står thet skrifwet, at man Gud om regn bedja skal? Swar:

Uti Zach. 10: Så beder nu af HErranom serla regn, så skal HErren göra moln, och gifwa eder regn nog til all wäxt på markene.

4. Hwad är thet som uppehåller eller hindrar regnet? Swar:

Wår olydna och synder såsom Gud i 5 Mos. 28: betyger: Om i icke hören min ord, så skal himmelen, som öfwer titt hufwud är, wara som koppar, och jorden under tig som järn, och HErren skal gifwa tino lande stoft och aska för regn.

5. Hurn kommer thet til, at thet ofta regnar på thet ena stället, och på thet andra intet? Swar:

För människones Gudfruktighet skul, såsom Am. 4: säger: För eder ondsko skul hafwer jag tilbaka hållit regn öfwer eder, och jag låt regna på then ena staden, och på en annan stad låt jag intet regna, en åker wardt beregnat, och then andre åkren som intet beregnat wardt, förtorkade, och twå eller tre städer drogo in til en stad, på thet the måtte dricka watn, och kunde icke få sina nödtorft.

6. När är thet aldrastörsta regn fallit? Swar:

Uti Noe tid, tå Gud fördränkte then första werlden med Syndafloden, och låt regna i fyratio dagar och nätter, och himmelens fenster öpnade sig, och wattnet kom i hastighet ned, och fördränkte all ting. 1 Mos. 7:

7. När är thetta stora regnet fallit? Swar:

Uti thet siette hundrade året Noe ålder, på then 17 dagen i then andra månaden, thet är Maji, efter werldenes skapelse år 1655, för Christi födelse 2305, 1 Mos. 7: Tå begynte man året i April, tå alle ting som om winteren hade warit lika som döde, kommo sig åter före eller förnyades, jorden begynte grönskas, träden knoppades, foglarna göra sig näster, och alla kreatur be-

begynte sig at formera, härutaf warder ock thenna månaden kallad Mensis Novorum.

8. När är thet owanligaste regn fallit? Swar:

Tå Gud Sodoma och Gomorra förderfwa wille, tå regnade thet swafwel och eld, och förbrände hela then Engden med människor, få, byggningar och frukt. 1 Mos. 19:

9. När är thetta skedt? Swar:

Thetta är skedt 2048 år efter werldenes skapelse, för Christi födelse 1912 år.

10. Hwilken människa hafwer förhållit regn, och skaffat thet åter igen? Swar:

Elias tilslutade himmelen med sin bön, och lät honom åter up med bönen, såsom han säger 1 Kon. 17: Så sant som HErren lefwer, för hwilken jag står, skal i thessa år hwarken dagg eller regn komma, utan jag säger thet.

11. Hwar blifwer thenna gärning ihogkommen i thet nya Testamentet? Swar:

Uti Jac. 5: Then rättfärdigas bön förmår mycket, ther hon alfwar är; Elias war en människa såsom wi, och han bad ena bön, at thet icke skulle regna, och thet regnade intet på jordene i try år och sex månader, och bad åter, och himmelen gaf regn, och jorden bar sin frukt.

12. Hwar blifwer Guds Ord liknat wid regn? Swar:

Uti Es. 55: Lika som regnet och snön faller af himmelen, och kommer icke åter thit igen, utan fuktar jordena, och gör henne fruktsam och bärande, så at hon gifwer säd til at så, och bröd til at äta: altså skal ock Ordet wara, som går af minom mun, thet skal icke åter komma til mig

få-

fåfängt, utan göra thet mig täckes, och thet skal framgång hafwa uti ty jag utsänder thet.

13. När hafwer then store torka tiden warit? Swar:

Uti Achabs Israels Konungs tid, hwilkens afguderi och synd Gud således straffade, at thet intet regnade i try år och sex månader, och ingen dagg föll af himmelen, och blef en sådan torka, at jordenes wäxt icke allenast förwißnade, utan trän och wattubäckerna förtorkades ock, så at mycket fä och folk dödde af hunger och törst, 1 Kon. 17, 18:

Om Owäder.

1. Hwem beskrifwer på thet egenteligaste ursprunget til storm och owäder? Swar:

Syr. 43: säger: Gud låter underliga ljunga hwart om annat, så at himmelen öpnar sig, och molnskyarna swäfwa såsom foglar flyga. Gud gör genom sin magt skyarna tjock, så at hagel ther ut faller, hans tordön förskräcker jordena, och bergen darra för honom.

2. Hwar blifwer Bonda-Reglen om wäderleken ihogkommen? Swar:

Matth. 16: Om aftonen sägen i, thet blifwer klart wäder, förty himmelen är röd, och om morgonen, thet blifwer owäder i dag, ty himmelen är röd och olustig.

Item, Luc. 12: När j få se en sky upgå wäster ut, strax sägen j, regn kommer, och thet sker så, och när i sen sunnanwädret blåsa, sägen j, thet blifwer warmt, och thet sker så.

3. Hwar står thet skrifwit, at Gud the ogudaktige med owäder straffa wil? Swar:

Jer. 30: Si, HErrans wäder skal komma

med

med grymhet, et förskräckeligit owäder skal falla the ogudaktige öfwer hufwudet, ty HErrans grymma wrede skal icke uphålla, til theß han gör och uträttar hwad han i sinnet hafwer, på sidstone skolen i wäl förnimma thet.

Item, Ps. 11: HErren skal låta regna öfwer the ogudaktiga ljungande eld och swafwel, och skal gifwa them owäder til lön.

4. Hwad skole wi oß påminna wid stort owäder, som snart öfwergår? Swar:

The ogudaktigas prål och hotande, som låter sig för wåra ögon wäl förfärligen anse, men genom Guds styrande får thet snart en ända, och afgår utan wår skada, såsom Salomon säger Ordspr. 10: Then ogudaktige är såsom et wäder, thet fram om går, och icke mer til är, men then rättfärdige består ewiglig.

5. För hwad orsak skul låter Gud så förskräckeliga ljunga och dundra? Swar:

För fyrahanda orsakers skul: Först, at han the säkre och sömnige människor wil förskräcka, som David i Ps. 97: säger: Eld går fram för HErren, och hans ljungande lyser på jordenes krets, jorden ser thet och förskräckes, bergen försmälta såsom wax för HErranom, för hela jorderikes HErre.

Til thet andra, at han wil straffa the ogudaktige, och afwända theras synders motwillighet, Ps. 97: Elden går för HErran, och upbränner hans owän alt omkring. Ps. 18: Han sköt sin skott och förstörde them, han lät fast ljunga och förskräcka them, etc.

Til thet tredje: at han sina försöka wille om the honom åkalla, eller på honom förtrösta wille, såsom Moses säger 2 Mos. 20: tå han på berget Sinai så grufweligen blixtade och dundrade: Frukter eder intet, ty Gud är kommen til at försöka eder, och hans fruktan skal wara för eder ögon, at j icke synden. 2 Mos. 20:

Til thet fierde: At the trogne skola hämna sig på the ogudaktige, såsom Ps. 18: säger, och Josua och Samuels Historia witnar. Jos. 10: 1 Sam. 7:

6. Säg mig et witnesbörd, at efter åskedunder följer gemenliga jordenes fruktsamhet? Swar:

Jos. 36: witnar thet, sägandes: Gud utbreder sit ljus öfwer them, och öfwertäcker hafwet, tådan the kommo, ty ther dömer han folket, och gifwer mat tilfyllest.

Så gifwer ock förfarenheten med, huru härligen jordenes wäxt plågar therefter grönska, at man ser sin lust och hugnad på sådan framwäxt.

7. Hwilket folk är genom sådane owäder dödat worden? Swar:

The fem Amoreers Konungars folk, öfwer thet låt Gud et sådant owäder komma, tå the med Josua strida wille, at flere af them omkommo genom dunder och hagelstenar, än genom theras fienders swärd. Jos. 10:

Item, The Philisteer, tå the med Israels barn strida wille, förskräckte Gud them med stor dunder således, at the flydde och blefwo slagne. 1 Sam. 7:

Om Hagel.

1. Huru många stora hagel blifwer uti Bibelen omtalade? Swar:

Treggehanda: The twänne äro allaredo fallne, thet tredje och aldrastörsta är än til at wänta.

2. Hwilket är thet första? Swar:

Thet som föll uti Egypten för Israels barnas utgång, såsom 2 Mos. 9: skrifwer: HErren lät komma hagel öfwer Egypti land, at hagel och eld foro ibland hwart annat så gruflweliga, at thes like icke warit hade i hela Egypti land, ifrån then tid, at thet med folk besutit wardt, och haglet slog alt thet som på markene war, både människor och boskap, och slog allan gröda på markene, och sönderslog all trä på markene, utan allena i thet landet Gosen, ther Israels barn woro, ther haglade intet.

3. Hwilket är thet andra? Swar:

Thet andra föll uti Bethoron, tå Josua stridde med the fem Amoreers Konungar, och slog flere af fienden til döds, än Josua och hans folk dräpo med swärd. Jos. 10:

4. Hwilket är thet tredje? Swar:

Thet Gud på yttersta dagen skal falla låta, hwilket skal kasta så stora stjernor, som Centeners stenar, hwilka werlden uti en hop sammanslå skola, therom talar Johannes i Upp. B. 6:

5. Hwar står thet skrifwit, at tordön slår gerna hwad högt och stort är? Swar:

Bar. 6: Elden ofwan efter slår berg och skogar, och gör hwad honom budit är.

Om Snö.

1. Hwarifrån kommer snö? Swar:

Ifrån Gud, såsom Syr. 45: säger: Genom Guds ord faller en stor snö. Och Zach. 10: HErren låt regna och snöga.

2. Huru faller snö? Swar:

Såsom ull går han genom luften, och faller på jorden, såsom David säger Ps. 147: Han gifwer snö såsom ull.

3. Hurudana är snöens skapnad? Swar:

Hwar och en snösmola är lika som en stjerna, och faller så underliga, at ingen kommer wid then andra, til thes the komma på jorden.

4. Hwarföre sänder Gud snö? Swar:

För treggehanda orsaker skul: Först, at han jorden, som af Solen förtorkad är, fuckta och kyla skal. Es. 55:

Til thet andra, at han skal wara werldenes päls och täcke; säden, thes rötter och frukt för then stora köld och frost bewara skal.

Til thet tredie: at han god wäg och ban göra skal, at komma utur thet ena landet in i thet andra, och nödtorft tilföra.

5. Hwar är snö och hagel i eld osmält blifwit? Swar:

I Egypten, tå eld och hagel flögo ibland hwarannan, och snön och haglet blefwo likwäl af elden oförsmält, 2 Mos. 9: Wish. 16: Tå blef snö och hagel i elden, och försmältes intet, på thet the skulle blifwa warse, at elden ock brinner uti haglet, och ljungar uti regnet, och förderfwar fiendens frukt.

6. Hwem brukar et ordspråk om Snö? Swar:

Job. 6: Hwem som fruktar sig för rimfrost, honom skal en stor snö öfwerfalla.

7. Hwem hafwer begärat wara hwit som en snö? Swar:

David, Ps. 51: Twå mig wäl af mina mißgärning, och rensa mig ifrån mina synd, twå mig, at jag må snöhwit warda.

8. Hwar utlåfwar Gud sådan Rening? Swar:

Es. 1: Wänder eder til mig, så wil jag taga eder til nåde, om edra synder än woro blodröda, så skola the dock blifwa snöhwita.

9. Hwem är så skinande och hwit blefwen som snö? Swar:

HErren Christus, tå han förklarade sig uppå berget, och hans kläder woro klar och ganska hwit såsom snö, at ingen Färgare på jorden kan göra them så hwita, såsom Marc. 9: förmäler.

10, Hwilka flere blifwa för sin skönhet skul liknade wid snö? Swar:

The Nazareer i Jerusalem, såsom Jeremias klagar i Klagow. 4: Hennes Nazareer woro renare än snö, blankare än mjölk, theras färga war rödare än Corall, theras anseende war som en Saphir.

Om Wäder.

1. Hwem beskrifwer wädrets ursprung? Swar:

Jer. 10: David i Ps. 135: Gud låter wädret komma af hemlig rum, Syr. 43: Genom hans wilja blås sunnan och nordanwädret, och såsom foglarna flyga, så wänder sig wädren, och blåsa snö tilsamman.

2. Hwar blifwer talat om the fyra wäder? Swar:

Alti Dan. 7: Jag såg, the fyra wäder under him-

himmelen stormade emot hwarannan på stora haswena. Zach. 2: Jag hafwer förströdt them i fyra wäder under himmelen.

3. Hwem är af wädret borrförder worden? Swar:

Propheten Hesekiel, såsom han skrifwer uti Hes. 43: Tå uptog mig et wäder, och förde mig in uti then inra gården, och si, HErrans härlighet upfylte huset med lius, huset war altsammans liust af HErrans härlighet.

4. Hwar blifwer talat om thet största wädet? Swar:

Uti 1. Kon. 19: Tå Gud uppenbarade sig Propheten Elia på thet berget Horeb, står altså skrifwit: HErren gick ther fram om, och et stort starkt wäder, som bröt berg, och sönderbråkade hällar inför HErranom.

5. Hwar står ther skrifwit, at Gud genom wäder straffar the onda? Swar:

Uti Syr. 40: Äro ock wädren endels skapat til hämnd, och genom sin storm göra the skada, och när straff komma skal, så äro the grym, och fullfölja hans wrede, som them skapat hafwer.

6. Hwem är uti et stormwäder omkommen? Swar:

Jobs söner och döttrar, tå the woro lustige, åto och drucko med hwarandra, kom diefwulen et stort stormwäder til wäga, thet slog huset omkull, och drap them allesamman. Jobs 1:

7. Hwem hafwer uppehållit wädret, at thet icke blåser? Swar:

The fyra Änglar som Johannes såg stå på jordenes fyra hörn, och tilbaka höllo fyra jordenes wäder, på thet intet wäder skulle blåsa på jordena, eller på hafwet. Up. B. 7:

  8. Hwem

8. Hwem hafwer lätteligast kunnat stilla stormwädret? Swar:
HErren Christus, tå han med et finger winkade och hotade wädret, tå war thet stilla, och öfwergaf sit susande och brusande. Matth. 8:

Om Jordbäfningar.

1. Hwem talar om jordbäfningar i thet gamla Testamentet? Swar:
Propheten Amos säger i Am. 1: at han är kallad tu år för jordbäfningen. Zach. 14: säger: Och j skolen fly, lika som j uti förtiden flydde för jordbäfningen i Usia Juda Konungs tid.

2. Hwar blifwer then största jordbäfningen ihogkommen uti Bibelen? Swar:
Mattheus beskrifwer i sanning en stor jordbäfning, som skedde uti JEsu Christi lidandes tid, i hwilken hällebergen remnade äro, och grifterna hafwa sig öpnat. Matth. 27:

Men Johannes i Upp. B. 16: beskrifwer ännu en större, som wid werldenes ända komma skal, hwilken ock ned i grund undergå skal, och sätter uttryckeligen, at en sådan jordbäfning icke warit hafwer, sedan människan kom at bo på jordene.

XXXV. Om Baderi och Bad.

1. Hwar blifwer talat om then bästa Badare uti Bibelen? Swar:
J Hes. 36: ther Propheten uti Christi Person säger: Jag wil giuta rent watn uppå eder, at j skolen rene warda ifrån all eder orenhet. Hwilket HErren Christus ock på oß öfwar och upfyller i thet heliga Dopet, såsom Paulus i Eph. 5:
wit-

witnar: Christus älskade Församlingen, och haf-
wer utgifwit sig sielf för henne, på thet han hen-
ne helga skulle, och hafwer giordt henne rena i
watsens bad genom Ordet, på thet han skulle be-
ställa sig en Församling, then helig är, then in-
gen fläck eller skrynko hafwer, utan skulle wara
helig och ostraffelig. 1 Joh. 1: JEsu Christi Guds
Sons blod renar oß ifrån alla wåra synder.

2. Hwem är thet kalla badet aldrabäst bekommit? Swar:
Naeman Konungens Höfwitsman af Assy-
rien, tå han efter Prophetens Elise befallning,
twådde sig siu gånger uti Jordan, tå blef han
ren af sin spetälsko, och hans kött kom til sig igen,
som en ung drångs kött, och wardt ren. 2 Kon. 5:

3. Hwad bet yder thenna Historien? Swar:
Hon är en afmålning til thet heliga Dopsens
kraft och werkande, ty såsom watnbad tå bruka-
de woro, efter Guds befallning, och hafwer tagit
bort then lekamliga spetälskona, och gifwit le-
kamlig hälsa och sundhet igen: altså borttager
ock Dopsens wattubad i Ordet efter Christi be-
falning then andeliga spetälskona, som är syn-
den, som eljest upwäller och förderfwar kropp
och siäl til then ewiga döden, gifwer siälen sund-
het, gör oß för Gudi härliga, wälbehageliga och
saliga, så många som tro Christi löfte och tilsä-
jelse: Marc. 16: Eph. 5: Tit. 3: Ap. G. 2: 22.

5. Hwem är bad illa eller på thet wärsta bekommit? Swar:
Susanna, tå hon twättade sig uti sin örte-
gård, blef hon af the twå gamle Domare öfwer-
fallen, och kom på ärans wägnar uti stor fara,

 både

både kroppsens och lifsens, men wardt underligen af Gud til åran befriat. Uti Susanne Hist.

5. Hwilken qwinna hafwer genom sit badande mist sin åra? Swar:

Bathseba Urie hustru, tå hon uppenbarliga twådde sig uti trågården, blef David af hennes dåjelighet brinnande, sånde efter henne, och hon kom til honom, och wardt en skőka. 2 Sam. 11:

6. Hwem hafwer hast thet sällsammaste fotabad? Swar:

Wår HErre Christus, tå honom hans fötter af Marie Magdalene tårar och ögnawatn twåttade blefwo. Luc. 7:

7. Hwilka månniskor hafwa hast then förnämsta Badare? Swar:

Apostlarna, tå HErren låt watn uti et bäcken, och twådde theras fötter. Joh. 13:

8. Hwem hafwer icke welat låta twå sina fötter? Swar:

Petrus, hwilken sade: HErre, skulle tu twå mina fötter? Aldrig skalt tu twå mina fötter, dock tilstadde han honom thet, når han hörde, huru högst nödigt thet war honom. Joh. 13:

9. Hwem hafwer hast thet sällsammaste torkekläet? Swar:

Christus, tå Maria Magdalena torkade hans fötter med sit hufwudhår. Luc. 7:

10. Hwar blifwer talat om lut? Swar:

Uti Jer. 2: Ther Gud säger til them som wilja besmycka sina synder: Och om tu än twådde tig i lut, och togo ther mycken såpa til, så synes dock tin ondska thes mer för mig, säger HErren, HErren. Mal. 3:

11. Hwilkens bad och twåttande är förgäfwes? Swar:

Theras som sig efter reningen åter förorena igen,

igen, Syr. 25: Then sig twår når han wid en dödan kommet hafwer, och kommer åter wid honom igen, hwad hjelper honom hans twagning? Altså år then månniska som för sina synder fastar, och syndar su altid igen, ho skulle höra hans bön? Och hwad hjelper honom hans fasta?

XXXVI. Om Eld och Brand.

1. När år elden skapad? Swar:

På första dagen, tå Gud sade: Warde ljus, och thet wardt ljus. Thessa orden uttyder then gamle Låraren Damascenus Lib. 2. Cap. Orth. fid. om eld och såger: Neque aliud est ignis quam Lux.

2. Hwar står thet skrifwit, at elden år i och under jorden? Swar:

Uti Jobs 28: Man får ock eld nedan utur jorden, ther dock ofwantil bröd wåxer.

3. Hwar år eld blefwen til watn? Swar:

Uti Jerusalem, tå Judarna blefwo bortförde til Persien, togo Presterne then helige elden af Altaret, och gömde then uti en torr graf, i hwilken han uti et tjockt watn år förwandlad worden. 2 Macc. 1:

4. Hwar bjuder Gud behålla en ewig eld? Swar:

Uti 3 Mos. 6: Elden på Altaret skal brinna, och aldrig utslåckas: Altid skal elden brinna på Altaret, och aldrig utslåckas.

5. Hwad betyder then ewiga elden? Swar:

Först wåra hiertans tankar, at the skola warda uptånde emot Gud och hans helga Namn, med tron, bönen och tacksåjelse, och at man skal tala om hans Ord dag och natt. Ps. 1: 34, 146:

Til thet Andra, JEsu Christi pinos och döds ihogkommelse, som aldrig skal utsläckas i wårt hjerta, såsom S. Paulus förmanar i 1 Cor. 11: Så ofta som j dricken af thenna Kalken, skolen j förkunna HErrans död til thes han komer igen.

6. Hwem är worden genom eld ledsagad? Swar:

Israels barn, them ledsagade Gud om dagen genom en molnstod, men om natten genom en eldstod. 2 Mos. 13:

7. Hwem hafwer tagit eld af stenklippan? Swar:

Guds Ängel som uppenbarade sig Gideon, och kallade honom til en Domare och Regent för folket, han kom med sin staf för hälleberget, och strax kom ther eld ut, och upbrände Gideons offer, Dom. 6: Item, Ängelen som uppenbarades Manoah, och förkunnade honom Simsons födelse. Dom. 13:

8. Hwem hafwer genom bönen förorsakat eld af himmelen? Swar:

Propheten Elias genom Guds befallning, tå han bad och sade: Hör mig HErre, at thetta folket må weta, at tu HErre äst Gud, och tu sedan må omwända theras hjerta. Tå föll HErrans eld neder, och upbrände bränoffret, wed, stenar och jord, och utsläckte watnet i grafwena. Tå alt folket såg thet, föll thet på sit ansikte och sade: HErren är Gud, HErren är Gud. 1 Kon. 18:

9. Efter hwars befallning är elden fallen af himmelen? Swar:

På Prophetens Elie befallning, ty tå Konung Ahasias wille låta hämta honom, och utsände twänne Höfwitsmän til honom, hwarmed femtio

tio man, hwilka talade honom spotskeligen til, tå befalte Elias elden falla af himmelen, som thesse twänne Höfwitsmän samt theras hundrade män upäta skulle. 2 Kon. 1:

10. Hwem är för eld skul med eld straffad worden? Swar:

Nadab och Abihu, Arons söner, therföre, at the rökte med främmande eld för HErranom, tå kom eld ut ifrån HErranom och förtärde them, så at the blefwo döde, 3 Mos. 10:

Item, Korah och hans anhang, tuhundrade och femtio män, the som utan HErrans befalning kommo fram för HErranom med eld och rökelse, kom HErrans eld ut, förbrände och dödade them. 4 Mos. 16:

11. Hwad skole wi påminna oß af halm, som uti eld til asko warder? Swar:

The ogudaktiga, och theras ändteliga förderf, såsom Es. 5: säger: Lika som eldslåga förtärer halm, och borttager agnar, altså skal theras rot förrotna, och theras telningar bortflyga såsom stoft.

12. Hwilka människor äro eldenom lika? Swar:

The lösaktige och otuktige horkarlar, såsom Syr. 23: säger: Then som uptänd är med heta, han är såsom en brinnande eld, och wänder icke igen, til thes han upbränner sig sielf. En okysk människa hafwer ingen ro i sinom kropp til thes hon uptänder en eld.

Om Bränning.

1. Hwar hafwer wed brunnit och icke worden förbränd? Swar:

Uti öknen på berget Horeb, tå Moses såg bu-

skan brinna af eld, och wardt likwål intet förtärd. 2 Mos. 3:

2. Hwad betyder thenna bränning? Swar:

Thet är en afmålning til Christi mandoms annamelse uti Jungfru Marie lifwe, ty såsom thenna buskan sanfärdeligen brann; och dock icke förtärdes, altså är ock Maria sanfärdeligen hafwandes med Christo, och hans naturliga moder, och blef likwål oförkränkt til sin Jungfrudom, kyskhet och äro, såsom then Christna Kyrkan therom siunger: Såsom Solen går med sit härliga sken, genom et glas, och thy intet skadar, altså är Maria blefwen en Jungfru ren, genom then Helge Andes nåde. Luc. 1: Es. 7:

3. Hwar hafwer kött brunnit, och icke blifwit förbrändt? Swar:

Uti Jerusalem, ther Apostlarnas och andra Christtrognas tungor brunno såsom af eld uti then Helge Andes tilkommelse, så at eldslågen gick utur theras mun, och wardt dock likwål hwarken theras tunga, hals, ansikte eller hår förtärde. Ap. G. 2:

4. Hwad betyder thetta bränande? Swar:

Thet betyder Apostlarnas Prediko-Embetes kraft och werkande, therigenom wille Gud wara kraftig, til at uplysa månniskan uti hans kunskap, upfriska theras förkolnade hjerta, göra theras darrande lemmar beqwämlige och dogse til sin och sin nåstas tienst, såsom then H. Paulo af himmelen sagt wardt: Thertil hafwer jag utwaldt tig, at tu skalt öpna folksens ögon, at the skola omwända sig ifrån mörkret til ljuset, och ifrån

ifrån satans magt til Gud, at the skola få syndernas förlåtelse, och lott ibland them, som helgade äro, genom trona til mig. Ap. G. 26:

5. När är wed af watn upbränd worden? Swar:

Uti Nehemie tid, tå han efter then helga elden grafwa lät, hwilken Prästerna för theras afresande uti en grop förwarat hade, fann han ingen eld utan et tjockt watn, hwilket han befalte urgjuta öfwer offret och weden, och förbrändes med offret. 2 Macc. 1:

6. Hwilka människor äro blefne lefwandes uti elden? Swar:

The tre Judiske män, Sadrach, Mesach och Abednego, the blefwo kastade uti en brinnande eldsugn, och blefwo likwäl til lif och wälfärd behållne och oförtärde. Dan. 3:

7. Huru mångahanda slags folk äro förderfwade uti eld? Swar:

Sexhanda: Först the Sodomiter, hwilka Gud med eld och swafwel förbrände. 1 Mos. 19:

Til thet andra, Nadab och Abihu, hwilka af HErrans eld förtärde blefwo. 3 Mos. 10:

Til thet tredje, the tuhundrade och femtia män Korahs anhang, som af HErrans eld ock förderfwade blefwo.

Til thet fierde, the män som kastade Sadrach, Mesach och Abednego i then brinnande ugnen, the blefwo af eldslågan förderfwade. Dan. 3:

Til thet femte, Jobs fåraherdar, hwilka blefwo med fåren förtärde af elden som föll af himmelen. Job. 1:

Til thet sjette, inwånarena uti then staden

Sabba, hwilka David lät kasta uti en Tegelugn, och theruti förbrände. 2 Sam. 12:

8. Hwar utloswar Gud sig wilja oß i eldsnöden bewara? Swar:

Es. 43: Frukta tig intet, tu äst min, jag hafwer förloßat tig och kallat tig wid namn, ty om tu går uti elden, skal tu intet bränna tig, och lågan skal intet bita uppå tig.

9. Hwar är elden såsom en Gud ärad och dyrkad worden? Swar:

Uti then staden Ur, i Chaldee land, såsom Moses tilkänna gifwer, 1 Mos. 11, 12: och Jos. 24:

10. Hwadan hafwer thetta afguderi sit ursprung? Swar:

Tådan, at elden är nederfallen af himmelen, och uptändt the trogna fäders offer: Thenna elden hafwer thet otrogna afgudiska folket tagit, förwarat, låtit then brinna dag och natt, och gjorde therutaf et afguderi, och föregifwit, at hwilken then åkallade, eller therhos tilbad Gud, och gjorde honom sin tienst, han skulle bönhöras, blifwa rättfärdig och salig giord. Therföre kallar Moses then i 1 Mos. 11: Ur Chasdim. Thet är the Chaldeers eller Helgonens eld, therföre, at the hafwa hållit sig för helige, som then årat, och androm lärdt söka helighet theruti.

11. Hwar blifwer Gud kallad en eld? Swar:

Uti 5 Mos. 4: HErren tin Gud är en förtärande eld, och nitälskande Gud.

XXXVII. Om Synden och Syndare.

1. Hwem hafwer aldraförst syndat? Swar:

Lucifer ibland Änglarna, och Eva ibland människorne. Upp. B. 12: 1 Joh. 3: 1 Mos. 3:

2. Swa-

2. Hwadan kommer Syndene? Swar:

Af diefwulen, såsom Johannes säger, 1 Joh. 3: Then som gör synd, han är af diefwulen, ty diefwulen syndar af begynnelsen.

3. Hwar blifwer syndenes ursprung qwinnone tillagt? Swar:

1 Mos. 3: Eva tog utaf fruktene och åt, och gaf theslikes sinom man ther af, och han åt, 1 Tim. 2: Qwinnan wardt bedragen, och kom öfwerträdelsen åstad, Syr. 25: Synden är kommen af qwinnone, och för syndenes skul måste wi alle dö.

5. Hwar blifwer syndenes ursprung mannen tilskrifwit? Swar:

Uti Rom. 5: Genom ena människo är synden kommen i werldena, och för syndenes skul döden, och är så döden kommen öfwer alla människor, efter the alla syndat hafwa.

3. Hwar står thet skrifwit, at Gud icke är orsaken til synden? Swar:

1 Mos. 1: Och Gud såg på alt thet han giordt hade, och si, thet war alt ganska godt. Item, Ps. 5: Tu äst icke then Gud, hwilkom et ogudaktigt wäsende behagar, etc. Item, Syr. 15: Tu torf icke säja, jag hafwer orätt lärdt, så hafwer Gud giordt thet, ty hwad han hatar, thet skulle tu icke göra.

6. Hwad är syndenes lön? Swar:

Timmelig död och ewig fördömelse, såsom S. Paulus säger Rom. 6: Syndenes lön är döden, Rom. 5: För en människos synd är fördömelsen kommen öfwer alla människor.

8. Hwarföre nämner Christus then ärfteliga och görliga synden en synd emot människones Son? Swar:

Therföre, at hon hafwer warit en orsak ther-

til, at Christus hafwer måst blifwa en Månniska, och med sit lidande och död för henne betala, Es. 43: 53: Och at hon för hans skul blifwer förlåten allom månniskom, som tro på honom och båttring göra. Ap. G. 10, 13, 15:

8. Hwarföre såger Christus, at synd emot then Helga Anda år oförlåtelig? Swar:

Therföre, at the som synda emot then Helga Anda, the förakta och förskiuta Christum med sin förtienst: som oß i Ordet och Sacramenten framdrages, utan hwilken ingen nåd och salighet år til at finna eller bekomma. Ap. G. 4: Joh. 3, 14: Hebr. 10: 1 Joh. 5:

9. Hwad gårning hafwe wi som nogast af Adam lårdt? Swar:

Synda, och wilja likwål hafwa rått, ty såsom Adam öfwertrådde eller bröt Guds Bud, och skylte sig med Fikona-blad, och ingen synd för Gud tilstå wille, utan sköt orsaken på qwinnan och på Gud: altså stå ock wi uti synden alt öfwer öronen, och weta oß likwål hårligen til at enskylla, och förblommera synden så, som oß tyckes, at hon skulle wara hwarken emot Gud eller månniskor.

10. Hwar står thet skrifwit, at ingen syndare kan skyla sig för Gud? Swar:

Syr. 23: HErrans ögon åro mycket klarare ån Solen, och se alt thet månniskorna göra, och skåda också uti hemliga wrår, all ting åro honom kunnig förr ån the skapade warda, så wål som sedan the skapade åro. Uti c. 40. såger han: Alla månniskors gårningar åro för honom, och för hans ögon år intet fördoldt, han ser all ting

ting ifrån werldenes begynnelse, alt intil ändan på werlden. Es. 29: We them som fördolde wilja wara för HErranom, til at förskyla theras upsåt, och hålla theras gerningar i mörkret och säja: Ho ser oß? Och ho känner oß?

11. Hwar står thet skrifwit? at syndare gerna wilja wara och wistas uti mörkret? Swar:

Joh. 3: Hwar och en som illa gör, han hatar ljuset, at hans gärningar icke skola straffade warda.

12. Hwar står thet skrifwit, at synden skiljer Gud och människan ifrån hwarandra? Swar:

Es. 56: Eder onsko skiljer eder och eder Gud ifrån hwarannan, och edra synder göma bort Guds ansikte för eder. Matth. 7: Wiker ifrån mig, j ogerningsmän.

13. Hwar blifwe wi förmante at regera öfwer synden? Swar:

1 Mos. 3: Tilstäd icke syndena sin wilja. Rom. 6: Låter icke synden wäldig wara i eder dödeliga lekamen, så at j henne efterfölien uti hennes lustar.

14. Hwad gör människan aldraklentrognast? Swar:

Hennes upwaknade synder, Wish. 17: At en så förtwiflat är, thet gör hans egen ondska, som honom öfwertygar, fördömer, och et förskräckt samwet förser sig altid thet wärsta, ty fruktan kommer ther af, at man icke tröster förswara sig, och wet sig icke heller någon hielp.

15. Hwar blifwer synden liknad wid wäder? Swar:

Es. 64: Wåra synder föra oß bort såsom et wäder.

16. Hwilka synder blifwa liknade wid eld? Swar:

Horeri och lösaktighet, Job. 31: Ägta brott är en

en eld, som förtärer in til förderf, och all min tildrägt utrotade, Ordspr. 7: Kan ock någor behålla eld i barmen, så at hans kläder icke brinna; huru skulle någor gå uppå glöd, så at hans fötter icke brände warda? Altså går thet ock med honom som til sins nästas hustru går, ther blifwer ingen ostraffad, then wid henne kommer.

17. Hwar blifwer synden liknad wid en Orm? Swar:

Syr. 21: Fly för syndene, såsom för en Orm, ty om tu kommer henne för när, så stinger hon tig, hennes tänder äro såsom Lejons tänder, och dräper människona.

18. Hwar blifwer synden liknad wid et swärd? Swar:

Syr. 21: Hwar och en synd är såsom et skarpt swärd, och gör sådana sår, som ingen hela kan.

19. Hwar blifwer synden liknad wid et Lejon? Swar:

Syr. 27: Såsom Lejonet waktar efter rofwet, altså griper synden på sistone ogärningsmannen.

20. Hwem kan sig med plats taga til wara för synden? Swar:

En Köpman och Krämare, såsom Syr. 27: säger: En Köpman kan med plats taga sig til wara för orätt, och en Krämare för synd, ty för penningar skul göra många orätt, och the som rika wilja warda, the wända ögonen bort, såsom en nagle tränges in emellan twå stenar i muren, så tränger ock synden sig emellan säljaren och Köparen.

21. Huru mångahanda slags människor hafwer Gud befalt stena til döds? Swar:

Ottahanda: Til thet första, then andra människor afdrager ifrån Gud och hans tjenst, til afguderi. 5 Mos. 13:

Til thet andra: then som hädar Guds namn med bannande eller swärjande. 3 Mos. 24:

Til thet tredje: Then som ohelgar Sabbathen. 4 Mos. 15:

Til thet fierde: Horkarlar och horkonor. 3 Mos. 18: Joh. 8:

Til thet femte: Spåmän och teknatydare. 3 Mos. 20:

Til thet siette: Ohörsamme barn, 3 Mos. 21:

Til thet siunde: Tjufwar. Jos. 7:

Til thet ottonde: The föräldrar, som hafwa gifwit sina barn Molech. 3 Mos. 20:

22. Kunna wi människor ock wara utan synd? Swar:

Nej: ty Salomon säger i Pred. 7: Thet är ingen människa på jorden som godt gör, och icke syndar. Rom. 3: säger Paulus: Allesamman äro the syndare, och hafwa intet beröma sig af för Gudi.

23. Kunne wi ock weta alla wåra synder? Swar:

Nej, David säger i Ps. 19: Ho kan märka huru ofta han bryter, förlåt mig mina hemliga brister.

24. Hwar blifwer synden liknad wid en tung börda? Swar:

Uti Ps. 38: Mina synder gå öfwer mit hufwud, såsom en tung börda äro the mig för swåra wordne. J Ps. 65: Wår mißgerning trycker oß hårdeliga, förlåt oß wåra synder.

25. Hwar står thet skrifwit, at synden förblindar människan? Swar:

J Wish. 2: Theras ondska hafwer förblindat them, at the icke känna Guds lönliga domar.

26. Är ock then ena synden större än then andra? Swar:

Ja, ty så säger Christus om the Capernaiters synder: Tyri och Sidoni skal drägeligare warda på domedag än eder. Och Joh. 19: Förthenskul hafwer han större synd, som mig tig hafwer öfwerantwardat.

27. Hwar blifwer synden liknad wid en snara? Swar:

Uti Ordspr. 5: Thens ogudaktigas handel skal gripa honom, och med sina synders snaro skal han hållen warda, han skal dö, therföre at han icke wil låta låra sig. Item c. 22: När en ogudaktig syndar, så beswärar han sig sielf.

28. Hwar står thet skrifwit, at synd förderfwar land och folk? Swar:

Uti Ordspr. 28: För landsens synders skul warda många förwandlingar i Förstadömen. Item Ps. 107: För inwånares ondsko skul, bär et fruktsamt land intet.

29. Hwar står thet skrifwit, at synden besmittar människan sömfärliga? Swar:

Uti 3 Mos. 18: I skolen uti intet af thetta orena eder, förty uti alt thetta hafwa hedningarna förorenat sig, hwilka jag skal här utdrifwa för eder, och landet är therigenom orenat, så at landet skal utspy sina inbyggare, etc. Jer. 2: Och om tu än twådde tig med lut, och togo ther mycken såpo til, så synes dock tin ondska thes mera för mig.

30. Hwar står thet skrifwit, at synden kommer rådslåga och förskräckelse til wäga uti hiertat? Swar:

Job. 15: säger: Then ogudaktige hafwer utsträckt

sträckt sina hand emot Gud, och emot then Allsmägtiga förstärkt sig, therföre båfwar han i alla sina lifsdagar, och äntå at frid är, så hafwer han dock then sorg, at han skal förderfwas, hwad han hörer, thet förskräcker honom, han tror icke, at han skal kunna undfly olyckona, och förmodar sig altid swärdet, och tycker honom, at hans olyckos tid är för handen, ångest och nöd förskräcka honom, och slå honom ned såsom en Konung med enom här, etc.

31. Hwad tjenar aldrabäst til frisäjelse ifrån synden? Swar:

En sann bot och omwändelse, såsom Gud sielf säger, Es. 1: Lägger bort edert onda wäsende från min ögon, och wänder eder til mig, ty så skal jag antaga eder til nåder, om än edra synder woro blodröda, så skola the warda snöhwita.

22. Säg mig et Skriftenes språk, at Gud wil förlåta then botfärdiga hans synder? Swar:

Jer. 33: säger Gud: Jag wil tillåta them theras bön om frid och trohet, jag wil rena them af all mißgärning, thermed the emot mig syndat hafwa, och skal förlåta them all mißgerning, ther med the emot mig syndat och öfwerträdt hafwa.

33. Säg mig et witnesbörd, at alla trognas synder warda allom i Christo förlåtna? Swar:

I Ap. G. 10: säger Petrus: Om HErran JEsu bära alla Propheterna witnesbörd, at hwar och en som tror på honom, han skal få syndernas förlåtelse genom hans namn. Col. 1: säger Paulus: Genom JEsum hafwe wi förlößning genom hans blod, nemliga, syndernas förlåtelse.

34. Hwilken är then wissaste tröst emot syndenes anfäktning? Swar:

HErrans JEsu Christi betalning, lidande och död, såsom Es. 53: säger: Gud kastade alles wåra synder på honom, han är sargad för wåra synder, och slagen för wåra mißgerningar, näpsten, som wi förtjent hade, låg på honom, på thet wi skole hafwa frid genom honom.

Item, 1 Tim. 1: säger then H. Paulus: Thet är et fast Ord, och i alla måtto wäl wärdt, at man thet annamar, at Christus JEsus är kommen i werldene til at frälsa syndare, ibland hwilka jag är then förnämligaste, men mig är wederfaren barmhertighet, på thet JEsus Christus skulle på mig förnämliga bewisa alla långmodighet, them til efterdöme, som på honom tro skola til ewinnerligt lif.

35. Säg mig et witnesbörd, at Guds nåd i Christo är större än alla werldenes synder? Swar:

Uti Rom. 5: säger then H. Paulus: Ther synden öfwerflödde, ther öfwerflödde mycket mer nåden, på thet, at såsom synden hafwer wäldig warit til döden, så skulle ock nåden wäldig wara genom rättfärdigheten til ewinnerligt lif genom JEsum Christum. Uti Ps. 103: Så hög som himmelen öfwer jorden är, låter han sina nåd wäldig wara öfwer them som frukta honom, så långt som öster är ifrån wäster, låter han wår öfwerträdelse wara ifrån oß.

36. Uti hwad liknelse blifwer oß thenna tröst afmålad? Swar:

Uti then Helga Skrift blifwer Guds nåd ofta lik-

liknad wid oljo; ty lika som oljan flyter ofwan uppå all annor ting, altså öfwergår Guds barmhertighet alla hans werk, och låter sig hårligen se emot månniskan, Guds barmhertighet går widt öfwer hans dom.

Item, såsom oljan lindrar werk och sweda, och låker onda sår och bölder, altså helar ock Guds barmhertighet siälenes skada, och fördrifwer alla synder, Cyrillus Lib. 5. in Joh. 14.

37. Blifwa ock alla synder them botfärdigom af nåd förlåtna?

Swar:

Ja, wisserliga, ty så säger David i Ps. 130: Om tu HErre wilt tilråkna synderna, HErre, ho kan blifwa beståndandes? ty når tig är förlåtelse, hos HErranom är nåd och mycken förlossning når honom, och han skal frålsa Israel ifrån alla hans synder. Hes. 33: Om then ogudaktiga omwånder sig ifrån sit ogudaktiga wåsende, och gör thet rått och godt år, så skal han lefwa och icke dö, och alla hans synder, som han giordt hafwer, skola förlåtne warda, och icke påtånkte blifwa.

38. Hwad för liknelse gifwa de gamla Fåder hårom?

Swar:

Chrysostomus Homilia 40. ad Pag. säger: På kroppen kan en wål få et sår som icke kan låkas, men på siålen år ingen skada olåkelig, når wi Gud allena om nåd hierteligen bedie och begåre.

Item, Homilia de pœnitentia. Tina synder hafwa wål et wist mått, men theremot hafwer Guds nåd intet mått, år oåndelig och widt öfwergår

wergår alla tina mißgärningar. Tag härom thenna liknelsen: Såsom en gnista eld faller uti hafwet, och theruti utsläckes, altså utsläcker ock Guds nåd alla wåra synder.

39. Säg mig S. Bernhardi språk härom? Swar: Emedan wi här på jordene äro, och beskåda kunna, skole wi altid hafwa et godt hopp, af Guds nåd oß frögda och trösta, och ingalunda uti Synden förtwifla, efter wi altid ofwanefter alt godt hafwe til at förwänta, af all nådes Fader. Ty therföre hafwer Gud gifwit oß en uprättad kropp och ansikte, ther alle the andre djur och kreatur wända theras ögon neder åt jorden, på thet wi skole wända och uplyfta wåra ögon åt himmelen, och efter hans nåde hierteligen och innerlig sucka. Ther til hielpe oß Gud Fader, Son och then Helge Ande, högtlofwad i Ewighet,

AMEN.

Ände på then Förste Delen.

Regi-

Register och Förtekning

På the Hufwudstycken, Frågor och Swar, som uti thenna Bibliska Lust-Gårdens Första Del författade äro.

Cap. Pag.

Then

Then Bibliske Lust-Gårdens Andra Del.

I. Capitel.

Om then Helga Bibel.

1. Hwad kallas thet ordet Bibel? Swar?

Igemen kallas thet en Bok, uti hwilken något skrifteligt är författadt. Men i synnerhet kallas then H. Skrift, alt thet Gamla och Nya Testamentsens Böcker, Propheternas, Evangelisternas och Apostlarnas.

2. Hwadan hafwer Bibelen sit ursprung och begynnelse? Swar:

Utaf HErranom Gud sielf, han sielf hafwer skrifwit the Tio Budorden uti stora Taflor, och them Israelitomen, genom Mosen öfwerantwardat, 2 Mos. 32: hafwer gifwit Mosi uttryckelig befalning til at skrifwa sina Fem Böcker, och honom thertil med then Helge Andes gåfwor rikeliga benådat, 2 Mos. 17: Altså är ock sedan skedt med Propheterna. Hab. 2: Jer. 3: Ps. 102:

 3. Swar

Hwar blifwer Skriften, som uti Bibelen är författat, Titelen tilägnat, at hon kallas then Helga Skrift? Swar:
Uti Rom. 1: Hwilket Gud löfwat hafwer genom Propheterna i then Helga Skrift. 2. Tim. Efter tu af ungdomen hafwer kunnat then lga Skrift, kan hon tig underwisa til salighet.

. Hwarföre hafwer Gud skrifteligen wiit författa Bibelen? Swar:
At han djefwulens bedrägeri förekomma måt. som allestädes sig understådt hafwer, werlden der then Titelen Traditio Patrum, thet är, dernes Stadga til at förföra, och i stället för n saliggörande Himmelska wisheten, sin förmelige helfwetis lögn at utsprida, Therföre fwer Gud sig uti en klar Skrift uppenbarat, gifwit tilkänna hwad man antaga och wälskulle, til hwilket hwar man wid sin salighet bunden är. Es. 8: Joh. 5: Luc. 25: Matth. 28:

. Hwarföre blifwer Bibelen en sådan härlig Titel gifwen? Swar:
För twänne orsaker skul: Til thet första men hon om Gudomeliga saker och heliga Stycktalar, som lända Gud til åro, och männin til wälfärd och salighet. Til thet andra: edan the Böcker theruti äro begrepne af then lga Anda genom Mosen, Propheterna, Evangisterna och Apostlarna dicterade. 1 Sam. 23: et. 1: 2 Tim. 3:

6. Hwar blifwer Bibelen kallad Guds Bok? Swar:
Uti Es. 34: Söker nu uti HErrans Bok och er, icke et af thessa Stycker skal fela, man skal äkna theraf, antingen et eller annat, ty han then therigenom min mun bjuder, och hans

An.

Ande är then ther tilhopa hämtar, 2 Sam. 23: HErrans Ande hafwer talat genom mig, och hans Ord är skedt genom mina tungo. Israels Gud hafwer talat til mig. Ps. 163: Gud hafwer låtit Mose weta sina wägar och Israels barn sin werk.

7. Hwad för Namn och Titel hafwer Gregorius gifwit Bibelen, och huru förmanar han honom til at läsa?
Swar:

Uti sit Register Lib. 4. Cap. 48. talar han om then Helga Skrift sålunda: Hwad är then Helga Skrift annat, än Guds thens Alsmägtigas Sänningebud til sine kreatur. Ja, sannerliga, om Eders härlighet hade bekommit et bref ifrån en jordisk Käjsare, så skulle han intet återwända eller ro hafwa, sin ögon ingen sömn unna, intil thes han wißte, hwad thenna jordiske Käjsaren honom tilskrifwit hade. Men nu skrifwer then himmelske Käjsaren sielf, som är en HErre öfwer Änglar och människor, och sänder tig thetta sit bref, som angar titt lif, ändock äst tu så sömnig, och läser sådant bref icke med brinnande alfwar. Therföre beder jag tig, at tu dageligen wille beflita tig tins Skapares ord til at betrakta, lära uti Guds ord känna Guds hierta, at tu thesto brin-hierteligare längtar efter the ewiga häfwor, på thet titt hierta må med större längtan och begär uptändt warda, thet Himmelska Riket at bekomma.

8. Huru många Böcker äro uti hela Bibelen? Swar:

Uti then Swenska äro twå och sjuttio, men i then Latinska fem och sjuttio.

9. Huru-

9. Huru blifwa the delade? Swar:

Uti thet Gamla och Nya Testamentet.

10. Huru många utaf them höra til thet gamla Testamentet? Swar:

Efter then Swenska Bibelen höra til thet Gamla Testamentet fem och fyratio.

11. Huru kallas the, och huru många Capitel innehåller hwarthera? Swar:

Then första är then 1 Mosis Bok, och innehåller 50 capitel.
Then andre är then 2 Mosis Bok, och innnehåller 40 capitel.
Then tredje är then 3 Mosis Bok, och innehåller 27 capitel.
Then fierde är then 4 Mosis Bok, och innehåller 36 capitel.
Then femte är then 5 Mosis Bok, och innehåller 34 capitel.
Then siette är Josua Bok, och innehåller 24 cap.
Then siunde är Domare Boken, och innehåller 21 capitel.
Then ottonde är Ruths Bok, och innehåll. 4 c.
Then nionde är then 1 Samuels Bok, och innehåller 3 capitel.
Then tionde är then 2 Samuels Bok, och innehåller 24 capitel.
Then ellofte är then 1 Konunga Boken, och innehåller 22 capitel.
Then tolfte är 2 Konunga Boken, och innehåller 25 capitel.
Then trettonde är then 1 Boken af Chrönikon, och innehåller 30 capitel.

Then

Then fjortonde år then 2 Boken af Chrönikon, och innehåller 36 capitel.
Then femtonde år Esra Bok, och innehåll. 10 c.
Then sextonde år Nehemie Bok, och innehåller 13 capitel.
Then sjuttonde år Esters Bok, och innehåller 10 capitel.
Then adertonde år Jobs Bok, och inneh. 42 c.
Then nittonde år Salomons Ordspråks Bok, och innehåller 31 capitel.
Then tjugonde år Salomons Predikares Bok, och innehåller 12 capitel.
Then första och tjugonde år Salomons Höga Wishets Bok, och innehåller 8 capitel.
Then andra och tjugonde år Propheten Esaias, och haftwer 66 capitel.
Then tredje och tjugonde år Propheten Jeremias, och haftwer 52 capitel.
Then fjerde och tjugonde år Jeremie Klagewisors Bok, och innehåller 5 capitel.
Then femte och tjugonde år Propheten Hesekiels Bok, och innehåller 48 capitel.
Then sjette och tjugonde år Propheten Daniels Bok, och innehåller 12 capitel.
Then sjunde och tjugonde år Propheten Hoseas, och innehåller 14 capitel.
Then ottonde och tjugonde år Propheten Joel, och innehåller 3 capitel.
Then nio och tjugonde år Propheten Amos, och innehåller 9 capitel.
Then trettionde år Propheten Obadias, och innehåller 1 capitel.

Then första och trettionde är Propheten Jonas, och hafwer 4 capitel.

Then andra och trettionde är Propheten Michas, och hafwer 7 capitel.

Then tredje och trettionde är Propheten Nahum, och hafwer 3 capitel.

Then fjerde och trettionde är Propheten Habacuc, och hafwer 4 capitel.

Then femte och trettionde är Propheten Zephanias, och hafwer 3 capitel.

Then sjette och trettionde är Propheten Haggai, och hafwer 2 capitel.

Then sjunde och trettionde är Propheten Zacharias, och hafwer 14 capitel.

Then otta och trettionde är Propheten Malachias, och hafwer 4 capitel.

Then nio och trettionde är Judiths Bok, och innehåller 16 capitel.

Then fyrationde är Wishetenes Bok, och innehåller 9 capitel.

Then fyrationde första är Tobie Bok, och innehåller 14 capitel.

Then fyrationde och andra är Syrachs Bok, och innehåller 50 capitel.

Then fyrationde och tredje är Baruchs Bok, och hafwer 6 capitel.

Then fyrationde och fjerde är the Maccabeers första Bok, och innehåller 16 capitel.

Then fyrationde och femte är the Maccabeers andra Bok, och innehåller 15 capitel.

12. Huru många Capitel innehålla the fem och fyratio Gamla Testamentsens Böcker? Swar:

Niohundrade och femton, och ethundrade och femtio Davids Psalmer.

13. Huru många Böcker innehåller thet Nya Testamentet? Swar:

Sju och tjugu.

14. Huru heta the, och huru många Capitel innehålla hwar och en i sig? Swar:

Then första är Evangelium S. Matthei, och innehåller 28 capitel.
Then andra är Evangelium S. Marci, och innehåller 16 capitel.
Then tredje är Evangelium S. Luce, och innehåller 24 capitel.
Then fierde är Evangelium S. Johannis, och innehåller 21 capitel.
Then femte Boken är Apostla Gerningar, och innehåller 28 capitel.
Then sjette är S. Pauli Epistel til the Romare, och innehåller 16 capitel.
Then sjunde är S. Pauli Epistel then första til the Corinther, och innehåller 16 capitel.
Then ottonde är then andre S. Pauli Epistel til the Corinther, och innehåller 13 capitel.
Then nionde är Epistelen til the Galater, och innehåller 6 capitel.
Then tionde är Epistelen til the Epheser, och innehåller 6 capitel.
Then ellofte är Epistelen til the Philipper, och innehåller 4 capitel.
Then tolfte är Epistelen til the Collosser, och innehåller 4 capitel.

Then

Then trettonde är then första Epistelen til the Thessalonicer, och innehåller 5 capitel.

Then fiortonde är then andra Epistelen til the Thessalonicer och innehåller 3 capitel.

Then femtonde är then första Epistelen til Timotheum, och innehåller 6 capitel.

Then sextonde är then andre Epistelen til Timotheum, och innehåller 4 capitel.

Then siuttonde är Epistelen til Titum, och innehåller 3 capitel.

Then adertonde är Epistelen til Philemonem, och innehåller allenast 1 capitel.

Then nittonde är then första S. Petri Epistel, och inehåller 5 capitel.

Then tjugonde är then andre S. Petri Epistel, och innehåller 3 capitel.

Then tjugonde och första är then förste S. Johannis Epistel, och innehåller 5 capitel.

Then tjugonde och andra är then andre S. Johannis Epistel, och innehåller 1 capitel.

Then tjugonde och tredje är then tredje S. Johannis Epistel, och innehåller 1 capitel.

Then tjugonde och fierde är Epistelen til the Hebreer, och innehåller 13 capitel.

Then tjugonde och femte är S. Jacobs Epistel, och innehåller 5 capitel.

Then siette och tjugonde är S. Jude Epistel, och innehåller 1 capitel.

Then siunde och tjugonde är S. Johannis Uppenbarelse, och innehåller 22 capitel.

15. Hurn

15. Huru många Capitel hafwa thessa sju och tjugu Nya Testamentsens Böcker? Swar:

Twå hundrade och sextio.

16. Huru många Capitel hafwer hela Bibelen i Gamla och Nya Testamentet? Swar:

1175 Capitel, och 150 [illegible]s Psalmer.

17. Huru blifwa thesse twå och sjutio Böcker åtskilde? Swar:

På sexhanda sått: Först kallas somlige Lagsens Böcker, som åro the fem Mosis Böcker.

Til thet andra, kallas somlige Historie-Böcker, som år Josue Bok, Domare, Ruths och Samuels, etc.

Til thet tredie, kallas ock somlige Låro-Böcker, som år Jobs Bok, Davids Psalmer, Salomons Ordspråk, hans Predikare, hans Höga Wisa, Wishetenes och Syrachs Bok.

Til thet fierde kallas somlige Prophetiers Böcker om tilkommande ting, såsom the fiorton Propheters Böcker, och Davids Psaltare.

Til thet femte, kallas några Evangelii Böcker, såsom the fyra Evangelister, som HErrans JEsu Christi Evangeliske Historia beskrifwit hafwa.

Til thet siette, kallas somlige Böcker Epistlar och Sånningebuds-bref, som åro Apostlarnas skrifter, Pauli, Petri, Johannis, Jacobi, Jude, etc.

18. Hwad skal man förnåmligast söka i then Helga Bibel? Swar:

JEsum Christum, at man honom rått kånner, och tror på honom, ty Christus år then rätte ådla skatten, som i then Helga Skrifts åker förborgat ligger, honom skal man söka, och efter honom grafwa och leta, then honom finner, han blifwer rik och salig, både til kropp och sjål. Ty thet år Status och Scopus, hela

gamla Testamentsens summa och innehåll, at thet föreställer och tilkänna gifwer genom figurer, afmålningar och offer, och uti klar ord och språk then tilkommande HErrans JEsu Christi Person, Ämbete och wälgerningar, och wisar alla människor med trona på honom. Therföre säger Christus sielf i Joh. 5: Ransaker Skrifterna, ty j menen eder hafwa ewinnerligt lif i them, och the äro the som witna om mig: ty om j hafwen trodt Mosen, så tror ock på mig; ty han är then som om mig skrifwit hafwer.

19. Huru skal man förstå S. Pauli ord, ther han säger uti then andra Epistelen til the Corinther i thet tredje: Bokstafwen dödar, men Andan gör lefwande? Swar:

Icke efter meningen, som fördömde han thet skrefna ordet, som är fast i bokstafwen fattat. Ty thet berömmer han ju til thet högsta, 2 Tim. 3: All skrift af Gudi gifwen, är nyttig til lärdom, etc. Utan ther fördömer han thet köttsliga förståndet, efter blotta förnuftet fattat, utan thens Helge Andes ljus och förnyelse, såsom han förklarar uti thet andra capitlet, såjandes: Then naturliga människan kan icke begripa thet Guds Ande tilhörer, ty thet är för henne en galenskap, och kan icke begripat.

20. Hwilken är then äldsta Boken? Swar:

Then första Mosis Bok, som kallas Skapelse Boken, i hwilken berättat blifwer om himmelens och jordenes, Änglars och människors, och alle kreaturs härkomst och ursprung, ja, om människo-slägtets fall och uprättelse.

21. Hwem hafwer förbrändt then H. Skrift? Swar?

Jojakim, Konungen i Jerusalem, Jer. 36: Josephus

sephus Lib. 19. Cap. 8. lib. 2. Cap. 7: Antiquit. de Bello Judaico lib. 2. Cap. 11.

22. När är Bibelen uti Grekiskt Språk uttolkad? Swar:

Under Konung Ptolomeo Philadelpho, Anno Mundi 3690.

23. När hafwer Bibelen warit borttappad? Swar:

Uti Josie tid, Anno Mundi 3316, som är til at läsa uti 2 Kon. 22:

24. När är Bibelen andra gången bortmist? Swar:

Uti thet Babyloniska fångelset, Anno Mundi 3357, tå hela Jerusalems Stad med Templet wardt ödelagt och förbrändt, tå blef uti Jerusalem en mägta hop förbrändt. Ja, månge Biblens Böcker förkommo ock genom samma eld, som sedan för människors ögon aldrig komne äro, hwilkas uttryckelige namn uti the öfwerblefne Bibelens behållne Böcker satte warda. Men ingen hafwer them sedan någon tid sedt, läs 1 Chrön. 9, 12, 13, 20, 22: Hela Bibelen hade blifwit borta, om Gud henne genom Jeremie, Hesechiels och Daniels tjenst icke bewarat och wid magt behållit, tilsammans läsit och förnya lätit.

25. När hafwer Bibelen tredje resan haft en stor anstöt? Swar:

Uti then hämdgirige Antiochi Epiphanis tid, Anno Mundi 3790, tå han andra gången intog Jerusalems Stad igen, lät förbränna och sönderrifwa, ehwar som hälst han henne finna kunde, och när hwilkom han henne fant, then lät han döda och dräpa, och hade henne således slätt utrotat, hwar Gud henne genom Judam Maccabeum icke förwarat hade, 1 Macc. 1: Han uprättad

råttade i Jerusalem en Låro-Skola, af hwilken månge Judar til hedniskt afguderi förde blefwo, 2 Macc. 4, 6. Josephus Lib. 12. Cap. 6.

26. När är Bibelen fierde gången ansäktad worden? Swar:
Uti then Romerske Käjsarens Diocletiani tid, Anno Christi 288, hwilken allestådes Bibelen upsöka och förbränna låt, och henne åter på nytt gerna utrotat hade, hwar Gud henne icke hemligen när några fromma hiertan förborgat och bewarat hade, och låtit henne åter äntelig en komma fram i ljuset igen under then fromme Käjser Constantino Magno, och i werlden utsändt hade. Eusebius.

27. När är Bibelen femte gången ansäktad blefwen? Swar:
Under then Romerska Käjsaren Juliano, hwilken på nytt alla Biblar förbränna låt, alla Kyrkor och Skolor afskaffade, på thet then Helga skrift skulle slått om intet blifwa, och hwarken låsen eller förklarad warda, Histor. Tripart. Lib. 6. Cap. 37.

28. När är hon sjette gången ansäktad worden? Swar:
Uti Käjser Adriani tid, tå man lagsens Bok förbrändt, och många Bibliske Böcker utrotat hafwer, Euseb. Lib. 4. Cap. 6. Lib. 8. Cap. 1.

29. När är hon sjunde gången ansäktad worden? Swar:
Under Påfwedömet, tå, fast hon är blefwen behållen, dock warit så förmörkad med människors traditioner, påfund och glossor, så at hennes råtta mening hafwer aldeles okunnig warit, och många utaf them åro blefne Doctores Theologiæ, som then kära Bibelen icke med ögonen sedt, jag tiger, med munnen aldrig låsit hafwa.

30. Huru

30. Huru hafwa Philosophi och Poëter umgåts med Bibelen? Swar:

Sanfärdige Historier, som uti Bibelen författade äro, hafwa the uti Narre-fabler förwandlat, och således then rena sanningen begabbat och bespottat, såsom Justinus Martyr skrifwer.

31. Hwar är en bok uti watn försänkt worden? Swar:

Uti Babel, ther then fromme Fursten Seraja, alla Prophetens Jeremie Prophetier, som af honom emot Babel skrefne woro, uppenbarligen uplåsit hade, måste han binda en sten wid boken och försänka uti Phrat, och ther bredewid säja: altså skal Babel försänkt warda, och icke upkomma igen, för then olycka, som jag öfwer honom skal komma låta. Jer. 51:

32. Hwem hafwer sedt böcker i himmelen? Swar:

Evangelisten Johannes, han hafwer sedt Domsens böcker i himmelen, efter hwilka människorna på then yttersta dagen skola förhörde och dömde warda, Upp. B. 20: Jag såg the döda stora och små stå i Guds åsyn, och Böckerna wordo uplåtna, etc.

33. Hwar hafwer the aldramäste Spådoms böcker warit? Swar:

Uti Epheso, ther blefwo alla Spådoms-böcker tilhopa stälte, uti hwilka truldoms-saker beskrefne woro, och upbrändes i hwars mans åsyn, och, theras wärde blef räknat til 50000 penningar, thet är efter wårt mynt, wid paß 6333 Riksdaler och 16 öre, Ap. G. 19:

34. Huru förringar Påfwen Bibelen? Swar:

Tå han sin Lag, Decret och Decretal lika emot the fyra Evangelister skattar, Distinct. 13.

19. Cap. Canones. Sicut distinct. 20. Cap. de lib. 25. Quæst. 1. Cap. Ideo.

Sätter therhos, at hwem som thet icke tillåter, han hörer diefwulen til, 11. Quæst. 3. Cap. Sentiarum 15. Quæst. 1, 2. Ja, han säger uttryckeliga: Alt hwad Påfwen bjuder, thet skal aktat blifwa, såsom thet wore af Guds mun talat, och thet måste man hålla, fast thet än omöjeligit wore, Distinct. 19. Cap. 51. quis. 9. Quæst. 4. Parag. Qui aurem.

35. Kan ock then Helga Skrift utlärd warda? Swar:

Nej: Ty David säger i Ps. 47: Sapientiæ ejus non est numerus, thet är intet tal eller räkning på hennes förstånd och wishet. Och Gregorius kallar thet et outgrundeligt och botnlöst haf, genom hwilket et enfaldigt skepp löpa kan, när thet blifwer uti trona til samma Guds ord beståndandes: Men en Elephant som med förnuft grunda wil, han måste theruti drunkna.

36. Är ock then Bibliska Skrift fullkommen, at man henne uti all ting säkert tro och följa kan? Swar:

Ja, uti alla måtto: ty såsom Guds Helge Ande, alla Bibliske Böckers egentelige diktare och författare, Es. 34: 2 Sam. 23: är fullkomlig och utan fel, bräck och förändring, och blifwer i ewighet så wiß, trogen och sanfärdig, at honom intet ångrar, hwad honom en gång hafwer täckts, thet behagar honom i ewighet. Altså är ock then af honom utgifne Skrift fullkomlig, utan fel, bräck, falskhet eller förändring, hwilken oß alle Guds råd om wår ewiga salighet uppenbarar, thet man säkert tro och följa kan, 4 Mos. 23:

1 Sam. 15: Ps. 19, 53, 90, 102, 103, 106, 111, 119, 136, 147: Job. 33: Ordspr: 19: Es. 51: Dan. 4, 6, 7. Mal. 3: Syr. 29, 42.

37. Säg härom et klart witnesbörd utaf Nya Testamentet, ty jag wet at Papisterna tro thet intet? Swar:

Fastän Påfwen och Jesuiterna theremot säja, och wilja göra then helga Skrift til en waxnäsa, stadfästa thet dock följande språk: S. Paulus 2 Tim. 3: All Skrift af Gudi utgifwen, är nyttig til lärdom, til straff, til bättring, til tuktan i rättfärdighet, at en Guds människa skal warda fullbordat, til alla goda gerningar skickelig. Ap. G. 20: Jag hafwer icke försummat, med mindre jag hafwer förkunnat eder alt Guds råd. Uti 2 Pet. 1: står: Wi hafwom et fast prophetiskt Ord, och i gören wäl, at i akten therpå, lika som på et lius, som skin uti et mörkt rum, så länge thet dagas, och morgonstiernan upgår i edert hjerta. Athanasius skrifwer: Sufficere sacras Scripturas ad omnem instructionem veritatis. Then helga Skrift är fullkomlig til underwisning uti alt thet sanningen tilhörer.

38. Huru hafwa Patriarkernas efterkommande Guds uppenbarelse fortplantat? Swar:

På twäggehanda sätt: Först, munteligen, genom theras ord och underwisning. Til thet andra, skrifteligen, ty Seths efterkommande hafwa giordt twå Taflor, uti hwilka the Guds uppenbarelser, löften, underwerk och gerningar skrifwa eller grafwa låtit. En af Christal, then andra af tegel, och äro således theras berättel-

ser kommit til efterkommandom, Josephus Nauclerus Volum. I. gen. 28.

Man skrifwer ock om Adam; at han hafwer låtit upsätta, twå stora pelare icke långt ifrån Paradiset, uti hwilka han hafwer låtit utgrafwa Historien om werldenes skapelse, fall och uprättelse af nåde, för then utlofwade Qwinnones Såd skul, på thet sådant skulle blifwa hans efterkommandom kunnogt och uppenbart. Berossus, Josephus, som lefde på then tiden Jerusalem blef förstörd, säger: At thenne Staden hafwer warit til uti Syrien i hans tid. D. Pantaleon uti sin Hjelte-Boks 1 Del. Fol. 20. Doct. Beust. uti sin Postilla Fol. 296. M. Johannes Spreterus uti Bibelens berömelse, 2, 3.

39. Hwar blifwer then Hel. Skrift kallad et rättesnöre, form eller regel, efter hwilken alla Läror skola dömde warda? Swar:

Uti Ps. 19: Hennes snöre går ut i all land, och hennes tal in til werldenes ändar. Es. 8: Efter lagen och witnesbördet, om the thet icke säja, så skola the icke få se morgonrodnan. Gal. 6: Så många som wandra efter thenna Reglan, öfwer them är frid och barmhertighet. Phil. 3: At wi wandrom efter ena Reglo, i hwilken wi allaredo tilkomne äro, och äro ens sinnade.

II. Capitlet.

Om Propheterna, och hwad sig för underligit med them tildragit hafwer.

1. Hwem hafwer kallat Propheterna, och gifwit them lof at prophetera? Swar:

Then Alsmägtiga wisa Guden sielf, Hos. 1: Jag,

Jag, jag år then som så många Prophetier gifwer och förkunnar genom Propheterna ho jag år. Jerem. 25: Jag hafwer sändt til eder alla mina tjenare, Propheterna, ganska fliteliga. Matth. 23: Si, jag sänder til eder Propheter, Wisa och Skriftlärda.

2. Hwar blifwer sätt och wis uttryckt, efter hwilket Gud med Propheterna talat hafwer? Swar:

Uti 4 Mos. 12: ther Historien om drömar, syner och muntelige tal ihogkommit warder: Är någor ibland eder en HErrans Prophete, honom wil jag uppenbara mig uti en syn, eller uti en dröm wil jag tala med honom, men icke så min tjenare Mose, hwilken uti mit hela hus trogen är, munteliga talar jag med honom, och han ser HErran såsom han är, icke genom mörk ord eller liknelse.

3. Hwem fattar Summan på Propheterna aldrakortast? Swar:

Apostelen Petrus, tå han i Ap. G. 10: säger: Om JEsu Nazareno båra alla Propheterna witnesbörd, at hwar och en som tror på honom, skal få syndernas förlåtelse genom hans Namn.

4. Hwar blifwer Propheternas ord kallat et fast ord? Swar:

Uti 2 Pet. 1: Wi hafwom et fast Prophetiskt ord, och j gören wäl, at j akten theruppå, lika som på et ljus, som skin uti et mörkt rum, så länge thet dagas, och morgonstjernan upgår i edart hjerta. Och ther skolen j först weta, at ingen Prophetia i Skriften sker af egen utläggning. Ty ingen Prophetia år ännu framkommen af människo wilja, utan the helige Guds människor hafwa talat, rörde af then Helge Anda.

5. Hwilken hafwer warit then aldraförsta Propheten på jorden? Swar:

Adam, i thet han propheterade hwadan Eva kommen war, hwilken han dock i sine dagar aldrig sedt hade, och at hon en moder åt alt lefwande warda skulle, 1 Mos. 2: Thetta är dock ben af minom benom, och kött af mino kötte, hon skal heta manna, therföre, at hon är tagen utaf mannenom, och han kallade henne Eva, therföre at hon är en moder åt alt lefwande, 1 Mos. 3:

6. Hwilken af Propheterna förtörnades öfwer Guds barmhertighet? Swar:

Jonas, tå han the Nineviter hade förkunnat Guds wrede och straff, och sade: At Gud förbarmade sig öfwer them, och förskonade them med straffet, efter the bättrade sig: Tå wardt han så wred, at han bad, at Gud wille honom tå strax på samma dagen låta dö, ty han wille hälre wara död än lefwande, och såsom en oförständig man känder warda, Jon. 3, 4.

7. Hwilken utaf Propheterna hafwer aldraotåligast warit? Swar:

Jeremias, tå han hörde, huru hwar man honom hädde, bannade och bespottade, och huru the höllo råd emellan sig öfwer hans utrotelse, sade han: Förbannat ware then dag, then jag uti födder wardt, then dagen ware osignat, på hwilken min moder mig födt hafwer; förbannat ware then, som min fader god tidende bar, och sade: Tu hafwer fått en ung son, Jer. 20:

8. Hwilken af Propheterna är worden spisad af korpar? Swar:

Elias, tå han låg fördold för Drottning Jesabel,

sabel tå kom hwar morgon och afton en korp, och förde honom kött och bröd, 1 Kon. 17:

9. Hwilken af Propheterna hafwer dråpit the aldramästa Propheter? Swar:

Elias, han tog 450 Baals Propheter, som folket ifrån Gud afföråt hade, och drap them wid then bäcken Kison, 1 Kon. 18:

10. Hwilken af Propheterna hafwer gjort jern flytande såsom trä? Swar:

Elisa, tå en yxa war fallen utaf skaftet uti watnet, tå stötte han med en stång i grunden, och yxan flöt uppå wattnet, at man henne med handen taga kunde, 2 Kon. 6:

11. Hwad betyder thetta järnets simmande? Swar:

Then gamle Läraren Ambrosius uttyder thetta uppå thet helga Dopsens kraft och werkande, hwilket oß ofwan uppå i Guds nådes haf simmande gör. Ty så skrifwer han uti then 2 Boken om Sacramentet c. 4. Elisa åkallade HErrans Namn, och järnet eller yxan, som til botnen i wattnet fallen war, kom up simmandes. Altså går thet ock i thet helga Dopet, ty förr Dopet falla alla människor til grunden såsom et tungt järn; men så snart människan warder döpt, simmar hon ofwan i Guds nåde, såsom et lätt och torrt träd, och synden kan henne icke mer til grunden sänka.

12. När är Propheten Mosen kommen uti thet förloswade Landet? Swar:

Efter sin död, tå han uppenbarades HErran Christo, uti hans förklaring, samt med Elia på Thabors berg, och wardt tå ther af

Petr-

Petro, Johanne och Jacobo känder, Matth. 17: Marc. 9:

13. Hwar hafwer then ena Propheten bedragit then andra? Swar:

Uti Bethel, tå ther inkom en Prophet af Juda, och propheterade emot Konung Jerobeams afguderi, och hade befallning af Gudi, at han på thet rummet hwarken äta eller dricka skulle. Tå lög en annar Prophet för honom, och sade: at en Ängel ock hade talat med honom, och befalt, at han med then samma Propheten skulle hemgå och wederqwecka sig, therföre blef Gud så förtörnat, at han honom genom et Lejon dräpa låt, 1 Kon. 13:

14. Hwilken Prophetes Skrift är then längsta? Swar: Esaia, ty han hafwer 66 stora capitel.

15. Hwilken Prophetes Skrift är then kortaste? Swar: Obadie, ty han hafwer allenast et capitel.

16. Huru många Capitel hafwer hwar Prophete, och på hwad tid hafwer han lefwat? Swar:

Esaias	Hafwer Capitel.	66	Hafwer lefwat ifrån werldenes skapelse	3163	För Christi Födelse.	807
Jeremias		52		3316		654
Hesechiel		48		3350		620
Daniel		12		3361		609
Hoseas		14		3151		819
Joel		3		3169		801
Amos		9		3158		812
Obadias		1		3156		814
Jonas		4		3150		820
Micha		7		3190		780
Nahum		3		3283		687
Habacuc		4		3323		647
Zephanias		3		3444		526
Haggai		2		3444		526
Zacharias		14		3444		526
Malachias		4		3444		526

17. Hwil-

17. Hwilken af Propheterna är icke worden död? Swar:

Elias, honom tog Gud med kropp och siäl lefwandes up til Himla, med brinnande hästar och wagn, 2 Kon. 2.

18. Hwilken af Propheterna hafwer med en staf åtskilt watnet, så at man therigenom torrskodd gången är? Swar:

Moses, tå han förde Israels allmoga utaf Egypten, räckte han sin staf, efter Guds befallning, öfwer röda hafwet, och watnet delade sig ifrån hwart annat, och Israels barn gingo midt igenom hafwet på thet torra, och watnet war them såsom en mur til högra och wänstra sidan, 2 Mos. 14:

19. Hwilken af Propheterna hafwer åtskilt watnet med sin kjortel? Swar:

Först Propheten Elias, tå han kom til Jordan, och djupet war fullt med watn, tog han sin kjortel, och knippade honom tilhopa, och slog uti watnet, och watnet delade sig på båda sidor, så at han med Propheten Elisa gick torrskodd therigenom.

Til thet andra, Propheten Elisa, tå han hade sedt Eliam wara upfaren til himla, och hade tagit up hans mantel, som ifrån honom fallen war, slog han ock i Jordans watn, och sade: Hwar är nu HErren Elie Gud? tå delade watnet sig åter på båda sidor, och Elisa gick therigenom, af hwilket Propheternas söner förnummo, at Elie ande war blefwen på Elisa, och ärade honom såsom en Guds Prophet, 2 Kon. 2: Syr. 48:

20. Huru ofta hafwer Propheten Elias låtit eld falla neder af himmelen? Swar:

Tre gånger: Först tå Konung Ahasie Höfwitsman med femtio krigsknektar honom med wåld til Konungen hämta eller taga wille, böd han elden falla af himmelen, och honom med sina femtio förtära, och thet skedde altså.

Andre gången, tå en Höfwitsman kom til honom med femtio krigsknektar, och hädeligen kallade honom en Guds man, sade han: Är jag en Guds man, så falle eld af himmelen och uptäre tig och tina femtio, och strax föll eld af himmelen och förtärde them, 2 Kon. 1:

Til thet tredje, tå han folket omwända wille ifrån Baals afguderi, til then rätta Gudstjensten, förskaffade han med sin bön eld ned af himmelen, som hans offer itände och förtärde, af hwilket alt folket märkte, at Elie Gud war then rätte Guden, som man ära skulle, 1 Kon. 19: Syr. 48:

21. Hwilken af Propheterna hafwa i döden och grafwen giorde under? Swar:

Elisa, tå han död och begrafwen war, och folket af fruktan för the Moabiters infallande, i hastighet kastade en annan död kropp uti Prophetens Elise graf, så snart han kom wid Elise ben, wardt han åter lefwande, och spräng utaf grafwen, och stod på sina fötter, 2 Kon. 13: Tå han lefde, giorde han undertekn, tå han war död giorde han underwerk, likwäl halp thet intet at folket sig omwände, och öfwergåfwo synden, in til thes thet blef drifwit af landet.

22. Hwilka Propheter äro förbrände? Swar:

Zedechias och Achab, the twå falske Prophe- ter uti Babel, hwilka Konung Nebucadnezar på elden steka låt, therföre at the männerna förförde med theras falska Prophetier, och bedrefwo hor med annars mans hustrur, Jer. 29:

23. Hwar hafwer then ena Propheten slagit then andra? Swar:

Uti Samaria, tå Propheten Micha propheterade Konung Achab, at han ingen lycka uti kriget hafwa skulle emot the Syrier, utan blifwa dödat, och folket slagit, tå steg strax en annan Prophet fram, Zedekias Chenaana son, slog Micha i ansiktet, och sade: Huru är HErrans Ande wiken ifrån mig, at han med tig talar? Men såsom han falskt propheterat hade, altså blef han ock med Konungen, then han förfördt hade, slagen, efter som Propheten Micha propheterat hade, 1 Kon. 22:

24. Hwilken Prophet blef af en annan hotad med döden, innan året förledit war? Swar:

Then falska Propheten Hanania, honom hotade Propheten Jeremias, at han dö skulle innan året förlupit war, therföre, at han förförde folket med falsk förtröstning, och han blef död på samma året i sjunde Månaden, Jerem. 28:

25. Huru kallade man eljest Propheterna? Swar:

Videntes, Sijare, therföre, at the af Guds Uppenbarelse sågo förborgade ting, hwad tilstundande, 1 Sam. 9. Es. 30:

Om

Om Apostlarna och Evangelisterna, och hwad för underlig ting sig med them tildragit hafwer.

1. Hwar blifwa Apostlarna och Evangelisterna utlöfwade i Gamla Testamentet? Swar:

Es. 2: HErrans ord utgår af Jerusalem, och han skal döma ibland Hedningarna, Es. 4: Ecce ego dabo Jerusalem Evangelistas. Es. 52: O hurru liuflige äro på bergen bodbärararenas fötter, the som frid förkunna, predika godt, förkunna saligheten. Ps. 19: Theras snöre utgår uti alla land, och theras tal intil werldenes ändar, Matth. 28: Går ut i alla werlden, etc.

2. Huru många Apostlar hafwer Christus haft? Swar:

Tolf: Petrum, Andream, Jacobum Zebedei son, Johannem Philippum, Bartholomeum, Thomam, Mattheum, Jacobum Alphei son, Judam Thaddeum, Simon af Chana, och Judam Ischarioth, Matth. 10: Act. 1: Luc. 6: Marc. 3:

Theras namn i Rim författade.

Petrus, Johannes, Andreas,
Philippus, Simon och Thomas,
Bartholomeus, Mattheus,
Then store och lille Jacobus,
Judas bodbäraren from och god,
Och then förrädaren Ischarioth.
Thesse Tolf hafwer Christus utkorat,
Genom them hämtat thet förlorat,
Menniskliga slägtet, ock tilböd
Himmelriket genom sin död.

3. Huru många Lärjungar hafwer Christus utwaldt och haft på jorden? Swar:

Sjuttio, skrifwes uti Luc. 10: Sedan skickade HErren andra sjutto ut, och sände them ju twå och twå framför sig uti alla städer och rum, ther han indraga och komma wille.

4. Hwilken ibland Apostlarne hafwer warit then aldralärdaste? Swar:

Evangelisten och Apostelen Johannes, som sin konst och höga wishet utaf HErrans JEsu Christi bröst dijat hafwer, Joh. 13, 21: Sedan Apost. Paulus, som sin konst och höga wishet i tredje himmelen lärdt hafwer, thit han af Christo är uplyft worden, och ther inne outsägelig ting hördt och sedt hafwer, 2 Cor. 12:

5. Huru äro Apostlarna aktade wordne af werlden? Swar:

Thet gifwer Paulus tilkänna uti 1 Cor. 4: Mig tycker, at Gud hafwer utgifwit oß Apostlar för the aldraringaste, såsom the ther dödenom äro ämnade Ty wi äre wordne et widunder werldene, och Änglomen och människomen. Wi äro dårar för Christi skul, men j ären kloka i Christo. Wi swage, i starke. J härlige, wi föraktade. Alt intil thenna tid lide wi både hunger och törst, och äro nakne, och warde kindpustade, och hafwa intet wißt hemman, och arbetom, werkandes med wåra egna händer. Tå wi blifwe bannade, wälsigne wi. Tå wi blifwe förföljde, lide wi. Tå wi blifwa hädde, bedjes wi före, såsom werldenes afskrap äro wi wordne, hwars mans afhugg til thenna dag.

6. Hwilken ibland them är först dödad? Swar:

Jacob then större Zebedei son, och Salome, Evangelistens Johannis broder, then Herodes halshugga lät, Ap. G. 12:

7. Hwar hafwer Guds Ängel Apostlarna utur fängelset hulpit? Swar:

Uti Jerusalem, tå öfwersta Prästerna hade them insatt, kom Ängelen om natten, och böd them tala fritt ut för allo folkena, om JEsu Christo, hela werldenes Frälsare, Ap. G. 5:

8. Hwilken af Apostlarna hafwer Gud genom en Ängel hulpit ifrån döden? Swar:

Petrum: Tå Herodes hade låtit insätta honom, och wille låta döda honom, tå sände Gud en Ängel om natten och frälste honom ifrån lifsens och lefwernes fara. Ap. G. 12:

9. Hwilken af Apostlarna hafwer Gud genom en jordbäfning utur fängelset förlossat? Swar:

Paulum och Silam, tå the insatte woro uti Philippis för theras predikningar, tå lät Gud komma en sådana jordbäfning, at fängelsens grundfäste sig gaf och rördes, alla dörar, bojor och lås öpnade sig, af hwilken Tornwäktaren omwänd blef, och Rådet blef bewekt til at bedja, at the säkert utgå skulle hwart the wille, Ap. G. 16:

10. Hwem hafwer the fyra Evangelisters afmålning sedt i gamla Testamentet? Swar:

Propheten Ezechiel uti cap. 1 säger: Han såg Johannem såsom en örn, Lucam såsom en oxe, Marcum såsom et lejon, Mattheum såsom en människa, dragandes Christi Triumph-wagn genom hela werlden.

11. Hwarföre blefwo the med sådana beläter afmålade? Swar:

Johannes warder therföre liknad wid en örn, at såsom ö nen flyger högre än alla andre foglar: Altså begynner Johannes sin Bok för alla andra Evangelister, om HErrans JEsu Christi ewiga Gudomelige natur, bewiser ock med en fast grund hans Gudomeliga Majestät och härlighet. Lucas warder therföre afmålat uti en oxe, at han begynte sit Evangelium om Presten Zacharia och om offer, såsom en afmålning om JEsu Christi fullkomliga offer. Marcus blifwer liknad wid et lejon, therföre, at han begynte sit Evangelium med Johannis Döparens ropande röst uti öknena, hwilken uti sin botpredikan hafwer rytt såsom et lejon, ropandes på alla människor. Mattheus blifwer uti en människos skapnad afmålat, therföre, at han begynner sin bok om Christi Födelse och Mandoms anammelse, huru han af Davids slägte kommen är.

12. Hwar räknar Paulus sig owärdig wara sit Apostoliska namn och titel? Swar:

Uti 1 Cor. 15: Jag är then ringaste ibland Apostlarna, så at jag icke är wärd at kallas Apostel, therföre, at jag hafwer förföljt Guds Församling.

13. Hwar framdrager sig Paulus för the andra Apostlarna? Swar:

Uti 1 Cor. 15: Af Guds nåd är jag thet jag är, och hans nåd hafwer icke warit fåfäng i mig, jag hafwer mer arbetat än the alle; dock icke jag, utan Guds nåd som i mig är.

14. Hwar blifwer Philippus, en utaf the sju Diaconis och Guds Församlings Föreståndare kallad en Evangelist? Swar:

Uti Ap. G. 21: The gingo in uti Philippi Evangelistens hus hwilken war en utaf the sju, och blefwo när honom. Thenna titelen wardt honom therföre gifwen, at han hade en synnerlig nåd til at predika och förklara Evangelium, och af Evangelio gifwa bedröfwade syndare, som bättring giorde en lifaktig-görande tröst.

15. Hwar kallar Paulus sig Hedningarnas Lärare? Swar:

Uti Rom. 11: Gal. 2: och 2 Tim. 2:

III. Capitel.

Om Predikanter och Predikningar.

1. Hwilken hafwer warit then första Predikant i Gamla Testamentet? Swar:

Christus, tå han predikade Lagen för Adam uti Paradiset, honom sin synd öfwertygade och straffade, giorde ock för honom then aldraförsta tröst-predikan, uprättade honom åter med löftet om hans tilkommelse i köttet, 1 Mos. 3:

2. Hwilka hafwa warit the högste Predikanter? Swar:

Moses och Christus: Moses i thet, at han Lagen af Guds mun och händer undfick, och gifwit honom Israeliterunen, och hafwer then med stora underwerk stadfäst, 2 Mos. 19, 20, 31, 32, 34: hafwer ock sedt Gud ansikte emot ansikte, hwarföre han honom ock sielf framdrager om alla Propheter, 4 Mos. 12:

Christus i thet at han Evangelium framhaft hafwer af Fadrens sköte, och hafwer thet stadfäst

fäst med stor underwerk, och Fadren hela werlden wid sit Ord förbinder; ja, utan honom kan ock ingen Fadren känna, åkalla eller komma til honom Joh. 1, 5, 14 Matth. 3, 11, 17: 1 Joh. 1, 5:

3. Hwem hafwer warit efter Christum then förnämsta Predikant i Nya Testamentet? Swar:

Johannes Döparen, som begynnelsen på nya Testamentet giordt, och med fingren på Christum wisat hafwer. Therföre witnar Christus sielf om honom i Matth. 11: Ibland them som äro födde af qwinno, är ingen upkommen som är större än Johannes Baptista.

4. Wid hwilkens predikan hafwa måst åhörare warit? Swar:

Wid then Helge Andes gifwande, och Evangelii uppenbarelse. 1) Ty tå Lagen gifwen wardt, woro tilsammans sex gånger hundrade tusend, trytusend femhundrade och femtio waraktiga män, förutan barn, qwinnor och jungfrur, 2 Mos. 19, 20: 4 Mos. 1: 2) Wid then första Pingsdags-predikan och Evangelii utförelse, woro församlade alla Judar och folk af alle Nationer, som under himmelen äro, Ap. G. 2:

5. Hwilkens predikan hafwer på en tid then måsta nytta skaffat? Swar:

Apost. Petri, som han hölt på then helga Pingesdagen, genom hwilken trytusend människor omwände blefwo, och bewekte at tro på Frälsermannen Christum JEsum, Ap. G. 2:

6. Hwem fattar Propheternas predikningar aldrakortast? Swar:

Petrus, hwilken uti Ap. G. 10: säger: Om

thenna JEsu båra alla Propheterna witnesbörd, at hwar och en som tror på honom, han skal få syndernas förlåtelse genom hans namn.

7. Hwar blifwer Enochs predikan beskrifwen? Swar:

Apost. Judas witnar något härom, i thet han säger: Enoch then siunde ifrån Adam, hafwer propheterat: Si, HErren kommer med många tusend Helgon til at sittia dom öfwer alla, och straffa alla them som ogudaktige äro, för alla theras ogudaktiga gerningar, med hwilka the hafwa illa giordt, och för alt thet hårda som the ogudaktige syndare emot honom talat hafwa.

8. Hwilken Predikant hafwer haft tho wisaste döttrar? Swar:

Then Diaconisten Philippus, som uti Cesarea boendes war, han hafwer haft fyra döttrar, som hafwa warit Prophetissor, och thenna nåden haft af Gud, at the tilkommande ting tilförene wist och förkunnat hafwa, Ap. G. 21:

9. Hwar warda Predikanter liknade wid bestrykare? Swar:

Uti Ezech. 13: Ther kallar Gud the falska Propheter lösa bestrykare, som med lös kalk bestryka, och säger: Alt folk bygger på wäggen, men the bestryka henne med lös kalk, etc.

10. Hwar blifwa lösa Predikanter ihogkomne? Swar:

Uti Klag. Wis. 2: Tina Propheter hafwa predikat tig lösa och däraktiga syner, och icke uppenbarat tig tina missgierning, ther the med måtte förtaga tig titt fängelse, utan hafwa predikat tig lösa predikan, på thet the skulle predika tig utu landet.

11. Hwar

11. Hwar hafwa åhörare föreskrifwit Predikanterna, huru och hwad the predika skola? Swar:

Uti Es. 30: Thet är et ohörsamt folk och lösaktig barn, som HErrans Lag icke höra wilja, utan såja til Siiaren: J skolen intet se, och til skådarena, i skolen intet skåda then rätta läran, men predikar oß ljufliga, skåder oß bedrägeri, wiker af wägen, öfwergifwer thenna stigen, låter Jsraels Heliga återwända när oß.

12. Hwar står thet skrifwit, at rättsinnige Predikanter äro en synnerlig Guds gåfwa? Swar:

Es. 30: HErren låter icke tin Lärare mer bortflyga, utan tin ögon skola se tin Lärare, och tin öron skola höra ordet efter tig, så säjandes: Thetta är wägen, går honom, och eliest hwarken på högra handen eller på then wänstra.

13. Hwar är Predikanternas begabberi på thet hårdaste bestraffat wordet? Swar:

Först uti Bethel: Ty när en hop skalkaktige piltar thersammastädes lupo emot Propheten Elisa, hädeligen talade honom til, och sade til honom: tu skallote, kom här up, tå skickade Gud twå biörnar utaf skogen, som refwo twå och fyratio piltar thiäl. 2 Kon. 2:

Til thet andra på Carmels berg, tå twänne höfwitsmän med hundrade krigsknektar hädeligen kallade Propheten Eliam en Guds man, tå föll elden neder af himmelen, och förtärde them, 2 Kon. 1:

14. Hwar blifwer predikan liknad wid en spegel? Swar:

Wish. 7: Wisheten är en obesmittad spegel af Guds kraft, och hans godhets beläte. 1 Cor. 13:

Wi se nu genom en spegel uti et mörkt tal, men tå ansikte emot ansikte.

15. Hwilke åhörare blifwa liknade wid them, som stå för en spegel? Swar:

The glömske, som ju så snart förgäta hwad the hördt hafwa, såsom somlige förgäta, hurudana skapnad the sig uti en spegel sedt hafwa, Jac. 1: Men görer ordet, och icke allenast hörer thet, bedragandes eder sielfwa. Ty ther någor är allenast ordsens hörare och icke görare, han är lik then man, som sit lekamliga ansikte skådar i en spegel, ty tå han sig skådat hafwer, går han therifrån, och förgäter strax hurudan han war.

16. Hwem hafwer aldralängst predikat? Swar:

Paulus, tå han ifrån Troada bortfärdas wille, och hade kallat tilhopa alla sina åhörare, begynte han bittida om Söndags morgonen på til at predika, och framhärdade med predikan in til midnatten, Ap. G. 20:

17. Huru kommer thet til, at man plägar bittida gå til predikan? Swar:

Therutaf, at Gud tideliga om morgonen med Adam och Eva talat hafwer, och gifwit them sin wilja tilkänna, at the sig wakta skulle för thet förbudna trädsens frukt som wiste ondt och godt. Härutaf säger D. Lutherus: Är thet bruket kommit i then hel. Skrift och Christna Kyrkan, at man tiden aktat hafwer, och bittideliga kommit til thet Gudomeliga Ordsens lärande, i hwilket han med oß talar, och til bönen, i hwilken wi med honom tale. Therföre säger David Ps. 5: Bittida wil jag skicka mig til tig, och taga ther wara uppå, bittida hör mina röst.

18. Hwem

18. Hwem hafwer sömnen under predikningen wärst bekommit? Swar:

Eutycho, tå han uti Troada sof under Pauli predikan, föll han ned af tredje botnen, och uptagen döder, men Paulus wäckte honom åter up igen, och gjorde honom lefwandes.

19. Hwar står then nyttan beskrifwen, som wi af ordsens hörande och betraktande hafwa? Swar:

Uti Rom. 1: Evangelium är en Guds kraft, til salighet them trognom. Rom. 10: Tron kommer af predikans hörande. Jac. 1: Anammar ordet som eder predikat warder, thet edra själar kan saliga göra. Luc. 1: Salige äro the som höra Guds ord och gömma thet. Joh. 10: Min får höra min röst och känna mig, och jag gifwer them thet ewiga lifwet, och ingen skal rycka them utur mina hand.

IV. Capitlet.

Om Lagen.

1. Hwarföre blifwer Lagsens Lära på Latin kallad LEX? Swar:

För treggehanda orsakers skul: Först, à legendo, af läsande, at then af Gud för all folk uppenbarligen förtälder är, och sedan af Mose föreläsen worden, 5 Mos. 31:

Til thet andra, à ligando, af bindande, at han alla människor förpliktar, antingen til fullkomlig lydna och hörsamhet, eller til timmeligit och ewigt straff.

Verba ligant homines, Taurorum cornua funes.

Til thet tredje, à delectu, af utwäljelse, ty hon

 lärer

lärer hålla åtskilnaden emellan ondt och godt, ärlighet och oärlighet, lärer göra och utwälja thet goda, men thet onda hata och förakta.

2. Hwarföre blifwer thenna Läran kallad på Grekiska NOMOS? Swar:

För delningen skul, therföre, at hon hwarjom och enom sit delar och tilsäger.

3. Hwarföre blifwer hon kallat på Hebreiska THORA? Swar:

Af lärande och underwisande, emedan hon lärer hwad wi göra och låta skole, och huru wi oß emot Gud och människor förhålla skola.

4 Hwarföre blifwer hon kallat på Swenska Wißhet? Swar:

För en wiß sannhet skul, at hon är en wis och ståndaktig Lära, hwilken af thet aldrawisaste råd, och oemotsäjelige Guds Alsmägtigas Autoritet gifwen är, at hon stadigt och altid blifwa skal. Therutaf warder hon ock kallad Lex æterna.

5. Huru lyder thet första Budordet? Swar:

Thet aldraförsta Budet människorna af Gud gifwit, lyder: Tu skalt äta af allahanda trä i lustgården, men af kunskapsens trä på godt och ondt skalt tu icke äta, förty, på hwad dag tu theraf äter, skalt tu döden dö.

6. Hwilket hafwer warit Lagsens aldraförsta gerning, som människan hafwer måst göra? Swar:

Omskärelsen, thenne hafwa alla piltebarn måst på sig taga, så snart the i werlden kommo, och otta dagar gamla woro som i 1 Mos. 14: står: Gud befalte, at hwart och et piltebarn

skulle omskäras: Alt thet mankön ibland eder är, skal omskäras, och omskära hans förhud. Ty hwar något piltebarn icke warder omskuret i hans kötts förhud, hans siäl skal utrotas utur hans folk, therföre, at han mit förbund icke hållit hafwer.

7. Huru många Bud och Stadgar äro, som Gud Judomen genom Mosen befalt hafwer at hålla? Swar:

613, såsom uti Mosis Böcker äro til at finna.

8. Hwarest är Lagsens Bok förwarat worden? Swar:

Uti Förbundsens Ark, 5 Mos. 31: Tager thenna Lagsens Bok, och lägger henne wid sidona på Förbundsens Ark, HErrans eder Guds, på thet at hon skal wara et witne emot tig.

9. Hwilken fattar the Tio Buden aldrakortast? Swar:

Christus, tå han Matth. 22: säger: Tu skalt älska HErran tin Gud af alt tit hierta, af allo tine siäl, och af all tin hog. Tetta är thet ypersta och största budet. Thet andra är thesso likt, tu skalt älska tin nästa som tig sielf.

10. Hwarest är mästa folket straffat wordet, för Mosi Lags öfwerträdande? Swar:

Uti öknen, tå Moses lät genom Leviterna dräpa tretusend män, therföre at the affölle ifrån Gud, hans lag och tienst, och Gud war så förtörnad, at han hela folket hade welat utrota, hwar Moses med sin alfwarsamma bön thet icke förhindrat hade, 2 Mos. 32:

11. Hwarest hafwer Gud på thet aldrahårdaste straffat thet andra Budorders öfwerträdelse? Swar:

Uti öknen, tå then ena trätte med then andra, illa bannades wid Guds Namn, tå böd

Gud

Gud Moses, at then som bannades, han skulle föras ut för lägret, och af hela menigheten, som thet hörde, stenas til döds, med widhängda hotelse, at hwilken som hädde HErrans Namn med bannande, han skulle döden dö, bära sin synd, och hela menigheten skal stena honom, 3 Mos. 24:

12. Hwarest hafwer Gud på thet hårdaste straffat thet tredje Budordets öfwerträdande? Swar:

Uti öknen, tå en wardt funnen, som hämtade wed på Sabbaths-dagen, så måste hela menigheten med stenar kasta honom til döds utan för lägret, 4 Mos. 15: Item, tå Korah, Dathan och Abiram hofwo sig up emot Mosen och Aaron, Guds tienare, och wille afwända folket ifrå them, tå lät Gud jorden remna i tu, och upswalg thessa myntemakare, med theras hustrur, barn, tienstefolk och alla them som när woro, med alla theras häfwor och the foro lefwande neder i helfwetit, 4 Mos. 16:

13. Hwarest hafwer HErren Gud på thet hårdaste straffat thet sjette Budordets öfwerträdande? Swar:

Uti then öknen Sittim, tå Israels barn bedrefwo horeri och ägta brott med the Moabiters qwinnor och döttrar, tå lät Gud en plåga komma ibland them, af hwilken i hastighet dödde fyra och tiugu tusend, hade ock flera omkommit, hwar Pinehas HErrans wrede icke stillat hade, 4 Mos. 15:

14. Hwarest blifwer befalt, at man altid skal tänka uppå Lagsens Lära? Swar:

Uti 5 Mos. 6: Thessa ord, som jag biuder tig i dag, skalt tu lägga på hiertat, och skalt skärpa them

them tinom barnom, och therom tala, når tu sitter i tit hus, eller går uppå wägen, når tu nederlägger tig eller upstår, och skalt binda them för tekn på tine hand, och skola wara tig til en åminnelse för tin ögon, och skalt skrifwa them på tins hus dörrträ, och uppå dörena.

15. Hwilken af Propheterna wisar sina åhörare til Mosi Lag, then til at hålla? Swar:

Malach. 4: säger: Kommer ihåg Mose min tjenares Lag, then jag honom befalte på thet berget Horeb til hela Israël, samt med bod och rätter. Ezech. 20: står: Jag är HErren edar Gud, efter min Bud skolen i lefwa, och mina rätter skolen i hålla, och göra therefter, ty then människa lefwer, som therefter gör. Baruchs 3: Thenna Wisheten är then boken om Guds Bud.

16. Hwar står thet skrifwit, at Lagsens fullbordan är en Guds gåfwa? Swar:

Uti 5 Mos. 30: HErren tin Gud skal omskära titt hierta, och tine säds hierta, at tu HErran tin Gud älska skalt af alt hierta, och af allo siäl, på thet at tu må lefwa. Ezech. 36: Jag skal gifwa eder et nytt hierta, och en ny anda uti eder, och taga bort utu eder thet sten-hiertat, och gifwa eder et hierta af kött; jag skal gifwa min Anda uti eder; och göra et sådant folk af eder, som i mitt Bud wandra, och mina rätter hålla, och therefter göra.

17. Hwar står then wälsignelsen, som Gud utlofwar öfwer them som hålla hans Lag? Swar:

Uti 3 Mos. 26: Om i hållen min Bud och gören them, så skal jag gifwa eder regn i sinom tid,

tid, landet skal gifwa sin wäxt, och trän på markene bära sin frukt: och tröske-tiden skal räcka in til win-andena, och win-anden skal räcka in til sådes-tiden och i skolen hafwa bröd nog, och skolen trygggeliga bo i edro lande, jag skal gifwa frid i edro lande, at i skolen sofwa utan förskräckelse, jaga och slå edra fiender, jag wil låta eder förmeras och wäxa, jag skal göra mit förbund med eder, och hafwa min boning ibland eder., jag wil wara eder Gud, och i skolen wara mit folk, och min siäl skal icke förkasta eder.

V. Capitel.

Om Evangelio.

1. Hwad kallas ther ordet Evangelium? Swar:

Et gladt och frögdefullt bodskap, eller en god ny tidende, Guds Kyrkos nådiga tilbud om syndernas förlåtelse och salighet, för Christi förskyllan och förtjenst skul. Luc. 1:

2. Hwarest blifwer Evangelium kalladt et gladt bodskap? Swar:

Esa. 52: O huru ljuflige äro på bergenom bodbärarenas fötter, the som frid förkunna, predika godt, förkunna saligheten, the som säja til Zion: Tin Gud är Konung, låter oß frögdas tilhopa med hwarannan.

3. Hwarest hafwer thenna frögdefulla nåde-predikan i Nya Testamentet skolat begynts? Swar:

Uti Zion eller Jerusalem, Es. 2: Af Zion skal Lagen utgå, och HErrans Ord af Jerusalem. Es. 40: Zion tu som predikar, stig uppå et högt berg,

berg, Jerusalem tu som predikar, håf up tina röst med magt, håf up och frukta tig intet. Säg Juda städer, si, ther är edar Gud, hans lön är hos honom, och hans wedergällning för honom.

4. Hwarest blifwer Evangelium kallat en ny wisa? Swar:

Uti Ps. 96, 98: Sjunger HErranom en ny wiso, förtäljer Hedningarna hans ära, och ibland alt folk hans under, prediker then ena dagen efter then andra hans salighet.

5. Hwarföre blifwer thet kallat en ny wiso? Swar:

För twänne orsaker skul: Först, emedan thet är thet människliga förnuftet icke så kunnogt, såsom then gamla lagsens Mosi wisa, utan en djup förborgad hemlighet, utaf Fadrens sköte genom JEsum Christum framhafd, Joh. 1: Rom. 16:

Til thet andra, medan thet gör nya människor genom then Helge Andes werkan, uptänder uti hjertat et nytt Guds saliggörande kundskaps ljus, 2 Pet. 1: 2 Cor. 4: Ps. 36:

6. Hwarest blifwer thet flerestädes så kallat? Swar:

Uti Ps. 40: Ther Christus säger: HErren hafwer gifwit mig en ny wiso i munnen, til at låfwa wår Gud, thet skola många se och frukta HErren, och hoppas uppå honom. Jag wil predika rättfärdigheten uti then stora Församlingen: Si, jag wil icke låta stoppa mig munnen til, HErre, tu wetst thet.

7. Hwarest blifwer Evangelium en tung wisa kallad? Swar:

Uti Upp. 16: Ther Evangelisten Johannes säger: At han hade hört sjungas en ny sång, och

ingen

ingen kunde lära then sången, utan the hundrade fyra och fyratio tusend, som stodo när Lambena. Thermed warder betygat, at Evangelium om JEsu Christi Guds Lam, som bär alla werldenes synder, är en sådan stor hemlighet, at thet är alla månniskors förnuft förborgat och okunnogt, och kan af kött och blod icke förstås och begripit warda, hwar Christus oß thet icke uppenbarar, och oß förståndet icke öpnar genom sin Helga Anda, at wi förstå och i trona thet fatta och behålla, 1 Cor. 2: Eph. 3:

8. Hwilket är thet första och äldsta Evangelium? Swar:

Löftet, som Gud giorde Adam, jag wil sättja en fiendskap emellan tig och qwinnona, och emellan tina säd och hennes säd, then samma skal söndertrampa titt hufwud, och tu skalt stinga honom i hans häl, 1 Mos. 3:

9. Hwarest blifwer Evangelium öfwer guld wärderat? Swar:

Uti Ps. 19, 119: Jag älskar tin bud eller ord öfwer gull och fint gull. The äro kosteligare än guld, och mycket fint guld.

10. Hwarest talar thet Gamla Testamentet på thet tydeligaste om Evangelii egenskap? Swar:

Es. 35: Stärker the trötta händer, och wederqwecker the magtlösa knä, säger til the förtwiflade hjerta: Warer wid godt mod, frukter eder intet, si, edar Gud kommer til at hämnas, Gud som wedergäller, han kommer och skal hjelpa eder. Item, 40 c. Tröster, tröster mit folk, säger eder Gud: Taler ljufliga med Jerusalem, och prediker för thy, at thes tid är fullbordat:

Ty

Ty theß mißgerning är förlåten, ty thet haf
wer fångit dubbelt af HErrans hand för all
sina synder. Uti 61 cap. HErrans Ande ä
med mig, therföre hafwer han sändt mig ti
at predika them eländom, til at förbinda th
förkrossade hiertan, til at predika the fånga
förloßning, och them bundnom öpning til a
predika et nådeligit HErrans år, til at hug
swala alla försande.

11. Säg mig Evangelii Summa utaf Nya Testamentet?
Swar:

Joh. 3: Så älskade Gud werldena, at ha
utgaf sin enda Son, på thet at hwar och e
som tror på honom, skal icke förgås, utan f
ewinnerligit lif. Ty icke hafwer Gud sändt si
Son i werldena, at han skal döma werlden
utan på thet, at werlden skal warda salig g
nom honom, hwilken som tror på honom, ha
warder icke dömd, men hwilken som icke tro
han är redo dömd, efter han icke trodde i Gud
enda Sons Namn.

12. Är thet ock Guds alswarliga wilja, at Evangelium ward
pre.ikat för alla människor, och at alle thet tro skola, och th
utaf bekomma tröst, lif och salighet? Swar:

Ja, wißerliga: Thet är Guds alfwar o
wilje. Ty Christus säger i Marc. 16: Går
i hela werlden, och prediker Evangelium allo
kreaturom: Then ther tror och blifwer döp
han skal warda salig: men then ther icke tro
han warder fördömd. Luc. 24: Christus sk
låta predika i sit namn bot och syndernas förl
telse ibland alt folk. Upp: B. 14: Och jag s
en Ängel flyga midt genom himmelen, han h

de et ewigt Evangelium, thet hon förkunna skulle them som på jordene bo, och allom Hedningom och slägtom, och tugomålom och folkom. Ps. 22: Warde tänkt på alla werldenes ändar, at the måga omwända sig til HErran, och alla Hedningars slägter tilbedja för honom. Es. 45: Wänder eder til mig, så warden j salige alle werldenes ändar. Ps. 19: Theras snöre går ut i all land, och theras tal til werldenes ändar. Es. 55: Alle j som torstigeären, kommer hit til watn, och j som icke penningar hafwen, kommer hit, köper och äter utan penningar.

13. Hwadan kommer tå thet, at så många männistor i alla tider warda fördömde? Swar:

Icke af Gud, ty han säger i Hos. 13: Tin salighet står allena när mig, men titt förderf kommer af tig. Hez. 33: Så sant som jag lefwer, jag wil ingen syndares död, utan at alle skola omwända sig och lefwa, 2 Pet. 3: Utan af människans förakt, otro och obotfärdighet kommer thet, at the icke komma, höra och tro wilja. Joh. 5: J wiljen icke komma til mig, at j måtte få lif. Matth. 23: Huru ofta hafwer jag welat församla eder, såsom hönan församlar sina kyklingar; etc. Joh. 3: Thetta är domen, at ljuset är kommit i werlden, och människorna älskade mer mörkret än ljuset. Thet utwisar HErren Christus klarliga uti båda the liknelser, om Konungs-sonsens bröllop, Matth 22: Och om then stora Nattwarden, Luc. 14:

VI. Capitel.

Om Kättare, falska Propheter, och falska Christne.

1. Huru många Secter hafwa warit hos Judarna? Swar Treggehanda: Then första war Phariseernas, som för werlden förde et heligt anseende och lefwerne, synnerliga uti kläder med breda swepta fållar, som the drogo uppå them Guds Bud skrefne woro, thessa behöllo wäl Mosis och Propheternas skrifter, them the ock förklarade, men alle efter utwärtes förstånd, såsom fodrade lagen intet mer än utwärtes disciplin och gerningar, och kunna med utwärtes hörsamhet upfylt warda, såsom skulle then utlofwade Messias allena wara en werldslig Konung, och bewisa sit folk allena lekamliga wälgerningar, men sit lidande och död för weldenes synder icke betala. Item, at man syndernas förlåtelse, rättfärdighet och thet ewiga lifwet, med offer och the Mosaiske Ceremonier förtjente. Therutöfwer the HErrans Christi och Apostlarnas läro, såsom kätteri fördömde och förfölgde, medan the med them icke menniskors werk, utan alla menniskors rättfärdighet och salighet Christi förtjenst tillägnade. Ap. G. 4: Uti ingom androm är salighet, ty thet är icke heller något annat Namn under himmelen menniskom gifwit, ther hwilket wi skole salige warda, än thetta Namnet JEsus Christus. Joh. 14: Jag är wägen, sanningen och lifwet, ingen kommer til Fadren utan genom mig.

de et ewigt Evangelium, thet hon förkunna skulle them som på jordene bo, och allom Hedningom och slägtom, och tugomålom och folkom. Ps. 22: Warde tänkt på alla werldenes ändar, at the måga omwända sig til HErran, och alla Hedningars slägter tilbedja för honom. Es. 45: Wänder eder til mig, så warden j salige alle werldenes ändar. Ps. 19: Theras snöre går ut i all land, och theras tal til werldenes ändar. Es. 55: Alle i som torstige åren, kommer hit til watn, och j som icke penningar hafwen, kommer hit, köper och äter utan penningar.

13. Hwadan kommer tå thet, at så många menniskor i alla tider warda fördömde? Swar:

Icke af Gud, ty han säger i Hos. 13: Tin salighet står allena när mig, men titt förderf kommer af tig. Hez. 33: Så sant som jag lefwer, jag wil ingen syndares död, utan at alle skola omwända sig och lefwa, 2 Pet. 3: Utan af menniskans förakt, otro och obotfärdighet kommer thet, at the icke komma, höra och tro wilja. Joh. 5: J wiljen icke komma til mig, at j måtte få lif. Matth. 23: Huru ofta hafwer jag welat församla eder, såsom hönan församlar sina kyklingar, 2c. Joh. 3: Thetta är domen, at ljuset är kommit i werlden, och menniskorna älskade mer mörkret än ljuset. Thet utwisar HErren Christus klarliga uti båda the liknelser, om Konungs-sonsens bröllop, Matth 22: Och om then stora Nattwarden, Luc. 14:

VI. Cap.

VI. Capitel.

Om Kättare, falska Propheter, och falska Christne.

1. Huru många Secter hafwa warit hos Judarna? Swar:

Treggehanda: Then första war Phariseernas, som för werlden förde et heligt anseende och lefwerne, synnerliga uti kläder med breda swepta fållar, som the drogo uppå them Guds Bud skrefne woro, thessa behöllo wäl Mosis och Propheternas skrifter, them the ock förklarade, men alle efter utwärtes förstånd, såsom fordrade lagen intet mer än utwärtes disciplin och gerningar, och kunna med utwärtes hörsamhet upfylt warda, såsom skulle then utlofwade Messias allena wara en werldslig Konung, och bewisa sit folk allena lekamliga wälgerningar, med sit lidande och död för weldenes synder icke betala. Item, at man syndernas förlåtelse, rättfärdighet och thet ewiga lifwet, med offer och the Mosaiske Ceremonier förtjente. Therutaf the HErrans Christi och Apostlarnas läro, såsom kätteri fördömde och förföljde, medan the med them icke människors werk, utan alla människors rättfärdighet och salighet Christi förtjenst tillägnade. Ap. G. 4: Uti ingom androm är salighet, ty thet är icke heller något annat Namn under himmelen människom gifwit, i hwilket wi skole salige warda, än thetta Namnet JEsus Christus. Joh. 14: Jag är wägen, sanningen och lifwet, ingen kommer til Fadren utan genom mig.

Then andra Secten, woro the Saduceer, hwilke ock hade i sanning et heligt anseende och sken för werlden, men likwäl wore the rätte Epicurer uti theras hjerta, trodde ingen Ängel wara til, nekade ock the dödas upståndelse, och at et annat lif efter thetta lifwet wara skal, förkastade Propheternas skrifter, och behöllo allena Mosis böcker, them the dock intet förstodo, såsom HErren Christus them sådant uti ögonen säger, Matth. 22: I faren wille, och weten icke Skrifterna, ej heller Guds kraft, etc.

Then tredje Secten woro the Esseer, the lefde för sig allena uti Hjesßholet, och låto icke bringa sig til något gement ämbete, föraktade ägtenskapet, och wille hafwa alle ägor i gemen, studerade hemma i läkarekonsten och om himmelens lopp, kommo en gång eller twå hwar dag tilsamman, och talades wid om Gud och lagen. Om thessa finner man intet, at the Christo således tiltalat hafwa, såsom the Phariseer och Saduceer, hwilka HErran Christum anfäktade med många listige och spitsfundige frågor, och intet hwilade, in til theß the honom näglade wid korsset, Matth. 22: Joh. 18, 19:

2. Huru många falska Christi ihogkommer Nya Testamentet?
Swar:

Sex: Then förste är Judas Theudas, en bedragare och trullkarl, hwilken sig uti Jerusalem utgaf för Meßiam och Judiska folkets befriare, och utlofwade sina anhängare, at Jordan ifrån hwart annat dela eller åtskilja wille, och föra them torrskodda therigenom och således befria them

them ifrån träldom. Then samma är wid Jo
dan af Cuspio Fado then Romerske Landshö
dingen uti Judea öfwerfallen, fångad och hal
huggen worden, och största delen af hans anhä
gare jämmerligen omkomne, såsom S. Luca
skrifwer uti Ap. G. 5: och Josephus Lib. 10. an
tiq. Cap. 4.

Then andra är Judas af Galilea, hwilke
uti Christi födelses tid äggade Judarna em
Kejsar Augustum, som hela werlden en skatt p
lade, at the sig ingalunda skulle beskatta låta, t
the wore et fritt och heligt folk, öfwer hwilk
Gud allena, och icke Romerske Kejsaren en He
re war. Therföre then som nu lust til frihet h
de, han skulle affalla ifrån Kejsaren, och föl
honom, han wille hielpa them til frihet, frid o
rolighet. Men thet gick med honom, såsom me
Theuda, at han af Landshöfdingen Cyreni
med sit anhang förskingrad och nederlagd ward
såsom Lucas uti Ap. G. 5: beskrifwer, och Jo
seph. Lib. 5. Item, Lib. 18: Cap. 50.

Then tredie är Simon, then Samariten o
trullkarlen, hwilken thet Samaritiska folket s
ledes förwillade och förförde, at the höllo h
nom för en stor Prophet, ja, för Guds kra
berömde, såsom Lucas uti Ap. G. 8: skrifwe
Thenne är wäl genom Philippi predikan om
wänd och döpter worden, men tå han seda
then magten wille köpa af Petro med penni
gar, så at hwem han lade sina hand uppå, the
samma skulle wißerligen bekomma then Hel
Andes gåfwo, öfwer hwilken han af Petro häri

straffad och förbannadt wardt, såsom thet ock i Ap. G. 8: står beskrifwit, och är sedan stegen til sin trullkonst igen, och är en Christi och hans Apostlars fiende worden, begifwit sig til Rom igen, och sig ther för en Gud utgifwit, och med sina diefwulske underwerk, the afgudiske Romare så förfördt, at the honom för en Gud dyrkat hafwa, honom wid älfwen Tiber et beläte uprest med thenna öfwerskrift: Simoni Deo Sancto: thet är, Simon then heliga Guden, såsom Eusebius skrifwer. Theodorus och Epiphanius tala om thenna Simon, at han Petro en kamp eller strid tilbudit hafwer, til at göra underwerk. Och ibland annat föregifwande: Han wille på samma stunden såsom then sanna Christus fara up til Himla, och sit rike intaga, hafwer han sig genom sin trullkonst och diefwulens tilhielp högt up i luften swängt, men Petrus hafwer fallit uppå sin knä och åkallat HErran Christum, at han thenna Simonis hädelse förhindra wille, hwilket ocksä skedde: Ty thenna Simon är strax mägteligen neder utaf luften störter worden, och sig til döds fallit, och sålunda är hans bedrägeri uppenbart wordet.

Then fierde är then trullkarlen Bar Jehu eller Elimas, hwilken på then ön Cypern, och uti then staden Sapho sin handel och bedrägeri fördt hafwer, och sig för then sända Meßiam eller Guds smorda Konung utgifwit hafwer, hwilken ock then helge Apostelen Paulus med hårda ord straffade, och slog honom med blindhet, och kom thermed hans falska och diefwulska bedrägeri

geri fram i ljuset, såsom ther om står skrifwit uti Ap. G. 13:

Then femte är Antichristus eller Motchristus, hwilken, som Christus och Apostlarna säja, i then yttersta tiden kommandes warder, och sig i Christi namn utgifwer, sig öfwer Gud sielf, och alt hwad Gudstjenst kallas uphäfwer, och sätter sig i Guds Tempel såsom en Gud, och gifwer sig före som han wore Gud, och altså then rätta läran om Gudstjensten förmörkar och förfalskar, och all werlden med afguderi och Gudshädelse upfyller, såsom alt härtils Mahomet från solenes upgång, och then Romerska Påfwen ifrån solenes nedergång med magt många hundrade år giordt hafwa, och nu i så måtto genom Guds ord och Lutheri skrifter äro nog kände och uppenbarade, så at barnen ock weta, at Påfwen med sit rike, lära och Gudstjenst är then rätta Antichristus, om hwilken Daniel, Christus och Apostlarna propheterat hafwa, at han för then yttersta dagen komma skulle. Läs härom Daniels Prophetios 12: Christi, Matth. 24: Pauli, 2 Thess. 2: 1 Tim. 4: 2 Tim. 3: 2 Pet. 3: 1 Joh. 4:

Then siette, äro alla falska Propheter och swärme-andar, hwilka, fast the sig sielfwa för Christum icke utgifwa, så förfalska the dock läran om hans Person och Embete, och binda Christum til et wißt rum och gerning, och ställa saligheten som i Christo allena är och funnen warder, på människors förtjenst. Om theßa talar Christus i Matth. 24: Och många falska

Propheter skola upkomma, och förföra många, och många skola komma i mit Namn, och säja: Jag är Christus, och skola förföra många. Therföre om the tå säja til eder: Si, han är uti öknen, går icke ut, si, han är i kammaren, thet är, i Stifter och Kloster, så tror thet icke.

3. Af hwem warder then skada som Kättare göra, på thet tydeligaste tilkänna gifwit? Swar:

Af Propheten Esaia, tå han ihogkommer Basilisk ägg, eller orma-ägg, them man Aspides kallar, hwilke så onda och förgiftiga äro, at hwilken therutaf äter, han måste dö. Och om the warda beliggne af enom androm orm, så blifwer therutaf en sådan förgiftig orm, så at han med sit påseende och anda dödar alt hwad honom förekommer, ja, torkar löf och gräs, och förgiftar och förderfwar luften eller wädret.

4. Huru lyda Prophetens ord? Swar:

Så säger han i Es. 59: The ligga på Basiliskes äggiom, äter man af theras ägg, så måste man dö, träder man ock ther uppå, så får man en huggorm ther ut.

5. Huru kommer thet öfwerens med Kättare? Swar:

Then med theras anhang omgånge hafwer, honom gifwa the et dödeligt förgift, af hwilket kropp och siäl en ewig död och förderf bekommer. Ty Wisb. B. 1, säger: Then mun som liuger, dräper siälena. Men then them motstånd gör, lägger sig up emot theras anhang och uppenbarar thenna skadan, honom springa the emot såsom the aldraförgiftigaste ormar och drakar, med förfärlig försmädelse, förföljelse och mord,

tilfoga honom skada til lif och lefwerne, åra o
gods, hustrur och barn, som man dageligen s
af the Papister, Jesuiter, Calvinister, och a
dra kättare och swärme-andar.

6. Hwarutinnan afmålar Christus the Kättare? Swar:

Först uti ulfwar. Ty såsom the sönderrifw
och förskingra fåren; altså förwilla kättare Kyr
kan, och föra theras anhängare uti en ewig d
och fördömelse, Matth. 7: Ap. G. 20:

Til thet andra, uti tistlar och törnen, at
som the lätteligen sår och mycken wärk och sm
da åstadkomma: Altså sargar ock en falsk lä
samwetet, ängslar, qwäl och gör twifwelakti
och ängse, Matth. 7:

7. Hwarwid liknar S. Paulus Kättare? Swar:

Uti 1 Tim. 2: Liknar han them wid Kräfweta
at såsom then är en olåkelig sjukdom, och ju lä
gre ju widare omkring sig fråter, til thes h
människan dödar: Altså warder hwar och e
som en falsk lära en gång insupit hafwer,
längre ju mera förwirrad och motsträfwig el
härdnackad, in til theß han öfwer sin wilfare
slätt och grant fördömd warder, 2 Thess. 2:

8. Hwar befaller S. Paulus fly Kättare? Swar:

Uti 1 Tit. 3: Fly en kättersk människa, tå h
en gång och annan förmanat, wetandes, at
sådan är förwänd, och syndar såsom then
sielf fördömt hafwer.

9. Hwar blifwer thet omtalat, at Rotar och Kättare sig uti Christna Kyrkan uphäfwa skola? Swar:

Uti 1 Cor. 11: säger then helge Paulus: Ibla
eder måste ju wara parti, på thet the rättsin

ge skola warda uppenbarade ibland eder, Item, Matth. 13: 24. 1 Tim. 4: 2 Pet. 2:

10. Hwar blifwa wi förmante til at fly Kättares umgänge? Swar:

Uti Rom. 16: Jag förmanar eder, käre bröder, at j hafwen upseende på them som twist och förargelse åstadkomma, emot then lärdom som j hafwen lärdt, och wiker ifrån them. Ty sådana tjena icke HErranom JEsu Christo, utan sinom buk, och igenom söt ord och smickeraktigt tal, förföra theras hierta som menlöse äro. Uti Upp. B. 18: står: J mit folk, går ut ifrå henne, at j icke delaktige warden i hennes synder, och at j icke få något af hennes plågor.

VII. Capitel.

Om Påfwen och Antichristo.

1. Hwem är Påfwedömets Stiktare? Swar:

Djefwulen, som är en lögnare och mordande, såsom Paulus honom kallar 2 Thessal. 2: Hwilkens tilkommelse sker efter satans wärkande med allehanda lögnaktige krafter, tekn och under, och med all förförelse til orättfärdighet ibland them som förtappade warda, Upp. B. 17: Och drakan gaf thy sina kraft, och sin stol och stora magt, och hela jorden förundrade sig på wildjuret, och tibådo drakan, som wildjuren hade magt gifwit, Upp. B. 16: Och jag såg utur drakans mun, och utur wildjursens mun, och utur then falska Prophetens mun, utgå tre orena andar såsom paddor, och thet äro djefwulens andar som tekn göra.

2. Hwarmed förklarar Påfwen sig såsom then rätta Antichrist? Swar:

Ther med, at han för hela Christenhetenes hufwud wil ärat och firat warda, them Christo allena tilhörer, såsom S. Paulus säger Eph. 1, 5: Gud hafwer all ting lagt under hans fötter, och hafwer satt honom församlingene til et hufwud öfwer all ting, hwilken är hans kropp och hans uphöjelse, som alt i allom upfyller. Item: Han skrifwer också uti sit Decreto: At fast om en Påfwe förde med sig många tusende siälar til helfwetet, så skulle ingen therföre säja til honom, hwad gör tu?

3. Hwem dömer Påfwar och Biskopar thet werldsliga swärdet och Herrawäldet ifrån? Swar:

Christus, när han i Luce 22: säger: Werldslige Konungar regera, och the som magtena hafwa öfwer them, kallas nådige Herrar, men j icke så, utan then som störst är ibland eder, han skal wara såsom then yngste, och then ther ypperst är, han ware såsom en tjenare.

4. Hwem hafwer tilförene kungjordt, at Påfwen skulle wara äktenskapsens hädare och fiende? Swar:

Propheten Daniel i Dan. 2: Han skal icke akta uppå qwinno-kärlek, eller uppå någon Gud, ty han skal upsätta sig emot alla. Thetta förklarar Lutherus uti bräddden altså: Han wil säja, han skal swäfwa uti onaturlige laster, med hwilka Guds bespottare plågade warda, Rom. 1: thet man kallar Welske bröllop och stumma synder. Ty ägtenskapet och rätta kärleken, eller qwinnors bruk skal han intet hafwa. Såsom thet på thet aldragrufweligaste tilgår hos Påfwen och Turken.

5. Hwem kallar Påfwedömet en moder til alt horeri och styggelse? Swar:

Johannes uti Upp. B. 17: Och jag såg qwinnona sittia på et rosenfårgat wildjur, thet war fullt med hådelse namn, och på hennes anlete skrifwit thet namn, hemlighet, then stora Babylon, modren til boleri och styggelse på jordene.

6. Hwarföre nämner han thet, thet stora Babylon? Swar:

Therföre, at thet Guds barn med magt plågat hafwer i sit rike, och til afguderi nödgat, såsom Babylon plågade Israels barn, och at thet andeliga Jerusalem Christenheten förstört hafwer, såsom Babylon förstörde thet lekamliga Jerusalem.

7. Hwarföre kallar han thet en moder til all boleri och styggelse? Swar:

För twåggehanda orsaker skul: Först, efter thet förbödt och fördömde ägtenskapet, men hela werldene hafwer thet upfylt med Sodomiteri, otukt, boleri och ägta-brott, såsom förfarenheten ögonskenligen witnar.

Til thet andra, medan thet alt afguderi, som aldrig tilförene på jorden warit, och et andeligit boleri kallat warder, åter på nytt förnyat och stadfäst hafwer, ty thet hafwer afført folket ifrån Gud och Christo, til egen werk, förtjenst och helighet, Himmelen thermed at förwärfwa, hwilket hafwer warit thet aldraförsta och första werldenes afguderi, 1 Mos. B. 4: Sedan hafwer thet stadfäst, at man Helgon en Gudstjenst göra skulle, på thet the uti Guds och Christi stad äro ärade och åkallade wordne, thet ena uti thenna, thet andra uti annor nöd

och

och fara, så at Gud hafwer intet, men Helgonen alt gjordt. Item, thet hafwer stiftat så mångahanda Orden, Stånd och Secter, at the nåpliga kunna uppråknade warda, ther hwar och en hafwer haft sin synnerliga wåg och regel, genom hwilken the wille komma til Himmelriket, öfwer hwilket Christus och hans förtjenst är slätt och grant förgätet wordet.

8. Hwem säger emot Påfwens förbod, och förbjuder ägtenskapet, och skona maten? Swar:

S. Paulus säger 1 Tim. 4: Men Anden säger klarliga, at i yttersta tiderna skola somlige falla ifrån trone, hållandes sig in til bedrägelige andar, och diefla lärdom, genom them som med skrymteri tala lögn, och hafwa brändt tekn i sit samwet, och förbjuda ägtenskapet, bjuda skona maten, som Gud skapat hafwer til at taga med tacksägelse, them trognom och them som hafwa förstådt sanningena. Ty alt thet Gud hafwer skapat är godt, och intet bortkastandes som med tacksäjelse tagit warder. Ty thet warder helgat genom Guds ord och bönen.

9. Hwar kallar Johannes Påfwedömet thet andeliga Sodom? Swar:

Uti Upp. B. 11: Propheternas lekamen skola blifwa liggandes på gator, i then stora staden, som heter Sodom.

10. Hwarföre gifwer han honom et sådant skamligit namn? Swar:

För then förfärliga mißgerningen skul ther bedrefs och i swang gick, at the med onaturlig boskaps otukt, dränga-skänderi, boleri, horeri så skamligen omgingo, ja, woro slemmare än the

the Sodomiter, såsom sielfwa förfarenheten uti Rom och Italien. Item, uti Stifter och Kloster, med blygd til at säja, witnar.

11. Hwem hafwer sagt, at Påfwen skulle undertrycka och förakta thet werldsliga Herrawäldet? Swar:

S. Petrus säger i 2 Pet. 2: Ibland eder skola warda falska lårare, hwilka med ibland införa skola förderfweliga partier, och förneka HErran som them köpt hafwer, och skola föra öfwer sig sielfwa en hastig fördömelse, och många skola efterfölja theras förderf. Men aldramäst them som wandra efter köttet, uti orenom lusta, och försmå härskapet, öfwerdådige, ensinnade, och intet rädas försmåda Wäldigheterna.

12. Hwem hafwer sagt, at Påfwen skal uphåfwa sig öfwer Gud? Swar:

Daniel i Dan. 12: Och Konungen skal göra hwad han wil, skal uphåfwa och upkasta sig öfwer alt thet Gud är, och skal grufweligen tala emot then som är alla Gudars Gud, och thet skal lyckas honom, in til theß wreden är ute, ty thet är beslutit, huru långe thet skal wara. Item, S. Paulus 2 Tess. 2: säger: Thet skal ske et affall, och uppenbar warder syndenes människa, förtappelsens barn, hwilken är en motståndare, och uphåfwer sig öfwer alt thet Gud eller Gudstienst kallas, så at han sätter sig i Guds Tempel såsom en Gud, och gifwer sig före, som han wore Gud.

13. Hwar blifwe wi förmante til at affsöndra oß ifrån Påfwen? Swar:

Uti Upp. B. 18: Går ut ifrån henne, at j icke delaktige warden i hennes synder, och at j icke fån

fån något af hennes plågor, ty hennes synder räcka alt up i himmelen, och HErren hafwer dragit til minnes hennes orättfärdigheter. It. 2 Cor. 6: Drager icke uti ok med the otrogna, ty hwad hafwer rättfärdigheten beställa med orättfärdighetene? Eller hwad delaktighet hafwer ljuset med mörkret? Eller huru förlika sig Christus och Belial?

14. Hwem hafwer talat om then Papistiska Måßans styggelse? Swar:

Daniel i Dan. 12: Men sin egen Gud Maosim skal han dyrka, ty en Gud ther hans fäder intet af wist hafwa, then skal han åra med guld, silfwer, ädla stenar och Clenodier.

15. Hwem hafwer talat om Påfwens stora högfärdighet? Swar:

Propheten Daniel i Dan 12: Han skal göra hwad han wil, och skal uphäfwa och upkasta sig öfwer alt thet Gud är, och skal grufweliga tala emot then som är alla gudars Gud.

16. Hwem hafwer talat om then förföljelse, som Påfwen drifwer emot Kyrkona? Swar:

Daniel i Dan. 12: Och han skal utdraga med stora wrede i thet sinnet, at han skal många förgöra och förderfwa. Och han skal upslå sins palats tjäll emellan hafwet, omkring thet lustiga berget, och en sådana bedröfwat skal komma, at ingen slik warit hafwer ifrån then tid människorna hafwa warit til. Upp. B. 17:

17. Hwem hafwer sagt, at Påfwen skulle göra sina anhängare rika och mägtiga? Swar:

Daniel i Dan. 12: Och han skal göra them stora äro, som hjelpa honom stärka Moasim, med

med then främmande Guden som han utwaldt hafwer, och skal göra them til Herrar öfwer stora rikedomar, och utskifta them landet til lön.

18. Hwem afmålar Påfwen uti en skökos skapnad? Swar:

Evangelisten Johannes uti Upp. B. 17: Och jag såg qwinnona sittja på et rosenfärgat wildjur, thet war fullt med hädelse-namn, och hade siu hufwud och tio horn, och qwinnan war klädd med purpur och rosenfärgo, och öfwergylt med guld och ädla stenar, och pärlor, och hade en gyllene kalk i sine hand, fult med styggelse, och sins boleris orenlighet, och Konungarna på jordene och folken bolade med henne.

19. Hwar blifwer Påfwens mord och undsäjelse emot the rätta Christne tilförene förkunnat? Swar:

Uti Upp. B. 17: Jag såg qwinnona druckna af Helgonens blod, och af theras blod som JEsu witne woro. Thetta hafwa the Påfwiske med sielfwa gerningen redeligen fullbordat, på allom them som theras styggelse för en Helgedom icke hafwa welat annama, them hängt, dränkt, halshuggit, förbrändt och med allahanda marterande af daga tagit, och äro ther utaf blefne druckne, thet är: säkre och blodgirige wordne, så at the sig ther öfwer intet samwete giordt hafwa, ja, hålla ännu mycket uppå in til thenna dagen, alla land med eld och swärd förderfwa, och alla människor mörda, förr än the i thet ringasta ifrån sin falska lära, afgaderi och styggelser afstå wilja.

20. Hwilken är genom främmande magt, then mägtigaste på jorden blifwen? Swar:

Djefwulens Ståthållare Påfwen, Rotarnas

Konung i Rom, han är igenom främmande magt, nemliga igenom the höge Scholars och werldslige Konungars och Furstars tilhjelp och bistånd således upstigen, at han sig icke allenast öfwer alla Kejsare och Konungar uphäfwer, utan ock öfwer Gud sielf, ja, öfwer hans ord uphäfwit, och hafwer satt sig i Guds Tempel, såsom han wore Gud. hwarföre ock Daniel om honom rätt sagt hafwer, Dan. 8: Roborabitur fortitudo ejus, sed non in viribus suis. Han skal warda mägtig, dock icke genom sina kraft, han skal underliga föröda all ting, och skal hafwa framgång, at han thet uträttar.

21. Hwem hafwer talat om Påfwens prakt och kläder, förr än han ännu upkommen war? Swar:

S. Johannes uti Upp. B. 17: Then bolerske qwinnan war beklädd med purpur och rosenfärgo, och öfwergyllt med guld och ädla stenar, och pärlor. Altså går Påfwen i sin skrud. Först hafwer han en skarlakan- eller purpur-kjortel uppå. Til thet andra, en rosenfärgat kostelig kåpa ther utöfwer, beprydd med guld, pärlor och ädla stenar. Til thet tredje, en kostelig trefaldig krono uppå sit hufwud, sådana ingen Kejsare burit hafwer, til en påminnelse, at han hafwer til at regera, råda och befalla öfwer himmelen, helfwetit och jorden, änglar, djeflar och människor.

22. Hwad betydet then gyllene Kalken Påfwen i handene hafwer, full med styggelse och all orenlighet, af hwilken han sit anhang dricka gifwer? Swar:

Then Boken Decretal, Sententier och Ceremonier,

monier, som Påfwen giordt och uptänkt hafwer, med hwilken han hela Christenheten förgifwit, bedragit och förfört hafwer, ty thet lyser alt såsom guld, och hafwer et härligit anseende, at man thet för Guds wilja och ord annamar, handen betyder hans tilmätna magt, med hwilken han them som emot honom äro, förbrändt, och in uti döden förföljgt hafwer.

VIII. Capitel.

Om Präster, Munkar och Jesuiter.

1. Hwadan kallas the Påfwiske Präster och Munkar andelige?

Swar:

Icke af Gud, annars hade the Guds goda ordning och kreatur, icke så skamligen omwändt, och sig all annor stånd och werk, af Gud insatte och befalte, föresatt, utan af diefwulen, som är en ande, äro the andelige. At lika såsom thenne theras fader sig öfwer Gud och hans Son uphäfwit hafwer: altså göra the ock såsom hans rätte barn, häda hwad Gud berömmer, förbjuda hwad Gud tillåter, uphöja theras ordningar öfwer thet helga Dopet, och theras illaluktande gerningar öfwer HErrans Christi förtjenst. Therföre kallar then helge Paulus theras förmenta andelighet, en Ängla andelighet, i Coll. 2: Och på thet man icke skal mena eller tänka, såsom kommo the af the goda Änglar, så säger han klart ut, hwad för Änglar han menar, 1 Tim. 4: Then Helge Ande säger klarliga, at i yttersta tiderna skola somliga falla ifrå trone, hållandes sig in til bedrägelige andar,

och

och djefla lärdom, genom them som med skrymteri tala lögn, och hafwa brändt tekn i sin samwet, och förbjuda ägtenskap, bjuda skona maten, som Gud skapat hafwer, til at taga med tacksäjelse. Upp. B. 6: Och jag såg utu drakans mun, och utu wildjursens mun, och utu then falska Prophetens mun utgå tre orena Andar såsom Paddor, och the äro djefwulens andar, som tekn göra och utgå til Konungarna på hela jordene, at samla them til strids.

2. Hwem är the Papistiske Munkars och Prästers Faderfader? Swar:

Cain, ty han är then förste, som genom sins offers förtjenst söker saligheten, och hafwer welat köpa af Gud hans ynnest och himmelrike, honom följa alla munkar och Mäße-präster, och såsom Cain war fientlig sinnad emot sin trogna broder Abel: Altså hota, förfölja och döda thessa alla rättsinniga Christna, som lära och tro, at man utan egen förtjenst, allena genom trona på Christum JEsum warder salig, Gal. 4: Therföre lika såsom Cain förtwiflade, och är worden fördömder: altså måste ock thesse änteligen förtwifla, och med djefwulen fara til en ewig fördömelse. Ty thet är icke heller något annat Namn under himmelen människomen gifwit, i hwilko wi skole salige warda, Ap. G. 4:

3. Hwar blifwa the Dompräster med theras drägt och wäsende egenteligen afmålade? Swar:

Uti Bar. 6: Ther altså står skrifwit: Om Prästerna sittja i theras Tempel med wida Korkåpor, raka af skägget, och hafwa plättar, sitta

ta ther med blött hufwud, tiuta och ropa för sina afgudar, ther beprydta the silf, guld och trägudar med guld, silf och kläder, sätta krona på them, såsom the woro människor, och Presterna stiäla af afgudomen silfwer och guld, och förtärat med skökor i horehuset. Hwad them offrat warder, thet förkomma theras Präster, och theras qwinnor göra sig theraf wäldagar, och gifwa hwarken them fattiga eller them kranka något theraf.

4. Hwar står thet skrifwit, at Prästerna inga plätter hafwa skola? Swar:

Uti 3 Mos. B. 21: Och HErren sade til Mose: Tala til Prästerna Aarons söner, the skola ingen plått göra på sit hufwud, eller afraka sit skägg, och på hans kropp intet märke skära.

5. Til hwilket Stånd hafwer folket sig aldramäst trängt? Swar:

Til thet Andeliga Ståndet uti Påfwedömet, genom hwilket diefwulens kyrka bygd och uppehållen wardt, thit lopp och trängde sig alle man, och wille wara andelige, at man Stifter och Kloster, för Domherrar, Munkar och Präster, icke tilfyllest hafwer bygga kunnat. Thit, nemliga til Kyrkor, Stifter och Kloster lofwade föräldrarna sine barn ännu ofödde uti moderlifwet, til hwilket Stånd sig begåfwo, icke allena Bönders och Borgares barn, utan Konungar och Keisare, Furstar och Herrar, Grefwar och Adelsmän, hwars moder wardt salig dömd, som et sådant barn födt hade, som blef andeligit, Dan. 9:

6. Hwi-

6. Hwilket Stånd fly människorna nu aldramäst? Swar:

Thet andeliga Ståndet, Kyrkones och Prediko-Embetens i Christenhetene, ther til wil nu ingen sine barn mer förlofwa, man aktar them andeligom thet en skam at wara, hwar någor utaf them sig Gud och hans Kyrko til tienst gifwa skulle. Och the som efter Guds tilskickande ther uti komma, äro the förakteligaste människor på jordene och hwars mans foteträd, såsom S. Paulus klagar och säger uti 1 Cor. 4:

7. Hwem hafwer offrat Präster? Swar:

Konung Josias, 2 Kon. B. 23: Och han offrade alla högtidernas Präster som ther woro, på Altaren, och brände så människo ben ther uppå.

8. Hwar står skrifwit uti Bibelen om thens barfotades hus? Swar:

Uti 5 Mos. B. 25: ther Gud befaller, at hwar en broder dör utan barn, tå skal thens dödas hustru icke taga någon främmande man utantil, utan hennes Swåger skal ingå til henne, och taga henne til hustru, och upwäcka sinom broder namn i Jsrael, men wil han thet icke göra, så skal hans Swågerska träda til honom in för the Äldsta, och draga honom en sko af hans fötter, och spotta uppå honom, och hans namn skal heta i Jsrael: thens barföttes hus.

9. Uti hwilket folk warda the Jesuiter afmålade? Swar:

Uti thet ogudaktiga slemma och stålta Jebusitiska folket. Ty såsom många namn eljest warda fundna uti Bibelen, som på tilkommande ting och namn uttydde warda, såsom thet namnet Moasim, 5 Mos. B. 12: hafwer både med

gerning och mening en undersam likhet med thet Papistiska ordet Meß. Altså är thet ock troligit, at then skadeliga the Jesuiters Rota och namn är oß långt tilförene afmålat wordet, under thet folks namn som Bibelen nämner Jebusiter.

10. Huru rimar sig thet namnet Jebusiter med then bedrägeliga Rotan Jesuiter? Swar:

Både med uttydning och gerning: Ty först så heter Jebusiter så mycket, såsom en föraktare och undertryckare, ifrån thet Ebraiska ordet Buß, eller onda, hwilket namn hörer egenteliga the Jesuiter til. Ty thet ju i all sanning är klart, at the icke wandra på JEsu Christi wäg, såsom the sig wäl berömma, utan the äro HErrans Christi föraktare, hans wägs förstörare och ödeläggare, äro the rätta wilde swin, hwilka ödelägga HErrans wingård, såsom David klagar uti Ps. 80:

Til thet andra: Lika såsom the Jebusiter wore et ibland thet slemmaste folket uti Canaans land, för hwilket Gud warnade Israels folk, och gaf them en sträng befallning, at the thet utrota skulle. Altså äro ock the Jesuiter the aldraslemmaste och argesta kättare och Rotar i hela Påfwedömet, såsom ock alla Munkars Order, för hwilka oß Christus troligen warnar, Matth. 7: Wakter eder för the falska Propheter, som komma til eder i fårakläder, men inwärtes äro the glupande ulfwar. Och uti thet 25: Månge skola komma i mit namn, och säja: Jag är Christus, och förföra många: Therföre,

före, om någor säger til eder: Si, här är Chri-
stus eller ther (i then eller then Orden) så tr
thet icke, ty falske Christi och falske Prophet
skola upkomma, och skola göra stor tekn och u
der, så at, om möjeligit woro, skulle ock t
utwalde förförde warda.

Til thet tredje: Såsom the Jebusiter then a
drabästa delen af Canaans land hafwa inn
haft, nemligen, Jerusalems stad, Zions slo
Altså delade sig the Jesuiter, och förstucko s
in uti bästa och förnämsta werldenes rum o
orter, såsom uti Käjsares, Konungars, Fu
stars, Biskoppars och store Prelaters Hof, u
the största och fetaste Stifter, i the aldrabäs
och lustigaste rum, bygde på thet ståteligast
lefwa rätt Furstеliga och på thet härligaste, o
förderfwa alla theras Ordens Stifter, Hosp
taler och Kloster, sköfla alt uti theras egen bu
såsom Papisternas egit klagomål, uti Par
utgångit, emot them witnar.

Til thet fierde: Såsom the Jebusiter et hö
färdigt folk woro, som alle andre föraktade o
förfölgde, och them, som them bestridde, spo
skeligen tiltalade, 2 Sam. 5: Altså hafwer iblan
alla kättare näpligen något stältare och högfä
digare folk warit, än the Jesuiter äro, som a
lena skatta sig helige, lärde, och wise, och föra
ta alla andra, them, som af Guds Ord stri
them emot, mera med hädelse swara, än m
sanningens grund möta, hwilka uti alla ther
gerningar sin egen ära och berömelse söka. Th

före säger ock S. Paulus rätt om them, 2 Tim. 3: Uti yttersta dagarna tilstunda farlige tider, ty ther wärda kommande människor, som älska sig sielfwa, girige, stortalige, högfärdige, försmådare, föräldromen olydige, otacksamme, ogudaktige, okärlige, hårdnackade, skändare, okyske, omilde, hatandes thet goda, förrådare, öfwerdådige, upbläste, the ther mera älska wällust än Gud, hafwandes et sken til Gudaktighet, men theß kraft försaka the. The äro så stålte och blodgirige, at the understå sig til at mörda alla them, som them icke fira eller wäja, theras stålthet, styrka, och theras motwillige wilja ohindrat låta, skona ock therutinnan icke stora Konungar och mägtige Potentater, såsom Frankeriket, hwilket thet wål förfarit hafwer, och nu uti uppenbara skrifter betygat, och hela Indien witnar, gråter och beklagar.

Til thet femte, såsom the Jebusiter sig på theras döda afgudar, som the på murarna satte, förtrösta och trotsa: altså trotsa och pocka the Jesuiter uppå theras omägtige Gud Påfwen, och hans döde, lame och blinde medgudar, the Cardinaler, Aboter, Biskopar, etc. Ja, stenars, träds, silfwer och gulds afgudar.

Til thet siette, såsom the Jebusiter ifrån the Israeliter icke kunde utrotade warda, ja, in til Konung Davids tid, hwilken them slätt utrotade, Jos. 15: Judic. 1:25: Altså kunna ock the Jesuiter, samt the andre Påfwens Antichristiske swärm-andar icke slätt genom människlig kraft

och wishet utrotade warda, utan sådant måste then himmelska David, Frälsermannen JEsu Christo hemstält warda, som them genom sins muns Anda dämpar, och genom sin tilkommelse utrotar, och them samt med theras Gud Påfwen, med alla hans och theras anhang, uti then brinnande helfwetis porten kasta skal.

11. Hwem hafwer dräpit the aldramästa Präster? Swar:

Först Propheten Elias, han lät taga fyrahundrade och femtio Baals Präster, som hade förfört folket, och lät dräpa them wid bäcken Kison, 1 Kon. 18:

Til thet andra, Konung Cyrus, tå honom kunnogt wardt Baals Prästers bedrägeri, i thet the sielfwe upåto offret, och föregåfwo, at Baal förtärde thet, lät han siuttio af them med qwinnor och barn dräpa, Stycker af Daniel.

Til thet tredie, Jehu, som i sins Konungarikes begynnelse lät församla alla Baals Präster uti Templet, och stälte sig, såsom han hade hållit med theras Gudstjenst, på thet han them alle i en hop församla kunde, och them dräpa lät, på thet the ingen förföra skulle, 2 Kon. 10:

12. Hwem kallar Munkarnas ordningar i Påfwedömet djefwuls Stichter och Legater? Swar:

Johannes uti Upp. B. 16: ther han säger: Och jag såg utu drakans mun, och utu wildjurens mun, och utu then falska Prophetens mun, utgå tre orena andar, som tekn göra, och utgå til Konungarna på hela jordene, och församla

mla them til strids på then stora Alswåldiga
uds dag.

13. Hwad betyder thet, at ther syntes tre orena andar? Swar:

The tre förnämste Munkars Orden uti Påf-
:dömet, genom hwilka Påfwens afguderi öf-
:r hela werlden är utspridt wordet, såsom the
rfote Predikanter och Jesuiter, hwilka äro
ifwedömets Stols stöder, och then Antichri-
ske diefwulens ytterska Stifter.

14. Hwarföre liknar han them wid Paddor? Swar:

För thessa orsaker: Först, såsom Paddor fly
ikt och rent watn, och hafwa theras boning
) tilhåld uti illa luktande diken: Altså flyr
:nna Orden the friske Israels brunnar, then
ıa Propheternas och Apostlarnas lära, och
lla sig enhälligen til then stora hopen, som
:d människors dikt och lära omgå.

Til thet andra, såsom Paddor altid skrika,
)eck, qwack, kex, kex: Altså skria och skrifwa
:sse utan återwändo Kyrka, Kyrka: Kyrkona
iste man höra, til Kyrkan måste man sig
lla och följa, then Romerska Kyrkan måste
ın akta och förswara, Kyrkan kan intet falla
er fela, 2c. Thet är theras sång, med hwil-
ı the Kejsare, Konungar, Förstar och Herrar
vertala, Påfwedömet med magt til at för-
'ara, men allom them som ther emot säja,
at förfölja.

Til thet tredje, såsom Paddor skrika på alla
:m som fram omgå, och them förskräcka willja,
) såsom Ovidius säger: Et cum sunt aqua sub

aqua

aqua maledicere tentant. Altså göra thesse, förkasta och fördöma all annor stånd, förakta och bespotta alla förrnämde folk, som thet med them icke hålla, och theras qwäkande förakta.

Til thet fierde, såsom Paddorna tiga om wintren, hwilkas mun tå tilfrusen är: altså ock thesse, när Påfwedömet och theß anhang, Prelater, Konungar och Potentater, afhålla them theras inkomst och näring, så äro the stilla, afstå, och begynna hemligen til at practicera, them til at förstöra och ödelägga.

IX. Capitel.

Om Tempel och Kyrkor, och om underlig ting ther uti.

1. Huru många Kyrkor hafwa warit uti Israels Konungarike?
Swar:

Allenast twänne: Then första war Stifts hyddo, hwilket Gud sig sielf til wåning utropade och helgade, och sig ther förbandt med sin närwarelse, 2 Mos. 25, 40.

Then andra war Jerusalems Tempel, thet Salomon bygde, thet Gud ock sielf helgade, och sig ther med sin närwarelse förbandt, 1 Kon. 8, 9: På thessa tu rummen måste alle sig finna låta, som Gud söka och tilbedja wille, eller honom med offret tjena, 5 Mos. 16.

2. Hwem hafwer Öfwerste Prästadömet på thet dyraste köpt?
Swar:

Then trolöse mannen Jason, tå han sin broder, then fromma Herren Oniam, ifrån thenna härlighet aftränga wille, tilsade han Konung

Antiocho en skänk, först trehundrade och sextio Centener silfwer. Til thet andra, äntå ottatio Centener. Til thet tredje lade han ni ther til hundrade och femtio Centener, så at Summan war femhundrade och nittio Centener, thet gör efter wårt mynt fyra gånger hundrade tusend, twå och fyratio tusend och femhundrade daler, 2 Macc. 4:

3. Hwem hafwer öfwersta Prästadömet ännu dyrare gjordt?
Swar:

Menelaus, tå han Jason afsticka wille, tilsade han Konungen trehundrade Centener mer at gifwa än Jason gaf, thet är twå gånger hundrade tusend och fem och tjugu tusend daler mer än then andre gaf. Men tå han thesse penningar icke kunde tilwäga komma, wardt han med skam förskuten, 2 Macc. 4:

4. Hwilket Tempel hafwer warit thet aldraskönaste på jorden?
Swar:

Jerusalems Tempel, hwilket Konung Salomon på thet aldrakonsteligaste af then bästa och hwitaste Marmorsten upbygde, innan til med rent guld under och öfwer öfwerdragit, innan och utantil med allehanda kostelig skurit och belätes werk, och med kosteligaste ädla stenar beprydt och utstofferat hade, taket war af Furobräden, och med gyldene spånger alt beslagit, och theruti et helt gyldene Altar, gyldene bord, tio gyldene liusestakar med gyldene blommor, lampor och liusenäpor, hundrade gyldene bäcken, ingången och hans dörr innan til, at thet Aldrahelgaste, och dörarna af Templets Hus

woro

woro af guld, the Altare och dörrar woro med guld öfwerdragne, Choren theslikes, och hade gyldene blommor, förutan all then konst och beprydelse, som war på the tio gutne koppar-stolar, kettlar, och på thet stora gutna haf, som stod på tolf oxar, på the twå Cherubim, och på the twå gutna koppar-stoder, och war hwarthera aderton alnar hög, och tolf alnar tjock, och på hwarthera stod en knapp, fem alnar hög, 1 Kon. 7: 2 Chrön. 3, 4:

Josephus i 8 Bok. 3 c. skrifwer, at ther hafwer warit tio tusend bord, så månge ljusastakar, och et tusende skålar och bäcken af guld, fyra tusend af silfwer, ottatio tusend gutna winkåril, och tjugu tusende gyldene Rökekar.

5. Huru mycket hafwer David förärat sin Son Salomon til Templets byggning? Swar:

David hafwer gifwit sin Son Salomon til Templets byggning, och til skatt och allehanda inredning i Templet, et hundrade och tre tusend Centener guld, et hundrade och sju tusend Centener silfwer, och många ädla stenar, 1 Chr. 23, 30:

6. Huru belöper thet sig efter wårt mynt? Swar:

Sex hundrade gånger tusende tusende, och aderton tusende gånger tusend Ungerske Gylden, eller sextusende et hundrade ottatio tunnor guld.

7. Huru mycket hafwa the andra Furstar thertil gifwit? Swar:

Thet gifwer 1 Chrön. 30: tilkänna: Förstarna för fäderna, och Förstarna för Israels slägter, gåf-

gåfwo til embeten i Guds hus, fem tusend Centener guld, och tio tusend Gyllen, och tio tusend Centener silfwer, aderton tusend Centener koppar, hundrade tusend Centener jern.

8. Huru mycket gör thet uti Guld efter wårt mynt? Swar:

Trettio tusend gånger tusend och tio tusend Ungerske Gyllen, thet är tre hundrade tunnor guld, och tio tusend Ungerske Gyllen.

9. Huru stort hafwer Templet warit? Swar:

Hundrade alnar långt, hundrade alnar bredt, hundrade och tjugu alnar högt, 1 Kon. 6: 2 Chr. 3:

10. När är thet begynt? Swar:

Året efter werldenes skapelse 2933, 480 år efter Israels barnas utgång af Egypten, i thet fjerde Konung Salomons rikes regements år, 1 Kon. 6:

11. När är thet wordet fullbordat? Swar:

I thet året efter werldenes skapelse 2941, i Konung Salomons ellofte regements år, 1 Kon. 6:

12. Hwem hafwer helgat thetta Tempel? Swar:

Gud sielf med sin uppenbarelse och närwarelse, 1 Kon. 8: Tå nu Prästerna gingo utu Helgedomen, upfylte en molnsky HErrans hus, så at Prästerna icke kunde stå och sköta embetet för molnskyn. Ty HErrans härlighet upfylte HErrans hus. Item, 1 Kon. 9: Och HErren sade til Salomo: Jag hafwer hördt tina bön och begäran, som tu för mig bedit hafwer, och helgat thetta Huset, som tu bygdt hafwer, så at jag

jag skal ther sätta mit Namn til ewig tid, och min ögon och mit hierta skola ther altid wara, 1 Kon. 6:

13. Huru många delar hade Stiftens hydda och Templet? Swar:

Twå åtskilde delar, then första wardt kallad thet Heliga, ther inne woro the Skådobröd och Ljusastakarna. Thet andra kallades thet Aldraheligaste, ther plågade Gud sig sielf uppenbara, låt sig ther både se och höra.

14. Hwad betyder thet? Swar:

At ingen kan komma til Gud i himmelen, eller se honom ansikte emot ansikte, med mindre han går tilförene uti thet Heliga, blifwer en then Christna Kyrkans Ledamot, låter sig genom thet Gudomeliga Ordsens Skådobröd bespisa, och genom then Helga Andes Ljusastakar uplysa. 1 Joh. 1, 3:

15. Huru mycket hafwer Salomon anwändt til Templets wigning? Swar:

Tu och tjugu tusend oxar, hundrade och tjugu tusend får, 1 Kon. 8:

16. Hwar förbinder sig Gud til thetta Templet? Swar:

1 Kon. 9: Och HErren syntes honom en annan gång, och sade: Jag hafwer hördt tina bön och begäran, som tu för mig bedit hafwer, och helgat theta huset, som tu bygt hafwer, så at jag skal sätta ther mit Namn til ewig tid, och skola min ögon och mit hierta wara ther altid.

17. Til hwad ända är Templet så härligt bygdt? Swar:

Therföre, at man HErran Gud i himmelen ther

ther inne åkalla och lofwa, och honom med hans ords öfning tiena, och tackoffer ther inne göra skulle; såsom David härligen therom talar uti then 122 Psalmen: Jerusalem är bygdt, at thet skal wara en stad, ther man tilsamman komma skal. Thit slägterna upgå skola, nemliga HErrans slägter, til at predika Israels folke, til at tacka HErrans namn, 2 Chr. 2:

18. Huru många rundelar hafwer Templet haft? Swar:

Tre: The hafwa kringhwärft Templet, och hafwa warit fyrkantige, med sköna Marmorstens-murar åtskilde. Uti hwar förborg woro beställte spassergångar, med sköna hwalf betäkte, och med Marmor-pelare utstofferade och på thet aldrasköneste med silfwer och guld beprydde, ther under man gå kunde när thet regnade.

19. Huru heter then första Förborgen? Swar:

Then kallades Öfwergården, ther tordes ingen ingå, utan Prästerna allena, tå the tiente och offrade Gud. Thet stod thet stora gutna haf, Bokaltaret och twå härliga Stöder.

20. Huru heter thet andra Förhuset? Swar:

Salomons Förhus: Ther inne plågade folket bedja, ther hafwer ock Christus mäst predikat, Joh. 8, 10: såsom ock Apostlarna, Ap. G. 3: Thet war åtskildt med en mur, uti thet ena skulle qwinnorna tilbedja, och uti thet andra männerna.

21. Huru heter thet tredje? Swar:

Hedningarnas Förhus: Thet hade Herodes bygdt, för Hedningarna, som af all werlden kom-

kommo til Jerusalem, til at tjena och åkalla Gud. Thet hafwer warit öfwermåttan skönt, 100 alnar bredt, 720 alnar långt, murat med skön Marmorsten, härlige pelare och spasser-gångar.

22. Huru många dörrar måste man gå igenom förr än man kom in i Templet? Swar:

När man emot solens upgång gick in i Templet, så måste man gå genom fyra dörrar.

Then första war på Hedningarnas Förhus, trettio alnar hög, och hennes wingar woro femton alnar breda, then kallades then sköna Templets dörr, Ap. G. 3: Therföre, at hon war guten af Corinthers malm, och glimmande såsom silfwer och guld, och war på thet aldraskönaste utgrafwen.

Then andra dörren war för Salomons Förhus, femtio alnar hög. Then tredje war för thet öfra huset, siuttio alnar hög. Then fierde war then höga Templets dörr, niotio alnar hög, och thenna dörrens wingar woro på thet aldrastarkaste med guld beslagne. Eljest hade Templet på alla sidor, såsom ock Förhusen och theras härliga inwåningar ännu många andra dörrar, hwilka alle woro med guld bedragne, at såsom Josephus skrifwer, man dageligen hafwer måst hålla tuhundrade man, som thesse dörrar hafwa måst låta up och til.

22. Hurudana skapnad hafwa Cherubim haft, som i thet aldrahelgaste Choret stått hafwa? Swar:

Theras skapnad war som twå unge drängar, wändandes theras ansikte mot Solens upgång, woro gjorde af Oljoträd, och beslagne med idel

guld tio alnar höga, och hwarthera hade twå wingar, och hwar winge war fem alnar lång, och när hwarandra, så at the med the underste wingarna räckte in til hwarandra, och med the yterste wingarna kommo the wid wäggen, och midt under thesse Cherubim stod Förbundsens Ark. 1 Kon. 6:

24. Huru hafwer Förbundsens Ark warit giord? Swar:

Han hafwer warit giord af Furoträ, halftredje aln lång, och halfannor aln bred och hög, inwärtes och utwärtes med härligit guld beslagen, hafwer haft en gyllende krants ofwan omkring, och på sidan twå gyldene ringar, i hwilken stången, som af Furoträ giord, stungen war, och bedragen med guld, ther med han buren wardt, 2 Mos. 25:

25. Hwarutaf eller huru hafwer Nådastolen warit gjord, hwilken man hafwer måst sätta ofwan uppå Förbundsens Ark? Swar:

Af idel fint guld, halftredje aln lång, och halfannor aln bred; och ofwan uppå Nådastolen hafwer stått twänne Cherubim af klart guld, en på hwar ända, så at theras wingar öfwertäkte Nådastolen, och hwars annars anlete stå emot hwart annat, och theras anlete skola se på Nådastolen, och af thenna Nådastolen emellan båda Cherubim, hafwer Gud talat med Mose, alt thet han honom befalla wille til Israels barn, 2 Mos. 25:

26. Hwad hafwer legat uti Förbundsens Ark? Swar:

Treggehanda: Först thet gyldene ämbar med Himmels-brödet. Til thet andra, Aarons staf, som

som blomstrat hade och burit Mandel. Til th
tredie, Testamentsens taflor, uti hwilken T
Guds Bud med Guds finger skrefne wor
Ebr. 9:

27. Hwad betyder thenna Nådastolen? Swar:

Thet är en härlig afmålning om Christo, o
hans Medlare-ämbete, genom hwilket han
med Gud försonar, och bewarar för then fö
tärande Guds wredes eld, och gör rättfärdi
och salige, Ebr. 7: Rom. 3:

28. Huru bewisar tu thet? Swar:

Med thesse tre grunder: Til thet första, m
Pauli witnesbörd, ther han til the Romare
thet 3 c. nämner Christum en Nådastol, säja
des: Alle människor äro syndare, och hafwa i
tet berömma sig af för Gudi. Och warda rät
färdige utan förskyllan af hans nåd, gen
then förlosning som i Christo JEsu skedd ä
hwilken Gud hafwer satt för en Nådastol, g
nom trona i hans blod. Ty Gud är rättfärdi
och gör rättfärdigan, som är af JEsu tro.

Til thet andra, lika såsom Gud utaf Nåd
stolen emellan Cherubim talade med Mose,
hwad han honom befalte til Israels barn: alt
hafwer han ock talat med oß, och uppenbar
oß sin wilja genom Medlaren Christum, sann
Gud och Människa, Joh. 1: Ingen hafwer n
gon tid sedt Gud, utan enda Sonen som ä
Fadrens sköt, han hafwer thet kundgjort
Matth. 11: Ingen känner Fadren utan Sone

och then som Sonen wil thet uppenbara. Ebr. 1: Gud hafwer talat til oß genom Sonen, etc.

Til thet tredje, lika som Judarna uti theras bön sig thit wända måste med sit ansikte som Nådastolen war: altså måste ock alla Christna sig med theras bön wända til Christum, och i hans Namn åkalla Gud, annars wil Gud sig utan Christum, hwarken se eller höra låta, 2 Cor. 1: Ty all Guds tilsäjelse äro Ja i honom, och äro Amen i honom, Gud til äro genom oß. Therföre säger Christus hos Joh. 16: Alt hwad i bedjen Fadren i mit Namn, skal han gifwa eder.

29. Hwad betyda the Cherubim? Swar:

The både Cherubim som med sit ansikte se på Nådestolen, betyda thet Gamla och Nya Testamentet, Propheternas och Apostlarnas Skrifter, som oß på båda sidor wisa til Christum, Propheterna på then utlofwade och tilkommande, Apostlarna på then fullbordade och uppenbarade, och gåfwo honom alle enhälligen witnesbörd, at uti hans Namn bekomma alla syndernas förlåtelse som tro på honom, Ap. G. 10: Joh. 20:

30. Huru mångahanda slags människor hafwa icke djerfs komma i Templet? Swar:

Fyrahanda: Först the förbråkade och snöpte. Til thet andra, horebarn. Til thet tredje, the Ammoniter och Moabiter, 5 Mos. 23: Til thet fierde, ingen oren eller oomskuren Hedning. Ty thet stod för Salomons hus-dörr en skön Gitter af Marmorsten, på hwilken woro thesse Hebraiske, Grekiske och Latinske ord skrifwen: Then som

som är en främling och ingår i HErrans hus, han skal döden dö. Therföre hafwer Herodes et synnerligit rum för hedningarna, som Gud offra och tiena wille, låtit bygga; kallat Hedningarnas Förhus.

31. Hwem är hans gång i Templet illa bekommen? Swar:

Heliodoro then Syriske Räntmästaren, tå han med många tienares ledsagande gick stälter in i Templet, ther skatten at uttaga, kommo tre Änglar, en til häst, twå til fot, och slogo honom neder, at man honom såsom en dödan utbära måste, och hade han altså jämmerligen måst dö, hwar öfwerste Presten Onias med sin förbön honom hälsan och lifwet hos Gud icke förwärfwat hade, 2 Macc. 3:

32. Hwem hafwer satt then första Arken i Templet? Swar:

Öfwersta Presten Jojada, han tog en kista och giorde ther et hål ofwan uppå, och satte henne på högra sidan wid Altaret, ther man ingår i HErrans hus, til at samla ther uti penningar til at förbättra och uppehålla thet förfallna Templet, 2 Kon. 12:

33. Hwem hafwer förkunnat, at Salomons Tempel skulle förstördt warda? Swar:

Gud sielf, tå han uppenbarade sig för Konung Salomon, och sade: Hwar i wänden eder tilbaka ifrån mig, i och eder barn, och hållen icke min bud och rätter, som jag eder föresatt hafwer, och gången bort och tienen andra Gudar och tilbedjen them, så skal jag utrota Israel utaf thet land som jag them gifwit hafwer, och

 thet

thet huset som jag mino Namne helgat hafwer, skal jag bortkasta ifrån mit ansikte, och thet huset skal förfalla, så at alla the, som gå ther fram om, skola förundra sig, hwißla och säja: Hwi hafwer HErren thesso lande och thesso huse så giordt? 1. Kon. 9:

34. Hwem hafwer upbrändt Salomons Tempel? Swar:

Hofmästaren Nebuzar Adan, Konungens tienare i Babel, han stack eld på Templet, sedan Staden och Konung Zedekie fängelse öpnat war, och afbrände thet med några andra sköna byggningar i grund, 2 Kon. 25:

35. Hwem hafwer upbygt thet andra Templet i Jerusalem? Swar:

Judarnas Furste Zerobabel, genom the Meders och Persers Konung Cyri och Darii förlof och bistånd, såsom then Boken Esra utwisar.

36. Huru mycket är til thet andra Templets upbyggning förärat wordet? Swar:

Arthasasta Konungen i Persien, eller Darius Artaxerxes och hans Furstar, samt the förnämsta i Israel, hafwa thertil gifwit sex hundrade och femtio Centener silfwer, thet är, fyrahundrade tusend, sju och ottatio tusend och femhundrade daler, än silfwer-kärille hundrade Centener, the göra fem och sjuttio tusend daler.

Utt guld hundrade Centener, the göra sex tunnor guld. Item, tjugu gyldene bäcken, wägande tjugu Drachmas, thet är, tusende Ungerske Gyllen, wägandes hwarthera til femtio Ungerske Gyllen, Esr. 7, 8:

37. Huru

37. Huru mycket hafwer Nehemias och hans anhang gifwit til thet andra Templet? Swar:

Nehemia gaf til Heligdomsens skatt, tusende Drachmas, thet är, et tusende Ungerske Gyllen. Och the öfwerste fäder gåfwo therti!, tjugu tusende Drachmas, thet är, tjugu tusende Ungerske Gyllen. Men uti silfwer gofwo the tu tusende och tuhundrade pund silfwer, och tjugu tusend Ungerske Gyllens wärde af guld. Neh. 7:

38. Huru länge hafwa the ther på bygdt? Swar:

Sju och fyratio år, såsom Judarna säja til Christum, Joh. 2: Blef altså färdigt på thet werldenes år, tretusende fyrahundra fyra och sjuttio.

39. Huru mycket så är til thetta andre Templets wigning offrat wordet? Swar:

Hundrade kalfwar, tu hundrade lamb, fyra hundrade bockar, och tolf getebockar. Thetta alt är offradt wordet, Esra. 6.

40. Hwem hafwer förstört thetta Templet? Swar:

Titus then Romerske Kejsaren hafwer thet samt med Staden förbränt och förstördt, år efter werldenes skapelse 4034, i thet 40 året efter HErrans JEsu Christi Himmelsfärd.

41. Hwem hafwer sagt, at thet yttersta förstörda Templet icke skulle mer upbygt wärda? Swar:

Propheten Daniel i thet 9: At offren och spisoffren skola återwända, och är beslutit, at thet skal öde blifwa intil ändan.

42. Hwarföre hafwa the Philisteer icke stigit uppå tröskelen i theras Kyrko-dörar, tå the uti theras Gudars Tempel gångne äro? Swar:

Therföre, at HErren Israels Gud hade af-

huggit hufwudet af theras afgud Dagon wid tröskelen, tå the HErrans Ark i theras afgudars Tempel satt hade, 1 Sam. 5:

43. Hwar är et Tempel förwändt wordet uti et hemligt rum? Swar:

Uti Samaria, tå låt Jehu uti sit Regements begynnelse thet afgudiske Baals Tempel sönderrifwa och förstöra, och glorde therutaf et hemligit rum eller hus, gifwandes thermed tilkänna, at afguderi och falsk lära är ju en så stor styggelse in för Gud, såsom then slemmaste orenligheten och träcken kan för wår näso wara, 2 Kon. 10:

44. Hwar blifwer Judarnas stora berömmelse straffat, tå the altid berömde sig utaf Guds Tempel? Swar:

Uti Prophetens Jerem. 7: säger HErren Zebaoth Israels Gud: Bättrer edert lefwerne och wäsende, så wil jag bo när eder i thesso rumme, förlåter eder icke på lögn, när the säja: Här är HErrans Tempel, här är HErrans Tempel, här är HErrans Tempel, ty thet är fåfängt berömma sig af Templet, och intet följa läran som uti Templet är uppenbar och lärd worden.

45. Hwar blifwer Templet kallat et Bönehus? Swar:

Uti Proph. Es. 16: Mit hus kallas et bönehus allom folkom, the främmandes barn, som sig til HErren gifwit hafwa, at the skola honom tjena och älska hans Namn, them skal jag föra til mit helga berg, och skal glädja them uti mit bönehus, theras offer och brännoffer skola wara mig täcknämlige på mit altare.

X. Cap.

X. Capitel.

Om then Christeliga Kyrkan.

1. Hwad kallas thet ordet Kyrka? Swar:

Thet är et Grekiskt ord, och heter så mycket som et HErrans hus, eller mycket mer en hop Guds folk.

2. Hwad kallas thet ordet Ecclesia? Swar:

Et sammankallat folk, eller the Christnas församling, Ap. G. 19:

3. Hwarföre kallar David Kyrkan et Guds Förhus uti then 84 Psalmen? Swar:

Therföre, at man uti then rätta Guds himmelska Konungsliga salen icke komma kan, med mindre man går tilförene uti thetta Förhuset then Christna Kyrkan, blifwer en then Christna Kyrkones Ledamot, inympader i HErranom JEsu Christo, Joh. 3: Rom. 6: Gal. 3:

4. Hwilket är then Christna Kyrkans egenteliga kännemärke? Swar:

Höra Christi röst och anamma Guds ord, Joh. 10: Min får höra mina röst, Joh. 8: Then ther af Gudi är, han hörer Guds ord.

5. Hwilket är djefwulens egenteliga kännemärke? Swar:

Förakta och förfölja Guds ord, Joh. 8: I hören icke: ty i ären icke af Gudi, utan af then fadren djefwulen, etc. Joh. 5: I wiljen icke komma til mig, at i måtten få lif. Jer. 7: Thetta är thet folk, som HErren sin Gud icke hörer.

6. Hwar blifwer then Christna Kyrkan kallad Guds älskeliga själ? Swar:

Uti Proph. Jer. 12: Jag hafwer måst öfwergifwa

gifwa mit hus, och fly mit arf, och gifwa mina älskeliga siäl uti fienda händer.

7. Hwar warder then Christna Kyrkan kallad then Himmelska Konungens brud? Swar:

Uti then 45 Ps. Uti tinom skrud gå Konunga-döttrar, bruden står på tine högra hand, uti klart kosteligit guld. Konungens dotter är ganska härlig inwärtes, hon är klädd i gyllene stycke. Man förer henne uti stickat kläder in til Konungen, och hennes leksystrar Jungfrurna, som efter henne gå, förer man til tig. Man förer them med glädje och gamman, och gå in uti Konungens Palats.

8. Hwar warder Kyrkan kallad en bedröfwad och öfwergifwen qwinna, öfwer hwilken Gud sig förbarmar? Swar:

Uti Es. 54: HErren hafwer låtit tig wara uti thet ryktet, at tu äst såsom en öfwergifwen och af hiertat bedröfwad qwinna, och såsom en ung hustru, then bortdrifwen är, säger tin Gud: Jag hafwer uti et litet ögnablick öfwergifwit tig, men med stor barmhertighet wil jag församla tig. Jag hafwer uti wredenes ögnableck som snarast gömt bort mit ansigte för tig, men med ewiga nåd wil jag förbarma mig öfwer tig, säger HErren tin förlossare.

9. Hwar warder then Christna Kyrkan kallad Guds utwalda folk och egendom? Swar:

1 Pet. 2: I ären thet utwalda slägtet, thet Konungsliga Prästerskapet, thet heliga folket, och thet egendoms folket, at i skolen kundgöra hans dygd, som eder kallat hafwer af mörkret, til

til sit underliga lius. J som tilförene icke woren folk, ären nu Guds folk, och j som tilförena icke haden fått barmhertighet; hafwen nu fått barmhertighet.

10. Hwar warder Kyrkans Ledamöter nämde Guds husfolk? Swar:

Uti Epist. til the Eph. 2: Ther säger S. Paulus: Så ären j nu icke gäster och främmande, utan helga manna medborgare och Guds husfolk, upbygde på Apostlarnas och Propheternas grund, ther JEsus Christus öfwerste hörnestenen är, på hwilken hela byggningen tilhopa fogat är, wäxer til et heligt folk i HErranom, på hwilken ock j med bygde warden, Gudi til et hemman genom Andan.

11. Hwar warder then Christeliga Kyrkan liknad wid en örtegård? Swar:

Uti then 4 Boken Mos. 24. Huru skön äro tin tjäll Jacob, och tin boning Jsrael, såsom bäcker utwidga sig, såsom Cedreträ wid watn. Watn skola flyta utur hans ämbar, och hans såd skal warda til et stort watn. Hans Konung skal warda högre än Agag, och hans rike skal uphäfwa sig.

12. Hwar warder thenna liknelsen flerestädes brukad? Swar:

Uti Salomons Höga Wisos 4: Min syster kära brud, tu äst en tilsluten örtegård, en tilsluten källa, och förseglat brunn, tin frukt är såsom en lustgård af Granatäple, med ädla frukter, Cyper med Nardus, Nardus med Saffran, Calmus och Canel med allehanda Libani trä, Mirram och Aloes med aldrabästa

örter,

örter, såsom en örtegårds-brunn, såsom en brunn af lefwande watn, thet af Libanon flyter. Stat up nordanwäder, och kom sönnanwäder, och blås igenom min örtegård, at hans örter måga drypa.

13. Hwar warda the Christne likuade wid plantor? Swar:

Uti then 1 Ps. Then som hafwer lust til HErrans lag, och talar om hans lag både dag och natt. Han är såsom et trå, planterat wid watubäcker, hwilket sina frukt bär i sinom tid, och theß löf förfalna intet, och hwad han gör thet lyckas wäl.

14. Hwar wärder thet mer ihogkommit? Swar:

Matth. 7: Et godt trä bär goda frukt, men et ondt trä bär onda frukt. Et godt trä kan icke bära onda frukt, icke kan heller et ondt trä bära goda frukt. Hwart och et trä som icke bär goda frukt, skal afhuggas och kastas i elden, Es. 61: Warda the kallade rättfärdighetenes trä.

15. Hwilken helig man hafwer uti sin dom om Kyrkans storhet och myckenhet farit will? Swar:

Then helige Abraham, han mente at Kyrkan war uti hans tid så stor, at uti Sodom och Gomorra woro allena femtio rättfärdige, ther dock fem ther inne af them icke finnas kunde, 1 Mos. 18:

16. Hwilken af the helige hafwer uti sin dom farit will om Kyrkans ringhet? Swar:

Then helige Propheten Elias, som uti then ogudaktige Konung Ahas tid mente, at han allena war igen af then rättfärdige Kyrkan, och ingen mer, hwilken Gud swarade, at han hade

än-

ännu sju tusende igen behållne uti Israel, som sina knä för Baal ännu intet bögdt hade, 1 Kon. 19:

17. Til hwad är Kyrkan bunden, och hwar uppå är hon grundat? Swar:

Icke uppå Påfwens Succession, Cardinalers och Biskopars: icke heller på Påfwens Decret och Concilier, utan uppå Guds ord, fattat uti nya och gamla Testamentet, Eph. 2: I ären Guds husfolk, bygde uppå Propheternas och Apostlarnas grund, ther JEsus Christus är öfwerste hörnestenen, etc.

18. Hwilken är Kyrkans rätta Hufwud och Förman? Swar:

Icke Påfwen, såsom han sjelf berömmer, utan HErren Christus JEsus, såsom Paulus säger til the Eph. 1: Gud hafwer all ting lagt under hans fötter, och hafwer satt honom församlingene til et hufwud öfwer all ting. Och 5: Ty såsom mannen är hustruns hufwud, så är ock Christus Församlingens hufwud, och han är ock sins kropps hälsa, Coloss. 1:

19. Huru widt går och räcker then Christeliga Kyrkan? Swar:

Igenom hela wida werlden, Ps. 19: Hennes snöre går ut i all land, och theras tal in til werldenes ändar. Och 72 Ps. Han skal behålla thet elända folk wid rätt, och hielpa the fattiga och förtrycka the försmädare. Man skal frukta tig, så länge sol och måne warar, ifrån barn och in til barnabarn. Och Matth. 28: Går ut i hela werldene, Ps. 50:

20. Hwar warder then Christna Kyrkan kallad sanningenes grundwal? Swar:

1 Tim. 3: At tu må weta, huruledes tu um-

gå skalt uti Guds hus, som är en Guds församlings pelare och sanningenes grundwal.

21. Huru länge skal then Christna Kyrkan blifwa på jorden? Swar:

In til then yttersta dagen wil Gud behålla sig en hop med folk, som honom och hans Son kände äro, och frukta skal, ehuru häftigt djefwulen och werlden ther emot pocka. 72 Ps. Man skal frukta honom så länge sol och måne warar, ifrån barn och barnabarn. Matth. 28: Jag är när eder alla dagar intil werldenes ända. Matthei 16: Och helfwetes portar skola icke blifwa henne öfwermägtige. Es. 54: Thetta skal wara mig såsom Noah flod, tå jag swor, at Noah flod icke mer skulle gå öfwer jordena.

22. Skal man ock hafwa umgänge med then falska Kyrkan eller Guds fiender? Swar:

Nej, ty David säger i then 26 Ps. Jag hatar the ondas församling, och sitter icke när the ogudaktiga, jag håller mig HErre til titt Altare, ther man hörer tacksäjelses röst, och ther man predikar all tin under: Jag hafwer tins hus boning kär, och thet rum ther tin ära bor. Ps. 139: Jag hatar them med rätt alfwar, etc.

XI. Capitlet.

Om Sånger, Wisor, Strångaspel och Trummeter.

1. Hwem hafwer uprättat then ståteligaste Music? Swar:

David hade hållit uti Jerusalem fyra tusend HErrans Låfsiungare, med allehanda strångaspel, ibland hwilke woro tu hundrade otta och otta-

ottatio måstare, hwilke alla uti HErrans sång wäl förfarne woro, Syrach. 47:

2. Hwem hafwer gjort the aldramästa wisor? Swar:

Salomon. Ty så står 1 Kon. 4: Hans wisor woro tusende och fem.

3. Hwem hafwer then första Christ-mässan sjungit? Swar:

The kära helge Änglar, hwilka strax om nattena tå Christus war födder, begynte til at tacka Gud, och hans födelses wälgärningar för Herdomen ute på markene at berömma, såsom S. Lucas skrifwer i thet 2 c. Och strax wardt med Ängelen et stort tal af then Himmelska härskaran, the ther låfwade Gud och sade: Ära ware Gud i högden, och på jordene frid, och människom en god wilje.

4. Hwem hafwer hördt then bästa och ljufligaste sång? Swar:

Herdarna wid then Byn Eder, the hörde uti Christi födelses tid, hela then himmelska härskarans myckenhet sjunga med sötan thon, och öfwer allo måtto ljuflig Harmonie och skön Melodie, Luc. 2.

5. Hwilken är then förste Psalmen uti Bibelen? Swar:

Then lofsången som Israels barn Gudi sungo, tå han them torrskodda genom thet röda hafwet fördt, och theras fiender fördränkt hade, 2 Mos. 15: Jag wil sjunga Herranom, ty han hafwer en härlig gerning giordt, häst och wagn hafwer han stört i hafwet.

6. Hwilken är then kortaste Psalm? Swar:

Then 117 Psalmen, han hafwer icke mer än twänne verser: Lofwer HErran alle Hedningar,

gar, priser honom all folk. Ty hans nåd och sanning är wäldig öfwer oß i ewighet, Halleluja.

7. Hwilken är then längste Psalmen uti Psaltaren? Swar:

Then 119 Psalmen, han innehåller hundrade fem och sjuttio verser.

8. Hwar warder then ljufligaste Sjungaren ihogkommen? Swar:

Hos Jeremiam i thet 25: Ther Propheten säger: HErren skal ryta utu högdene, och låta höra sin dunder utaf sina heliga boning, han skal ryta öfwer sina boning, han skal sjunga ena wiso lika som en wintrampare öfwer alla landsens inbyggare, hwilkens ljud skal höras in til werldenes ände.

9. Hwar står then skönaste Wiso? Swar:

Uti Upp. B. 14: ther Evangelisten säger: At han hade hört sjungas en ny sång för Stolen, och the fyra djuren, och för the äldsta, och ingen kunde lära then sången, utan the hundrade fyra och fyratio tusend som stodo hos lambena. Ther med warder tilkänna gifwit, at Evangelium om JEsu Christo och Guds Lam, som bär alla werldenes synder, är en sådan hemlighet, hwilket alla människors förnuft är förborgat och okunnogt, och kan af kött och blod icke förståndit och begripit warda, hwar Christus oß thet icke uppenbarar, och öpnar oß förståndet genom sin Helga Anda, at wi förstå, och thet med trone fatte och anamme, 1 Cor. 2:

10. Hwad för slags stränga spel är af människor uti himmelen sedde och hörde wordne? Swar:

Harpor och basuner. Om harpor skrifwer Johan.

Johannes uti Upp. B. 5: At han hade sedt the fyra och tjugu åldste falla fram för Lambet, hafwandes harpor uti sina händer, och sungo en ny sång. Och uti thet 14: säger han: At han hade hört sjungas en ny sång i himmelen, och rösten som han hörde, war såsom Harpolekares, the ther lekte på sina harpor. Och uti thet 15: säger han åfwen altså. Om basuner talar han uti thet 8: At han hade sedt, huru Gud gaf sju Änglar sju basuner, med hwilka then ene öfwer then andra basunat hafwer.

11. Hwar är thet måsta strångaspel sedt och hördt wordet?
Swar:

Tå Nebucadnezar hade låtit upråtta et gyllene belåte, och befalt, at alt folk skulle thet tilbedja, och låt ther hos blåsa uti basuner, trummeter, harpor, gigor, psaltare, lutor och allehanda strångaspel, Dan. 3: Item, tå David låt hämta Guds Ark, spelade David och hela Israel med allehanda strångaspel af Granträ, med harpor, psaltare, pukor och trummor, bjälror och cymbaler.

12. Hwar står thet, at man Gud med strångaspel loswa skal?
Swar:

Uti then 150 Ps. Lofwer HErran med basuner, lofwer honom med psaltare och harpor. Lofwer honom med trummor och danser, lofwer honom med strånger och pipor, lofwer honom med klara cymbaler, lofwer honom med wälklingande cymbaler. Uti then 98 Ps. Glädjens HErranom all werlden, lofwer HErran med harpor, basuner, trummeter och psalmer.

13. Hwem hafwer befalt at göra Trummeter? Swar:

Gud sielf, 4 Mos. 10: Och HErren talade med Mose och sade: Gör tig twå trummeter af tått silfwer, at tu brukar them til at kalla tilhopa menigheten, och när hären af stad skal.

14. Hwar står thet skrifwit, at man hafwer blåsit med basuner och trummeter uti Templet? Swar:

Uti 2 Kon. 11: Si, then unge Konungen Joas stod wid Stodena såsom sedwånja war, och Sångare och Trummetare när Konungen, och alt folket i landena war gladt, och blåste med trummeter, klappade händerna tilhopa och sade: Lycka ske Konungen.

15. Hwar blifwer befalt, at man på Högtiderna med Trummeter blåsa skal? Swar:

Uti 4 Mos. 10: Tå sade Gud: När j äre glade på edra Högtider och edra Nymånader, skolen j blåsa med trummeterna öfwer eder brännoffer och tackoffer at thet skal wara eder til åminnelse för edrom Gud.

16. Hwar warder befalt at bruka Trummeter uti krig? Swar:

Uti 4 Mos. 10: När j draga til någon strid uti edro lande, emot edra fiender, som strida på eder, så skolen j trummeta med trummeterna, at på eder skal tänkt warda för HErranom edrom Gud, at j måge löste warda ifrå edra fiender.

17. Hwar står thet skrifwit, at Christus skal komma med Trummeter på then yttersta dagen? Swar:

1 Thess. 4: HErren skal komma ned af Himmelen med härskri och Öfwerängels röst, och med Guds basun, och the döde i Christo skola

up.

upstå i förstone; etc. 1 Cor. 15: Basuner skola lyda: och the döde skola upstå oförgängelige, och wi skole förwandlade warda. Matth. 24: Han skal utsända sina Änglar med hög basuns röst, och the skola församla hans utwalda ifrå the fyra wäder, ifrån then ena Himmelens ända til then andra.

18. Hwar warder talat om Lyra? Swar:

Hos Propheten Amos 5: Cantica Lyræ tuæ non audiam. Jag kan icke lida tina wisor. Lutherus säger: Jag orkar icke höra titt Psaltarespel.

19. Hwem hafwer upfunnit gigor eller pipor? Swar:

Jubal, af honom kommo the som brukade harpor och pipor, 1 Mos. 4:

20. Hwem hafwer hängt sina harpor uppå Pilträ? Swar:

The bedröfwade Judar uti Babylon, tå the fångne woro, och blefwo af Hedningarna bespottade, lika såsom Gud hade förgätit them, tå hängde the för stor bedröfwelse skul, theras Harpor, Psaltare och Gigor på Pilträn, och kunde them ther i glädje icke bruka, såsom then 137 Ps. klagar och säger.

21. Hwem förmälar, at strängaspel äro hörde wordne uti Christi Upfarelse til Himla? Swar:

David uti then 47 Ps. Gud är upfaren med frögd, och HErren med klar basun. Uti then 68 Ps. Guds wagn är mång tusende tusend, HErren är ibland them på thet helga Sinai. The Sångare gå framföre: ther näst the Spelemän med trummor.

22. Hwem hafwer låtit blåsa med Basuner, tå han hafwer welat utdela almosor? Swar:

The Phariseers rota, på thet theras mildhet skulle mångom kunnog warda, och the ther af lof och berömmelse bekomma måtte, therföre straffade Christus thet såsom et skrymteri, Matth. 6: sägandes: När tu gifwer Almoso, så låt icke stöta i basun för tig, som the skrymtare göra i Synagogorna, at the skola prisade warda af människomen.

XII. Capitel.

Om Högtider och Helgedagar.

1. Huru många Hufwud-fäster hafwa Judarna årligen måst hålla? Swar:

Fem: Then första är Passah eller Påska högtiden, som Judarna hafwa måst hålla helig, til en påminnelse och ihogkommelse, at behålla then undersamma och mägtiga utförelsen utaf Egypten, och til at upwäcka Gudsfruktan i theras hierta, såsom ock betrakta thet grufweliga straff som öfwer the ogudaktiga Egyptier gångit war. Item, at Påskalambsens slagtande, skulle ock wara them en påminnelse om thet tilkommande rätta Påskalambet HErren JEsu Christo; hwilken them med sit blod ifrå synden twätta, och med sin död ifrå then ewiga förbannelsen förlossa skulle. Therom säger S. Paulus i 1 Cor. 5: Wi hafwe ock et Påskalamb, som är Christus, offrader för oß.

Then andre war Pingeshögtiden som the helga skulle, til en påminnelse och ihogkommelse at

be-

behålla then gifna Lagen på Sinai berg, hwilken the ock kallade Förstlings- eller Wecko-högtid, therföre at the hafwa på honom offrat Gudi the förste bröden af then nywärta säden eller frukten til et witnesbörd, at han allena war then som gaf them bröd, näring och alt lifsens uppehålle.

Then tredie war Basuna-högtiden, then måste the ock hålla helig, til en påminnelse och ihogkommelse, at behålla the stora Guds underliga gerningar, som han uti theras förloßning öfwat och giordt hafwer, påminnandes theras barnom thermed, at the Gudi therföre tacka skulle: Lika som wi genom Evangelii predikan påminte warda om the stora undersamme gerningar, at Gud oß genom sins Sons blod och död återlöst, och genom sin Helga Anda uti trone uplyst och uppehållit hafwer.

Then fierde war Försonings-högtiden, på hwilken folket sin lekamen späka måste, och öfwerste Presten årligen uti thet aldrahelgaste ingick til at försona folksens synder med brännoffer af bocka- och stutars blod. Hwilket ock war en påminnelse om then försoning som ske skulle för hela werldenes synder genom JEsu Christi blod och död, om hwilket Johannes talar uti sin förra Epist. 2: Han är försoningen för wåra synder, icke allenast för wåra, utan ock för hela werldenes synder. Och uti Epist. til the Hebr. 10: står: Christus är kommen at han skal wara öfwerste Prest, tå han hade offrat et offer för synderna, thet ewinnerliga gäller, ty med et

offer hafwer han ewinnerliga fullkomnat them som helige warda.

Then femte war Löfhyddo-högtiden, på hwilken Judarna måste i sju dagar bo uti löfhyddor, och för Gudi glade wara, honom offra och tacka, at the woro thermed behåldne, och hos sina efterkommande förnya ihogkommelsen, at Gud them uti öknene i fyratio år fördt hade, ther the hwarken hus eller något wist hemman hade, utan fårdades ifrån thet ena rummet til thet andra, och nu bodde uti tjäll och hyddor, och likwäl så mägteligen förwarade, och så underliga och faderliga uppehållit och försörgt hade. Item, at the sig ock påminna skulle, at the i thetta lifwet woro gäster och främmande, och therföre med alfwar sökte efter thet ewiga lifwet. Såsom Epistelen til the Hebreer oß ock förmanar til at göra, med thessa orden 13 c. Här hafwe wi ingen waraktig stad, låtom oß förthenskul söka efter thet tilkommande.

2. När hölts then första Påska-Högtiden? Swar:

På then 14 dagen i April månad, för trehundrade år sedan, tå Israels barn wille draga utur Egypten.

3. Huru kallar Bibelen Påska-Högtiden? Swar:

Passah, thet är en genom- eller öfwergång, therföre, at HErrans Ängel hafwer på then tiden gått genom hela Egypti land, och slog alla förstfödingar ihjäl, af människor ock få uti the Egyptiske hus, men Israeliterna gick han fram om, 2 Mos. 12:

4. Uti hwilken Konungs tid är Påska-Högtiden på thet härligaste hållen worden? Swar:

Först: Uti Konung Hiskie tid, han låt församla alt folk uti Israel och Juda til Jerusalem, at the skulle hålla HErranom theras Gud Passah eller helga Påskahögtiden, han gaf ock folket ther til med sina Förstar, tu tusende Stutar, och sjutton hundrade Får. Altså höllo Israels barn, som i Jerusalem fundne woro, osyrade Bröds Högtiderna med stor frögd. Och Leviterna och Presterna lofwade HErran hwar dag med HErrans mägtiga strängaspel, och alt folket tackade HErran theras Gud.

Til thet andra, uti Konung Josie tid, han låt ock församla alt folket utur hela sit Konungarike, at the skulle höra Guds ord, som uti Lagsens bok beskrefne woro, och hålla Påskahögtiden efter Guds instiftelse eller befallning, gaf också för sig thertil trettio tusend Lamb och ung Kid, och tretusend Nöt. Och hans Förstar gåfwo friwilligen til häf-offret, tu tusend och sexhundrade Lamb och Getter, och trehundrade Nöt. Altså höllo Israels barn Passah, och then osyrade Bröds högtid i siu dagar. Intet Passah war i Israel hållit, såsom thetta, alt ifrån then Propheten Samuels tid, och ingen Israels Konung hade sådant Passah hållit, som Josia Passah hölt, 2 Chr. 35.

5. Hwar warder åtskilnaden emellan Gamla och Nya Testamentsens Pinges högtid, på thet aldraklarligaste ihogkommit? Swar:

Uti Jer. 31: Si, then tid kommer säger HEr-

:n, så skal jag göra et nytt förbund med Isra-
s hus och med Juda hus, icke sådant som thet
)rra förbundet war, thet jag med theras fäder
jorde, tå jag tog them wid handen, at jag skul-
: föra them utu Egypti land, hwilket förbund
)he intet hållit hafwa, och jag måste twinga
)em, säger HErren. Utan jag skal skrifwa
iin Lag uti theras hjerta, och skrifwa them uti
)eras sinne, at the skola wara mit folk, så wil
ig wara theras Gud, och alle skola känna mig,
åde små och stora. Ty jag wil förlåta them
)eras mißgerningar, och aldrig komma theras
)nder mer ihog. Och Ps. 68: Gud, tå tu ut-
rog för titt folk, tå tu gick i öknene, tå bäfwa-
e jorden, och himlarna drupo för thenna Gud
Sinai. Men nu gifwer tu Gud et nådeligit
egn, och titt arf thet torrt är, wederqwecker
u, at tin djur måga bo theruti, Gud tu weder-
wecker the elända med tine godhet. HErren
ifwer ordet med en stor Evangelisters skara.

6. Hwad lära bägge thesse Språk? Swar:

Twäggehanda: Först, at Gud genom Lagen
om på Pingesdagen i Gamla Testamentet gif-
)en war, allenast förskräckte, och wille bewека
il fruktan och syndenes kännedom, fordrar full-
omlig hörsamhet, och hotar the ohörsamma
ned död och ewig fördömelse.

Til thet andra, at Gud genom Evangelium,
om på Nya Testamentsens Pingesdag gifwit
war, tröster, skänker syndernas förlåtelse och
Christi rättfärdighet, äggar til trona och barn-
slig

slig förtröstning, och gifwer allom trognom et ewigt lif och salighet.

7. Hwar warder Judomen befalt, til at helga then siunde dagen? Swar:

Uti 2 Mos. 20: Tänk uppå HErrans Sabbathsdag, at tu helgar honom. Sex dagar skalt tu arbeta, och göra alla tina gerningar: Men på siunde dagen är HErrans tins Guds Sabbath, tå skalt tu intet arbete göra, ej heller tin son, ej heller tina dotter, ej heller tin tjenare, ej heller tin tjenarinno, ej heller tin ök, ej heller tin främling som innan tin stadsport är. Ty uti sex dagar hafwer HErren giordt himmel och jord.

8. Hwarföre skal then siunde dagen hållas helig? Swar:

Therföre, at Gud på honom hwilat och honom helgat hafwer, 2 Mos. 20: Uti sex dagar hafwer HErren giordt himmel, jord och hafwet, och hwad theruti är, och hwilade på siunde dagen. Therföre wälsignade HErren Sabbathsdagen och helgade honom.

9. Hwar warder Sabbaths-dagens ohelgande förbudit wid lifsstraff? Swar:

2 Mos. 21: Håller min Sabbath, ty han skal wara eder helig. Then som ohelgar honom, han skal döden dö. Then som gör något arbete på honom, hans siäl skal utrotad warda utur hans folk.

10. Hwar warder then härligaste tilsäjelsen på Högtiders helgande gifwen? Swar:

Jer. 17: Så säger HErren, om i helgen Sabbathsdagen, och intet arbete gören på honom, så

så skola ock igenom thenna stadsporten ut och ingå Konungar och Furstar, som på Davids stol sitta, och rida och fara både med wagnar och håstar, både the och theras Furstar, samt med alla the som i Juda och Jerusalem bo, och thenna staden skal ewinnerliga warda besutten.

11. Hwar warder then håftigaste hotelsen satt öfwer Högtidens ohelgande? Swar:

Jer. 15: Om i icke hören mig, säger HErren, så at i helgen Sabbathsdagen, och ingen bördo bären in igenom the portar i Jerusalem på Sabbaths-dagen, så skal jag uptända en eld i theß portar, thet huset i Jerusalem skal ock intet utsläckt warda.

12. Hwilken är först dödad worden för Högtiders ohelgande? Swar:

Then Israelitiske mannen, som hafwer håmtat wed på Sabbathsdagen, han wardt efter Guds befallning stenad, 4 Mos. 25:

13. Hwilka äro komne om lif och lefwerne för Sabbaths-dagsens helgande? Swar:

Tusende Judar, som sig för Konung Antiochi tyranni uti ena bergsklyfto förgömt hade, ty när the på Sabbathsdagen woro öfwerfallne, höllo the så hårdt hand öfwer Sabbaths-helgandet, at the utan alt motwärn, woro willige til at låta sig döda, 1 Macc. 2:

14. Hwilken Herre hafwer wid lifsstraff förbudit, at hålla the Högtider som af Gud insatte woro? Swar:

Antiochus then Ädle, Konungen uti Syrien, en afgudisk och tyrannisk Herre, han låt utgå et Mandat eller Bod, at alt hans folk skulle enahanda

hanka Gudstienst hålla, nemliga, en Hednisk Gudstienst, men brånne-offer, spis-offer, synd-offer i Helgedomen, Sabbather och andre högtider, på hwilken then rätta Guden wardt ärad, aflägga skulle, 1 Macc. 1:

15. Hwem häfwer på thet hårdaste undsagt them, som HErrans Fäster och Högtider höllo? Swar:

Then Syriske Konungen Antiochus, hwilken genom sina krigs-knektar låt wakta på folket, som i Templet gingo, at hålla Högtid och Gudi tiena wille, them slog han, föll ofta in uti Templet, och ther inne utgöt mycket oskyldigt blod, the qwinnor som sina barn omskåra låtit, låt han dråpa, the omskorne låt han uphänga i husen, samt med föräldrarna dräpa, och upfylte hela Israel med fruktan, skälfwande och förskräckelse, gråt och we-klagan, 1 Macc. 2:

16. Hwar står thet skrifwit, at stora Herrar pläga högtideligen begå theras Födese-dagar med stor Proceß och Panqvet? Swar:

1 Mos. 40: Thet hände sig, at Pharao begick sin födelse-dag, och han giorde alla sina tienare en måltid.

17. Hwar står om thet samma i Nya Testamentet? Swar:

Matth. 14: At tå Herodes Tetrarcha begick sin födelse-dag, dantsade Herodias dotter för them, och thet behagade Herodi wäl, och han skänkte henne på hennes begäran Johannis Döparens hufwud.

18. Hwar warder hotat i Skriften, at Högtids-dagar skola i Sorge-dagar förwände warda? Swar:

Uti Amos 8: säger Gud: Jag skal låta solen neder-

nedergå om middagen, och landet mörkt warda om ljusa dagen, jag skal förwända edra Högtids-dagar i sorg, och alla edra wisor i klago-gråt, och jag skal låta komma en säck öfwer alla länder, och göra all hufwud skallot, och skal göra them en sorg, lika som man sörjer öfwer enda sonen, och the skola få en ömkelig ånda, ty edra wisor uti Kyrkan skola uti gråt wände warda på then tiden. Thetta skal warda satt them til en förskräckelse, som ohelga Högtider, och göra på them allehanda synd och skam, såsom thet hos oß (Gud bättre) också tilgår, therföre skal thenna hotelsen oß så wäl som Judarna til sinnes gå.

XIII. Capitel.

Om Gudar, Afgudar, theras styggelser och straff.

1. Hwem sätter ursprunget til Afgudars begynnelse? Swar:

Salomon uti Wish. 14: ther han säger: Af begynnelsen hafwa the intet warit, och skola ej heller ewigt blifwa, utan genom människors fåfänga wyrdning, äro the komne i werlden, och therföre uptänkte, at människorna kunna icke länge lefwa. Ty en fader, tå han gret och sörgde för sin sons skull, then han förbittida mist hade, lät han göra honom et beläte, och begynte nu hålla honom för en Gud, som dock en död människa war, och stiktade för sina tienare en Gudstienst och offer: sedan wardt ock ju längre ju mer, sådant ogudaktigt sätt hållet för en lag, at man måste wörda beläte efter tyranners

bud

bud sålunda: Hwilka folket icke kunde närw
randes hedra, therföre at the så fierran bodd
låta the utmåla ansiktet af fierran land, o
giorde et skönt beläte efter then härliga Konu
gen, på thet the måtte med flit göra honom
wilja, så frånwarandes som närwarandes. S
halp ock Mästarens stora flit til at styrka såd
Gudstienst ibland the oförständige. Ty tå n
gor wille tiena Furstanom til tack, så giorde h
belätet med all konst, alt som däjeligast. M
menige hopen, som genom sådana sköne we
upwäkt war, begynte hålla them för en Gu
som litet tilförene för en människa hedrat wa
Af slika stycker kom bedrägeri i werldena. N
människan gick något beswärligit, eller wille g
ra tyrannom något til wiljes, gåfwo the sten
och trän sådana namn som them intet borde.

2. Hwar-warda afgudar på thet kosteligaste beskrifne? Sw

Uti Ps. 115: Theras afgudar äro silfwer o
guld, med människors händer giorde. The h
wa mun och tala intet. The hafwa ögon och
intet. The hafwa öron och höra intet. The h
wa näso och lukta intet. The hafwa händer o
taga intet. Fötter hafwa the och gå intet, o
tala intet genom theras mun. Men the som
dana göra, äro lika så, och alle the som hopp
uppå them.

3. Hwem beskrifwer afgudamakare på thet kosteligaste? Sw

Esaias i thet 44: The afgudamakare äro
lesammans fåfängelige. Then ena smider iern
med tång, och arbetar thet i glödene, och ber

D

der thet med hammaren, och arbetar ther uppå med alla sins arms magt, lider ock hunger til theß han intet mer förmår, dricker ock icke watn til theß han wanmägtas. Then andre timbrar af trä, och mäter thet med snöre, och utmärker thet med krito, och tilhugger thet, och afcirklar thet, och gör thet til et mans beläte, såsom en däielig människo then i huse bo skulle. Han går ibland trän i skogenom, at han skal hugga Cedreträn, och taga Bok och Ek, ja et Cedreträ thet planterat, och af regne wärt är och däger människom til at bränna, ther man af tager til at wärma sig med, och thet man uptänder til at baka bröd med. Af thet samma gör han en Gud, och tilbeder thet, han gör en afgud theraf, och faller ther på knä före, hälften upbränner han i elden, och wid then andra hälften äter han kött, han steker en stek och mättar sig, wärmer sig, och säger: Hui, jag är warm worden, jag hafwer min lust af elden. Men thet som qwart är gör han til en Gud, at thet skal wara hans afgud, ther knäfaller han före, och böjer sig före, och beder och säger: Frälsa mig, ty tu äst min Gud.

4. Hwem bespottar afgudarna med theras oförmögenhet och oförstånd? Swar:

Proph. Esaias, tå han uti thet 41 c. säger: Låt them träda fram och förkunna oß hwad tilkommande är, förkunner oß och propheterer något framåt, låt oß akta ther uppå med wårt hierta, och märka huru thet här efter gå skal, eller låter oß dock höra hwad som tilkommande

är,

är, förkunner oß hwad härefter komma skal, så wilje wi märka, at j ären gudar, görer antingen godt eller ondt, så wilje wi ther om tala och skåda tilsammans. Si, j ären af intet, och edart wäljande är en styggelse.

5. Hwem ropar We öfwer afgudarna? Swar:

Propheten Habacuk i thet 3 c. We honom som säger til en stock, waka up, och til stumma stenen, statt up, huru skulle thet kunna någon lära? Si, thet är öfwerdragit med guld och silfwer, och ther är ingen Ande uti, men HErren är i sit helga Tempel, hela werlden ware tyst för honom.

6. Hwem talar om afgudadyrkares stora galenskap? Swar:

Salomon uti Wish. 13: Alla människor äro af naturen fåfängelige, som af Gudi intet weta, och af the goda ting som man ser, icke känna honom som är, och icke se uppå werken, ho som mästaren är, utan hålla antingen elden eller blåsten, eller snara wädret, eller stiernorna, eller mägtigt watn, eller Sol och Måne på Himmelen, som werldena regera, för Gudar. Men om the än behag hade til theras däjeliga skapnad, så at the förthenskul höllo them för Gudar, skulle the med rätta hafwa besinnat, huru mycket bättre han är, som öfwer sådant en HErre är. Ty then som til all fägring en mästare är, han hafwer thetta alt skapat, och om the förundrade sig på hans magt och kraft, skulle the med rätta hafwa märkt, huru mycket mägtigare han är, som alt sådant tilredt haf-

wer

r. Ty af sådan stor fågring och skapelse, kan Skaparen såsom uti et beläte känd warda. en the äro usle, och theras hopp må wäl räk- s ibland the döda, hwilka kalla thet Gud som inniskor giordt hafwa, såsom guld och silfwer, et kosteliga tilpyntat är, genom theß måsta- s konst och flit. Och om han beder för sit gods, r sina hustru och för sin barn, skämmes han e tala med honom, som intet lif hafwer, och allar then skröpliga om hälso, beder then dö- om lif, och åkallar honom om hjelp, som in- t förmå, och then som icke gå kan, om en god ja, och then som ingen magt hafwer, beder n, at hans winning, wärf och handtering il wäl gå.

7. Hwar warda afgudadyrkare hotade med döden? Swar:

Uti 5 Mos. 17: Om någor funnen warder i gon af tina portar, som HErren tin Gud gifwandes warder, man eller qwinna, then m illa gör för HErrans tins Guds ögon, så han öfwerträder hans förbund, och går bort) tjenar andra Gudar, och tilbeder them, wa- sig Sol eller Måne, eller någor himmelens r, thet jag icke budit hafwer, och thet war- r tig sagdt, och tu hörer thet, så skalt tu gran- liga fråga efter, och när tu finner, at thet sserliga sant är, at sådan styggelse är skedd i rael, så skalt tu utföra then samma man- n, eller then samma qwinnan, som sådant dt giordt hafwa, til tina portar, och skalt na them thjäl.

8. Hwar

8. Hwar warder befalt, at en Stad för afguderi skul skal förstöras? Swar:

Uti 5 Mos. 13: Om tu får höra i någon stad, som HErren tin Gud tig gifwit hafwer til at bo uti, at man säger: några Belials barn äro utgångne ibland tig, och hafwa förfördt theras stads inbyggare, och sagt: Låt oß gå och tjena andra Gudar, som i intet kännen, så skalt tu grannelliga söka, ransaka och befråga, om sanningen finnes, at så wist är, at thenna styggelsen ibland eder skedd är, så skalt tu slå thens stadsens inbyggare med swärdsägg, och them til spillo gifwa med alt thet som ther inne är, och theras boskap med swärdsägg, och alt theras rof skalt tu tilhopa bära midt uppå gatona, och bränna up i eld, både staden och alt hans rof, thet ena med thet andra, HErranom tinom Gud, at han til en hög blifwer i ewig tid, och aldrig upbygd warder.

9. Hwar äro måstadelen för afguderi skul dödade wordne? Swar:

Uti öknene lät Moses dräpa try och tjugu tusend män, som then gutna Aarons kalf tilbedit hade, såsom therom står beskrifwit i 2 Mos. 32: Uti then Latinska texten, then Tyska, såsom ock uti then Hebraiska Bibel, och Pagninus, hafwer allenast tre tusend man.

Item, tå Israels folk uti then öknen Sittim, offrade the Moabiters afgud Baal Peor, sände Gud en plåga ibland them, af hwilken i hastighet dödde fyra och tjugu tusend människor, 4 Mos. 25:

10. Hwilket folk hafwer offrat then Himmelska Drottningen? Swar:

The Afgudiske Judar uti Prophetens Jeremie tid, såsom thet 7 och 44 c. betygar: Barnen hämta weden, och fäderna göra up elden, och qwinnorna göra degen, at the skola baka himmelens Drottning kakor, och gifwa främmande Gudar drick-offer, på thet the skola förtörna mig. Uti then Latinske texten står: Ut faciant placentas Reginæ cœli.

11. Hwilkom äro hans Gudar bortstulne wordna? Swar:

Then afgudiske Laban, hwilkens dotter Rachel hans Gudar borttog, tå hon med sin man Jacob in uti hans fädernesland draga wille, 1 Mos. 31:

12. På hwilken Afgud är största omkastnaden anwänd? Swar:

På then Afguden Bel, hwilken hafwer warit theras afgud uti Babylonien, honom hafwa the dageliga måst offra tolf Skeppor Hwete, och fyratio får, och try Åhm Win, och the blinde fåwitske Hedningar hade tänkt, at Afguden (som intet annat hafwer warit än et koppar-beläte) thetta offret förtärt hade, hwilket dock the afgudiske siuttio Baals Prester genom en hemlig gång, samt theras hustrur och barn, som alle nätter in i Templet gingo, och alt hwad afgudenom föresatt war, upäto och updrucko, hwilkas bedrägeri Konung Cyro genom Daniel uppenbarat wardt. Hwarföre han lät döda Presterna, och afguden samt med Templet lät Daniel förstöra efter Konungens tilstädjelse. Stycker af Daniel. Jer. 50 och 51 kap.

13. Hwil-

13. Hwilken hafwer warit then aldrahårligaste Afgud? Sw.

Thet belåtet, som Konung Nebucadnezar idel guld hafwer gjuta låtit, och befalt alfwa ligen, at alla människor skulle tilbedja th hwilket war sextio alnar högt, och sex aln bredt, Dan. 3: Af hwilket man ögonskenlig se kan, huru werlden i alla tider mera flit a wändt hafwer på diefwulens tienst och afgude än på then rätta Gudstjensten, såsom uti P wedömsens blinda tid, så wäl som ock nu the na war tid thet nogsamt utwisar.

14. Hwem hafwer lyckan såsom en Gudinna wördat? Sw.

The Judar, som Gud them beskyller hos 65: J förlåten HErran, och mit helga be förgåten j, ponitis fortunæ mensam, upres lyckone et bord, och skänken henne fullt in drick-offer, therföre wil jag uträkna eder swärd, så at j alle måste bucka eder til slagtni

15. Hwad hafwer Moloch warit för en Gud? Swar:

Thet war et stort, bredt och högt koppar-l låte, giordt efter ens Konungs skapnad, s uti then sköna dalen Gehennen, wid Jerusale genom the twänne afgudiske Konungar, Ah och Manasse, och war således giord, at han s händer efter offret upräkte, såsom han hade t begärt. Thenne afguden giorde the så het, m hwilket the offret ther inne til aska brän 2 Kon. 11.

16. Hwar hafwer man bedrifwit otukt wid Gudstjensten Swar:

Hos then afguden Miplezeth, hwilken m

menar, skal hafwa warit then afguden Priapus, ty så står skrifwit, 1 Kon. 15: Och Konung Assa dref the roffare eller horor utu landet, och borttog alla the afgudar som hans fåder gjordt hade, ther til satte han sin moder Maecha af embetet, thet hon Miplezeth giordt hade i lunden, och Assa utrotade hennes Miplizeth, och upbrände honom wid then bäcken Kidron. Thetta hafwer warit et rätt Templum Veneris, ther man then Kärleks-Gudinnan til äro allehanda otukt bedrifwit hafwer.

17. Hwar warder sådan otukt, som wid Gudstjensten är bedrifwen worden, flerestädes ihogkommen? Swar:

Uti Baruchs 6: Qwinnorna sitta för Kyrkomen omgiordade med tog, och bära Oljo-kärnor til offer, och om någor then ther framgår, tager en bort til sig, och ligger når henne, så berömmer sig then samme emot the andra, at the icke hafwa så wärdiga warit, som hon, at toget måtte them uplöst wordit: Alt thet som genom them sker, thet är altsammans bedrägeri, huru skal man tå hålla them för Gudar? Eller så kalla them? Sammaledes gjorde the Moabiter med theras afgud Baal Peor, 4 M. 25:

18. Huru många kamrar hade thenna afguden? Swar:

Han hade sju åtskillige kamrar, som til offer öpnade wordo: Then första öpnade man för them, som semblor offra wille. Then andra til Turturdufwor och foglar. Then tredie til lam och får. Then fierde til wädrar. Then femte til kalfwar. Then siette til oxar. Then sjunde til barnen, som man ther inne upbrände.

19. Med hwad åthäfwor offrade man honom? Swar:

När någon sin son eller dotter uti thetta brinnande beläten inkastat hade, så begynte folket til at dansa och springa, glädjas och sjunga, blåste med Basuner och slogo på Pukor eller Trummor, på thet föräldrarne icke höra skulle the fattiga barnens jämmerliga gråt och we-klagan, som ther inne med stor marter förbrände wordo. Om thenne afgudens och hans skändeliga tienst warder ihogkommit, 3 Mos. 18 och 20: 2 Kon. 16: 2 Chr. 28: 2 Kon. 25: 2 Chr. 33: 2 Kon. 23: Jer. 7, 19 och 32:

20. Hwar warder sådant afguderi och mord förbudit? Swar:

Uti 3 Mos. 18: Tu skalt icke gifwa af tine säd, at thet skal upbrännas för Moloch, at tu icke ohelgar tins Guds namn, ty jag är HErren.

21. Hwilken Konung hafwer Afguden Moloch til äro låtit upbränna sin egen Son? Swar:

Först, then Afgudiske Konung Ahab, 1 Kon. 16: Hwilken ock för thenna gerning skul, wardt med hela sin slägt utrotad.

Til thet andra, then afgudiske Konung Manasse, hwilken ock för samma gerning skul med sit Konungarikes afhändande, och et swårt fängelse straffad wardt, intil thes han sig omwände, 2 Chr. 33:

22. Hwar warder befalt at utrota Afgudarna? Swar:

Uti Jer. 10: Så säger nu altså til them: The Gudar som himmel och jord icke giordt hafwa, förgånge af jordene och under himmelen, men HErren wår Gud är en rätt lefwande Gud,

en ewig Konung, som jorden genom sina kraft gjort hafwer, och werldenes krets beredt genom sina wishet, och utsträckt himmelen genom sit förstånd. Tå han dundrar, så är mycket watn under himmelen, och drager up dimban ifrån jordenes ända, han gör ljungelden och regnet, och låter wädret komma ifrån hemlig rum. För hans wrede bäfwar jorden, och Hedningarna kunna icke fördraga hans trug, therföre skal han allena wördad warda, han är Jacobs skatt och Israels arfwedel.

XIV. Capitlet.

Om Bön, Åkallan och Tacksäjelse

1. Hwilkom tilbedjare är Gud aldranärmast? Swar:

Them som honom med alfwar, och i en rätt tro åkalla, Ps. 145: HErren är när allom them som honom frukta, allom them som med alfwar åkalla honom, Ps. 34: HErren är hardt när them, som et förbräkat hjerta hafwa, och hjelper them som et bedröfwat mod hafwa.

2. Hwilkens bön gäller aldramäst för Gud? Swar:

Theras, som genom trona på honom med Gud försonade äro, Jac. 5: Then rättfärdigas bön förmår mycket, ther hon alfwar är. Elias war en människa såsom wi, och han bad en bön, at thet icke skulle regna, och thet regnade intet på jordene i tre år och sex månader. Och han bad åter, och himmelen gaf regn, och jorden bar sin frukt.

3. Swar

3. Hwar warder Tron til bönen fordrat? Swar:

Matth. 21: At thet j bedien i bönene troendes, thet skolen j få. Sannerliga säger jag eder, om i hafwen trona och twiflen intet, så warden j icke allenast görandes sådana som med fikonaträd skedde, utan jämwäl, om j säjen til thetta berget, häf tig up, och kasta tig i hafwet, så skal thet ske.

Marc. 11: Hafwer trona til Gud: Alt thet i bedjen i edra böner, tror at j fån thet, så skal thet ske.

4. Hwilka tilbedjare äro liknade wid hafsens wåg? Swar:

The twifwelaktige tilbedjare, såsom S. Jac. 1: säger: Then som twiflar, han är såsom hafsens wåg, som af wädret drifwes och föres. Sådana människo tänke icke, at han får något af HErranom. En man som twiflar, han är ostadig i alla sina wägar.

5. Hwar hafwer bönen mer uträttat, än bewäpnade händer? Swar:

Uti then öknen Raphidim, tå Konung Amalech stridde emot the Israeliter, och genom Mosi böns kraft öfwerwunnen och utrotad wardt. Ty så står skrifwit, 2 Mos. 17: Tå kom Amalech, och stridde emot Israel i Raphidim. Men Josua utwalde sig män, drog ut och stridde emot Amalech. Men Mose, Aaron och Hur stego up öfwerst på högden, och så länge Moses uphölt sina händer, hade Israel öfwerhandena. Men Mosis händer woro tunga, therföre togo the en sten och lade under honom, och han satte sig theruppå. Men Aaron och Hur höllo under hans

ider, hwar på sine sido, så wordo hans hän- stadige in til thes solen nedergick. Och Jo- nederlade Amalech och hans folk genom irdsägg.

Hwem hafwer med tillyktat mun i bönen på thet högsta ropat? Swar:

Moses, tå han war wid thet röda hafwet utt stor ångest, at han sin mun icke upläta kun- och likwäl i hiertat så hårdt ropade, at HEr- Gud i himmelen hörde thet, och swarade nom och sade: Hwad ropar tu til mig? 2 M. 14. Öfwer thessa orden skrifwer Chrysosto- us: Thet heter rätt bedja, icke allenast med den och högt rop, utan med hiertans betän- nde fullända bönen. Altså beder Moses med onad mun, utan ord, och Gud sade likwäl r til: Hwad ropar tu til mig? Människor- höra allenast thet utwärtes ropet och ordet, n Gud hörer ordet utan utwärtes ljud, och rtans inwärtes rop och suckande.

Hwem hafwer med sin bön fått eld neder utaf himmelen? Swar:

Propheten Elias, såsom witnas 1 Kon. 18: ilken sade: Hör mig HErre, hör mig, at tta folket må weta, at tu HErre är Gud, tu sedan må omwända theras hierta. Tå HErrans eld neder, och upbrände brännoff- , weden, stenar och jord, och upslekte wat- i grafwene.
Tå alt folket såg thet, föll thet på sit ansikte, sade: HErren är Gud, HErren är Gud.
Item, i 2 Bok. 1: Är jag en Guds man, så

falle

falle eld af himmelen, och uptäre tig och tin femtio. Tå föll eld af himmelen, och uptärl honom och hans femtio.

8. Hwem hafwer förwärfwat regn igenom bönen? Swar: Propheten Elias, 1 Kon. 18: såsom S. Ja thet förklarar c. 5: Elias war en människa s som wi, och han bad en bön, at thet intet skul regna, och thet regnade intet på jordene i tr år och sex månader. Och han bad åter, o himmelen gaf regn, och jorden bar sin frul

9. Hwem hafwer med bönen förwärfwat en brunn af Gud? Swar:

Simson, tå han trött och torstig war, sa han: HErre, tu som hafwer en stor salighe gifwit igenom tin tjenares hand, och nu må jag dö i torst och falla uti the oomskornas hä der. Tå öpnade Gud en oxlatand i kindboga och ther gick ut watn, och som han drack, ko han ande igen och wederqweckte honom. The före heter ock thet rummet Åkallarens kinb ga brunn alt in til thenna dag. Jud. 15: Iter Hagar och hennes son Ismael, 1 Mos. 21: H gar och Ismael greto, och HErren öpnade he nes ögon, at hon såg en wattubrunn, gick ti och fylte sina flasko med watn, och gaf then to stiga pilten dricka.

10. Hwem hafwer med sin bön hindrat Solenes lopp? Swar:

Josua, tå han stridde emot Guds fiende sade han: Sol statt stilla i Gibeon, och Må i Ajalons dal. Tå stod Sol och Måne still til thes alt folket hämnades på sina fiender. A

icke thetta skrifwit i then frommas Bok? Så stod Solen midt på himmelen, och fördrögde gå neder så när en hel dag, och hafwer ingen dag warit lik wid thenna, hwarken för eller sedan, tå HErren lydde ens mans röst, ty HErren stridde för Israel, Jos. 10:

11. Hwem hafwer med sin bön dragit Solens skugga tilbaka? Swar:

Propheten Esaias, tå han förkunnade Konung Hiskia, at Gud wille göra honom helbregda i tre dagar, gaf han honom thetta tekn til stadfästelse, om thet han bad, och skuggen gick tilbaka tio strek, som han fram åt gångit hade, på Ahas säjare, 2 Kon. 20:

12. Hwem hafwer med sine böns kraft utsläkt en uptänd eld? Swar:

Then öfwersta Presten Aaron, tå HErrans eld uti skyn war uptänd, och hade dräpit fjorton tusend och sjuhundrade människor, steg han med sine bön och rökepanno emellan Gud och folket, emellan the döde och the lefwande, och förwärfwade med sin förbön, at elden wardt utsläkt, och then förderfweliga plågan återwände, 4 Mos. 16: Wish. 18:

13. Hwar är en förtorkad hand genom bönens kraft åter helbregda worden? Swar:

Uti Bethel, 1 Kon. 13: Konungens hand förtorkades. at han icke kunde draga henne til sig igen. Tå sade Konungen til Guds mannen: Bed HErrans tins Guds ansigte, och bed för mig, at min hand kommer til mig igen. Tå bad Guds mannen HErrans ansigte, och Ko-

nungens

nungens hand kom til honom igen, och wardt såsom hon tilförene war.

14. Hwem hafwer med sin bön hindrat Pestilentien? Swar:

Konung David, tå en sådan döds-sjukdom war ibland folket, at i tre dagar dödde sjuttio tusend män uti Israel, tå bad David at pestilentien skulle återwända. Och HErren hörde honom, och sade til Angelen, som slog folket, at han skulle sticka sit swärd i skidona, 1 Chr. 22: Item, 2 Sam. 24: Och HErren wardt landena försonad, och plågan wände åter på Israel.

15. Hwem hafwer genom bönen tamdt Lejon? Swar:

Daniel, tå han til Lejonen i gropen är kastad worden, och åkallade Gud, woro Lejonen så spake och tame, at the såsom små hundar suttto när honom, och giorde honom ingen skada, Daniels 6:

16. Hwem är uti elds-nöden genom bön förwarad worden? Swar:

The tre män som blefwo kastade uti then brinnande ugnen, men genom theras böns kraft oförtärde, Dan. 3: Item, Loth, tå Sodom och Gomorra wardt förbränd, 1 Mos. 19: Gud sade til Loth, jag hafwer sedt til tig, at jag icke wil omstörta then staden, ther tu om talar.

17. Hwem hafwer afwändt krig genom sin bön? Swar:

Hiskia, tå Jerusalem belägrat war, gick han up i Templet och åkallade, hwilken om nattetid genom Angelen slog af fienden, hundrade fem och åttatio tusend, så at the som öfwer woro, måste med skam och skada fly ther ifrån, Es. 37: 2 Kon. 19:

18. Hwem

Hwem hafwer utan wåld eller swärdsägg allena genom bön och tacksäjelse behållit segren? Swar:

Konung Josaphat, 2 Chr. 20: Och tå the be-
ıte tacka och lofwa, låt HErren bakhåren,
ı emot Juda kommen war, komma in på
ımons barn, Moab och them af Seirs berg,
the slogo them. Tå stodo Ammons barn
Moab, emot them af Seirs berg, til at
spilla och nederlägga them. Och tå the hade
rdt ända på them af Seirs berg, halp then
ı then andra, at the ock förderfwade sig. Men
Juda kom til Mizpa wid öknen, wände the
emot hopen, och si, tå lågo the döde kroppar
jorden, så at ingen undsluppen war. Och
saphat kom med sit folk til at byta theras rof,
funno ibland them myckla ägodelar af klä-
och kostelig tyg, och skinnade them, så a.
icke mer kunde föra, och utbytte rofwet i
dagar, ty thet war ganska mycket.

. Hwilken Herre är igenom bönen utur fängelset förlossad worden? Swar:

Konung Manasse, 1 Chrön. 33: The togo Ma-
se fången i fjättrar, och bundo honom med
jor, och förde honom til Babel. Och som
ı war i ångest, bad han HErran sin Gud,
ödmjukade sig storliga för sina fäders Gud,
bad honom innerliga. Tå hörde han hans
, och lät honom komma til Jerusalem til sit
e, och besinnade tå Manasse, at HErren
Gud.

Hwilken är genom andras förböner utur fängelset förlossad worden? Swar:

S. Petrus, tå han af Herode war satt uti
fån-

fångelset, och hade ärnat then andra dagen h
nom halshugga, tå bad hela församlingen f
honom utan återwändo til Gud, och Gud sä
de en Ängel, som honom förde och förlossa
utur fångelset, Ap. G. 12:

21. Hwem haswer med sin Bön öpnat dörrar och lås?
Swar:

Paulus och Silas, tå the lågo fångslige u
Philippis, Ap. G. 16: Om midnats tid wo
Paulus och Silas i sina böner, och loswa
Gud, och fångarna hörde them. Och med ha
wardt en stor jordbäfning, så at grundwalen
fångahuset bäfwade, och strart wordo alla dö
rarna öpnade, och alla theras bojor wordo lö

22. Hwem haswer med sin Bön öpnat en tillåst Kyrka?
Swar:

Then helige Biskopen Basilius, tå han af th
Arrianiske Kejsar Valente icke erhålla kunde,
the rene Biskopar uti Kyrkorne säkert predi
måtte, föreslog han thetta medlet, at man G
di saken härom at döma hemställa skulle, Ky
kan fast tillåsa, och med bommar wäl förwar
och låta först the Arrianer, som nekade Chri
Gudom, sedan honom och hans biståndare the
före bedja. Hwilken parten dörrarna sig öpn
de, then skulle man döma rätt hafwa, och the
Lära fortgå låta. När nu the Arrianer lån
fåfängt bedit hade, tå steg Basilius fram m
sin hop, och så snart the hafwa begynt bedi
och sagt: I dörrar och stänger upläter eder, t
thet ärones Konung må draga här in strax ä
lås och bomar åtskilde, och dörren genom et sta

wäder öpnad worden, Zonatas Tom. 3. de Valent, Cent. 4. Cap. 13.

23. Hwad heter Hallelujah? Swar:

Halleluja, heter lofwa HErran Gud i himmelen, ty Halleluja heter så mycket, som Laudare, lofwer, ja, så mycket som Gud eller HErre, såsom är til at se uti then 94 Ps. HErre, the förtrycka titt folk, och plåga titt arf. Enkor, främlingar dräpa the, och faderlösa döda the, och sade: HErren ser thet intet, Lo ijtæh Iah, och Jacobs Gud aktar thet intet.

24. På huru många rum warder thetta ordet Hallelujah satt i then helga Skrift? Swar:

På sju rum. Först, uti Tobie 13: Til thet andra, uti Ps. 146: Til thet tredje, uti Ps. 147: Til thet fierde, uti Ps. 148: Til thet femte, uti Ps. 149: Til thet siette, uti Ps. 150: Til thet siunde, uti Upp. B. 19: fyra gånger.

25. Hwad betyder och lärer thet? Swar:

Therigenom påminner oß Gud then Helge Ande, at fast än Guds wälgärningar emot oß äro outsäjelige, och wi honom therföre aldrig tilfyllest tacka kunne, (Syr. 43: Lofwer och priser HErren så högeliga som i förmå, han är äntå högre, priser honom af alla krafter, och wänder icke igen, likwäl hinne i icke ther in til) skola wi thesse sju förnämste Guds wälgärningar med hiertans tacksägelse altid betrakta, och honom af wår hiertans grund therföre lofwa och prisa.

26. Hwilka äro dock the sju wår käre HErras Guds wälgerningar? Swar:

Först, at han oß utom alla andra wälgerningar

gar hafwer skapat lif och siäl, ögon och öron alla lemmar, förnuft och sinne gifwit hafwer och än uppehåller, Ps. 110: Besinner at HErren är Gud, han hafwer giort oß och wi icke sielfwe, til sit folk och til sin fosterfar.

Til thet andra, at han oß igenom sin Son ifrå synden, then ewiga döden, diefwulens mag och helfwetis pino frälst hafwer.

Til thet tredje, at han oß til sit Rike kallat och församlat, och genom sin helga anda, trone uplyst och helgat hafwer.

Til thet fierde, at han antager sina Christ trogna under sit hägn och beskärm, och sk hämnas på theras fiender, Zach. 2: Ps. 121:

Til thet femte, at han oß stora syndare o fördömde människor så underligen rättfärdig och saliga gör, genom syndernas nådiga tilgi och förlåtelse, och genom sin Sons JEsu Christi förtienst och rättfärdighet, Rom. 3: Mich.

Til thet siette, at han wåra fattiga siälar, snart the skiljas ifrå kroppen, anammar i sin händer, och för alt ondt nådeligen bewara Wish. 5: Joh. 10: Och upwäcker wåra kropp på then yttersta dagen, och wil göra them le wande, Joh. 5, 6, 10, 11, 14: Hes. 37:

Til thet siunde, at han oß efter thetta lifw med kropp och siäl til sig i himmelen taga, o ther i ewigwarande frögd, härlighet och sali het förwara wil, Joh. 14: Upp. 20: 1 Thess. 2 Thess. 1:

27. Hn

27. Hwadan kommer ther ordet Amen, som man sätter wid Bönens beslut? Swar:

Fast then gamle Läraren Augustinus derivefrar thet ab à, id est, sine & mente, defectus, quasi sine defecto, quia plena veritate & fidelitate dicitur, thet är: thet heter så mycket som utan alt fel eller swek, wist och sanfärdigt, likwäl synes thet wara tagit af thet Hebraiska ordet, som uti 4 Mos. 5: och 5 Mos. 27: står: hwilket är så mycket som vere, ja, wist, sanfärdigt, fideliter. Therföre förklarar Lutherus thet altså: Amen heter, at jag skal wara wiß uppå, at sådana böner äro wårom käre himmelske Fader tacknämlige, och af honom hörda. Justinus säger, Amen, idem est ac fiat, Origenes säger, Amen, ponitur in confirmationem veritatis, ad signandum, vera & fidelia esse, quæ dicta sunt. Medan han sielf hafwer befalt, at wi bedja skola, och utlofwat at han oß höra wil, Amen, Amen, thet är, Ja, Ja, thet skal altså ske. (Uti hwilket ord, ther tå synnerligen och allena, såsom af 94 Ps. är til at se, HErren Christus förstånden och begripen warder, therutaf säger S. Paulus 2 Cor. 1: All Guds tilsäjelse äro Ja i honom, och äro Amen i honom, Gudi til äro genom oß.) Härutaf kommer ock thet swärjandet, eller et tings bekräftande, ther wi pläga säja, Ja, Ja, för Gud, eller Ja, sannerlig för Gud.

28. Hwad heter thet Ordet Litania, altså när man säger: Nu siunger man Lithaniam? Swar:

Litania, heter så mycket som Supplicatio, en Sup-

Supplication eller ödmjuk bön, i hwilken man hans Gudomeliga Majestät ödmjukeligen til fota faller, och hwad oß af nöden är af honom til at begära, och afbedja thet som oß skadeligit wara kan.

29. Hwad heter ther Kyrie Eleison, som man uti många Sånger til et beslut brukar? Swar:

Thet skulle heta Kyrie Eleson; men then gemene man hafwer thet af oförstånd så groft uttalat, Kyrioleis, och thet heter så mycket, såsom man sade: O HErre Gud, förbarma tig öfwer oß, bewisa oß tin nåd, och förskona oß, eller tilgif och förlåt wåra synder, wänd af thet wälförtjenta straffet.

30. Hwem hafwer med sin bön thet största underwerk af Gud förwärfwat? Swar:

Moses, tå han bad Gud för Israels barn, och han lät röda hafwet dela sig i tu, at the gingo therigenom torrskodda, och lät thet sedan igenom et starkt wäder falla utöfwer the Egyptier, som them efterjagade, så at the alle drunknade. Therföre tröstade han sit folk, med thet biståndet såsom han af Gud förnam, och sade: Frukter eder intet, står och ser til, hwilken salighet HErren warder görandes i dag med eder, thesse Egyptier som j sen i dag, them skolen j aldrig mera se i ewig tid, HErren skal strida för eder, och j skolen stå stilla, 2 Mos. 14.

31. Hwem hafwer med sin bön förwärfwat, at thet bittra wattnet är sött wordet? Swar:

Moses, tå Israels folk uti tre dagar hade lidit törst i öknena, och funno uti Mara så bit-

tert watn, at ingen hwarken djur eller månniskor thet dricka kunde. Tå ropade Moses til HErren Gud, och Gud wiste honom et trå, thet lade han i watnet, tå wardt thet sött och ljufligit til at dricka, 2 Mos. 17:

Propheten Elisa giorde åfwen ock thet samma med saltet i Jericho, 2 Kon. 2:

82. Hwem hafwer med sin bön förorsakat dunder och regn på owanlig tid? Swar:

Samuel, som war en Domare och Prophet uti Israel, tå folket honom förskuto, wille hafwa en Konung, såsom the andra Hedningar, tå sade han: Är icke nu hwete-anden? Dock wil jag åkalla HErran, at han skal dundra och regna, så at j skolen förnimma och se thet myckna onda, som j för HErrans ögon giordt hafwen, at j hafwen begärat en Konung. Och tå Samuel åkallade HErran, så låt HErren then samma dagen dundra och regna, tå fruktade alt folket HErran och Samuel ganska mycket, 1 Sam. 12:

83. Hwilket folk hafwer fåfångt årat och åkallat theras Gud? Swar:

The fyrahundrade och femtio Baals Propheter, tå the alt ifrån morgonen intil middagen åkallade theras Gud, at han theras offer med eld uptända skulle, och sig såsom en mägtig Gud bewisa, ristade sig med knifwar, och stungo sig med prylar, och twyade högt in för theras Konung, och alt folket, och sade: O Baal, hör oß, hör oß. Men thet halp likwål intet, the fingo intet swar eller eld, och the wordo til skam,

och

och blefwo dråpne af Elia, såsom folksens förförare, 1 Kon. 18:

XV. Capitel.

Om Helgonens åkallande.

1. Hwar warder Helgonens åkallande i Gamla Testamentet förkastad? Swar:

Hos Propheten Es. 64: Abraham wet intet af oß, och Israel känner öß intet. Men tu HErre äst wår Fader och wår Förloßare, af ålder är thet titt namn.

2. Hwem hafwer i Gamla Testamentet under et förblomerat sken, fåfängt åkallat Helgonen? Swar:

Then ogudaktige Saul, tå han uti sine nöd förtwiflade på Gud, lät upwäcka Samuel, och sökte hielp när honom, men fåfängt och förgäfwes. Ty han bekom hwarken hielp eller tröst, 1 Sam. 28: Syr. 46:

3. Hwem hafwer fåfängt åkallat Helgonen i Nya Testamentet? Swar:

Then rike mannen, tå han i helfwetit och pinorummet war, bad han Abraham, at han wille sända Lazarum til at wederqwecka honom, och förwara hans bröder. Men han wardt intet hörder, och ingen bön halp honom, Luc. 16:

4. Må man icke Helgonen, såsom medlare och föredagtingare åra och tilbedja? Swar:

Nej, icke wid wårt lif och ewiga salighet, ty sådant förbjuder oß Gud i then Helga Skrift, såsom hos Matth. 4: Tu skalt åkalla HErran tin Gud, och honom allena skalt tu tiena, Ps. 50: Åkalla mig i nödenes tid, så wil jag hjelpa, etc.

Es. 42: Jag HErren, thet är mit Namn, och jag skal icke gifwa mina äro enom androm, och är ingen annor Medlare eller Föredagtingare emellan Gud och oß människor til at söka och bruka, än Christus allena, betygar S. Paulus, 1 Tim. 2: Thet är en Gud och en Medlare emellan Gud och människan, nemliga then Människan Christus JEsus. Unus Deus, & unus Mediator, Es. 45: Wänder eder til mig, så warden j salige alla werldenes ändar. Ap. G. 4: In nullo alio salus, 2 Cor. 1: All Guds tilsäjelse äro Ja och Amen i honom, Gudi til äro genom oß. Ephes. 2, 3: Genom honom hafwe wi både tilgång uti en Anda til Fadren, thet är Gud.

5. Hwilka Selige hafwa sig här på jorden icke welat låta tilbedja? Swar:

Först Petrus, tå han kom i Cornelii hus, och han föll för honom ned, och wille tilbedja honom, men Petrus reste honom up, och sade: Statt up, jag är ock en människa såsom tu, tilbed Gud, Ap. G. 10:

Til thet andra, Paulus och Barnabas, tå the uti Lystra wille offra til them, och sade: Gudar äro människor lika wordne, sprungo the ut ibland folket, och sade: I män, hwi gören j thetta: wi äro ock människor lika som j, dödelige, och förkunna eder Evangelium, at j skolen omwändas ifrån thenna fåfängeligheten in til lefwandes Gud, som giordt hafwer himmel och jord, och hafwet, och alt thet uti them är, Ap. Gern. 14:

6. Skal man ock tilbedja Ånglarna, såsom Papisterna göra? Swar:

Nei, ty thet är ock emot Christi Språk, Matth. 4: Tin HErra Gud skalt tu tilbedja, och honom allena skalt tu tjena, och emot hans witnesbörd, uti Upp. B. 22: Tå jag thetta sedt och hördt hade, föll jag ned at tilbedja för Ångelens fötter, som mig thetta wiste. Och han sade til mig: Se til, at tu gör thet icke, ty jag är tin medtjenare och tina bröders Propheternas, och theras som hålla thenna Boks ord, tilbed Gud.

7. Hwar bortwisar en Ångel i Gamla Testamentet människorna med theras tilbedjande ifrån sig, och förmanar them tilbedja Gud? Swar:

Uti Tobie B. 12: Tå Ångelen Raphael sade til then gamla och unga Tobiam: Lofwer i och tacker Gud af himmelen för hwar man, at han eder sådana nåd bewisat hafwer, och mig eder til tjenst sändt hafwer. Ty Konungars och Förstars råd och hemlighet skal man förtiga, men Guds werk skal man härliga prisa och uppenbara.

XVI. Capitel.

Om ägta Ståndet och ägta Folk.

1. Hwilken hafwer yngst friat? Swar:

Adam, ty han war nogast en dag gammal, tå Gud förde Evam, en half dag gammal til honom, och han fick honom henne, 1 Mos. 1, 2: Musäus säger, at Adam hafwer icke warit öfwer tre timar, men Eva en tima gammal.

2. Hwem hafwer warit then första Brudföraren? Swar:

Gud, som förde Evam Adam tilhanda, och gaf honom henne i handena, 1 Mos. 2:

3. Hwilka hafwa warit the härligaste och berömligaste Bröllops-Högtider? Swar:

Then första war Adams och Eve, wid hwilken then Helga Trefaldighet synligen warit hafwer. Fadren såsom en Brudledare hafwer fördt Evam Adam tilhanda. Guds Son, såsom en Präst, hafwer them med hwarannan trolofwat, eller til ägta folk sammanwigdt. Then Helge Anda, hafwer warit arrha, kärleks-band och Bruda-ring emellan them, then theras hierta i kärlek och trohet sins emellan sammanbundit hafwer. The helige Änglar hafwa warit thesse unga ägta folks åskådare och beskyddare, och Gud hafwer thesse förste ägta folk icke allenast wälsignat, utan ock med then aldrahärligaste skänk förärat, nemliga med hela thenna jordenes krets och thes wärt, med alt hwad på jordene och i watnet lefde, och i luftena swäfde.

Then andra, hafwer warit Bröllop.pet i Cana i Galileen, hwilket, fast thet för werldene et ringa anseende haft hafwer, så giorde tå thetta ty öfwermåttan härligit, at Christus JEsus Guds och Marie Son, hafwer sielf Personligen närwarandes warit, och ther sit första underwerk giordt, och förwandlat watnet uti win, och Brud och Brudgumme med sex ämbar kosteligit win förärat hafwer, Joh. 2:

Then tredie, hafwer warit unge Tobie och Sare Raguels dotter, ther Ängelen Raphael

uti

uti en ung mans skapnad, ther til af Gudi besynnerligen sänder, och Friare warit hafwer, och ägtenskapet emellan Tobiam och Saram icke allena hafwer hulpit begynna, utan ock fullbordat, och thesse unge äkta Brudfolk uppehällit, och emot ägtenskaps djefwalen Asmodei beskyddat hafwer, Tob. 7, 8:

4. Hwem hafwer then härligaste hemgäfwo bekommit? Swar:

Adam, tå Gud gaf honom Evam, och sagt wälsignelsen öfwer theras lifsfrukt, och hafwer förärat honom luften full med fogel, watnet full med fisk, jorden full med så, och allehanda djur, fullt med härlig frukt och linflig wärt, fullt med guld, silfwer, ädle stenar, och allehända metaller, 1 Mos. 1:

Thenna rika ägta hemgäfwan bruke wi än i thenna dag, och hwar thet utan thenna woro, så wärte oß icke et korn eller blad, wi hade icke en Fisk eller Fogel, etc.

Thetta skole wi besinna, på Gudi förtrösta, och hans gäfwor med tacksamhet bruka, 1 Pet. 5: 1 Tim. 4:

5. Hwilka människor äro hwar androm aldranärmast skylde? Swar:

Man och Qwinna, genom Gud och hans ord sammanfogade, äro hwarannan närmare skylde, än föräldrar och barnen, och barnen föräldrarna, bröder och systrar, ty the äro et kött och blod, såsom skriften säger, 1 Mos. 2: En Man skal öfwergifwa Fader och Moder, och hålla sig in til sina Hustru, och the skola wara et kött.

6. Hwilka äro hwar andra närmare skylde än Man och Qwinna? Swar:

Christus och thet människliga slägtet. Ty uti Christo är människa, eller Gudomelig och människlig natur uti en person, efter et oåtskilligt sätt förenade, såsom Johannes säger, c. 1: Ordet wardt kött. Thit höra ock the ord, som Christus säger til oß, uti then Christeliga Kyrkones Sång. Jag är tin, och tu äst min, och hwar jag är, ther skalt tu wara när, ingen fiende skal oß åtskilja, Joh. 10, 17: Och thet Augustinus säger: Uti Christo JEsu wårom HErra, är hwar och en ibland oß Portio, thet är, kött och blod. Therföre, hwar mit kött regerar, tå tror jag, at jag sielf regerar, hwar mit kött är förklarat, tå tror jag, at jag sielfwer härlig är, hwar mit blod regerar, så håller jag thet så före, at jag sielf råder. Ty fast jag wäl är en syndare, likwäl hafwer jag på thenna nådenes gemenskap intet twifwel.

7. Huru många frölosningar hafwa begynts wid brunnar? Swar:

Treggehanda: Then första Isacs och Rebeccå. Ty när Abraham hade utsändt sin tjenare, at fria åt sin Son hustru när hans slägt, tå fann tjenaren Rebecca wid brunnen. Och ändock hon war honom okänd, så förnam han likwäl genom Guds underliga ingifwande och beställning, at hon war then samma som Gud hans Herra beskärdt hade, gaf henne strax et gyllene Ännespann, och twå armringar wid brunnen, 1 Mos. Boks 24:

Then

Then andra, Jacobs Isacs sons, och Rachels Labans dotter. Thenna Rachel fant Patriarchen Jacob ock wid en brunn, tå han flydde för sinom broder Esau, och fast han än tilförene många Jungfrur sedt hade, likwäl war hans hierta emot thenna allena til ägta kärlek så uptändt, at han för hennes skul tjente hennes fader i sju år, och sådana sju år tyckte honom få dagar wara, så kär hade han henne.

Then tredje, Mosis och Zipore. Ty thenna Zipora fant Moses ock wid en brunn, tå hon med sina sex systrar watnade fåren, och halp them emot Herdarnas wåld, kom theröfwer uti hennes faders kundskap, och bekom henne til Hustru, 2 Mos. 2: Af hwilket man ögonskenligen se kan, at Gud allena är then, som ägta Christne folk tilsamman fogar, och uti en ägta kärlek tilhopa förbinder, och ofta utan theras egne mening eller tankar, såsom Salomon säger Ordspr. 19: Hus och ägodelar ärfwas af föräldrom, men en förnuftig Hustru kommer af HErranom.

8. Hwilken hafwer aldraförst tagit twå Hustrur? Swar:

Lamech, Methusaels son, han är then förste som Guds stiktade ägta ordning uti Paradis förandrade, och twå hustrur tagit hafwer, 1 Mos. 4:

9. Hwilken hafwer mäst Hustrur haft? Swar:

Salomon, han hade sju hundrade Hustrur, och tre hundrade frillor, 1 Kon. 11:

10. Hwem hafwer wunnit sin Hustru med feigd? Swar:

Kenas son Athniel, han slog Konung Kiriath

Sepher utaf Mesopotamia, och want thermed Calebs dotter Achsa til sin ägta Hustru, såsom hennes fader utlofwat hade, sig henne honom gifwa wille, som thenne Konungen öfwerwinna kunde, Jos. 15: Jud. 1:

Theslikes skulle ock David wara wederfarit, tå han nederlade then förfärlige Hielten Goliath, at Konung Saul skulle honom gifwa sin äldsta dotter Merob, om han sit löfte hade hålla welat, dock bekom han änteligen hans andra dotter Michal therföre, 1 Sam. 15, 18:

11. Hwem hafwer längst tjent för sina hustrur? Swar:

Jacob tjente Laban i sju år för hans dotter Rachel, och tå han bedrog honom, och lade Lea hemliga när honom, tjente han honom än sju år för Rachel, hwilken han af hjertat kär hade, och sådan tid tyckte honom få dagar wara, för kärlek skul, som han til henne bar, 1 Mos. 29:

12. Hwilkens Bröllops-glädje hafwer tagit en bedröfwelig utgång? Swar:

Then Furstens Jambri barns. Ty tå the hans Brud, ens Furstas dotter af Canaan, hämtade, och drogo fram med sina wänner, med mycket folk, pipor och trummor och kostelig skrud, öfwerföll Simon och Jonathas them, Judarnas Öfwerstar, slogo mycket folk, och jagade them som undsluppo til berget, och togo bort alla theras ägodelar, therföre, at Jambri söner hade tilförene öfwerfallit theras broder Johannes, och dräpit honom, wardt altså af Bröllopet en sorg, och af pipandet en gråt, 1 Macc. 9:

13. Hwad betyder thet, at så snart Jungfrur äro genom Guds ord ägta wigde, måste the strax then andra dagen taga huswor och huswuds-kläder uppå? Swar:

At the therigenom påminte warda, at the äro icke mera frie, efter theras egenwilja, utan under Mansens wäld, hörsamhet och lydna, 1 Cor. 11: Therföre skal qwinnan hafwa ena magt på hufwudet, thet är, säger Lutherus i brädden, doken eller hufwudklädet, thet här kallas magt, til at tekna, at hon är under mansens wäld, efter Guds befallning, 1 Mos. 3: Tin wilje skal tinom man undergifwen warda, och han skal wara tin Herre. Hustrun hafwer icke sjelf magt öfwer sin egen kropp, utan mannen, 1 Cor. 7:

14. Hwar står här om witnesbörd i thet Gamla Testamentet? Swar:

Jerem. 2: En Jungfru förgäter dock icke sin krants, eller en brud sina hedersgåfwo, men mit folk förgäter mig ewinnerliga.

15. Hwar warder ens Bruds heders-gåfwa ihogkommen? Swar:

Es. 61: Såsom en brud hofwerar uti sin skrud. Upp. B. 21: Tilredd, såsom en prydd brud til sin man.

16. Hwar warder kransen ihogkommen, som Brudgummen plägar bära? Swar:

Es. 61: Quasi Sponsum decoratum corona, såsom en brudgumme hofwerar i sit prål.

17. Hwar står then största ägta åtskilnaden uti Bibelen? Swar:

Uti Esre 10: Tå åtskilde Esra med Judarnas Öfwerstar, alla Judiske män, ifrån theras utländ-

ländska qwinnor, som the i theras fångelses tid uti främmande land tagit hade, så at på en dag blefwo många hundrade par ägta folk åtskilde efter Guds Lag.

18. Hwarigenom warder menniskans åminnelse längst uppehållit? Swar:

Genom ägta barns födande och god uptuktande, och nyttig hus uprättande. Ty så skrifwer Syr. 41: Barn föda, och Stad förbättra, thet gör en ewig åminnelse: Men en ärlig qwinna mer än thessa både. Syr. 30: När et fromt barns fader dör, så är thet lika som han wore intet död, ty han hafwer sin like efter sig lefdt, til et förswar emot sine owänner, och then ther wännom åter til wilja wara kan.

19. Hwem tilbjuder sig gifwa så mycket för sin Brud, som man fordra kunde? Swar:

Then unge Försten och Herren Sichem, Hemors Son, tå han af brinnande kärlek Dina, Jacobs dotter kränkt hade, och henne til Hustru begärade, sade han til hennes fader och bröder: Låter mig finna nåd när eder, gifwer mig Pigona til Hustru, begärer man troliga af mig morgongåfwor och skänker, jag wil gifwa som j begären, gifwer mig allenast Pigona til Hustru, ty hon ligger mig hårdt uppå hjertat, 1 Mos. 34:

XVII. Capitel.

Om Dantsar och Dantsare.

1. Är ock lofligit at hålla ärlige Dantsar? Swar:

Ja, ty Salomon säger i Pred. B. 3: Dantsa

sa hafwer sin tid. Jer. 31: Tu skalt ännu med frögd slå i trummo, och utgå i dants. The unge män och Jungfrur skola lustiga warda, then ene med then andra.

2. Huru mångahanda dantsar ihogkommas uti Bibelen? Swar:

Fyrahanda: Först en andelig dants: then fromme och Gudfruktige människor wid then rätta Gudstjensten, Gudi til lof och äro gjordt hafwa, såsom Mirjam med the Israelitiske qwinnor, 2 Mos. 15: Så dantsade David för HErrans Ark, 2 Sam. 6:

Til thet andra: En afguda-dants, 2 Mos. 3: Såsom Judarna dantsade i öknene kring om then gyldene kalfwen, och Baals Präster offrade, 1 Kon. 18:

Til thet tredje: En borgerlig och artig dants, Jer. 31: Tu skalt ännu med frögd slå i trummo och utgå i dants. Item, och tå skola Jungfrur lustige wara i dants, ther til unge och gamle män, then ene med then andre.

Til thet fjerde: Är ock en hore- och skalke-dants, som i käthet och otukt sker, såsom Herodis dotter dantsade, med hwilken hon en orsak war til then heliga mannens Johannis Döparens hufwuds afhuggande, Matth. 14:

3. Hwilka Jungfrur äro genom dantsande med hastighet til ägtenskapet komne? Swar:

Jungfrurna uti Silo, tå the gingo i dants för stadenom, sprungo the Benjamiter ibland them, och hwar och en af them tog en med sig sin wäg, och tog sig henne til hustru, Dom. 21:

4. Hwil-

4. Hwilken Konung är uti Dantsen försmådad worden? Swar:

David, 2 Sam. 6: Och David dantsade med allo magt för HErranom, och han hade klädt uppå sig en linnan liffiortel, och David samt med hela Israel, förde HErrans Ark up med trummor och basuner. Och Michal Sauls dotter såg ut genom fönstret, och såg Konung David springa och dantsa för HErranom, och föraktade honom i sit hierta.

5. Hwiken Jungfru är frögde-dantsen i högsta sorg förwänd worden? Swar:

Jephtas dotter, tå hon sin fader med pipande och dantsande gladeligen undfå wille, tå han lyckfamligen ifrån kriget återkom, blef dottren af fadren kundgjordt, at han henne döda, och til brän-offer offra måste, efter han et sådant löfte giordt hade, at han then, som honom först af hans hus mötte, HErranom offra skulle, Jud. 11:

6. Hwar är then störste frögde-dants hållen worden? Swar:

Först, tå Israels barn med torra fötter genom thet röda hafwet gångne woro, tog Prophetissan Mirjam en trumma i handene, och alle qwinnor följde henne efter med trummor och gigor i dants. Och Mirjam sång för them, och sade: Låt oß siunga HErranom, han hafwer giordt en härlig gerning, man och häst hafwer han stört i hafwet, 2 Mos. 15:

Til thet andra: Uti öknene, tå hela Israel både män och qwinnor dantsade kring om then gyl-

gyllende kalfwen med stort skri och jubilerande, 2 Mos. 25:

7. Hwar warder en stygg dants ihogkommen? Swar:

Uti Propheten Es. 13: ther han talar om Babels ödeläggande, såjandes: Drakar skola ther bo, och Gastar skola ther springa.

8. Hwar warder frögde-dantsar borttagne och såsom et besynnerligit straff ihogkomne? Swar:

Uti Klagowis. 5: The ynglingar bruka intet mer stränga-spel, wår hjertans glädje hafwer en ända, wår dants är wänd uti klagegråt. O we, at wi så syndat hafwa, therföre är ock wårt hjerta bedröfwat.

9. Hwar warde wi för sjungande och springande qwinnor och pigor warnade? Swar:

Syr. 9: Fly ena skökio, at tu icke kommer i hennes snaro. Wändt tig icke til ena sångerska, at hon icke griper tig med sit smicker. Se icke efter pigor, at tu til them icke uptänd warder. Cum Saltatrice ne sis assiduus, står uti then Latinske texten: War icke mycket ibland dantserskor.

10. Hwar warder klagat öfwer dantsares obenägenhet eller lathet? Swar:.

Matth. 11: Luc. 7: Wi hafwe pipat för eder, och i willen icke dantsa. Ther Christus i liknelsewis klagar öfwer sit helga Gudomeliga Ords förakt, och öfwer the förakteliga obotfärdige människor, &c.

11. Hwem är frögde dantsen illa bekommen? Swar:

Israeliterna uti öknene, tå the dantsade kring om then gyllene Kalfwen, tå förbittrade Gud

sig öfwer them, så at han alt folk utrota wille, hwar Moses icke så alfwarliga för thy bedit hade, och them förskoning förwärfwat, men Moses lät efter Guds befallning dräpa tretusend män af them genom Leviterna, 2 Mos. 32:

12. Hwilka flere är dants illa bekommen? Swar:

Sichems inwånare, tå the öfwergåfwo theras Herra Abimelech, och hängde sig in til Baal, uphögde honom för theras Öfwersta, gingo in uti theras afguds hus, åto och drucko ther, och giorde ther en dants. Men Abimelech kom, öfwerföll staden, och drap alt hwad ther inne war, förstörde staden slätt i grund, och strödde salt theruppå, Jud. 9:

XVIII. Capitel.

Om Horeri och ägta brott, och om thes styggelse och straff.

1. Hwar warder horeri och otukt förbudit i Gamla Testamentet? Swar:

Uti 5 Mos. 23: Ingen sköka skal wara ibland Israels döttrar, och ingen bolare ibland Israels söner.

2. Hwar warder thet förbudit i Nya Testamentet? Swar:

Boleri och all slemhet eller girughet låter ibland eder icke ens nämde warda, såsom Helgon tilhörer, 1 Thess. 4: Thetta är Guds wilje, edor helgelse, at i fly boleri, och hwar och en af eder wet behålla sit fat i helgelse och äro, icke uti lustig begärelse, såsom Hedningarna, som af Gud intet weta.

3. Hwarutinnan warder Guds wrede emot boleri och otukt på thet tydeligaste afmålat? Swar:

Uti fyrahanda Historier: Först, uti första werldenes Historia, hwilken Gud med Syndafloden fördränka låt, therföre, at boleri och otukt i fult obehindrat swang gick, at intet af månniskor, få, djur och foglar igen blef, utan Noach med sina söner och hustrur, och hwad når honom i Arken war, 1 Mos. 7:

Til thet andra, uti the Sodomiters Historia, hwilka Gud therföre, at otukt ibland them efter omänskeligit wis bedrefs, och tog öfwerhanden, med eld och swafwel af Himmelen uptändt, och altså förbrändt, at hwarken månniskor eller fänat år therifrån kommen, och på thet rummet år ännu til thenna dag intet annat än en ökn, dike, puß, och illa luktande watn, i hwilket intet lefwa kan, therföre kunna hwarken månniskor eller kreatur wistas ther når, 1 Mos. 19: Wish. 10:

Til thet tredje, uti Israels barnas Historia, tå Gud öfwer thetta sit folk så förtörnad wardt, at han låt förgöra af them uti hastighet, fyra och tjugu tusend, therföre at the med the Moabiters döttrar hade bedrifwit boleri och otukt, och Öfwerstarna för folket, som sådant sedt och icke förtagit hade, låt han hånga i trå, 4 Mos. 25:

Til thet fjerde, uti the BenJamiters Historia, af hwilka fem och tjugu tusend man slagne blefwo, allena therföre at the, the motwillige skalkar, som then Levitiska qwinnan förnedrat hade, icke straffa wille, Jud. 19, 20:

4. Hwilken bolerska hafwer fått största skänken? Swar:

Then bolerskan Delila, med hwilken then starke hjelten Simson umgånge hade, henne tilsade the fem Philisteers Förstar hwarthera at gifwa, et hundrade och tusende Silfwer-penningar, så framt hon Simson them öfwerlefwerera wille, och honom först hans stora starkhet med list afhända. Nu galt hwar Silfwer-penning en Ortsdaler, thet är efter wårt Mynt, et tusende tre hundrade fem och siuttio daler. För en sådan drickes-penning är then wäldige hjelten Simson förrådder worden, och således genom thenna bolerskans listighet til sin starkhet, ögon och lif omkommen, Dom. B. 16:

5. Hwar warda ägta brytare hotade med döden? Swar:

Uti 3 Mos. 20: Then som hor bedrifwer med någor mans hustru, then skal döden dö, både horkarlen och horkonan, therföre, at han med sin nästas hustru hor bedrifwit hafwer. Item, 5 Mos. 22: Om någon warder befunnen, at han ligger när en hustru som en ägta man hafwer, så skola the både dräpas, mannen och qwinnan som han när legat hafwer, och skal taga bort thet onda af Israel.

6. Hwar warder boleri och ägta brott liknad wid eld? Swar:

Uti Ordsp. B. 6: Kan ock någor behålla eld i barmen, så at hans kläder icke brinna? Huru skulle någor gå på glöd, så at hans fötter icke brände warda? Altså går thet honom, som til sin nästas hustru går, ther blifwer ingen ostraffat then wid henne kommer.

7. Hwar

7. Hwar står thet, at med hor-lefnad, är ingen lycka? Swar:

Uti Ordspr. B. 6: En skôka tager et stycke bröd, men en gift qwinna fångar ädla lifwet. Item, i thet 29: Then som skökor uppehåller, han mister sina ägodelar.

8. Hwem wardt ihjelstucken för horeri? Swar:

Simri, the Simeoniters Förste, tå han horeri och otukt bedref uti Guds folks läger, med Caßbi en Midianitisk Furstinna, wardt han af Pinehas samt med skökan igenomstucken med en spets, och Gud sielf berömde thenna hans ifrighet emot thenna lasten, 4 Mos. 25: Ps. 106:

9. Hwem hafwer mist sin ögon för horeri? Swar:

Then starke hjelten Simson, tå han bolade med then skökan Delila, och henne sade, hwadan han sin stora starkhet hade, och huru man honom then afhända kunde, beröfwade hon honom hans starkhet ifrån, och antwardade honom i the Philisteers händer, som honom hans ögon utstungo och uti fängelse kastade, Dom. 16:

Thet är alla skökors tro och lofwen, therföre tro och följ them intet, eller blifwer skam och skada tin wisse ledsagare.

10. Hwem beskrifwer horkarlars tankar på thet egenteligaste? Swar:

Syrach uti c. 23: säger, En man som sit ägtenskap bryter, och tänker wid sig sielf, ho ser mig, mörkret är omkring mig, och wäggarna skyla mig, så at ingen ser mig, hwem skulle jag sky före, then Högste aktar intet mina synder. Thenne skyr allena för människors ögon, och

kommer intet ihog, at HErrans ögon myckel klarare äro än solen, och ser alt thet människorna göra, skåda också in uti hemlige wrår.

11. Hwem beskrifwer horkarlars art och list på thet egenteligaste? Swar:

Salomon uti Ordsp. 7: Jag såg at en spatserande yngling mötte ena qwinna i skökoklädnad, listig, willsinnat och ostyrig, så at hennes fötter icke kunde blifwa i sit hus, nu är hon ute, nu på gatone och waktar wid all hörn, hon tog honom fatt, och kyste honom utan skam, och sade til honom: Jag hafwer i dag betalt tackoffer för mig och för mit löfte, therföre är jag utgången til at möta tig, til at söka titt ansikte bittida, och hafwer funnit tig. Jag hafwer sköntiga tilpyntat min säng, med brokot täcken utur Egypten. Jag hafwer bestänkt min sängekammar med Mirrham, Aloes och Canel. Kom, låt oß bola alt in til morgonen, och låt oß ålskog sköta, ty mannen är icke hemma, han är bortfaren långwäga, han hafwer tagit penninge-säcken med sig, han skal först hemkomma til Högtids-dagen. Hon talade för honom med många ord, och fick honom in med sin slåta mun; han går strax in med henne, såsom en Oxe til at slaktas ledd warder, och såsom til en fjetter, ther man the dårar med näpser, til thes hon med enom pil skjuter honom genom lefrena, och såsom en fogel skyndar sig til snarone, och wet icke at thet gäller honom om lifwet.

12. Hwad är först sött, och sedan bittrare än ättika? Swar:

Skökors och horkonors läppar, Ordsp. 5: Ty skö-

skökans läppar äro en honungskaka, och hennes hals är halare än olja, men framdeles bäsk som malört, och skarpare än som et tweäggat swärd, theras fötter löpa neder til döden, theras gånger får helswetet, Upp. B. 21: 22:

4. Hwad warder liknat wid en djup grop, af hwilken man icke komma kan? Swar:

En horaktig qwinna, såsom Salomon säger uti Ordsp. 22: En skökos mun är en djup grop, then HErren ogunstig är, han faller ther uti. Förfarenheten medgifwer thet: At hwilken en gång faller uti skökors grop, han kan icke komma ther ut, til thes Guds dom och straff drabbar honom.

14. Hwem gifwer bästa råd emot boleri? Swar:

S. Paulus 1 Cor. 7: Til at undfly boleri, hafwe hwar och en sina hustru, och hwar och en sin man. Mannen skal låta få hustrun skyldig wälwilloghet, och sammaledes hustrun mannen. Til the Hebr. 13: Ägtenskapet skal hållas ärligit ibland alla, och ägtenskaps-säng osmittat, men bolare och horkarlar skal Gud döma.

XIX. Capitlet.

Om Konungariken, Kejsaredömen, Furstendömen och Herrskaper.

1. Hwilken är alla Rikens och Öfwerheters öfwerste Länherre? Swar:

GUD, såsom then store Nebucadnezar sielf bekänner, Dan. 4: På thet alt lefwandes skal förnimma, at then Högste hafwer wäld öfwer

människors Rike, och gifwer thet hwem han wil, och uphöjer the nedrige til thet samma. Item, 2 Cap. Gud sätter Konungar af och til.

2. När är thet werldsliga Regementet insatt? Swar:

Straxt efter Syndafloden, tå Gud sade til Noach och hans barn; Jag sielf wil hämna eders lifs blod, then som utgjuter människors blod, hans blod skal utgutit warda. I thessa orden delar Gud sit Domare-embete med Öfwerheten, och sätter henne i sin stad til Underdomare, och sin rättfärdighets handhållare, och til at förwara alla goda ordningar, tukt och frid, at människorna uti et ärligit umgänge hålla sig när hwarandra, på thet hwar och en må genom Guds ords hörande sig bereda til ewigt lif, och sig efter ärligit sätt förmera och nära i thetta lifwet.

3. Hwem hafwer thet aldraförsta Riket begynt? Swar:

Cain för Syndafloden, han bygde then första staden i thet landet Nod, giorde sig et anhang och Rike, och twingade andra under sig, 1 M. 4: Sedan Nimroth. han hafwer begynt thet Chaldaiske Riket i Babel, i thet första hundrade och trettionde året efter Syndafloden, häraf nämnes han i Skriftene en wäldig Jägare för HErranom, 1 Mos. 10: Therföre, at han kom folket under sin magt, och til hörsamhet twingade.

4. Hwarföre kallade the honom en Jägare för HErranom? Swar;

Therföre, at han ther med wil låta förstå, at Öfwer-

Öfwerheten är Guds tienare, honom til straff som illa gör, och them frommom til nytta, hägn och förswar, Rom. 13:

5. Hwar är nyttan, som man hafwer af from Öfwerhet, på thet aldrahäřligaste afmålat? Swar:

Uti thet trädet, som Gud Nebucadnezar i synen wiste, hwilket war ganska högt, stort och tiockt, hade sköna qwistar, och bar mycken frukt, ther af alla äta kunde, under hwilket all diur i markene skugga funno, och foglarna under himmelen sätte sig på thes qwistar, och alt kött hade sin födo theraf. Thermed låter Gud förstå, at han undersåtarena frid och rolighet, beskydd och tröst, hägn och wärn, födo, näring och häfwor, och hela thet timmeliga lifwet gifwer, och uppehåller genom then werdsliga Öfwerheten. Ty thet är ju sant, at hwar ingen Öfwerhet woro, som hållo hand öfwer rätt och rättfärdighet, beskyddade the fromme och straffade the onde, så kunde ingen til en tima hos sin hustru och barn, hus, hem och kallelse säker wara, ja, ingen kunde med sit hufwud säker genom sit fönster se eller genom sin husdörr kika.

Therföre skal man then Christeliga Öfwerheten ära, älska och flitigt Gud för henne åkalla och bedia, såsom S. Paulus förmanar 1 Tim. 2: Så förmanar jag nu, at man för all ting hafwer böner, åkallan, förböner och tacksäjelser för alla människor, för Konungar och för alla Öfwerhet. På thet wi måge lefwa uti et roligt och stilla lefwerne, i all Gudaktighet och ärlighet.

9. Hwilka hafwa warit the aldramägtigaste Riken i werlden? Swar:

Thesse fyra: Först thet Assyriska eller Babyloniska Riket, hwilket Kejsare och Konungar i trehundrade och tusende år widt och bredt regerat hafwa, om theß magt och härlighet läs Prophetens Ezech. 31:

Til thet andra: The Meders och Persers, hwilka hade under sig hundrade, sju och tjugu Provincier eller land, Esth. 1:

Til thet tredje: Thet stora Alexandria eller Grecia.

Til thet fierde: Thet Romerske Riket: Thesse fyra Riken med theras magt och härlighet, och huru thet ena genom thet andra skal förödt warda, såsom ock huru thet Romerske Riket thet yttersta wara skal, under hwilket werlden en ända hafwa skal, och huru thet ewiga, alle Christtrognas och utwaldas Himmelska härlighetenes, frögdenes och salighetenes Rike therpå efterfölja skal, warder ihogkommit uti Propheten Dan. 2 och 7:

7. Uti hwars beläter äro thesse Riken afmålade? Swar:

Uti fyrahanda: Til thet första, thet Assyriska warder afmålat uti et Lejons skapnad, med Örns-wingar, therföre, at thet hafwer warit thet äldsta, bästa, och thet rätta gyldene Riket, the twå wingar äro thes förnämsta twänne delar, Assyria och Babylon, Dan. 7:

Til thet andra: Thet Persiske och Mediske warder afmålat såsom en Björn, med tre långa tänder, som kött äter, therföre, at the thet

Assyriske och Babyloniske Riket förstöra skulle, och hafwa tre förnämliga Konungar, hwilka land och folk winna skola, såsom Cores, Darius och Xerxes, Dan. 7:

Til thet tredie: Thet tredie warder afmålat såsom en Parder, med fyra wingar och fyra hufwuden, och är thetta Riket then stora Alexandri i Grekeland, hwilken lika såsom han hade flugit, och uti hastighet, eller i en kort tid kommit hela werlden under sig, och änteligen uti fyra Konungariken delat wordet, Dan. 7:

Til thet fjerde: Thet fjerde warder afmålat uti et förfärligit grymt djurs skapnad, med jerntänder och tio horn, som alt åt och förkrossade, och med fötterna under sig trampade. Thet är thet Romerske Riket, som warder delat uti tio Konungariken, såsom uti Syrien, Egypten, Grekeland, Africam, Hispaniam, Galliam, Italiam, Tyskland och England.

8. Hwarföre warda the uti sådana förfärliga djur afmålat?

Swar:

Therföre, at thermed warder betygat, huru många förfärliga Tyranner theruti lefwa, och öfwerhandena taga skulle, thesse skola icke allenast handla omänskeliga, och såsom grymme wildjur, utan efter djefwulske sätt, såsom Historien sådant nogsamt utwisar och betygar.

9. Hwem hafwer tilförne sagt, huru många Konungariken Turken ifrån thet Romerska Riket under sig komma skulle?

Swar:

Propheten Daniel i thet 7: propheterar, at et litet horn skulle afstöta tre horn utaf thet fier-

de djursens hufwud. Thet är Mahometh med sine efterföljare, som först et ringa anhang hade, skola afrifwa ifrån thet Romerska Riket tre Konungariken, och sig underkasta, hwilket ock skedt är; ty Turken hafwer kommit under sig Asia, Egypten och Grekeland, och strider ännu dageligen emot the helige, thet är the Christna, Dan. 7:

10. Hwad uppehåller et Rike ståndaktigt och fruktsamt? Swar:

Gudsfruktan och lycksalighet. Ty så säger Gud sielf til Salomon, 1 Kon. 9: Om tu wandrar för mig såsom tin fader David wandrat hafwer, med råttsinnigt hjerta och rättfärdighet, så at tu gör alt thet som jag tig budit hafwer, och håller min bud och mina rätter, så wil jag befästa tins Rikes stol öfwer Israel i ewighet, såsom jag med tin fader David talat hafwer och sagt: Tig skal icke fattas män i tine säd på Israels stol.

Och David sade til Salomon, 1 Chr. 23: Tå warder tu lyckosam, när tu håller tig, at tu gör efter the seder och rätter, som HErren Mose budit hafwer til Israel. Och Salomon repeterar thet sielf, Ordsp. 20: Fromhet och sanfärdighet bewara Konungen, och hans säte består genom fromhet.

21. Hwad förstörer Rike och Förstendöme? Swar:

Ogudaktighet och orättfärdighet, såsom Wishetenes Boks 6 säger: Ogudaktighet omstörter the wäldigas säte. Ordsp. B. 28: För landsens synder skuld, warda många förwandlingar i Förstendöme

stendömen, men för theras skuld som förståndige och förnuftige äro, blifwa the länge. Item, 1 Kon. 9: Hwar i ock wänden eder tilbaka ifrån mig, i och eder barn och icke hållen min bud och rätter, som jag eder föresatt hafwer, och gången bort och tienen andra Gudar och tilbedjen them, så skal jag utrota Israel utaf thet land som jag them gifwit hafwer.

12. För hwilka orsaker skull, hafwer Gud the Konungariken och Kejsaredömen bortkomma låtit? Swar:

För tregge handa orsakers skull: Först, medan människorna woro så onda, at the sig icke genom faderlig magt wille regera låta, så insatte Gud en hårdare art, tå man them icke med orden, utan med swärdet twingade.

Til thet andra, emedan Gud, tukt, dom och rättfärdighet wille i werldene uppehållen hafwa: så upwäckte han Konungar och Kejsare, gaf them högsta magt och wälde, på thet the them frommom beskydda och befordra, men them ondom afskaffa och afstraffa skulle.

Til thet tredje, på thet then Christne Kyrkan under så mägtiga Konungariken och Kejsaredömen sit säte och wärn, fortgång och uppehåll hafwa kunde. Es. 29: Konungar skola wara tina skaffare, och theras Förstinnor tina ammor.

XX. Capitel.

Om Konungar, Förstar och Herrar, theras Råd och Tjenare, onde och gode.

1. Hwad är Öfwerheternes och Herrars förnämsta prydnad? Sw:

Hålla hand öfwer dom och rättfärdighet, såsom

som Job säger i 29 c. Rättfärdighet war min klädebonad, then iklädde jag såsom en kjortel, och min dom war min skrud.

2. Hwad är thet ljusligaste på enom Konung? Swar:

Wänlighet och ynnest, ty så säger Salomon, Ordsp. 16: När Konungens ansikte är ljusligit, thet är lifwet, och hans ynnest är såsom afton-regn.

3. Hwad är thet förskräckeligaste på enom Konung? Swar:

Wrede och onåde, Ordspr. 16: Konungens wrede är dödsens bodskap, och en wis man försonar honom. Item, i thet 20: Konungens förskräckelse är såsom et ungt Lejons rytande, then honom förtörnar, han syndar emot sit lif.

4. Hwar står then största Konunga-Krona i Bibelen? Swar:

Uti 2 Sam. 12: David tog alt folket tilhopa, och drog åstad, stridde emot Rabba, och wann honom, och tog hans Konungs Krono utaf hans hufwud, hwilken hade i wigt en Centener Guld och ädla stenar, och then wardt satt David på hans hufwud.

5. Huru skal jag mig i thenna wigten rätta? Swar:

Tu måste thet icke förstå om Hebraiskt Talent eller Judisk Centener, ty thet woro sextusend Ungerske Gylden eller sju och fyratio punds tyngd, hwem kunde en sådan bördo bära på hufwudet; utan måste then förstå efter Syrisk Talent eller Centener, hwilken är en fierdedel af en Hebraisk Centener, nemliga, 1500 Ungerske Gylden, woro uti wigt tolf pund guld.

6. Hwilken Konung hafwer största Hof-hållande haft?
Swar:

Salomon then wisaste och rikaste Konungen; ty så står, 1 Kon. 4: Och Salomon hade fyratio tusend wagnshästar, och tolf tusend Resenärer, och måste hafwa dageliga til spisning trettio Corer semlomjöl, sextio Corer annat mjöl, tio gödda oxar, och tjugu oxar af betene, och hundrade får, förutan Hiort och Rå, Stengetter och hwad man på stall höldt. Thet är efter wårt Mål sextio Malter, ty en Corus gör twå Malter, såsom Buntingius in Itinerario thet uträknar. Hieronymus sätter i brädden, in margine suæ versionis, at Salomon hafwer haft tre tusend personer, som han måste dageligen spisa. Och Salomon hade tolf Befallningsmän öfwer hela Israel, som försörgde Konungen och hans hus, hwar hade en månad om året til at försörja.

7. Hwilken Konung hafwer haft mäst gyllene käril?
Swar:

Konung Salomo, then rikaste och mägtigaste Konungen, hans fat, bäcken, bord och drickekar woro alle af Arabiskt klart guld giorde, ty Silfwer aktade man intet i Salomons tid.

8. Hwilken Konung hafwer gifwit största Penninge-skatten?
Swar:

Konung Antiochus, han hafwer måst årligen gifwa the Romare tu tusend Centener Silfwer, thet är, femton gårger hundrade tusend daler, 2 Macc. 1:

9. Hwil-

9. Hwilken Konung hafwer haft then skönaste stol? Swar:

Salomo, 1 Kon. 10: och 2 Chr. 9: Och Konungen giorde en stor Elphenben Stol, och öfwerdrog honom med klart Guld, och Stolen hade sex trappor, och en gyllene fotapall til Stolen, och twå stolpar på båda sidor om sätet, och tu Lejon stodo wid stolparna, och tolf Lejon stodo på the sex trappor på båda sidor, en sådan är icke giord i all Konungarike.

10. Hwilken Konung hafwer gjordt then största skatt af Ull? Swar:

Mesa, the Moabiters Konung, han skattade Konungen i Israel ull af hundrade tusend Lamb och af hundrade tusend Wädrar.

11. Hwilken Konung hafwer haft årligen then största Ränta och inkomst? Swar:

Salomo, han hade årligen til at bekomma af thet kosteligaste Arabiska guld 666 Centener, thet är, nio och trettio hundrade gånger 1000 Ungerske Gylden, och nio och sextio tusend Gylden, thet är wid paß 40 tunnor guld.

Silfret som årligen inkom, war intet til at räkna, ty han giorde at silfwer war i Jerusalem så mycket som stenar, 1 Kon. 10:

12. Hwilken Konung hafwer utdelat then största spisning? Swar:

David, hwilken tå han hafwer låtit hämta HErrans Ark i sin stad, så hafwer han ibland hela Israels folk, hwilka woro waraktige män 1100000 (the andre, samt Qwinnor, Jungfrur och barn woro intet räknade) utdelat hwarjom och enom et bröd, och et stycke kött, och et Mos, 2 Sam. 6: 1 Chr. 16:

13. Huru

13. Hurn många Konungar hafwer Josua öfwerwunnit? Swar: En och trettio, ty så står i Jos. 12: Thesse äro the Konungar i landena, som Israels barn slogo, och togo theras land in, på hinsidon Jordan öster ut ifrån Arnons bäck, in til HErrans berg, och utdelade theras land ibland Israels barnas slägter: Konungen i Jericho, Konungen i Ai, Konungen i Jerusulem, Konungen i Hebron, Konungen i Jarmuth, Konungen i Lachis, Konungen i Eglon, Konungen i Jese r, Konungen i Debir, Konungen i Geder, Konungen i Harma, Konungen i Arad, Konungen i Libna, Konungen i Adullam, Konungen i Makeda, Konnngen i Beth-El, Konungen i Thapuah, Konungen i Hepher, Konungen i Aphek, Konungen i Lazaron, Konungen i Madon, Konungen i Hazor, Konungen i SimronMeron, Konungen i Achsaph, Konungen i Thaenoch, Konungen i Megiddo, Konungen i Kedes, Konungen i Jakneam på Charmel, Konungen i Naphot Dor, Konuugen för the Hedningar i Gilgal, Konungen i Tirza. Thet äro en och trettio Konungar.

Item, twå Konungar, nemliga Sihon, the Amoreers Konung, och Og Konungen uti Basan, then hafwer Moses nederlagt, och theras gräntsor gaf han the Rubeniter, Gadditer, och then halfwa slägtene Manasse til at intaga. Af hwilket man klarligen ser, at Gud både i hotande och löfte är sanfärdig, til at utrota the onda, och uppehålla och beskydda the fromma, såsom han

han uti beslutet af the Tio Budorden witnar, såsandes: Jag HErren tin Gud är en stark hämnare, etc.

14. Hwilken Konung hafwer the mästa Konungar öfwerwunnit? Swar:

Adoni Besek, Konungen i Besek, han hafwer öfwerwunnit sjuttio Konungar, och låtit alla thesse afhugga tummarna af händer och fötter, och them altså under sit bord låtit mat uphämta, therföre är han änteligen altså straffad, wedergullen och dödad worden, såsom hans egen ord lyda: Såsom jag nu giort hafwer, så hafwer Gud wedergullit mig. Dom. B. 1:

15. Hwar warda Konungar uti Örnar afmålade? Swar:

Uti Hez. 17: warda the twänne mägtige Konungar uti Babel och uti Egypten, uti twänne starka och sköna Örnar afmålade, såsom tu ther läsa kan, och i brädden tydeligen finnandes warder.

16. Hwilken Konung hafwer aldradyrast köpt freden? Swar:

Menahem, Konungen i Israel, han gaf then Assyriske Konungen Phul 1000 Centener silfwer, at han honom icke bekriga skulle, 2 Kon. 15:

17. Hwar hafwer Konung David på thet förfärligaste handlat? Swar:

Uti then staden Rabba, tå han stadsens inwånare utförde, och lade them under jernsågar och taggar, och jernkilar, och brände them up i Tegelugnar, 1 Sam. 12:

18. Hwil-

18. Hwilken Herre hafwer af enom androm Herra köpt Skattpenningen på thet dyraste, sina undersåtare til godo?

Swar:

Jonathas, Judarnas Förste och Öfwerste Präst, han köpte utaf Konung Demetrio i Syrien Skattpenningen, hwilken hans folk årligen måste utlägga, och gaf therföre trehundrade Centener guld, thet gör åtta gånger hundra tusend Gyllen, efter Ungerst wärdering, thet war åtta tuunor guld, 1 Macc. 10:

19. J hwilken Herres Hof hafwer warit farligast til at gå?

Swar:

Uti Konung Ahasvert Hof, ty han som gick eller steg in uti bemälte Konungs innersta Hof, han måste strax efter befallningen dö, utan så är, at Konungen räcker ut emot honom then gyllene spiran, at han thermed må lefwande blifwa, Esth. 4:

20. Hwad gifwer thet för en påminnelse? Swar:

Thet är en härlig afmålning om wår käre HErres och Frälsares JEsu Christi Hofs dom, eller Stols dom; ty hwilken i thenna Hofs dom, eller för Christi Domstöl går, af egen förmåtenhet, med förtröstning på egna gerningar, förtienst eller wärdighet, han warder strax af Christo fördömd til helfwetis ewiga död; men hwilken som kommer wid thenna Konungens Spiro, thet är, anammar hans Evangelium med trona, och sig allena af thenna Konungens nåde och förtjenst tröstar, han blifwer genom Christum til lifwet uppehållen, och med ewig salighet begåfwad, såsom HErren Christus

 sielf-

sielfwer thetta utlofwar, Joh. 3: Hwilken som tror på Guds Son, han warder icke dömd, men hwilken icke tror, han är redo dömd, efter han icke trodde i Guds enda Sons Namn. Fadren älskar Sonen, och alt hafwer han gifwit honom i händer. Hwilken som tror Sonen, han hafwer ewinnerligit lif, men then som icke tror Sonen, han skal icke få se lifwet, utan Guds wrede blifwer öfwer honom.

21. Hwar står Konungars och stora Herrars hjerta?
Swar:

Uti HErrans Guds hand, han drager och böjer them hwart han wil, såsom Salomo uti HErrans hand, såsom wattubäcker, och han böjer thet hwart han wil.

22. Hwilkens Herrawälde hafwer hastigt tilwäxt och aftagit?
Swar:

Thens store Alexandri, the Macedoniers Konung, hwilken i 12 år nästan alla werldenes Riken sig underkastade, hwarföre han ock Daniel uti en Bocks skapnad wister wardt, som kom öfwer hela jordena och kom likwäl intet wid jordena, thet är, lika som han hade flugit; ty thet gick Alexandro så hastigt af, at han uti 12 år twingade werldena, och är för en person (säger Lutherus) ingen större man (efter werlden til at tala) på jordene kommen, ej heller komma skal, än Alexander. Men så hastigt som wäldet kom och tilwäxte, så hastigt föll och aftog thet, efter ordspråket: Quod cito fit, cito perit, thet som hastigt upgår, får ock en hastig undergång.

Ty

Ty uti sit tjugonde års tids ålder begynte han kriget, och förde thet med sådan lycko och seger, at han i tolf år alla werldenes Herrar öfwerwann, och sig underdåniga giorde; men uti sins ålders 32:dra år dödde han, och hans magt och Rike förföll med honom, och wardt åter rifwit och sönderdelat uti fyra Konungariken, nemliga, uti Syrien, Egypten, Asien och Grecien, hwilka sig sedan sins emellan förderfwade, hwilket sådant Daniel altsammans wist wardt, och uti thet 8:de år til at låsa.

23. Hwilken Herre hafwer på thet aldrawänligaste sätt lockat folket til sig? Swar:

Absalon, tå han sin fader fördrifwa, och sielf regera wille, så hycklade han med folket, och sade: Ho sätter mig til Domare i landena, at hwar man måtte komma til mig, then något sak och klagan hafwer, at jag måtte hielpa honom til rätta: Och när någor gick fram til at tala med honom, så räkte han sina hand ut och fick honom fatt och kyste honom; på thet sättet giorde Absalon allom i Israel, när the kommo med några saker til Konungen, och stal altså bort männernas hierta af Israel, 2 Sam. 15:

24. Hwilken Herre hafwer uti sit Mandat största alfwarsamheten märka låtit? Swar:

Darius, the Persers Konung, tå han hade befalt, at man Jerusalems Tempels byggning befordra skulle, hängde han nedan under sit Mandat thenna sin alfwarliga befallning: Af mig är thenna befallningen utgången, at hwilken människa, som thenna befallningen förandrar,

drar, skal af hans hus en stock tagen och uprättad warda, på hwilken han skal hängd warda. Och hans hus skal Domaren undergifwet warda för gerningen skull.

25. Hwilken Konung hafwer med owänskap sig sielf största skada gjordt? Swar:

Konung Salomons son Rehabeam, han war strax i begynnelsen i sit Regemente hård och omild emot sina undersåtare, af sit unga oförståndiga Råds öfwertalande, at han theras begäran om lindring på theras stora beswär intet höra wille, utan sade: At han wille wara emot them mycket hårdare än hans fader warit hade. Ther igenom wardt folket så förtörnat, at hela Israel föll ifrån honom, och utwalde sig en egen Konung, 1 Kon. 12:

26. Hwilken Herres regerande hafwer tagit en hastig ända? Swar:

Absalons, Davids sons, som fördref sin fader, och gjorde sig sielf til Konung, men han blef strax igenomstungen och dräpen af Joab, 2 Sam. 18: Item, Simri Israels Konung, hwilken sedan han hade slagit sin Konung och Herra Ellam ihjäl, blef han icke längre än siu dagar uti sin Konungsliga myndighet. Ty tå han belägrad wardt, och såg at staden skulle warda wunnen, tände han sielf eld uppå thet Konungsliga Palatset, och upbrände sig sielf, 1 Kon. 16: Item, Sallum Israels Konung, hwilken, sedan han sin Konung och Herra Zachariam slagit hade, war han icke längre än i fyra weckor

Ko-

Konung, ty han wardt åter slagen af Menahem, 2 Kon. 15:

27. Hwem talar om then skada, som oförståndige Förstar och Herrar tilwåga komma? Swar:

Salomo uti Ordsp. 28: När en Förste utan förstånd är, så sker mycken orätt. Och uti Predik. B. 10 säger han: We tig land, hwilkens Konung barn är, och hwilkens Förstar bittida ätg. Wäl tig land, hwilkes Konung ädla är, och hwilkes Förstar äta i rättom tid, til styrko och icke til wällust.

28: Hwad anstår Förstar och Herrar aldrawärst? Swar:

Lögn, ty så säger Salomon, Ordsp. 17: Thet står en dåre icke wäl, at tala om hög ting, mycket mindre en Första, at han gerna ljuger.

29. Hwar står the onda Förstar i Biblen? Swar:

Es. 1: The Förstar äro affällige och tjufwars stallbröder, the taga alla gerna gåfwor, och fara efter skänker, then faderlösa skaffa the icke rätt, och Enkones sak kommer icke för them. Och Mich. 3: J Förstar, j skullen med rätta wara the, som weta hwad rätt är, men j hatten thet goda, och älsken thet onda, j skinnen them huden af, och köttet ifrån theras ben, och äten mins folks kött, och när j hafwen dragit them af huden, så slå j them ock benen sönder. Therföre när j nu til HErran ropande warden, så skal han intet wilja höra eder.

30. Hwilken Konung är til hans Regemente och byggning största skatten uplåten worden? Swar:

Then unga Konung Salomo, honom lefwe-

verade hans fader David för sin död, hundrade tusend Centener guld, thet är, sex hundrade tusend gånger tusende Ungerske Gyllen, sex tusend tunnor guld, sedan gaf han honom af sit egit goda, try tusend Centener guld af Ophir, thet giorde aderton tusend gånger tusende Ungerske Gyllen, hundrade och åttatio tunnor guld. Och Förstarne i Israel gåfwo frywillige, fem tusend Centener guld, thet giorde tretrio tusend gånger tusend Ungerske Gyllen, nemliga, tre hundrade tunnor guld, och tio tusend Ungerske Gyllen. War altså hela skatten som Salomo bekommit hade, sex hundrade tusend gånger tusend, otta och fyratio tusende gånger tusend, och tio tusend Ungerske Gyllen, thet är: Sex tusend fyrahundrade och åttatio tunnor guld, och tio tusend Ungerske Gyllen, större skatt finner man icke uti någon Historia, 1 Chr. 23, 30:

Uti silfwer hafwer han honom lefwererat, tusend gånger tusende, och siu tusend Centener, och Förstarne i Israel hafwa gifwit honom tio tusend Centener, thet är, tusend gånger tusende och siutton tusend Centener, the göra siu hundrade gånger tusend, tu och sextio tusend gånger tusend, siu hundrade tusend, och femtio tusend daler.

31. Hwilken Herre war mägtigare utom sit Hof än inne uti?

Swar:

Then Stormägtigste Persiske Konung Ahasveros, war rådande öfwer hundrade siu och tiugu land, och hwad han befalte, thet giorde

the, men tå han sin hustru Drottning Vasthi genom sin sina Cammererare låt befalla, at hon skulle komma til honom med Drottninga-habit och Krono, giorde hon thet intet, therföre blef hon förskuten, och genom Guds synnerlige försyn tog han then fattiga och gudfruktiga pigan Esther til ägta Hustru och Drottning, Esth. 1, 2:

32. Uti hwilkens Herra-Hof hafwer en Qwinna warit starkast? Swar:

Uti Konung Achabs Hof, ty hans Hustru Drottning Jesabel regerade altså, at hon uti sit namn låt utgå Mandat, och förseglade thet med sin Ring, låt döda hwem hon wille, dödade Propheterna, som henne och hennes Konung straffade, drap then fromme Naboth, therföre at han nekade hennes Herre sin wingård, 1 Kon. 15, 21: Item, uti Konung Salomons Hof, ty hans hustrur regerade altså, at han them til behag tilbad afgudar, och öfwergaf then rätta lefwande Guden, som några gånger munteligen med honom talat hade, 1 Kon. 11:

33. Hwilken Konung hafwer the mästa skänkerna på en tid bekommit? Swar:

Then unge och wise Konung Salomo, honom föräråde Drottningen af Saba, som öfwer tu hundrade och fyratio Tyska miler utur sit fädernes Moreland reste, och til honom kom, til at höra hans stora wishet, och se hans härlighet, hundrade och tiugu Centener Arabiskt Guld, thet är, siu gånger hundrade tusend Un-

gerske Gyllen, och tjugu tusend, thet är sin tunnor guld, och äntå tjugu tusend Ungerske Gyllen, 1 Kon. 10:

34. Hwilken Herre hafwer på thet dyraste köpt et offer=rum? Swar:

Then fromme Konung David, tå han then stora döden ifrån sit folk afwända wille med bön och offer, tå gaf han Arauna för ladona femtio Sikler silfwer, och bygde ther sammaståd es HErranom et Altare, 2 Sam. 24:

XXI. Capitel.

Om Hoftjenare och Råd, trogna och otrogna, och hwad underligit sig med them tildragit hafwer.

1. Hwilken hafwer warit then frommaste Tjenare uti then ogudaktige Konung Achabs Hof? Swar:

Hofmåstaren Obadias, om honom står 1 Kon. B. 18: At han hafwer warit gudfruktig, och hafwer hemliga gömt 100 Propheter uti kulor, 50 här, och 50 ther, och försörgde them af sit egit hus, med watn och bröd, tå then blodgirige Jesabel Achabs Hustru wille utrota Propheterna.

2. Hwilket Hof=Råd är wordet stenat? Swar:

Konung Rehabeams Räntemåstare Adora, som hade hulpit at öfwertala Konungen til undersåtarenas onyttiga beswär, han wardt af hela Jsrael til döds slagen med stenar, tå han wille öfwertala folket, at the skulle efterkomma Konungens wilja, 1 Kon. 12:

3. Hwil=

3. Hwilken hafwer warit thet frommaste Råd och Tjenare uti then ogudatige Konung Zedekie Hof? Swar:

Ebedmelech then Ethiopen, Zedechie Cammererare, han förtröstade på Gud, och trodde hans tienare och Propheten Jeremia, och tå the andre Furstarna och Rådet Propheten Jeremia såsom en uprorisk man kastade uti en djup och slem grop, på thet han them icke mer straffa skulle, tå gick then fromme Cammereraren in til Konungen, och gaf Jeremie oskyldighet tilkänna, och bad honom, at han måtte få draga honom therut, at han icke blef förderfwat. Och tå Konungen honom thet lofwade, kom han Propheten hastigt til hielp, thetta båtade honom så mycket, at han wardt uppehållen wid lifwet, tå Konungen, Förstarna och Rådet blefwo alle fångade, och jämmerligen omkomne, Jer. 38, 39:

4. Hwilket Råd hafwer förde theras Herre med sit Råd uti förderf? Swar:

Thet unga Konungens Rehabeams Råd, hwilka rådde honom, at han i sin Regerings begynnelse, icke skulle gifwa sina undersåtare et godt ord, eller någon nåd bewisa, utan förhålla sig mycket sträng och alfwarsam, så skulle ock alle frukta sig för honom, och förordsakade thermed så mycket, så at tio Förstadömen eller slägter föllo ifrå honom på en dag, 1 Kon. 12:

5. Hwilken hafwer warit then wärste Tjenare uti Konung Sauls Hof? Swar:

Then Edomiten Doeg, han förråde icke allenast then fromma David utan han drap ock

efter Konungens befallning (thet eljest ingen af hans Hoftjenare göra wille) 85 Präster på en dag, och Prästernas stad Nobe slog han med swärdsägg, både män och qwinnor, barn och them som didde, få, åsnar och får, 1 Sam. 22:

6. Hwilken hafwer warit thet otrognaste Rådet uti Konung Davids Hof? Swar:

Achitophel then Giloniten, som icke allenast ifrå sin trogna Herra David affööll, utan upäggade hans enda son Absalon til upror emot honom, gaf honom råd och styrko, huru han sin fader försmäda, förfölja och slätt utrota skulle, 2 Sam. 15, 16, 17: Föll förthenskul änteligen uti förtwiflan, och hängde sig sielf. Altså skal thet gå med alla otrogna människor, at the sig med sin egen snaro skola fånga, och uti then olyckan som the androm tilredt hafwa, sielfwa falla, Ps. 7: Ty otrohet slår sin egen Herra.

7. Hwilken Höfwitsman hafwer welat sälja folket, såsom man säljer få? Swar:

Nicanor, tå han drog emot Judarna med tjugu tusend män, them til at utrota, tå hölt han Judarna allestädes fala, förr än han them fånga och öfwerwinna kunde, utböd niotio Judar för en Centener, thet är halfottonde hundrade daler, kommo altså hwar och en Jude til åtta daler och åtta penningar, men han fick hwarken Judar eller penningar, utan förlorade slagtningen med skam och skada, samt nio tusend män, 2 Macc. 8:

8. Hwilke hafwa warit the otrognaste Cammererare uti Ahasveri Hof? Swar:

Bigthan och Theres, the förbundo sig med hwarannan emot theras Herra och Konung, hemliga honom om nattena at mörda. Theröfwer blefwo the fångade, och både hängda i träd, Esth. 2:

9. Hwilken hafwer tå warit then förnämste tjenaren uti Ahasveri Hof? Swar:

Then Juden Mardochai, som sin Herres Konungs lif undsatte emot the hemlige mördare, och halp Guds folk emot theras förfölljare, befordrade Guds åra och tjenst, hölt hand öfwer lag och rättfärdighet, therföre wälsignade Gud honom altså, at han kom til Förstelig åra, Esthers 2, 6, 8 och 9:

10. Hwilket hafwer warit thet argaste och högfärdigaste Råd uti Konung Ahasveri Hof? Swar:

Then främlingen Haman, tå Konung Ahasveros uphögde honom öfwer alla sina Förstar och Råd, och årade honom såsom sin fader, följde honom uti all ting, tå blef han så högfärdig, at han wille tilbeden warda, och efter then Juden Mardochai thet icke göra wille, wardt han honom och alla Judar så fientlig, at han hos Konungen et strängt Mandat utwerkade, at alla Judar i thenne Konungens hundrade sju och tjugu land, skulle på en dag dräpne warda. Men förr än han thetta blodiga Mandat och Påbud kom i werket, wardt han efter Konungens befallning hängder i then höga galgan för

sins hus dör, och tio hans söner blefwo ock hängde med, Esth. 7 och 9:

11. Hwilket Hof-Råd hafwer måst welat utgifwa til sina fienders undergång? Swar:

Then stolte Haman, han wille til Judarnas utrotelse gifwa tio tusend Centener Silfwer, thet är siu tusend gånger tusend och fem hundrade tusend daler, Esth. 3:

XXII. Capitel.

Om Tyranner, och om theras ondsko och straff.

1. Hwad kallas thet ordet Tyran? Swar:

I gamla tider hafwer thet warit ärligit ord och titel, med hwilket man Konungar, Förstar och Regenter nämndt hafwer, för theras starkhet och wälde, med hwilken the them, som sig them undergåfwo, beskyddade, men them androm, som motstråfwige woro, straffa kunde, som af the gamla Skribenter, Xenophonte, Trojo och Virgilio är til at se, som så säger:

Pars mihi pacis erit dextram tetigisse Tyranni.

Thet är;

Thet försäkrar enom fridsens stånd,
Tå en Herre räcker enom sin hand,
Therpå warder wist hans nåde kånd.

Men tå några Konungar och Herrar begynte theras wälde efter theras hufwud til at missbruka, til at handla emot all rätt och tilhörlighet, föll thetta ords goda uttydning, och wardt

theraf et hatefullt och fienteligit namn, thet man tillade och gaf the onda Regenter, hwilka icke efter rätt och tilbörlighet, utan efter sin egen motwillighet och godtycko handlade, och öfwade emot hwar man, men besynnerligen emot the fromma Christne öfwerwåld, them marterade och dödade, 2 Macc. 7:

2. Huru många tyranniske Konungar warda uti Bibelen befundne, som Guds Kyrko i Gamla Testamentet uppenbarligen såsom fiender förföljgt hafwa?

Swar:

Fem: Then första hafwer warit Pharao, the Egyptiers Konung, som Israels barn grufweliga plågat hafwer, sålunda, at han befalte Jordgummorna dräpa all piltebarn, strax the af the Hebreiske qwinnor födde woro. Men tå Jordgummorna thet intet giorde, befalte han, at man alla söner som Israelitom enfödde woro, skulle kasta i watnet och fördränka. Men Gud fördränkte honom åter i thet röda hafwet, med hela sins hus magt, 2 Mos. 14:

Then andra hafwer warit Sanherib, the Assyriers Konung, som then gudfruktige Konungen Hiskia öfwerdrog med sina undersåtare, och häftigt hotade, at han wille staden med Templet i Jerusalem, samt hela landet ödelägga. Gud i himmelen skulle honom intet hindra, så stält war han, och pockade så häftigt uppå sin magt. Men Gud afwärde honom, och sände sin Ängel, som drap i hans lägre i ena natt hundrade fem och åttatio tusend man, at han therifrån med skam fly måste, och wardt af sina egna

egna söner Adrammelek och Sarezar slagen med swärd, Es. 37: 2 Kon. 19:

Then tredie hafwer warit Nebucadnezar, Konungen uti Babel, som förstörde Jerusalem, och förde Judarna fångsliga til Babel, hwilken Gud sedan för hans högfärdighet så straffade, at han wardt beröfwat ifrån sit sinne, ifrån sit rike och folk förskuten, och gick ibland oskälig kreatur i hela sju år, måste äta gräs såsom en oxe, och hans hår wäxte såsom Örnafjädrar, och hans naglar woro såsom fogla-klor, både på händer och fötter, tu til thes han sig änteligen för Gud ödmjukade, sökte och bekom nåd, Dan. 4:

Then fierde war Belsazer, som bespottade Israels barnas Gud, röfwade the helige kärill utur Jerusalems Tempel och them mißbrukade, therföre gaf Gud honom i hans fienders händer, at han åfwen i then nattene, tå han drack sig drucken med sine Höfwitsmän utaf the helige kärillen, dräpen wardt, Dan. 5:

Then femte hafwer warit Antiochus Epiphanes, en wåldig Guds folks fiende, och förfärlig tyran, hwilken Jerusalem twå gångor wunnit, förstörat, och Guds Tempel ohelgat hade, och folket med mångahanda ohörda marteringar plågat hafwer, honom straffade Gud sålunda, at hans kropp förrottnade, och therutі wäxte matkar, och dödde uti stor sweda, wärk och ondan stank, 2 Macc. 9:

3. Huru många Tyranner talar Nya Testamentet om? Swar: Fyra: Then första hafwer warit Herodes

Ascalonites, som hafwer låtit mörda the månge oskyldige barnen, i then meningen, at han then nyfödde Judarnas Konung Christum, ibland them råka och honom förgöra skulle, honom hafwer Gud ock med Antiocho straffat, at hela hans kropp förrottnade, wårte full med matkar, och döde uti stor stank och mycken wärk och sweda, i thet andra året efter Christi födelse.

Thet andra hafwer warit Herodes Antippa, then nu förbemälte Herodes son, han tog sinom broder Philippo hans hustru ifrån, och bedref med henne blodskam, och Johannes Döparen lät han halshugga, at han honom therföre straffade, despottade ock Christum uti hans pinos tid. Men han blef ifrån sit rike fördrifwen, och är med sin sköka uti Lugdun i Frankrike jämmerligen hådanskild och är kommen ifrån thetta timmeliga straffet, til helfwetis ewigwarande pino, Matth. 14:

Then tredje hafwer warit Herodes Agrippa, som war Konung öfwer hela Judeen, han hafwer låtit halshugga Apostelen Jacob, och kastat Petrum uti fängelse. Men tå han sig Gudommelig åra tilmätte, är han af Ängelen slagen worden, så at han är fallen af sin stol, och upåten af matkar, Ap. G. 12: Thenne Agrippa son, hafwer warit then unge Agrippa, för hwilken Paulus är förhörder worden, Ap. G. 25:

Then fjerde hafwer warit Nero, hwilken S. Paulus kallar et Lejon, för hans omenskliget

skul,

skul, han hafwer warit then siette Romerske Kejsaren, och hafwer regerat i 14 år, 5 år hölt han sig mågta lofliga uti sit Regemente, men sedan blef han mycket otuktig, och begynte öfwa all otukt och tyranni, drap sin egen moder, sin hustru och mycket förnämligit folk, förfölgde och plågade the Christne på thet förfärligaste, låt halshugga S. Paulum, och korsfästa S. Petrum. Omsider tå hans Hof-folk föll ifrå honom, och thet Romerske Rådet låto söka honom, och hade welat låta gisla honom til döds under galgan, tå stack han sig sielf ihjäl, uti thet 32 sins ålders år.

4. Hwem warder hotad, at hans bolare skola warda til Tyranner? Swar:

Juda Konungarike, hwilket för sit afguderi skul, warder liknat wid en sköka, Ahaliba wid namn, thet hotar Gud, och säger: Jag wil upwäcka tine bolare emot tig, the Caldeers Förstar och Tyranner, the skola belägga tig alt omkring, och obarmherteligen med tig omgå, och skola skära tig näso och öron af, tina söner och döttrar borttaga, the skola draga tig tina kläder utaf, och borttaga tin prydning, och alt hwad tu förwärfwat hafwer, bortföra, och hwad qwart blifwer, skal jag slå med swärdsägg, Hezech. 23:

5. Hwilken är then största och aldraobarmhertigaste Tyran? Swar:

Döden, som skonar ingen människa, utan tager alla utan åtskilnad, och dräper them, han ware sig ung eller gammal, stor eller liten, rik

eller

eller fattig, hög eller i nedrigt stånd, tå hielper ingen bön eller gråt, inga penningar, guld eller wälde. Döden är ingången til alla människor, efter the äro alle syndare, säger S. Paulus Rom. 5: Och David i Ps. 89: Hwilken är then ther leswer, och intet ser döden? Såsom han wille säja: Tu warder ingen finnandes. Döden öfwerfaller them alla.

Mors servat legem, tollit cum paupere Regem:
Nullus tam fortis, cui parcant vincula mortis.

Thet är:

Döden lagsens förbund starkast häller,
  Konungen med then fattigaste faller.
Och ingen hafwer warit så stark,
  Then ej är förder i dödsens Sarck.
Ty döden wandrar hela werlden omkring,
  Och tager alle man uti sinom ring.
  Och ingen öfwerwinner hans spring.

6. Hwar warda Tyranner liknade wid härjande kreatur?
Swar:

Uti Ordspr. 28: En ogudaktig Furste, som öfwer et fattigt folk regerar, han är et rytande Lejon och en girig Björn.

7. Hwar warder Tyranners ondska könsteligen afmålat?
Swar:

Uti Psal. 37: Then ogudaktige trugar then rättfärdige, och biter sina tänder tilsamman öfwer honom. The draga ut swärdet, och bända sin boga, at the skola fälla then elända och fattiga, och slagta the fromma. Item, Ps. 57: Jag ligger med mine siäl ibland Lejon, männi-

skors barn äro lågar, theras tänder äro spjut och pilar, och theras tungor skarp swärd.

8. Hwad är Tyanners straff? Swar:

Konungarikens och Furstadömens förstöring och förändring, såsom Syrach säger c. 10: För Tyranners wäld, orätt och girighet skull, kommer et Rikes Regemente ifrå thet ena folket til thet andra. Många Tyranner hafwa måst gifwa tapt, och sitta på jordene, månge stora Herrar äro undergångne, och mägtige Konungar androm i händer komne, och kronan på honom satt, på then man intet tänkt hade.

9. Hwar warder talat om Tyranners egenskap? Swar:

Hos Propheten Zephania i thet 3: Theras Furstar äro ibland them rytande Lejon, och hans Domare Ulfwar om aftonen, hwilka intet låta qwart blifwa. Uti Propheten Micha 3: I skullen med rätta weta hwad som rätt är, men i haten det goda, och älsken thet onda, i skinnen them hudena af: och köttet ifrå theras ben, och äten mins folks kött, och sönderslå benen.

XXVIII. Capitel.

Om Hof-folk, Öfwerstar och Hofmästare.

1. Hwilka hafwa warit the berömligaste Höfwits- och Embetsmän i Nya Testamentet? Swar:

Först Höfwitsmannen i Capernaum; som til Guds ords och tiensts befordrande, en besynnerlig Schola upbygdt hade, och en stark tro haft til Christum, sådan som i hela Israel på then tiden icke war funnen, Matth. 8: Luc. 7:

Til

Til thet andra, Konung Herodes Befalnings-man i Capernaum, hwilken wäl i begynnelsen hafwer haft en swag tro på Christum, men sedan är hon genom hans dödssiuka son helbregda görande så starker worden, at han med hela sit hus på Christum trodt hafwer, Joh. 4.

Til thet tredie, Höfwitsmannen som hölt wakt öfwer Christum på korsset, och af the stora järtekn förnam och bekände Christi Gudom och oskyldighet, Matth. 27:

Til thet fierde, Cornelius, som war en Höfwitsman uti Cesareen öfwer then Welske skaran eller Italienske folket, han war Gudfruktig och from, samt hela hans hus, och gaf folket månge Almosor, och utan återwändo bad Gud om rätta wägsens wisande til himmelen. Therföre sände Gud en Ängel til honom, och lät säia honom, at han skulle låta fordra Apostelen Petrum til sig, han skulle wisa honom wägen til saligheten. Och tå han hörde Petrum predika om Christo, sände Gud then Helge Anda öfwer honom, och alle the som talet hörde, the begynte tala med nya tungor, och högt prisa Gud, Ap. G. 10:

Then femte är Paulus Sergius, Landsfogden på then ön Cypern, hwilken hafwer warit en wis och förständig Regent, han kallade Paulum och Barnabam, tå the kommo uti then staden Paphes, och begärade höra theras lära, wardt ock af theras predikning troende på HErran Christum, och thet underwerket, som Paulus

lus giorde, tå han slog then trullkarlen Bar Jehu med blindhet, stärkte honom mägteligen i trona, Ap. G. 13:

Then siette är Claudius Lysius, öfwerste Höfwitsmannen i Jerusalem, som halp Paulum utur Judarnas händer, tå the honom döda wille, hwilken ock skrifteligen genom bref låt Landshöfdingen Felix förnimma om hans oskyldighet, Ap. G. 22, 23:

Then siunde är Julius, Underhöfwitsmannen öfwer then Kesserlige skaran i Cesarea, hwilken Apostelen Paulum mycket älskade och bewiste honom mycket godt, uppehölt honom til lifwet, hwilket Gud honom rikeligen therföre belönte, och underligen uppehölt honom på hafwet, ther hans skepp dock slogs sönder i stycken, Ap. G. 27:

Then ottonde är Publius, en Öfwerste på then ön Milete eller Maltha, hwilken Apostelen Paulum med hundrade, sex och siuttio hans medfölje til herbergs anammade och bewiste them all åra och godt, tå the skeppsbrott i hafwet lidit hade, hwilket Gud honom således belönte, at hans fader som låg dödssiuk af Skälfwesot och Bukref, wardt genom Paulum helbregda giord, och helade många andra som i hans befallning siuka lågo, Ap. G. 28:

2. Hwilka hafwa warit the berömligaste Höfwitsmän och Öfwerstar i Gamla Testamentet? Swar:

Thesse efterföljande: Först Joseph, hos Konung Pharao i Egypten, then han satte öfwer hela Egypten til sit hemliga Råd, och befalte

kal-

kalla honom Landsens Fader, hwilken icke allena Egypten och the omliggande land spisade, utan ock Kyrkona uppehölt och försörgde uti then swåra sju års dyra tiden och hungersnöden, och plantade then saliggörande Religionen uti Egypten, 1 Mos. 31, 47:

Then andra är Daniel, hwilken war en Öfwerste öfwer alla Wisa i Babel, then ock then rätta Guds kunskapen och förärngen uti Persien plantat hafwer, hwarföre Gud honom ock underligen uti Lejona-gropen uppehölt och bewarade, Dan. 2, 9:

Til thet tredje the tre Daniels stallbröder, som han öfwer Babels land til Höfwitsmän satte, hwilka öfwer then rätta Gudstjensten så hårdt hand höllo, at the förr wille låta kasta sig i then glödande ugnen, än the Konungen til behag wille tilbedja thet gyllene belätet, hwarföre ock Gud hölt handene öfwer them, at the uti elden oförtärde blefwo, öfwer hwilket Nebucadnezar och hans folk, til åra och rätta kännedom kom, Dan. 3:

Til thet fierde, Ebedmelech, Konung Zedechie Öfwerste i Jerusalem, then Propheten Jeremiam uptog och uphalp af then träck-gropena, i hwilken han ejest hade måst förderfwas, förebrog Konungen hans oskyldighet och bad för honom, hwarföre Gud tilsade honom, at när then ohörsamme Konungen, samt hans Förstar och Öfwerstar, woro fångade och dödade, skulle honom ingen olycka wederfaras, utan skalt gå af

 med

med titt lif, såsom med et byte, therföre, at tu hafwer satt tina tröst uppå mig, säger HErren, Jer. 58, 59.

Til thet femte, then ogudaktige Konung Achabs Hofmåstare Obadia, som hemliga gömde hundrade Propheter uti kulor, och försörgde them med watn och bröd af sit egit hus, tå Achabs hustru Jesabel them döda wille, hwilken wälgerning Gud honom med rik wälsignelse wedergullit hafwer, 1 Kon. 28:

Til thet siette, Naeman, Konungens öfwerste Fältherre uti Syrien, ty tå Gud genom Propheten Eliam renade honom ifrån hans spetelsko, bewiste han sig icke allenast tacksam emot honom och hans tienare, utan utlofwade ock, at han afguden icke mer tiena wille, utan Israels Gud ära, 2 Kon. 5:

Til thet siunde, then unge Konung Rehabeams gamla Råd och Hoftienare, hwilka honom rådde, at han i begynnelsen skulle wara wänlig och nådig, och efter theras begäran afskaffa och lindra tungan, så skulle the sedan följa honom i all ting, wara hörsamme och underdånige, och hwar han thetta trogna Rådet lydt hade, så hade han blifwit en Herre öfwer tolf Förstadömer, ther han dock sedan af the samme tio miste. 1 Kon. 12:

3. Hwilken Konung hafwer sina Förstar, Öfwerstar och Hofwitsmän på thet härligaste tracterat? Swar:

Then Persiske Konungen Ahasverus, som war en Herre öfwer hundrade siu och tjugu land, han böd i sins Regements tredje år alle

sine Öfwerstar, Hof-folk och Landshöfdingar, och gjorde et stort gästabod, thet warade i hundrade och åttatio dagar. Ther bänkarne och borden woro af klart guld och silfwer, drycken och maten bar man in uti gyllene kar, och ju annor och annor kar, och Konungsligit win tilfyllest, så mycket hwar och en förmåtte dricka, Esth. 1:

4. Hwem gifwer bästa råd om Hof-folks och Öfwerstars utwäljande? Swar:

Jetro, Presten uti Midian, tå han sade til sin Måg Mose, Öfwerste för Israels folk: Sök tig up ibland folket redelige män, the som frukta Gud, sanfärdiga, och the som hata girigheten, them sätt öfwer them, somliga öfwer tusende, öfwer hundrade, öfwer femtio, och öfwer tio, the som altid måga döma folket. Men när någor swår sak år, at the tå hafwa henne in för tig, 2 Mos. 18:

5. Hwilken Herre hafwer thenna Reglan på thet alfwarligaste hållit? Swar:

David, såsom han i Ps. 101 säger: Min ögon se efter the trogna i landena, at the måga när mig bo, och hafwer gerna fromma tienare. Falskt folk håller jag icke i mit hus, ljugare trifwas icke när mig. Et wrångt hjerta måste wika ifrå mig, then onde lider jag icke, then sin nästa hemliga baktalar, honom förgör jag, then ther storlåtig är, och högt sinne hafwer, honom lider jag icke. Bittida förgör jag alla ogudaktiga i landena, at jag må utrota alla ogjerningsmän utur HErrans stad.

XXIV. Capitel.

Om Domare.

1. Hwar warder befalt at förordna Domare? Swar:

Uti 5 Mos. B. 16: Domare och Ämbetsmän skalt tu sätta i alla tina portar, som HErren tin Gud tig gifwandes warder ibland tina slägter, at the måge döma folket med rättan dom.

2. Hwem föreskrifwer Domare theras embetes Regel? Swar:

Gud sielf, i 5 Mos. 16: Tu skalt icke böja Rätten, och skalt ingen person anse, eller mutor taga, förty mutor förblinda the Wisa, och förwända the rättfärdigas saker. Tu skalt fara efter thet rätt är, på thet tu må lefwa, och besittia thet land, som HErren tin Gud tig gifwandes warder: Item, 5 Mos. 1: Och böd edra Domare på samma tid, och sade: Förhörer edra bröder, och dömer rätt emellan hwar man och hans broder, och främlingen. I skolen ingen person anse i domen, utan skolen höra then lilla såsom then stora, och icke hafwa försyn för någons mans person, ty Doms-embetet hörer Gudi til.

3. Hwem talar om then falskhet, som Domare öfwa pläga? Swar:

Propheten Micha i c. 7: Hwad Försten wil, thet säger Domaren, på thet han skal göra honom en tienst igen, the wäldiga tala efter sin egen wilja, til at göra skada, och wrängjat hwart the wilja. Then aldrabäste ibland them

år

år såsom törne, och the aldrahårligaste såsom tistel.

4. Hwilka hafwa warit the slemmaste Domare? Swar:

The twänne uti Babylon, som Susanna skämma wille, och tå hon theras wilja icke göra wille, beskylte the henne falskeligen för åkta brott, eller hordoms-last, och orått fördömde henne til döden. Om theras skalkhet säger Daniel: J arge gamle skalkar, nu drabba edra synder uppå eder, som i tilförene bedrifwit hafwen, tå i orättan dom affsade, och fördömde the ofkyldiga, och sade the skyldiga löse. Altså hafwen i skickat eder med Jsraels döttrar, at the hafwa för fruktan skul måst göra eder wilja. Men thenna Juda-dotter, hafwer intet welat til edra ondsko samtycka.

5. Hwar warder then skalkhet som Domare i domen öfwa, i liknelsewis afmålat? Swar:

Uti Syr. 20: Then som wåld brukar i Rätten, han är lika som en huswaktare, hwilken ena Jungfru skämmer, then han bewara skulle.

6. Hwar warda Domare liknade wid Ulfwar? Swar:

Hos Propheten Zephania c. 3: Hans Förstar äro ther inne rytande Lejon, och hans Domare Ulfwar om aftonen, hwilka låta intet qwart blifwa in til morgonen.

7. Hwar äro Domare stenade? Swar:

Uti Babylon, tå Daniel öfwertygade the twå Domare, at the falskeligen Susanna anklagat, och många qwinnor skämt hade, blefwo the fördömde til döden och stenade, Sus. Hist.

 8. Hwi-

8. Hwilka Domare äro för orätthet skul afsatte ifrån theras embete? Swar:

The twänne Samuels söner, 1 Sam. 8: Tå nu Samuel wardt gammal, satte han sina söner til Domare öfwer Israel. Hans förstfödde son het Joel, och then andre Abia, och the woro Domare i Bersaba. Men hans söner wandrade icke i hans wägar, utan böjde sig efter girighet, och togo gåfwor, och förwände Rätten. Så församlade sig alle Äldste i Israel, och kommo til Ramath til Samuel, och sade til honom: Si tu äst worden gammal och tine söner gå icke uti tina wägar, så sätt nu en Konung öfwer oß, then oß döma må, såsom alla Hedningar hafwa.

9. Hwar warder förbudit til at tro falskt klagomål? Swar:

2 Mos. 23: Tu skalt icke tro lögnaktigt tal, så at tu gör enom ogudaktigom bistånd, och warder et wrångt witne. Tu skalt icke följa hopen efter til thet ondt är, och icke swara för Rätten, så at tu efter hopen wiker ifrån thet rätt är.

10. Hwem klagar öfwer Domares orätt? Swar:

Propheten Amos c. 5: O we eder, som förwänden Rätten uti Malört, och stöten rättwisan neder til jordena, och trängen then rättfärdiga, och tagen gåfwor, och undertrycken the fattiga i domen. Es. 5: We them, som gifwa then ogudaktiga rätt för gåfwor skull, och wända the rättfärdigas rätt ifrå them.

11. Hwem sätter then bästa reglan om Domares utwäljande? Swar:

Jethro, tå han sade til sin Måg Mose, 2 M. 18: Se tig up ibland alt folket redelige män, the som frukta Gud, sanfärdiga, och the som hata girigbetena, sätt öfwer them, somlige öfwer tusende, öfwer hundrade, öfwer femtio, öfwer tio, the som altid måge döma folket. Men när någor swår sak är, at the tå hafwa henne in för tig, och the åtskilja alla the ringa saker, så warder thet tig lättare, och the draga med tig. Om tu thet gör, kan tu bestå hwad Gud tig bjuder, och alt thetta folket kan gå hem til sit igen med frid.

22. Huru hafwer Konung Josaphat plägat förmana sina Domare och Embetsmän? Swar:

Tå han altså säger, 2 Chr. 19: Ser til hwad j gören, ty j hållen icke människo-dom, utan HErrans, och han är med eder i domen, therföre låter HErrans fruktan wara när eder, tager eder wara, och gören så, ty när HErren wår Gud är ingen orätt, eller anseende til personen, ej heller tager han gåfwor.

13. Huru många Domare hafwer warit öfwer Israels barn? Swar:

Serton: Then förste hafwer warit Juda, som med sin broder Simon the Cananeer och Phereseer slagit hafwer, Konungen uti Besek, Adoni Besek fångat, och hugget honom tummarna af händer och fötter, såsom han tilförene sjuttio Konungar giort hade och således hulpit Israels barn ifrån theras fiender, Dom. 1, 2: Then

andra, hafwer warit Simeon Jude broder. Then tredje hafwer warit Athniel, hwilken Cusan Risathaim Konungen uti Syrken slagit, och Israels barn ifrå theras swåra träldom hulpit hafwer, Dom. 3: Then fierde Ehud, han hafwer stungit Eglon the Moabiters Konung thjäl, slagit the Moabiter, och således förskaffat Israels barn frid, Dom. 3: Then femte, Samiar, Anath sons, han slog sexhundrade Philisteer med en herde-staf, och frälste så Israel, Dom. 3: Then siette hafwer warit Debora Lapidoths hustru en Prophetissa. Then siunde Barak, som underkufwade Jabir the Cananeers Konung, nederlade Sissera hans Fält-Öfwersta och giorde Israel fri, Dom. 4: Then ottonde Gideon, som med trehundrade män slog the Midianiters och Amalekiters Förstar och Konungar, som uti theras här hade hundrade fem och trettio tusend män, Dom. 6, 7, 8: Och Gideon hade siuttio söner som utaf hans länder komne woro, och en med en frilla, Dom. 8: Then nionde war Abimelek, som med tyranni kom til Regementet, och drap sina siuttio bröder. Therföre tog han en skamlig ända, och wardt af en qwinno til döds kastat, Dom. 9: Then tionde, Thola, som Israel uti tre och tiugu år dömdt hade, Dom. 10: Then elfte, Jair en Gileaditer, som i Israel en Domare warit hafwer i tre och tiugu år, Dom. 10: Han hafwer haft trettio söner och trettio städer. Then tolfte, Jephtah, hwilken the Ammoniter med theras Konung slagit, tiugu theras städer tagit, och

fräl-

frälsat Israel ifrån the Amoniters träldom, Dom. 11: Then trettonde, Ebzam af Bethlehem som i sju år hafwer Domare warit, Dom. 12: hwilken hafwer haft trettio söner och trettio döttrar. Then fjortonde Elon, som förde Domare-embetet i tio år, Dom. 12: Then femtonde war Abdon, som regerade i otta år, hafwer haft fyratio söner och trettio sonasöner, Dom. 12: Then sextonde hafwer warit Simson, som Israel utur the Philisteers händer frälst hafwer, och hafwer warit en rätt undersman, han fick trehundrade Räfwar, och satte brandar emellan stjertarne, tände eld på them, och släpte them uti the Philisteers såd, och brände up kärfwarna med then ståndande säden, Dom. 15: Han slog med et Åsna-kindben tusende Philisteer til döds, honom låt Gud uti sin stora törst en Åsna-kindbens oxlatand öpna, och gaf watn, af hwilket han wedergwektes, Dom. 15: Tå han uti Gasa innestängd war, och man honom taga wille, tog han stadsporten med båda döreträn och stottbomen, och bar them uppå bergshögden för Hebron, Dom. 16: Blef omsider hans stora starkhet honom genom skökan Delila berödfwat, i thet hon afskar honom hans hår, och antwardade honom i hans fienders händer, hwilka honom ögonen utstungo och fångslig behöllo. Men tå hans hår åter igen wuxet war i fängelset, och han sin starkhet igen bekom, hafwer han hämnat sig på them: ty tå en gång the Philisteers Förstar waro församlade, och en stor myckenhet med folk på dantshuset,

och låto hämta Simson, at han spelade för them, tog han the twå medel-pelare, på hwilka huset hängde, slog thet neder och drap til tretusend människor, Dom. 16:

14. Hwar warda orättfärdige Domare ewinnerligen förbannade? Swar:

Uti 5 Mos. 27: Förbannat ware then som böjer främlingens, then faderlösas och enkones rätt, och alt folket skal säja Amen.

15. Hwem warder ther förekastat, at han utan kallelse Domare-Embetet sig uppå tog? Swar:

Moses, tå han uti sin ungdom någre Hebreer öfwertalade, och ifrån orätt förmante, tå swarade en honom, ho hafwer giordt tig til Höfwitsman eller Domare öfwer oß? Wilt tu ock slå mig ihjäl, såsom tu hafwer slagit then Egyptiska mannen? 2 Mos. 2:

16. Hwem trängde sig til Domare-Embetet i otid? Swar:

Absalon, then unge Herren, tå han sin Fader ifrå embetet gerna satt hade, skrymtade han med folket och sade: Ack! ho sätter mig til Domare i landena, at hwar man måtte komma til mig, then någon sak och klagan hafwer, at jag måtte hielpa honom til rätta, och när någon gick fram til honom, til at tala med honom, så räkte han sina hand ut och fick honom fatt, och kyste honom, och stal altså bort männernas hierta af Israel, 2 Sam. 15:

17. Hwem förwägrade sig för Domare-Embetet? Swar:

Wår Frälsare JEsus Christus, tå en sade til honom: Mästar, säg min broder, at han de-

delar arfwet med mig, tå swarade han: O människa, ho hafwer mig til domare, eller arfskiftare satt öfwer eder, wakter eder för girigheten, ingen lefwer ther af, at han hafwer många ägodelar.

18. Ho warnar för intrångande til Domare-Embetet? Swar:

Syrach c. 7: Träng tig icke in uti något embete för Gudi, längta icke efter wara Domare, ty genom tin förmågo skalt tu icke kunna göra alt thet rätt som orätt är, må hända, at tu fruktar för the wäldiga, låter så rätten falla med skam.

19. Hwar warda Domare med Guds rättfärdige dom dömde, när the handla orätt? Swar:

Uti Wish. 6: Märker och lärer, j Domare på jordene, eder är wäldet gifwit af then Högsta, och domen af HErranom, hwilken efterfråga wil, huru j handlen, och ransaka hwad j för händer hafwen, ty j ären hans rikes embetsmän, men j stå edart embete icke wäl före, och hällen ingen rätt, han skal ganska grufweliga och snarliga komma öfwer eder, och en ganska hård dom skal gå öfwer eder, och edra mägtiga skola mägteligen straffade warda. Ty then som en Herre är öfwer alla, han fruktar icke för någon mans person.

20. Hwem beskrifwet många Domares ondsko på thet förståndigaste? Swar:

Christus, Luc. 18. En Domare war uti en stad, then icke fruktade Gud, och ej heller hade försyn för någon människa: Så war i

sam-

samma stad en Enka, hon sade: Hielp mig ifrån min tråtobroder, och han wille icke til någon tid. Sedan sade han wid sig: Ändock jag icke fruktar Gud, ej heller hafwer försyn för någon månniska, dock förthenskul at thenna Enkan öfwerfaller mig så swåra, måste jag sky henne rått, at hon skal icke på thet sidsta komma och ropa på mig.

XXV. Capitlet.

Om Witne och Witnesbörd, onda och goda.

1. Hwar warder et ensamt witne i domen förbudit? Swar:

Uti 5 Mos. 19: Intet witne skal ensam framtråda emot någon om någor mißgerning eller synd, hwad mißgerning thet år som man göra kan, utan i twågge eller tregge witnes mun skola alla saker stå.

2. Hwem såtter nyttigheten af thet goda, eller skadan af et falskt witnesbörd på thet båsta tilhopa? Swar:

Salomo uti Ordſ. 14: Et troget witne ljuger icke, men et falskt witne talar dristeliga lögn.

3. Hwad warder liknat wid en spets eller pil? Swar:

Falskt witne, Ordsp. 25: Then som emot sin nåsta falskt witnesbörd talar, han år et spjut, swärd eller skarp pil. Föraktarens hopp i nödenes tid, år såsom en ruten tand och en owiß fot.

4. Hwar warder talat om thet lekamliga straffet öfwer falskt witne? Swar:

Uti 5 Mos. 19: Om et wrångt witne går fram emot

not någon, til at witna öfwer honom någon öfwerträdning, så skola the både som saken angår, för HErranom stå fram för Presterna och Domare, som på then tiden äro, och Domarena skola wäl ransaka. Och om thet falska witnet hafwer burit falskt witnesbörd emot sin broder, så skolen i göra honom såsom han hade aktat göra sinom broder, på thet at tu skalt skilja then onda ifrån tig, och andra skola thet höra och rädas, och icke mer taga sig före sådana onde stycken at göra ibland tig. Titt öga skal icke skona honom. Själ för själ, öga för öga, tand för tand, hand för hand, fot för fot.

5. Hwar warder Guds hämnd och dom hotat öfwer falskt witne? Swar:

Uti Ordsp. B. 19: Et falskt witne blifwer icke straffat, och then ther lögn dristeliga talar, han skal förgås.

6. Hwem tager Gud til witne om sin handel? Swar:

S. Paulus, Rom. 1: 1 Thess. 2: Tå han säger: Gud är hans witne, at han wil alla sina hörare godt; och predikar för them utan någon sökt ära och winning.

7. Hwem witnar något på sin själ? Swar:

S. Paulus, 2 Cor. 2: Jag tager Gud til witne på min själ, at jag eder förskonat hafwer.

8. Hwem beropar sig på sit goda Samwetes witnesbörd? Swar:

S. Paulus, 2 Cor. 1: Wår berömelse är wårt samwetes witnesbörd, at wi uti enfaldighet och Guds renhet wandrat hafwa.

9. Hwem gifwer sina åhörare thet bästa witnesbörd? Swar:

S. Paulus, tå han om the Galater säger i c. 4: Jag är edert witne, at i anammaden mig som en Guds Ängel, ja, såsom Christum JEsum, och om möjeligit hade warit, så haden i edra ögon uttagit och gifwit mig.

10. Hwem tager himmel och jord til witne på sit tal? Swar:

Moses, uti 5 Mos. 30: Jag tager i dag himmel och jord til witne öfwer eder, at jag hafwer satt eder lifwet och döden före, wälsignelse och förbannelse, at i skolen utwälja lifwet, at i ock eder säd måge lefwa. Ty thetta är edart lif och edor långa ålder, när i frukten HErran, lyden hans röst, och hållen eder intil honom.

11. Hwad warder på Guds himmel kallat witne? Swar:

Regnbogen, såsom David säger i Ps. 89: Lika som the witnen i skyn wisse äro, altså skal ock thet förbundet wist wara, som jag med David giordt hafwer.

12. Hwarföre wardt Regnbogen kallad witne? Swar:

Therföre, at Gud hafwer satt honom Noach och hans efterkommande til et tekn och witnesbörd, at han hela werlden icke mer med watn förderfwa wille, såsom thet skedde i hans tid, 1 Mos. 9:

13. Hwem är genom falskt witne dödat worden? Swar:

Naboth, emot honom witnade the twå Belials män falskeligen, at han hade försmädat Konungen, och han wardt med stenar slagen til döds,

döds, thet straffade Gud sålunda, at Jesabel som thet tilwäga kommet hade, wardt af hundar upäten, Achab som thet förswarade, wardt skuten, och hela hans slägt utrotat, 1 Kon. 21: 2 Kon. 9: Item, Steph. Apostl. G. 7 och 9:

14. Hwilka barn witna måst om theras föräldrars ondsko? Swar:

Hore- och ägtabrytares barn, Wish. 3: Horebarn skola icke trifwas, och säd af en oägta säng skal förgjord warda: Barn, som utan ägtenskap aflade warda, the skola witna om sina föräldrars ondsko, när man frågar them, Syr. 23: En qwinna som aflar barn med en annan man, hon låter en förbannelse efter sig, hennes skam warder aldrig afskrapat, hennes barn skola icke rota sig, och hennes qwistar skola icke bära frukt.

15. Hwilka äro the aldranyttigaste witnen? Swar:

Propheterna och Apostlarna, som om Christo, Gud och människa witna, at han är then enda Frälsaren, som alla salige gör, som hålla sig i trona in til honom, Joh. 15: Ap. G. 1, 2, 4 och 10:

XXVI. Capitel.

Om Krig, Slagtningar och Anförare.

1. Huru warder Krig uti Bibelen afmålat? Swar:

Såsom en förskräckelig Ryttare med et stort hart swärd, sittandes på en röd häst, och red igenom hela werlden, at han skulle borttaga friden

den af jordena, och at the skulle slå sig ihjäl inbördes, Upp. B. 6:

2. Hwarföre warder thenna Krigshästen afmålat röder? Swar:

Therföre, at uti krig är intet annat än sår, blodsutgiutelse och dråp, at människorna falla på en tid til många tusende, och warda in til döden blodröda, och jorden warder röd af theras blod som slagne warda.

3. Hwem är then aldrämägtigaste Krigs-hjelten? Swar:

Gud then Aldramägtigaste, honom berömer David i Ps. 24: At han är ärones Konung, mägtig i strid, 2 Mos. 14: Dominus est heroicus, bellator, Dominus est nomen ejus. Currum Pharaonis & exercitum ejus projecit in mare. Och i Ps. 76 säger han: Tu äst härligare och mägtigare än the röfware-berg. The stålte måste beröfwade warda, och affomna, och krigare måste låta händerna falla. För titt näpsande, o Jacobs Gud, faller i sömn både häst och wagn. Och i Psalm. 46: Kommer och ser HErrans werk, then på jorden sådan förstöring gör, then örlig stillar i hela werlden, sönderbryter bogan, sönderbråkar spetsen, och upbränner wagnar med eld.

4. Hwilket folk hafwer haft then förträffeligaste Anföraren? Swar:

Israels Barn, tå the drogo utaf Egypten, ty tå drog Gud sielf för theras här, såsom Moses i 2 Bok. 13: skrifwer: Och HErren gick för them om dagen uti en molnstod, på thet han skul-

skulle föra them then rätta wägen, och om
natten uti en eldstod, på thet han skulle lysa
them til at wandra både dag och natt.

5. Hwar föreskrifwer Gud Krigsfolken Regel, huru the skola
leswa och wandra? Swar:

5 Mos. 23: När tu utdrager utu lägret emot
tina fiender, så tag tig wara för alt ondt, thet
är, emedan uti strid, lif och siäl, thet timmeliga
och ewiga lifwet, står uppå en wigtskål, så
skal man wakta sig. Först, at man i onda saker
icke krigar eller tjenar. Til thet andra, at
man sielf icke är ogudaktig eller obotfärdeligen
lefwer, eljest bortkrigar man himmelen och
saligheten, och bekommer helfwetet och fördömelsen
til byte.

6. Hwar lät Gud tröstа sit folk tå the utdrogo?
Swar:

Therom förmåler Moses i 5 Bok. 20: När
tu utdrager til örlig emot tina fiender, och får
se hästar och wagnar, theß folk som är större
än tu, så frukta tig intet för them, ty HErren
tin Gud som tig utu Egypti land förde
upp/ afwer, han är med tig. När i nu kommen til
strids, så skal Prästen träda fram och tala med
folket, och säja til them: Israel hör här til, i
gån i dag i striden emot edra fiender, edart hierta
ware icke blödigt, frukter eder intet, och grufwer
eder intet för them, ty HErren edar Gud
går med eder, at han skal strida för eder emot
edra fiender, och hjelpa eder.

7. Huru många Regler gifwer Gud, som man hålla måste i Städers belägring? Swar:

Tre, såsom Moses them upräknar i 5 Bok. 20: När tu drager för en stad, til at bestrida honom, så skalt tu först bjuda them frid til, swara the fridliga, och låta up för tig, så skal alt thet folk ther inne är, wara tig skatt skyldige och underdånige. Men wilja the icke fredliga handla med tig, och wilja örliga med tig, så belägg them.

Til thet andra: När HErren tin Gud gifwer tig them i händer, så skalt tu slå alt mankön som ther inne är med swärdsägg, utan qwinfolk, barn, boskap och alt thet i staden är, och alt rofwet skalt tu byta emellan tig, och skalt äta af tine fienders byte, som HErren tin Gud tig gifwit hafwer.

Til thet tredje: Om tu länge måste ligga för en stad, emot hwilken tu strider, til at intagan, så skalt tu icke förderfwa trän, så at tu läter yxen komma på them, förty tu kant äta theraf, therföre skalt tu icke afhugga them, är thet dock et trä på markene och icke människa, och kan icke komma i bolwärk emot tig. Men the trä som tu wetst at man icke äter af, them skal tu förderfwa och afhugga, och gör bolwärk emot staden som med tig örligar, til theß tu honom öfwermägtig warder.

8. Hwar underwisar HErren Christus the store Potentater som kriga wilja? Swar:

Luc. 14: tå han säger: När en Konung wil gifwa sig til örlig, och strida emot en annan Konung, skal han för krigets begynnelse sig wäl betänka,

tänka, om han förmår göra sin wederpart motstånd och eftertryck med lika magt, men hwar han förmärker sig swag och ofbrmögen wara emot sin wederpart, så handlar han wänligen om frid med honom. Eller hwilken Konung är som wil gifwa sig til örligs med en annan Konung, sitter han icke först och tänker, om han förmå med tio tusend möta honom, som kommer emot honom med tjugu tusend, annars medan han ännu långt borto är, sänder han bodskap til honom och beder om frid.

9. Hwar står thet skrifwit at Höfwitsmännerna och Öfwersterna skola stå främst i spetsen? Swar:

Uti 5 Mos. 20: När Embetsmännerna uttalat hafwa och förmant folket, så skola the skicka Höfwitsmännerna för folket främst i spetsen i striden.

10. Huru hafwer man med wagnar under tiden stridt? Swar:

Stora Herrar och starka Hieltar hafwa låtit föra sig med mycket sällskap på starke wagnar uti hörnen, och hafwa theruppå med armborst, spetsar och swärd emot fienden manneliga fäktat, Dom. 1, 4: 1 Kon. 22:

11. Huru hafwa thesse Strids-wagnar warit gjorde? Swar:

Med järn hafwa the warit wäl befästade och beslagne, och på alle hörnen hafwa the haft ganska långa skarpa liiar eller jern, så at när the i hopetals af hästar med magt förde äro, hafwa the åtskildt ordningen, och gjordt människorna i hopetals en mägtig skada. Thet kallar Biblen

 jern-

jernwagnar, then Latinske versen säger: Falcatos currus, vide Osiandrum, Dom. 19:

12. Huru många människor woro frikallade, och behöfde icke draga i krig? Swar:

Fyrahanda, som Moses them upräknar i 5 Bok. 20: Ambetsmännerna skola tala med folket och säja: Hwilken som et nytt hus bygt hafwer, och hafwer icke änna wigt thet, han gånge sina färde och blifwe hemma, på thet han icke skal blifwa död i striden, och en annan wiger thet.

Til thet andra, hwilken som hafwer planterat en wingård, och hafwer icke än giordt honom menligan, han gånge sina färde och blifwe hemma, på thet han icke blifwer död i stridene, och annar gör honom menligan.

Til thet tredje, hwilken sig en Hustru trolofwat hafwer, och hafwer icke ännu hämtat henne hem, then gånge sina färde, och blifwe hemma, at han icke dör i stridene, och en annor hämtar henne hem.

Til thet fierde, hwilken som rädder är, och förskräckt hierta hafwer, han gånge sina färde, och blifwe hemma, på thet han icke skal göra sina bröders hierta förskräckt, såsom hans hierta är.

13. Emot hwilkens Här hafwer Gud och människor tillika stridt? Swar:

Emot the fem Konungars Här som Gibeon belägrat hade, emot the samma stridde Josua med Israels folk, och tå the flydde för Josua, lät Gud falla neder af himmelen et stort hagel på them, så at mycket flere af them blefwo döde af hagelstenar, än Israels barn slogo med swärd,

swärd, Jos. 10: Item, the Philisteer, tå the med Israels barn strida wille, slog och förskräckte Gud them med dunder. 2 Sam. 7:

14: Hwilke hafwa warit olike Kämpar? Swar:

Goliath och David: Ty såsom thet står skrifwit 1 Sam. 17: Goliath hafwer warit en stor och stark kämpe, sex alnar och en twär hand lång, och hade en koppar-hjelm på sit hufwud, och et fjällpantzar uppå, och wigten på pantzaret war fem tusend Siklar koppar, thet är otta och sjuttio pund, och hade koppar-ben-wapn uppå sin ben, och en koppar-sköld uppå sina axlar, och skaftet på hans spjut war såsom et wäftrå, och järnet på hans spjut hölt sexhundrade Siklar (thet är öfwer nio pund), och hans wapnedragare gick framför honom.

Men David hafwer warit en ung dräng, liten til wäxten och wärjolös fåraherde, likwäl hafwer han thenne stora starka hjelten slagit med slungostenar, och honom öfwerwunnit och hugget hufwudet af honom med hans eget swärd, och fördt thet i lägret.

15. Hwar står thet i Bibelen, at en Här är sedd worden i himmelen? Swar:

Uti 2 Macc. 5: ther står skrifwit: At i then ogudaktiga öfwersta Prestens Menelai tid, hafwer man i fyratio dagar sedt i hela Jerusalems stad uppe i wädret, resenärer i gyllene harnesk, med lång glafwen i en slagt-ordning, och man såg klarligen, huru the drabbade tilhopa, och sig med skölden och glafwen wärde, och huru

the drogo swärd ut och skuto mot hwarannan, och haru thet gyllene harnesket blänkte, och at the mångahanda harnesk hade, 2 Macc. 5:

16. Hwad hafwer sådant betydt? Swar:

Then olycka som öfwer Judarna komma skulle: ty Jason öfwerföll staden, och drap många Borgare. Antiochus, af Menelai upåggande, tog ock med wåld in Jerusalem, tå blefwo åttatio tusend slagne, fyratio tusend fångne, och åttatio tusend sålde. Templet wardt beröfwat, och han tog ther ut med sina förbannade händer aderton hundrade Centener silfwer, thet giorde tretton gånger hundrade tusend, och femtio tusend daler, och war en sådan jämmer i hela Judea, at the som undsluppo, flydde uti öknena, och förgömde sig i bergen, 2 Macc. 5:

17. Hwilka Qwinnor hafwa inlagt then största äran uti Krig? Swar:

Jael och Judith, tå Israeliterna af Sissera Konungens Fält-Öfwerste för the Cananeer, öfwerfallne woro, slog Jael Sisseram med en hammar, och frälste Israel af hans hand, Dom. 4: Item, tå Konung NebucadNezars Fältherre Betulien belägrat hade, högg Judith, honom hufwudet af i sin säng med hans egit swärd, tå han tänkte henne besofwa, och förlossade hela Israel af theras nöd och fruktan, Judith 13:

18. Hwar hafwer then minste hopen slagit then största? Swar:

Tå Gideon stridde med the Midianiter och Amalekiter, hade han icke mer än tre hundrade man,

nan, och nederlade thermed hundrade tusend, em och trettio tusend mäh, Dom. 8:

9. Hwilken Krigshär hafwer Gud på thet underligaste förförgt med watn? Swar:

The tre Konungars Här, Israels Konung, Juda Konung, Edoms Konung. Ty tå thesse Konungar med en stor Här drogo emot the Moabiter, kommo the på sjunde dagsresan uti then öknen Edom, och led stor nöd på watn, så at hwarken the eller kreaturen som med them woro, hade något watn. Men tå the uti thenna theras törst och wanmägtighet sökte råd hos Gud genom Propheten Elisa, böd Gud them göra grafwar wid bäcken, och sade til them, at han sådana grafwar samt med bäcken utan regn full med watn göra wille, hwilket han också then efterföljande morgon giorde, och låt komma af Edom utan regn et stort watn, at grafwarna fylte bäcken och landet med watn, och således wederqweckte både kreaturen och människorna i theras törst och wanmägtighet, 2 Kon. 3:

20. Hwar warder fiendens största nederläggande uti Biblen ihogkommet? Swar:

Hos Proph. Ez. 30: Tå låt Gud förkunna, at om än Turken, Tartare och Muskowiter, såsom Christenhetens affagda fiender, långe nog Christenheten plågat hafwa. Så skola the på thet sidsta samt med all theras anhang, på Israels berg, thet är uti the Christnas land, nederlagde och slagne warda, uti en sådan otalig myckenhet, at hela landet skal i sju månader nog hafwa at begrafwa, och man af theras wapn,

wapn, skölder, spetsar, bogar, pilar, stafrar och stänger, eldswed i siu år nog hafwa skal, så at man intet skal behöfwa sammanhämta någon wed på markene, eller hugga i skogen, utan med the wapn skola the uppehålla eld.

21. Hwem hafwer uppå et stycke Linze på thet ridderligaste fäktat? Swar:

Samma, then Hararithens Age son, tå the Philisteer församlade sig i en rota, och ther war en åker full med Linze, och folket flydde för the Philisteer, tå trädde han midt uppå then åkren och andsatte honom, och slog the Philisteer, och HErren gaf en stor salighet, 2 Sam. 23:

22. Hwar är en slagtning skedd wid Mulbärträd? Swar:

Uti Rephaims dal, tå David slog the Philisteer, såsom thet står 2 Sam. 5: David frågade HErren, han sade: Tu skalt icke draga thit up, utan kom bak uppå them, så at tu kommer uppå them in mot Päronaträn, och när tu får höra, at thet ruskar öfwerst uppå i skatarna på Päronträn, så war wid et friskt mod, ty HErren är tå utgången för tig til at slå the Philisteers Här. David giorde som HErren honom budit hade, och slog the Philisteer ifrå Gibea, alt intil thes man kommer til Gaser, 2 Sam. 5.

23. Huru många slagtningar äro skedde wid Jordan? Swar:

Tre förnämliga: Först i Ehuds tid, wordo ther slagne tio tusend, Dom. 3: Til thet andra, slog Jephta ther tu och fyratio tusend Ephraimiter, Dom. 12: Til thet tredje, then Maccabeen Jonathas slog Bachides Här på flykten, 1 Macc. 9:

24. Hwil-

24. Hwilkens Krigshär skal genom eld utrotad warda? Swar:

Gogs och Magogs, Hezek. 38, 39.

25. Hwar hafwer en slagit en hel Här? Swar:

För Jerusalem drap en Ängel i Senacheribs Här i ena natt, hundrade fem och ottatio tusend män, Es. 37:

26. Hwar hafwer en slagit tusend bewäpnade män? Swar:

Uti Lehi, ther slog Simson med et åsna-kindben tusend bewäpnade Philisteer, Dom. 15:

27. Hwarest hafwa twänne fallit an en hel Här? Swar:

Uti Michmas, tå sade Sauls son Jonathan til sin wapnedragare, kom, låt oß gå til the oomskurna Philisteers lägre, som ther uppe är, til äfwentyrs warder HErren något uträttandes genom oß, förty thet är HErren icke tungt, hielpa genom många eller genom få, föll altså in i the Philisteers läger, och drap hwem honom förekom, och hans wapnedragare slog alt ihjäl efter, och HErren låt en förskräckelse falla öfwer the Philisteer, at hela Hären flydde, 1 Sam. 14:

28. Hwilken Krigs-Öfwersta hafwer Gud sändt en Ängel til ledsagare och bewarare? Swar:

Judas Maccabeus, tå han med Timotheo en slagtning höll, ty så står i 2 Macc. 10: Som nu slagtningen aldrastarkast stod, syntes fienderna af himmelen fem härliga män på hästar med gyllene betsel, hwilka fram för Judarna drogo, och twå hieltar när Maccabeum, och wärde honom med theras wärjor, så at ingen kunde göra honom skada; och skuto dunderskott

och

och pilar på fienderna, så at the förblindade och flyktige wordo, och ther wordo slagne tjugu tusend och femhundrade til fot, och sexhundrado resenärer.

29. För hwilkens Här hafwer en Ängel dragit fram? Swar:

För Judarnas Här, tå the med Lysiam strida wille. Ty så står uti 2 Macc. 11: Tå the för staden kommo, syntes them en man på en häst, i hwita kläder och gyllene harnesk, och drog fram för them. Tå lofwade the alle then barmhertige Guden, och wordo dristige, så at the sina fiender slå wille, om the än aldragrymmaste djur woro, och iernmurar för sig hade. Med sådant mod drog hela Hären åstad med sin hjelpare, then them then barmhertige Gud af himmelen sändt hade, och slogo til fienderna såsom lejon, och slogo af them ellofwa tusend til fot, och sexton hundrade til häst, och drefwo the andra alla på flykten, så at mästa hopen the som undan kommo, sårade wordo.

30. Hwilket Krigsfolk hafwer sig med hand och mun förswarat? Swar:

Judarna, som med theras Öfwerste Juda stridde emot Nicanor, the slogo til fienderna med bedjande och ropande til Gud, med händerna slogo the, men med hjertat ropade the til Gud om starkhet, lycko och seger, och slogo wid fem och trettio tusend män af fienden, 2 Macc. 15:

31. Hwilken Krigs-Öfwersta är et swärd af Himmelen gifwit? Swar:

Juda, then Gudfruktiga Judarnas Öfwerste,

ste, tå han med litet folk emot otaliga Hedningar draga och strida skulle, och låg uti bönen, at Gud wille göra honom bistånd, tå uppenbarades honom Propheten Jeremias, och fick honom med sina händer et gyllene swärd, och sade til honom: Tag thet heliga swärdet, som Gud tig gifwer, thermed tu fienderna slå skalt, 2 Macc. 15:

12. Hwem warder uti Biblen berömd för then aldrafrimodigaste Hjelte och then stridsammaste Krigsman? Swar:

Then utlofwade Meßias, HErren Christus JEsus, Gud och Människa, han warder kallat Gibbor, Gigas, Heros, Schilo, en frimodig, starker, lyckosam Hjelte, som thet frimodigt begynner, och lyckosamt utförer, och nederlägger hela människo-slägtets fiender, och behåller en frögdefull seger öfwer them, och hafwer förwärfwat allom trognom et himmelskt ewigwarande byte, genom hwilken wi fridsamme, rike och salige giorde wardom, Ps. 24, 45. Es: 9, 49: Matth. 12: 1 Mos. 49: Coll. 2: Hebr. 2:

XXVII. Capitel.

Om thet Gamla och Nya Testamentsens Städer, och hwad sällsamt sig ther tildragit hafwer.

1. Hwem hafwer upbygdt then förste Staden? Swar:

Cain, 1 Mos. 4: Cain kände sina Hustru, och hon aflade och födde Hanoch, och han bygde en stad, hwilken han nämnde efter sins sons namn

namn Hanoch, thet är, then första staden som på jorden är bygder worden.

4. Hwilken Stad är på thet underligaste stormat och öpnat worden? Swar:

Jericho, ty Israels barn giorde intet mer, utan at the i sex dagar hwar efter annan, en gång hwar dag gingo med Förbunds Arken, och med Basuner kring om staden, men på siunde dagen gingo the siu gånger, och sï, när the siunde gången blåste med Basuner, och giorde et stort fältskri, tå föllo murarna i Jericho af sig sielf neder, och folket besteg staden, och brände honom up med eld, Jos. 6:

5. Hwem hafwer sedt then aldraskönaste Stad? Swar:

Evangelisten Johannes, honom låt Gud genom en Ängel föra uppå et högt berg, och wiste honom then stora staden, thet andeliga helga Jerusalem, hans storlek war tolf tusend Stadier, thet är et tusend femhundrade Welska miler, i långden, bredden och högden alt lika. Murens tjockhet war hundrade fyra och fyratio alnar, och hans murs byggning war af Jaspis, men sielfwa Staden af klart guld, likt wid rent glas, och stadsmurarnas grundwalar woro prydde med all dyrbar sten. Första grundwalen war en Jaspis, then andra en Saphir, then tredje en Calcedonier, then fierde en Smaragd, then femte en Sardonyx, then siette en Sardis, then siunde en Crysolit, then ottonde en Beril, then nionde en Topazier, then tionde en Chrysopraß, then ellofte en Hyacinth, then tolfte en

Ame-

Amethist. Och stadsens tolf portar, hwar för sig, och hwar port war af ene perlo, och stadsens gator woro af klart guld, såsom genomskinande glas, Upp. B. 21:

Betydelsen: Genom thenna stora härliga staden warder oß afmålat then tilkommande werldens ljuflighet, skönhet och lustighet. Then nye himmelen och then nya jorden, hwilken Gud them trognom til boning och besittning förskaffa skal, efter hans tilsäielse, Es. 65: Si, jag wil skapa en ny himmel och ena nya jord, så at man intet mer skal komma then förra ihog, eller lägga then på hjertat, utan the skola fröjda sig ewinnerliga, och glade wara öfwer thet jag skapar.

Häruti warder ock afmålat alla Christtrognas härliga och mycket fröjdefulla tilstånd i thet andra lifwet, at them ther ingen möda eller arbete, intet bekymmer, bedröfwelse eller hjertans sorg, ingen ångest eller nöd, ingen siukdom, ofall eller död mer anfäkta och bedröfwa skal, utan ther skola the wara och blifwa hos Gud uti ewig ro och frid, i ewig salighet och härlighet, i en ewig outsäielig fröjd och glädje. Såsom Gud sielf sådant then helige Johannes genom en röst ned af himmelen låter förklara och utlägga med thessa orden: Si, Guds Tabernakel ibland människorna och han skal bo med them, och the skola wara hans folk, och sielfwer Gud med them, skal wara theras Gud. Och Gud skal aftorka alla tårar af theras ögon, och ingen död skal sedan wara, ej heller gråt, ej

heller rop, ej heller någon wärk warder mer, ty thet första är förgånget. Och then ther satt på stolen, sade: Si, jag gör all ting ny. Och han sade til mig, skrif, ty thessa ord äro wiß och sann. Och uti Es. 65: säger Gud: Si, jag wil skapa Jerusalem til frögd, och theß folk til glädje, och jag wil glad wara öfwer Jerusalem, och frögda mig öfwer mit folk, och gråt och klageröst skal icke mer ther inne hörd warda. Och uti thet 51: HErrans förlossade skola komma igen til Zion med frögd, och en ewig glädie skal wara på theras hufwud, glädje och frögd skal fatta them, sorg och suckan skal ifrån them fly.

4. Hwilken hafwer warit then folkrikaste stad? Swar: Ninive, thit Propheten Jonas sänd wardt, at han människorna ther inne til bättring förmana skulle. Thenne staden hafwer warit tre dags-resor stor, och ther inne hafwer warit öfwer et hundrade och tjugu tusend barn och ungt folk, som intet hafwa wißt göra åtskilnad på ondt eller godt, af hwilket är til at sluta, hwad för en stor oräknelig summa af thet andra wuxna folket ther inne bodt hafwer, Jon. 3: Munsterus skrifwer, at Konung Ninus hafwer låtit göra en mur omkring thenna staden, som hafwer warit hundrade skor hög, och så tjock, at tre wagnar bredewid hwarandra theruppå hafwa kunnat gå, och hafwer uti muren upresa låtit femton hundrade torn, räknandes hundrade skor öfwer murens höga.

5. Hwil-

5. Hwilken Stad är på thet underligaste af hungersnöd och hård belägring förlossat worden? Swar:

Staden Samaria, tå han af the Syrer så hårdt belägrat wardt, at et åsna-hufwud kostade otta Silfwerpenningar, thet är twå daler, och en fjerdedel af et Kab dufwo-träck, fem Silfwerpenningar, hade ock ther inne ätit up alla hästar på fem när, och en Qwinna hade kokat sit egit barn och ätit thet, tå lagade Gud thet så, at the Syrer hade hördt et gny af hästar och wagnar, och af en mägtig Här, och the wiste icke annars, än at många mägtige Konungar skulle komma them til hjelp uti Samaria. Thet dock intet war, hwaröfwer the uti en sådan fruktan och förskräckelse föllo, så at the flydde, och låto ligga uti lägret alle theras häfwor och goda, både mat och dricka, hästar och åsnar, guld och kläder, af hwilket Borgarena uti Samaria i theras hunger wederqwektes, och i theras högsta nöd undsatte blefwo, så at en skäppa semlomjöl galt en Sickel, och twå skäppor bjugg ock en Sickel uti Samarie port, 2 Kon. 7: thet är efter wårt mynt en Ort Gyllen.

6. Hwilken hafwer warit then aldraberömligaste Stad i hela wida werlden? Swar:

Then staden Jerusalem, han warder uti thet Gamla Testamentet til thet högsta berömder, för the aldrahögste och saliggörande gerningar som ther inne skedde äro, nemliga, at Guds Son ther för wåra synder skull döden lidit, och för wåra rättfärdighet skull åter upstånden, och til Himla faren är, och therigenom allom trog-

 nom

nam sönderslitit bandet til lifwet, öpnat dörren til himmelen, herberget och boningen ther inne beställt och beredt, ja, ock thersammastädes sändt then Helge Anda ned af Himmelen öfwer Apostlarna i synlige eldstungors åthäfwor, och tådan genom them, then frögdefulla och saliggörande Evangelii predikan i hela werlden hafwer låtit utgå och för alt folk förkunna. Therföre kallar Hezekiel i thet 33: honom en sådan stad, ther inne Gud sin tjäll upslagit hafwer. D. Lutherus, Dominica 10 Trinitatis säger: Jerusalem är Guds egit hus, och folket hafwer warit hans egit husfolk. HErren wår Gud hafwer i Jerusalem warit som en Borgare, och staden lika som en half himmel, ther Gud sielf med sina Änglar bodt hafwer, thit all Gudstienst förordnat, ther alle Patriarcher måst lefwat, och theras begrafningar haft, ther ock Christus Guds och Marie Son sedan hafwer lefwat, wandrat, predikat, lidit, dödt, begrafwen, upstånden, til Himla faren, och then Helga Anda sändt hafwer, öfwergick altså thenna staden alla the städer i hela werlden woro, med konster, språk och helighet, at hans like i hela werlden icke warit hafwer, eller wara skal in til then yttersta dagen.

7. Uti hwilken stad är thet måsta folket omkommit?

Swar:

Uti Jerusalems stad, tå han genom then Romerska Keisaren Vespasianum och hans son Titum belägrad och wunnen wardt, omkommo genom pestilentia, inbördes krig och upror, och

fien-

fiendens hand, ellofwa gånger hundrade tusende Judar, sju och niotio tusend af them blefwo fångade, en part af them blefwo stälte til arbete och tråldom på Galejor, en part af them blefwo til skådespel kastade för wildjuren, en part af them blefwo bortsålde, och aktades så ringa, at man trettio af them gaf för en silfwerpenning. Så straffade Gud them för sins Ords och kära Sons förakt, oß allom til warning, at wi oß för hans ords förakt, och HErrans Christi hädelse skola taga til wara, eller lika straff förwänta. Thenna jämren förkunnade Christus Judarna, Luc. 19: O Jerusalem, Jerusalem, tu som dräper Propheterna, och stenar them som äro sände til tig, huru ofta hafwer jag welat församla tina barn, lika som hönan församlar sina kyklingar under sina wingar, och i willen icke, si, edart hus skal eder blifwa öde, Matth. 23.

8. Hwilken hafwer warit then berömligaste Köp- och Handelsstad? Swar:

Then staden Tyrus uti Phenicia, belägen mitt i hafwet, hwilken såsom Ezech. 26, 27. skrifwer, til byggningar så befästat, til land och folk hafwer warit så mägtig, at man honom för oöfwerwinnerlig ansedt hafwer, til allehanda härlige byggningar, så skön beprydd och utstofferat på köpenskap och handel, som af alle land ther hållen wardt, allehanda kostelige waror och speceri, på guld, silfwer, ädla stenar, gyldene stycken, sammet och sidentyg så mägtig, på allehanda konstrikt arbete så sinnesrik, at the

the nu warande stora Handelsstäder, Venedig, Antorff, etc. then i ingen måtto like äro. Här utaf kallar honom Propheten Es. 23: Aliarum Urbium Coronam selectissimam. En bland alla andra Städer utwald Crona.

9. Huru många Friställer haswer Israels barn haft i theras Landsändar? Swar:

Sex, then förste haswer warit Kages i Galilea, belägen på Naphtalims berg. Then andre, Sichem, på Ephraims berg. Then tredje, Hebron, ellest kallat Chiriat Arka, på Juda berg. Then fierde, Bezer uti öknene i Rubens slägte. Then femte, Ramoth i Gilead, i Gads slägte. Then sjette, Golan i Basan, i Manasse slägte. Thesse woro the friställer, beställte alla Israels barn och främlingar, som bodde ibland them, at thit måtte fly en mandråpare som oförwarandes och owetandes slog ena siäl, at han ibland them måtte fri wara för blodhämnaren, och icke dö skulle, förr än han hade stått in för menigheten til rätta, 4 Mos. 35: 5 Mos. 19: Jos. 20:

10. När haswa Friställerna bekommit sit ursprung? Swar:

På then tiden, tå Josua utdelade Israeliterna thet förlofwade Landet, tå befalte Gud them, at the skulle skikta friställer, them til beskydd och förswar, som en oförseendes til döds slagit hade, såsom ther om står skriswit Jos. 20: HErren talade med Josua och sade: Säg til Israels barn, skicker ibland eder några friställer, om hwilka jag eder genom Mose sagdt haswer, at

thit

thit må fly en mandråpare, som slår en siäl ofôrwarandes, at the ibland eder må fri wara för blodhämnaren.

11. Hwilka äro the berömligaste Städer i Nya Testamentet? Swar:

Thesse ellofwa, then första hafwer warit Nazareth, hwilken, fast han hafwer warit en ringa aktad stad i Zebulons slägte, så är han dock therföre berömd worden, at Ängelen Gabriel hafwer ther fördt Jungfru Maria Bebodelse, at hon Meßie Moder warda skulle, och ther är HErren Christus aflat worden uti Jungfru Marie lifwe, ther är han ock upfödder worden, ther hafwer han ock thet namnet bekommit, at han är nämder worden JEsus Nazarenus, Luc. 1, 2:

Then andre hafwer warit then staden Bethlehem, belägen i Juda slägte, ther HErren Christus är människa födder worden, ther Änglarna och then Himmelske Härskaran om honom sungit och witnat hafwa, ther the wise Män af Österlanden honom med guld, rökelse och Mirrham ärat hafwa, Matth. 2: Mich. 5: öfwer hwilket thenna staden är kommen i en ewig åminnelse, Matth. 1, 2: Jud. 2: Mich. 5:

Then tredje hafwer warit Cana i Galilea, ther af berömder, at Christus ther hafwer i bröllop sit första underwerk giordt, ther han hafwer förwandladt watn uti godt och kosteligit win, och ther med uppenbarat sin Gudomeliga kraft och härlighet, Joh. 2:

Then fierde hafwer warit then staden Capernaum.

naum, liggandes twärt öfwer Genezarets haf, ther hafwer Christus begynt sit Prediko-embete, ther sit tillhäll och Borgarerätt haft, och giordt många och stora underwerk, ther hafwer han upwäckt Jairi dotter af döda, ther botat en borttugnan, Höfwitsmansens tjenare, och Konungsmansens dödsjuka son giordt helbregda, ther hafwer han ock genom Petrum lätit taga en penning utaf fiskens mun, som af hafwet kom. Therföre säger Christus hos Matth. 11: Capernaum är uphögt alt in til himmelen, men för theß otacksamhet skull, skal thet nederstört warda til helfwetis afgrund.

Then femte hafwer warit Bethania, therutaf berömder, at Christus ther ofta til gäst warit hafwer, hos then spetälske Simonem, Matthei 26: Mariam och hennes syster Martham, Luc. 10: Ther hafwer han Lazarum, som redan i fyra dagar i grafwen legat, och war luktande worden, upwäckt ifrå the döda, ther han ock the hugnelige och tröstrika orden talat hafwer: Jag är upständelsen och lifwet, then som tror på mig, han skal lefwa, om han än blefwe död.

Then siette hafwer warit Nain, hwilken therföre är berömd worden, at Christus utan för thenna stadsens port hafwer giordt enkones döda son åter lefwandes, Luc. 7:

Then siunde hafwer warit Jerusalem, ther Christus i Templet ofta lärdt, ther han ock stora underwerk giordt hafwer, ther han ock är dödad worden, til at betala werldenes synder,

ther

ther han ock åter upstånden är ifrå the döda, och månge the heligas lekamen med sig upwäkt hafwer, som uti staden ingångne åro, och uppenbarades mångom, ther han ock synligen är upfaren til Himla, ifrå Himmelen then Helga Anda öfwer Apostlarna och andra trogna sändt hafwer, ther han hafwer låtit begynna predika i sit Namn bot, bättring och syndernas förlåtelse, och sådan predikning ther ifrå låtit utropa och utgå i hela wida werlden, sådan eller therutaf är ock thenna staden i hela werlden berömd worden.

Then ottonde hafwer warit Cäsarea Stratonis, ther Höfwitsmannen Cornelius är genom Petri predikan omwänd worden, och med then Helga Anda af Himmelen med sit husfolk är begåfwat worden, Ap. G. 10: Ther ock thenna Herodes Agrippa af Guds Ängel slagen worden, så at han är af stolen nederfallen, och af ormar upäten worden, therföre at han dödade och förföljde Apostlarna, och såsom en Gud sig ära låt, Ap. G. 12: Sådan thenna staden et stort rykte, och ewig åminnelse bekommit hafwer.

Then nionde hafwer warit Antiochia, berömd therföre, at Evangelium är ther med stor glädje anammat wordet, thersammastädes åro ock the trogne aldraförst Christne nämde wordne utaf theras hufwud, HErra och Frälsare Christo, Ap. G. 9: Ther är ock then helige Apostelen Paulus med Barnaba af then Helga Anda kallad och utsänd til Hedningarnas Lärare och Apostel, Ap. G. 13:

Then tionde, hafwer warit then staden Damascus, therutaf ryctsam och berömder, at Saulus är ther på underligit sätt ned af Himmelen omwänd, til Apostel giord, uti staden döpter, åter seende, och med then Helga Anda begåfwat worden, Ap. G. 9: Ther ock HErren Christus sig twå gånger af Himmelen uppenbarat hafwer: Först Saulo utan för staden, Ap. G. 9: Til thet andra Anania inne i staden, Ap. G. 9:

Then ellofte hafwer warit then staden Joppe, therutaf berömd, at Apostelen S. Petrus ther en liten tid sin hemwist och ther predikat hafwer, at han ock ther then Gudfruktige Enkan Tabeam genom sin böns kraft ifrå the döda upwäckt hafwer, och thermed stärkt the andra trogna, til at i trone framhärda på Christum, som är en mägtig dödsens och lifsens HErre, Ap. G. 9: Upp. B. 1:

12. Hwad är Städernas lycka och olycka? Swar:

Thet Salomo uti Ordspr. B. 11: tilkänna gifwer: Genom the frommas wälsignelse warder en stad uppehållen eller uphögd, men genom then ogudaktigas mun warder han nederbruten. Ther intet råd är, ther far folk illa, men ther många rådgifware äro, ther går thet wäl til. Item, cap. 14: Rättfärdighet uphöjer et folk, men synd är folks förderf. Item, cap. 29: The bespottare föra en stad i olycka, men the wise stilla wrede.

XXVIII. Cap.

XXVIII. Capitel.

Om Werlden och allehanda Landskap, theras Egenskap och Under, Frukter och Härligheter.

1. Hwilket är thet aldraberömligaste Land i hela werlden?
Swar:

Thet förlofwade Judeska landet, om thet talar then Helga Skrift i både Testamenten aldramäst, och Gud hafwer thet ock förnämligen utwaldt för all annor land, och then rätta läran, tron och Gudstjensten skulle ther inne hafwa sin framgång, ther inne en lång tid uppehållen, och sedan therifrån i hela werlden plantat warda, ther inne hafwa the högste och heligaste människor, kärnan åt hela människoslägtet bodt, the helige Patriarcher och förfäder, the helige Propheter, the helige Konungar, ja then aldraheligaste wår HErre Christus är ther inne födder, hafwer ther inne lefwat i fyra och trettio år, ther the aldraskönaste predikningar hållit, och the aldrastörste underwerk giordt hafwer, ther sedan lidit, therinne ifrå the döda upstånden, och synliga til Himla upfaren, ther inne hafwa the helige Apostlar synligen ned af Himmelen undfått then Helga Anda, hafwa ther inne lärdt och stor under giordt, och äro omsider åntligen utgångne ifrån thetta landet i alla werldenes land, och förkunnat Evangelium för alt folk. Hwarföre warder ock thetta landet för all annor land framdragit, och kallat thet heliga och förlofwade lan-

landet, 2 Mos. 20: Jag förde them utur Egypti land, in uti et land som jag them gaf, hwilket flyter med mjölk och honung, et ädelt land för all annor land.

2. J huru många delar hafwer Judeska landet warit delt i HErrans Christi tid? Swar:

Uti tre landskap eller Provincier: Thet nedersta kallades Judea, thet medlersta Sammaria, thet öfwersta Galilea.

3. Hwilka land warda efter syndafloden, uti then Helga Skrift, för theras fruktsamhet skul, måst berömda? Swar:

Thessa tre: Först ther Sodoma, Gomorrha, Zeboim, Adama och Zoar stått hafwa. Thenna Ängden berömmer och liknar Moses wid Paradis för theras fruktsamhet skull, 1 Mos. 13: Och kallar then en watturik HErrans lustgård, gifwandes ther med tilkänna, at thet et kosteligit fett och fruktsamt land hafwer warit, ther korn, win, olja och allehanda frukt och wärt tilfyllest warit hafwer: men nu står ther thet döda hafwet, ther hwarken kreatur eller människor bo kunna, för then gruftweliga stank skull, som går ther ifrån: Altså kan Gud för människans synder skull, förwandla sin wälsignelse uti en förderfwad och altid warande förbannelse.

Thet andra, är thet landet Egypten, hwilket ock för theß öfwerswinnelige fruktsamhet högt berömdt warder, 1 Mos. 13: Ty thet regnar intet uti Egypten, men årligen utgjuter sig ther inne then floden Nilus, och går utöfwer hela Egypten, fuktar med sit watn, och göder med

med sin slem thet hela landet altså, at thet bär sedan öfwerflödigt bete, och bär frukt både för människor och boskap. Therföre ock skrifwit står 1 Mos. 42: At uti Patriarchens Jacobs tid war i alla land en stor hunger och dyr tid, men uti Egypten wardt funnet såd til öfwerflödighet, at alle andre land therutaf spisade wordo. Här utaf hafwa the Romare kallat Egypten hela werldenes korn-herberge eller lada, ja man skrifwer at the Egyptiske qwinnor skola wara mycket fruktsammare, än andre lands qwinnor, at the gemenligen få tu, tre eller fyra barn, ther dock i annor land är farligit, när en qwinna i otta månader får et, ty then frukten eller barnen blifwa sällan lefwandes. Altså är ock hos the Egyptiske qwinnor mägta gement i otta månader til at föda, och thenna tiden är när them et hälsosamt tekn til lifs.

Thet tredje är thet Judeska eller förlofwade landet, emedan Gud thet samma sit utwalda folk och egendom tilsagt hade, hafwer thet ock med synnerlige gåfwor och wälsignelse benådat, at thet träffeliga på allahanda ädel wärt, och all människlig nödtorft öfwermåttan rikt warit hafwer. Hwarföre thet ock i then Helga Skrift nämnd warder et land, hwilket flyter med miölk och honing. Om thetta förlofwade landsens fruktsamhet gifwa ock the hedniske Scribenter witnesbörd och säja: At thet med twäggehanda ting alle andre land öfwergått hafwer: Först med thet ädla balsams gräs, af hwilket then förträffelige wällucktande Balsams-oljan giord war-

warder, hwilket på ingen ort i then tiden, utan uti thet förloswade landet wuxen är. Til thet andra, med the goda och fruktsamme Palmträn, hwilka på ingen ort i werlden så goda och fruktsamma fundne warda, som i thet förloswade landet.

4. Hwilkom hafwer hans land aldramäst frukt burit?
Swar:

Patriarchen Isacs. Ty tå han uti then dyra tiden sådde i landet, fick han i thet samma året hundradefalt frukt, thet är, hwar han en skäppa utsådt hade, ther uptog han hundrade skäppor igen, säledes säger Moses wälsignade HErren honom, 1 Mos. 26: Thetta är om Guds försörjande et skönt och tröstelîgit witnesbörd, för hans trogna barn och Christne, at han them kan och wil nära och uppehålla, midt i then dyra tid och nöd, tå nöden som högst är, så är han med sin hielp aldranärmast, och när mangel är störst, så gifwer han aldramäst, såsom David betygar Ps. 33: Si, HErrans ögon se på them som frukta honom, the som uppå hans godhet trösta, at han skal fria theras siäl ifrå dödenom, och föda them i hårdom tid. Ps. 132: Jag wil wälsigna theß spis, och gifwa the fattiga bröd nog.

5. Uti huru många parter wärder werlden delar?
Swar:

Uti fyra delar: Then första kallar man Europa; Then andra Africa, hwilket skal hafwa sit namn af Aphro Abrahams son, hwilken han

med

med Ketura aflat hade, 1 Mos. 25: Then tredje kallar man Asia, och then fierde Amerika.

6. Hwar står skrifwit, at Gud sörjer för landen? Swar:

Uti 5 Mos. 11: står så: Thet landet som tu kommer til at intaga, är icke såsom Egypti land, ther i utdragne åren, ther man får såd, och bär thit watn til fots såsom til en kålgård, utan thet hafwer berg och slåtmarker, hwilka regn af himmelen watna måste: om hwilket land HErren tin Gud låter sig wårda, och HErrans tins Guds ögon se altid ther uppå, ifrå begynnelsen på året intil ändan.

7. Hwilko lande warder utlofwat, at andre månge land skola för Religionen och Gudstjensten skull hålla sig in til thy? Swar:

Thet Judiska landet, i hwilket then helga staden Jerusalem hafwer warit belägen, ther om säger Tobias i c. 13: Tu skalt lysa såsom et skinande ljus, och i alla ändar på jordene skal man ära tig, af fierran land skal man komma til tig, och skänker bära. I tig skal man tilbedja HErran, och tu skalt kallas en Helgedom, HErrans stora Namn skal man åkalla i tig.

XXIX. Capitel.

Om Herrar, Trälar, Tjenare, onda och goda, och hwad sig med them tildragit hafwer.

1. Hwilken tjenare hafwer begynt yngst sinom Herra hörsamhet och tjenst at bewisa? Swar:

Johannes Döparen, JEsu Christi Förelöpare, tå han näpliga sex månader gammal war, och

och ännu uti moderlifwet inneslut en låg. Tå han kände eller märkte Christi närwarelse, hwars Förelöpare han warda skulle, och undfick han honom med et glädje-språng, giorde honom ock tillika et ödmjukt fotafall, och tilböd Christo all hörsamhet och underdånighet at bewisa, Luc. 1:

2. Af hwilken Herra äro mästa tjenare sedde wordne? Swar:

Utaf alla Herrars HErra, Gud then Allsmägtiga Fadren, om honom hafwer Daniel sedt stå, tusende gånger tusende Änglar, som honom tjent hafwa, och tio gånger hundrade tusend stodo för honom, Dan. 7:

3. Hwar warder tjenaren af Herren på thet högsta berömd? Swar:

Matth. 11: Tå Christus om sin förelöpare Johannem säger: sannerliga säger jag eder, ibland alla them som af qwinnor födde äro, är ingen större upkommen än Johannes Döparen.

4. Hwar hafwer Herren bedit tjenaren om förlof? Swar:

Tå Israels barn med then guldkalfwens årande, emot Gud syndat hade, tå bad HErren Gud Mosen sin tjenare om förlof, at han honom tillåta och förlåtwa wille, at hans wrede öfwer Israeliterna komma måtte och utrota them, såsom Moses skrifwer, 2 Mos. 32: HErren sade til mig: Nu låt mig, at min wrede förgrymmar sig öfwer them.

Usus. Härutinnan warder oß afmålat then stora the trognas böners kraft, at han therigenom lika som hållen och fången warder, såsom han här sielf bekänner; at Mosis trägna bön och

för-

förbön för folket, honom hindrade och uppehölt, at han sin wrede öfwer the afgudiske icke hafwer kunnat utgjuta, ther om säger David Ps. 145: HErren är när allom them som honom åkalla, allom them som med alfwar honom åkalla, han gör alt thet the Gudfruktige begåra, och hörer theras rop och hielper them. Hieronymus skrifwer ad Dama: Gud som elljest oöfwerwinnerlig är, warder genom Tullnärens bön i Templet öfwerwunnen, och then store staden Ninive, som redan genom synden förderfwat war, är genom bönen undsatt och hulpen worden.

5. Hwilken hafwer warit then förnämste tjenaren uti then ogudaktiga Konung Achabs Hof? Swar:

Hans Hofmästare Obadjas, om honom står skrifwit, 1 Kon. 18: At han hafwer warit gudfruktig, och hemligen gömt hundrade Propheter, och försörgt them af sit egit hus, tå then blodtorstiga Achabs Drottning, alla Propheter hade welat utrota.

6. Hwilken hafwer warit then slemmaste tjenaren uti Sauls Hof? Swar:

Then Edomiten Doeg, han förrådde icke allenast then fromma David, utan drap ock efter Konungens befallning (thet elljest ingen af hans Hoftjenare göra wille) 85 Präster på en dag, och slog theras stad med swärdsägg, både män, qwinnor och barn, och them som didde, få, åsnor och får.

7. Hwilken hafwer warit then Gudfruktigaste tjenaren uti then Persiska Konungens Arthosaste Hof? Swar:

Nehemias, Konungens Skänk, han antog

 sig

sig så trolliga then ödelagda staden Jerusalem, samt Templet och then fallna Gudstjensten, at han bad Konungen om förlof draga hem til Judeen, Staden och Templet åter til at upbygga, och ther Gudstjensten åter upråtta. Therföre war ock Gud med honom, at han fann nåd hos Konungen, och sit förehafwande lyckfamligen förråttade, såsom Nehemie Bok thet utwisar, alt ifrå thet 2 in til thet 13 cap.

8. Hwilken hafwer warit ther slemmaste Rådet uti Konung Ahasveri Hof? Swar:

Then Macedoniten Haman, Hwilken Konungen öfwer alla sina Förstar uphögt hade, han blef så stålt och högfärdig, at han sig tilbedja lät, och öfwertalade Konungen, at han Guds folk slått och grant utrota skulle utur alla sina Länder. Therföre straffade Gud honom, at han uti så stor Konungens onåde föll, såsom han uti nåde tilförene warit hade, och wardt på thet sidsta efter Konungens befallning uti sit egit hus hångder uti galgan, Esth. 3, 7:

9. Hwilka hafwa warit the otrognaste Kammartjenare uti Ahasveri Hof? Swar:

Bigthan och Theres, the förbundo sig emot theras Herra och Konung, honom hemliga om natten til at mörda, och blefwo ther öfwer gripne, och både uti galgan hångde, Esth. 2:

10. Hwilken hafwer warit then frommaste tjenare uti Ahasveri Hof? Swar:

Then Juden Mardochai, som sins Herres och Konungs lif undsatte emot the mjuggmördare, och halp Guds folk emot theras förföljare,

re, Guds åro och tjenst befordrade, hölt hand öfwer rått och råttfårdighet. Therföre wålsignade Gud honom så, at han til Förstlig åra kom, Esth. 2, 6, 8, 9:

11. Hwilken hafwer warit then frommaste Rådsherre uti Jerusalem? Swar:

Joseph af Arimathia, han hafwer warit en hemlig JEsu Christi Lärjunge, hafwer långtat efter Guds rike, och ingalunda welat samtycka til Judarnas onda råd emot JEsum. Men tå the honom emot all rått och tilbörlighet dödat hade, hafwer han ock wårdat sig om honom i döden, och bad Pilatum, at han honom årligen begrafwa måtte, hwilket han ock efter gifwit förlof giorde, och therutaf bekommit en god och ewig åminnelse, Matth. 27: Marc. 15: Luc. 23:

12. Hwilka hafwa warit the otrognaste tjenare uti Israels Konungs Isboseths Hof? Swar:

The twå Hoftjenare Rechob och Baena, the blefwo mördare på theras egen Herra, stungo honom ihjäl på sin egen säng, höggo honom hufwudet af, och båro thet til Konung David, i then förhoppning, at the therföre åra, skänker och befordring bekomma skulle. Men David lönte them rått, låt hugga händer och fötter utaf them, och hångde them i galgan, 2 Sam. 4:

13. Hwilken hafwer warit then högfärdigaste tjenaren på jorden? Swar:

Påfwen och Antichristus i Rom, som sig skrifwer och utropa låter, en tjenare alle tjenares, och dock uti sanning och med gerning allestädes warit och betånkt til at blifwa Dominus Dominorum,

norum, en alla Herrars Herre. Ty han hafwer sig öfwer alt wälde och magt i thet andeliga och werldsliga Regementet uphögt, ja, öfwer Gud sielf, hafwer Kejsare, Konungar, Förstar och Herrar, Guds ord och bud, trampat under fötterna, och lagdt sig up emot Guds Son. Therföre Daniel ock om honom rätt sagt hafwer: Magnificabit cor suum, contra Principem Principum consurget, Dan. 12:

14. Hwar warder Christus nämnder Guds trogna tjenare? Swar:

Es. 42: Si thet är min tjenare, jag uppehåller honom, och min utkårade, i hwilkom min siäl wäl behagar. Es. 53: Min tjenare, then rättfärdige, skal många rättfärdige göra genom sin kundskap.

15. Huru länge måste Judarnas trälar tjena? Swar:

I sex år, i siunde året blefwo the fri, ty så skrifwer Moses, 2 Mos. 21: Om tu köper en Hebreisk träl, han skal tjena när tig i sex år, på siunde årena skal han utgå fri och ledig.

16. Hwar hafwer Gud förbudit slå eller illa hålla sina trälar? Swar:

Uti 2 Mos. 21: Then som slår sin träl eller trälinno et öga eller tand ut, han skal låta them fri lös therföre. Then sin träl eller trälinno slår, så at han strax dör, han skal lida ther straff före, lefwer han öfwer twå eller tre dagar, så skal han icke lida ther straff före, ty thet är hans penningar.

XXX. Cap.

XXX. Capitel.

Om Mat, Dricka och allehanda Spis och Drick.

1. När hafwer folket först begynt äta kött? Swar:

Efter Syndafloden i thet året, tå Noach uti Arken gick eller gången är, hwilket är efter werldenes begynnelse 1657, tå hafwer Gud tillåtit Noach och hans efterkommande äta kött, hwilket the helige fäder för Syndaflodene icke djerfdes göra, 1 Mos. 9:

2. Hwarföre äto Judarna inga höfts seno? Swar:

Therföre, at senan blef rörd på Jacobs höft, tå han med Gudi brottades, 1 Mos. 32:

3. När och hwar hafwa Israels barn, hwilka Gud i hela fyratio år i öknena med himmels-bröd spisade, åter begynt bruka såd til sit uppehälle? Swar:

Uti Gilgal på Jericho mark, på 14 dagen i April månad, i thet 2493 werldenes år, fiorton år post exitum, efter theras utgång; ty så står i Jos. B. 5 skrifwit: Israels barn höllo Passah på fiortonde dagen i then månadenom om aftonen på Jericho mark, och äto af landsens såd på andra dagen, nemliga osyrat bröd, och Man wände åter på then andra dagen, sedan the hade ätit af landssens såd, så at Israels barn intet mer Man hade.

4. Hwilken spis hafwer warit krafttigast? Swar:

Thet glödbakade brödet och watnet, som Angelen förde til Eliam uti öknen, genom hwilken spis och drycks kraft, han lät oätit blifwa in til thes han kom til Guds berg, ther Gud et ljuf-

 ligit

ligit tal med honom hölt, och wardt sedan i en brinnande wagn uptagen i himmelen. Hwilket en härlig afmålning är til then ädla mats och drycks nytta och kraft, som Christus gifwer oß i Sacramentet, ther han oß med sin Lekamen spisar emot siälenes ewiga hunger, och med sin Blod emot then ewiga törsten watnar, och ther- igenom således stärker, at wi alla diefwulens anfäktningar öfwerwinne, och genom then mör- ka dödsens dal säkre och med glädie komma in för Guds ansikte, och warda delaktige utaf then frögdefulla helga Trefaldighets närboende, så- som Chrysostomus säger: Käre, betänk dock til hwad stor ära Gud tig uphögt hafwer, och til hwilket härligit bord han tig satt hafwer, ther hos the helge Änglar med stor frögd stå, och sin ögon icke glade nog uplyfta töras, för thet sto- ra sken skul som ifrå thetta bordet går. Wi fat- tige Människor bekomma thenna HErran slätt och grant, warda med honom förenade, ja, blifwa med honom et kött och blod. Thetta bor- det är wåra siälars starkhet och kraft, wår en- da tröst, ljus och lif. När wi med thetta Sa- cramentsens anammande här ifrån skiljas, så kunna wi med stor förtröstning fara up til Himla, såsom the ther nu härlige och med gyl- lene kläder utstofferade och påklädde äro.

5. Huru mångahanda slags mat och drick ihogkommer then Helga Skrift? Swar:

Treggehanda: Then första är lekamlig och naturlig, tå Gud oß människor med bröd, kött, och allehanda frukt spisar och närer, med

watn

watn och win watnar och wederqwecker, ther om talar David Ps. 104: Tu låter gräs wäxa för boskapen, och säd människomen til nytta, at tu skalt låta komma bröd utaf jordene.

Then andra är öfwernaturlig och Sacramenterlig mat och drick, tå Christus oß i thet wälsignade Brödet sin sanna Lekamen til at äta, och i thet wälsignade Winet sin sanna Blod gifwer til at dricka, therom står Matth. 26: Tager och äter, thetta är min Lekamen, tager och dricker, thetta är min Blod, och uti thenna maten och dricken nyttja the trogne ore & fide, med munnen och trona Christi Lekamen och Blod, med munnen undfå the Christi Lekamens och Blods wäsende, men med trona bredewid wäsendet njuta the frukten af the förwärfwade JEsu Christi Lekamens och Blods wälgärningar, nemliga, syndernas förlåtelse, rättfärdighet, lif och salighet.

Then tredje är en andelig, tå Gud oß i Ordet sin Son til mat och drick föresätter at wi af honom äta och dricka skole, thet är, med hans förtienst, i trona betraktat och fattad, wårt hierta trösta och stärka skole, sådant sker så ofta wi höra Evangelii predikan och tro af hiertat, at JEsus Christus Gud och Människa, är för wåra synder skul dödader, och sin blod för oß til wår försoning hafwer utgiuta låtit, och för wåra rättfärdighet skul åter ifrå the döda upstånden är. Om thenna andeliga maten och dricken talar Christus hos Joh. 9: Sannerliga, sannerliga säger jag eder, icke gaf Moses

eder thet brödet af Himmelen, men min Fader gifwer eder thet rätta brödet af Himmelen, ty thet är Guds bröd som nederkommer af Himmelen, och gifwer werldena lif. Sannerliga, sannerliga säger jag eder, utan i äten människones Sons kött, och dricken hans blod, tå hafwen i icke lif i eder, hwilken som äter mitt kött och dricker min blod, han hafwer ewinnerligit lif, och jag skal upwäcka honom på then yttersta dagen, ty mitt kött är then rätta maten; och min blod then rätta drycken, hwilken som äter mitt kött och dricker mitt blod, han blifwer i mig, och jag i honom.

6. Hwar hafwer then döde spisat then lefwande? Swar:

Tå Simson drap thet lejonet, som honom äta wille, och efter några få dagar, fant han uti thet döda lejonets as en Biswärm och mycken honung, och han tog, och åt theraf i wägen och wederqweckte sig, Dom. 14:

7. Hwilkas Här hafwer Gud på thet underligaste watnat? Swar:

The tre Konungars Här, Israels, Juda och Edoms: Ty når thesse tre Konungar med en stor Här drogo emot the Moabiter, kommo the på siunde dagsresan in uti Edoms öken, ther stor brist war på watn, så at hwarken människor eller fä hade dricka. Men tå the i thenna theras törst hos Gud genom Propheten Elisa sökte råd, befalte Gud them göra stora gropar bredewid then förtorkade bäcken, och tilsade them, at han sådana gropar samt med bäcken utan regn fullt med

med watn göra wille, såsom han ock om morgonen giorde, och lät komma ifrån Edom utan något regn et stort watn, som groparna, bäcken och hela landet med watn upfylte, så at månniskorna och kreaturen uti theras torst åter wederqweckte blefwo.

8. Huru mångahanda slags bröd ihogkommer Biblen, som Gud månniskone til spis, kroppsens och siälenes uppehälle gifwit hafwer, och til en del ännu gifwer?
Swar:

Femhanda: Thet första är thet naturliga lekamliga brödet, hwilket Gud af jordene wäxa låter, och thy en närande kraft gifwer, at thet stärker och uppehåller månniskan til lifwet (så länge hon här wara skal), såsom David ther om talar Ps. 104: Tu låter gräs wäxa för boskapenom, och säd månniskomen til nytto, at tu skalt låta bröd komma utaf jordene.

Thet andra är Himmelsbröd eller Manna, med hwilket Gud Israeliterna i hela fyratio år uti öknene spisade och uppehölt, hwilket han hwar morgon af himmelen regna lät, och war lika såsom Korianders säd, rundt och hwitt, och hade smak såsom semla med honung, 2 Mos. 16: Ps. 77: Gud lät regna Manna åt them til mats, och gaf them Himmelsbröd, the åto Änglabröd.

Thet tredje är Skådobröden, som altid lågo uppå HErrans bord, och blefwo allena af Aron och hans söner ätit, 3 Mos. 24: Med thetta brödet blef David och hans tienare spisade i theras hunger, 1 Sam. 21: Matth. 10: Luc. 16:

Thet fierde är thet wälsignade brödet i Sacramentet, i eller under hwilket Christus gifwer oß sin sanna Lekamen til at äta, allom them som Sacramentet bruka efter hans ordning, til en wiß försäkring, at han alla wåra synder på korsset på sin helga Lekamen burit och botat hafwer, och wi i honom genom trona incorporerade warden, och af alla hans håfwor och gåfwor äro delaktige wordne, Matth. 26: Wår HErre JEsus Christus i then natten, tå han förrådder wardt, tog han brödet, ꝛc. Och 1 Cor. 10: Thet brödet wi brytom, är icke thet Christi Lekamens delaktighet.

Thet femte, är thet rätta lefwande Himmelska brödet, HErren JEsus Christus, ther til af Gudi sänder, at alla the som af honom äta, thet är tro på honom, sig af hans förtienst trösta, ewigt lefwa, och skola med kropp och själ salige warda, ther om står, Joh. 6: Min Fader gifwer eder thet rätta brödet af Himmelen. Ty thet är Guds bröd som kommer af Himmelen, och gifwer werldena lif. Jag är lifsens Bröd, then som kommer til mig, han skal icke hungra, och then som tror på mig, han skal icke törsta til ewig tid. Thetta är thet brödet som af Himmelen nederkommit är, icke såsom edra fäder åto Manna, och äro blefne döde, then som äter thetta brödet, han skal lefwa ewinnerliga.

9. Hwad warder talat om then swraste mat och drick uti Biblen? Swar:

Jer. 9: Tå Gud sade til Judarna: Si, jag

skal

skal spisa thetta folket med Malörk, och gifwa them galla til at dricka. Item, Psalm. 69: tå Christus klagar: Si, the gifwa mig galla til at äta och ättiko til at dricka. Item, 2 Kon. 4: Tå moset som Elisa tjenare föreburit wardt, war så bittert, ropade the och sade: O Guds man, döden är i grytona. Item, Joh. 19: Tå Judarna gåfwo HErranom Christo uti hans törst ättiko til at dricka, beblandat med galla.

10. Hwarmed hafwa Lärjungarna spisat HErran Christum efter hans upståndelse? Swar:

Med stekt fisk och honungskaka, Joh. 21:

11. Hwilko människo hafwa Änglarna fördt mat? Swar:

Propheten Elisa, tå han låg och sof i öknena, som Guds Ängel twå resor, och förde honom glödbakat bröd til at äta, och watn til at dricka, 1 Kon. 19:

12. Hwar warder talat om tårars bröd? Swar:

Uti Ps. 80: Tu spisar them med tårars bröd, och skänker them et stort mått fullt med tårar.

13. Hurudan hafwer thet bröds skapnad warit, med hwilken HErren Israeliterna af himmelen i fyratio år spisade? Swar:

Såsom Korianders frö, smått och hwitt, och hafwer haft smak såsom semla beblandad med honung, 2 Mos. 16:

14. Uti hwilkens brudhus är thet ädlesta och bästa brödet funnit? Swar:

Uti Bethlehem, hwilket på wårt Swenska tungomål, är så mycket som et brödhus, ther är funnen worden JEsus Christus, thet rätta Himmelsbrödet, som stärker alla trogna, och

hew-

bewarar för then ewiga hungren, såsom h
sielf therom säger, Joh. 6: Thet är Guds Br
som nedkommer af himmelen, och gifwer we
dene lif. Jag är lifsens Bröd, then som ko
mer til mig, skal icke hungra, och then som tro
på mig, skal icke törsta til ewig tid. Jag är lif
sens Bröd. Edra fäder åto Manna i öknen,
och äro blefne döde. Thetta är thet Brödet so
nederkommit är af himmelen, på thet, the
ther af äter, skal icke dö. Jag är thet lefwande
Brödet, som nederkommer af himmelen, hwil
ken som äter af thetta Brödet, han skal lefwa
ewinnerliga.

15. Hwar hafwer HErren Christus underwisat Källarswänner? Swar:

Matth. 7: Man låter icke nytt win i gamla flaskor, annars gå the sönder, och winet bortspilles.

16. Hwar warder then wärsta hunger omtalad? Swar:

Amos 8: Jag skal sända en hunger i landet, icke en hunger efter bröd, eller törst efter watn, utan at höra HErrans Ord, så at the skola löpa hit och thit omkring, ifrån thet ena hafwet til thet andra, ifrån norr til öster, til at söka HErrans ord, och skola dock icke finna thet.

17. När hafwer warit then största dyraste tiden? Swar:

På then tiden tå Joseph war en Herre uti Egypti land, tå war en sådan dyr tid i all land, at man i hela siu år intet sådde, eller något inbärga kunde, så at all land måste behielpa sig af thet förråd som Joseph i Egypten i siu frukt-

samme

samme är församlat och förwarat hade, at alle
penningar i Canaans och Egypti land kommo
uti Pharaos Skattkammare för såd, 1 Mos.
Boks 41, 47:

8. Hwar hafwa the oförnuftigaste gjordt the förnuftige spisning? Swar:

Tå Elias satt wid then bäcken Cherit, och
korparna förde honom på någon tid afton och
morgon kött och bröd til uppehålle, 1 Kon. 17:

19. Hwem hafwer kötts ätande illa bekommit? Swar:

Israels barnom, uti then öknen Sin, tå the
efter kött så lystne woro, tå lät Gud i hopetals
Åkerhöns flyga til them uti lägret, at the sin
lustu på kött släcka kunde, och känna HErrans
eller Guds Alsmägtighet. Som ännu köttet
war under theras tänder, förgrymmade sig
HErrans wrede öfwer folket, och slog them med
en ganska stor plågo inbördes, af hwilken myc-
ket folk förderfwades, ther af heter thet samma
rummet Lustgrifter, therföre, at man ther be-
grof thet lystna folket, 2 Mos. 16: 4 Mos. 11:
Psalm. 68:

20. Hwar warder talat om then bedröfweligaste måltid? Swar:

Uti Psalmen 102: Tå David klagar och sä-
ger: Jag äter asko såsom bröd, och blandar
min dryck med gråt, thet är: Sorg och gråt
är mitt dageliga bröd, med suckande och gråt
håller jag min måltid.

XXXI. Cap.

XXXI. Capitel.
Om Fasto.

1. Hwilka ibland alla månniskor hafwa aldralängst fastat?
Swar:

Thessa tre, Moses, Elias och Christus, hwarthera hafwa fastat 40 dagar och 40 nätter, såsom om Mose, 2 Mos. 34: Om Elia, 1 Kon. 19: Om Christo, Matth. 4: skrifwit står.

2. Huru mångahanda Fasta talar then Helga Skrift om?
Swar:

Niohanda: Til thet första, en underbar öfwernaturlig fasta, som Moses fastade på twå åtskillige tider fyratio dagar och nätter, 2 Mos. 24, 34: Item, Elias uti öknene och på berget Horeb, 1 Kon. 19 cap. Christus uti öknene, Matth. 4: Item, S. Pauli medfölje, uti hafsens stora orolighet, tå the alla timar wäntade undergång och döden, och i fyratio dagar ingen mat eller dryck til sig togo, Ap. G. 27:

Til thet andra en Ceremonialisk fasta, tå Judarna årligen på en wiß tid sin kropp med fastande spåka måste, om hwilket Moses skrifwer, 3 Mos. 12: Och skal thetta wara eder en ewig rätt, på tionde dagen i siunde månaden skolen j spåka edra kroppar.

Til thet tredie, en botfasta, såsom Jona 3: Tå Jonas predikade för the Niniviter, at hwar the icke giorde bättring, skulle Staden innan fyratio dagar förgås; tå lät Konungen ena Fasto utropa, at hwarken månniskor eller kreatur något åta eller dricka skulle, utan at fasta, och

als-

ilfwarligen ropa til Gud. Item, tå Elias för-
kunnade för Konung Achab Guds wrede och
traff, tå ödmjukade sig Achab och fastade, och
of i säcken och gick luto, 1 Kon. 21: Item, tå
then fromme Konung Josaphat med stor härs-
magt utdragen war, låt han utropa ena fasto,
och befalte bedja Gud innerliga om hielp, och
Gud gaf fienderna i hans händer, 2 Chr. 20:
Til thet fierde, en god och friwillig fasta, tå
man sig för sedwänja skul håller ifrån kråselig
mat och dryck, och brukar allena bröd och watn,
såsom Daniel, Sadrach, AbedNego och Me-
sach giorde, Dan. 1: Och Prophetissan Han-
na, om hwilken Lucas skrifwer c. 2: Hon tiente
Gud med bön och fasto natt och dag.
Til thet femte, en dagelig fasto, tå man al-
tid håller tilbörlighet uti mat och dryck, sig för
öfwerflödighet, fråssande och drickande förwa-
rar, på thet köttet icke warder kåt, och kropp-
ens sundhet bewarat warder, therom talar
Christus Luc. 21: Wakter eder, at edart hierta
icke betungat warder med swalg och dryckens-
kap, och thetta lefwernes omsorg. Och S.
Paulus, Rom. 13: Låter oß ärliga wandra så-
som om dagen, icke i fråsseri och dryckenskap,
icke i kamrar och okyskhet, och fordrer köttet,
dock icke til kättja. Syr. 38: Öfwerfyll tig icke
med allehanda kråselig mat, och ät icke för gi-
rugt, ty mycket ätande gör en krankan, och en
omåttelig frossare får siukdom.
Til thet siette, en andelig fasta, tå man sig
håller ifrån köttsens luster, som strida emot

siä-

skälen, flyr thet onda, och beflitar sig om thet goda, therom säger Gud, Es. 58: Thetta är then fasta som jag utwäljer, gif lös them tu med orätt bundet hafwer, släpp them som tu betungar, gif them frid som tu twingar, haf bort allehanda tunga, bryt them hungriga titt bröd, och the som elände äro haf i titt hus, om tu ser en nakot, så kläd honom, och drag tig icke undan för titt kött.

Til thet siunde, en skrymtaktig fasta, såsom Phariseernas fasta war uti Christi tid, och Papistiska fastan i wår tid, med hwilken the mente til at betala synderna, och förtjena thet ewiga lifwet, ther om säger Christus, Matth. 6: När som i fasten, skolen i icke wara såsom i wore bedröfwade, såsom the skrymtare, ty the förwandla sin ansikten, at the skola synas för människone med sin fasto. Och Es. 58: Skulle thet wara en fasta, then jag utwälja skulle, at en människa twingar om dagen sin kropp, eller hänger sit hufwud såsom et säf, eller ligger i säck och asko? Thet är: Wiljen i thet kalla fasto och then dag som HErran tackuämlig är? S. Paulus nämner läran, i hwilken somlig mat, såsom syndig til at bruka, är förbuden, en djefla lära, och säger: Alt thet Gud skapat hafwer är godt, och intet bortkastandes som med tacksäjelse tagit warder, ty thet warder helgat genom Guds ord och bönen, 1 Tim. 4:

Til thet ottonde, en lekamlig fasta, ther man håller sig ifrån somlig mat och drick, emot sin swaga nästa, at man honom icke förargar, ther

om

om talar S. Paulus, Rom. 14: Om tin broder warder bedröfwat öfwer tin mat, så wandrar tu allaredo icke efter kärleken. Förderfwa icke med tin mat, then som Christus hafwer lidit döden före. All ting äro wäl ren, men thet är icke alt godt som han äter med sit samwetes förkränkelse. Godt är tig, at tu äter intet kött, och dricker intet win, ej heller något ther tin broder stöter sig på, förargas eller förswagas. Item, 1 Cor. 8: Om maten förargar min broder, wille jag aldrig äta kött til ewig tid, på thet jag icke skal wara minom broder til förargelse.

Til thet nionde, en Nöd-fasta, tå man uti fattigdom, dyr tid, hunger och fel tolmodig är, ser uti Guds milda hand, och utur henne en nådig och faderlig hielp förwäntar, som then fattige Lazarus gjorde uti sin fattigdom och sukdom för rika mansens dör, Luc. 16: Ther om säger David i Ps. 55: Kasta tin omsorg uppå HErran, han skal försörja tig, och skal icke låta then rättfärdiga i oro blifwa til ewig tid. Ps. 33: HErrans öga ser på them som frukta honom, the som uppå hans godhet trösta, at han skal fria theras siäl ifrån döden, och föda them i hårdom tid, therom sjunge wi i wår Christeliga Kyrko-sång: Han wil oß altid nära, Lif och siäl wil han wäl förspara, Ingen sorg skal oß wederfaras.

Hwem är kommen til et synnerligit Äro-Ämbete och Vocation öfwer sit fastande? Swar:

Först then Gudfruktige mannen Mardochai,

tå han i sin och sins folks nöd bad och fastade, wardt han beprydd med kostelig kläder och gyllene klenodier, och uti sins fiendes then ogudaktiga Hamans stad satter til en Första och Ofwersta uti Konung Ahasveri hof, Esther. 6, 8:

Til thet andra, Barnabas och Paulus, tå the uti Antiochia bredewid Simone Nigro, Lucio af Cyrenen och Manahe, tiente Gudi med fastande och bedjande, sade then Helge Ande: Skiljer mig ut Barnabam och Paulum, til thet werk jag hafwer kallat them til, och the lade händerna på them, och låto them fara.

4. Hwem klagar, at han af fastande är trött worden? Swar:

David, i Ps. 109: Jag är fattig och elände, mitt hjerta är bedröfwat i mig, min knä äro swage af fasto, och mitt kött är magert, och hafwer ingen fetma.

5. Hwilken Drottning hafwer aldralångst fastat? Swar:

Drottning Esther, tå hon sin Herra Konung Ahasverum bedja wille, at alle Judar icke dödas skulle efter Hamans råd; tå fastade hon samt hennes Jungfrur tre dagar och tre nätter, at the ingen mat eller dryck brukade, böd ock alla Judar göra thet samma. Bekom altså genom bön och fastande sins folks undsättning, Esth. 4, 5:

6. Hwar warder befalt bedja med fastande? Swar:

Hos Propheten Joel c. 2: ther Gud säger: Wänder eder til mig af alt hjerta, med fastande, gråtande och klagande, rifwer eder hjerta och icke eder kläder, och wänder eder til HErran

edar Gud, ty han är nådig, barmhertig och tolig, och låter sig snart ångra straffet, blåser med Basun i Zion, helger ena fasto, kallar menigheten tilhopa.

XXXII. Capitel.

Om Panqvet och Gåstabod, Wärdar och Gäster, och hwad sig therwid underligit tildragit, och huru man sig theruti förhålla skal.

1. Hwilken hafwer hållit then första och härligaste Panqvet och Gåstabod? Swar:

Ahasverus the Persianers Konung, han anrättade et stort och härligit gåstabod, och böd thertil alla Förstar, Landshöfdingar, wäldige och Öfwerstar i alle sine hundrade siu och tiugu land, och hölt et sådant gåstabod i hundrade och åttatio dagar, på thet han skulle låta se sins Rikes härliga rikedomar, och thet kosteliga prål af sit Majestät. Item, et gåstabod åt allo folkena, som bodde uti Slottet Susan, låt han anrätta, som warade uti siu dagar uti en sal i trägården in wid Konungs-huset, och låt uphänga hwit, röd och gol tapeter, fattade med linnen och skarlakans tåg uti silfwerringar på Marmorstodar. Bänkarna woro af guld och silfwer, golfwet war lagdt med grön, hwit, gol och swart Marmorsten, och dryckarna bar man in uti gyllene kar, och iu annor och annor, etc. Esth. 1:

2. Hwar underwisar Christus them som Collats hålla wilja? Swar:

När tu gör middagsmåltid eller nattward,

 hjud

bjud icke tina wänner, eller tina bröder, eller tina fränder, eller tina grannar som rike äro, at the icke bjuda tig igen, och löna tig tina wälgerning. Utan heller tå tu gör gästabod, kalla the fattiga, halta och blinda, så äst tu salig, ty the förmå icke löna tig igen, men tig warder igen lönt i the rättfärdigas upståndelse.

3. Hwar underwisar Christus them som til Bröllops gå wilja? Swar:

Luc. 14: När tu blifwer buden af någrom til bröllop, sätt tig icke i främsta rummet, at icke til äfwentyrs någor kommer, som buden är af honom, och är ärligare än tu, och tå kommer han, som både honom och tig budit hafwer, och säger til tig: Gif thenna rum, och tå måste tu med blygd begynna sitta ned bätter. Utan heller, när tu warder buden, gack och sätt tig i ytterska rummet, at tå han kommer som tig budit hafwer, må han säia til tig: Min wän sitt up bätter, och tå sker tig heder för them som med tig til bords sittja. Ty hwar och en som uphöjer sig, han skal warda förnedrat, och then sig förnedrar, han skal warda uphögd.

4. Hwar warder talat om then bästa måltid och fetaste gästabud i Biblen? Swar:

Es. 25: Och HErren Zebaoth skal göra til alt folk et fett gästabud på thetta berget, et gästabud af klart win, af feto, af märg, af win ther ingen drägg är uti, och han skal på thesso bergena bortlägga swepekläder, ther all folk med beswepte äro, och täckeklädet, ther alla Hedningar med betäckte äro, ty döden skal platt

up-

upsluken warda, och HErren, HErren skal afe twå tårarna af alt ansikte, och skal borttaga sins folks försmådelse i all land, ty HErren haf- wer thet sagt.

5. Hwilken Wärd hafwer hast bäfka Gästen? Swar:

Patriarchen Abraham, hos hwilken Gud, som är then Aldrahögste och bäste, sielf til gäst warit hafwer, såsom therom står uti 1 Mos, 18:

6. Til hwem ibland alla människors barn är then H. Trefaldig- het til Gäst gången? Swar:

Til Abraham, ty så skrifwer Moses 1 Mos. 18: Och HErren syntes Abraham i then Lunden Mamre, ther han satt wid sins tjälls dörr, tå hetast war på dagen, och som han uplyfte sin ögon och såg, tå stodo tre Män för honom, och tå han såg them, lopp han emot them från sin tjälls dörr, och bugade sig neder för them på jor- dena, och sade: HErre, hafwer jag funnit nåd för tin ögon, så gack icke fram om tin tienare, man wil hämta eder litet watn och twå edra fötter, och hwilen eder under träd, och jag wil lägga för eder et stycke bröd, at j wederqwecken edor hjerta, sedan gå j tå fram bätter, förty, therföre ären j komne til eder tienare. The sa- de: Gör som tu sagt hafwer. Tå hastade sig Abraham in til tjället til Sara, och sade hen- ne: Skynda tig och blanda tre mått Semlo- mjöl och baka kakor, men han lopp bort til bo- skapen, och tog en god spåd Kalf, och fick drän- gen, han skyndade sig och tilredde thet. Och Abraham tog fram smör och mjölk, och af kalf-

wen som han tilredt hade, och satte för them, och gick fram för them under tråd, och the åto.

7. Hwar warder then otrognaste Wården ihogkommen? Swar:

1 Macc. 11: Hwarest om Zabdeel the Arabers Konung skrifwit står, at han Alexandro Konungen i Asien, tå han flyktig och en gåst war, låt afhugga hufwudet, och förskickade thet til Ptolomeum Konungen uti Egypten. Item, c. 12: Tå Tryphon Jonatham til sin gåst böd, gaf han honom goda ord, och giorde honom stor åro, och gaf honom skånker, men på sidstone låt fånga honom och dråpan. Item, uti c. 16: Tå Ptolomeus en Höfwitsman öfwer Jericho, böd then Christeliga Försten Simon samt twå hans söner, hos sig til gåst uti sit Slott, som kallades Doch, beredde för them en hårlig måltid, och dock en sådan otrohet brukade, at tå the öfwer bordet som aldralustigast woro, låt han them öfwerfalla och döda. Item, 2 Sam. 13: Tå Absalon böd sin broder Ammon til gåst, och tå han aldralustigast war, låt han sticka honom ihjål.

8. Hwem hafwer Gåstabodet wärst bekommit? Swar:

Konung Belsazar i Babel, tå han om natten satt med sina Höfwitsmån, och war lustig, tå föllo fienderna in i staden, och slogo Konungen med hans drickes-bröder ihjål.

9. Hwem år på thet lustigaste gången til Gåstabods, och bedröfweligast therifrån? Swar:

Haman, som war öfwersta Rådet i Konung Ahasveri Hof, han gick med et gladt hierta til gåsta-

gästabods, som Drottning Esther hade tilreda låtit, och berömde sig på thet högsta, at ingen utan han allena war kallad: men förr än glädjen til ände kommen war, måste han med bedröfwelse upstå, och med et fotafall bedja om sit lifs förskoning, och halp tå intet, han wardt fången ifrå bordet bortförder, och för sit egit hus i galgan hängder, Esth. 5, 6, 7:

10. Hwar warder thet beröme, när man sig i Gästabod kostfri wisar? Swar:

Uti Syr. 32: En gifmild man lofwa människorna, och säga: Han är en ärlig man. Och sådant är et godt lof, men om en karg usling talar hela staden illa, och man säger rätt therutt.

11. Hwar warda wi warnade för fylleris Collats? Swar:

Uti Ordsp. 23: War icke ibland drinkare och slösare, ty the drinkare och slösare warda fattige, och en sofware måste rifwen kläder bära. Hwar är we? Hwar är sorg? Hwar är kif? Hwar är klagan? Hwar är sår utan sak? Hwar äro röd ögon? Nemliga, ther man dryckenskap öfwar, och kommer til at utdricka hwad inskänkt är.

12. Hwar warder talat om werldenes barnas lustigaste gästebods jämmerligaste utgång? Swar:

Uti Es. 5: We them som om morgonen bittida uppe äro, til at beflita sig om dryckenskap, och sitta in til nattena, at the af win hete warda skola, och hafwa harpor, Psaltare, trummor, pipor och win i theras Collats, och se intet uppå HErrans werk, the skola oförseendes fångade och bortförde warda, hunger och torst

lida. Therföre hafwer helfwetit utwidgat sina själ, och upgapat med sina kåftar utan måtto, så at ther skola nederfara både härlige och gemene man, både theras rike och glade, at hwar och en skal bucka sig, och hwar och en ödmjukat warda.

XXXIII. Capitlet.

Om Offer, och allehanda offrande.

1. Om hwilken är thet propheterat, at han människor offra skulle? Swar:

Om Konung Josia, 1 Kon. 13: Och si, en Guds man kom af Juda genom HErrans ord til Bethel, och Jerobeam stod wid Altaret til at röka, och han ropade emot Altaret genom HErrans ord och sade: Altare, Altare, så säger HErren: Si, Davids huse skal warda född en son, benämnd Josia, han skal på tig offra högdernas Präster, som på tig röka, och skal upbränna männnisko-ben på tig. Och han gaf på then dagen et tekn, och sade: Thetta är teknen, at HErren thetta talat hafwer: Si, Altaret skal remna, och askan som therpå är skal förspillas, och huru thet är upfylt wordet, står 2 Kon. 13:

2. Hwem hafwer giordt thet största offret? Swar:

Salomo, tå han wigde Jerusalems Tempel, tå hafwer han offrat tu och tjugu tusend oxar, och hundrade och tjugu tusend får, 1 Kon. 8:

3. Hwilket offer är af Himmelen itändt wordet? Swar:

Abels, 1 Mos. 4: Aarons, 3 Mos. 9: Elie, 1 Kon. 18: Salomons, 1 Kon. 9: 2 Chr. 7:

4. Hwil-

4. Hwilka Konungar hafwa gjordt the grufweligaste och wederstyggeligaste offer? Swar:

Konung Ahas och Konung Manasse, the hafwa upbrändt theras egna barn, och offrat them Moloch i Hinnoms dal wid Jerusalem, 2 Chr. 28 och 33: Item, the Moabiters Konung, 2 Kon. 3:

5. Hwem wärderar et Gudfruktigt lefwerne högre än offer? Swar:

Salomo uti Ordspr. 21: Göra wäl och rätt, är HErranom bättre än offer. Och Samuel, tå han sade til Konung Saul: Menar tu, at HErren hafwer mera lust til offer eller bränoffer, än til HErrans röstes hörsamhet; Si, lydna är bättre än offer, och höra til är bättre än thet feta af Wädrar.

6. Hwar warder omåttelig girughet och Mammons tjenst kallat offer? Swar:

Spr. 31: Många komma på olycko för penningar skull, och förderfwas ther öfwer för sin ögon.

7. Hwar förkastar Gud Judarnas offers myckenhet? Swar:

Uti Es. 1: tå han säja lät: Hwad skal jag med edart myckla offer? säger HErren; jag är mätt af Wädrars bränoffer, och af the göddas talg, jag hafwer ingen lust til oxars, lams eller kalfwars blod, eder rökwerk är mig en styggelse. Min själ hatar edra Nymånader och årstider, men twår eder, görer eder rena, lägger bort edart onda wäsende ifrån min ögon, och wänder eder til mig, så wil jag eder til nåder taga. Uti Ps. 50: står thesslikes.

8. Hwar warda Judarnas offer, hwilka the hóllo för en förtjenst, liknat wid wederstyggelig ting? Swar:

Es. 66: ther Gud säger: Then en oxa slagtar, är lika som han en man slogo. Then et får offrar, är såsom then ther halsen sönderbröte af en hund. Then spisoffer frambär, är såsom then ther swinablod offrar, then som uppå rökelse tänker, han är såsom then thet orätta prisar. Sådant utwälja the uti theras wägar, och theras själ hafwer lust til theras styggelse, och giorde thet mig mißhagade.

9. Hwarutaf torde man icke göra offer? Swar:

Af hore-lön och hunde-penningar, ty så skrifwer Moses i 5 Mos. 23: Tu skalt icke bära skökolön eller hunde-penningar uti HErrans tins Guds hus, af någrahanda löfte, ty båda är HErrarom tinom Gud en styggelse.

10. Hwad måste Judarna dageligen offra? Swar:

Tu åra lamb, et om morgonen, thet andra om aftonen, ty så skrifwer Moses 2 Mos. 28: Tu års gamla lamb skalt tu hwar dag offra ther uppå. Et lamb om morgonen, thet andra om aftonen, och til hwart lam skalt tu taga en tiondedel Semlomjöl, beblandat med en fjerdedel af et Hin stött oljo, och en fjerding af et Hin win.

11. Hwem är offret och rökandet illa bekommit? Swar:

Båda öfwersta Presterna, Aarons söner, tå the framhade främmande eld med rökelse för HErranom, tå utgick elden ifrå HErranom, förbrände och förtärde them, så at the med swåda och wärk dö måste, 2 Mos. 10:

12. Hwar

12. Hwars offer är af helleberget itändt och förtärdt? Swar:

Gideons, tå han til Guds folks Anförare kallad wardt af HErrans Ängel, och lade sit spisoffer uppå et hälleberg, tå kom Ängelen wid offret med sin stafs ända, och elden kom utur hällebärget och förtärde offret, Dom. 6:

13. Hwem är öfwer sit offer til skam worden? Swar:

Först Cain, hwars offer Gud intet anse wille, emedan han otrogen war, 1 Mos. 4: Hebr. 11: Til thet andra, Baals Propheter, tå the offrade til theras afgud Baal en Stut, bodo ock ther hos, stucko och ristade sig med knifwar och med prenar så at blodet gick ther ut efter, och blefwo likwäl icke hörde af honom, så at Elias bespottade them och sade: Ei, i måste ropa högt, ty han är en Gud, som antingen sofwer, eller begrundar, eller något beställa hafwer, eller är ute på markene, 1 Kon. 18:

XXXIV. Capitel,

Om Omskärelsen, och hwad sig therwid hafwer tildragit.

1. När är Omskärelsen gifwen worden? Swar:

Efter werldenes skapelse 2047 år: För Christi födelse 1813 år, 1 Mos. 17:

2. Hwem är öfwer Omskärelsen wred worden? Swar:

Zipora, Mosis hustru, tå hon emot sin wilja sin son omskära måste, sade hon i wrede til sin man: Tu äst mig en Blod-brudgumme, 2 Mos. 4: thet är, thet kostar blod at tu äst min ägta

ägta man, och jag måste omskära mitt barn, och theß blod utgiuta, thet jag ögerna ser och gör.

3. Hwar äro Israels barn andra gången omskurne wordne? Swar:

På hinsidon Jordan uti Gilgal, på then högden Araboth. Ty emedan theras fäder i fyratio år uti öknene hit och thit wandrade, och thet folket som i öknene födt war, icke woro omskurne, böd Gud Josua, at han them alla, tå the med torra fötter öfwer Jordan gångne woro, omskära skulle, Jos. 5:

4. Hwilka Qwinnor äro theras barns omskärelse illa bekommit? Swar:

Först, någrom frommom qwinnom uti Jerusalem, them bant man the omskorne barnen wid bröstet, och förde them omkring hela staden til bespott af Hedningom, och kastade them öfwer murar, på sidstone til döds, 2 Macc. 6:

5. Hwar står at Omskärelsen hafwer warit en afmålning til Dopet? Swar:

Uti Coloss. 2: J Christo ären i omskurne, med then omskärelse som sker utan händer, tå i afladen syndq-kroppen i köttet, nemliga, med Christi Omskärelse, i thet, at i med honom begrafne ären genom Dopet.

6. Huru hårdt hafwer Omskärelsen befalt warit? Swar:

Wid bann och död, ty så säger Gud 1 Mos. 17: Hwar något piltebarn icke warder omskurit, i hans kötts förhud, hans siäl skal utrotas utur hans folk, therföre, at han mitt förbund icke hållit hafwer.

7. Hwem

7. Hwem är Omskärelsens underlåtande illa bekommit? Swar:

Guds mannen Mose, tå han åter drog in uti Egypten, tå kom Gud emot honom, och wille döda honom, therföre at han sin son icke omskurit hade, 2 Mos. 4:

8. Hwem är Omskärelsen illa bekommen? Swar:

Hemor och hans son Sichem, thenna stadens Herrar, tå the sig (för kärlek til Dina Jacobs dotter) samt theras Borgare omskära läto, kommo Jacobs söner och dräpo them allesammans, och intogo staden Sichem, med alt thet ther inne war, therföre at then unge Herren Sichem theras syster skämt hade, 1 Mose Bok 36:

Hwem hafwer sig lustigast af Guds bistånd wid Omskärelsen påmint? Swar:

Först David, tå han med then stora hjelten Goliath strida wille, och hwar man mente at han för honom under ligga skulle. Så fattade han mod, och päckade på omskärelsen, och sade: HErren som mig frälste ifrån lejon och björnar, han frälsar mig ock ifrån thenna oomskorna Philisteen. HErren skal i thenna dag gifwa tig uti mina hand, at jag skal slå tig, och taga ditt hufwud af tig, och gifwa the Philisteers lijks kropp i thenna dag foglom under himmelen, och thet skedde altså, 1 Sam. 17:

Til thet andra Jonathan Sauls son, tå han med sin fader låg uti fält emot the Philisteer, sade han til sin wapndragare: Kom, låt oss gå öfwer til thesse oomskornas lägre, til äfwen-

tyrs

tyrs warder HErren något uträttandes genom oß, förty, thet är HErren icke tungt hielpa genom många eller genom få, och han förorsakade thermed en stor seger, 1 Sam. 14:

10. Ho förkastar Omskärelsen i Nya. Testamentet på thet starkaste? Swar:

S. Paulus, uti Gal. 5: Så blifwer nu ståndandes uti then frihet, med hwilko Christus oß friat hafwer, och låter eder icke på nytt fångas under träldomsens ok. Si, jag Paulus säger eder, om j låten eder omskära, är eder Christus intet nyttig. Men jag betygar åter hwarjom och enom som sig låter omskära, at han är pliktig til at hålla hela lagen, j hafwen mist Christum, j som genom lagen wiljen rättfärdige warda, och j äro fallne ifrån nådene.

XXXV. Capitel.

Om Rikedom och Skatter, Fattigdom, Winning och Åcker.

1. När är then rikaste fattigast worden? Swar:

Uti Christi födelses tid, tå är HErren Christus Guds Son himmelens och jordenes Skapare och uppehållare, uti sådan fattigdom människa födder, at han hwarken stufwa eller wagga hafwer haft, utan är födder worden uti ett stall, ibland oskälige kreatur, lagder uti en hård krubbo, och förde hela sin wandel här på jordene uti sådan stor fattigdom, så at han intet eget haft hafwer, som han sig til uppehälle hafwe bruka kunnat, såsom han klagar Luc. 9: När

wart

warna hafwa kulor, och foglarna under himmelen näste, men Menniskones Son hafwer icke, ther han kan luta sit hufwud under.

Usus. Uti thenna fattigdom hafwer Christus sig instunget, på thet han måtte göra oß rika i himmelen, och the ewige skatter förwärfwa, 2 Cor. 8:

2. Hwem hafwer uti sin fattigdom aldramäst tjent folket? Swar:

Wår HErre Christus, han hafwer med sin fattigdom oß alla fördt til ewig himmelsk rikedom, såsom S. Paulus säger, 2 Cor. 8: J weten HErrans JEsu Christi godwillighet, at ändock han war rik, wardt han likwäl fattig för edra skuld, på thet i genom hans fattigdom skullen rike warda, och then Christna Kyrkan siunger: Här i werldene wardt han fattig och arm, Sig månde han öfwer oß förbarma, och göra oß i himmelen rik, och sina helga Änglar lik.

3. Hwadan kommer rikedom och fattigdom? Swar:

Af Gudi: Ordspr. B. 22: Rike och fattige måste wara ibland hwarannan, HErren hafwer giordt them alla.

4. Hwem är rätt rik, och hwem är rätt fattig? Swar:

Syr. 31: Then är rik som arbetar, och samlar penningar, och håller up emellan åt, och nyttjar them. Men then är fattig som arbetar, och thet lyckas honom intet, och om han sin uppehåller, så är han dock en stackare.

5. Hwad är thet bästa wid stor rikedom? Swar:

Et hjerta, som rikedomar uti Gudsfruktan

och

och med gladt sinne och hjerta bruka kan och törs, såsom Konung Salomon säger i Pred. 2: Är tå nu människone icke bättre äta och dricka, och göra sina själ goda dagar i sit arbete? Men thet såg jag ock, at thet kommer af Guds hand. Item, c. 3: Jag såg, at intet är bättre, än at en människa är glad i sit arbete, och far wäl med sig i sina dagar, ty thet är hans del af alt sit arbete, thet är en Guds gåfwa.

6. Hwilket äe then bästa winning? Swar:

Wara Gudfruktig och af närwarande tilstånd låta sig nöja, såsom S. Paulus lärer, 1 Tim. 6: Wara Gudfruktig och låta sig nöja, är winning nog. Ty wi hafwe intet fördt in i werldena, therföre är thet klart, at wi icke heller kunne något föra här ut.

7. Hwilket är thet bästa och saligaste åcker? Swar:

Gifwa then fattiga för intet, och göra honom godt för Guds skull, såsom Salomo säger, Ordspr. 19: Then som förbarmar sig öfwer then fattiga, han lånar HErranom, han skal wedergälla honom godt igen. Här med säger Christus: Hwilken som gifwer enom af thenna minsta en bägare kalt watn dricka i mit namn, thet skal honom rikeligen wedergullet blifwa, Matth. 10:

8. Hwar står thet skrifwit, at man gods och penningar här efter sig lemna skal? Swar:

Jobs 27: När then rike nederlägges, skal han intet få med sig, han skal uplåta sin ögon och finna intet, alt skal gå honom ifrå handa, 1 Tim.

1 Tim. 6: Wi hafwe intet fördt med oß in i werlden, wi kunne icke heller något föra här ut.

9. Hwar warda the giruge Rike liknade wid Spinnelen? Swar:

Job. 27: När then rike samlar penningar tilhopa såsom stoft, och tilreder sig kläder såsom ler, så skal han wäl tilredat, men then rättfärdige skal kläda sig ther uti, och then oskyldige skal utskifta penningarna. Han bygger sit hus såsom en Spinnel, och såsom en wäktare gör sig et skjul.

10. Hwad är bättre än stora rikedomar? Swar:

Et godt namn och ärlig åminnelse, ty så säger Syrach c. 42: Se til at tu behåller et godt namn, thet warder tig wissare än tusende stora guldskatter.

11. Hwar warder af stort mistande bästa winning tagen? Swar:

Matth. 19: ther Christus säger: Sannerliga säger jag eder, at then som öfwergifwer hus, eller bröder, eller systrar, fader eller moder, hustru eller barn, eller åker, för mitt namn skull, han skal få hundradefalt, och ärfwa ewinnerligit lif. Item, Luc. 18: Sannerliga säger jag eder, ingen är then som hafwer öfwergifwit hus, eller föräldrar, eller bröder, eller hustru, eller barn för Guds rike skul, then icke skal igen få mycket mer i thenna tiden, och i tilkommande werld ewinnerligit lif.

12. Hwilken Skatt förer med sig alla andra skatter? Swar:

Then ädle dyre Skatten, med hwilken Gud

Fader oß förärat hafwer, nemliga, JEsus Christus, i hwilken, och med hwilken Gud gifwer alla trogna alt hwad them til kropp och siäl, här timmeliga och ther ewinnerliga nödtorftigt är, såsom S. Paulus säger, Rom. 8: Är Gud med oß, ho kan wara emot oß? Hwilken ock icke hafwer skonat sin egen Son, utan gifwit honom ut för oß alla, huru skulle han ock icke gifwa oß alt godt med honom?

13. Hwar hafwer en skalk gifwit enom frommom man en gåfwa som hafwer warit bättre än himmel och jord? Swar:

Tå then ogudaktige falske Domaren Pontius Pilatus, gaf then fromma Joseph HErrans JEsu Christi Lekamen, at han honom af korsset taga och begrafwa skulle, ther inne alle wishetenes och kunskapsens skatter lågo förborgade, ja, i hwilken all lekamlig godhets fullhet bodde, Joh. 19: Coll. 2:

14. Hwem talar om thenna werldenes owißa rikedomar? Swar:

David uti Ps. 39: ther han säger: Ack huru platt intet äro alla människor, the dock så säkert lefwa, Sela. The gå bort såsom en skugge, och göra sig mycken onyttig oro, the samka tilhopa, och weta icke ho thet få skal. Item, Bar. 3: Hwar äro the tagne wägen, som silfwer och guld församla, ther människorna sin tröst uppå sätta, och kunna aldrig mätte ther af warda, ty the förwärfwa penningar, och lägga sig ther winning om, och är dock altsammans fåfängt. The äro utrotade och uti

Helf-

helfwetit farne, och andra äro i theras rum komne.

XXXVI. Capitel.

Om allehanda Folk, Tyskar, Judar och Turkar.

1. Af hwem äro Tyskar komne? Swar:

Af Ascenas, Gomers son, som hafwer warit Japhets sonason, 1 Mos. 10: Och regerade öfwer thet landet emellan then floden Tanai, then swarta sjön och Renströmmen, wardt af sit folk för hans helighet, och under them then upråttade Gudstjenstens skull, nämder Tuiscon, thet är, Guds bud, hwilket namn ock sedan på hans undersåtare ärft är, at man kallade them Tuiscones eller Tyskar.

2. Af hwem äro Turkarne komne? Swar:

Nicephorus skrifwer, at the hafwa sit ursprung af Ismael Abrahams son, hwilken han med sin tjensteqwinna Hagar aflat hade, här utaf äro the i begynnelsen Ismaeliter och Hagariter kallade wordne, hwilka namn man ock finner uti Biblen, 1 Mos. 37: Ps. 82: 1 Chr. 5: Men sedan på thet the icke såsom oäkta skulle hållne warda, hafwa the förandrat theras namn, och kallat them Saracener, gifwandes ther med tilkänna, at the woro rätte arfwingar til werldenes rikes wälsignelse, som Gud Abraham tilsagt hade. Här utaf hafwa the ock hållit omskärelsen, som Gud Abraham och hans säd befalte.

3. Huru många hafwa Israels barn warit, tå the drogo in uti Egypten? Swar:

Sjuttio, ty så skrifwer Moses, 1 Mos. 46: Alla Jacobs hus siålar som kommo in i Egypten, wåro sjuttio.

4. Huru många hafwa Israels barn warit, tå the drogo utur Egypten? Swar:

Sex gånger hundrade tusend män, förutan qwinnor och barn, 2 Mos. 12: 4 Mos. 16:

5. Huru många hafwa the warit, tå the andra gången wid Jordan räknade wordo? Swar:

Sex gånger hundrade tusend, et tusend, sju hundrade och trettio män, såsom therom är til at läsa uti 4 Mos. 26:

6. Huru många woro the, tå the uti then öknen Sinai, i then andra theras utgångs år äro räknade wordne? Swar:

Sex gånger hundrade tusend, tre tusend fem hundrade och femtio män, the som tjugu år och ther utöfwer woro, och i Här draga dogde. 4 Mos. 1: Men the Leviter efter theras fäders slägter, wordo intet räknade ibland med, 4 Mos. 1:

7. Uti huru många slägter äro the delade? Swar:

Uti tolf slägter. Then första hafwer warit Rubens. Then andra slägten Simeons. Then tredje hafwer warit Gads slägte. Then fjerde slägten Juda. Then femte slägten Isaschars. Then sjette slägten Sebulons. Then sjunde slägten Ephraims. Then ottonde slägten Manasses. Then nionde slägten Benjamins. Then tionde slägten Dans. Then ellofte slägten Assers. Then tolfte slägten Naphtalis.

8. Huru

8. Huru stark hafwer hwar slägt til dugligit Krigsfolk warit? Swar:

Thet gifwer Moses tilkänna, 4 Mos. 1, och 26: Nemliga:

Ruben		46500	
Simeon		59300	
Gadd		45650	
Juda		74600	
Isaschar		54400	
Sebulon	hafwer	47400	dugelige män
Ephraim	haft	40500	til krigs.
Manasse		32200	
Benjamin		35400	
Dan		62700	
Asser		41500	
Nephtahlim		53400	

9. Hwilken hafwer warit then längste mannen ibland Israels Barn? Swar:

Saul, Kis son, then förste Konungen öfwer Israel, han hafwer warit et hufwud högre än alt folket, såsom thet står skrifwit, 1 Sam. 10: Och tå han gick ibland folket, war han hufwud högre än alt folket. Och Samuel sade til alt folket, här sen i hwem HErren utwalt hafwer, ty hans like är icke ibland folket.

10. Huru många af Israeliterrna under Cores, äro utu thet Babyloniska fängelse åter bragne til Jerusalem igen? Swar:

Tu och fyratio tusend, tre hundrade och sextio man, såsom i Esr. 2: står: Hela menigheten såsom en man, war tu och fyratio tusend, tre hundrade sextio.

11. Hurn många tjenare och tjenarinnor woro med? Swar:

Sju tusend, tre hundrade sju och trettio, här om står Esr. 2:

12. Huru starka hafwa Judarna warit uti Konung Davids tid? Swar:

Tå David hela folket, som under honom war, räkna låt i nio månader och tjugu dagar, tå befant man i Israel otta hundrade gånger tusend starka män, som swärd utdrogo, och emot fienden strida kunde, och i Juda fem hundrade sinom tusend stridsamme män, 1 Sam. 24:

XXXVII. Capitel.

Om Lås, Nycklar och tillåste Saker, Portar och Dörrar, Wägar och Stigar.

1. Hwem är aldramäst förskräckt worden uti en Kammares öpnande? Swar:

Holofernis Kammartjenare, tå han uti sins Herres sofwekammare fant sin Herra död, och såg at Judith hade huggit hufwudet af honom, wardt han så häftigt förskräckt, och giorde et sådant jämmerligit rop, at hela Hären ther öfwer förskräcktes och flydde, Judith. 14, 15:

2. Hwem hafwer en tillåst port lättast kunnat uplåta? Swar:

Simson, ty tå han innesluten war uti then staden Gaza, och Borgarena aktade uppå honom, och wille döda honom, tå stod han up om midnatt, och fattade båda dörrarna i stadsporten, med båda dörtrån och skottbomen, och lade

de them på sina axlar, och bar them uppå berg högden för Hebron, Dom. 16:

3. Huru många nycklar hafwer Gud betrodt människorn
Swar:

Twenne: Then förste är Binde-nyckelen, th ogudaktigom synderna at behålla, himme tillycka och helfwetet för them öpna.

Then andre är Löse-nyckelen, synderna th trognom ther med at lösa, tillycka helfwet och himmelen öpna, Matth. 16: Och jag gifwa tig Himmelrikes nycklar, alt thet tu b der på jordene, thet skal wara bundet i himm len, och alt thet tu löser på jordene, thet wara löst i himmelen. Item, Joh. 20: Ta then Helga Anda, hwilkom j förlåten synd na, them förlåtas the, och hwilkom j behål them, them äro the behåldna.

4. Huru många Nycklar hafwer Gud allena för sig behål
Swar:

Fem: Then förste är Clavis pluviæ, Re nyckelen; ty Gud allena är then himmelen låser, thet är, then regn gifwer och behåll huru och när honom behagar, 1 Kon. 18: J 36: 5 Mos. 28: 3 Mos. 26:

Then andre är Clavis sepulchrorum, nyck til the dödas grafwar. Ty Gud är then alle som alla grifter på then yttersta dagen öpn och skal alla döda utu them framhafwa, Eze Jag wil öpna edra grifter, och taga eder folk ther ut, jag wil gifwa eder ådror, sen låta wäxa kött, och omdraga med hud och

twa eder anda, at j skolen lefwande warda, Joh. 5, 6:

Then tredje är Clavis sterilitatis, ofruktsamhetenes nyckel. Ty han allena är then ther igenlycker qwinnones lif, at the äro ofruktsamme, och åter öpnar, at the warda fruktsamma, 1 Mos. 29: Tå HErren såg, at Lea war ofruktsam, giorde han henne fruktsam, 1 Mos. 30: Sade Jacob til Rachel: Icke är jag Gud, som tig förmenar tins lifsfrukt, Ps. 113: Hwilken är såsom HErren wår Gud, then ther låter the ofruktsamme bo i huset, at hon en glad barnamoder warder.

Then fjerde är Clavis cibationis, Mat-nyckelen. Ty han allena är, som alla människor och kreatur närer och uppehåller, lyder Psal. 145: Alles ögon wänta efter tig, och tu gifwer them spis i sinom tid; tu upläter tina hand, och mättar alt thet som lefwer med behag. Ps. 104, 145.

Then femte är Clavis inferni & mortis, helfwetis och dödsens Nyckel, ty så säger Christus Upp. B. 1: Jag är lefwande ifrån ewighet til ewighet, och hafwer nycklarna til helfwetit och döden, Upp. B. 1.

4. Hwem hafwer frälst sit lif med dörens tillslutande? Swar:

Ehud, Israels Domare, tå han the Moabiters Konung Eglon hemligen stuckit hade, slog han dörren fast i lås efter sig, och gick altså säker genom alla tjenare, genom slottet och staden, at ingen wardt warse, at han theras Herra dräpit hade förr än han kom til sit folk, rustade

slade them, öfwerföll fienden, och nederlade tio tusend stridsamme män, och frälste sit folk ifrå theras träldom, under hwilken the i aderton år warit hade, Dom. 3:

6. Hwem warder Nycklarna til Skattkammaren låfwade, tå ännu en annar Räntomästare i ämbetet war?
Swar:

Eliakim, Hiskie son, honom lofwade Gud genom Propheten Esaiam, at han Räntomästare warda skulle, medan then högfärdige Sebua ännu i embetet war, och sig theruti så mycket uphof, til honom låt Gud säja: Si, jag wil stöta tig ifrå titt embete, och wil Eliakim tin kjortel uppå draga, och omgjorda honom med titt bälte, och gifwa titt wälde uti hans hand, at han skal wara theras fader, som i Jerusalem och Juda hus bo, och lägga Davids hus nycklar uppå hans axlar, och han skal uplåta, och ingen skal tilsluta, och han skal tilsluta, och ingen skal uplåta, Es. 22, 36: 2 Kon. 18: Upp. Bok. 3: Warder thet på Cristum uttydt.

7. Hwar warder talat om Nyckelen til afgrunden?
Swar:

Uti Upp. Bok. 9, och 10: ther han om then kättarens Arrii och Mahomets ursprung talar, som i Texten är til at se.

8. Hwilken är then trängaste, och dock allmännaste gemena port?
Swar:

Then första är then tränga utgången utaf moderlifwet, genom hwilken alla människor blotta och nakna med bedröfwelse och gråt hit i werldene gå, och födde warda, 1 Mos. 3: Job. 1:

Then andra porten, är Dödsens port, genom hwilken alla menniskor utur thetta lifwet in uti thet andra gå måste, hwilken är så trång, at menniskan härigenom blott och naken gå måste, och intet af the timmelige håfwor ther igenom med sig taga kan, 1 Tim. 6: Job. 1: och 27:

9. Genom hwilken port gå menniskorna aldramäst ut och in? Swar:

Genom moderlifsens port, therigenom gå alla menniskor, som i thenna werldene födde warda, och genom dödsens port, ther igenom alla dödelige menniskor in uti andra lifwet wandra, Wish. 6: Alla menniskor hafwa enahanda ingång til lifwet, och lika utgång.

10. Hwilken är then bredaste och genaste wägen? Swar:

Then wägen som förer til helfwetit, them som stå uti säkerhet och förtwiflan, tå menniskorna alt för mycket förhäfwa sig öfwer Gud, fråga intet efter hans bud, sig för hans wrede slätt intet befrukta, eller alt för djupt falla under Gud, och sig slätt ingen nåde hos honom förse, ther om säger Christus Matth. 7: Then porten är wid, och then wägen är bred som leder til fördömelsen, och många äro the som gå på honom.

11. Hwilken är then rätta Himmelska wägen? Swar:

Frukta Gud, och hoppas på hans stora barmhertighet, i Christo tilsagd, Ps. 147: HErren hafwer behag til them som frukta honom, them som på hans godhet hoppas, Es. 30: Thetta är wägen, går honom, och eljest hwarken på then högra handen eller på then wänstra. Om thenna

na wägen säger Christus, Matth. 7: Then p
ten är träng, och then wägen är smal, som d
ger til lifwet, och få äro the som finna honon

12. Hwem hafwer wist androm rätta wägen, then han sielf hafwer welat gå? Swar:

The Skriftlärde uti Jerusalem, tå the s
til the Wise af Österlanden, at the then nyf
da Konungen uti Bethlehem söka måste, th
til behag, men sielfwe gingo the intet för dö
na, Matth. 2: Therföre säger Johannes r
om honom c. 1: Han kom til sit egit, men ha
egne anammade honom intet, men så mån
som honom anammade, gaf han magt at bl
wa Guds barn, them som tro i hans namn.

13. Hwar står en slipprig wäg i Biblen? Swar:

Uti Jer. 23: Therföre är theras wäg en sli
rig wäg i mörkrena, ther the uppå slinta
falla. Och Ps. 73: Tu satte them på thet hal
och störte them i grund, the förgås och taga
ända med förskräckelse.

14. Hwilken är then farligaste wägen? Swar:

The ogudaktigas wäg, som förer them i
en stackot glädje i en ewig sorg, såsom Syr
säger c. 21: The ogudaktige gå wäl på en
wäg, hwilkens ände helfwetis afgrund är. T
ogudaktigas hop är såsom blår, the ther m
eld förtäras skola.

15. Hwar warder talat om igentäpt wäg? Swar:

Uti Hosee 2: ther Gud klagar, huru ha
folk är stadt uti afguderi, såsom i et andeli
horeri, och säger: Jag skal igentäppa tin w
n

med törne, och gärda ther en gård före, at han icke skal finna sina stigar, utan säga: Jag wil gå til min förra man igen, ther jag bättre mådde än jag nu mår.

XXXVIII. Capitel.

Om mångahanda Lefwerne, Död och Begrafningar.

1. Huru mångahanda Lifsens egenskapen talar then Helige Skrift om? Swar:

Ottahanda: Then första är thet förborgade och rätt undersamma lifwet, uti the ofödde barnen i moderlifwet, som intet se, höra eller weta, huru thet tilgår i thenna werlden, intet människligt handtwerk hafwa, men af Gud underligen uppehåldne warda, och til ljuset förde. Läs therom uti Jobs B. 10: Ps. 22, 139. Och thetta är en afmålning til the Christnas lefwerne i Ordet, såsom then gamle wersen lyder: Vivimus in verbo, velut Embrio clausus in alvo. Bese härom then första Delen af Bordesnack, fol. 564 in Octavo en skön liknelse.

Thet andra, thet uppenbara naturliga lifwet, som efter fallet mycket stackot och förgängeligit är, full med mödo och arbete, bekymmer, sjukdom, ångest och motgång, therom Job i thet 7, 14. Syr. c. 40: David i then 90, 93, 103 Psalm. Augustinus säger ther om: Diu vivere, est diu torqueri.

Thet är:

Här i werldene länge lefwa,
Kallas här länge i olyckone swäfwa.

Then

Then tredje egenskapen, är thet undersam-
ma lefwernet i sömnen, tå människan wißt le-
wer, men sielf icke wet, huru hon lefwer; ty ho
ser, hörer och wet intet, hwad i hennes hus e
ler grannelag sker, förr än hon waknar, wa
der allena af Gudi bewakat och uppehållen, lä
härom Es. 27: och Ps. 3, 4, 121 och 124.

Then fjerde är thet andeliga nåderika lifwe
tå wi uti thet helga Dopet genom then Hel
Andas werkan warda födde på nytt. Joh.
Tit. 3: Och genom trona på wår HErra Chr
stum incorporerade äro, och stå hos Gud i gu
och nåde, och hafwa syndernas förlåtelse, rä
färdighet och helighet, Gal. 3: Joh. 1: Hab.
1 Cor. 6:

Then femte egenskapen är rättfärdigheten
och Gudfruktighetenes nya lefwerne, tå the
nytt födde trogne, af trona göra allehanda g
ningar, efter Guds bod och wilja, til hans l
och äro, och til sins nästas befordran, ther
står skrifwit Matth. 5, 6 och 12: Eph. 2: Ro
6, 8 och 12: Ps. 1, 15, 24 och 34:

Thet sjette är thet ogudaktiga, syndiga o
förbannade lefwernet, tå man Guds ord o
wilja intet aktar, utan efter sin egen motwi
ja och onda lusta lefwer i allahanda synd o
skam, med hwilket Gud förtörnad, andra fl
argade blifwa, dragandes straff och förderf
ver sig och andra, Joh. 3: Rom. 1, 2, 6 och
1 Cor. 6: Gal. 5: Syr. 1, 2: 1 Joh. 2:

Then sjunde egenskapen, är thet skrymtakt
och lögnaktige lefwernet, tå man håller sig

wärtes aldeles för from och helig, men inwärtes et otroget hierta hafwer, som är fullt med all ogudaktighet, läs här om Luc. 6: Matth. 23: Syr. 1: Tob. 14:

Then ottonde egenskapen, är thet tilkommande ewigt warande lifwet, tå the trogne skola wara hos Gud och hans Änglar i himmelen, i ewigwarande frögd, glädje och frid, Tob. 2: Wish. 5: Es. 51, 55: Upp. B. 21: Joh. 16:

Men the otrogne hos diefwulen i helfwetit, i en ewig qwal och pino, fruktande och bäfwände, gråt och tandagnislan, ther om läs Matth. 3, 23, 25: Upp. B. 14: Es. 30, 66: 2 Thess. 1:

2. Hwem är thet rådfrågandet, om han länger lefwa skulle, illa bekommit? Swar:

Konung Ahasia, tå han et dödeligt fall giordt hade, och sände bod til Ekrons afgud, och lät fråga, om han länger skulle lefwa och öfwerwinna fallet? Tå lät Gud säja honom genom Propheten Eliam: Tu skalt icke komma af sängene, then tu hafwer lagt tig i, utan skalt döden dö, therföre at tu Israels Gud förgätit hafwer, 2 Kon. 1:

3. Hwem gör the affomnade lefwande? Swar:

Gud then Alsmägtige, ty så säger Esaias c. 26: HErre tina döde skola lefwa och med Lekamen upstå igen. Waker up och berömmer eder i som liggen under jordene, ty tin dag är en grön Marks-dag.

4. Hwar hafwer en död ätit then andra? Swar:

Tå Christus Lifsens HErre tornerade med döden,

döden, och sig dräpa låt, och genom sin död öfwerwan döden, såsom Guds Kyrka sjunger i Påska-Psalmen: Thet war en ganska underlig kamp, Ther döden och lifwet stridde, Lifwet fick seger och öfwerhand, och döden nedertrådde, thet hafwer oß Skriften sagt, At död hafwer döden nederlagt, Han är nu på skam kommen. Hos. 13: 1 Cor. 15: 2 Timoth. 1:

5. Hwilken Drottning hafwer dödt then skamligaste död? Swar:

Jesebel Konung Achabs hustru, hon wardt efter Konung Jehus befallning stört ut genom fönstret i Jesreel, at hon föll sig til döds, efter hon förswarade thet grufweliga afguderi, och dödade the rätta Propheter, och hennes kropp wardt af hästar så trampat, och af hundar sönderrifwen och upäten, at man efter en liten stund intet af henne igen fant mer än hufwudskallan, fötterna och flata händerna, 2 Kon. 9:

8. Hwem hafwer gjort under i döden? Swar:

Propheten Elisa, ty tå en annan kropp wardt kastad i hans graf efter hans död, så snart then samme döde kroppen kom wid Elise ben, wardt han åter lefwande, och stod up på sina fötter, 2 Kon. 13:

7. Hwar hafwer then döde gjordt then lefwande helbregda? Swar:

Uti öknene på thet berget Hor, tå Israeliterna blefwo bitne af lefwande Ormar til döds och förgiftade, men tå the sågo på Koppar-ormen, blefwo the behåldne och wid lifwet, som Moses efter

efter Guds befallning uphängt hade, 4 Mos. 21: Wish. 16:

Thetta är en skön och tröstlig afmålning til then kraft och nytta, som JEsu Christi lidande och död på korssens trå med sig hafwer, at alla the som i trona anse och känna honom för theras Frälsare, skola ther igenom för then ewiga döden och förderfwet bewarade, och til thet ewiga lifwet och saligheten uppehåldne warda, såsom Christus thet sielf förklarar, Joh. 3: Lika såsom Moses uphögde Koppar-ormen i öknene; altså måste ock Människones Son uphögd warda, på thet alle the som tro på honom, skola icke förgås, utan hafwa ewinnerligit lif.

8. Hwar hafwer en döder hulpit then andra? Swar:

Tå then döde Prophetens Elise ben, åter giorde then andra döda kroppen, som i hans graf lagder war, lefwandes, 2 Kon. 13: Tå nu Elisa war död, och man hade begrafwit honom, föll the Moabiters krigsfolk in uti landet på samma året. Och thet begaf sig, at the begrofwo en man, och som the fingo se krigsfolket, kastade the mannen uti Elise graf, och tå han kom wid Elise ben, wardt han lefwande, och stod uppå sina fötter.

9. Huru mångahanda Död talar Skriften om? Swar:

Fyrahanda: Then första kallar hon Mortem Spiritualem, Siälens andeliga död, i hwilken Adam strax genom synden fallen är, hwilken han ock på alla sina efterkommande årft hafwer, at alla människor som i thenna werldene föd-

födde warda, fela om thet Gudomeliga belä-
tet, then medskapade rättfärdigheten, helighe-
ten, wisheten, odödligheten och Then Helge An-
des inneboende och regering, äro för Gudi An-
deligen döde, och til alt godt odogse, så at the
intet annat göra eller förrätta kunna, än thet
som är emot Gud, diefwulen behageligit, och
them sielfwom förderfweligit och fördömeligit,
såsom Gud säger, 1 Mos. 6: Människones dik-
tande och traktande, och all hennes hiertans up-
såt och tanke är altid benägen til thet ondt är af
ungdomen. Och Paulus Ephes. 2: Wi äro döde
i syndene. Hwarutaf kallar Esaias thenne werl-
den dödsens land, c. 26: Och Christus Matth.
8: Låter the döda begrafwa theras döda.

Then andra döden kallar han Mortem pec-
cati, syndenes död, hwilken borttages i thet he-
liga Dopet, tå the trogne bekomma alla theras
synders förlåtelse och tillika then Helga Anda,
hwilken the öfwerblefne synder uti them däm-
pa och döda, och göra theras förderfwade kötts
lusta motstånd, begynna altså bekomma Guds
Sons beläte, och tiena Gudi i helighet och rätt-
färdighet i alla theras lifsdagar. Om thenna
syndenes död talar Paulus, Rom. 6: Skulle
wi ännu lefwa i syndene, wi som äro dödade
från syndene, 2c. bort thet.

Then tredie döden kallar han Mortem corpo-
ralem, then lekamliga och timmeliga döden, ge-
nom hwilken kropp och siäl skiljas ifrå hwaran-
nan, och människan ifrå thenna werldene och
hennes rikedomar tagen warder, hwilken för

synndenes skuld uppålagd är them frommom så wäl som them ondom, såsom Syrach säger cap. 14: Alt kött förslites såsom et kläde. Ty thet är thet gamla förbundet, tu måste dö, 1 Mos. 3: Syr. 40:

Then fierde döden kallar han Mortem æternam, then ewiga döden, then the ogudaktige och otrogne allena dö och smaka skola, altså, at the ifrå Guds ansigte och frögde-rike, ifrå all himmelsk salighet och härlighet widt åtskilde warda och blifwa, och med kropp och siäl i helfwetet ligga och lefwa, i ewig fruktan och förskräckelse, i ewig marter, pino och qwal. Ther om talar Ps. 49: The ligga i helfwetit såsom får, döden gnager them, uti helfwetit måste the blifwa. Och Upp. B. 21: Them räddom och otrognom, och grufweligom, och mandråparom, bolarom, trullkarlom, afgudadyrkarom, och allom lögnaktigom, theras del skal wara uti then siön som brinner med eld och swafwel, hwilket är then andra döden.

10. Hwilken är then bästa konsten för döden? Swar:

Hålla Guds Ord, thet är, Evangelii tilsäjelse, hwilket är et lifsens Ord, thet i en rätt tro onamma, sig therutaf trösta, theruppå gladeligen lefwa och dö. The som thet göra, the äro befriade ifrån then ewiga döden, them är then timmeliga döden en söt sömn, ja, en bortgång ifrå thetta bedröfweliga, in i thet ewiga lifwet, såsom Christus säger Joh. 8: Sannerliga säger jag eder, hwilken som gömer mitt tal, han skal icke se döden til ewig tid.

11. Hwil-

11. Hwilkom är döden kärkomnast? Swar:

Them som här hafwa olycko och motgång, Tob. 3: Ack HErre, bewisa mig nåd, och tag min anda bort i frid; ty jag wil heller död wara än lefwa. Syr. 41: O död, huru wäl gör tu emot then torftiga, then ther swag och gammal är, then i alla sorg ligger, och hafwer dock intet bättre til at hoppas eller wänta.

12. Hwem förekommer döden bittrast? Swar:

Them som i en stadig lycko altid lefwat hafwa, såsom Syrach säger c. 41: O död, huru bitter äst tu, när en människa tänker uppå tig; som goda dagar och nog hafwer, och utan sorg lefwer, och then i all ting wäl går, och ännu wäl äta gitter.

13. Hwilka människor är döden förskräckeligast? Swar:

Them ogudaktigom, ty the falla utu then timmeliga döden in i then ewiga Ps. 33: Mors peccatorum pessima. The ogudaktigas död är förskräckeligast. Och Ps. 73: The taga en ända med förskräckelse.

14. Hwilka människors död är bäst? Swar:

The trognas, ty the gå genom döden såsom genom ena dörr til lifwet, Ps. 116: Hans Helgons död är dyr hållen för HErranom.

15. Hwilka människor äro twå gånger döde på jordene? Swar:

Alle the som af Propheterna, af Christo och Apostlarna äro upwäkte wordne ifrå the döda, och sedan en tid lång hafwa lefwat, och åter en annor gång wordne döda, the Helige undantagandes,

 gandes,

gandes, som Christus i sin upståndelse upwäckt, och i sin Himmelsfärd med sig til himla fagit hafwer, Matth. 27:

16. Hwilken är aldraförst dödat worden i werlden? Swar:

Abel, som af sinom broder Cain är ihjälslagen, och hans lif beröfwat wordet, 1 Mos. 4:

17. Hwar står, at Gud döden icke gjordt hafwer? Swar:

Uti Wish. B. 1: Farer icke så efter döden med eder wilfarelse, och står icke efter förderf med edra händers werk; ty Gud hafwer icke gjordt döden, och hafwer icke lust til the lefwandes förderf.

18. När hafwer then största Pestilentian warit? Swar:

Uti Konung Davids tid, tå i tre dagar dödde uti Israels Konungarike, sjuttio tusend män, 1 Chrön. 22:

19. Hwem är långsammast til jordene beledsagad? Swar:

Joseph, hwilken tå han dö skulle, bad han sina bröder, och tog en ed af them, at the icke skulle begrafwa honom uti Egypten, utan föra honom med sig in uti thet förlofwade landet, therföre, när han dödde, smorde the hans lekamen, och lade honom uti ena kisto, och bewarade honom, in til thess Gud lät föra honom genom Mosen utaf Egypten, och genom Josua förde honom in i thet förlofwade landet, tå begrofwo the aldraförst Josephs ben, wid pass hundrade sex och åttatio år efter hans död, 1 Mos. 50: Jos. 24:

20. Hwem

20. Hwem hafwer låtit göra then härligaste graf? Swar:

Simon, öfwersta Prästen i Jerusalem, han låt göra en hög graf uti Modin af huggen sten, til sin fader och sina bröder, och sin stodar ther på sätta hwar wid andra, och låt göra stora pelare ther omkring, med theras wapn til en ewig åminnelse, och ofwan wapnen låt han sätta uthuggen skepp, them man på hafwet se kunde, 1 Macc. 13:

21. Hwem gifwer människors grafwar thet aldraljusligaste namn? Swar:

Propheten Esaias, han kallar them sofwe- och hwilo-kamrar, i hwilka the Christnas kroppar sig dölja, ther inne äro the för alt tumult, anlopp och olycko säkre, sött sofwa och hwila.

22. Huru lyda hans ord härom? Swar:

Gack bort mitt folk uti en kammar och sluk dörena igen efter tig, fördölg tig et litet ögnablick, så länge wreden går öfwer. Item, c. 56: The rättfärdige warda borttagne för olyckone, och the som redeliga för sig wandrat hafwa, komma til frid och hwila uti theras kamrar.

23. Hwilken Patriarch hafwer haft then härligaste begrafning? Swar:

Patriarchen Jacob, han wardt salfwat i fyratio dagar efter sin död med thet aldrakosteligaste Speceri, och af the Egyptier begråten i siuttio dagar, sedan af hans son Joseph, af alla Pharaos tjenare, af the äldsta i hans Håf, och af the äldste i hela Egypti land med en stor skara ledsagader, ja, med hästar och wagnar in

uti Canaans land, och ther med stor klagegråt och Procesz begrafwen, i sin och sins fáders graf, 1 Mos. 50:

24. Hwar hafwer man hållit then härligaste Procesz wid begrafningar? Swar:

Uti Egypti land, tå hafwer man the döda icke så hastigt fört til jorden som här hos osz, utan smort them tilförene i fyratio dagar med thet kosteligaste spetseri, therigenom kropparna för stank och hastigt förwisznande äro bewarade wordne, 1 Mos. 50: Therutaf hafwer Lutherus skrifwit öfwer thet 50 cap. At tå Kejser Augustus är kommen uti Egypten, hafwer man wist honom Konung Alexandri Magni lekamen och Ptolomei, hwilka för en lång tid begrafne woro, och war åntå hela theras kroppar med hud och kött och alle leder oförfallne, så sade han: Man skal genom sådana Speceris kraft ock uti Rom hafwa Kejser Titi lekamen uti et Crystal oförtärdt. Ifrå the Egyptier är thetta bruket kommit til Judarna, kropparne så til at balsamera och salfwa, Marc. 16:

25. Hwem warder liknat wid the hwitmenade grifter? Swar:

The skrymtare, som ställa sig utwärtes helige och fromme, men äro inwärtes arga och onda, såsom Christus säger, Matth. 23: We eder Skriftlärde och Phariseer, i skrymtare, som åren lika the grafwar, som utantil äro hwitmenade, hwilka utwärtes synas dägeliga, men innantil äro the fulle med the dödas ben, och all orenlighet. Så synes ock i utwärtes för

män-

nänniskomen råttfärdige, men inwärtes ären fulle med skrymteri och odygd.

26. Hwem är under stenhopar begrafwen? Swar:

Then Konungen uti Ai. Ty så står uti Jos. Boks 8: Tå solen war nedergången, befalte han, at man skulle taga hans kropp utu träd, och the kastade honom i Stadsporten, och hos vo en stor stenhop therpå, hwilken änna ther är in til thenna dag. Item, Absalon, 2 Sam. 18: Och the togo Absalon och kastade honom i skogen i en stor grop, och lade en stor hop med stenar på honom.

27. Hwar warder talat om dödsens port? Swar:

Uti Ps. 107: Appropinquaverunt usque ad portas mortis.

28. Hwar warder talat om dödsens borttagande? Swar:

Uti Upp. B. 22: Gud skal bo med them, han skal wara theras Gud, och the skola wara hans folk, och Gud skal aftorka alla tårar af theras ögon, och ingen död skal sedan wara, ej heller gråt, ej heller rop, icke heller någon wärk warder mer.

29. Hwem berömmer sig, såsom han hade gjordt förbund med döden? Swar:

The bespottare och Epicurer, såsom Esaias klagar c. 28: Hörer HErrans ord, i bespottare, i som säien: Wi hafwe gjordt et förbund med döden, och förwetat oß med helfwetit, når en flod kommer, skal han intet skada oß.

30. Hwem warder hotad med en Åsna-begrafning? Swar:

Jojakim, Juda Konung, om hwilken Jeremias

mias säger c. 22: Han skal lika som en Åsna begrafwen warda, förslåpat och utkastat för porten i Jerusalem, man skal intet begråta honom, (säjandes) Ack Herre, ack ädling.

XXXIX. Capitlet.

Om Språk och mångahanda Tungomål.

1. Hafwer uti then första werlden warit så mångahanda tungomål som nu äro? Swar:

Nej, ty Moses skrifwer uti sin första Boks 11: Begynnelse, at månniskorna för Syndafloden, och sedan öfwer halffjerde hundrade år hafwa haft enahanda tungomål.

2. När äro tå Språken uti så mångahanda tungomål delade wordne? Swar:

På then tiden, tå Noachs efterkommande bodde uti thet Landet Sinear, och begynte bygga Babel, hwars torn the så högt göra wille, at thes spets skulle räcka up i himmelen, tå for Gud hit neder, och förändrade tungomålen, at ingen förstod then andra, och måste altså afslå ifrå theras företagande, och uti all land förströdde warda, 1 Mos. 11:

3. Hwar hafwer thet nya tungomålet warit et synda-straff? Swar:

Uti Babel, tå Noachs efterkommande et torn bygga wille, så högt at thes spets skulle räcka up i himmelen, tå straffade Gud theras förwetenhet och stålthet således, at han theras tungomål, som tilförene enahanda warit hade, så förwillade, at ingen then andra förstå kunde, 1 Mos. 11:

4. Hwar hafwer tå thet nya målet warit en synnerlig Guds gåfwa och nådewerk? Swar:

Uti Jerusalem, tå then Helge Ande uti et brusande wäder och eldslåga kom öfwer Apostlarna och werkade uti them allahanda tungomåls förstånd, hwilket the tilförene intet hade lärdt eller kunnat, at the ögonskenligen begynte til at förtälja Guds stora wälgerningar på allahanda sätt och tungomål, Ap. G. 2: Ps. 87:

5. Hwar warder thetta underwerket utlofwat? Swar:

Marc. 16: Men them som tro, skola thessa tekn efterfölja: The skola tala med nya tungor. The skola fördrifwa ormar, the skola utdrifwa djeflar. Item, Ps. 78: HErren skal predika låta i allahanda tungomål, at ock några af them skola ther födde warda. Härlig ting warda i tig. predikat, tu Guds stad.

6. Hwilka människors tungor warda liknade wid swärd? Swar:

The skrymtares och bespottares, om them säger David Ps. 55: Theras ord äro lenare än olja, och äro dock bar swärd. Theras mun är halare än smör, och hafwa dock örlig i sinnet. Item, Ps. 64: The skärpa theras tungor såsom swärd, och skjuta med sin förgiftiga ord, såsom med pilar.

7. Hwem klagar öfwer sin swåra tunga och mål? Swar:

Moses, tå han 2 Mos. 4: säger: Ack HErre, jag är en sådan man som icke wältalande är, jag hafwer et tungt mål, och ena swåra tungo.

8. Hwem berömmer sin lärda tungo? Swar:

Esaias, tå han säger c. 50: HErren hafwer gifwit mig en lärd tungo, at jag wet tala med them trötta i rättom tid.

9. Hwem kallar sina tungo en Skrifwares penna? Swar:

David, Ps. 45: Min tunga är en god Skrifwares penna. Mitt hjerta diktar en skön wiso.

10. Hwem warder hotad, at Gud skal straffa them med främmande folk, hwars tungomål the intet förstå? Swar:

Judarna, til them säger Gud genom Jeremiam c. 5: Jag skal låta komma öfwer tig af Israels hus, säger HErren, et folk fjerran efter, et mägtigt folk, hwilkas tungomål tu intet förstår, och intet förnimma kant hwad the säja, the skola tig och tina barn förderfwa med swärd, och bortröfwa tina håfwor.

XL. Capitel.

Om Trona och Otrona, eller Twifwelaktighet.

1. Hwad kallas Tron? Swar:

Tron kallas then Christeliga Lårans Artikel, at man hafwer en wiß kundskap och kännedom, och bär genom Christum en wiß tilförsikt och hjertans förtröstning til Gud Fader, at han oß för sins Sons JEsu Christi skul, skal af nåde, til sina barn och salighetenes arfwingar antaga, efter hans tilsäjelse, Joh. 3: Hwilken som tror på Sonen, han hafwer thet ewiga lifwet. Joh. 1: Gud hafwer gifwit magt at blifwa hans barn allom

allom them som honom annamma och tro i hans Sons namn.

2. Hwars werk är Tron? Swar:

Icke wår fria wiljas, egit förnufts, eller kötts, eller blods, utan Guds werk, thet han genom Ordet och then Helga Anda i wårt hjerta uträttar och fullbordar. Joh. 6: Thet är Guds werk, at i tron på then han sändt hafwer. Coll. 2: Gud werkar trona.

3. Hwar warder Tron kallad wår hand, then wi emot Gud uträcka, med hwilken wi alla himmelska skatter fatte, och oß tilägna? Swar:

Uti Es. 44: Thenne skal säja: Jag är HErrans, och thenne skal tilskrifwa sig HErranom.

4. Hwar warder Tron mäst tilskrifwit? Swar:

Marc. 9: All ting äro möjelig honom som tror. Och Matth. 21: Sannerliga säger jag eder, om i hafwen trona och twiflen intet, så warden i icke allena görandes sådana som Fikonaträd skedde, utan jemwäl, om i säjen til thetta berget, häf tig up och kasta tig i hafwet, tå skal thet ske. Och alt thet i bedjen i bönene troendes, thet skolen i få.

5. Hwilken persons tro warder på thet högsta berömd? Swar:

Först, Abrahams, 1 Mos. 15: Rom. 4: Til thet andra, Jacobs, hwilken Guds Son gifwer beröm, at han honom genom trona öfwerwunnit hafwer, 1 Mos. 32: Til thet tredje, Höfwitsmansens uti Capernaum, Matth. 8: Om honom säger Christus: Sannerliga, jag hafwer icke funnit en sådan tro i Israel. Til thet

thet fierde, then Cananeeska qwinnones, til henne sade Christus: O qwinna, tin tro är stor, ske tig, som tu wilt, Matth. 15:

6. Hwem hafwer djupast stått i otron? Swar:

Apostelen S. Thomas, hwilkom djefwulen trona om Christi uppståndelse utu hjertat slått och grant bortrifwit hade, at han icke heller wille trö, at han war upstånden, eller hwad Apostlarna sade om hans uppenbarelse, med mindre han finge sielf se, ja, icke allenast se, utan och sina fingrar och händer stinga uti hans sår, och hålen efter spikarna, Joh. 20: Item, Israels Konungs Riddare i Jerusalem uti Samaria, som Guds löfte i öfwerflödighet med såd, korn och semlomjöl icke tro wille, utan sade: Om HErren än giorde fönster på himmelen, och låt regna miöl och korn hit nieder, wore thet äntå omöjeligit, 2 Kon. 7:

7. Hwem är sådana twifwelsmål wärst bekommit? Swar:

Mose och Aaron, tå the af twiflan slogo på hälleberget twå resor, at thet efter Guds tilsägelse watn gifwa skulle, sade Gud, at ingen af them skulle komma in uti thet förlofwade landet, utan dö i öknene, 4 Mos. 20:

8. Hwilkom är hans otrohet på Guds Alsmägtighet illa bekommen? Swar:

Konungens Riddare uti Samaria, som icke tro wille, at Gud innan dag och natt then stora dyrheten, som war uti staden, afwända kunde: therföre lät Gud honom thetta se med sin ögon, at han sit werk fullbordade. Men han war intet

tet wärdig thetta til godo njuta, utan wardt i portenom trångder, och til döds trampader, 2 Kon. 7:

9. Hwar hafwer otron hindrat underwerks öfning? Swar:

Uti Nazareth, tå Christus sielf kom thit, sig med låro och underwerk til at uppenbara, kunde han icke göra et underwerk för theras stora otrohet skul, Matth. 13: Marc. 6: Luc. 4:

10. Hwar warda the otrogne med slemmaste herberger hotade? Swar:

Uti Upp. B. 21: The otrognas del skal wara uti then sjön som brinner med eld och swafwel.

11. Hwar straffar HErren Christus på thet hårdaste sina Lärjungar för theras otro skul? Swar:

Matth. 17: tå han säger: O tu otrogna och genwördiga slägte, huru länge skal jag wara med eder? Huru länge skal jag lida eder? För eder otro skul, kunne i icke utdrifwa djefwulen, eller then onda andan, Marc. 16: Straffade han theras otro och hiertans hårdhet, at the icke trodt hade them, som honom sedt hade wara upstånden ifrån the döda.

XLI. Capitel.

Om några Patriarcher och helige Människor.

1. Hwilken är then högstärade människan? Swar:

Adam, han är stammen åt hela människo-slägtet, såsom Syrach c. 49 säger: Adam är ärat öfwer alt thet som lefwer, at han then förste af Gudi skapat war.

2. Hwem

2. Hwem hafwer warit Noachs fader, som med sina hustru och söner, och theras hustrur uti Syndaflodens tid allena uppehållne blefwo? Swar:

Lamech, han aflade Noach, tå han war hundrade tu och åttatio år gammal, 1 Mos. 5:.

3. Huru länge hafwer Noach warit uti Arken? Swar:

Et helt år och tio dagar, ty på then 17 dagen i then andra månaden, thet är, then 17 Maij är han ingången i henne, tå han war sex hundrade år gammal, och på then 27 dagen månaden efter et förledit år uti sit 601 ålders år, är han åter efter Guds befallning af henne utgången, 1 Mos. 7 och 8:

4. Huru lång, bred och hög hafwer Arken warit, i hwilken Noach i Syndaflodenes tid är uppehållen worden? Swar:

Tre hundrade alnar lång, femtio alnar bred, och trettio alnar hög.

5. Hwad slags kreatur hafwer måst warit uti Noe Ark? Swar:

Rena och oförgiftade, ty så säger Gud til Noach, 1 Mos. 7: Af allehanda ren fänat tag til tig, ju sju och sju, mankön och qwinkön. Men af oren fänat ju et par mankön och qwinkön. Sammalunda af foglarna under himmelen, ju sju och sju, mankön och qwinkön.

6. När och hwar hafwer Noe Ark stadnat? Swar:

På then 17 dagen uti October månad, och på thet berget Ararath.

7. Hwem hafwer warit Abrahams fader? Swar:

Thara, Nahors son, han hafwer aflat Abraham tå han war sjutio år gammal, 1 Mos. 11:

8. Hwil-

8. Hwilken hafwer warit then största Patriarchen? Swar:

Abraham, honom lofwade Gud, at han skulle wara en fader åt mycket folk, och at hans säd skulle wara så otalig mycken, såsom stoftet på jordene, och stjernorna på himmelen, 1 Mos. 12, 15 och 17: Therföre förändrade Gud hans namn, at han icke skulle mer heta Abram, thet är, en hög fader, utan Abraham, thet är, mycket folks fader, såsom Syrach honom nämner c. 44: Abraham, then högt prisade fadren åt mycket folk, han hafwer icke sin like i ärone.

9. Huru många tjenare hafwer Abraham haft? Swar:

Trehundrade och aderton, ty så skrifwer Moses, 1 Mos. 14: Abraham wäpnade sina egna hemfödde tjenare, 318, jagade efter the fyra konungar, och slog them med theras Här, och tog alla ägodelar igen som the uti Sodom tagit hade, och Loth sin broder med hans ägodelar, qwinnor och folk.

10. Hwem hafwer warit Gudi lydigast ibland alla människors barn? Swar:

Abraham, hwilken war icke allena redobogen och benägen efter Guds befallning, at draga ifrån sit hus och hem, ifrån sin slägt, och fränder, uti et främmande land och stor eländighet, utan ock til at slagta sin son Isac, och honom efter Guds befallning til at offra, såsom Angelen af himmelen honom witnesbörd gifwer, sägandes: Nu wet jag at tu fruktar Gud, och hafwer icke skonat tin enda Son för mina skull, 1 Mos. 21 och 22:

11. När och hwar är Abrahams hustru död och begrafwen? Swar:

Hon blef död när hon war 127 år gammal, uti Hebron, som war hufwudstaden i Canaans land, och thersammastädes begrafwen, uti then dubbla kulona, som Abraham uti Hebron af Hets barnom til arfs-grift för hundrade gyllden köpt hade, 1 Mos. 23:

12. När är Abraham död worden? Swar:

När han war 175 år gammal, 2123 år efter werldenes skapelse, 1837 år för Christi födelse.

13. Hwem hafwer fördt thet strängaste lefwernet? Swar:

Johannes Döparen, som sig uti öknena uppehållit hafwer, och hållit sig wid allehanda ringa mat och dryck, som talat warder, Matth. 11: Johannes åt och drack intet. Och Matth. 3: Johannes hade kläder af Camelehår, och en lädergjording om sina länder, hans mat war gräshoppor och will-hanog. Lutherus uti sin Hus-Postilla på S. Johannis dag, Fol. 131 in Oct. skrifwer: Johannes hade efter utwärtes anseende fördt et heligare lefwerne än som Christus, hwilken hos folket är blefwen, på sång legat, druckit win, ätit kött, slitit ylle och linne. Men Johannes hafwer lefwat uti öknene, druckit watn, och ätit Gräshoppor, och slitit en klädning af Camelehår.

14. Hwilken Patriarch är worden lefwandes uptagen i himmelen? Swar:

Enoch, efter han förde et Gudeligit lefwerne, tog

tog Gud honom med kropp och siäl up i himmelen, 1 Mos. 5: Syr. 44, 49:

5. Hwilken af the Helige hafwer emot Gud aldratacksammast warit? Swar:

David, om hwilken Syrach c. 47: skrifwer: För hwar och en gerning tackade han then Heliga, then Högsta med en dägelig wiso, han sång af alt hjerta, och älskade then honom gjordt hade. Han stiktade Sångare wid Altaret, och lät them siunga sina söta wisor.

XLII. Capitel.

Om Martyrerna.

1. Hwilken hafwer warit then första Martyren i thet Gamla Testamentet? Swar:

Abel, hwilken för then rätta Religionen af sin egen broder Cain mördader wardt, 1 Mos. 4: Om honom skrifwer Augustinus Lib. 15. De Civitate Dei. Then fromme Abel hafwer warit then förste Martyren, then helige allmänneliga Christeliga Kyrkan til en figur och afmålning, hwilken här på jordene i lika mätto öfwergifwen warder uti eländighet, så at then samma i alla tider af them ogudaktigom werldenes barn, hwilkas hjerta, hug och sinne hänger allena in til thet werldsliga, måste lida och tåla mångahanda förföljelse.

2. Hwilka hafwa warit the aldraförste Nya Testamentsens Martyrer? Swar:

The oskyldige barnen uti Bethlehem, som Herodes för Christi skul dräpa lät, Matth. 2:

3. Hwilken Qwinna hafwer under plågorna aldrafrimodigast warit? Swar:

The sju Martyrers moder, som såg alla sju sina söner på en dag med grufweligt marterande hädantagas, them frimodeligen förmanade til ståndaktighet, tröstandes them med then ewigwarande himmelska glädjen, som på theras korta lidande följa skulle: och omsider sielf wälwilleligen med stor frimodighet och tolamod döden lidit hafwer, med alla mans förundrande, 2 Macc. 7:

4. Hwilken hafwer warit then förste Martyren efter Christi Himmelsfärd? Swar:

S. Stephanus, hwilken Judarna för hans stridaktiga bekännelse om Christo stenade, emot hwilken himmelen sig öpnat hafwer, af hwilkom HErren JEsus Christus sig se lät på Guds högra hand, sit förra Löfte til stadfästelse, Matth. 5: Salige äro the som lida förföljelse för rättwisan skull, ty them hörer himmelriket till.

5. Hwilken ibland Apostlarna hafwer måst lidit? Swar:

S. Jacob then större, Zebedei och Salome son, Evangelistens Johannis broder, hwilken Herodes lät halshugga, Ap. G. 12:

6. Hwilka Martyrer äro underligen uti elden uppehållne wordne? Swar:

Sadrach, Mesach och AbedNego, hwilka Konung NebucadNezar uti Babel i en brinnande ugn kasta lät, therföre, at the thet gyllene belätet icke tilbedja wille. Men Gud bewarade them så, at them ingen skada af elden wederfors,

fors, så at man kunde icke känna någon elds-
lukt uppå them, Dan. 3:

7. Hwilka hafwa warit the frimodigaste Martyrer? Swar:

The sju bröder, som af Antiocho marterade
blefwo, emedan the så hårdt höllo hand öfwer
Guds Lag, the uträckte gladeligen sin tungo och
henne afskära låto, tillika med näso och öron,
uträckte gladeligen sina händer och fötter, låto
them afhuggas, och sade: Thessa ledamöter haf-
ver Gud i himmelen gifwit mig, therföre wil
jag gerna låta them fara för hans lag skul; ty
jag hoppas han gifwer mig them wäl igen full-
komliga, och upwäcker mig til ewigt lif, 2 Mac-
cab. Bok. 7:

8. Hwem är uti sinom höga ålder marterad worden? Swar:

Then Skriftlärde Eleasar, han wardt på sit
90 ålderdoms år marterat och jämmerligen dö-
dader, therföre, at han swinakött icke äta wille,
2 Macc. 6:

XLIII. Capitel.

Om Byggande och Byggningar, Hus och Sångar.

1. Hwem hafwer upbygdt then första staden? Swar:

Cain, 1 Mos. 4: Och Cain kände sina Hu-
stru, och hon aflade och födde Hanoch, och han
bygde en stad, hwilken han nämde efter sins
sons namn Hanoch. Thet är then förste staden
som på jordene är bygder worden.

2. Hwem hafwer byggandet illa bekommit? Swar:

Hiel af Bethel, tå han åter uprättade staden Jericho, ty thet kostade honom hans första son Abiram, tå han grundwalen lade, och hans yngste son Segub, tå han satte portarna ther före, efter Josue förbannelse, 1 Kon. 16: Jos. 6.

3. Hwarigenom warder hushållningen bygd och uppehållen? Swar:

Genom gudsfruktan och wishet, Ordsp. 24. Genom wishet warder huset bygdt, och genom förstånd wid magt hållet. Genom skickeliga hushållning warda husen full med allehanda kosteliga och härliga rikedomar.

4. Hwad kallas med syndene bygga? Swar:

När man fattigdomen med owanliga beskattningar så hårdt beswärar. Jer. 22: We honom som upbygger sit hus med synd, och sit mak med orätt, then sin nästa för intet arbeta låter, och icke gifwer honom sin lön.

4. Hwad skole wi oss påminna wid en gammal byggning? Swar:

Wåra kroppars swaghet och dödelighet, at wi genom siukdom och död kunna snart nederkastade och ifrå thetta lifwet refne warda, så snart som et gammalt hus af et stormwäder ihopstörtas och falla kan. Therföre wi med then helga Petro altid tänka och säja skole: Jag wet, at jag skal snarliga thenna min hyddo aflägga, 2 Pet. 1:

6. Hwad skole wi oss wid nya wälbyggda hus och wåningar påminna? Swar:

Wår upståndelse och förnyelse på yttersta dagen

gen, och the himmelske wåningar i thet ewiga lifwet, såsom S. Paulus säger 2 Cor. 5: Wi wete, at om thenna hyddones wårt jordiska hus nederslagit warder, så hafwe wi ena byggning af Gudi bygd, et hus, icke med händer giordt, thet ewigt är i himmelen, och öfwer thet samma sucke wi, ock efter wårt hemman som af Himmelen är, och oß längtar, at wi ther med måge öfwerklädde warda.

7. Hwar underwisar Christus them som bygga wilja? Swar:

Luc. 14: Hwilken är then af eder, som wil bygga et torn, och icke först sitter och öfwerlägger bekostningen, om han hafwer, thet han behöfwer, til at fullborda thet med, at tå han hafwer lagdt grundwalen, och icke kan fullborda thet, alle the som så set, icke skola begynna göra spe af honom.

8. På hwilken byggning hafwa the måste Ämbetsmän arbetat? Swar:

På HErrans Hus eller Tempel uti Jerusalem, och på Konung Salomons hus. Ty ther uppå hafwer Salomo hållit åttatio tusend män, och sjuttio tusend som båro byrdor, 1 Kon. 5:

9. Huru länge hafwa the bygdt uppå Templet? Swar:

Uti hela sju år, 1 Kon. 6:

10. Hwilken hafwer haft största sängen? Swar:

Og, Konungen uti Basan af the Resers slägte, hans säng af järn hafwer warit nio alnar lång, och tre alnar bred efter ens mans armboga, 5 Mos. 3:

11. Hwar står om Jern-säng uti Biblen? Swar:

5 Mos. 3: Warder talat om thenna sängen, som Og Konungen i Basan haft hafwer, hwilken hafwer warit utaf jern, nio alnar lång och tre alnar bred.

12. Hwat står om then wärsta sängen uti Biblen? Swar:

Es. 4: Warder Konungen uti Babel hotad, at hans högfärdighet och prål skal uti sådan jämmer wänd warda, at mal skal wara hans säng, och matkar hans öfwertäcke.

13. Hwar står om Hor-säng uti Biblen? Swar:

Uti Ordspr. B. 7: ther Salomo horors och horkarlars art beskrifwer och säger: At han såg en qwinna som lopp emot en yngling på gatone, och oförskämd kyste honom och sade: Jag hafwer skönliga tilpyntat min säng med brokot täcken utu Egypten, jag hafwer beständt min sängkammar med Mirram, Aloes, Canel, kom låt oß bola alt in til morgonen, och låt oß älskog sköta, ty mannen är icke hemma.

14. Hwar står Elphenbens säng uti Biblen? Swar:

Uti Amos 6: J liggen på Elphenbens sängar och läger.

15. Hwem hafwer legat längst uppå ena sido? Swar:

Propheten Hezekiel, han måste efter Guds befallning ligga i trehundrade och niotio dagar på sina wänstra sido, och bära Israels hus mißgerningar, och fyratio dagar på sina högra sido, och bära Juda hus mißgerningar, och war af Gudi med band så tilbunden, at han icke kunde wända sig af then ena sidone på then andra, til

till theß han hade fullbordat sina belägghings-dagar. Ther med lät HErren afmåla sino folke theras stads, lands och Konungarikes ödeläggelse! och thet swåra bedröfweliga fångelse, hwilket han them för theras synder skul sluta wille, Hez. 4:

16. Hwem hafwer sedt then högsta stegan? Swar:

Jacob tå han drog uti Mesopotamien, och låg om nattena i Haran, tå såg han en stega stå på jordena, hwars ände räkte up til himmelen, och Guds Änglar stiga ther up och neder, och HErren stod ther öfwerst uppå, 1 Mos. 28:

17. Hura många hus talar then H. Skrift om? Swar:

Femhanda: Thet första är Guds Hus, ther han med Änglarna och the salige människor bor, och af them ärat och prisad warder, Ps. 84:

Thet andra, then Christna Kyrkan eller Församlingen, som hörer och anammar Guds Ord, brukar the helige och högwärdige Sacramenten, och genom thesse medel warder uplyst med then Helga Anda, at hon känner Gud, ärar och åkallar, Ps. 26, 27, 42, 84, 122.

Thet tredje, the trognas och botfärdigas hierta, i hwilka then Helge Trefaldighet bor, Joh. 14: 1 Cor. 3: 2 Cor. 6:

Thet fierde, Jerusalems Tempel, och alla byggde Kyrkor, i hwilka Guds Ord lärdt, Sacramenten utdelade och anammade, Gud tilbeden, ärat och prisat warder, med predikande, läsande, siungande, bedjande och tackande, 1 Kon. 9: Ps. 33, 64: 2 Mos. 20: Es. 57:

Thet femte Jungfru Marie hjerta och lif, i hwilket Christus är lekamligen aflader och födder, Luc. 1:

Hjertans saliga hus så klart,
Så snart et Guds Tempel wardt.
Then ej rörde eller kände man,
Af Guds Ord man henne hafwande fann.

XLIV. Capitel.

Om Lycko och Olycko.

Q. Hwem hafwer haft största lyckan på jordene? Swar:

Antichristus, Påfwen i Rom, han hafwer allena haft then lyckan ibland alla människor på jordene, at hwad honom hafwer lyst, och hwad han hafwer företagit, thet är honom alt wäl bekommit, lyckosamligen utan all gensäjelse och motgång aflupit, hans ord och befallning hafwer hwar man fruktat, och högre än Guds egen ord och befallning aktat, ja, såsom hans skrymtare skrifwa om honom, han hafwer haft en sådan Autorité, at hwar han än på en dag många tusende själar til helfwetit fördt hade, så skulle honom ingen emotsäja eller tala therfwas: Tu far will och gör orätt; jag tiger, at någon skulle honom hindra eller förtaga. Therföre hafwer Daniel rätt om honom propheterat, c. 11: Prosperabitur & faciet. Han skal göra hwad han wil, och skal uphäfwa och upkasta sig öfwer alt thet Gud är, och skal grufweliga tala emot then som är alla gudars Gud, och skal lyckas honom in til theß wreden är ute.

2. Hwem hafwer haft then minsta lyckan på jordene? Swar:

HErren Christus, hwars korß, olycka och lidande i hans födelse och barndom begynt hafwer, och warat alt in til grafwen, huru han i werldene hafwer begynt, och hwad han giordt, så hafwer thet dock intet behagat werldene, hade ock intet annat än motsäselse, otack och hat til lön haft, therföre hafwer ock then gamle Simeon rätt om honom propheterat, at han af Gudi werlden til et tekn satter är, emot hwilken skal sagdt warda, Luc. 2:

3. Hwar står thet aldramåsta onda uti Biblen? Swar:

Uti 5 Mos. 28: ther Gud til the ogudaktiga säger: All thesse förbannelser skal komma öfwer tig, och drabba på tig, förbannat skal tu wara i stadenom, förbannat på åkrenom, förbannat skal wara tin korg och tina öfwerlefwor, förbannat skal wara tins lifsfrukt, tins landsfrukt, frukten af titt få, frukten af tin får, förbannat skalt tu wara när tu ingår, förbannat när tu utgår.

4. Hwilket är thet wissaste Prognosticon, af hwilket man tilkommande lycko och olycko känna kan?
Swar:

Människones lefwerne, ty om människorna lefwa i Gudsfruktan, tukt och ärlighet, så kan man wißt sluta at Gud them allahanda goda håfwor och wälsignelse bewisa skal, til kropp och siäl, hustru och barn, lyder hans löfte och tilsägelse, 3 Mos. 26: 5 Mos. 28: Men twärt om, lefwa människorna uti säkerhet, och Guds Ords förakt, i allehanda synder och skam, så är thet

et wißt tekn, at Gud them med allehanda straff och olycko angripa wil, och til lif och siäl, åra och gods förbanna skal, lyder hans giorde hotning, 3 Mos. 26: 5 Mos. 28: Om tu ock icke åst, 2c.

5. Hwar är then bäste Skattkammaren? Swar:

I himmelen, ther är oß Christnom wårt arf nederlagt och förwarat, at ingen tjuf eller diefwul skal thet borttaga, intet watn eller eld förderfwa, ingen mal eller rost kan thet gnaga eller förtära. Therföre säger HErren Christus Matth. 6: Församler eder ägodelar i Himmelen, ther hwarken rost eller mal förderfwar them, och ther tjufwar icke grafwa eller stiäla. Och S. Paulus säger Coll, 3: Söker thet ofwantil är, icke thet som på jordene är. Ty i ären döde, och edart lif är fördoldt med Christo i Gudi. Men när edart lif Christus uppenbarat warder, tå warden ock j uppenbarade med honom i härlighet.

6. Hwem hafwer fördt thet lyckeligaste och gladaste lefwernet på jordene? Swar:

Konung Salomon, honom är gånget efter hans begäran, och hafwer lefwat uti en stadig glädje, såsom han sielfwer säger, Pred. B. 2:

7. Huru skal man sig rätteligen uti lycko förhålla? Swar:

Thet lärer Syrach c. 11: såjandes: När tig wäl går, så tänk at tig åter kan gå illa. Och tå tig illa går, så tänk, at tig kan åter gå wäl. Item c. 18: Tå man mätt är, skal man likwäl tänka, at man åter hungra kan. Och tå man

rik

rik är, skal man tänka, at man åter fattig warda kan, ty thet kan för aftonen wäl annars warda, än thet om morgonen war, och alt thetta sker med hast för Gudi.

XLV. Capitel.

Om Fiender, Hatare och Wrede.

1. Hwem hafwer gjordt sin fiende mera skada i döden än i lifwet? Swar:

Simson, tå han nederref the twå medel-pelare som huset hängde på, uti hwilket the Philisteers Förstar, samt til några tusend af män och qwinnor församlade woro, och således fälte huset uppå sig, Förstarna och alt folket som ther inne war, så at the döde som han drap i sin död, woro flere än the som han drap medan han lefde, Dom. 16:

2. Ifrån huru många fiender hafwer Christus oß frälst? Swar:

Ifrån sexhanda: Then förste är synden, som oß alla för Gud skyldiga gör, och underkastar sit straff, ther ifrån hafwer Christus oß frälst, såsom Esaias säger c. 53: Han är sannerliga döder för wåra synder, 2 Cor. 5: Joh. 1:

Then andre är Guds wrede, uptänd igenom wåra synder, ifrån then hafwer han hulpit öß, Es. 53: Näpsten ligger uppå honom, på thet at wi skulle frid hafwa, Rom. 5: Ther uti står, rc. 1 Thess. 1: Lucas förmäler c. 23: At Guds wrede hafwer sålunda brändt HErren Christum, at honom ther öfwer blodig swett utgången är.

et wißt tekn, at Gud them med allehanda straff och olycko angripa wil, och til lif och siäl, åra och gods förbanna skal, lyder hans giorde hotning, 3 Mos. 26: 5 Mos. 28: Om tu ock icke åst, 2c.

5. Hwar är then bäste Skattkammaren? Swar:

J himmelen, ther är oß Christnom wårt arf nederlagt och förwarat, at ingen tjuf eller diefwul skal thet borttaga, intet watn eller eld förderfwa, ingen mal eller rost kan thet gnaga eller förtära. Therföre säger HErren Christus Matth. 6: Församler eder ägodelar i Himmelen, ther hwarken rost eller mal förderfwar them, och ther tjufwar icke grafwa eller stiäla. Och S. Paulus säger Coll, 3: Söker thet ofwantil är, icke thet som på jordene är. Ty j ären döde, och edart lif är fördoldt med Christo i Gudi. Men när edart lif Christus uppenbarat warder, tå warden ock j uppenbarade med honom i härlighet.

6. Hwem hafwer fördt thet lyckeligaste och gladaste lefwerne på jordene? Swar:

Konung Salomon, honom är gånget efter hans begäran, och hafwer lefwat uti en stadig glädje, såsom han sielfwer säger, Pred. B. 2:

7. Huru skal man sig rätteligen uti lycko förhålla? Swar:

Thet lärer Syrach c. 11: såjandes: När tig wäl går, så tänk at tig åter kan gå illa. Och tå tig illa går, så tänk, at tig kan åter gå wäl. Item c. 18: Tå man mätt är, skal man likwäl tänka, at man åter hungra kan. Och tå man

rik

rik är, skal man tänka, at man åter fattig warda kan, ty thet kan för aftonen wäl annars warda, än thet om morgonen war, och alt thetta sker med hast för Gudi.

XLV. Capitel.

Om Fiender, Hatare och Wrede.

1. Hwem hafwer gjordt sin fiende mera skada i döden än i lifwet? Swar:

Simson, tå han nederref the twå medel-pelare som huset hängde på, uti hwilket the Philisteers Förstar, samt til några tusend af män och qwinnor församlade woro, och således fälte huset uppå sig, Förstarna och alt folket som ther inne war, så at the döde som han drap i sin död, woro flere än the som han drap medan han lefde, Dom. 16:

2. Ifrån huru många fiender hafwer Christus oß frälst? Swar:

Ifrån sexhanda: Then förste är synden, som oß alla för Gud skyldiga gör, och underkastar sit straff, ther ifrån hafwer Christus oß frälst, såsom Esaias säger c. 53: Han är sannerliga döder för wåra synder, 2 Cor. 5: Joh. 1:

Then andre är Guds wrede, uptänd igenom wåra synder, ifrån then hafwer han hulpit öß, Es. 53: Näpsten ligger uppå honom, på thet at wi skulle frid hafwa, Rom. 5: Ther uti står, etc. 1 Thess. 1: Lucas förmäler c. 23: At Guds wrede hafwer sålunda brändt HErren Christum, at honom ther öfwer blodig swett utgången är.

Then

Then tredje, är lagen med sin förbannelse, ifrån hwilken Christus oß hulpit hafwer, såsom S. Paulus säger til the Gal. 3, 4:

Then fierde, är döden, ther ifrån hafwer Christus them trognom således hulpit, at han them icke mera en död, utan en sömn är, ja, en genomgång ifrån thetta lifwet til et annat lif. Os. 13: Jag wil hielpa them ifrån döden, 2 Tim. 1: Christus hafwer tagit bort döden, lifwet och et oförgängeligit wäsende framburit i liuset genom Evangelium, Ebr. 2:

Then femte är diefwulen, hwilken afskild är ifrån Christo, och hafwer intet i honom eller hans trogna; ty honom hafwer han undertrampat. Therföre är Christus människa worden, at han skulle söndertrampa ormsens hufwud, säger Moses 1 Mos. 3: Thet utlägger Johannes således: Therföre uppenbarades Guds Son, at han skulle förstöra diefwulens gerningar. Therföre säger han sielf: Warer wid goda tröst, jag hafwer öfwerwunnit werldena, werldenes Förste diefwulen kommer, och i mig hafwer han intet. Och Paulus Hebr. 2: Christus hafwer genom döden tagit bort wäldet ifrån honom, som döden i wäld hade, thet är diefwulen, och gjorde them fri, som i alt sit lefwerne genom dödsens räddhoga måste trälar wara.

Then siette, är helfwetit och then ewiga fördömelsen, ifrån hwilket Christus oß befriat och hulpit hafwer, allom them som tro på honom. Os. 13: Jag wil förlossa them utur helfwetit: Helfwete, jag wil wara tig et förgift. Joh. 5:

Sannʼ

Sannerliga, sannerliga säger jag eder, hwilken som hörer min ord, och tror honom som mig sändt hafwer, han hafwer thet ewiga lifwet, och kommer icke i domen, utan går ifrå döden til lifwet. Thenne Christi befrielse ifrån wåra fienders hand, och allas theras hand som hata oß, skole wi oß ofta påminna, oß ther med trösta, och Gudi therföre tacka, och med S. Paulo säja: Döden är upswulgen i segren. Gudi ware lof, som oß segren gifwit hafwer genom Christum JEsum, 1 Cor. 15:

3. Huru mångahanda fiender hafwa the Christne ännu i thenna dag at strida med? Swar:

Med treggehanda: Then första är diefwulen, hwilken som Petrus säger, går omkring såsom et rytande lejon, och söker hwem han kan upsluka, hwilken man i trone motstånd göra måste. Och huru sådant skal ske, lärer oß S. Paulus Eph. 6: Warer starke i HErranom. Och S. Jacob c. 4: Står emot diefwulen, så flyr han ifrå eder. Nalkens Gudi, så nalkas han eder.

Then andra är then onde werlden, diefwulens rike och lusthus, som sig med alla magt emot Gud och hans Christna upsätter. Hwarföre ock en Christen sig på thet mägtigaste åter emot henne sätta måste, såsom S. Johannes säger c. 2: Älsker icke werldena, icke heller the ting som i werldene äro. Then ther älskar werldena, i honom är icke Fadrens kärlek. Och then helge Jacob säger c. 4: Ho som werldenes wän wil wara, han warder Guds owän.

Then tredje är wårt egit förderfwade kött och blod,

blod, som af naturen är benägit til alt ondt, och oß mägteligen ther til äggar och drifwer, emot hwilken en Christen ock i lika måtto kämpa måste, om han icke wil warda öfwerwunnen, och saligheten förlorat hafwa, therom S. Paulus säger Gal. 5: Köttet hafwer begärelse emot andan, ꝛc. Eph. 4: Så lägger nu bort ifrå eder then gamla människan, ther j förr med omgingen, hwilken genom lusta i wilfarelse sig förderfwar, ꝛc. Coll. 3: Så döder nu edra lemmar som på jordene äro, boleri, orenlighet, lusta, ond begärelse och girighet, ꝛc.

4. Hwilka Herrar hafwa måst draga ifrå hwarandra för theras träta skul? Swar:

Båda the bästa wänner, Abraham och Loth. Ty så står uti 1 Mos. 13: Thet war ju altid träta emellan herdarna, Abrahams och Loths, ty the hade så mycken boskap, at landet icke förmåtte then nära. Tå sade Abraham til Loth, käre, låt icke wara träta emellan mig och tig, och emellan mina och tina Herdar, ty wi äre bröder. Står icke alt landet tig öpet? Käre, skilg tig ifrån mig, wilt tu til wänstra handena, så wil jag til then högra, eller wilt tu til then högra, så wil jag til then wänstra. Tå utwalde Loth then ängden wid Jordan, och drog öster ut.

5. Hwar underwisar Christus them, som med hwarandra träta eller til rätta gå wiljä? Swar:

Luc. 12: Ther förmanar han, at the skola winlägga sig, at förena sig med hwar andra, förr än the komma fram för Öfwerhetena och Rätten, och taga skada på båda sidor. När tu säger,

ger, han går med tin trätobroder til Öfwerften, så winlägg tig i wägen, at tu blifwer honom fri. Item, förlika tig med tin broder, förr än tu offrar tina gåfwo, Matth. 5:

6. Hwilken är then äldrabitteraste och oöfwerwinneligaste wrede?
Swar:

Then sig öfwer Religionen förhäfwer, tå skonar fadren icke barnet, ej heller barnen föräldrarna, såsom Christus Matth. 10: säger: Then ene brodren skal öfwerantwarda then andra til döden, och fadren sonen, och barnen skola sätta sig up emot föräldrarna och dräpa them. Och i skolen warda hatade af allom för mitt Namn skull, men hwilken som står fast uti ändan, han skal blifwa salig.

7. Hwar står thet, at wrede skadar enom til lifwet?
Swar:

Uti Syr. 30: Nit och wrede förkorta lifwet, och sorg gör mannen gammal förr än tid är.

8. Hwem hafwer haft medlidande med sin fienda i hans olycko?
Swar:

Then fromme Konung David, såsom han säger i Ps. 35: The göra mig ondt för godt, så at min siäl måste wara såsom hon intet godt giordt hade: Men jag, när de kranke woro, drog en säck uppå, plågade mig med fastande, och bad af hiertat för them, jag hölt mig såsom thet hade warit min wän och broder, jag gick sorgse, såsom then ther sörjer om sina moder. Men the glädja sig öfwer min skada, och församla sig emot mig.

9. Hwad

9. Hwad är likt wid et rostigt jern och spegel? Swar:

Fiendens hjerta, ty så säger Syrach c. 12: Såsom jernet altid på nytt rostas, altså låter han ej heller sina ondsko, och om tu än polerar honom såsom en spegel, så blifwer han äntå rostig. Tag honom icke til tig, at han icke drifwer tig bort, och träder uti titt rum.

10. Hwadan kommer kif och träta? Swar:

Utaf hat, wrede och högfärd: ty så säger Salomon uti Ordsp. 10: Hat upwäcker träto, men kärlek öfwerskyler all öfwerträdelse. Item, c. 15: En sticken man kommer träto åstad, men en tolig man stillar kif. Item, c. 13: Ibland the högmodiga är altid träta, men wishet gör förnuftigt folk, c. 28:

11. Hwem warder liknad wid trätors begynnare? Swar:

Honom, som utskär watn af en dam, ty han är en orsak til all then skada som watnet gör, Ordspr. 17: Begynnelse til träta är såsom et watn thet sig utskär, och genom kif utwidgar thet sig. Afstå med wrede, förr än tu theruti blandat warder, then som kif älskar, han älskar synd och far efter olycko.

12. Hwilken är then lik som gör sig onyttig i en annars träta? Swar:

Then, som enom ondom hund drager med öronen, ty warder han biten, så mißunnar honom ingen, Ordsp. 26: Then som framgår, och blandar sig uti annars kif, han är lika såsom en then ther drager en hund med öronen.

13. Med hwilka männistor är farligast til at träta? Swar:

Med fyrahanda, såsom Syrach säger c. 8: Först med the wäldiga, ty the kunna enom undertrycka. Til thet andra, med rika, at han icke blifwer tig för swår, ty gåfwor och penningar böja rätten. Til thet tredje, med en swassare, ty han öfwertygar tig med orden. Til thet fierde, med en harmgirigan, at han icke dräper tig.

14. När hafwer man sig för fienden mäst til at befrukta? Swar:

När han sig wänliga ställer, så tänker han huru han tig fälla kan. Ty så säger Salomon Ordsp. 26: Tå han smickrar med sit tal, så tro honom intet, ty siu styggelser äro uti hans hierta. Item, Syr. 1, 12: Tro tinom owän aldrig, om han än niger och bugar för tig, så se dock grant til, och tro honom intet. Ty såsom iernet altid på nytt rostas, altså låter han ej heller sina ondsko.

15. När warder fienden aldvabäst känder? Swar:

Uti olyckone, och när enom går wäl, ty så säger Syrach c. 12: Så kan owännen icke dölja sig. Ty när enom wäl går, så förtryter thet hans owän, men när thet går illa, så drage sig ock wännerna ifrå honom. Om någor wil göra tig skada, så är han then förste, han skickar sig såsom han wille hielpa tig, och stjuter tig omkull oförwarandes.

16. Hwad affskräcker fienden aldrabäst ifrån träta och hat? Swar:

Then skadeliga utgångens betraktelse, som [th]er med gagnar och skadar, ty thet angår ära [oc]h gods, lif, lefwerne och salighet. Syr. 28: [T]änk uppå ändan, och låt owänskapen fara, [ty] en döden och förderf söker. Tänk uppå Guds [b]ud, och öfwergif titt hat emot tin nästa. Haf [t]ålfördrag, så blifwer många synder tilbaka, [ty] en wredsam människa uptänder kif, och en [og]udaktig kommer oredo åstad emellan goda [w]änner, och hitsar them emot hwarandra, som [go]d frid hafwa.

XLVI. Capitel.

[O]m Mord, Mördare, Blodsutgjutelse, Röfwert och några Straff, om Stupande, Ris, Hängande och Steglande.

1. Hwadan kommer mord och dödsslag? Swar:

Utaf et ondt och otroget hierta, ty så säger [C]hristus Matth. 15: Ty af hiertat utgå onda [ta]nkar, mord, hor, skörlefnad, tjufweri, falskt [w]itne, och hädelse.

2. Hwem är liknad wid en mördare för Gudi? Swar:

Then oförsonligit hat bär emot sin nästa, [M]atth. 5: Hwilken som förtörnas på sin bro[de]r, han skal wara skyldig under domen, Joh. [3:] Then som hatar sin broder han är i mörkret, [oc]h är en mandråpare, och I weten, at hwar [oc]h en mandråpare hafwer icke ewinnerligit lif [bl]ifwandes i sig.

3. Hwar

3. Hwar warder befalt, at the Christne icke skola lida såsom tjufwar och mördare? Swar:

1 Pet. 4: Ingen ibland eder lide såsom en mördare, tjuf och illgerningsman, men lider han såsom en Christen, så skämme han sig in tet, utan prise Gud för then delen.

4. Hwem hafwer warit then förste mördaren på jordene? Swar:

Cain, som slog sin broder Abel ihjäl, 1 Mos. 4:

5. Hwar är Konungsligt blod aldramäst på en tid utgutit? Swar:

Uti Samaria, ther blefwo efter Konung Je us befallning sjuttio Konung Achabs söner räpne, item, twå och fyratio Konung Jorams öner dödade, 2 Kon. 10: Thet är et märkeli it exempel, efter som Gud hotar uti the Tio Budordens beslut och säger: Jag HErren tin Gud är en stark hämnare, som söker fädernas nißgerningar in uppå barnen in til tredje och erde led. Ty thesse twänne Konungar Achab ch Joram woro ogudaktige, therföre straffa e Gud them icke allena, utan theras barn och arnabarn, och utrotade hela theras slägt. Ther öre skola store Herrar beflita sig om Gudfruk gheten, och icke bruka theras magt til ogud tighet, eljest warder thet rummet på them ofylt: Potentes potenter tormenta patientur. he mägtiga skola mägteligen straffade warda, Visdh. 6:

Hwar warder befalt at man mördares blod åter utgjuta skal Swar:

Uti 1 Mos. 9: Then som utgjuter människo-

 blod,

blod, hans blod skal ock af människom utgutit warda. Matth. 26: Alle the som taga til swärd, the skola förgås med swärd, 4 Mos. 35: 5 Mos. 1, 17, 19:

7. Hwem är ihjelslagen med en Smedje-hammar? Swar:

Sissera, the Cananiters Konung, Gabins stälte Fältherre, tå han flydde utaf slagtningen, och förgömde sig in uti Jaels tjäll, tog Jael en lång nagla och Smedje-hammar, och slog thermed naglan genom hufwudet, at han wardt död, Dom. 4, 5:

8. Uti hwad Stad är aldramäst folk omkommit? Swar:

Uti Jerusalem, hwilken genom then Romerska Kejsaren Vespasianum och hans son Titum belägrat och wunnen wardt, blefwo döde genom pestilentia, inbördes upror, och genom fiendens hand, ellofwa gånger hundrade tusend Judar, sju och niotio tusend fångne, en part af them blefwo stälte på Galejer, en part kastade tilskådespel för willdjur, och en part bortsälde, och så ringa aktade, at man gaf trettio Judar för en silfwer-penning. Uti en summa belopp sig thenna gemena Judarnas jämmer på manspersoner ellofwa gånger hundrade sju och niotio tusend. Så straffade Gud them för sins Ord och Sons förakt, oß allom til warning, at wi skole wakta oß för thet Gudomliga Ordsens förakt, och HErrans Christi hädelse, så framt wi sådana straff icke wänta wele. Thenna jämmer förkunnade Christus för Judarna, Luc. 19: O Jerusalem, om tu betraktade, etc.

9. Hwil

9. Hwilken människa hafwer gjordt the största och mästa morþgerningar på jordene? Swar:

Påfwen i Rom (then ena efter then andra) han hafwer icke allenast genom sin falska låro många tusend gånger tusende siålar förfört och mördat, utan ock Keisare och Konungar, Förstar och Herrar hitsat emot hwar andra, och sålunda mördat många otalige människor, förutan hwad han för en otalig hop för Evangelii bekännelse skul hafwer hängt, dränkt, förbränt, och halshugget, och jämmerliga af daga tagit. Hwilket Daniel om honom ock propheterat hafwer c. 9: såsandes: Interficiet robustos, & sanctorum populum secundùm voluntatem suam.

10. Hwar warda röfware med röfweri hotade? Swar:

Es. 33: We tig tu röfware och förstörare, menar tu, at tu icke skalt förstörd och beröfwat warda? Jer. 30: Alle the tig beröfwat hafwa, skola beröfwade warda, alle the tig ångest gjordt hafwa, skola fångade warda.

11. Hwar äro the aldramästa gyllende ringar röfwade? Swar:

Tå Gideon the Midianiter slagit hade, skänkte folket honom alla the gyllende guldringar, som the ifrå the dödade Midianiter tagit hade, the gjorde i wigt tusende siuhundrade Siklar guld, thet gjorde try tusende och fyrahundrade Ungerske Gyllen, Dom. 8:

12. Huru mycket hafwer rofwet warit som Israels barn ifrån the Midianiter tagit hafwa? Swar:

Sex gånger hundrade, fem och siuttio tusend får, tu och siuttio tusend nöt, en och sextio tu-

send åsnor, tu och trettio tusend qwinfolk, som icke hade kändt man, förutan gyllene tyg, kedior, ringar, örneringar och spänn, som hwar och en för sig röfwat hade, 4 Mos. 31:

13. Hwar hafwer man långst utdelat rof? Swar:

Tå, når Gud underligen utrotade the Moabiter och Ammoniter, fick then fromma Konungen Josaphat och hans folk et sådant stort byte, utan något swärds slag, at the thet i hela tre dagar utdelade eller skifte, 2 Chrön. 20:

14. Hwar warda röfware liknade wid lejon? Swar:

Ps. 10: Han waktar i hemlig rum såsom et lejon i kulone. Item, Ps. 17: Sin ögon ställa the therefter, at the måge slå oß til jordena. Såsom et lejon som rof begärar, såsom et ungt lejon som i kulone sitter.

15. Hwilken Kyrko-röfware är på thet underligaste straffat worden? Swar:

Heliodorus, Konungens Seleuci Kamererare uti Syrien, hwilken efter Konungens befalning kom til Jerusalem, och ther med wåld röfwat utur Templets skattkammare til fyra hundrade Centener silfwer, och tu hundrade Centener guld: ja, war med sit krigsfolk redo kommen in uti Templet, så at hwar man mente, at Templets skatt war redo sin kos, tå giorde Gud et tekn, at en förskräckelig Ryttare på en wäl utstofferat häst uti et helt gyllene harnesk sedder wardt, hwilken rände med all magt til Heliodorum, och slog honom til jordena. Biwid thenna Ryttaren syntes ock twå unge

män, som starke och dägelige woro, och ganska wäl klädde, the stodo på båda sidor wid Heliodorum, och slogo med alla magt uppå honom, så at han af wanmägtighet segnade til jordena, och wardt såsom en döder på enom stol af Skattkammaren utburen, hade ock altså måst dö och förderfwas, hwar Gud then öfwerste Prästens Onie flitiga förbön icke ansedt hade, såsom the twå Änglar, som andra gången sedan för honom uti hans herberge uppenbarades, betygade, säiandes: Tacka then öfwersta Prästen Onia, förty för hans skul hafwer HErren tig lifwet skänkt, och förkunna allestädes HErrans stora kraft, efter tu af himmelen straffat äst, 2 Macc. 3:

16. Hwilka Borgare är rofwet wäust bekommit? Swar:

The Sichemiter, tå the affölle ifrå Abimelech, och röfwade alla the som fram om drogo, tå kom Abimelech med sins härs magt, och slog them uti Sichem, brände up theras stad, förstörde then i grund, och sådde salt på thet rummet, Dom. 9:

17. Hwar warnar Salomon för upror? Swar:

Uti Ordsp. B. 24: Min son frukta HErran och Konungen, och blanda tig icke ibland the uproriska, ty theras förderf skal med hast upstiga, och ho wet när bägges olycka kommer?

18. Hwar warnar Syrach för upror? Swar:

Uti thet 7 cap. Kom icke upror åstad i stadenom, och häng tig icke in til then gemena man,

på thet tu icke dubbel skuld draga skalt, ty ther måste ingen ostraffat blifwa.

19. Uti hwilket upror är måsta folket omkommit? Swar:

Uti Antiochia, tå folket satte sig up emot Konung Demetrium, blefwo af them på en dag slagne hundrade tusend, staden wardt med eld förderfwat och sköflat, 1 Maccab. 11: Item, 4 Mos. 11: Tå then uproriska Chorås rota af jorden upslwulgen wardt.

20. Hwem är utan människors händers tilhielp hängder? Swar:

Absalon, then ohörsamme och uprorifke Davids son, tå han red under ena Ek, wefwade sig hans hufwudhår genom Guds tillåtelse kring om en qwist eller gren, och han blef hångande, men Mulan han red uppå, lopp sin wäg undan honom, och blef så hångandes, och wardt med tre spetsar af Joab igenom hiertat stungen, 2 Sam. 18:

21. Hwilken Bakare är warden hängder? Swar:

Then öfwerste Konung Pharaos Bakare, honom låt Konungen hänga, tå han begick sin Födelse-dag, för hans otrohet skull, 1 Mos. 40:

22. Hwem hafwer drömt, at han skulle hängd warda? Swar:

Konung Pharaos öfwerste Bakare, han drömde, huru han bar tre flätade korgar med bröd på sit hufwud, och allehanda mat til Pharaos behof och foglarna åto af öfwersta korgen: Thet uttydde Joseph för honom således: Tre korgar, äro tre dagar, och efter tre dagar skal Pharao

up-

uphäfwa titt hufwud, och hånga tig i en galga, och foglarna skola äta titt kött på tig, och thet skedde altså, 1 Mos. 40:

23. Hwem är uphångder wid Dammen i Hebron? Swar:

Rechob och Baena, hwilka Konung Isboseth på sin säng i sit egit hus ihjälslunget hade, och fördt hans hufwud til Konung David, i then förhoppning, at the therföre stor ära och skänker bekomma skulle, them lät han steka, och lät hugga them händer och fötter af, och hångde them wid Damnien i Hebron, 2 Sam. 4:

24. Hwem är först efter sin död hångder? Swar:

Konung Saul, tå han sig ihjelslungit hade, och af the Philisteer död funnen wardt, afklädde the honom wapnet, och huggo honom hans hufwud af, och försände thet i theras land alt omkring, men hans kropp hångde the uppå muren i Bethsan, 1 Sam. 31:

25. Hwar befaller Gud hånga Öfwerstarna ibland folket? Swar:

Uti then öknen Sittim, tå Öfwerstarna för Israeliterna sågo, at folket bedref ägta brott och horeri med the Moabiters och Midianiters hustrur och döttrar, och hindrade them thet inget. Tå befalte Gud Mose, at han skulle låta uphånga alla Öfwerstar i galgan, såsom han ock giorde, 4 Mos. 25:

26. Hwem wardt hångder tå han andra hånga wille? Swar:

Then högfärdige Haman, tå han med thessa tankar hafwande gick, til at låta hånga Mardocheum, wardt han sielf hångd i samma galga han Mardocheo tilredt hade, Esth. 6, 7:

27. Hwilka hafwa hängt sig sielfwa af förtwiflan? Swar:

Först, Achitophel, Davids otrogna Råd, tå han såg, at hans rådslag ingen lyckosam framgång hade, förtwiflade han, red hem, och skickade om sit hus, och hängde sig sielf, 2 Sam. 16 och 17:

Til thet andra, JEsu Christi otrogne Lärjunge Judas, tå han såg, at han sin Mästare Christum JEsum med sit förråderi til döden förrådt hade, föll han uti sådan ångest och förtwiflan, at han kastade sin förråderis penningar ifrå sig, tog et tåg och hängde sig sielf remnade midt i tu, och alla hans inelfwor samt med hans orena siäl gåfwo sig ut, Matth. 27: Ap. G. 1: Ps. 109:

28. Hwem önskar at han måtte wara hängder? Swar:

Job, uti sit stora korß och bedröfwelse, säger c. 7: Suspendium eligit anima mea. Min siäl önskar sig wara hängd, och min ben döden.

29. Hwilka äro förrädeligen dränkte? Swar:

Judarna, som bodde uti Joppen, them öfwertalade Hedningarna, at the med hustru och barn i theras skepp, som thertil beställte woro, stiga skulle, såsom wille the låta them fara i frid, och fördränkte ganska förrådeligen af them tu hundrade, 2 Macc. 12:

30. Hwar äro the wäldigaste hängde wordne? Swar:

Wid then staden Makeda, tå Josua lät hänga uti trä the fem fångade Moabiters Konungar, Jos. 10: Item, uti Gibea, tå the siu Konung Sauls söner af the Gibeoniter uphängde woro,

woro, 2 Sam. 21: Item, uti Susan, tå then stora Försten Haman, som näst war efter Konungen i Persien, wardt hängd i galgan femtio alnar hög, som stod för hans hus dörr, then han Mardocheo nyligen häde bereda låtit, hwars fiende han war, Esth. 6, 7:

31. Hwar äro på en tid the aldramästa med törne slagne wordne? Swar:

Uti then staden Succoth, ther tog Gideon, theras Öfwersta och Äldsta, och låt slita theras kroppar med törne och tistlar, at the blefwo döde, therföre, at the honom och hans trötta folk intet bröd gifwa wille, tå han efter the Midianiters Förstar jagade, Dom. 8:

32. Hwar warder talat om thet största ris? Swar:

Ezech. 21: O huru glade wilje wi wara, om han än giorde all träd til ris öfwer the onda barn, men han hafwer utfått et swärd til at fäja, at man thet taga skal, thet är skarpt och fäjat, at man thet uti dråparens händer gifwa skal.

33. Hwar klagar Gud, at barna-riset intet wil hjelpa? Swar:

Ezech. 21: Therföre slå uppå tina länder, ty hon hafwer ofta näpst them, hwad hafwer thet hulpet? The onda barnas ris wil intet hjelpa, säger HErren HErren.

34. Hwar står thet, at ris gör godt barn? Swar:

Ordsp. 22: Galenskap är i piltens hjerta, men tuktans ris drifwer then långt ifrån honom. Item, c. 23: Låt icke af til at tukta pilten, ty om tu slår honom med ris, så betorf man icke dråpa honom.

35. Hwem hotar folket, at han thet hårdt risa wil? Swar:

Then unga Konung Rehabeam, han sade til sina undersåtare: Min fader hafwer giordt eder hart ok swårt, men jag wil ännu mer föröka thet öfwer eder. Min fader hafwer tuktat eder med gißlar, men jag skal tukta eder med Scorpioner. Och med thenna otidiga hotelse uträttade han, at tio Förstendömen föllo ifrå honom på en dag, 2 Kon. B. 12:

36. Hwar warder talat om et obarmhertigt hudslångande? Swar:

Uti Jer. 30: ther Gud säger om sins folks hårda straff: Jag hafwer slagit tig, lika som jag sloge en fienda, och såsom en obarmhertig stupar tig för tina stora mißgerningar och stora synder skul, men tig wil jag åter helbregda göra.

37. Hwar warder talat om Jernris? Swar:

Ps. 2: och Upp. B. 2: Han skal regera them med iernris, och han skal sönderkrossa them såsom Pottomakares käril.

38. Hwar warder talat om Guds wredes ris? Swar:

Es. 10: Ack we Assur, then mine wredes ris, och theras hand mine grymhets straff är.

39. Hwar warder talat om et sönderbrutit ris? Swar:

Uti Jer. 48: Tå Gud om the Moabiters förstörda krigsmagt säger, man skal säja: Huru är thet starka riset, och then härliga stafwen så sönderbruten. Gifwandes tilkänna, at när han genom the ogudaktiga, såsom et starkt ris, sit folk stupat, och til bättring äggiat hafwer,

så

så sönderbryter han riset, och kastar thet i elden, och förbarmar sig åter öfwer sit folk och sina barn, och hielper them.

40. Hwem är aldramäst stupat worden? Swar:

Then helge Apostelen Paulus, ty så skrifwer han om sig uti 2 Cor. 11: Tre resor hafwer jag warit stupad med ris, af Judomen hafwer jag fem resor fått fyratio slag, et mindre.

41. Hwem är på thet aldrajämmerligaste gißlat och hudflängder worden? Swar:

Wår Frälsare JEsus Christus, tå then orättfärdige Domarens Pilati krigsknektar honom så obarmherteliga gißlade, och hela hans Lekamen så jämmerligen hudflängt hade, så at Pilatus sig sielf ther öfwer jämrade och sade: Ack se, hwilken en eländig människa är thenne, Johannes 19:

42. Hwar med hafwer man plågat skräma folket? Swar:

Uti Berea stod et Torn, femtio alnar högt, fullt med asko, och på askone stod et omlöpande och taggat hiul, thermed skrämde och hiulbråkade man Guds försmädare och illgerningsmän, 2 Macc. 15:

43. Hwilken höge person är hiulbråkat worden? Swar:

Then otrogne menedaren och uproriske öfwerste Prästen uti Jerusalem Menelaus, tå Konung Antiochus i Syrien kom under hans kälmstycken, lät han föra honom til Bereamn, och ther med et hiul stöta til döden, ty efter han så ofta syndade emot HErrans Altare, ther then helige elden och askan på war, måste han

ock

ock på asko ständeligen dödat warda, 2 Maccab. 13:

XLVII. Capitel.

Om godt Namn, Rop, Lof, Ära och Berömelse.

1. Hwars lof och berömelse utsträcker sig aldrawidast? Swar:

Guds och hans Sons JEsu Christi, ty så säger David Ps. 48: Stor är HErren och högt berömd. Gud såsom titt Namn, så är ock titt lof, alt in til werldenes ändar, Ps. 66: All land tilbedje och lofsiunge tig, lofsiunge tino namne, Sela. Ps. 68: Alle Hedningar som tu gjordt hafwer, skola komma och för tig tilbedja, och berömma titt Namn. Ps. 113: Ifrån Solenes upgång alt til nedergången ware HErrans Namn lofwat.

2. Hwem hafwer hast then högsta berömelse ibland alla människors barn? Swar:

Johannes Döparen, om hwilken Christus säger, Matth. 11: Sannerliga säger jag eder: Ibland them som äro födde af qwinno, är ingen upkommen, som är större än Johannes Döparen.

3. Hwem hafwer thet största namnet? Swar:

JEsus Christus, hwilkom Fadren (efter han hafwer med ödmjukhet warit honom hörsam in til korßens död) således ärar, och gifwit honom et Namn, at i JEsu Namn skola sig all knä böja, theras som i himmelen, på jordene och under jordene äro, Phil. 2; Es. 45:

4. Hwilket är människornes största åra och fördel? Swar:
Frukta Gud, ty så skrifwer Syrach cap. 1: HErrans fruktan är åra och pris, frögd och en härlig krona. HErrans fruktan gör hjertat gladt, och gör frögd och glädie ewinnerliga. Then som HErran fruktar, honom warder wäl gångandes i yttersta nödene, och han warder på ändalyktone wälsignelse behållandes.

5. Hwilken är then bästa wägen til åra och rikedom? Swar:
Frukta Gud, och hafwa hans närwarelse i alt görande och låtande för ögon. Ty så skrifwer David Ps. 34: Frukter HErran i hans helige, ty the som frukta honom, hafwa ingen brist. The rike skola torftige warda och hungra, men the som HErran söka, hafwa ingen brist på någon ting, Syr. 1: HErrans fruktan är åra och pris. Then som HErran fruktar, honom warder wäl gångande, och tå han tröst behöfwer, etc.

6. Hwad warder liknat wid kalt watn? Swar:
Et godt rykte utaf fierran land, är lika så som kalt watn ena torstiga själ.

7. Hwilket är then berömligaste äre-namnet? Swar:
Then som hafwer en gudfruktig, dygdesam och husaktig qwinna. Ty så säger Salomon, Ordspr. 31: Hennes man är prisat i portomen, när han sitter när landsens äldsta, hennes söner komma up och prisa henne saliga, hennes man lofwar henne, hon är mycket ädlare än alla kosteligaste pärlor.

8. Hwad är wissare än silfwer och guld? Swar:
Et godt namn, thet man ock efter döden behåller,

håller, Syr. 42: Se til at tu behåller et godt namn, thet blifwer wissare än tusende stora guldskatter. Lifwet ware så godt som thet kan, så warar thet dock en liten tid, men et godt namn blifwer ewinnerliga.

9. Hwilken är utaf ringa stånd, och utaf fängelser til högsta åra uphögd worden? Swar:

Joseph, han wardt af Potiphars hustrus falska anklagande kastad uti fängelse, i hwilket han i tre år låg, och wardt sedan så uphögd, at han en Herre blef öfwer hela Egypti land, then näste efter Konung Pharao, at man nämde honom et hemligit Råd, och Landsens Fader, 1 Mos. 39, 41:

10. Hwilken Konung hafwer lemnat efter sig thet bästa lof, och härligaste namn? Swar:

Josias, Judarnas Konung uti Jerusalem, om honom talas 2 Kon. B. 23: och 2 Chrön. B. 35: at ingen Konung för honom hafwer werit hans like, och efter honom kom icke eller hans like up. Then så af alt hierta, af allo siäl, och af alla krafter sig til HErran wände efter Mose lag såsom han. Och Syrach säger c. 49: Josia namn är såsom ädla rökwerk utu Apotheken, thet är sött i munnen såsom hannog, och såsom et strängaspel ther man win dricker. Han hade stor nåd til at omwända folket, och afguderis styggelse afslägga; han hölt sit hierta in til HErran, och uprättade then rätta Gudstiensten igen, tå landet fullt war med afguderi.

11. Hwad gifwer en ewigwarande åminnelse? Swar:

Konst och wishet, ty så säger Syrach c. 15:

Wäl

Wål är then som wishet bekommer, han skal öpna honom hans mun uti Församlingene, han skal kröna honom med glädje och frögd, och med et ewigt namn begåfwa honom.

12. Hwars folks namn warder slätt utskrapat? Swar:

The ogudaktigas, ty så säger David Ps. 9: Tu straffar Hedningarna, och förgör the ogudaktiga, theras namn utskrapar tu til ewig tid. Item Ps. 34: Han utskrapar theras åminnelse af jordene, Syr. 10, 44:

13. Hwar warder ther berömeligaste folksens lof ordenteligen beskrifwit? Swar:

Uti Syr. B. 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50: Tå begynner han på alt ifrån Adam, och uppräknar thet berömligaste folket med theras geringar och beröm, alt in til öfwersta Prästen Simon, hwilket är ljufligit, och nyttigt til at läsa.

XLVIII. Capitel.

Om Dågelighet, Skapnad och Grymhet.

1. När är af then dågeligaste, then aldrawederstyggeligaste worden? Swar:

När Lucifer upsatte sig emot Gud, är af then aldradågeligaste Angel, then aldrawederstyggeligaste diefwul worden, Upp. B. 22:

2. Hwem hafwer haft the aldradågeligaste döttrar? Swar:

Job, ty så står skrifwit uti hans Boks 42 c. Och HErren wälsignade Job mer än tilförena, at han fick fiorton tusend får och sex tusend kameler, och tusend par oxar, och tusend åsnar,

och fick siu söner, och tre döttrar, och kallade then första Jemina, then andra Kezia, och then tredie Kerenhappuch, och wordo icke fundna så dägeliga qwinnor i all land, såsom Jobs döttrar, och theras fader gaf them arfwedel med theras bröder.

3. Hwem warder nämnd then aldradägeligaste ibland alla människors barn? Swar:

Then utlofwade och nu sände Meßias, HErren JEsus Christus, om hwilken David säger Ps. 45: Tu äst then dägeligaste ibland människors barn, täckelige äro tina läppar, therföre wälsignar tig Gud ewinnerliga, och måste gå tig lyckšamliga i tinom skrud.

4. Hwar är then aldradägeligaste människa, then wanwyrdaste worden? Swar:

Uti Jerusalem, tå Christus genom gißlande och korßfästande så jämmerligen tilpyntat war, at han såg likare ut en matk än en människa, Joh. 19: Ps. 22:

5. Hwar är thet tilförene förkunnat blifwit? Swar:

Uti Es. 53: Hans skapnat hafwer warit ledare än andra människors, och hans anseende än människors barnas, wi sågo honom, men thet war ingen then skapnat oß kunde behaga, han war then aldraföraktaste, och wanwyrdaste, full med wärk och krankhet, han war så föraktat, at man gömde bort ansiktet för honom.

6. Hwem berömmer sig swart och dägelig warda? Swar:

Salomon uti then Christeliga Kyrkones person, såsom HErrans Christi brud. Ty så står uti Höga Wis. 1: Jag är swart, men ganska

täck,

tåck, Jerusalems döttrar, såsom Kedars hyddor, såsom Salomons tapeter. Ser icke ther efter, at jag så swart är, ty solen hafwer brändt mig. Min moders barn wredgas emot mig. Man hafwer satt mig til wingårds-wakterska, men min wingård then jag hade, bewarade jag icke.

7. Hwilken hafwer warit then dågeligaste man i Israel? Swar:

Absalon, ty så står skrifwit 2 Sam. 14: Och i hela Israel war icke en man så dågelig och så prislig som Absalon, och hade thetta beröm för alla, ifrån hans fotabjell up til hans hjessa war ingen brist på honom.

8. Hwilken Jungfru är för alla andra Jungfrur, för hennes dågelighet skull uphögd? Swar:

Esther, tå Konung Ahasverus låt församla the dågeligaste Jungfrur utaf sine hundrade, tjugu och sju land, honom af them en ägta Drottning eller ägta maka at utwälja, tå wardt Esther utaf Konungen, och af allom som henne beskådade framhafd, alla andra föreställt och til Drottning gjord, och til hans ägta hustru utwald, Esth. 2:

9. Hwem hafwer befruktat sig för döden, för sin dågeliga hustru skul? Swar:

Patriarchen Abraham, 1 Mos. 12: och Isac, tå han i then dyra tiden bodde i Gerar, fruktade han sig säja om Rebecca, at hon war hans hustru, och bekymrade sig, at inwånarena icke måtte slagit honom ihjäl för Rebecca skull, ty

hon war dägelig under ansiktet, och måtte henne sålunda bekommit, 1 Mos. 26:

10. Hwem är för en dägelig qwinna kommen om liswet? Swar:

Then mägtige Krigs-öfwersten Holofernes, tå han uti et Collats såg then dägeliga qwinnan Judith, wardt han så uptänd efter henne, och tänkte henne nattena ther efter at besöfwa, och sin lusta med henne at fullborda, men tå han mycket drucken war, och strax ther uppå insomnade förr än hon kom til honom, i sängen, wardt honom af henne hans hufwud med hans eget swärd afhugget, och måste så skam och skada til tack och lön hafwa, Judith 10, 13:

XLIX. Capitel.

Om allehanda Konster, Handtwerk och Kläder.

Först,

Om Skräddare och Kläder.

1. Hwar hafwer Christus underwist Skräddare? Swar:

Matth. 9: Tå han lärer, at man icke lappar et gammalt kläde med en ny klut, at holet icke större och wärre warder.

2. Hwar står i Bibllen om the bäste kläder och kjortel? Swar:

Es. 61: HErren hafwer mig utiklädt med salighetenes kläder, och dragit uppå mig rättfärdighetenes kjortel. Genom thenna kjortel och kläder, förstår Propheten JEsu Christi förtienst, helgelse och rättfärdighet, med hwilken the trogne

ne utiklädde och beprydde warda, genom hwilken theras synd, ohelgelse och orättfärdighet altså öfwerskylt warder, at Gud henne när them icke mera ser, dömer, eller fördöma wil. Gal. 3: I så många som döpte ären, hafwer eder ikládt Christum. Och 1 Cor. 1: Christus är oß giord til wisdom, rättfärdighet, helgelse och til förloßning. Rom. 8: Så är nu intet fördömligit i them som äro i Christo JEsu. Lutherus säger öfwer Joh. 19 cap. JEsu Christi blod, med hwilket wi i dopet äro renade, är then gyldene nåde-kjortelen, med hwilken wi iklädde äro, i hwilken wi framstige för Gud, at han oß icke annors anse wil eller kan, än såsom woro wi kära Sonen sjelfwe, full med rättfärdighet, helighet och oskuld, etc.

3. Hwar warder thet förbudit, at qwinnor icke skola måns, eller mån qwinnors kläder bära?

Swar:

Uti 5 Mos. 22: En qwinna skal icke bära mans tyg, och en man skal icke draga qwinno kläder uppå, ty then som thet gör, är HErran tin Gud en styggelse.

4. Hwem är uti sina kläder til thet högsta utskämd worden?

Swar:

Konung Davids sändningebod, them han sändt hade til Hanan, the Moabiters Konung, at trösta honom öfwer hans faders död, och tilbjuda honom et troget naborskap, them utskämde then unge Konungen, i thet, at han lät afskära hälftena utaf theras kläder och skägg: Therutaf förorsakades et skadeligit krig, i hwilket

ket Konungen med sit folk jämmerligen om lifwet kom, 2 Sam. 10, 11 och 12:

5. Hwar står skrifwit uti Biblen om thet slemmaste kläde? Swar:

Uti Ps. 109: ther David talar om the otrognas och ogudaktigas kläde: Han wille hafwa förbannelse, then skal ock komma honom, han drog förbannelse uppå sig såsom sina skiorto, och hon är ingången i hans inelfwor såsom watn, och såsom olja uti hans ben. Hon warde honom såsom en klädnat, then han uppå sig hafwer, och såsom et bälte thet han alleställes omgiordar sig med.

6. Hwad för slags kläde wardt Judomen förbudit bruka? Swar:

Thet som af ull och linne giordt war, thet man på Swenska kallar Walmar, gifwandes thermed tilkänna, at HErranom wårom Gudi intet behagar them som med allehanda läror hålla, och at the honom icke tjena kunna, som wilja hänga sig in til djefwulen tillika med Gud theras Skapare, Matth. 6: Ingen kan tjena twå Herrar, etc. 1 Kon. 18: Huru länge halten I på både sidor? Thet är, är HErren Gud, så wandrer efter honom, men är Baal thet, så wandrer efter honom, och folket swarade efter thet skedda och sedda underwerket enhälleligen och sade: HErren är Gud, honom wiljom wi tjena.

7. Hwilka människor hafwa aldralängst dragit sina kläder och skor oslitna? Swar:

Israels barn, them förde och uppehölt Gud uti

uti öknene i hela fyratio år, så at theras kläder och skor intet föråldrades eller försletes, 5 Mos. Boks 29:

8. Hwem hafwer Gud befallt afdraga sina skor? Swar:

Först Mosi, tå han uppenbarade sig på berget Horeb, sade HErren til honom, drag tina skor af tina fötter, ty rummet som tu står uppå, är heligt. Til thet andra, Josua wid Jericho, tå Christus uppenbarade sig för honom uti en mans skapnat, Jos. 5:

9. Hwar står et par skor uti Biblen? Swar:

Amos 8: ther står altså: Hörer thetta, i som förtrycken then fattiga, och förderfwen the elända i landena, och sägen: När wil tå then Nymånaden hafwa en ända, at wi måge korn sälja, och Sabbathen, at wi måge hafwa korn falt, och förminska skäppona, och förhöja Sikelen, och förfalska wigten, på thet wi måge få the fattiga under oß för penningar, och the torftige för skor, och sälja agnar för korn. Item, Marc. 6: Calceatos sandaliis, at the drogo skor på båda fötterna.

10. Hwem är skors afdragande illa bekommit? Swar:

Them, som hos Judarna sins broders efterlåtna hustru icke fria, och sins broders hus icke upbygga, eller hans namn wille hielpa, uppehålla och fortplanta. Ty så befalte Gud genom Mosen, 5 Mos. 25: Om mannen icke täckes, at han tager sina Swägerska, så skal hans Swägerska upgå til porten för the äldsta, och draga honom en sko af hans fötter, och spotta uppå honom,

nom, och skal swara och säja, så skal man göra hwarjom och enom, som sins broders hus icke upbygga wil, och hans namn skal heta i Israel, then barföttas hus, Ruth. 4:

11. Hwar warda the straffade, som kosteliga skor draga? Swar:

Es. 3: Zions döttrar swantsa, och h... sina kosteliga skor på sina fötter. Jag wil borttaga prydningen af the kosteliga skor.

12. Hwem räknar sig owärdig wara, til at afdraga skor? Swar:

Johannes Döparen, tå han sade: Jag är icke wärdig at uplösa hans skoremar.

13. Hwarutaf woro the skörte gjorde, som Adam och Eva sig efter fallet skylte med? Swar:

Utaf Fikoneblad: Såsom Moses skrifwer 1 Mos. 3: Tå öpnades bägges theras ögon, och the wordo warse, at the woro nakne, och the bundo tilhopa Fikona-löf, och gjorde sig skjörte.

14. Hwem hafwer gjordt then första kjortel eller päls? Swar:

HErren Gud sielf, ty så skrifwer Moses 1 Mos. 3: Och HErren Gud gjorde Adam och hans hustru kjortlar af skinn, och klädde uppå them.

15. Hwem hafwer dragit en luden hud til kläder? Swar:

Propheten Elias, 2 Kon. B. 1: Han hade ena ludna hud om sig, och en lädergjord om sina länder.

Om

Om Murar och Stenhuggare.

1. Hwar hafwer Christus underwisat om Murar och Stenhuggare? Swar:

Matth. 7: och Luc. 6: När man et hus bygga wil, skal man djupt grafwa grunden, och lägga grundwalen på hälleberget, at stormwädret och watnet huset icke skada kan.

2. Hwar höltz the aldramäste Timbermän och Stenhuggare? Swar:

På Libanons berg, tå Salomon Templet bygga wille, tå hölt han hwar wecka åttatio tusend, som trä fälte och tilhöggo, förde sten, och på thet kosteligaste utarbetade til Templets byggning, och siuttio tusend, som timber och sten til rätta förde, 1 Kon. 5: 2 Chr. 2:

Om Tegelugnar och Tegelslagare.

1. Hwar är mästa folket uti Tegelugnar förbränd wordne? Swar:

Uti the Moabiters land, tå David want theras städer, lade han fångarna under jernsågar, taggar och hjul, och förbrände them i tegelugnar, 2 Sam. 10:

2. Hwar hafwer man första gången Tegel gjordt? Swar:

Uti Sinears land, tå Noachs efterkommande begynte bygga Babylon. Ty så skrifwer Moses, 1 Mos. 11: Tå the nu drogo öster ut, funno the en plan uti Sinears land, och bodde ther, och sade til hwarannan, kommer, låter oss slå Tegel och bränna, och togo Tegel för sten, och ler för kalk, och sade: Kommer, låter oss

bygga en stad och et torn, hwars högd skal räcka up i himmelen, at wi måge göra oß et namn, förty wi warde til åswentyrs utspridde uti all land.

3. Hwem haswer Tegelbrännande illa bekommit? Swar:

Israels Barn uti Egypten, under Tyrannen Pharao, sielfwe måste the upgraswa leret, och bära thet på ryggen, stubbar i markene hämta, och ther til bära, och ther til med dageligen et stort antal Tegel bränna, eller wordo the ther öfwer illa slagne, 2 Mos. 1 och 5:

4. Hwem haswer berömt sig wilja bättre bygga än med Tegel? Swar:

The uti Samaria, hwilka af högfärd sade: Hoy, Tegelstenar äro fallne, men wi wilje bygga thet up igen med uthuggen sten, man haswer afhugget Mulbärträ, så wilje wi sätta i samma staden Cederträ, Es. 9:

5. Hwem haswer utkastat en belägrat stad uppå en Tegelsten? Swar:

Propheten Hesekiel c. 4: Til honom sade Gud: Tag en Tegelsten, then lägg för tig, och utkasta theruppå Jerusalems stad, och gör en bestallning ther omkring, &c.

6. Hwar befaller Gud at slå Tegel? Swar:

Hos Propheten Nahum c. 3: Tå han säger: Gack uti leret, och trampa thet, och gör stark Tegel, men förbättring skal fåfäng wara, ty tu skalt warda förstörd.

Om Oljoslagare.

1: Hwem hafwer warit then konstrikaste Oljoslagare? Swar:

Propheten Elisa, ty tå en fattig Enka k
til honom, och klagade för honom, at hen
mans Skuldherre wille taga båda hennes sö
til lifegna och trälar, för then skuld, såsom h
nes salige man honom hafwer skyldig warit,
sökte ther emot råd när honom, tå befalte h
henne, at hon skulle taga många tomma
kärille til låns af sina gran-hustrur, och gå
med in i huset med sina söner, och sluta dö
igen efter sig, och giuta utur then fulla kru
na som hon i huset hade, in uti the tomma
rillen, såsom hon begärdt hade, öfwer fulla,
them sedan borttaga, och tå hon thetta g
de, wordo alla lånta lerkärille fulle af then
oljokrukona, så at henne fattades flere käri
än oljan tröt, 2 Kon. 4:

Om Silkesstickerskor.

1. Hwilken hafwer warit then första Silkesstickerska elle Sömmerska? Swar:

Naema, Lamechs och Zille dotter, om he
säger man, at hon hafwer funnit uppå, at
ka med silke, sy och wirka, 1 Mos. 4: Luther

2. Hwilken hafwer warit then konstrikaste Silkesstickare el Wirkare? Swar:

Ahaliab, Ahisamachs son af Dans slä
om honom säger Moses, Gud hafwer up
honom med wishet, allehanda konsteliga ti
sticka och wirka, med golt, hwitt och rödt si

Karlikan, och med wäfwande, allehanda konsteligit arbete, 2 Mos. 31, 35 och 36:

Om Smeder, Guldsmeder och Styckegjutare.

1. Hwem hafwer warit then första Smed? Swar:

Tubalkain, Zille son, Lamechs hustrus, han war en Polerare uti allehanda mästerstycken på koppar och jern, 1 Mos. 4:

2. Hwar warder Smeden ihogkommen? Swar:

Uti Es. 44: och Syr. 39: En Smed han måste wara när sit städ, och akta på sina smedjo, fatta jernet med tångene, han warder wanmägtig af elden, och arbetar sig trött öfwer äsjan, hammaren slår honom öronen full, han ser ther på, huru han kan göra sin gerning rätt, och måste tänka huru han skal göra thet redo, och bittida och sent hålla ther uppå, at han må wäl lyktat.

3. Hwar står thet skrifwit, at Smede-ämbetet är af Gudi? Swar:

Es. 54: Så säger HErren: Si, jag gör thet, at Smeden som upblås kolen i elden, han gör ther et tyg af til sit werk.

4. Hwem hafwer sedt Smeder arbeta emot fienden? Swar:

Propheten Zacharias, tå han såg fyra stora horn, som Juda och Israels Konungariken förskingrat hade, tå wiste HErren honom fyra Smeder, som arbetade och sönderslogo the stötande horn, Zach. 1:

5. Hwar

5. Hwar warda Koppargjutare och Guldsmeder ihogkomna? Swar:

Es. 40: Måstaren giuter et belåte, och Guldsmeden förgyller thet, och gör ther uppå silfwerkedjor, Wish. 15: Han arbetar i kamp med Guld- och Silfsmeder, at han må göra efter Koppargjutareus konst, och håller thet för en åra, at han fålskt arbete gör.

6. Hwilket år thet narraktigaste och onyttigaste Smeds-arbete? Swar:

När the utaf jårn, koppar, silfwer eller guld göra och bereda Gudar, hwilka man såsom Gudar wörda skal, the ther dock intet lif eller kraft hafwa til at göra ondt eller godt, ther om Es. 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46: och Wish. 13, 14, 15: berättat warder efter långden.

7. Hwar står Timbermån och Guldsmeder tilsammans i såsångt arbete? Swar:

Es. 41: Then ene halp then andra, Timbermannen tog Guldsmeden til sig, och gjorde bleckskifworna slåta med hammaren på Städet, och sade: thet wil wål stå, och the fäste thet med naglar at thet icke skulle stå ostadigt.

8. Hwar warder Smedjehammaren ihogkommen? Swar:

Uti Dom. B. 5: Hon tog Smediehammaren i sina högra hand, och slog Sisseram.

9. Hwadan år thet ordet Smed eller Smedja kommen? Swar:

Utaf thet Hebraiska ordet Zamad, thet år så mycket som tilhopa smålta, löda eller wålla, sluta thet ena uti thet andra, eller förbinda tilsammans. Här utaf kallar then Helga Skrift

thet

t sköna Rebecce klenodium Zmidun, ther
f warder thet ordet Smid eller Smidja de.
erat, såsom Mathesius uti sina Brudpre.
ningar witnar.

o. Uti hwad land hafwa minst Smeder warit? Swar:

Iti Israels land, uti then första Israels Ko.
ngs Sauls tid, ty så står skrifwit, 1 Sam. 13:
er wardt ingen Smed funnen i hela Israels
d, ty the Philisteer tänkte, at the Hebreer
tte göra swärd och spjut, ty måste hela Israel
a neder til the Philisteer, om någor wille lå.
hwässa sin plogbil, hacka, yxa eller swärd.
ardt ock intet swärd eller spjut funnit i hela
ksens hand, utan hwad Konung Saul och
is son Jonathan hade, och öfwerwunno lik.
l the Philisteer igenom Guds bistånd, som
ot them dragne woro med trettio tusend wag.
r, sex tusend ryttare, och et otaligt fotfolk.

Om Jägare och Jagter.

1; Hwem warder såsom en förfaren Jägare berömder? Swar:

Esau, Isacs son, om honom skrifwer Moses,
Mos. 25: Esau erat vir gnarus venandi, Esau
r en förfaren Jägare.

Hwem hafwer på en tid fångat måst lefwandes Räfwar? Swar:

Simson uti Domare Bok. 15: Simson gick
rt och fick trehundrade Räfwar, och tog bran.
r, och wände ju en stjert emot then andra, och
te ju en brand emellan twå stjertar, och tän.
eld på them, och släpte them uti the Phili.
steers

fleers såd, och brände up kärfwarna med then ståndande såden, och wingården med oljoträn.

3. Hwar står at man lefwandes Råfwar taga skal? Swar:

Uti Höga Wis. 2: står: Tager oß råfwar, the små råfwar som förderfwa wingårdar, ty wåra wingårdar blomstras.

4. Hwar står then båsta Jagten uti Biblen? Swar:

1 Tim. 1: Far efter råttfårdigheten, Gudaktigheten, tron, kårleken, tolamod och fatta ewinnerligit lif, til hwilket tu ock kallad åst.

5. Hwar hotar Gud at utsånda Jägare? Swar:

Uti Jer. 16: Jag wil utsånda många Jägare, the skola fånga them på all berg, på alla högar och stenklyftor, ty theras mißgerningar åro för mina ögon ofördold.

6. Hwem är för jagande skull ålskad worden? Swar:

Esau, ty så skrifwer Moses, 1 Mos. 25: Och Isac hade Esau kår, ty han plågade åta af hans wede.

7. Hwar föreskrifwer Gud the Judeska Jägare en Regel? Swar:

Uti 3 Mos. 17: Hwilken som tager et djur eller fogel i jagt, thet man åter, han skal utgjuta thes blod, och öfwertäcka honom med jord, ty kroppsens lif är i sinom blod, i skolen ingen kropps blod åta.

Om Bagare.

1. Hwar warder talat om Bagare och bakugnar uti Biblen? Swar:

Hos. 7: Lika såsom en bakugn then Bagaren het

het gör, när han utknodat hafwer, och låter dagen igenom syras och giäsa. Ty theras hierta är hetare än en bakugn i theras gudelighet, när the offra och bedraga folket.

Om allehanda Konster och Swartkonster.

1. Huru mångehanda Konster ihogkommer Biblen? Swar:

Treggehanda. Then första heter Scientia Divina, och är wår Theologia. Then andra heter Scientia naturalis, och är Philosophia. Then tredje heter Ars diabolica, thet är Swartkonsten och truldom.

Then första konsten Theologia, hafwer twenne delar. Then förste delen lärer oß, huru wi skole mißtrösta på oß sielfwa, och hålla oß allena in til JEsum Christum, och saligheten hos honom allena söka, huru wi wårt hierta och siäl til Gud sättja skola, i sann fruktan, kärlek, förtröstning, förhoppning, hörsamhet och tolamod, hans Gudomeliga Namns åkallande och tackande.

Then andra delen Theologia lärer, huru wi wår gamla Adam döda, tämja och regera skole, och huru wi oß emot wår nästa i ord och gerningar, görande och låtande, förhålla skole.

Then andra konsten Philosophia, hafwer och twenne delar. Then första heter Physica, och lärer, huru man alla wärter och krydders natur, djurens och alla kreaturs egenskap, himmelens lopp, stiernornas influens, och Elementsens werkande känna, och människors comple-

xion,

xion, nytta och skada therigenom upleta uppenbara skal.

Then andra delen kallas Ethica, och lärer ru man et rättskaffans lefwerne föra skal, i t dygd och ärlighet.

Then tredje konsten Diabolica, innehåller twenne delar: Then första är kätteri, afgi ri, falsk Gudstjenst, samt lögnaktig tekn igenom sanningen bespottad, lögnen bekräft och människan på själenes wägnar warder da tilfogat. Therföre warnar oß Christus, M thei 7: Wakter eder för the falska Prophet om komma til eder i fårakläder, men inwän äro the glupande ulfwar. Item, på then da warda många säjandes til mig, HErre, H re, hafwe wi icke propheterat uti titt namn, uti titt namn utdrifwit diessar. Och Matth. falske Christi och falska Propheter skola upk na och förföra många.

Then andra delen är trulldom, swartk ch horeri, ther igenom warder människan f och själ, gods och näring, skada och förd lfogat, thet förbjuder Gud alfwarligen ut ord, timmeligit och ewigt straffs hotan Mos. 18: 2 Mos. 22: Eph. 5: Ap. G. 20

2. Hwar hotar Gud trulldoms synd med wrede och stra
Swar:

Es. 47: För tina många trullkarlar skul, r tina beswärjares skul, af hwilka en stor ir tig är, ty tu hafwer förlåtit tig uppå ndsko, tå tu tänkte, man ser mig intet, shet och konst hafwer förstört tig, at tu så

i tit hjerta, jag äret, och ingen mer, therföre skal en olycka komma öfwer tig, så at tu icke skalt weta när hon kommer, och et ofall skal falla uppå tig, thet tu icke skal försona kunna, ty med hast skal et skrål komma öfwer tig, thet tu icke förr ser.

3. Hwar äro the måste Swartkonstnärers böcker på en tid förbrände? Swar:

Uti Epheso, tå Paulus ther öfwer tu år Evangelium om Christo predikat hade, tå kommo somlige, som sådane förwetna konster drifwit hade, boro fram böckerna, och brände them up i hwars mans åsyn, och theras wärde blef räknat, til femtio tusend Grosser, thet gör efter wårt mynt, öfwer sextusend Gyllen.

Bunting, räknar thet til sextusend trehundrade tre och trettio Riksdaler, otta Förste-Grosser, efter the Romerske denariis, ther hwar och en hafwer gullit en Ortsdaler, Ap. G. 19:

4. Hwem hafwa Trullkarlarna gjordt förskräckt? Swar:

Konung Pharao uti Egypten, tå hans trullkarlar gjorde några under och tekn Mose Guds mannen efter, tå förstockade the Pharaos hjerta, at han Mose intet tro wille eller följde, och ther öfwer med sit bästa folk förderfwades, 2 Mos. 7, 8 och 14:

5. Hwad kunde the Egyptiske Trullkarlar icke göra efter Moses? Swar:

Stoftet uti löß förwandla, tå måste the säja thet war Guds finger, 2 Mos. 8:

6. Hwar

6. Hwar hafwer warit Trullkarlomen omöjeligit til at säja, thet man gerna weta wille? Swar:

Uti Babel, tå alle Trullkarlar med all theras konst icke kunde påfinna eller säja, then drömen eller synen, som Konung NebucadNezar om natten haft hade, och honom utfallen war, in til theß Gud honom thet genom Daniel låt uptäcka, Dan. 2:

7. Hwilken dröm hafwa Spåmännerna icke kunnat utlägga, som dock mena, at the weta alt? Swar:

Konung Pharaos dröm uti Egypten, om the sju feta och magra nöten, och om the sju fulle och förwißnade tomma axen: Men Joseph genom Guds uppenbarelse uttydde then om sju gode fruktsamme, och sju ofruktsamme år, 1 Mos. Boks 41:

8. Huru många Trullkarlar nämner Nya Testamentet wid namn? Swar:

Tre: Först, Simon Magus, hwilken sig wäl först omwände, men omsider af Petro förbannat för hans skrymteri och ondsko skul, hwarföre han såsom en Christi fiende är döder och förderfwat, Ap. G. 8: Nicephorus Lib. 2: Cap. 36.

Til thet andra, Bar Jehu, uti then staden Paphos, hwilken kallade sig Elimas, quasi Eli Messias, thet är, Guds Konung, hwilken Paulus med et ord blind giorde, therföre at han Landsfogden uti Paphos ifrån Evangelio afwända wille, Ap. G. 13:

Til thet tredje, then pigan uti Philippis i Macedonia, som en spådoms anda när sig ha-

de, med hwilken hon sin Herra mycket til fördel war. Men tå hon efterfölgde Paulum, och altid sade: Thesse månniskor åro Guds then Aldrahögstes tjenare, som eder förkunna saligheetenes wåg, förtröt thet Paulo, at hon af diefwulen witnesbörd taga skulle, och utdref diefwulen ifrå henne, at hon intet spå kunde, Apostl. G. 16:

Om Gigor och Pipare.

1. Af hwem hafwa Gigor och Spelmån eller Pipare sit ursprung? Swar:

Af Jubal, Lamechs son, 1 Mos. Boks 5: Af honom kommo the som omgingo med gigor och pipor.

Om Råknemåstare.

1. Hwilken hafwer warit then hastigaste Råknemåstare? Swar:

HErren wår Gud, han kan icke allenast med ziffror och råkning-penningar, addera, duplera, multiplicera; utan med gerningar och sielfwa werket, thet år, han kan ock ther gifwa, ther intet år, och ther som litet förhanden år, thet så förmera, at thet warder mycket, och råcker widt, såsom alla trognas och heligas Historier thet utwisa. Isacs utsådda såd multiplicerade han så, at han för en skeppa fick hundrade, 1 Mos. 26: Jacobs slågt multiplicerade han så, at i få år wardt födt och råknat af siuttio personer sexhundrade tusend stridsammel mån förutan qwinnor och barn. Til then lilla olio

och miöl, som Enkan uti Sarepta hade, adderade han altså, at hon med sin son och Propheten Elia, ther utaf theras uppehålle hafwa och taga kunde uti hela tre år, 1. Kon. 17: Krukan med oljone, som then fattiga Enkan hade uti Propheten Elise tid, multiplicerade och förmerade han altså, at hon therutaf upfylte alla lånta lerkåril, och therutaf betalte icke allenast sin skuld, utan behölt ock för sig och sina barn en god tårepenning. Sådant utwisa ock Christi gerningar, tå han med litet bröd spisade och måttade många tusend mån, oråknandes qwinnor och barn, så at man flere korgar med styckeen uptog, ån som bröden tilförene förhanden warit hade, Marc. 8: Joh. 6: Altså kan han ock uti hastighet medera och subtrahera, at utaf the stora och ogudaktigas slågter ganska ringa, a, många gångor hwarken strumpa eller stöfwel öfwerblifwer, såsom hår om Skriften och örfarenheten med exempel full år. Usus: Therföre skal ingen i nödenes tid förtwifla, eller i lyckones och rikedomsens tid storsinter wara. Ty såsom Jungfru Maria siunger: The hungroga hafwer han med god ting upfylt, och the rika hafwer han låtit toma blifwa. The mågtige hafwer han satt utaf sătet, och uphögdt the ringa. Gud warder på sidstone med hela månniskones slågte en fullkomlig Progression, efter hans helga och sanna Ords innehåll, til at hålla icke förgåtandes, Matth. 24, 25: 2 Thess. 1: Matth. 13:

Om Räntemästare.

1. Hwilken Räntmästare är wärst gånget? Swar:

Heliodoro, Seleuci Räntmästare, tå han skatten utur Jerusalems Tempels kista taga wille, rände en Ängel til honom, och störte honom til markena, och twå Änglar slogo honom, at man honom såsom en döder utaf Templet bära måste, 2 Macc. 3:

2. Hwilken Räntmästare warder på thet hästigaste hotat? Swar:

Sobna eller Sebna, Konung Ezechie Räntmästare; honom låt Gud genom Propheten Esaiam hota med sit åmbetes skamliga afsättande, och en försmädelig död. Ty så lyda orden: Jag skal störta tig ifrån titt stånd, och sättia tig af titt åmbete. Man skal bortkasta tig långwägs, såsom en starker något bortkastar. Man skal utdrifwa tig såsom et klot på wida marken, ther skalt tu dö med tin Herras hus försmädelse, Es. 22:

Om Slungare.

1. Hwar hafwa the wissaste Slungare warit? Swar:

Uti Benjamins slägte. Ty tå the Benjamiter wille strida med Israels barn, församlade sig af theras Engd til Gibea, sex och tjugu tusend män, och ibland thessa, woro fundna sju hundrade utwalde män, som wänsterhändte woro, och kunde med slungor drabba på et hår, så at the intet felade, Dom. 10:

2. Hwar

2. Hwar hafwer then lille slagit then stora med en slungo? Swar:

Tå then lille fåraherden David, slog then stora ohörda Resen Goliath med en slungosten, 1 Sam. 17: Syr. 47:

3. Hwar warder flerestädes talat om Slungare? Swar:

2 Kon. 3: The kringhwärfde staden med slungor, och slogo honom, sönderrefwo murarna, kastade stenarna på åkren. Item, 2 Chr. 26:

Om Skyttar.

1. Hwar warder then farligaste Skytten ihogkommen? Swar:

Uti Ps. 7: Tå David afmålar HErren Gud såsom en Skytt, som med dödeliga pilar måttar uppå the ogudaktige och obotfärdige, och hafwer lagdt ther dödelig skott uppå, sina pilar hafwer han tilredt til at förderfwa. Och uti 2 Mos. 5: hotar Gud sielf the ogudaktiga, och säger: Jag wil skjuta alla mina pilar uti them. Thetta skulle oß ju afskräcka ifrån ogudaktighet och obotfärdighet, och upwäcka oß til Gudsfruktan och Gudelighet, om wi annars wårdade oß om kropp och siäl, salighet och wälfärd.

2. Hwem warder såsom en snäll armborsts Skytte berömd? Swar:

Then unge Herren Jonathas, Sauls Son, om hwilken David uti sina Klagewisor siunger och säger: Jonathans boge felade icke, 2 Sam. 1:

3. Hwem är lik enom hemlig Skytt? Swar:

En falsk bedrägelig människa, Ords. 26: Lika som en hemlig med skott och pilar skjuter och drå-

dråper, altså gör en falsk människa med sin nästa, och säger sedan, thet war mitt skämt.

4. Hwilka Konungar äro med pilar skutne? Swar:

Först Achab, Israels Konung, honom sköt en armborst Skytt uti krig med pil, 1 Kon. 22:

Til thet andra Joram, ock Israels Konung, han wardt af Jehu skuten igenom hjertat med en pil, at han nederföll död uti sin wagn, 2 Kon. 9:

Så är ock Konung Saul hårdt sargad worden af the Philisteers pilar, sålunda, at han sielf af förtwiflan sig ihjälstack, 1 Sam. 31:

Om Jordgummor.

1. Hwar hafwa the Gudfruktige Jordgummor warit? Swar:

Uti Egypten, ty tå Konungen befalte them, at the strax skulle dräpa the Hebreiske qwinnors söner, som af them födde woro, men the fruktade mera Gud än Konungen, och låto them lefwa, och efter the fruktade HErran, gjorde Gud wäl emot Jordgummorna, och bygde them hus, 2 Mos. 1:

Om Bållslående.

1. Hwar står om Bållslående uti Biblen? Swar:

2 Macc. 4: Under Borgene bygde Jason et spelhus uti Jerusalem, och skickade at the starkaste unge män sig ther inne öfwa måste, och thet hedniska wäsendet fick altså öfwerhandena, så at Prästerna intet mer aktade på at offra, eller

eller på Templet, utan lupo i spelhuset, och såjo huru man ther Båll slog.

2. Hwar warder Bållkastande ihogkommit? Swar:

Es. 22: Tå Gud til then högfärdiga Skattmästaren såja låt: HErren skal förkasta tig i främmande land, såsom en stark en Båll bortkastar.

Om Spel.

1. Hwem warder thet förwitat, at han strax efter måltiden spelat hafwer? Swar:

Israels folk uti öknene, 2 Mos. 32: The satte ig neder til at äta och dricka, och stodo up til at eka, 1 Cor. 10:

2. Hwem hafwer spelat med wildjur? Swar:

David, Konungen uti Israel och Juda: ty å skrifwer Syrach c. 47: Han spelade med Leon, lika som han hade lekt med Kid, och med Björnar såsom med Lamb.

3. Hwar warder talat om wildjurs spel och skämt? Swar:

Uti Jobs B. 40: På bergen och uti skogen ela wildjur. Uti Ps. 104: Hafwet thet så stort ch widt är, ther kråla uti utan tal både stor ch liten djur, at the ther uti leka skola.

4. Hwar står skrifwit, at man hemma leka må? Swar:

Syr. 32: Statt i tid up, och war icke then dste, utan gack snart hem, och lek ther, och ör hwad tu wilt, dock at tu intet ondt gör, och ied ingen illa låter, utan tacka för alt thetta, onom som tig skapat, och med sit goda wål lågat hafwer.

5. Hwad är Guds gemena spel med sina trogna barn på jordene? Swar:

At han them med korset betungar, och åter upråttar, förskräcker och åter tröstar, bedröfwar och åter hugswalar, dödar och gifwer lif, förer til helfwetit, och ther ut igen, 1 Sam. 2: Ps. 75: Tob. 13:

Om Advocat.

1. Hwar warder then aldrabästa Advocat och Taleman ihogkommen? Swar:

1 Tim. 2: Ther är en Gud och en medlare emellan Gud och människor, nemliga, then människan Christus JEsus, hwilken sig sielf gifwit hafwer för alla til återlösning. Item, 1 Joh. 2: Och om någor syndar, tå hafwe wi en förswarare när Fadrenom, JEsum Christum then rättfärdig är, och han är försoningen för wåra synder, icke allenast för wåra, utan ock för hela werldenes.

2. Hwar warder talat om then wärsta Advocat och förespråkare? Swar:

Uti 1 Mos. 3: Ther djefwulen omtalat warder, huru han hafwer welat råda Eva, och henne med sit råd uti synden, olydno, nöd, död och fördömelsen fördt, härutaf säger Wishet. B. 2: Genom djefwulens hat och afwund är döden kommen i werldene.

Om Arbete.

1. Hwilket arbete är människan aldranödigast och nyttigast? Swar:

Höra och lära Guds Ord, ty Guds ord blifwer

wer ewigt, och uppehåller allom til thet ewiga lifwet, som thet i trone fatta och behålla. Luc. 11: Salige äro the som höra Guds Ord och gömma thet. Men alla andra håfwor, them man dock så alfwarligen åstundar, äro förgängelige, och förlåtas antingen af oß, eller wi förlåte them. Therföre säger Christus om Maria, hans Ords flitiga åhörarinna, Luc. 10: Maria hafwer utwalt then bästa delen, hwilken henne icke skal ifråtagas, och förmanar oß alla göra thet samma, Matth. 6: Söker först efter Guds rike och hans rättfärdighet, så faller eder alt thet andra til.

2. Hwartil warder människan född? Swar:

Til arbete och icke til lättja, 1 Mos. 3: Tu skalt äta titt bröd i tin anletes swett. Jobs 5: Människan warder född til arbete, såsom fogelen til at flyga, Syr. 7: Om tig tungt warder med tine näring och åkerwerk, låt icke förtryta tig, ty Gud hafwer så skapat thet.

3. Hwem hotar Gud, at han fåfängt arbeta skal? Swar:

Them som hans Ord och Bud icke höra, 3 Mos. 26: Om i icke hören mig, och gören all thessa Buden, så skal jag straffa eder för edra synder skul, at jag edra högfärd och genstörtighet nederslå skal, alt edert arbete skal förtappat wara, i skolen fåfängt så edra säd, så at edart land icke skal gifwa sin wäxt, och trän i landet icke bära sina frugt. Jag wil göra himmelen såsom jern och jorden såsom koppar.

4. Hwilkas arbete skal icke wara fåfängt eller förgåswes? Swar:

Theras som sin kallelse i Gudsfruktan förrätta. Tu skalt föda tig af tina händers arbete, säll äst tu och wäl är tig, tu skalt wara wälsignat, etc. 1 Cor. 15: Edart arbete är icke fåfängt i HErranom.

5. Hwad är thet bästa wid arbetet? Swar:

At en människa är ther wid glad i Gudsfruktan, och gör sin kropp godt, såsom Salomon säger uti Pred. B. 8: Människan hafwer intet bättre under solen, än äta och dricka, och wara glad, och sådant får hon af sit arbete. Item, cap. 2: Intet bättre är människone än äta och dricka, och göra sina själ goda dagar i sit arbete. Ty alt thet andra måste hon androm låta.

6. Hwem hafwer för androm största arbete gjort? Swar:

HErren Christus, han hafwer för wåra skuld i et swårt arbete swettat blodig swett, och med ångest upgifwit sin anda, Matth. 26: Luc. 22: Therföre säger han rätt, Es. 43: Mig hafwer tu gjordt arbete i tina synder, och mödo i tina mißgerningar, Psalm. 37: In laboribus summa juventute.

7. Hwem klagar at han hafwer arbetat hela nattena fåfängt? Swar:

Petrus tå han säger Luc. 5: Mästar, wi hafwe arbetat hela nattena, och fått intet.

8. Hwar warder befalt, at man arbetaren sin lön strax gifwa skal? Swar:

Uti 5 Mos. 24: Arbetaren skalt tu samma dagen gifwa sin lön, at solen thermed icke nedergår,

dergår, eljest warder thet tig til synd, när han ther öfwer til mig ropar.

Om gyllene Spann.

1. Hwar står gyllene spann med silfdoppor uti Biblen? Swar:

Uti Höga Wis. 1: Wi wilje göra tig gyllene spann med silfdoppor.

2. Hwar warder sakt om gyllene spann, som Jungfrur draga? Swar:

Es. 3: Jag wil göra Zions döttrars hufwud skallot, och borttaga theras prydnad, spånne, kådjor, armspånne och örnaspann, dåßmo-knappar och ringar.

3. Hwilko Jungfru är gyllene Spånne förärade? Swar:

Rebecca, tå hon Isacs fästepiga skulle warda, gaf henne hans hustjenare et ånnespann, wågande en half Sikel, thet är en Ungersk Gyllen, och twå gyllene armringar til hennes händer, wågande tio Siklar guld, thet är tjugu Ungerske Gyllen, 1 Mos. 24:

Om Conciliis.

. Huru månge goda Concilia omtalar Biblen i Nya Testamentet? Swar:

Treggehanda: Thet första, är thet som Apostlarna hafwa hållit uti Jerusalem efter Christi himmelsfärd, öfwer Matthei utwäljelse til Apostlaämbetet uti Jude stad, Ap. G. 1: Thet andra, är thet som Apostlarna hållit hafwa uti Jerusalem öfwer the sju Diaconers utwäljelser, her med the församlingenes twedrägtiga knorrande

rande åter stillat hafwa, Ap. G. 6: Thet tredje är thet, som Apostlarna hållit hafwa uti Jerusalem öfwer then frågan: Om Omskärelsen eller Mosi Lags wärk woro nyttige til salighet i nya Testamentet? J hwilket the beslöto, at både Judar och Hedningar warda salige utan lagsens werk och egen förtjenst, af idel Guds nåde, genom trona på JEsum Christum, Ap. Gern. 15: Hwi fresten i tå Gud, at j wiljen lägga thet ok på Lärjungarnas hals, thet hwarken wåra fäder eller wi bära kunde? Utan genom HErrans JEsu Christi nåd tro wi, at wi skole salige warda, såsom ock the.

2. Huru många onda Concilia talar Nya Testamentet om? Swar: Fyra förnämliga: Thet första är, som Judarnas Lärde och Öfwerste hafwa hållit öfwer Christum, honom til at fånga och döda, ther om uti Joh. 11: Matth. 26: Marc. 14: talas. Thet andra är, thet som Judarnas öfwerste Präster och Skriftlärde hållit hafwa, emot then helga Apostelens Pauli och the andras predikningar, them til at dämpa och hindra, Ap. G. 4, 5 och 6: såsom Christus thet ock propheterat hade, Matth. 10: Marc. 13: Tradent vos in conciliis. Thet tredje är thet, som är hållet af Judarna uti Domasco, om Pauli dämpande och dödande, Ap. G. 9: Thet fjerde är thet, som uti Jerusalem emot Paulum hållit wardt, efter öfwersta Höfwitsmansens befallning, tå fyratio Judar förbannade sig öfwer Pauli dödande, Ap. G. 22, 23:

Om

Om Uprycktning.

1. Huru många uprycktningar talar Biblen om? Swar:

Treggehanda: Then första är, at Paulus är worden uprycker uti tredje Himmelen och in i Paradis, ther han outsäjelig ting sedt och hördt hafwer, 2 Cor. 12: Then andra är, tå S. Paulus war stadder uti sina böner i Jerusalems Tempel, wardt han tagen uti ena syn, och hafwer sedt JEsum, och fick befallning af honom, at han med hast skulle draga ifrån Jerusalem, Apostl. Gern. 22: Then tredje är, tå Petrus uti Joppe war uti sin bön, kom en dwala öfwer honom, och han såg Himmelen öpen, och nederkomma til sig et fat, såsom et stort linnekläde tilhopa bundet i alla fyra hörnen, nederlåtit af Himmelen på jordene, uti hwilko woro allehanda fyraföt djur på jorden och wildjur, och the som krypande äro, och the som flygande äro under Himmelen. Och en röst skedde til honom: Statt up Petre, slagta och ät. Tå sade Petrus: Ingalunda HErre, ty jag hafwer aldrig ätit något menligit eller orent. Och rösten sade andra reson til honom, thet Gud hafwer gjordt ren, thet behöfwer tu icke kalla menligit. Ther med lärer Gud honom, at han sig icke wägra skulle, til at predika Hedningomen Evangelium, och uptaga them i the Heligas gemenskap. Ty Gud är HErre öfwer alla riken, öfwer alla them som åkalla honom, Ap. G. 10, 11: Rom. 10:

Om

Om Bårare.

1. Hwar åro aldramåst Bårare på en tid hållne? Swar:

På berget Libanon, ther hölt Salomon siuttio tusend mån som bördor buro på sten och timber, som han til Templets byggning bereda låt, 1 Kon. 5: 2 Chrön. 2:

2. Hwilken hafwer warit then störste Bårare? Swar:

HErren Christus, som hade lagdt uppå sig alla werldenes synder, och ther under all Guds wrede, alt tyranni, diefwulens och werldenes list och wåld hafwer han måst draga, så at han hafwer skulfwit och båfwat, swettades blodig swett, och hafwer klagat, at han war öfwergifwen af Gudi, Es. 53: Matth. 27: Luc. 22:

3. Hwilka hafwa warit the elåndigaste Bårare? Swar:

Israels barn uti Egypten, them hade the Egyptier gerna til döds drifwit, lade them tunga bördor uppå, twingade Israels barn med obarmhertighet til at tråla, och giorde theras lefwerne bittert med swårt arbete på ler och tegel, med allehanda slåpande på markene, och med allehanda arbete som the kunde them pålågga, med obarmhertighet, satte öfwer them Arbets-Fogdar, som them betunga skulle med tråldom, och ther til illa slogo, 2 Mos. 1, 2, 3:

4. Hwilken börda trycker hårdast och måst? Swar:

Synden, tå hon igenom båttring icke bortlagd warder, ty hon försånker månniskorna i Guds wrede, timmeligit och ewigt straff, therföre klagar ock David i Ps. 38: Mina synder gå öfwer mit hufwud såsom en tung börda åro

he mig förswåra wordne. Tin skott äro fastnat mig, och tin hand trycker mig, thet är intet helbregda på min kropp för titt hot skul, och ingen frid är i minom benom för mina synder skul, jag är alt för mycket förkrossad och sönderslagen, jag ryter för mins hjertans oro skul.

5. Hwar warder befalt uphjelpa Åsnan som under byrdona ligger? Swar:

Uti 2 Mos. 23: När tu finner hans åsna som tig hatar, ligga under byrdona, skalt tu icke låta honom ligga, utan hjelpa honom up, förgåmma hälre titt egit för hans skull, och hjelp honom up, 5 Mos. 22:

Om Pottomakare.

1. Hwar warder Gud liknad wid en Pottomakare? Swar:

Uti Jer. 18: och Syr. 33: Såsom ler uti Pottomakarens hand är, så äro människor uti mine hand, säger HErren, som them giordt hafwer: Kan jag ock icke skicka mig såsom thenne krukomakaren, ty när krukan som han giordt hafwer, gick honom sönder, så giorde han åter ena andra som honom täckes, Psalm 2: Han skal sönderslå them, såsom man sönderkrossar lerpottor.

2. Hwar warder Pottomakarens arbete beskrifwit? Swar:

Uti Syr. 39: En Krukomakare han måste ligga wara på sit arbete, och omdrifwa skifwona med sina fötter, och måste altid göra sina gerning med omsorg, han måste med sina armar

utaf leret tilpynta sit kärille, och måste bucka sig trött neder til sina fötter, han måste tänka uppå, huru han skal wäl glasera thet, och bittida och sent sopa ugnen.

3. Hwar warder Krukomakarens handtwerk sterestädes beskrifwet? Swar:

Uti Wish. 15: En Krukomakare, som thet blöta leret med mödo arbetar, gör allehanda kärill til wår brukning, han gör af enahanda ler, både the kärille som til renlighet och til orenlighet tjena: men thet är et uselt arbete, tå han af samma ler en Gud gör, och är dock sjelf icke långt tilförene af jord gjord, och innan en kort tid skal åter thit igen, tädan han tagen är, och känner icke then som honom gjordt hafwer, och ingjöt honom själena som i honom werkar, och inbläste i honom en lefwande anda.

4. Hwad proberar Krukomakares arbete aldrabäst? Swar:

Then brinnande ugnen och elden, ty så säger Syrach cap. 27: Såsom ugnen bepröfwar the nya krukor, altså bepröfwar bedröfwelsen människones sinne.

5. Hwar hafwa the mäste och konstrikaste Pottomakare bodt? Swar:

Uti Lahem och Cosebo, ty så står, 1 Chr. 1: Jokim och the män af Cosebo, Joas, Saraph, hwilka woro Husherrar i Moab, och bodde i Lahem, the woro Pottomakare, och bodde ibland planteringar och gårdar, när Konungen i hans arbete, och blefwo ther.

Om

Om Timbermän, Snickare och Belåteskårare.

1. Hwar warda Timbermän, Snickare och Belåteskårare tillika ihogkomne? Swar:

Uti Syr. 38: Snickare, Timbermän och Utskårare, hwilka dag och natt arbeta, och snida Belåtewerk, och winlägga sig mångehanda arbete til at göra.

2. Hwilken hafwer warit then konstrikaste Timberman, Snickare och Belåtesnidare ibland Judarna? Swar:

Bezaleel, Uri son, om honom talar Gud sielf, jag hafwer upfylt honom med Guds anda, med wishet, förstånd och konst, och med allehanda werk kosteliga til at arbeta, på guld, silfwer och koppar konsteligen utskåra, och insätta stenar, och konsteliga timbra på trå, til at göra allehanda werk, 2 Mos. 31, 35:

3. Hwar warder mer talat om Belåteskårare? Swar:

Uti Wish. 13: Han tager et trå, och snider thet med flit, tilsnickar thet med sine konst mästerliga, och gör thet til en människos eller något förakteligit djurs liknelse, och färgar thet med röd eller hwit färgo, rödt och dägeligit, om ther någon fläck uppå är, then öfwerstryker han, sedan gör han honom et skönt hus, och fäster honom in til wäggena med jern, så at han icke faller, etc.

4. Hwilket är Belåteskårares onyttigaste arbete? Swar:

Tå the göra gudar utaf trå, hwilka man tilbedja skal såsom Gudar. Ty så säger Wishetenes

nes Boks 15: En månniska kan ju icke göra thet henne likt år, mycket mindre en Gud, ty efter hon dödelig år så gör hon ju wisserliga en dödan med sina ogudaktiga händer, hon år ju sielf båttre, ån then hon dyrkar, ty hon lefwer ju, men thet aldrig.

5. Hwar warder then Dalen ihogkommen ther idel Timbermån hafwa bodt? Swar:

Uti 1 Chrön. 4: Joab hafwer warit the Timbermåns fader, ty the woro alle Timbermån.

Om Linwåfware, Silkesstickare, Wirkare och Sömmare.

1. Hwilken hafwer warit then konstrikaste Silkesstickare och Wåfware? Swar:

Ahaliab Abisamachs son af Dans slågte, om honom såger Gud och Moses, at hans hjerta hafwer warit upfylt med allehanda wishet, konsteliga til at wirka och sticka, med golt, rödt och hwitt silke, och skarlakan, insåtta ådla stenar och pårlor, 2 Mos. 30, 35:

2. Hwar står om Linwåfwares slågt? Swar:

Uti 1 Chrön. 4: Sela barn Juda sons woro, Er, Lecha fader, Larda, Maresa fader, och the Linwåfwares slågter i Asbea hus.

3. Hwar warder talat om Wåftrå? Swar:

1 Sam. 17: 1 Chrön. 12: ther warder talat om twånne hieltar, hwilkas spetsars skaft woro så tjocka såsom wåftrå.

4. Hwar warder talat om the ogudaktigas wirkande och wäf? Swar:

Es. 59: Theras dwärgsnät doga intet til
klå-

kläder, och theras wärk däger intet til öfwer-
täckelse.

5. Hwar warder talat om en Wåfspole? Swar:

Jobs 7: Mine dagar äro snarare bortflugne
än en wåfspole.

6. Hwar warder Wåfwarens tråds afryckande omtalat? Swar:

Uti Es. 38: Mitt lif warder bortryckt såsom
en Wåfwares tråd afryckes.

7. Hwar hafwer warit then största handel på wirkade och stickade Sidentygs-waror? Swar:

Uti Tyro, ther äro giorde, bortsände och för-
sålde, allehanda kostelige Täcken, Purpur,
Sammet, Sidentygs-Täcken, Tappeter, ko-
steligit stickat och wirkat arbete, Hez. 27:

8. Hwar warda Garnbindare omtalade? Swar:

Es. 19: Och tå skola the med skam bestå, som
god garn göra och nät binda.

9. Hwem talar om foglanät? Swar:

Salomon, Ordspr. 1: Thet är fåfängt utka-
sta nät för foglarnas ögon.

10. Hwem upsätter nät för människor, them til at fånga? Swar:

Hycklare och skrymtare, Ordspr. 29: Es. 5:
Then som skrymtar med sinom nästa, han stål-
ler nät för hans fötter.

Om Dikesgråfware, Dammar, Laner och Fiskare.

1. Hwar warder talat om Dikes-gråfware? Swar:

Es. 9: Alle som dammar för lön göra, skola

ångse warda, samt the dammar och laner hafwa, ty watnet skal uttorkas, rör och säf förwißna.

2. Hwar warder talat om fisken, med krok och nät? Swar:

Es. 19: Fiskarena som nät och krok i watnet utkasta, skola bedröfwade warda, ty för torko skola the intet kunna få.

3. Hwar warda många Fiskare utlofwade? Swar:

Jerem. 16: Si, jag skal utsända många Fiskare, säger HErren, the skola fiska them. Och Hezech. 47: Fiskarena skola stå wid watnet, och uphänga sina fiskegarn, ty ganska många fiskar skola ther wara.

4. Hwar är en Dam blodröd worden? Swar:

Uti Caspin, tå Judas intog samma stad, slog han otaliga många människor ihjäl ther inne, så at dammen som therwid låg, och twäl twå stadier wägs bred war, wardt all full lika som blod.

5. Hwilken Stad warder liknad wid en stor uplåten Dam? Swar:

Then Konungslige och härlige staden Ninive, ty så säger Propheten Nahum c. 2: Ninive är lika som en dam full med watn, men thet måste förslyta, theras skatter och häfwor skola bortröfwade warda.

Om Win och Uttappare.

1. Hwar warder talat om Uttappare? Swar:

Uti Jer. 48: Jag skal sända honom Uttappare,

re, som honom uttappa skola, och göra hans fat tom, och söndersla hans leglar.

Om Läkare, Barberare, Rakoknifwar, Läkedom och hårs afskärande.

1. Hwem torde i Gamla Testamentet ingen Rakoknif komma uppå sit hufwud? Swar:

Först the, som Gud et löfte gjordt hade, til thes thet i werket fullkomnadt wardt, 4 Mos. 6: Så länge hans löftes tid warar, skal icke Rakoknif komma på hans hufwud.

Til thet andra, the Nazarener eller Guds förlofwade, hwilka Gud alt ifrån moderlifwet til synnerlig werk utkorat hade, Dom. B. 13: Ingen Rakoknif skal komma på Simsons hufwud, ty han är en Guds förlofwader, och han skal begynna til at frälsa Israel utur the Philisteers hand.

2. Hwar warder talat om skäggets afskärande? Swar:

HErren skal afskära håret och skägget genom en legd Rakoknif, thet är, straffa sit folk genom Konungen af Assyrien.

3. Hwar warder befalt at gifwa Läkare-lön til then som man sargat hafwer? Swar:

Uti 2 Mos. 21: Ther som några män kifwa tilhopa, och then ena slår then andra, så at han sårad warder och på sängene ligger, kommer han til hälsan, så skal han som slog honom, betala hwad han försummat hafwer, och gifwa honom hans Läkare-lön.

4. Hwem warder therföre straffat, at han förr Låkare än Gud sökt hafwer? Swar:

Assa Juda Konung, tå han wardt krank i sina fötter, och sökte Låkare förr än HErren Gud, och Gud lät honom dö af then sjukdomen, 2 Chrön. 16:

5. Hwar står thet skrifwit, at ingen låkedom hjelper emot döden? Swar:

Syr. 10: Emedan människan lefwer, så är hon icke annat än en slem träck, och om än Låkaren länge ther med mödar sig, så går thet dock på ändalyktone altså, i dag en Konung, och i morgon död, och när människan är död, så äta henne ormar och matkar.

6. Hwem kommer måst Låkaren i händer? Swar:

The stålte människor, som motwilligen synda emot Gud, Syr. 38. Then som för sinom Skapare syndar, han måste komma Låkarenom i händer.

7. Hwem frågar minst efter Låkaren? Swar:

The helbregde och starke, Matth. 9: Marc. 2: The helbregda behöfwa icke låkedom, utan the kranke, Luc. 5:

8. Hwem hafwer aldramåst fåfängt anwändt omkostnad på Låkare och låkedom? Swar:

Then qwinnan, som hade lidit blodgång i tolf år, och mycket af mångom Låkarom ther öfwer lidit, och ther uppå alla sina ägodelar wågat hade, och förnam likwäl ingen hjelp, förr än hon kom til Christum, Marc. 5: Luc. 8: Matth. 9:

9. Hwem

9. Hwem hafwer en Ängel lärt Läkare-konsten? Swar:

Then unge Tobiam, honom underwiste ängelen Raphael, huru han med fiskens galla fadrens blindhet fördrifwa, med hiertat och lefren then onda andan utröka skulle, Tob. 6:

10. Hwar warder talat om Apothekaren? Swar:

Uti 2 Mos. 30: Tag kostelig salfwa och rökwärk, giorde efter Apothekares konst, 1 Sam. 8: Edra döttrar skal han taga til Apothekerskor, kokerskor och bakerskor. Syr. 38: HErren låter läkedom wäxa utaf jordene, och Apothekaren gör läkedom ther utaf, och bereder honom efter Läkarens konst.

Om plöja, så, tröda, Åkerman, inbergning.

1. Hwar warder åkerbruk med thes tilbehör och beställning omtalat? Swar:

Es. 28: En Åkerman brukar plöja och arbetar sin åker, gör honom slätan, och kastar säd uti honom efter sit behag, hwete, korn, kummin, ärter, hafra, Hos. 10: Jag skal lära Ephraim rida och Juda plöja, och Jacob skal harfwa.

2. När hafwer man åkren långst icke kunnat plöja eller så? Swar:

Uti Jacobs tid, tå kom en sådan dyr tid, at man i sju år intet plögde, utsådde eller upskar.

3. Hwem är tagen ifrån plogen, och til stor äro satter? Swar:

Elisa, tå han plögde på landet med tolf par oxar, kallade Gud honom genom Eliam til thet

Prophetiska embetet, och giorde utaf en Bonde och Åkerman en stor berömd Prophet, 1 Kon. Bok. 19: Spr. 48:

4. Hwar warder then lustige Skörde-anden omtalat? Swar:

Uti Es. 9: För tig warder man sig glädjandes, såsom man glädes i Skördanden.

5. Hwar warder talat om bedröfwad Skörde-and? Swar:

Es. 16: En sång är fallen uti tin sommar och uti tina and, så at frögd och glädje återwänder på markene, och i wingården frögdas och ropar man intet. Uti cap. 17: At hösten när tu skalt inbärga kärfwarna, skalt tu få en bedröfwad sorg therföre.

6. Hwar warder talat om olycklig Skörde-and? Swar:

Jer. 12: The utså hwete, men tistel skola the upskära, The skola icke glädjas af sin årswäxt, för HErrans grymma wrede skul. Hos. 8: The så wäder, och skola upskära owäder, theras säd skal icke upkomma, och theras frukt intet mjöl gifwa. Item, Joel 1: Theras åker står ömkeliga, och kornet är förderfwat.

7. Hwar warder plöjandet och såendet uttydt på botfärdighet? Swar:

Uti Hos. 10: Plöjer annorlunda, medan tid är at söka HErran, sår rättfärdighet, och upskärer kärlek, ty i plöjen ogudaktighet, och upskären orättfärdighet, och äten lögns frukt.

8. Hwar warder talat om bedröfwade Åkermän? Swar:

Uti Joels 1: Theras Åkermän se skröpeliga ut, och wingårdsmännerna gråta, för hwete

och

och korn skull, at utaf markene intet inbärgas kan, så stå ock winträn jämmerliga, och fikonaträn klageliga, ty människomes frögd är til sorg worden.

Om Lador, Logar, Tröskande och Kastande.

1. Hwar warder talat om Tröskande? Swar:

Uti 5 Mos. B. 25: 1 Cor. 9: Tu skalt icke binda munnen til på oxan som tröskar. Hos. 10: Ephraim är en kalf worden, at han gerna tröskar.

2. Hwar warder talat om wälsignade Lador? Swar:

Uti 5 Mos. B. 28: 3 Mos. B. 26: Om tu äst HErrans tins Guds röst hörsam och lydig, och leswer efter hans Bud, så skalt tu wara wälsignat på åkren och uti tina lador, så at tröskestiden skal räcka in til winanden, och winanden skal räcka in til sädestiden.

3. Hwar med kan man bekomma fulla Lador? Swar:

När man är botfärdig, och hielper gerna befordra Gudstjensten. Joel 2: Wänder eder til mig af alt hjerta, så wil jag gifwa eder korn, must och olio tilfyllest. Ordspr B. 3: Hedra HErren af tina ägodelar, och af all tin årswäxt förstling, så skola tina lador fulle warda, och tina prässar med must öfwerflyta. Malach. 3: Man förer mig tionden allesammans uti mina tionde-lado, at i mino huse må spis wara, och bepröfwar mig härutinnan, säger HErren Zebaoth, om jag ock icke upläter Himmelens fönster,

ster, och giuter wälsignelse neder tilfyllest, och jag will straffa fråtaren för eder, at han icke skal förderfwa frukten och winträn i åkrenom.

4. Hwar warder talat om Korns kastande? Swar:

Uti Ruths B. 3: Han skal i thenna natten kasta korn på sin loga.

5. Hwar warder talat om Hwetes tröskande? Swar:

1 Chrön. 22: Arnan tröskade hwete på sin loga, tå David kom til honom.

6. Hwar är på en tid måsta Hwete och Korn utgifwit? Swar:

Tå Salomon gaf Konung Hirams tjenare til kost tjugu tusend Corer hwete, och tjugu tusend Corer bjugg för hans folk, thet är efter wårt mått til fyratio tusend Malter hwete, och fyratio tusend Malter korn, ty en Core hölt twå Malter, 1 Kon. 5: 2 Chr. 2:

7. Hwar warder talat om thet förskräckeliga kastande? Swar:

Jer. 15: Mig ledes wid at förbarma mig. Jag skal kasta them med en kastoskofwel bort utu landet, och wil förderfwa them, thet skola flere Enkor warda än sanden i hafwet. Matth. 3: Han hafwer en kastoskofwel i sina hand, och han skal rensa sin loga, och han skal församla sit hwete i ladona, men agnarna skal han upbränna i ewinnerlig eld.

8. Hwar warder talat om blandat och kastat foder? Swar:

Uti Es. 30: Oxar och folar ther åkren med bruka, skola blandat korn äta, thet kastat är med kastoskofwel och wanno.

Om

Om Simmare och Simmande.

1. Hwar warder talat om simmande? Swar:

Es. 25: The skola uträcka sina händer ibland them, såsom en simmande them uträcker til at simma.

2. Hwilka hafwa undsatt sit lif med simmande? Swar:

Pauli medfölje, som på resan åt Rom ledo skeppsbrott, och ibland them undsatte sit lif med simmande, tu hundrade sex och sjuttio mån, at the kommo i land, Ap. G. 27:

3. Hwar warder talat om twående? Swar:

Joh. 9: Tå Christus sade til then blinda: Lava te in natatoria Siloe. Twå tig i Simmedammen Siloa.

4. Hwar hafwer järn flutit såsom trå? Swar:

I Jordan, thet uträttade Propheten Elisa genom bönen, at en försänkt yxa kom up igen, och flöt på watnet såsom et trä, at man henne med handen åter taga kunde, 2 Kon. B. 6:

L. Capitel.

Om några Namn, huru mångahanda uti Biblen om them talat warder.

1. Huru många Ananias talar Skriften om? Swar:

Fem: Then första är Ananias Azurs son, en Prophet ifrån Gibeon, som stod emot then rätta Propheten Jeremia, och utlofwade Zedechia seger emot Konung NebucadNezar, och med sin falska Prophetia förförde Konungen och folket, at the blefwo Gudi ohörsamme, och kommo ther-

therößwer i förderf: Hwarföre Gud honom och med en skamlig död straffade, Jer. 28:
Then andra Ananias, är en utaf the fångna Judar, Propheten Daniels stallbroder, som i begynnelsen Konung NebucadNezars Råd och tjenare war, och wardt kallad Sadrach, men wardt omsider af Konungen med twänne andra kastad uti en brinnande ugn, therföre, at han thet gyllene belätet, som NebucadNezar hade uprätta låtit, icke tilbedja wille. Honom hafwer Gud samt med hans stallbröder så mägtigt och underligen uppehållit, at elden honom til hans kropp slätt ingen skada gjordt, ja, hans kläder eller hår icke ens swett hafwer, Dan. 3:
Then tredje Ananias är then, om hwilken Lucas talar i Apostl. G. 5: som war i sanning under the trognas tal uti Jerusalem, men en skrymtare och sken-christen hafwer han warit, therföre, tå han Petrum med skrymteri och lögn bedraga wille, straffade Gud honom samt hans hustru Saphira, at the både dödde en hastig död, Ap. G. 5:
Then fjerde Ananias hafwer warit en utaf the twå och sjuttio HErrans Christi Lärjungar, en Diaconus eller Kyrkoherde uti Damasco, med hwilken Christus ned af Himmelen talat, och hafwer befalt honom, at han skulle gå til Paulum, lägga handen uppå honom, och honom altså seende göra och döpa, Ap. G. 9, 22:
Then femte Ananias hafwer warit en öfwerste Präst uti Jerusalem, en affagd JEsu Christi och hans Evangelii fiende, hwilken S. Paulum

lum böd på munnen slå, tå han sig in för öfwersta Prästernas Råd förswara wille, och honom sedan på thet häftigaste beklagade uti Cesarea för Landshöfdingen Felix, menandes honom på slagtebänken til at offra. Men såsom han sit anklagande utan sanningenes grund anstälte, altså afgick hon ock utan frukt, Ap. G. 23, 24:

2. Huru många Annar talar Skriften om? Swar:

Fyra förnämliga: Then första är Anna Elcane hustru, then stora Prophetens Samuels moder, hwilken en lång tid uti sit ägtenskap hafwer warit ofruktsam: men omsider hos Gud genom sina böner förwärfwat, at han tog hennes smälek ifrån henne, och gaf henne en son, hwilken hon kallade Samuel, thet är, en utbeden af HErranom, om henne warder talat, 1 Sam. 1:

Then andra Anna hafwer warit then Gudfruktiga och gamla mannens Tobie Hustru, hwilken sin Man, tå Gud slog honom med blindhet, närt hafwer med spinnande och annat flitigt arbete, in til theß Gud honom sin syn och rika näring beskärt hafwer, Tob. 1, 11:

Then tredje Anna hafwer warit then fromma Judiska mansens Raguels ägta hustru, then kyska Jungfruns Sare Moder, som omsider gifwit henne then unga Tobiam, och hafwer förmanat henne, at hon skulle älska sin man, hålla sin mans föräldrar i åro, såsom sina egna föräldrar, Tob. 7, 10:

Then fjerde hafwer warit Hanna eller Anna, en

en Prophetissa af Assers slägte, hwilken Lucas thet witnesbörd gifwer, at hon är blifwen en Enka uti fyra och åttatio år, kom aldrig utur Templet, tjenandes Gud med böner och fasta natt och dag, gaf ock witnesbörd uti Templet om then födda Meßia, och Gud för sins Sons sändande i werlden hierteligen tackat hafwer, Luc. 2:

3. Huru många Alexander talar Skriften om? Swar:

Fem: Then förste Alexander, Konung Philippi son uti Macedonien, then första Monarch af Grekeland, hwilken, sedan han the Persers Konung Darium öfwerwunnet, hafwer han alla andra Konungariken under sig lagdt, och i tolf år en Konung öfwer hela werlden worden är, hwarutaf man honom then stora Alexander kallat hafwer; 1 Macc. 16: Dan. 7, 8. 11:

Then andre Alexander är Konung Antiochi then ädles son, som fem år hafwer warit Konung uti Assyrien, och hafwer hållit Hof i Ptolomais, och tagit then Egyptiska Konungs Ptolomei dotter Cleopatra til hustru, och blef sedan omsider af sin Swåger förjagad af landet, och af the Arabers Konung halshuggen, 1 Maccab. 10:

Then tredje Alexander är Simons son af Cyrenen, Ruffi Marci broder, om hwilken i Nya Testamentet talat warder, Marc. 15:

Then fjerde Alexander hafwer warit en öfwerste Präst uti Jerusalem, hwilken med an[...]a hafwer förbudit Christi Apostlar predika [...]angelium, Ap. G. 4: Then

Then femte Alexander haswer warit en Gu
smed uti Epheso; en Jude, hwilken uti et
lopp i Epheso framdragen wardt, Ap. G.
hwilken Apostelen Paulum mycket hindrat
ondt giordt haswer, såsom han klagar, 2 Tim

4. Huru många Eleazar talar Biblen om? Swar:

Fyra: Then första Eleazar haswer wa
Arons son, then Elisabeth Aminadabs dot
honom födde, 2 Mos. 1: Hwilken omsider
sin afsomnade faders stad uti Öknene uppå t
berget Zor, til öfwerste Präst genom Mosen
ter Guds befallning giord wardt, 4 Mos.

Then andra Eleazar haswer warit en Skri
lärder uti Jerusalem, en mägta skön m
hwilken uti sin höga ålder wardt illa slagen,
ter han swinakött, som Gud i lagen Judom
förbudit hade, icke äta wille, grusweliga m
terad och dödad, hwilket han med stort tå
mod lidit, och efterkommanderna et ståndakt
exempel efterleft haswer; 2 Macc. 6:

Then tredje Eleazar haswer warit Sa
son, en förnäm Krigsman ibland then H
som Judas Maccabeus emot Konung Ant
chum förde. Ty tå thenne Eleazar wardt w
se en Elephant, som högre och bättre rustat w
än the andra, tänkte han at Konung Antioc
hade warit ther uppå, therföre trängde han
med stor dristighet genom fienderna, och d
många af them på båda sidor, och kom sig
der Elephanten, then et trä-torn bar, ther
och trettio krigsmän inne woro, och stack

nom, men wardt af Elephanten, som på honom föll, til döds qwafder, 1 Macc. 6:

Then fierde Eleazar war Josephs faderfader, med hwilken Jungfru Maria, Christi Moder trolofwat war, Matth. 1:

5. Hurn många Jason talar Skriften om? Swar:

Fyra: Then förste hafwer warit öfwersta Prästens Onie broder, en förtwiflad skälm, hwilken sin broder, som war en Gudfruktig man, fördref, och genom bedrägeri kom til öfwersta Prästa-ämbetet, och want sit folk uppå thet hedniska sättet, thet ärliga goda och gamla sättet eller lagen bortlade, och uprättade annor oärlig sätt igen, bygde et spelhus uti Jerusalem, och drap sina borgare sielf såsom en tyran, 2 Macc. 4: Och wardt omsider af sin andra broder Menelao fördrefwen, och dödde uti Macedonia i stor eländighet, och såsom sit fäderneslands förrädare, ogudaktig människa och tyran, icke wärdig aktades någon begrafning, 2 Maccab. 5:

Then andra Jason hafwer warit Eleazars son, hwilken af Juda Maccabeo är worden sänder til Rom, at göra wänskap och et förbund med the Romare, och således komma Israels Konungarike under the Romares hägn och förswar, hwilket han mägta ärligen och lycksamligen hade uträttat, och Förbundsens afskrift grafwit uti Mässings-taflor, och fördt med sig til Jerusalem igen, 1 Macc. 8:

Then tredje Jason hafwer warit byrdig af Cyrenen, en lärd Man, hwilken the Maccabeers Hi-

historia om theras stora krig och underliga
ger emot Hedningarna, och om theras G
ruktiga Regemente, genom fem Böcker h
ver beskrifwit, 2 Macc. 2:

Then fierde Jason hafwer warit en Borga
uti Thessalonica, hwilken genom Pauli pre
han är omwänd worden, och til sin tros tek
acksamhet och witnesbörd, hafwer han ta
Apostelen Paulum och Silam i sit hus, the
herbergerat, och för the hotande Judar förb
gat och förswarat hafwer, Ap. G. 17: Rom. 1

6. Huru många Jacob talar Biblen om? Swar:

Fyra: Then förste Jacob hafwer warit Isa
son, the tolf Patriarchers och hela folksens
der, hwilket af honom Israels folk nämn
warder, hwilken Gud så kär och behagelig wa
hafwer, at Gud sig honom genom en synnerl
tröstelig syn uppenbarat hafwer. Ty han s
en stega stå på jordena, hwilken med ändan rå
te up i himmelen, på hwilken Guds Änglar s
go up och neder. Hwilken stega intet ann
märker, än JEsum Christum, han är then s
gan och trappan, på hwilken Gud med sina n
de och alla Himmelska skatter til oß hit ned
stiger, på hwilken wi åter up til Gud i Himm
len, uti salighet och thet ewiga lifwet stiga, Jo
1 och 3: Såsom Gud thenna sedda stegan up
Christum sielf uttyder, tå han honom löftet o
Meßie tilsäjelse åter repeterat, och säger,
wan på thenna stegan ståndande: Genom
och tina säd, thet är, igenom Christum sk
alla människor wälsignade warda.

Prophetiska embetet, och giorde utaf en Bonde och Åkerman en stor berömd Prophet, 1 Kon. Bok. 19: Cap. 48:

4. Hwar warder then lustige Skörde-anden omtalat? Swar:

Uti Es. 9: För tig warder man sig glädjandes, såsom man glädes i Skördanden.

5. Hwar warder talat om bedröfwad Skördeand? Swar:

Es. 16: En sång är fallen uti tin sommar och uti tina and, så at frögd och glädje återwänder på markene, och i wingården frögdas och ropar man intet. Uti cap. 17: At hösten när tu skalt inbärga kärfwarna, skalt tu få en bedröfwad sorg therföre.

6. Hwar warder talat om olycklig Skörde-and? Swar:

Jer. 12: The utså hwete, men tistel skola the upskära, The skola icke glädjas af sin årswärt, för HErrans grymma wrede skul. Hos. 8: The så wäder, och skola upskära owäder, theras säd skal icke upkomma, och theras frukt intet miöl gifwa. Item, Joel 1: Theras åker står ömkeliga, och kornet är förderfwat.

7. Hwar warder plöjandet och säendet utlydt på botfärdighet? Swar:

Uti Hos. 10: Plöjer annorlunda, medan tid är at söka HErran, sår rättfärdighet, och upskärer kärlek, ty i plöjen ogudaktighet, och upskären orättfärdighet, och äten lögns frukt.

8. Hwar warder talat om bedröfwade Åkermän? Swar:

Uti Joels 1: Theras Åkermän se kröpeliga ut, och wingårdsmännerna gråta, för hwete

och

och korn skull, at utaf markene intet inbärgas kan, så stå ock winträn jämmerliga, och fikonaträn klageliga, ty människones frögd är til sorg worden.

Om Lador, Logar, Tröskande och Kastande.

1. Hwar warder talat om Tröskande? Swar:

Uti 5 Mos. B. 25: 1 Cor. 9: Tu skalt icke binda munnen til på oxan som tröskar. Hos. 10: Ephraim är en kalf worden, at han gerna tröskar.

2. Hwar warder talat om wälsignade Lador? Swar:

Uti 5 Mos. B. 28: 3 Mos. B. 26: Om tu äst HErrans tins Guds röst hörsam och lydig, och lefwer efter hans Bud, så skalt tu wara wälsignat på åkren och uti tina lador, så at tröskestiden skal räcka in til winanden, och winanden skal räcka in til sådestiden.

3. Hwar med kan man bekomma fulla Lador? Swar:

När man är botfärdig, och hielper gerna befordra Gudstjensten. Joel 2: Wänder eder til mig af alt hjerta, så wil jag gifwa eder korn, must och olio tilfyllest. Ordspr B. 3: Hedra HErren af tina ågodelar, och af all tin årswärt förstling, så skola tina lador fulle warda, och tina prässar med must öfwerflyta. Malach. 3: Man förer mig tionden allesammans uti mina tionde-lado, at i mino huse må spis wara, och beprösfwar mig häruti nu, säger HErren Zebaoth, om jag ock icke upläter Himmelens fönster.

ster, och giuter wälsignelse neder tilfyllest, och jag will straffa fråtaren för eder, at han icke skal förderfwa frukten och wintrån i åkrenom.

4. Hwar warder talat om Korns kastande? Swar:

Uti Ruths B. 3: Han skal i thenna natten kasta korn på sin loga.

5. Hwar warder talat om Hwetes tröskande? Swar:

1 Chrön. 22: Arnan tröskade hwete på sin loga, tå David kom til honom.

6. Hwar är på en tid måsta Hwete och Korn utgifwit? Swar:

Tå Salomon gaf Konung Hirams tjenare til kost tjugu tusend Corer hwete, och tjugu tusend Corer bjugg för hans folk, thet är efter wårt mått til fyratio tusend Malter hwete, och fyratio tusend Malter korn, ty en Core hölt twå Malter, 1 Kon. 5: 2 Chr. 2:

7. Hwar warder talat om thet förskräckeliga kastande? Swar:

Jer. 15: Mig ledes wid at förbarma mig. Jag skal kasta them med en kastoskofwel bort utu landet, och wil förderfwa them, thet skola flere Enkor warda än sanden i hafwet. Matth. 3: Han hafwer en kastoskofwel i sina hand, och han skal rensa sin loga, och han skal församla sit hwete i ladona, men agnarna skal han upbränna i ewinnerlig eld.

8. Hwar warder talat om blandat och kastat foder? Swar:

Uti Es. 30: Oxar och folar ther åkren med brukas, skola blandat korn åta, thet kastat är med kastoskofwel och wanno.

Om

Om Simmare och Simmande.

1. Hwar warder talat om simmande? Swar:

Es. 25: The skola utråcka sina hånder ibland them, såsom en simmande them utråcker til at simma.

2. Hwilka hafwa undsatt sit lif med simmande? Swar:

Pauli medfölje, som på resan åt Rom ledo skeppsbrott, och ibland them undsatte sit lif med simmande, tu hundrade sex och sjuttio mån, at the kommo i land, Ap. G. 27:

3. Hwar warder talat om twående? Swar:

Joh. 9: Tå Christus sade til then blinda: Lava te in natatoria Siloe. Twå tig i Simmedammen Siloa.

4. Hwar hafwer jårn flutit såsom trå? Swar:

I Jordan, thet uträttade Propheten Elisa genom bönen, at en förſänkt yxa kom up igen, och flöt på watnet såsom et trå, at man henne med handen åter taga kunde, 2 Kon. B. 6:

L. Capitel.

Om några Namn, huru mångahanda uti Biblen om them talat warder.

1. Huru många Ananias talar Skriften om? Swar:

Fem: Then första år Ananias Azurs son, en Prophet ifrån Gibeon, som stod emot then råtta Propheten Jeremia, och utlofwade Zedechia seger emot Konung NebucadNezar, och med sin falska Prophetia förförde Konungen och folket, at the blefwo Gudi ohörsamme, och kommo ther-

theröfwer i förderf: Hwarföre Gud honom och med en skamlig död straffade, Jer. 28:

Then andra Ananias, är en utaf the fångna Judar, Propheten Daniels stallbroder, som i begynnelsen Konung NebucadNezars Råd och tjenare war, och wardt kallad Sadrach, men wardt omsider af Konungen med twänne andra kastad uti en brinnande ugn, therföre, at han thet gyllene belätet, som NebucadNezar hade uprätta låtit, icke tilbedja wille. Honom hafwer Gud samt med hans stallbröder så mägtigt och underligen uppehållit, at elden honom til hans kropp slätt ingen skada gjordt, ja, hans kläder eller hår icke ens swett hafwer, Dan. 3:

Then tredje Ananias är then, om hwilken Lucas talar i Apostl. G. 5: som war i sanning under the trognas tal uti Jerusalem, men en skrymtare och sken-christen hafwer han warit, therföre, tå han Petrum med skrymteri och lögn bedraga wille, straffade Gud honom samt hans hustru Saphira, at the både dödde en hastig död, Ap. G. 5:

Then fjerde Ananias hafwer warit en utaf the twå och siuttio HErrans Christi Lärjungar, en Diaconus eller Kyrkoherde uti Damasco, med hwilken Christus ned af Himmelen talat, och hafwer befalt honom, at han skulle gå til Paulum, lägga handen uppå honom, och honom altså seende göra och döpa, Ap. G. 9, 22:

Then femte Ananias hafwer warit en öfwerste Präst uti Jerusalem, en afsagd JEsu Christi och hans Evangelii fiende, hwilken S. Paulum

sum böd på munnen slå, tå han sig in för öfwersta Prästernas Råd förswara wille, och honom sedan på thet häftigaste beklagade uti Cesarea för Landshöfdingen Felix, menandes honom på slagtebänken til at offra. Men såsom han sit anklagande utan sanningenes grund anstälte, altså afgick hon ock utan frukt, Ap. G. 23, 24:

2. Huru många Annar talar Skriften om? Swar:

Fyra förnämliga: Then första är Anna Elcane hustru, then stora Prophetens Samuels moder, hwilken en lång tid uti sit ägtenskap hafwer warit ofruktsam: men omsider hos Gud genom sina böner förwärfwat, at han tog hennes smälek ifrån henne, och gaf henne en son, hwilken hon kallade Samuel, thet är, en utbeden af HErranom, om henne warder talat, 1 Sam. 1:

Then andra Anna hafwer warit then Gudfruktiga och gamla mannens Tobie Hustru, hwilken sin Man, tå Gud slog honom med blindhet, närt hafwer med spinnande och annat flitigt arbete, in til theß Gud honom sin syn och rika näring beskärt hafwer, Tob. 1, 11:

Then tredje Anna hafwer warit then fromma Judiska mansens Raguels ägta hustru, then kyska Jungfruns Sare Moder, som omsider gifwit henne then unga Tobiam, och hafwer förmanat henne, at hon skulle älska sin man, hålla sin mans föräldrar i äro, såsom sina egna föräldrar, Tob. 7, 10:

Then fierde hafwer warit Hanna eller Anna,

en

en Prophetissa af Assers slägte, hwilken Lucas thet witnesbörd gifwer, at hon är blifwen en Enka uti fyra och åttatio år, kom aldrig utur Templet, tjenandes Gud med böner och fasta natt och dag, gaf ock witnesbörd uti Templet om then födda Meßia, och Gud för sins Sons sändande i werlden hierteligen tackat hafwer, Luc. 2:

3. Huru många Alexander talar Skriften om? Swar:

Fem: Then förste Alexander, Konung Philippi son uti Macedonien, then första Monarch af Grekeland, hwilken, sedan han the Persers Konung Darium öfwerwunnet, hafwer han alla andra Konungariken under sig lagdt, och i tolf år en Konung öfwer hela werlden worden är, hwarutaf man honom then stora Alexander kallat hafwer, 1 Macc. 16: Dan. 7, 8. 11:

Then andre Alexander är Konung Antiochi then ädles son, som fem år hafwer warit Konung uti Assyrien, och hafwer hållit Hof i Ptolomais, och tagit then Egyptiska Konungs Ptolomei dotter Cleopatra til hustru, och blef sedan omsider af sin Swåger förjagad af landet, och af the Arabers Konung halshuggen, 1 Maccab. 10:

Then tredje Alexander är Simons son af Cyrenen, Ruffi Marci broder, om hwilken i Nya Testamentet talat warder, Marc. 15:

Then fierde Alexander hafwer warit en öfwerste Präst uti Jerusalem, hwilken med andra hafwer förbudit Christi Apostlar predika Evangelium, Ap. G. 4: Then

Then femte Alexander hafwer warit en Guldmed uti Epheso, en Jude, hwilken uti et uppopp i Epheso framdragen wardt, Ap. G. 19:)wilken Apostelen Paulum mycket hindrat och)ndt gjordt hafwer, såsom han klagar, 2 Tim. 4:

4. Huru många Eleazar talar Biblen om? Swar:

Fyra: Then första Eleazar hafwer warit Arons son, then Elisabeth Aminadabs dotter)onom födde, 2 Mos. 1: Hwilken omsider uti in affomnade faders stad uti Öknene uppå thet)erget Zor, til öfwerste Präst genom Mosen efer Guds befallning gjord wardt, 4 Mos. 20:

Then andra Eleazar hafwer warit en Skriftårder uti Jerusalem, en mägta skön man,)wilken uti sin höga ålder wardt illa slagen, efer han swinakött, som Gud i lagen Judomen örbudit hade, icke åta wille, gruswelīga marerad och dödad, hwilket han med stort tålanod lidit, och efterkommanderna et ståndaktigt rempel efterleft hafwer, 2 Macc. 6:

Then tredje Eleazar hafwer warit Saura on, en förnäm Krigsman ibland then Här, om Judas Maccabeus emot Konung Antiohum förde. Ty tå thenne Eleazar wardt ware en Elephant, som högre och bättre rustat war in the andra, tänkte han at Konung Antiochus)ade warit ther uppå, therföre trängde han sig ned stor dristighet genom fienderna, och drap nånga af them på båda sidor, och kom sig un)er Elephanten, then et trä-torn bar, ther twå)ch trettio krigsmän inne woro, och stack ho-

 nom,

nom, men wardt af Elephanten, som på honom föll, til döds qwafder, 1 Macc. 6:

Then fierde Eleazar war Josephs faderfader, med hwilken Jungfru Maria, Christi Moder trolofwat war, Matth. 1:

5. Huru många Jason talar Skriften om? Swar:

Fyra: Then förste hafwer warit öfwersta Prästens Onie broder, en förtwiflad skälm, hwilken sin broder, som war en Gudfruktig man, fördref, och genom bedrägeri kom til öfwersta Prästa-ämbetet, och want sit folk uppå thet hedniska sättet, thet ärliga goda och gamla sättet eller lagen bortlade, och uprättade annor oärlig sätt igen, bygde et spelhus uti Jerusalem, och drap sina borgare sielf såsom en tyran, 2 Macc. 4: Och wardt omsider af sin andra broder Menelao fördrefwen, och dödde uti Macedonia i stor eländighet, och såsom sit fäderneslands förrädare, ogudaktig människa och tyran, icke wärdig aktades någon begrafning, 2 Maccab. 5:

Then andra Jason hafwer warit Eleazars son, hwilken af Juda Maccabeo är worden sänder til Rom, at göra wänskap och et förbund med the Romare, och således komma Israels Konungarike under the Romares hägn och förswar, hwilket han mägta ärligen och lyckamligen hade uträttat, och Förbundsens afskrift grafwit uti Mässings-taflor, och fördt med sig til Jerusalem igen, 1 Macc. 8:

Then tredje Jason hafwer warit byrdig af Cyrenen, en lärd Man, hwilken the Maccabeers Hi-

historia om theras stora krig och underliga se-
ier emot Hedningarna, och om theras Gud-
ruktiga Regemente, genom fem Böcker haf-
ver beskrifwit, 2 Macc. 2:

Then fierde Jason hafwer warit en Borgare
ti Thessalonica, hwilken genom Pauli predi-
an är omwänd worden, och til sin tros tekn,
acksamhet och witnesbörd, hafwer han tagit
Apostelen Paulum och Silam i sit hus, them
erbergerat, och för the hotande Judar förbor-
at och förswarat hafwer, Ap. G. 17: Rom. 16:

6. Huru många Jacob talar Biblen om? Swar:

Fyra: Then förste Jacob hafwer warit Isacs
on, the tolf Patriarchers och hela folksens fa-
er, hwilket af honom Israels folk nämndt
warder, hwilken Gud så kär och behagelig warit
afwer, at Gud sig honom genom en synnerlig
röstelig syn uppenbarat hafwer. Ty han såg
n stega stå på jordena, hwilken med ändan räck-
e up i himmelen, på hwilken Guds Änglar ste-
o up och neder. Hwilken stega intet annat
märker, än JEsum Christum, han är then ste-
an och trappan, på hwilken Gud med sina nå-
e och alla Himmelska skatter til oß hit neder-
iger, på hwilken wi åter up til Gud i Himme-
n, uti salighet och thet ewiga lifwet stiga, Joh.
och 3: Såsom Gud thenna sedda stegan uppå
hristum sielf uttyder, tå han honom löftet om
neßie tilsäjelse åter repeterat, och säger, of-
an på thenna stegan ståndande: Genom tig
h tina säd, thet är, igenom Christum skola
la människor wälsignade warda.

Then andra Jacob är Josephs fader, med hwilken Maria war trolofwad, och är worden en Christi fosterfader, här om blifwer talat uti Christi Slägt-register, Matth. 1:

Then tredie Jacob hafwer warit Zebedei och Salome Josephs systerson, Johannis Evangelistens broder, hans handtwerk hafwer warit fiskeri, honom hafwer Christus til en Apostel kallat och utwaldt, och hafwer haft honom ganska kär, hafwer låtit honom se sin förklaring och härlighet uppå Thabors berg, och sin döds-kamp uppå Olioberget, han är then aldraförste ibland Apostlarna, som är med swärd dödad worden af Herode, Ap. G. 12:

Then fierde Jacob warder kallad then mindre, Marc. 15: och hafwer warit bördig af then staden Nazareth, Matth. 12: Hans fader het Alpheus, och hans moder Maria Cleophe, Matth. 10, 27: Marc. 15: Så hafwer han förthenskul warit syskonebarn med Christo, härutaf warder han ock af Paulo kallad Christi broder, Gal. 1: Är ock af HErranom Christo utwald til en Apostel, och blefwen en Biskop uti Jerusalem efter Christi Himmelsfärd, Apostl. Gern. 15: Tå han Christum uti trettio år troligen lärdt och bekändt hade, så är han omsider för sin lära och bekännelse skul, genom öfwerste Prästerna utför tinnarna af Templet nederstörter och til döds fallen.

7. Huru många Jonathan talar Skriften om? Swar:

Tre: Then första hafwer warit Konung Zedekie

pekie Skrifware, ty uti belägrings-tiden giorde Furstarna honom til en Stockmästare, uti hwilkens hus Propheten Jeremias en lång tid fången låg, Jer. 37, 38:

Then andre Jonathan hafwer warit Konung Sauls son, en god och trogen Davids wän, hwilken David ofta för sins faders mordeliga upsåt warnat och förwarat hafwer, en frimodig och stark hielte uti krig, således, at han med en wiß förtröstning uppå Gud, samt hans wapnedragare anföllo hela the Philisteers här, och slogo them på flykten, 2 Sam. 14:

Then tredie Jonathan hafwer warit Matathie son, som war en Furste och öfwerste Präst öfwer thet Judeska folket, hwilken för Religionen honom at förswara, et hårdt krig med sit folk fördt hafwer, och sig ther uti ärligen och manligen förhållit, så at stora Konungar och Furstar hans wänskap begärat, honom i förbund med sig antagit, och bewist honom stor ära, men omsider är han förrädeligen af Trypho fångat och dödad worden, 1 Macc. 12, 13:

8. Huru många Joachim talar Bibleen om? Swar?

Tre: Then förste Joachim hafwer warit then Gudfruktige Konungs Josia son, och efter sin faders död, och sin broders Joahas afsättande, är han worden Konung uti Juda. Men sin saliga faders Gudfruktighet följde han intet, utan regerade illa, och i alt sit förehafwande och gerning handlade han emot HErran. Therföre öfwergaf Gud honom uti NebucadNezars händer, hwilken honom tog fången, bandt honom

uti fjättrar, och förde honom til Babel, 2 Chr. 36: 2 Kon. 23:

Then andre Jochim eller Joachim hafwer warit then förenämnda Joachims son, som sig öfwer sins faders straff intet omwändt hafwer. Ty tå han efter sins faders död Konung wardt, war han ju så ogudaktig såsom hans fader warit hade. Therföre låt sig straffet strax förnimma, at han af then Babyloniska Konungen Nebucadnezar fången wardt, tå han nåpliga i tre månader regerat hade, blef altså med sin moder, hustru och sine mägtige, med alt thet guld och silfwer, som i Konungens och Templets Skattkammar funnet war, bortförde, 2 Kon. 24: 2 Chr. 36:

Then tredje Joachim hafwer warit en rik och förnäm Borgare uti Babylon, then fromma och tuktiga hustruns Susanne ägta man, thenna hafwer Gud i sanning högt bedröfwat, tå han honom se och höra låt, at hans dygdesamma hjertans aldrakäraste hustru för et uppenbart hor anklagat, och ther öfwer oskyldig til döden dömd blef. Men strax hafwer Gud honom åter hemliga tröstat, tå han genom Daniel hans hustrus oskyldighet, och the twänne Domares falskhet i ljuset komma låt, halp Susanna, och the falska witnen til dödsens straff föra låt, såsom Susanne Historia i Dan. 13: utwisar, eller uti Stycken som Daniel tilhöra.

9. Huru många Joseph talar Skriften om? Swar:

Fyra: Then förste Joseph hafwer warit Patriarchen Jacobs son, och hafwer uti sin ungdom

dom måst utstå mycken olycka. Ty han wardt bortsålder i främmande händer af sina egne bröder, och tå han uti Egypten med möda en from Herra bekommit hade, wardt han af hans otuktiga hustrus berycktande så hos sin Herra förolämpad, at han honom oskyldig uti fängelset kasta låt, och öfwer tu år ther inne behölt, men omsider wardt han genom Guds tillåtelse ther utur förlossad, och af Pharao til en Herre öfwer hela Egypti Land satter, i hwilken härlighet han sig emot sina bröder på thet aldrasaktmodeligaste och wänligaste stält och förhållit hafwer, 1 Mos. 37, 38, 40 och 41:

Then andre Joseph hafwer warit Eli eller Jacobs son, Matth. 1: Luc. 3: Hans handtwerk hafwer warit timbra, med honom är then wärdiga JEsu Christi moder trolofwat, här utaf är Joseph räknat för Christi fader, och Christus för Josephs son af Judarna, eller blefwen kallad en Timberman, Matth. 13: Marc. 6:

Then tredie Joseph hafwer warit en riker Rådsherre, och en Gudfruktig man uti Arimathia, en hemlig Christi Lärjunge, hwilken Christi Lekamen af korsset och uti sin örtagård i en ny graf ärligen begrafwit hafwer, och bekommit ther med en ewig åminnelse, Matth. 27: Marc. 15: Luc. 23: Joh. 19:

Then fierde Joseph hafwer warit Matathia son, Janne fader, Luc. 3:

10. Huru många Johannes talar Skriften om? Swar:

Fem: Then förste är Johannes Hircanus, Judarnas öfwerste Präst och Förstens Simonis

 son,

son, hwilken Konung Antiochi öfwersta Fält herre Ceudabeum med sin hår på flyktena slagit, sedan uti sin faders stad, hwilken af sin Måg förrådeligen mördat war med twänne sina söner, öfwerste Präst och Judarnas Förste blefwen är, then sit folk wäl regerat, och ridderligen för them stridt hafwer, 1 Macc. 16:

Then andre Johannes hafwer warit Johannes Döparen, Zacharie och Elisabeths son, som thet gamla Testamentet beslutet, och thet nya begynt, om Christo witnat, och med fingret på honom wisat, at han war Guds Lam som bar werldenes synder, then Christum döpt, wid hwilket Dop hela then heliga Trefaldighet sig uppenbarat hafwer, och omsider uti löndom i fängelset af Herode kastad och halshuggen worden, Luc. 1, 3: Matth. 12:

Then tredie hafwer warit Johannes Evangelisten och Apostelen, som i förstone hafwer warit en fiskare, men af Christo til Apostla-embetet kallad, i hwilket han Christo för alla andra hafwer synnerlig kår warit, hwilken ock längst ibland Apostlarna lefwat, nemligen otta och sextio år efter hans upståndelse, och allena i en fredlig död affomnat, Joh. 21:

Then fierde Johannes hafwer warit Johannes Marcus, Marie son, en Borgare uti Jerusalem, som en god tid Pauli och Barnabe stallbroder och wandrings-kamrat warit hafwer, men uti Pamphylia af the farliga resors förtret wändt om, och åter dragit til Jerusalem igen,

igen, men omsider är Barnabe rese-broder worden, Ap. G. 15:

Then femte Johannes hafwer warit öfwerste Präst uti Jerusalem, hwilken hafwer förbudit Apostlarna predika om Christo, Ap. G. 4:

11. Huru mångahanda namn warda Johannis Döparen i Skriftene gifna? Swar:

Ellofwa: Thet första är, at Esaias kallar honom i c. 40: En ropande röst i öknene, såsom han ock sådant namn sig sielf tilägnar, tå han til Judarnas Sändningebuds fråga, hwem han är, swarade och sade: Jag är en ropande röst i öknene, rödier HErrans wäg, såsom Esaias sagt hafwer, Joh. 1:

Thet andra är, at Malachias kallar honom en HErrans Ängel, c. 3: Si, jag wil utsända min Ängel, then ther wägen för mig bereda skal, hwilket Christus på Johannem uttyder, Matth. 11: Johannes är then samme, om hwilken skrifwit är: Si, jag sänder min Ängel för titt ansikte, hwilken skal bereda wägen för tig.

Thet tredie är, at Propheten Malachias kallar honom Eliam, tå han i c. 4: säger: Si, jag skal sända eder then Propheten Eliam, förr än then store och förskräckelige HErrans dag kommer. Thetta namnet tilägnar ock Christus Johanni i Matth. 11: Han är Elias som komma skulle.

Thet fierde är, at Ängelen kallar honom Johannes, thet är, nåderik, förr än han aflat wardt i moderlifwet, Luc. 1:

Thet femte är, at han warder kallad Döparen,

ren, therföre, at han af Guds befalning haf-wer warit then förste, som om Dopet predikat och thet förrättat hafwer i Nya Testamentet, Matth. 3: Marc. 1: Joh. 1: Luc. 3:

Thet siette är, at hans fader Zacharias i Andanom kallar honom en Prophet, Luc. 1: Och tu barn skal kallas thens Högstas Prophete.

Thet siunde är, at Christus nämner honom mer än en Prophet, therföre, at han icke slätt om then tilkommande Meßia predika skulle, såsom the andre Propheterna, utan then närwarande Meßiam med fingret utwisa och säja: Thenne är som bär, etc. Såsom han ock giordt hafwer, lyder Evangelistens Johannis witnesbörd, Joh. 1: Then andra dagen såg Johannes JEsum komma til sig, och sade: Si, thetta är Guds Lamb, som bär werldenes synder, Joh. 1:

Thet ottonde är, at Evangelisten Johannes kallar honom i cap. 1: Ljusens witnesbörd, sändan af Gudi: En man war sänd af Gud, som het Johannes, han kom til witnesbörd, på thet han skulle witna om Ljuset, at alle skulle tro genom honom. Icke war han Ljuset, utan han war sänd at witna om Ljuset.

Thet nionde är, at han sielf kallar sig Brudgummens Christi wän, tå han Joh. 3: säger: Then som Brudena hafwer, han är Brudgummen men Brudgummens wän som står och hörer honom, han frögdar sig storligen af Brudgummens röst. Thenna min frögd är nu fullbordad.

Thet tionde är, at Christus kallar honom et skinan-

skinande eller brinnande ljus, Joh. 5: Joh
nes war et brinnande och skinande ljus, o
willjen en tid lång frögdas i hans ljus.

Thet ellofte är, at Christus kallar hon
störst ibland alla som af qwinnor födde äro,
han säger: Matth. 11: Ibland them som
födde af qwinnor, är ingen upkommen, son
större än Johannes Baptista.

12. Huru många underwerk hafwa sig med Johannis afl
och födelse tildragit? Swar:

Ottahanda: Thet första är, at om hans
kommelse, födelse och embete, hafwa twå
stora Propheter många hundrade år tilför
propheterat, såsom Es. 40: åtta hundrade
sju år tilförene, Mal. 3: fem hundrade sex
tjugu år tilförene här om förkunnat hafwa.

Thet andra är, at tå han skulle aflad r
da, kom Ängelen Gabriel af himmelen, och
kunnade thet, Luc. 1:

Thet tredje är, at Ängelen sielf gifwer hon
thet namnet, och kallar honom Johannes,
än han ännu aflat wardt, Luc. 1:

Thet fierde är, at hans fader wardt the
wer en dumbe, at han Ängelens bodskap
trodt hade, Luc. 1:

Thet femte är, at han utaf en gammal
ofruktsamma qwinno, som inga barn tilfö
fått hade, födder är, Luc. 1:

Thet siette är, at han uti moderlifwet
then Helga Anda är upfyld worden, och k
then närwarande Meßiam, och med et frö
spr

språng honom undfått hafwer, tå han nåpliga sex månader gammal war, Luc. 1:
Thet sjunde år, at hans moder af then Helge Andas ingifwande icke wille, at han skulle kallas Zacharias, utan warda kallad Johannes, och hölt sådant emot alla sine fränders samtycko, Luc. 1:
Thet ottonde år, at hans fader uti hans omskårande och namngifwande, sit mål åter igen bekom, och genom en härlig lofsång Guds nåde berömmer och prisar, Luc. 1:

13. Huru många Judas talar Biblen om? Swar:

Sex: Then förste Judas är, Jacobs son, af hwilkens stämma och slägte Christus född är, här utaf warder han kallad et ungt Lejon af Juda slägte, 1 Mos. 49: Upp. B. 5:
Then andre är Judas Maccabeus, Prestens Mathatie son, hwilken är worden uti sins faders stad en Judarnas Öfwerste, ridderligen för theras Religion och frihet fäktat, staden och Templet uti Jerusalem öpnat, och åter inwigt, gjordt Hedningarna stor skada, jagat them uti fruktan och förskräckelse, men förskaffat sit folk frid, stor åra och rikedom förwärfwat, men yterst är han uti en slagtning emot Demetrium fallen och omkommen, 1 Macc. 9:
Then tredje är Judas Thaddeus, JEsu Christi Apostel, then mindre Jacobi och Simons broder, Matth. 13: Marc. 6: Luc. 6: Ap. G. 1:
Then fjerde Judas är, Judas Ischarioth, Simonis son, Joh. 6, 13: och en JEsu Christi Apostel, hwilken på sin HErra är trolös worden,

)en, och honom förrådt för trettio silfwerp
ningar, ther öfwer han sedan är fallen uti
wiflan, och sig sielf uphängt hafwer, Ma
26, 27: Ap. G. 1:
Then femte är Judas med thet wedernam
Barsabas, hwilken samt med Paulo och B
naba, är såsom en Legat af Apostlarna til
ningarna uti Antiochia, Syria och Cilicia,
til at förkunna om then skriftelige frihet och
lösning ifrå Mosis beskattningar, Ap. G.
Then siette Judas är af Galilea, hwilken
Kejser Augusti tid, upäggade thet Judeska
ket til upror, at the skulle förwägra sig, gi
Kejsaren tull och tribut. Ty sade han: The
ro et fritt folk, och Gud allena skyldig hörs
het. Therföre wore thet otilbörligit, sig
Romerske Kejsaren at underkasta, utan m
strida för theras frihet, Gud skulle wist hj
them. Men thet gick honom och hans anh
såsom Muntzern och the uproriske bönder
större delen utaf them blefwo slagne af Cyre
then Romerske Landshöfdingen, Ap. G. 5:

14: Huru många Marior talar Nya Testamentet om? S

Fem: Then första är Jungfru Maria,
HErras Jesu Christi Moder, hwilken ha
warit Eli, eller Joachims och Anne Do
Matth. 1: Luc. 1:
Then andre är Maria Cleophe hustru, J
fru Marie syster, then mindre Apostelens
cobi och Jose moder.
Then tredje är Maria Magdalena, af
ken HErren siu djeflar utdrifwit hade, hw

honom efterfölgde och troligen tiente, hwilkom sig HErren ock efter sin Upståndelse aldraförst uppenbarar och säger: Gack bort och säg mim Bröder och Petro, Jag far up til min Gud och eder Gud.

Then fierde är Maria, Marthe och Lazari syster, som hafwer sutit wid HErrans Christi fötter, och flitigt hördt Guds ord. om hwilken HErren ock säger: Et är nödtorftigt, nemliga höra Guds ord, och med trone anammat, Maria hafwer utkorat then bästa eller goda delen, hwilken henne icke skal ifrå tagas, Luc. 10:

Then femte Maria hafwer warit en Borgarehustru uti Jerusalem, Johannis moder, hwilken med thet undernamnet kallades Marcus, om henne warder talat Ap. G. 12: At många af the Christna hafwa warit församlade i hennes hus om nattetid, och höllo Bön för Appostelen Petro, hwilkas Bön ock hafwer kraftig warit, at Gud hafwer sändt sin Ängel, och löst Petrum, hwilken ock uti Marie hus kommen är, och giordt hans förloßning wiß för them, Ap. G. 12:

15. Huru många Marcus talar Skriften om? Swar:

Twå: Then första är Marcus Evangelista, som först eller i begynnelsen hafwer warit Appostelens Petri läriunge eller åhörare, 1 Pet. 5: Sedan hafwer han efter fromma Christnas begäran af Petri lära och mun, skrifwit HErrans Christi Historia, och altså worden räknad ibland Evangelisternas tal. Eusebius förmäler, at han är kommen uti Egypten, och sit skrefna Evangelium predikat uti Alexandria, är ock ther-

hersammastädes tagen ifrån Altaret, uti fä
jelse kastad och dödad worden.

Then andra Marcus hafwer warit en Bi
jare hustrus Marie son uti Jerusalem, Ap. (
2: och hafwer en tid lång dragit omkring m
Paulo och Barnaba, hafwer tient och hul
hem til at utsprida Evangelium. Och fast h
in S. Pauli owänskap therföre fått hafwer,
ian ifrån honom weken är, af the farlige reso
örtret uti Pamphilia, så är han likwäl ha
wän och stallbroder sedan worden, såsom är
it se af Epist. 4 c. til the Colloss. och 2 Tim.
it Paulus skrifwer: Tag Marcum med tig,
ian är mig mycket nyttig til tienst.

16. Huru många Matathias talar Skriften om? Swar:

Fyra: Then första hafwer warit then Gu
ruktige Konungens Josie son, som uti sin (
iers Joachims stad uppå en Konungslig stol
att worden af Konung NebucadNezar, och
Zedechias nämder worden. Men han war ota
am emot Gud och then Babyloniska Konu
jen, gjorde thet som hans HErra och Gud w
nißhageligit, och afföll ifrå NebucadNez
Therföre gaf Gud honom uti NebucadNeza
änder, han drap hans barn och Furstar f
ans ögon, röfwade ifrå honom all hans hä
ghet och häfwor, låt utstinga ögonen på h
om, och förde honom bort til Babel, 2 Ko
4: 2 Chr. 36 cap. Jer. 38, 39.

Then andra Matathias hafwer warit en Gu
ruktig Prästman, boendes uti Meden, hwill
f rätt nit om Lagen och then rätta Gudstj

stе

sten, slog en afgudisk Juda, och Konung Antiochi Hofmästare eller Öfwerste, som twingade Judarna til afgudert, och sig sedan med sit anhang ridderligen wärde och förswarade emot fiendens tyranni, och förmanade sina söner något för sin död til beståndighet och frimodighet, 1 Macc. 2:

Then tredje Matathias hafwer warit Judarnas öfwerste Präst och Furstas Simeons son, och är efter et förrädeligit sätt slagen worden af sin Måg Ptolomeo, Höfwitsmannen i Jericho, tå han med sinom fader Simone drog omkring til at se och beställa om Regementet, 1 Macc. 16:

Then fjerde Matathias hafwer warit Amos son, Josephs fader, om thenna blifwer talat uti Christi Födelses Register, Luc. 3:

17. Huru många Philippus talar Biblen om? Swar:

Sex: Tre i thet gamla, och tre uti thet nya Testamentet. The tre gamla Testaments äro thesse: Then förste Philippus, war Konung uti Macedonien, then store Alexanders fader, om thenna warder talat 1 Macc. 1: Om honom skrifwer Aelianus, tå han stor lycko och seger haft häde, hafwer han sig til ödmjukhet således bewekа låtit, at han alla dagar hafwer kallat en utaf sina piltar til sig, och sagt: Philippe memento hominem esse. Philippe betänk, at tu äst en människa, Xelian. Lib. 3.

Then andre Philippus Demetri son, Persei fader, en Konung uti Macedonia, öfwerwunnen af the Romare, 1 Macc. 8:

Then tredje Philippus bördig af Phrygia hafwer warit Konung Antiochi Ståthållare uti

Jeru-

Jerusalem och Antiochia, hwilken Judarn mycket ondt giordt, och illa plågat hafwa, hw en af Antiocho til hans sons then unga Anti hi förmyndare är förordnad worden. Men s ielf omsider til Konung uphögt, och therföre then unga Antiocho är slagen och öfwerwunne 1 Macc. 6: 2 Macc. 5, 6, 8 och 13:

The tre Nya Testamentsens äro thesse: Th förste Philippus är bördig af Bethsaida, hw ken Christus til Apostel utwaldt och kalladt ha wer, Joh. 1: then han til råds tog, tå han th myckla folket i öknene spisa wille, Joh. 6: hwilken han ock sade: Then mig ser, han s Fadren, Joh. 14:

Then andra Philippus, är en utaf the sju D conis, hwilken aldraförst hafwer predikat Eva gelium uti Samaria, och ther många mänı skor omwändt och giordt stor under, hwilken Drottning Candacis Camererare utaf Etiopi omwändt och döpt hafwer, Ap. G. 8: Then ock omsider til Cesareen wändt hafwer, och th med sina döttrar, hwilka Prophetissor wo berömt hafwer, til hwilken Paulus med si wandringsmän indragit hafwer, Ap. G. 2

Then tredie Philippus hafwer warit Herod Antippe broder, en Furste uti Iturma och then Engden Trachonicis, hans hustru hafw warit Herodias, then Herodes wäldfördt ha för hwilkens skuld han ock låt halshugga Joha nem, tå han af honom för thenna onda gern gen skull straffad wardt, Luc. 3: Matth. 11, 1

18. Huru många Simon talar Nya Testamentet om? Sw
Åtta: Then första år Simon Petrus, Matth
Luc. 4, 5, 6, 24: Then andra år Simon af C
na, eljest Zelotes kallad, Matth. 10: Marc.
Luc. 6: Maria och Cleophe son, then mind
Jacobi och Jude Thaddei broder, hwilken eft
Jacobum Biskop worden år uti Jerusalem, c
thersammastådes korßfåst worden, tå han hu
drade och tjugu år gammal war. Then tred
Simon år Simon Phariseus, når hwilken HE
ren Christus hafwer warit til gåst, och uti han
hus then Synderskan absolwerat med deßa or
den: War wid goda tröst min dotter, tina syn
der förlåtns tig, gack med frid, Luc. 7:
Then fierde år then Spetelske Simon, nå
hwilken HErren Christus til gåst war, twå da
gar för sit lidande, Matth. 26: Marc. 14:
Then femte år Simon af Cyrenen, hwilke
krigsknektarna twingade, at han korßet efte
HErran Christum båra måste, Matth. 27: Lu
13: Then siette år Simon Lådermakare en Bor
gare uti Joppe stad, når hwilken Apost. Petru
til herbergs legat hade, Ap. G. 10: Then siund
Simon år then som kallades Niger, en Lårar
och Predikant uti then staden Antiochia, Ap
Gern. 13: Then ottonde år Simon Magus en
trullkarl, om thenna warder talat Ap. G. 8: a
han genom Philippi predikan år omwånd wor
den, och sig uti Samaria hafwer döpa låtit
men sedan tå han then magten af Johanne oc
Petro köpa wille för penningar, at gifwa then
Helga Anda, enår och hwem han wille, så år
han

han af Petro fördömd worden, och är sed
worden en stor Christi försmådare, hår och th
hindrat och förföljgt Evangelium, giordt Petr
motstånd uti Rom, in til theß hans genom P
tri böns kraft, af luftene nederstört spardt, o
hafwer fallit sig til döds, tå han föregaf at ha
wille flyga up i Himmelen, Niceph. Lib. c. 3
Egesip. Lib. 3. c. Lud. Rabbus Lib. 2. Fol. 15

19. Huru många talar Gamla Testamentet om? Swar
Tre förnemliga: Then förste Simon är Pr
stens Matathie son, hwilken uti sin broders J
nathe stad Judarnas öfwersta Präst och Furs
worden är, lyckeligen och wäl regerat hafwe
såsom hans Regemente och lycka beskrifwe
warder, 1 Macc. 14:

Then andra Simon är öfwerste Prästen
Onie son, om honom talar Syrach c. 50:

Then tredie är Simon Benjamit, Jerus
lems Tempels Fogde, hwilken Konung Sele
co Templens ska[illegible] lefwererade, och i Templ
til at röfwa upåggade: theröfwer Konungen
Camererare Heliodorus af twänne Änglar
Templet til jorden slagen wardt, at man hono
såsom en dödan utbära måste, men igenom On
öfwerste Prästens böns kraft, halp Gud hono
til hälsan igen, hwarföre han ock sade: At ha
af Gud slagen och helad war, 2 Macc. 3:

20. Huru många Saror talar then Hel. Skrift om? Swa
Tre: Then första Sara är Patriarchen
Abrahe hustru, hwilken under ansigtet dägeli
war, och af HErranom med tro och Gudsfru
tan beprydd warit, hwilken Gud en son uti he

nes ålderdom lilsagt och gifwit hafwer, 1 Mo
11, 12, 18: som S. Petrus alla qwinnor til
exempel föreståller, 1 Petr. 3: Then andra S
ra hafwer warit Patriarkens Assers Dotter
1 Mos. 46: Then tredie Sara hafwer wari
Raguels och Hanne dotter, en kysk och Gu
fruktig Jungfru, hwars tro och tolamod Gu
genom et swårt korß förfarit och proberat ha
wer, i thet at han siu hennes män, med hwilka
hon then ena efter then andra hafwer trolof-
wat warit, hafwer Gud genom en ond Anda
mörda låtit, allesammans i sängene när henne
om nattena. Men på sidstone hafwer Gud hen-
ne åter hierteligen frögdat, och henne genom
Ängelen Raphael åter af then unga Tobia be-
fria låtit med hwilken hon et frögdefullt och ro-
ligit ägtenskap bygdt hafwer, Tob. 3, 6, 7:

21. Huru många Zedechias talar Skriften om? Swar: Fyra: Then förste Zedechias hafwer warit then sist Juda Konung, hwilken Nebucadnezar låt utstinga ögonen på, och fångslig bortföra för hans meneder skull, 2 Kon. 25:

Then andre Zedechias hafwer warit en falsk Prophet, hwilken förförde Konung Achab, och tilsade honom en osanfärdig seger emot the Syrer, försmädde och slog then rätta Guds Propheten Micha, therföre, at han förkunna de Konungen olycko och undergång, 2 Chr. 18; 1 Kon. 22:

Then tredje Zedechias hafwer ock warit en falsker Pro phete, hwilken uti thet Babyloniska fängelsets tid förförde Judafolket, hafwer bedrifwit otukt och ägta-brott, hwar före han ock af Nebucadnezar är worden förbränd, Jer. 29:

Then fierde Zedechias hafwer warit en Furste uti Joachims Juda Konungs Hof, Jer. 36:

22. Huru många Urias talar Biblen om? Swar:

Tre: Then förste Urias är then Hetiten, en redelig krigsman, hwilken om sins Herres handel och seger hafwer så bekymrad warit; at tå han ifrå Lägret hemforskat wardt, hafwer han icke welat ens ingå uti sin hustrus hus, mycket mindre någon lust med henne til bords eller säng haft, emedan hans Herres folk i fara uti lägret låg. Honom hafwer Konung David illa lönt, hans hustru Bathseba besöfwet, honom genom list döda låtit, och hans hustru til ägta tagit, 2 Sam. 11:

Then andra Urias hafwer warit en Präst uti Jerusalem, i Konung Achabs tid, som mera fruktade Konungen än Gud, och Gudstjensten emot Guds befallning anstälde och förrättade, och behållit i så mätto Konungen til wän, men Gud til fienda och owän, 2 Kon. 16:

Then tredje Urias hafwer warit en Prophet, Semaja son, födder uti Kiriat Jearim, hwilken, tå han af Guds Andas befallning predikade emot Konung Joachims hans Förstars och Undersåtares synd, och propheterade om Jerusalems stads och thet Judeska landsens ödeläggande och förstöring, är han af Konungen med et swärd dödad worden, Jer. 16:

123. Huru många Zacharias talar Skriften om? Swar:

Sex: Then förste är Zacharias ProphetEn, af Gud ther til synnerligen upwäckt, at han efter thet Babyloniska fängelset, thet förskingrade Judiska folket åter sammanhämta, och Jerusalems stads Tempel åter hielpa upbygga, underwisa och lära folket om then andeliga ewiga Konungen Christo, och thy uti theras bedröfwelse, med hans tilkommelse och wälgerningars förkunnande trösta, såsom hans Bok sådant i cap. 14: utwisar.

Then andra Zacharias, hafwer warit Jojada Son, hafwer lefwat på then tiden, tå Joas war Konung uti Juda, och medan han of then Helge Andas drift straf-

 fad-

sade Konungen och folket för theras afguderi och affall, wardt han af folket efter Konungens befallning med stenar til döds kastad uti gården för HErrans Hus, 2 Chr. 24: I hwilken man ser werldenes otackſamhet. Jojada, thenne Zacharie fader, hade undsatt och hulpit Joas lif, och hulpet honom til Konungariket. Thenna stora wälgerning wedergalt han honom sålunda, at han låt döda hans son, 2 Chr. 23;

Then tredje Zacharias hafwer warit en förnemlig Lärare, hwilken Usia Konung uti Juda lärdt hafwer, huru han Gud rätt tjena, wäl och lyckosamt regera skulle, 2 Chr. 26;

Then fierde Zacharias hafwer warit Abie fader, men modren Juda Konung Hiskie dotter, 2 Chr. 29: 2 Kon. 18;

Then femte Zacharias hafwer warit Israels Konungs Jerobeams son, hwilken efter sin faders död wardt Konung, men efter han war ogudaktig, warade hans glädje icke länger än sex månader, och tå wardt han slagen, 2 Kon. 15; 2 Chrön. 26:

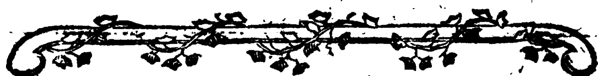
Then sjette Zacharias hafwer warit Johannis Döparens fader, hwilken Ängelen Gabriel bodskap förde, at hans hustru med Meßia Förelöpare skulle hafwandes warda, för otrohet skull miste målet, och wardt en dumbe, in til then dagen tå hans son Johannes skulle omskoren warda, tå wardt hans tunga och mun uplåten, at han Guds wälgärning honom och oß allom bewist, med en härlig låfſång berömmer, Luc. 1: såjandes: Lofwat ware HErren Israels Gud, ty han hafwer besökt och förlossat sit folk, ꝛc.

AMEN.

SOLI DEO GLORIA.

Regi-

Register.

På then

Andra Delen af thenna Bibliske Lust-Gården.

50. Capitel.

Om några Namn, huru mångahanda uti Bibeln om them talat warder.

Beslut.

Til then Gunstige Låsaren.

Mårk Christen god, af ådelt blod
Så man så wål som qwinna:
Hwad för lårdom gifwes allom
J thenna Bok at finna.
När som man wil, se noga til
Huru Gud blifwer årkånd
Utaf sitt Ord, (om tu lås fort)
J et Gudomligt wåsend:
Personer tre, sig låta se
All ting hafwa wål skapat
Himmel och jord, alt med et ord,
Wil ingen skal förtapat
Af månniskomen, ja, icke en
Utan salige blifwa.
Henom rått tro, och finna ro
Tå the til Gud sig gifwa.
Såsom Auctor och Translator
Klarligen tig hår låra,
Til fråga hwar, gifwa godt swar
Med besked Gud til åra.
Ej för then skuld, war tig sielf huld,
Kom snart, spar icke löpa,
Kom snart, kom snart, alt med en fart
Som the Aviser köpa.
Se tig omkring, spar ingen ting,
Kom, kom: Hwar tu wilt weta
Gammal och ny, årender, si,
Tu torf intet widt leta
Efter wägen, JEsus år then
Sanningen ock så Lifwet

Ty thenna Bok, gör tig så klok
Som andra hafwa blifwit.
War tu man klok och intet tok
Som dårar plåga wara,
Hwilka sin tid, hielp HErre blid,
Till narri intet spara!
All fåfäng ting, ja, ganska ring,
Fatta the i sit minne;
Men si, Guds Ord, på thenna jord,
Finnes fögo ther inne.
Hwarför' war wis, och sök Guds pris
Altid af hiertans grunde:
Hit tig begif, thet tidsfördrif
Ångrar tu ingalunde.
Här med far wäl, til lif och siäl,
Jag wil tig Gud befalla.
War säll och säll, morgon och qwäll!
Gud signe tine alla.

Salvatori Levanti Mœstos Cantanda
GLORIA.

